НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

XENOPHONTIS
OPERA

GRAECE ET LATINE

EX RECENSIONE
EDVARDI WELLS

ACCEDVNT
DISSERTATIONES ET NOTAE
VIRORVM DOCTORVM

CVRA
CAROLI AVG. THIEME

CVM PRAEFATIONE
IO. AVG. ERNESTI

VOLVMEN PRIMVM

LIPSIAE
EX OFFICINA LIBRARIA GLEDITSCHIANA
CIↃ IↃCC LXIII.

НБ ОмГУ им. Ф.М. Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

LECTORI ΦΙΛΕΛΛΗΝΙ

IOH. AVGVSTVS ERNESTI

S. P. D

Cum ii, qui Xenophontis libros, ad Welsiani exempli modum formamque descriptos, studiosis graecarum literarum reddere instituerant, rem gratam sibi me facturum ostenderent, si partes praefandi et instituti huius commendandi susciperem: non potui neque Xenophonti, neque meae in eum beneuolentiae, qui curam editionis susceperisset, nec denique rogantium voluntati hanc operam negare. Nam Xenophontis ingenio, doctrinae, eloquentiae quantum tribuam, quantum et vtilitatis et suavitatis fructum eius libris assidue legendis ceperim, alio loco dixi; nec alius est de graecis scriptoribus, quem magis commendatum esse cupiam tudiis iuuentutis, graecas literas, et artes bene intelligendi ac scribendi discentis. Etenim, si linguae graecae indolem recte cognoscere cupiant, quem doctorem adire possint, vel praeferendum Xenophonti, vel parem: in cuius libris profecto est ipsa norma bene graecae et Atticae dictionis, ad quam exigi aliorum oratio debet? Bene spere vis; quem tibi Horatius demonstrat

Fuit autem consilium ad eum delatum huiusmodi, vt, quoniam Xenophontis Opera desiderarentur, Welsianum exemplum, quod et emendatissimum putaretur, et ipsa forma commendatissimum esset, repeteretur, ipse autem videret, vt quam accuratissime illud exemplum exprimeretur, adderet etiam, si vellet, aliquod commendationis corollarium de suo consilio, si quod esset, quod moram longam non requireret, quam non ferre nec suas rationes, nec aliorum cupiditatem. Non erat sane, quare id consilium improbaretur; quod si minus congrueret ambitioni aetatis nostrae in edendis scriptoribus antiquis, at rationibus iuuentutis aptum erat, quae ipsum magis scriptorem cognoscere debet, quam laboriosas interpretum super verbis aut rebus disputationes, si eum, quem ante proposuimus, fructum percipere velit. Atque etiam iis, quibus tales disputationes cognoscere et vacat et conuenit, propter studiorum rationem, non displiceat Xenophon Welsianus, aut ad illius formulam factus. Nos quidem, etsi abundamus exemplis veterum et recentiorum editionum; tamen non noluimus habere Welsianum exemplum, cuius partes circumferre sine molestia possemus, gestare in manibus

nibus inter ambulandum, cum oblectationis aut alendae orationis causa legere Xenophontei quid vellemus. Atque si nihil aliud dare placuisset Viro Clarissimo, quam quod postulabatur, tamen habuisset, in quo bonam operam navaret. Neque enim Welsiani exempli textus graecus est eiusmodi, qualem sibi aut finxere quidam, aut cum maxime fingunt, emendatior ceteris, et cuius aliqua possit esse vel in lectionibus iudicandis auctoritas, vel in corruptis ac vitiosis auxilium; quae opinio nullum aliud habet fundamentum, quam Oxonii, omninoque Britanniae nomen, vnde quicquid ad nos in eo genere venit, id, quia est e Britannia, imperitis praeclarum et numeris omnibus perfectum videtur.

Non fuit profecto Welsio consilium, Xenophontiorum librorum contextum dare, qui suus dici, et in criticis quaestionibus prodesse posset. Etenim in promtu est, nec libris scriptis et editionibus primis vsum esse, nec ad eos castigasse textum, qui tum ferebatur. Ac nescimus an is vel tum, vel omnino fuerit Welsius, qui ei rei par esset vel ingenio, vel doctrina, vel vsu. Ipsum autem textum si quis diligenter inspiciat,

hoc est, Leunclauianis inprimis, nisi vbi notulae Welsianae, quae commoditatis caussa textui singulis locis subiectae sunt, aliter suaderent, aut res ipsa, vbi e Stephanianis aut Leunclauianis coniecturis ductas constaret. Plus facere etsi poterat in textu V. C. tamen e lege sibi dicta non est ausus. Ceterum alio modo seruiet iis, qui aliquid amplius in eo genere desiderent, quod ad textus integritatem pertineat: de quo post dicemus.

Interpretationem latinam Welsius adsciuit Leunclauii, paucis in locis, vt ait, et res ipsa demonstrat, mutatam. Ea ergo de Welsiano exemplo in hanc editionem ita traducta est a V. Cl. vt nihil in eam sibi iuris sumserit, penitusque intactam reliquerit. Non est hodie facile, qui graecos scriptores, praesertim Xenophontem, aut ei similes, per versiones latinas velit cognoscere; et qui graecas literas tractant, non nisi necessitate aliqua adacti, versiones consulunt: quae fere existit tum, cum graecae loquendi formae abhorrent ab vernaculae aut latinae linguae indole. In talibus igitur, fatendum est, versionem hanc librorum Xenophontis esse pluribus locis obscuram, interdum etiam parum

accuratam

accuratam, pro temporum noſtrorum ratione et in talibus ἀκριβείᾳ. Huic igitur incommodo ſperat V. C. ſe commodius allaturum eſſe medelam in Indice graeco, per interpretationem verborum, quae legentibus aliquid difficultatis creare poſſint.

Deſcriptio porro operis inſtituta eſt nihil admodum diſcrepans a Welſiana. Itaque, vt hic Tomus, qui nunc prodit, Cyropaediam habet, ita ſecundus Ἀνάβασιν Cyri, tertius Hiſtoriam Graecam, quartus minores libellos, e quibus tamen nonnulli cogentur Volumini ſecundo ac tertio accedere, ne Voluminum modulus diſpar ſit, quintus indices habebit. Nec enim rerum modo index e Welſiana auctior exhibebitur, ſed etiam alius magis vtilis ſtudioſis, h. e. graecus Aemilii Porti, ita adiungetur, vt ſignificationum et conſtructionum varietate locupletetur, additis etiam, vbi res poſtulare videbitur, obſeruationibus, et per eam occaſionem difficiliorum locorum explicationibus: quo vno quantum commendationis habitura ſit haec editio prae Welſiana, omnes intelligunt. Eſt enim eiuſmodi index, cum interpretatio adiuncta eſt, quod in hoc

eſſe

esse futurum scimus, Commentarii instar, quoad quidem verbis et formis loquendi paratur, in quibus plerumque maxima pars notarum consumitur: et si quem non piget totum vno tenore perspicere, totam scriptoris cuiusque Graecitatem potest cognoscere. Sed editores scriptorum Graecorum, vt maxime largi sunt in Commentariis, et copiis suis in eos profundendis, ita minime hunc laborem plerumque sumunt, qui est, vt sciunt omnes, qui has literas tractant, ad multas res fructuosus.

Satis habitura erat commendationis haec editio, si nihil praeterea accederet. Atque hoc mihi placebat, vt salubritati pretii, et emtorum rationibus consuleretur. Sed, dum omni ex parte exquiritur ornatus operi, indulgeturque studio eius excolendi diligentius, etiam aliae excogitatae sunt accessiones, bonae sane, nec ingratae futurae studiosis. Nam vt Welsius tertio Tomo comitem dedit Dodwelli Chronologiam Xenophontiam, quam et in hac editione habebit, sic Tomo primo adiuncta est Hutchinsoniana de Xenophonte et Cyropaedia disputatio, accedetque similis comes

ex

ex Hutchinsonianis exemplis Tomo secundo. Destinata est etiam Appendix proprii Voluminis, in quam variae doctorum in Xenophontem notae conferantur, sed hoc delectu, vt quae ad lectionis integritatem pertineant, et ad res explicandas, in Cinnum aptum digestae et contextae describantur; quae in verbis explicandis occupantur, earum in Indice graecorum verborum ratio habeatur, quoad aliquid habent, quod proprie ad intelligendum Xenophontem pertineat. Adiicientur etiam Variae Lectiones ex Hutchinsonianis Tomis, et si quae aliunde e Mssltis Codicibus nondum collatis parari poterunt. Ita conficietur egregius apparatus ad vsum eorum, qui diligentius tractare Xenophontis libros, vel intelligendi et discendi caussa, vel castigandi et aliquando absolutius edendi, volent.

Haec habui, quae de hac editione dicerem: nam chartarum et formarum pulchritudinem, et alia bona, quae in oculos incurrunt, praedicare, ineptum videatur. Sed illa ipsa quoque pulchritudine operis, et ad vsus quotidianos commoditate, cupimus allici quamplurimos de iuuentute, studia literarum bonarum

rum aemulante, ad emendum, sed multo magis ad legendum, et ad imbibendum, quicquid in his libris inest sapientiae, doctrinae et venustatis, inprimis in Cyropaedia, quae hoc Volumen implet, in Anabasi, Agesilao et sermonibus Socraticis omnibus: quos libros omnes vt diligentius et saepius legerint, ita libentius legent, ita magis se et in literis Graecis profeciisse, et ingenium ad veram et in sententiis et in verbis elegantiam ac venustatem erudiisse atque expoliuisse sentient. Scripsi Lipsiae, Idibus Ianuariis a. C. CIↃIↃCCLXIII.

CATALO-

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΞΕΝΟΦΩΝ ἀιδήμων τε κ᾽ ευειδέστατος εἰς ἀφροδίτη.
Diog. Laert. de vitis Xenoph. & Inter Veterum Testimonia ab init. Vol. prim.
Εωρακα μεν κομήτην ἄνδρα, καλὸν πάνυ κ᾽ πειθανον ἰδέσθαι, ὅτος δ᾽ ἦν ὁ Ξενοφῶν. Chionis Epist. 6. ad. inter Veter. Testim.

Crucius fec.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

CATALOGVS
OPERVM XENOPHONTEORVM,

eo ordine quo, vna cum Additamentis ad hanc Editionem nouam appositis, videntur commodissime Membranis includi posse.

Vol. I.
- Veterum Testimonia de Xenophonte, quot in Editione Welsiana reperiuntur.
- Thomae Hutchinsoni Dissertationes duae, de Xenophonte, Cyro, Cyropaedia et institutis Persarum.
- De Cyri Maioris Institutione libri VIII.

Vol. II.
- Th. Hutchinsoni Dissertatio de Auctore ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ, et de Graecorum itinere.
- Series Regum Persicorum ad Xenophontis historiam accommodata.
- De Cyri Minoris Expeditione libri VII.
- De Agesilao Rege.
- De Lacedaemoniorum / De Athenienſium } Republica.
- Rationes Redituum, siue de Prouentibus.

Vol. III.
- Cl. Dodwelli Chronologia Xenophontea.
- Historiae Hellenicae libri VIII.
- Hiero siue de Tyranno.

Vol. IV.
- Memorabilium Socratis libri IV.
- Liber qui inscribitur Oeconomicus, vna cum Fragmentis Oeconomicorum Ciceronis.
- Apologia Socratis.
- Conuiuium.
- De Re Equestri.
- De Magisterio Equitum.
- De Venatione.
- Fragmenta Epistolarum Xenophontis.

Vol. V.
- Index Rerum Latinus.
- Index Verborum Graecus, obseruationibus Virorum Doctorum auctus.

Vol. VI.
- Obseruationes Doctorum ad contextus integritatem spectantes, vna cum varietate lectionis.

TESTIMONIA ALIQVOT DE XENOPHONTE EX SCRIPTORIBVS ANTIQVIS EXCERPTA.

Ξενοφῶντος βίος ἐκ τῶν τῆ Λαερτίε.

Ξενοφῶν, Γρύλλε μὲν ἦν υἱὸς, Ἀθηναῖος, τὸν δῆμον Ἐρχιεὺς, αἰδήμων. δὲ καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολήν. τοῦτο ἐν γενῶπῷ φησιν ἀπαντήσαντα Σωκράτην διατεῖναι τὴν βακτηρίαν, καὶ κωλύειν παριέναι, πυνθανόμενον ποῖ πιπράσκοιτο τῶν προσφερομένων ἕκαστον. ἀποκριναμένε δὲ, πάλιν πυθέσθαι, πῆ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ γίνονται ἄνθρωποι; ἀπορήσαντος δὲ, ἕπε τοίνυν, φάναι, καὶ μάνθανε.

β'. Καὶ τεντεῦθεν ἀκροατὴς Σωκράτες ἦν, καὶ πρῶτος ὑποσημειωσάμενος τὰ λεγόμενα εἰς ἀνθρώπες ἤγαγεν, ἀπομνημονεύματα ἐπιγράψας. ἀλλὰ καὶ ἱστορίαν φιλοσόφων πρῶτος ἔγραψε.

γ'. Καὶ

Xenophontis vita ex Laertio.

Xenophon, Grylli filius, Atheniensis fuit, pago Erchieus, verecundia et forma, supra quam dici potest, insignis. Huic Socratem in biuio obuium aiunt, porrecto scipione, eum accessu prohibuisse, quaerentem, vbinam singula venirent cibaria; qui cum respondisset, rursus eum interrogasse fertur, vbinam homines boni atque honesti fierent; illo vero haesitante, dixisse, sequere ergo me, et addisce.

2. Ex eo tempore Socratis auditor fuit; primusque ab eo dicta literis consignans, hominibus edidit, Memorabilia inscribens. Sed et historiam philosophorum primus conscripsit.

3. Ari-

γ'. Καὶ αὐτόν φησιν Ἀρίστιππος ἐν τετάρτῳ περὶ παλαιᾶς τρυφῆς, ἐρασθῆναι Κλεινίου, πρὸς ὃν καὶ ταῦτα εἰπεῖν· Νῦν γὰρ ἐγὼ Κλεινίαν ἥδιον μὲν θεῶμαι ἢ τἄλλα πάντα ἐν ἀνθρώποις καλά· τυφλὸς δὲ τῶν ἄλλων πάντων δεξαίμην ἂν ἢ Κλεινίου ἑνὸς ὄντος γενέσθαι. ἄχθομαι δὲ καὶ νυκτὶ καὶ ὕπνῳ, ὅτι ἐκεῖνον οὐχ ὁρῶ· ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἡλίῳ τὴν μεγίστην χάριν οἶδα, ὅτι μοι Κλεινίαν ἀναφαίνουσι.

δ'. Κύρῳ δὲ φίλος ἐγένετο τοῦτον τὸν τρόπον. ἦν αὐτῷ συνήθης Πρόξενος ὄνομα, γένος Βοιώτιος, μαθητὴς μὲν Γοργίου τοῦ Λεοντίνου, φίλος δὲ Κύρου. ὅτος ἐν Σάρδεσι διατρίβων παρὰ τῷ Κύρῳ, ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας ἐπιστολὴν Ξενοφῶντι, καλῶν αὐτόν, ἵνα γένηται Κύρῳ φίλος· ὁ δὲ τὴν ἐπιστολὴν δεικνύει Σωκράτει, καὶ σύμβουλον ἠρεῖτο.

ε'. Καὶ ὃς ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Δελφοὺς χρησόμενον τῷ θεῷ. πείθεται Ξενοφῶν, ἦκει παρὰ τὸν θεὸν, πυνθάνεται, ἀρὰ εἰ χρὴ ἀπιέναι πρὸς Κῦρον, ἀλλ' ὅπως. ἐφ' ᾧ καὶ

3. Aristippus in quarto de antiquis deliciis, Cliniam ab eo amatum scribit, ad quem illius haec esse verba: Nunc enim libentius ego quidem Cliniam, quam caetera omnia, quae inter homines pulchra sunt, aspicio: caeterarum vero rerum omnium magis, quam vnius Cliniae, caecitatem ferre possum: nocti autem somnoque succenseo, quod ipsum non video. Diei vero et Soli maximam habeo gratiam, quod mihi Cliniam ostendunt.

8. In amicitiam Cyri peruenit hoc modo. Erat ei familiaris, Proxenus nomine, genere Boeotius, Gorgiae Leontini discipulus, amicus Cyri. Is cum Sardibus apud Cyrum habitaret, epistolam Athenas ad Xenophontem misit, eum in amicitiam Cyri inuitans: ille epistolam Socrati ostendit, ab eoque consilium petit.

5. Socrates ipsum Delphos misit oraculum petiturum. Paret Xenophon, ad oraculum venit, scisciatur, non ille quidem vtrum proficisci ad Cyrum oporteat, sed quomodo: qua de re

καὶ Σωκράτης αὐτὸν ἠτιᾶτο μὲν, συνεβούλευσε δὲ ἐξελθεῖν. καὶ ὡς γίνεται παρὰ Κύρῳ, καὶ τῷ Προξένῳ φίλος οὐχ ἧττον ἦν αὐτῷ. τὰ μὲν δὴ ἄλλα τὰ κατὰ τὴν ἀνάβασιν γενόμενα καὶ τὴν κάθοδον, ἱκανῶς αὐτὸς ἡμῖν διηγεῖται.

5'. Ἐκθρῶς δὲ διέκειτο πρὸς Μένωνα τὸν Φαρσάλιον περὶ τὸν χρόνον τῆς ἀναβάσεως, τὸν ξεναγὸν, ὅτε καὶ λοιδορῶν αὐτὸν φησιν αὐτῷ μείζοσι κεχρῆσθαι παιδικοῖς. ἀλλὰ καὶ Ἀπολλωνίδῃ τινὶ ὀνειδίζει, τετρῆσθαι τὰ ὦτα.

ζ'. Μετὰ δὲ τὴν τε ἀνάβασιν καὶ τὰς ἐν τῷ Πόντῳ συμφορὰς, καὶ τὰς παρασπονδήσεις τὰς Σεύθου τοῦ τῶν Ὀδρυσῶν βασιλέως, ἦκεν εἰς Ἀσίαν πρὸς Ἀγησίλαον τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα, μισθοῦ τοὺς Κύρου στρατιώτας αὐτῷ παρασχών· φίλος τε ἦν εἰς ὑπερβολήν. παρ' ὃν καιρὸν ἐπὶ Λακωνισμῷ Φυγὴν ὑπ' Ἀθηναίων κατεγνώσθη.

η'. Γενόμενος δ' ἐν Ἐφέσῳ, καὶ χρυσίον ἔχων, τὸ μὲν ἥμισυ Μεγαβύζῳ δίδωσι τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερεῖ, φυλάττειν

Socrates eum obiurgauit, exeundi tamen consilium dedit. Sic ille ad Cyrum profectus est; neque minus ei, quam Proxenus, amicus fuit: ac caetera quidem, quae in profectione et reditu gesta sunt, satis ab eo nobis explicata.

6. Ipse vero cum Menone Pharsalio manipulari, sub ipsum profectionis tempus, inimicitias gerebat. Siquidem cum ei convitium facerer, maioribus se ait amoribus ac deliciis, quam eum, vsum fuisse; sed et Apollonidi cuidam exprobrat, quod aures haberet perforatas.

7. Caeterum post profectionem, et clades in Ponto acceptas, foederaque a Seuthe Odrysiorum rege violata, in Asiam ad Agesilaum Lacedaemoniorum regem profectus, ei Cyri milites stipendio accepto tradidit, amicissimusque fuit. Quo tempore, propter Lacedaemoniorum studium partium, exilio ab Athenienſibus multatus est.

8. Ephesum autem veniens, cum aurum haberet, dimidium eius Megabyzo, Dianae sacerdoti, quoad reuerteretur, asservandum

τειν ἕως ἂν ἐπανέλθῃ· εἰ δὲ μὴ, ἄγαλμα ποιησάμενον ἀναθεῖναι τῇ Θεῷ· τὰ δὲ ἡμίσεος ἔπεμψεν εἰς Δελφοὺς ἀναθήματα.

θ'. Ἐντεῦθεν ἦλθε μετὰ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἑλλάδα κεκλημένου εἰς τὸν πρὸς Θηβαίους πόλεμον· καὶ αὐτῷ προξενίαν ἔδοσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. ἐντεῦθεν ἐάσας τὸν Ἀγησίλαον ἦλθεν εἰς Σκιλλοῦντα, χωρίον τῆς Ἠλείας, ὀλίγον τῆς πόλεως ἀπέχον. εἵπετο δὲ αὐτῷ καὶ γύναιον, ὄνομα Φιλησία, καθά φησι Δημήτριος ὁ Μάγνης, καὶ δύο υἱεῖς, Γρύλλος καὶ Διόδωρος, (ὡς φησι Δείναρχος ἐν τῷ πρὸς Ξενοφῶντα ἀποστασίου) οἳ καὶ Διόσκουροι ἐπεκαλοῦντο. ἀφικομένου δὲ τοῦ Μεγαβύζου κατὰ πρόφασιν τῆς πανηγύρεως, κομισάμενος τὰ χρήματα, χωρίον ἐπρίατο, καὶ καθιέρωσε τῇ Θεῷ, δι' οὗ ποταμὸς ῥέει Σελινοῦς, ὁμώνυμος τῷ ἐν Ἐφέσῳ· τἀντεῦθεν διετέλει κυνηγετῶν, καὶ τὰς φίλους ἑστιῶν, καὶ τὰς ἱστορίας συγγράφων.

ί. Φησὶ δ' ὁ Δείναρχος, ὅτι καὶ οἰκίαν καὶ ἀγρὸν αὐτῷ ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι. ἀλλὰ καὶ Φιλοπίδαν τὸν Σπαρτιάτην

vandum dedit; sin minus, ex eo simulacrum factum Deae dedicare iussit: ex dimidio autem dona Delphos misit.

9. Ex hoc loco, cum Agesilao ad bellum contra Thebanos vocato, in Graeciam profectus est: cum eo Lacedaemonii etiam hospitium publicum fecerunt. Hinc, omisso Agesilao, Scilluntem venit, qui locus Elidis parum ab vrbe abest. Eum muliercula sequuta est, nomine Philesia, quemadmodum ait Demetrius Magnes, et duo filii, Gryllus et Diodorus, vt est apud Dinarchum in oratione ad Xenophontem apostasii, qui etiam Dioscuri vocabantur. Quo cum per causam publici omnium conventus Megabyzus venisset, accepta ab eo pecunia, agrum emit ac Deae consecrauit, per quem fluuius fluit Selinus, eodem, quo is, qui Ephesi est, nomine. Ex hoc tempore venationibus et amicorum conuiviis, scribendaque historia, vitam traduxit.

10. Dinarchus Lacedaemonios ei domum atque agrum dono dedisse ait. Sed et Philopidam

Σπαρτιάτην φασὶν αὐτῷ πέμψαι αὐτόθι δωρεὰν, ἀνδράποδα αἰχμάλωτα ἐκ Δαρδάνου, καὶ τὸν διαθέσθαι αὐτὰ ὡς ἐβούλετο.

ια'. Ηλείους τε στρατευσαμένους εἰς τὸν Σκιλλοῦντα, καὶ βραδυνόντων Λακεδαιμονίων, ἐξελεῖν τὸ χωρίον· ὅτε καὶ τοὺς υἱέας αὐτοῦ εἰς Λέπρεον ὑπεξελθεῖν μετ' ὀλίγων οἰκετῶν, καὶ αὐτὸν Ξενοφῶντα εἰς τὴν Ηλιν πρότερον, εἶτα καὶ εἰς Λέπρεον πρὸς τοὺς παῖδας, κἀκεῖθεν σὺν αὐτοῖς εἰς Κόρινθον διασωθῆναι, καὶ αὐτόθι κατοικῆσαι.

ιβ'. Ἐν τούτῳ δὲ ψηφισαμένων Αθηναίων βοηθεῖν Λακεδαιμονίοις, ἐπεμψε τοὺς παῖδας εἰς τὰς Αθήνας στρατευσομένους ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. καὶ γὰρ ἐπεπαίδευντο αὐτόθι ἐν τῇ Σπάρτῃ, καθά φησι Διοκλῆς ἐν τοῖς βίοις τῶν φιλοσόφων.

ιγ'. Ο μὲν δὴ Διόδωρος οὐδὲν ἐπιφανὲς πράξας, ἐκ τῆς μάχης ἀνασώζεται, καὶ αὐτῷ υἱὸς ὁμώνυμος γίνεται τῷ ἀδελφῷ· ὁ δὲ Γρύλλος τεταγμένος κατὰ τοὺς ἱππέας (ἦν δὲ ἡ μάχη περὶ Μαντίνειαν) ἰσχυρῶς ἀγωνισάμενος ἐτελεύτησεν,

dam Spartiatem, aiunt, seruos ei captiuos e Dardano donum illuc vsque misisse; de quibus eum sic, vt voluerit, statuisse.

11. Atque etiam Elidenses Scilluntem cum exercitu profectos, tardantibus Lacedaemoniis, ei agrum ademisse: quo tempore filios cum paucis seruis Lepreum clam profugisse, atque ipsum Xenophontem primo quidem in Elidem, deinde Lepreum quoque ad filios, atque inde cum iis Corinthum incolumem se recepisse, ibique domicilium habuisse.

12. Hoc tempore cum Athenienses Lacedaemoniis opem ferre decreuissent, filios pro Lacedaemoniis militaturos Athenas misit. Nam, vt est apud Dioclem in vitis Philosophorum, Spartae apud eos educabantur.

13. Ac Diodorus quidem, nulla re praeclare gesta, ex pugna seruatur, eique filius, eodem, quo frater, nomine, nascitur. Gryllus autem in equitum ordine locatus (erat autem ad Mantineam praelium) fortissime pugnans mortuus est, quemadmodum

λευτησεν, ὡς φησιν Εφορος ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ, Κηφισοδώρᾳ μὲν ἱππαρχοῦντος, Ηγησίλεω δὲ στρατηγοῦντος. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Επαμινώνδας ἔπεσε.

ιδ'. Τηνικαῦτα δὴ καὶ τὸν Ξενοφῶντά φασι θύειν ἐστεμμένον· ἀπαγγελθέντος δ' αὐτῷ τὸν θανάτου, ἀποστεφανώσασθαι· ἔπειτα μαθόντα ὅτι γενναίως, πάλιν ἐπιθέσθαι τὸν στέφανον. ἔνιοι δὲ οὐδὲ δακρῦσαί φασιν αὐτὸν, ἀλλὰ γὰρ εἰπεῖν, ἤδειν θνητὸν γεγεννηκώς.

ιε'. Φησὶ δὲ Αριστοτέλης ὅτι ἐγκώμια καὶ ἐπιτάφιον Γρύλλου μυρίοι ὅσοι συνέγραψαν, τὸ μέρος καὶ τῷ πατρὶ χαριζόμενοι. ἀλλὰ καὶ Ερμιππος ἐν τῷ περὶ Θεοφράστου, καὶ Σωκράτη φησὶν ἐγκώμιον Γρύλλου γεγραφέναι. Τίμων δ' ἐπισκώπτει αὐτὸν ἐν τούτοις,

Αθηνική τε λόγων δυὰς, ἢ τριὰς, ἢ ἔτι πόρσω·
Οἷος Ξενοφόων ἵς τ' Αἰσχίνης οὐκ ἐπιπειθὴς γράψαι.

ις'. Καὶ ὁ μὲν βίος αὐτῷ τοιόσδε. ἤκμαζε δὲ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τετάρτης καὶ ἐνενηκοστῆς Ολυμπιάδος. καὶ

dum ait Ephorus in 25. Cephisodoro equitum praefecto, Hegesilao Imperatore. In hac pugna Epaminondas quoque cecidit.

14. Eo tempore Xenophontem ferunt coronatum sacrificantem, nunciata sibi filii morte, coronam deposuisse; sed paullo post, cum eum fortiter se gessisse accepisset, rursus coronam sibi imposuisse: quidam vero ne lachrymasse quidem illum aiunt, sed tantum dixisse, sciebam me genuisse mortalem.

15. Aristoteles, qui Grylli laudationem, et Epitaphia scripserint, innumerabiles fuisse tradit, quorum multos patri hoc gratificatos esse. Sed Hermippus in libro de Theophrasto, Socratem quoque Grylli laudationem scripsisse ait. Timon autem eum in his cauillatur:

Imbecillaque sermonum dualitas,
aut trinitas, aut adhuc vlterius,
Qualis Xenophon, aut Aeschines,
haud contumax Scribere.

16. Talis eius vita fuit. Floruit anno quarto, quartae ac nonagesimae Olympiadis. Cum

καὶ ἀναβέβηκε σὺν Κύρῳ ἐπὶ ἄρχοντος Ξεναινέτου, ἐνὶ πρωτέρῳ ἔτει τῆς Σωκράτους τελευτῆς. κατέστρεψε δὲ, (καθά φησι Στησικλείδης ὁ Αθηναῖος ἐν τῇ τῶν Αρχόντων, καὶ Ολυμπιονικῶν ἀναγραφῇ) ἔτει πρώτῳ τῆς πέμπτης καὶ ἑκατοστῆς Ολυμπιάδος, ἐπὶ ἄρχοντος Καλλιδήμου *, ἐφ' οὗ καὶ Φίλιππος ὁ Αμύντου Μακεδὼν ἦρξε.

ιζ'. Τέθνηκε δὲ ἐν Κορίνθῳ, ὡς φησι Δημήτριος ὁ Μάγνης, ἤδη δηλαδὴ γηραιὸς ἱκανῶς, ἀνὴρ τά τε ἄλλα γεγονὼς ἀγαθὸς, καὶ δὴ καὶ φίλιππος, καὶ φιλοκύνηγος, καὶ τακτικὸς, ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων δῆλον· εὐσεβής τε καὶ φιλοθύτης, καὶ ἱερεῖα διαγνῶναι ἱκανὸς, καὶ Σωκράτη ζηλώσας ἀκριβῶς.

ιη'. Συνέγραψε δὲ βιβλία πρὸς τὰ τετταράκοντα, ἄλλων ἄλλως διαιρούντων· τήν τε ἀνάβασιν, ἧς κατὰ βιβλίον μὲν ἐποίησε προοίμιον, ὅλης δὲ ἕν· καὶ Κύρου παιδείαν, καὶ Ελληνικὰ, καὶ ἀπομνημονεύματα, συμπόσιόν τε καὶ οἰκονομικὸν, καὶ περὶ ἱππικῆς, καὶ κυνηγετικὸν, καὶ ἱππαρχικὸν,

Cyro profectus est, Xenaeneto Archonte, anno antequam Socrates mortem obiret. Mortuus est (vt Steſiclides ait Athenienſis in Archontum et Olympionicarum commentario) anno primo quintae ac centeſimae Olympiadis, Archonte Callidemo, quo tempore Philippus quoque Amyntae filius Macedo imperabat.

17. Mortuus est autem Corinthi (vt est apud Demetrium Magnetem) aetate videlicet conſectus; vir cum alioquin bonus, tum equitandi venandique ſtudioſus, et ordinum militarium peritus, quod ex eius libris manifeſtum est. Praeterea religioſus, et ſacrificiis deditus, et ad dignoſcendas hoſtias idoneus, quique Socratem perfecte imitatus est.

18. Libros ad quadraginta ſcripſit, quos aliter alii diuidunt. Cyri profectionem, cuius in ſingulis libris prooemium fecit, cum totius nullum feciſſet; Cyri paediam, Graecorum geſta, Memorabilia, Sympoſium, et Oeconomicum, de Equitandi arte, de Venatione, de Equitum praefecti

* Al. Καλλιδημίδου.

ἱππαρχικὸν, ἀπολογίαν τε Σωκράτους, καὶ περὶ πόρων, καὶ Ἱέρωνα ἢ τυραννικὸν, Ἀγησίλαόν τε, καὶ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων πολιτείαν, ἣν φησιν οὐκ εἶναι Ξενοφῶντος ὁ Μάγνης Δημήτριος.

ιθ'. Λέγεται δ' ὅτι καὶ τὰ Θουκυδίδου βιβλία λανθάνοντα ὑφελέσθαι δυνάμενος, αὐτὸς εἰς δόξαν ἤγαγεν. ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἀττικὴ μοῦσα, γλυκύτητι τῆς ἑρμηνείας. ὅθεν καὶ πρὸς ἀλλήλους ζηλοτύπως εἶχον αὐτός τε καὶ Πλάτων, ὡς ἐν τῷ περὶ Πλάτωνος λέξομεν.

κ'. Εσι δὲ καὶ εἰς τοῦτον ἡμῶν ἐπιγράμματα τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον,

Οὐ μόνον ἐς Πέρσας ἀνέβη Ξενοφῶν διὰ Κῦρον,
Αλλ' ἄνοδον ζητῶν ἐς Διὸς ἤτις ἄγοι.
Παιδείῃ γὰρ ἓῇ Ελληνικὰ πράγματα δείξας,
Ως καλὸν ἡ Σοφίη μνήσατο Σωκράτεος.

κα'. Αλλο, ὡς ἐτελεύτα·

Εἰ καὶ σὲ, Ξενοφῶν, Κραναῆ Κέκροπός τε πολῖται
Φεύγειν κατέγνων τῆ φίλα χάριν Κύρα,
Αλλὰ

fecti munere, Socratis apologiam, de Reditibus, Hieronem siue de Tyrannide, Agesilaum, Athenienſium Lacedaemoniorumque Remp. quam Demetrius Magnes Xenophontis esse negat.

19. Dicitur quoque Thucydidis libros latentes, cum surripere posset, in honorem adduxisse. Vocatus est Attica musa, propter dulcedinem orationis. Qua ex re cum ipse, tum Plato, alter alteri obtrectauerunt; quemadmodum in Platone dicemus.

20. Sunt autem in hunc nostra quoque Epigrammata huiusmodi;

Haud solum ad Persas ascendit Xenophon propter Cyrum,
Sed reditum quaesiuit in Iouis qui duceret.
Doctrina enim sua Graeca gesta ostendens,
Vt honestum Sapientia meminit Socratis.

21. Et aliud quomodo mortuus est:

Quamuis et te, Xenophon, Cranai Cecropisque ciues
Exulare decreuerunt, amici gratia Cyri;

Αλλὰ Κόρινθος ἔδεκτο φιλόξενος, ἧ σὺ φιληδῶν
Οὕτως ἀρέσκῃ, κεῖθι καὶ μένειν ἔγνως.

κβ'. Εὗρον δὲ ἀλλαχόθι ἀκμάσαι αὐτὸν περὶ τὴν ἐννάτην καὶ ὀγδοηκοστὴν Ολυμπιάδα, σὺν τοῖς ἄλλοις Σωκρατικοῖς. καὶ Ἴστρος φησὶν αὐτὸν φυγεῖν κατὰ ψήφισμα Εὐβούλου, καὶ κατελθεῖν κατὰ ψήφισμα τοῦ αὐτοῦ.

κγ'. Γεγόνασι δὲ Ξενοφῶντες ἑπτά. πρῶτος, αὐτὸς οὗτος· δεύτερος, Αθηναῖος, ἀδελφὸς *Νικοστράτου, τοῦ τὴν Θησηίδα πεποιηκότος, γεγραφὼς ἄλλά τε καὶ βίον Επαμινώνδου καὶ Πελοπίδου· τρίτος, ἰατρὸς Κῷος· τέταρτος, ἱστορίαν Αννιβαϊκὴν γεγραφώς· πέμπτος, μυθώδη τερατείαν πεπραγματευμένος· ἕκτος, Πάριος, ἀγαλματοποιός· ἕβδομος, κωμῳδίας ἀρχαίας ποιητής.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

ἐν βίῳ Πλάτωνος.

Εοικε δὲ καὶ Ξενοφῶν πρὸς αὐτὸν ἔχειν οὐκ εὐμενῶς· ὥσπερ γοῦν διαφιλονεικοῦντες, τὰ ὅμοια γεγράφασι,

Attamen Corinthus susceptit hospitalis, quo tu gaudens
Sic delectaris, ibique manere decreuisti.

22. Sed ego apud alios reperi, eum nona atque octuagesima Olympiade, cum aliis Socraticis, floruisse. Istrus ait Eubuli psephismate ipsum in exilium pulsum, eiusdemque psephismate ab exilio reuertisse.

23. Xenophontes autem extiterunt septem. Primus iste ipse. Alter Athenienſis, Nicostrati frater, eius qui Theseidem fecit, qui cum alia multa, tum Epaminondae quoque ac Pelopidis vitam conscripsit. Tertius medicus Cous. Quartus Hannibalis historiae scriptor. Quintus, qui de fabulosis monstris egit. Sextus Parius signorum fictor. Septimus veteris comoediae Poëta.

EX EODEM *in Vita Platonis.*

Videtur autem Xenophon quoque in eum animo non optimo fuisse. Quocirca tanquam aemuli, ita similia ambo scripse-

* Al. Πυθοστράτου.

φασι, Συμπόσιον, Σωκράτης ἀπολογίαν, τὰ Ηθικὰ ἀπομνημονεύματα· εἶθ' ὁ μὲν πολιτείαν, ὁ δὲ Κύρε παιδείαν. καὶ ἐν τοῖς νόμοις ὁ Πλάτων πλάσμα φησὶν εἶναι τὴν παιδείαν αὐτῦ· μὴ γὰρ εἶναι Κῦρον τοιῦτον. ἀμφότεροί τε Σωκράτης μνημονεύοντες, ἀλλήλων ἠδαμῦ, πλὴν Ξενοφῶν Πλάτωνος ἐν τρίτῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΒΙΟΣ

ἐκ τῶν τῦ Σοίδα.

Ξενοφῶν Γρύλλε, Αθηναῖος, φιλόσοφος Σωκρατικὸς, ὃς πρῶτος ἔγραψε βίους φιλοσόφων, καὶ ἀπομνημονεύματα. παῖδας ἔσχεν ἀπὸ Φιλησίας, Γρύλλον καὶ Διόδωρον, οἳ καὶ Διόσκυροι ἐκαλῦντο. αὐτὸς δὲ Αττικὴ μέλιττα ἐπωνομάζετο. γέγονε δὲ συμφοιτητὴς Πλάτωνος, καὶ ἤκμαζε κατὰ τὴν ἐνενηκοστὴν ὀγδόην Ολυμπιάδα. ἔγραψε βιβλία πλείονα τῶν μ', ὧν καὶ ταῦτα· Κύρε παιδείας βιβλία η', Κύρε ἀναβάσεως βιβλία ζ', Ελληνικῶν βιβλία ζ', Συμπόσιον, καὶ ἄλλα πολλά.

ΧΙΩΝΟΣ,

scripserunt, Symposium, Socratis apologiam, Moralia commentaria; atque is quidem politiam, ille vero Cyri paediam. Atque etiam in legibus Plato eius paediam commentitiam esse ait: neque enim Cyrum talem fuisse. Vterque autem de Socrate memorantes, alter de altero mentionem nullam fecit, nisi quod Xenophon in tertio Memorabilium, de Platone.

XENOPHONTIS VITA *ex Suida.*

Xenophon, Grylli filius, Atheniensis, Philosophus Socraticus, qui primus scripsit vitas Philosophorum, et Memorabilia. Filios suscepit e Philesia Gryllum et Diodorum, qui et Dioscuri vocabantur. Ipse autem appellabatur apis Attica. Erat condiscipulus Platonis, floruitque octaua et nonagesima Olympiade. Scripsit libros plures quam quadraginta, e quibus sunt et isti: Cyri paedias libri octo, Cyri expeditionis libri septem, Hellenicorum libri septem, Symposium, aliaque multa.

CHIONIS

ΧΙΩΝΟΣ, ΩΣ ΕΣΩΘΗ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ΥΠΟ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ.

ΧΙΩΝ ΜΑΤΡΙΔΙ

ΥΓΙΑΙΝΕΙΝ.

Πολλὴν χάριν οἶδα τοῖς ἐπισχοῦσιν ἡμᾶς ἀνέμοις, καὶ τὴν ἐν Βυζαντίῳ διατριβὴν βιασαμένοις. καί τοι τὸ πρῶτον ἠχθόμην αὐτοῖς, ἐπειγόμενος. ἀλλὰ γὰρ ἀξία πρόφασις καὶ χρονιωτέρας μονῆς ἐφάνη Ξενοφῶν, ὁ Σωκράτους γνώριμος.

β'. Οὗτος γὰρ ὁ Ξενοφῶν εἷς τῶν ἐπ' Ἀρταξέρξην στρατευσαμένων Ἑλλήνων, Κύρῳ δὲ συμμάχων ἐστί. καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετά τινος τῶν στρατηγῶν ἦν, ἀδὲν πολυπραγμονῶν ὅ, τι μὴ στρατιώτην ἐχρῆν, ὥσπερ εἷς ὢν τῶν Κύρῳ τιμίων.

γ'. Ὡς δὲ Κῦρός τε ἀπέθανεν ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων παρασπονδηθέντες ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλάς, ἠρέθη στρατηγὸς ἀνδρείας τε ἕνεκα, καὶ

CHIONIS, DE CONSERVATO A XENOPHONTE BYZANTIO.

CHIO MATRIDI S. D.

Magnam ventis gratiam habeo, qui nos detinuerunt, ac vi quadam Byzantii commorari coëgerunt. Equidem initio succenſebam eis, quum valde properarem: ſed ob Xenophontem, Socratis familiarem, operae pretium erat, iſtic etiam diutius haerere.

2. Nam is Xenophon vnus ex iis Graecis eſt, qui expeditionem aduerſus Artaxerxem ſuſceperunt, ſocietate belli cum Cyro inita. Et erat initio quendam apud ducem, nec curioſe quidquam agebat, niſi quod deceret militem: adeoque vnus erat ex eorum numero, quos Cyrus habebat in pretio.

3. Verum poſteaquam primo proelio Cyrus occubuit, et violatis induciis, Graecorum imperatoribus abſciſſa fuere capita: cum ob fortitudinem tum ſapientiam, qua caeteroqui valebat,

καὶ τῆς ἄλλης σοφίας, δοκῶν ἄριστα ἂν διαπράξασθαι τὴν σωτηρίαν τοῖς Ἕλλησι.

δ'. Καὶ οὐκ ἔψευσεν αὐτοὺς τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ διὰ μέσης πολεμίας γῆς, ὀλίγην στρατιὰν ἄγων περιεσώσατο, ἑκάστης ἡμέρας τοῖς βασιλέως στρατηγοῖς παρασκευοπεδευόμενος.

ε'. Θαυμαστὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα. πολὺ δὲ τούτων θαυμασιώτερόν τε καὶ μεῖζον, ὅπερ αὐτὸς ἐγὼ νῦν ἐθεασάμην. πεπονημένοι γὰρ οἱ Ἕλληνες πολυχρονίῳ καὶ χαλεπῇ στρατείᾳ, καὶ μηδὲν ἄλλο εὑρημένοι τῶν κινδύνων ἆθλον, πλὴν τῆς σωτηρίας, δεξαμένων αὐτοὺς κατὰ φόβον τῶν Βυζαντίων, ἔγνωσαν διαρπάσαι τὴν πόλιν· καὶ πολὺς τάραχος αἰφνιδίως κατέσχε τοὺς Βυζαντίους.

ς'. Ἐπεὶ δὲ ὡπλίζοντό τε οἱ ξένοι, καὶ ὁ σαλπιγκτὴς ἐσήμαινεν, ἐγὼ μὲν ἀσπίδα καὶ λόγχην ἁρπάσας, ἔδραμον ἐπὶ τὸ τεῖχος, ἅ τῶν ἐφήβων τινὰς συνεσηκότας ἑώρων· ἦν δὲ ἡ φυλακὴ τῶν τειχῶν οὐδὲν ὠφέλιμος, πολεμίων κατεχόντων τὴν πόλιν. ἀλλ' ὅμως ῥᾴον ἐνομίζομεν ἀμυνεῖσθαι

lebat, imperator creatus est; quod existimaretur egregie saluti Graecorum consulturus.

4. Atque haec spes eos haudquaquam fefellit. Nam per medios hostes, exiguas, quas ducebat, copias incolumes seruavit; quum quidem diebus singulis castra non procul a ducibus regiis haberet.

5. Sunt haec quidem admiratione digna, sed illud multo admirabilius et maius, cuius ipse nunc spectator fui. Nam Graeci diuturnae ac difficilis militiae laboribus confecti, quum nullum pro aditis periculis praemium retulissent, praeter corporum incolumitatem; a Byzantiis prae formidine admissi, vrbem populari statuerunt; eoque factum, vt magnae Byzantiis turbae subito exorirentur.

6. Quumque iam milites externi arma caperent, ac tubicen classicum caneret: equidem, scuto hastaque correpta, currebam ad muros, quo loco iuuenum quendam globum coiisse videbam. Verum moenia praesidio munire nullam ad rem proderat, quod iam vrbem hostes occupassent. Nihilominus existimabamus defensionem nobis faciliorem fore, si loci commoditate

ἀμυνεῖσθαι πλεονεκτοῦντες τῷ τόπῳ, ἢ ἀπολεῖσθαί γε βραδύτερον.

ζ'. Καὶν τούτῳ ταραττομένων τῶν Ελλήνων, ἑωρῶμεν κομήτην ἄνδρα, καλὸν πάνυ καὶ πρᾷον ἰδέσθαι, διεξιόντα μὲν δι' αὐτῶν, καὶ παύοντα τῆς ὁρμῆς ἕκαστον. ἦτος δὲ ἦν ὁ Ξενοφῶν.

η'. Ως δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων παρεκάλων αὐτὸν οἱ στρατιῶται, ἕνα ὄντα πολλοῖς πείθεσθαι, καὶ ἀναπαῦσαι ποτὲ αὐτοὺς τῆς ταλαιπώρου καὶ χαλεπῆς ζάλης· ἀνάγετε δή ἐπὶ πόδα, ἔφη, καὶ βουλεύσασθε. ὁ γὰρ δέος, μὴ διαφύγῃ βουλευομένους τὸ πρᾶγμα ἐφ' ἡμῖν κείμενον.

θ'. Ως δὲ τοῦτό γε αὐτῷ ἀπειθεῖν ἠδέσθησαν, εἰς μέσον καταστὰς ὁ Ξενοφῶν, θαυμασίους λόγους διέθετο, ὡς τὸ τέλος αὐτὸ ἐδήλωσεν. ὁ γὰρ ἡμῖν γε σαφῶς ἐξηκούοντο.

ι'. Τοὺς γοῦν πρὸ μικροῦ διαρπάζειν ἐγνωκότας τὴν πόλιν, μετρίως κατὰ τὴν ἀγορὰν ἑωρῶμεν ὠνουμένους τὰ ἐπιτήδεια, ὡς τῶν ἄλλων Βυζαντίων ἕκαστος, καὶ μηδὲν ἔτι ἐκείνου

τοῦ

moditate ſuperiores eſſemus; aut ſaltem perituros nos aliquanto tardius.

7. Interim quum magnae inter Graecos eſſent turbae, cernebamus hominem caeſarie prolixa, pulchro ac miti adſpectu, per medios incedentem milites, ac ſingulorum impetus reprimentem: qui quidem erat, is de quo loquor, Xenophon.

8. Quum vero illi eum ex adverſo cohortarentur, vt vnus multis pareret, ac tandem aliquando aerumnoſae difficilique tempeſtati finem imponeret: Pedem igitur, inquit, referte, ac de re conſultate. Non enim metuendum eſt, ne res in poteſtate noſtra ſita, dum conſultabimus, nobis elabatur.

9. Vbi, quo minus in hoc ei parerent, verecundia praepediebantur; ſtans eorum in medio Xenophon, admirabilem orationem habuit, quemadmodum finis ipſe declarauit. Nam a nobis exaudiri ea clare non poterat.

10. Enimuero cernebamus, eos, qui paulo ante vrbem diripere decreuerant, modeſte commeatum in foro non aliter ac reliquorum Byzantiorum quemlibet, emere: neque iam amplius vlla ex parte iniuſtum illum

τῷ ἀδίκῳ καὶ ἁρπακτῷ Ἄρεως πνέοντας. αὕτη δὲ ἡ ὄψις, ἐπίδειξις ἦν τῆς Ξενοφῶντος ψυχῆς, ὅπως καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν ἠδύνατο.

ια'. Οὐ μὴν ἔγωγε ἡσυχίᾳ τὸν ἄνδρα παρελθεῖν ὑπέμεινα, καὶ ταῦτα ὁμοίως Βυζαντίοις εὖ πεποιηθὼς ὑπ' αὐτοῦ· ἐπεὶ διὰ τὰς ἀνέμους καὶ αὐτὸς εἷς ἦν τῶν διαρπαθησομένων· ἀλλ' ἐγνώρισα αὐτῷ ἐμαυτόν.

ιβ'. Ὁ δὲ καὶ τῆς σῆς πρὸς Σωκράτην φιλίας ἀνεμιμνήσκετο, κἀμὲ φιλοσοφεῖν παρῄνεσε· καὶ τἆλλα ἐστρατιωτικῶς, μὰ Δία, ἀλλὰ καὶ πάνυ φιλανθρώπως διελέγετο.

ιγ'. Νῦν δὲ εἰς Θράκην ἄγει τὸ στράτευμα, Σεύθης γὰρ ὁ τῶν Θρᾳκῶν βασιλεὺς πρός τινας ὁμόρους πολεμῶν, μετεπέμψατο, ἐντελῆ μισθὸν αὐτοῖς ὑποσχόμενος. οἱ δὲ ὑπήκουσαν. ἐπεὶ γὰρ ἄποροι διαλυθῆναι βάλονται, ἀλλὰ καὶ κτήσασθαί τι ἐκ τῶν πόνων, ἕως γ' ἔτι στράτευμά εἰσιν.

ιδ'. Ἰθι δὲ πολύ με ἤδη προθυμότερον ἐς Ἀθήνας πλευσεῖσθαι φιλοσοφήσοντα. μέμνησαι γὰρ δήπου, ὅτι προ-

illum rapacemque Martem spirare. Atque hoc spectaculum, animi Xenophontis indicium erat; quantum ille tum prudentia tum orationis vi valeret.

11. Equidem ferre non poteram, vt is vir non compellatus me praeteriret; praesertim quum eodem me, quo Byzantios, beneficio adfecisset. Nam et ipse vnus ex iis eram, quem ventis ibi detentum spoliari contigisset. Itaque cognoscendum ei me praebui.

12. Tum ille amicitiae, quae tibi cum Socrate fuisset, reminiscī; meque ad philosophandum cohortari; ac de rebus etiam aliis non profecto militariter, sed humaniter admodum mecum colloqui.

13. Nunc copias in Thraciam ducit. Nam Thracum rex Seuthes, qui bellum aduersus finitimos quosdam gerit, arcessiuit eos; seque stipendium Graecis et amplum et integrum numeraturum recepit. Parent in hoc illi, quod dimitti nolint inopes, sed laboribus suis aliquid comparare, donec adhuc coniunctae sunt ipsorum copiae.

14. Caeterum scito me iam multo lubentius Athenas ad philosophandum nauigaturum. Nam meministi, quoties me ad philoso-

προτρέπων με συνεχῶς ἐπὶ φιλοσοφίαν, καὶ θαυμαστὰ διεξιὼν περὶ τῶν καθ' ὁτιοῦν σπουδασάντων περὶ αὐτὴν μέρος, τἄλλα μὲν εἶχες πειθόμενον, ἐκεῖνο δὲ καὶ πάνυ φοβούμενον.

ιε'. Εδόκει γάρ μοι τὰ μὲν λοιπὰ ὄντως σπουδαιοτέρους ποιεῖν ὅσων ἐφάψαιντο· (καὶ γὰρ τὸ σῶφρον καὶ τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλοθεν ἀρύεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἢ φιλοσοφίας ὤμην·) τὸ δὲ πρακτικὸν καὶ σφοδρὸν διαλύειν τῆς ψυχῆς, καὶ μαλθάσσειν ἐπὶ τὸ ἥσυχον. ἀπραγμοσύνη γὰρ ἦν, καὶ ἠρεμία, τὰ θαυμαστά, ὡς μοι ἔλεγες, ἐγκώμια φιλοσόφων.

ις'. Δεινὸν ἂν μοι κατεφαίνετο, εἰ φιλοσοφήσας τἄλλα μὲν ἀμείνων ἔσομαι, θαῤῥαλέος δὲ οὐκ ἔτι, οὔτε στρατιώτης εἶναι δυνήσομαι, οὔτε ἀρίστευς, εἰ δέοι· ἀλλὰ μεθήσω πάντα ταῦτα, ὥσπερ ἐπιλήσμονι τινὶ ἐπῳδῇ παντὸς ἔργου λαμπροτέρου κηληθεὶς τῇ φιλοσοφίᾳ.

ιζ'. Ηγνόουν

philoſophiam impelleres, et admirabilia quaedam commemorares de iis, qui vitam in eius partem incubuiſſent; in aliis me facile tibi adſenſum fuiſſe, tantum hoc vehementer veritum eſſe.

15. Arbitrabar enim augeri virtutes alias in hominibus a philoſophia, quaecunque tandem illi ſuſciperent. Quippe modeſtiam et iuſtitiam non aliunde quam ex philoſophia, haurire homines exiſtimabam: verum agendi vim, ac impetum animi, remiſſiorem reddi, ac ad tranquillitatem quandam emolliri. Nam philoſophorum admirabiles laudes in tranquillitate mihi conſiſtere dicebas, et in eo quod nullis negotiis impliciti eſſent.

16. Itaque grauiter mihi ferendum videbatur, ſi philoſophia percepta, caeteris in rebus melior euaderem; at neque magnanimus, neque miles amplius eſſe poſſem, nec (ſi res ita poſceret) praeclari alicuius facti auctor: Immo quod valedicendum mihi eſſet his omnibus, delenito a philoſophia; quae incantationis inſtar mihi omnis inſignis facinoris oblivionem induceret.

17. Nimi-

ιζ'. Ηγνόουν δ' ἄρα, ὅτι καὶ πρὸς ἀνδρείαν εἰσὶν ἀμείνους οἱ φιλοσοφήσαντες. καὶ μόλις γε αὐτὸ παρὰ Ξενοφῶντος ἔμαθον, οὐκ ἐπειδὴ διελέχθη μοι περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπεὶ τοιοῦτος ὢν ἐφάνη, ὁποῖός ἐστι. μάλιστα γὰρ δὴ μετασχὼν τῶν Σωκράτους λόγων, ἀρκεῖ στρατεύματα καὶ πόλεις σώζειν, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἐποίησε φιλοσοφία αὐτῷ τε καὶ τοῖς φίλοις ἀχρειότερον.

ιη'. Ησυχία μὲν ἂν ποιητικωτέρα τάχα εὐδαιμονίας· ἥδη μέντοι καὶ πράξει καλῶς ἕκαστα, ὁ καλῶς ἠρεμεῖν δυνάμενος. ἐπεὶ καὶ μείζων ἂν εἴη τοῦ πολεμοῦντος, ὁ πλεονεξίαν, καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ τἆλλα πάθη χειρούμενος, ὧν καὶ οἱ νικῶντες τοὺς πολεμίους ἡττῶνται.

ιθ'. Κἀγὼ ἂν ἐλπίζω φιλοσοφήσας, τά τε ἄλλα κρείττων ἔσεσθαι, καὶ οὐδὲν ἧττον ἀνδρεῖος, ἀλλ' ἧττον θρασύς. ταῦτα μὲν ἂν ὁ τοῦ ἱκανοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ

17. Nimirum ignorabam, eos qui exculti eſſent a philoſophia, etiam ad fortitudinem melius eſſe comparatos. Atque hoc vix a Xenophonte didici, non quod ea de re mecum ſermonem habuerit; ſed quod talem ſe declarauerit, qualis eſt. Nam quum Socratem diligentiſſime audierit, tamen et exercitus et vrbes ſeruare poteſt, nulla re factus a Philoſophia minus ad commodandum ſibi et amicis idoneus.

18. Quamobrem vita quieta, eſt illa quidem magis ad parandam felicitatem efficax; ita tamen, vt praeclare faciat is omnia, qui vitam colere quietam poſſit. Etenim maiorem illum eſſe neceſſe eſt, qui auaritiam, cupiditatem, et paſſiones caeteras vincit, quam qui bellicis rebus occupatur: quum iis etiam illi ſuccumbant, qui victoria de hoſtibus potiuntur.

19. Itaque percepta philoſophia, ſpero me cum ad alias res meliorem fore, tum nihilominus fortem, vtvt minus audax ero. Verum ſatis hac de re ſuper-

Наукова бібліотека ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ імені І. І. МЕЧНИКОВА

καὶ τῦ πάνυ πέρα. γίγνωσκε δέ με ἤδη πρὸς τὸ πλεῖν ὄντα. καὶ γὰρ δὴ γέγονε καὶ τὰ τῶν ἀνέμων αἰσιώτερα.

Ex τῦ Παυσανίυ, Ηλιακῶν α'.

Λακεδαιμόνιοι δὲ ὕστερον Σκιλλῦντα ἀποτεμόμενοι τῆς Ηλείας, Ξενοφῶντι ἔδοσαν τῷ Γρύλλυ, φυγάδι ἤδη γεγονότι ἐξ Αθηνῶν. ἐδιώχθη δὲ ὁ Ξενοφῶν ὑπὸ Αθηναίων, ὡς ἐπὶ βασιλέα τῶν Περσῶν, σφίσιν εὔνυν ὄντα, στρατείας μετασχὼν Κύρῳ πολεμιωτάτῳ τῦ δήμυ. καθήμενος γὰρ ἐν Σάρδεσιν ὁ Κῦρος, Λυσάνδρῳ τῷ Αριστοκρίτυ καὶ Λακεδαιμονίοις χρήματα ἀνήλισκεν ἐς τὰς ναῦς. ἀντὶ τύτων μὲν Ξενοφῶντι ἐγένετο φυγή. κατοικήσας δὲ ἐν Σκιλλῦντι, τέμενός τε καὶ ἱερὸν καὶ ναὸν Αρτέμιδι ᾠκοδομήσατο Εφεσίᾳ. παρέχεται δὲ ὁ Σκιλλῦς καὶ ἄγρας θηρίων, ὑῶν τε ἀγρίων καὶ ἐλάφων. καὶ τὴν γῆν τὴν Σκιλλυντίαν Σελινῦς ποταμὸς διέξεισιν. οἱ

fuperque dictum. Scito autem, me iam ad nauigationem accingi, quod et venti magis fecundi ſint.

E Pauſania, Eliacorum l. 1.

Sed ereptam Eleis Scillun-tem Lacedaemonii poſt Xenophonti, Grylli filio, tunc Athenis exulanti, donarunt. Exagitatus vero eſt Xenophon a ſuis ciuibus, quod Cyro, qui fuit Athenienſi populo inimiciſſimus, contra Perſarum regem, quo maxime beneuolo vtebantur, ſtipendia feciſſet. Cum enim Sardibus eſſet Cyrus, Lyſandrum Ariſtocriti filium et Lacedaemonios, ad comparandam [contra Athen.] claſſem, pecunia iuuerat. Haec Xenophonti exilii cauſa fuit. Conſtituto autem ad Scilluntem domicilio, agri partem Epheſiae Dianae, et fanum dedicauit. Abundat Scillus omnibus ferarum generibus ad venationem, apris inprimis et ceruis. Agrum perlabitur Scilluntium Selinus amnis.

οἱ δὲ Ηλείων ἐξηγηταὶ νομίσαθαί τε αὖθις Σκιλλῦντα Ηλείυς ἔλεγον, καὶ Ξενοφῶντα, ὅτι ἔλαβε παρὰ Λακεδαιμονίων τὴν γῆν, κριθῆναι μὲν ἐν τῇ Ολυμπιακῇ βυλῇ, τυχόντα δὲ παρὰ Ηλείων συγγνώμης, ἀδεῶς ἐν Σκιλλῦντι οἰκῆσαι. καὶ δὴ καὶ ὀλίγον ἀπωτέρω ἱερῦ, μνῆμά τε ἐδείκνυσο, καὶ τῆς Πεντέλησίν ἐστι λιθοτομίας εἰκὼν ἐπὶ τῷ τάφῳ, εἶναι δὲ αὐτὸ Ξενοφῶντος λέγυσιν οἱ προσοικῦντες.

Αθηναίυ Δειπνοσοφ. βιβλ. ί.

Ξενοφῶν ὁ Γρύλλυ παρὰ Διονυσίῳ ποτὲ τῷ Σικελιώτῃ, πίνειν ἀναγκάζοντος τὸ οἰνοχόυ, προσαγορεύσας ὀνομαστὶ τὸν τύραννον, Τί δὲ (ἔφη) ὦ Διονύσιε, ὀχὶ καὶ ὁ ὀψοποιὸς ἀγαθὸς ὢν καὶ ποικίλος, ἀναγκάζει ἡμᾶς εὐωχυμένυς ἐσθίειν καὶ μὴ βυλομένυς; ἀλλὰ κοσμίως ἡμῖν παρατίθησι τὴν τράπεζαν σιγῶν.

Ex

amnis. Ex Eleis autem ii, quibus curae est antiquitatis memoriam conseruare, receptam a suis Scilluntem memorant: et Xenophontem, quod illam a Lacedaemoniis accepisset, in Olympico consilio causam dixisse, eundemque ab Eleis absolutum, Scillunte impune domicilium habuisse. Et sane non longe a Dianio monumentum monstratur, cum statua e Pentelico marmore, quam Xenophontis esse accolae dicunt.

Athenaei Deipnosoph. lib. 10.

Xenophon Grylli filius, cum apud Dionysium Siculum ab bibendum pocillator eum cogeret, nominatim affatus tyrannum, Cur non, inquit, Dionysie, et obsonator tuus, probus quidem et varius, epulantes nos ad edendum inuitos cogit? contra, modestus et tacitus mensam apponit.

Εκ τῦ αὐτῦ, βιβλ. ια'.

Εἰς ταῦτά τις ἀποβλέπων τὰ τῦ καλῦ Ξενοφῶντος, ἐπιγινώσκειν δυνήσεται, ἣν εἶχε πρὸς αὐτὸν ὁ λαμπρότατος Πλάτων ζηλοτυπίαν. ἢ τάχα φιλονείκως εἶχον ἀρχῆθεν πρὸς ἑαυτὰς οἱ ἄνδρες ὅτοι, αἰσθόμενοι τῆς ἰδίας ἑκάτερος ἀρετῆς· καὶ ἴσως καὶ περὶ πρωτείων διεφέροντο, ἃ μόνον ἐξ ὧν περὶ Κύρε εἰρήκασι τεκμαιρομένοις ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτῶν ὑποθέσεων.

β'. Συμπόσια μὲν γὰρ γεγράφασιν ἀμφότεροι, καὶ ἐν αὐτοῖς ὁ μὲν τὰς αὐλητρίδας ἐκβάλλει, ὁ δὲ εἰσάγει· καὶ ὁ μὲν (ὡς πρόκειται) παραιτεῖται μὴ πίνειν μεγάλοις ποτηρίοις, ὁ δὲ τὸν Σωκράτην παράγει τῷ ψυκτῆρι πίνοντα μέχρι τῆς ἕω. Καὶ τῷ περὶ ψυχῆς δὲ ὁ Πλάτων καταλεγόμενος ἕκαστον τῶν παρατυχόντων, οὐδὲ κατὰ μικρὸν τῦ Ξενοφῶντος μέμνηται.

γ'. Καὶ

Ex eodem, lib. II.

Haec feſtiui Xenophontis verba ſi nos intuebimur, licebit intelligere, ſplendidiſſimum Platonem aemulum eius non immerito fuiſſe, vel potius tantos viros fortaſſis inter ſe principio contendiſſe, ſuae vtrumque virtutis conſcium, ac forſitan etiam certauiſſe, primas vter partes obtineret, non ſolum id nobis coniectantibus, ex iis, quae de Cyro ambo memoriae prodiderunt, verum etiam ex eodem operum ſuorum argumento.

2. Nam conuiuia vterque ſcripſit, et in ipſis tibicinas hic reiicit, ille admittit: hic (quod antea nos indicauimus) ne magnis poculis bibant hortatur conuivas: ille vero Socratem inducit ad auroram vſque bibentem pſyctere. Praeterea libro ſuo de anima, Plato eos qui adfuerunt omnes ſigillatim commemorans, ne verbum quidem fecit de Xenophonte.

3. De

γ'. Καὶ περὶ τῦ Κύρυ ἣν ὁ μὲν λέγει, ὡς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐπεπαίδευτο πάντα τὰ πάτρια· ὁ δὲ Πλάτων, ὥσπερ ἐναντιύμενος, ἐν τρίτῳ Νόμων φησί· Μαντεύομαι δὲ περὶ Κύρυ, τὰ μὲν ἄλλα στρατηγὸν αὐτὸν ἀγαθὸν εἶναι καὶ Φιλόπολιν, παιδείας δὲ ὀρθῆς οὐδὲ ἥφθαι τὸ παράπαν· οἰκονομίας δ' οὐδὲ τὸν νῦν προσεσχηκέναι· ἔοικε δ' ἐκ νέυ στρατεύεσθαι, παραδύς τε τὺς παῖδας ταῖς γυναιξὶ τρέφειν.

δ'. Πάλιν ὁ μὲν Ξενοφῶν συναναβὰς Κύρῳ εἰς Πέρσας μετὰ τῶν μυρίων Ελλήνων, καὶ ἀκριβῶς εἰδὼς τὴν προδοσίαν τῦ Θεσσαλῦ Μένωνος, ὅτι αὐτὸς αἴτιος ἐγένετο τοῖς περὶ Κλέαρχον τῆς ἀπωλείας τῆς ὑπὸ Τισσαφέρνυ γενομένης, καὶ οἷός τις ἦν τὸν τρόπον, ὡς χαλεπὸς, ὡς ἀσελγὴς, διηγησάμενος· ὁ καλῶς Πλάτων, μονονυχὶ εἰπὼν ὡς ἓς ἔτυμος λόγος ὅτος, ἐγκώμια αὐτῦ διεξέρχεται.

Ex

3. De Cyro Xenophon tradit, a teneris annis patriis omnibus inſtitutis educatum et aſſuefactum fuiſſe: contra Plato refragatur, et libro tertio de legibus ſic ait, Ego equidem de Cyro id ſuſpicor, et auguror, ſtrenuum imperatorem eximiumque fuiſſe, ac vitae ciuilis ſtudioſum, ſed rectam inſtitutionem nunquam omnino attigiſſe, nec vnquam de rerum domeſticarum adminiſtratione cogitaſſe, vt qui militaſſe, exercituſque duxiſſe videatur mox ab adoleſcentia, et foeminis liberos educandos ſuos commiſerit.

4. Rurſum Xenophon, cum Graecorum decem millibus, adverſus Perſas Cyrum comitatus, probe ſciuit Menonis Theſſali proditionem, et quod eius conſilio Clearchum Tiſſaphernes occidit, tum etiam quam inſolens ac durum eſſet hominis ingenium: elegans tamen Plato, cum eam rem exponit, id duntaxat praefatus, mendacem eſſe Xenophontis orationem, laudes Menonis proſequitur.

Ἐκ τοῦ Λουκιανοῦ ἐν λόγῳ ἐπιγεγραμμένῳ,
Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν.

Τοῦ δὲ συγγραφέως ἔργον ἐν, ὡς ἐπράχθη εἰπεῖν. τοῦτο δ' οὐκ ἂν δύναιτο, ἄχρις ἂν ἢ φοβῆται Ἀρταξέρξην ἰατρὸς αὐτοῦ ὤν, ἢ ἐλπίζῃ κάνδυν πορφυροῦν, καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν, καὶ ἵππον τῶν Νισαίων λήψεσθαι μισθὸν τῶν ἐν τῇ γραφῇ ἐπαίνων. ἀλλ' ὁ Ξενοφῶν αὐτὸ ποιήσει, δίκαιος συγγραφεύς, ὁδὲ Θουκυδίδης· ἀλλὰ κἂν ἰδίᾳ μισῇ τινας, πολὺ ἀναγκαιότερον ἡγήσεται τὸ κοινὸν, καὶ τὴν ἀληθειαν περὶ πλείονος ποιήσεται τῆς ἔχθρας· κἂν φιλῇ, ὅμως οὐκ ἀφέξεται ἁμαρτάνοντος.

Ἐκ τοῦ Λουκιανοῦ περὶ τῶν Μακροβίων.

Ξενοφῶν δὲ ὁ Γρύλλου ὑπὲρ τὰ ἐννενήκοντα ἐβίωσεν ἔτη.

Διο-

E Luciano in tractatu qui inscribitur, Quomodo Historia conscribenda sit.

Historici opus vnum est, vt quaeque perinde ac facta sunt, exponat. Hoc autem facere non poterit, donec vel Artaxerxem metuerit, medicus ipsius existens, vel sperat candyn purpureum, et torquem auream, et equum ex Nisaeis illis aliquem se accepturum esse, mercedem videlicet laudum earum quas scriptis inseruisset. At neque Xenophon illud faciet, iustus scriptor, (neque Thucydides,) sed licet priuatim oderit quosdam, multo magis necessarium putabit esse id quod publicum est; veritatemque pluris faciet, quam inimicitias: et si etiam amauerit, tamen non parcet illi, quisquis peccauerit.

E Luciano de Longaeuis.

Xenophon Grylli filius vixit vltra nonaginta annos.

Dionysii

Διονυσίου Αλικαρνασσέως ἐπιστολὴ πρὸς Γν. Πομπήϊον.

Ξενοφῶν μὲν, Ἡροδότου ζηλωτὴς ἐγένετο, κατ' ἀμφοτέρους τοὺς χαρακτῆρας, τόν τε πραγματικὸν καὶ τὸν λεκτικόν. πρῶτον μὲν γὰρ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἱστοριῶν ἐξελέξατο καλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀνδρὶ φιλοσόφῳ προσηκούσας· τήν τε Κύρου παιδείαν, εἰκόνα βασιλέως ἀγαθοῦ καὶ εὐδαίμονος· καὶ τὴν ἀνάβασιν τοῦ νεωτέρου Κύρου (ᾧ καὶ αὐτὸς συνανέβη) μέγιστον ἐγκώμιον ἔσχεσαν τῶν συστρατευσαμένων Ἑλλήνων· καὶ τρίτην ἔτι τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ἣν κατέλιπεν ἀτελῆ Θουκυδίδης· ἐν ᾗ καταλύονταί τε οἱ τριάκοντα, καὶ τὰ τείχη τῶν Ἀθηναίων, ἃ Λακεδαιμόνιοι καθεῖλον, αὖθις ἀνίσανται.

β'. Οὐ μόνον δὲ τῶν ὑποθέσεων χάριν ἄξιος ἐπαινεῖσθαι, ζηλωτὴς Ἡροδότου γενόμενος, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκονομίας. ταῖς

Dionysii Halicarnassei Epist. ad Cn. Pompeium.

Xenophon Herodotum in vtroque genere, tum in eo quod in materia cernitur, tum quod in elocutione, imitatur. Nam in primis materiam suae historiae elegit pulchram et magnificam, ac eam quae virum sapientiae studiosum decet; vt Institutionem Cyri, boni atque felicis regis effigiem; ac etiam Expeditionem minoris natu Cyri, (cui ipse interfuit,) quae maximam commendationem continet eorum Graecorum, qui simul cum eo militabant; praeterea etiam tertium opus, Graecarum historiarum, quod inchoatum et imperfectum reliquit Thucydides: in quo imperium triginta virorum dissolvitur, et moenia Athenienſium, quae Lacedaemonii sustulerant, atque funditus euerterant, rursus instaurantur.

2. Non solum vero ob materiam in coelum ferendus est, (in qua Herodotum sequitur,) sed etiam propter dispositionem suspiciendus. Nam et

ταῖς τε γὰρ ἀρχαῖς αὐτῶν ταῖς πρεπωδεσάταις κέχρηται, καὶ τελευτὰς ἑκάστῃ τὰς ἐπιτηδειοτάτας ἀποδέδωκε. μεμέρικέ τε καλῶς καὶ τέταχε καὶ πεποίκιλκε τὴν γραφήν. ἦθός τε ἐπιδείκνυται θεοσεβὲς καὶ δίκαιον καὶ καρτερικὸν καὶ εὐπετὲς, ἁπάσαις τε συλλήβδην κεκοσμημένον ἀρεταῖς.

γ'. Καὶ ὁ μὲν πραγματικὸς τύπος αὐτῷ τοιοῦτος. ὁ δὲ λεκτικὸς, πῇ μὲν ὅμοιος Ηροδότῳ, πῇ δὲ ἐνδεέστερος. καθαρὸς μὲν γὰρ τοῖς ὀνόμασιν ἱκανῶς, καὶ σαφὴς, καθάπερ ἐκεῖνος· ἐκλέγει δὲ ὀνόματα συνήθη τε καὶ προσφυῆ τοῖς πράγμασι, καὶ συντίθησιν αὐτὰ ἡδέως πάνυ καὶ κεχαρισμένως, ἀχ ἧττον Ηροδότῳ.

δ'. Ὕψος δὲ καὶ κάλλος καὶ μεγαλοπρέπειαν, καὶ τὸ λεγόμενον ἰδίως πλάσμα ἱστορικὸν Ηρόδοτος ἔχει. ὁ γὰρ μόνον οὐκ ἴσχυσε τοῦτο παρ' αὐτοῦ λαβεῖν, ἀλλὰ κἂν ποτε διεγεῖραι βουληθείη τὴν φράσιν, ὀλίγον ἐμπνεύσας, ὥσπερ ἀπόγειος αὖρα, ταχέως σβέννυται. μακρότερος γὰρ γίνεται τοῦ δέοντος ἐν πολλοῖς καὶ τοῦ πρέποντος, καὶ

principiis earum aptissimis vtitur, et finem conuenientem vnicuique attribuit. Digessit eleganter et disposuit, ac variis ornamentis suam scriptionem affe it. Mores prae se fert sanctos, iustos, fortes, faciles; ac in summa omnibus virtutibus ornatos.

3. Atque haec quidem est forma rei et argumenti eius. Forma vero elocutionis, partim similis Herodoto, partim non adeo redundans et fluens. Purus quidem satis in verbis, et apertus; quemadmodum et Herodotus: delegit autem verba vsitata, et rebus ipsis a natura insita: quae omnino non minus suauiter et iucunde, quam Herodotus ipse, componit.

4. Excellentiam vero et splendorem, amplitudinem iucundam, et suauem conformationem historicam, quemadmodum Herodotus, non habet. Non modo enim hoc ab ipso mutuari non potuit, sed etiam si aliquando voluit suam excitare elocutionem, paululum inspirans, veluti terrena aura, extemplo languescit et extinguitur. In multis enim plus aequo longior fit;

nec

καὶ οὐχ ὡς Ηρόδοτος ἐφάπτεται τῶν προσώπων εὐτυχῶς, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ὀλίγωρός ἐστιν, ἄν τις ὀρθῶς σκοπῇ.

ΕΡΜΟΓΕΝΗΣ Ο ΤΑΡΣΕΥΣ,

περὶ τῆς τοῦ Ξενοφῶντος ἰδέας.

Ἔστιν οὗτος ἀφελὴς μὲν ὡς ὅτι μάλιστα, καὶ τούτῳ πλεονάζων τῷ εἴδει παρὰ τὰ ἄλλα εἴδη πάντα τοῦ πανηγυρικοῦ· ταῖς μὲν ἀπὸ τῆς ἀφελείας αὐτῆς ἡδοναῖς πολλαῖς χρώμενος, γλυκύτησι δὲ ταῖς ἀπὸ τούτων, οἷον ταῖς ἀπὸ τῶν μύθων, καὶ τῶν τοιούτων, μαγώτερον.

β'. Ἐπεὶ καὶ ὅτε περὶ τῶν κυνῶν διέξεισιν ἡδονὰς ποιῶν, κατὰ τὴν τῆς ἀφελείας αὐτῆς ἐπίτασιν τοῦτο ποιεῖ, καὶ ὁ κατ' ἄλλο τι τῶν φύσει γλυκύτητος ἰδίων.

γ'. Τὸ μέντοι περὶ τὸν Ἀβραδάτην καὶ τὴν Πάνθειαν πᾶν ἦθός τε καὶ πάθος πολλὰς ἔχει τὰς ἡδονὰς, μυθικῶς πλαθέν·

nec adeo feliciter, vt Herodotus, personarum dignitatem attingit et exprimit: sed in multis, si quis recte consideret et perpendat, eum negligentiorem reperiet.

HERMOGENES TARS. *De forma dictionis Xenoph.*

Hic scriptor simplex est in primis, et ea dicendi forma prae caeteris formis omnibus, quae sunt laudationum, abundat: ac vario genere suavitatis, a simplicitate proficiscentis, vtitur; ita tamen, vt manantes hinc delectationes, veluti quae sumuntur a fabulis, et aliis eiusmodi, rarius adhibeat.

2. Nam et vbi de canibus pleraque cum lectoris voluptate commemorat, id ipsum per intensionem simplicitatis facit; non alia quadam illorum ratione, quae naturaliter ad suauitatem pertinent.

3. Tota quidem descriptio morum et affectuuum Abradatis ac Pantheae, fabulose conficta, delectationes multas habet; nec

πλαθέν· καὶ τὰ περὶ τὸν Τιγράνην δὲ ὡσαύτως, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτῦ τὴν Αρμενίαν.

δ'. Εφαμεν δὲ, ὅτι μανῶς μὲν χρῆται ταῖς τοιαύταις γλυκύτησι, χρῆται μέντοι καὶ ταύταις. μεγέθους δὲ κατὰ μὲν ἔννοιαν ἅπλετα πολλαχῦ, καθαίρει δὲ καὶ τῦτο, καὶ βιάζεται πρὸς τὸ ἀφελὲς ταῖς μεθόδοις, καὶ τῇ λέξει, καὶ τοῖς περὶ τὴν λέξιν ἅπασι.

ε'. Καθαρὸς δὲ, καὶ εὐκρινὴς, εἴπέρ τις ἕτερος, ὁ Ξενοφῶν· δριμύτησί τε καὶ ὀξύτησι χαίρων, ὧν τὴν φύσιν ἐν τῷ περὶ γλυκύτητός τε καὶ ἀφελείας εἰρήκαμεν. ἐπιμελείᾳ δὲ, ὡς ἐν ἀφελείᾳ τε καὶ ἁπλάστῳ λόγῳ, χρῆται πολλῇ.

ς'. Τῆς δὲ παρὰ τῷ Πλάτωνι ἀφελείας πολλῷ ἡ παρὰ τύτῳ ἀφελεστέρα ἐστὶ, κατ' αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις τῶν πραγμάτων τοιαύτη γινομένη, ὰ μόνον κατὰ τὴν λέξιν, καὶ τὰ ἑπόμενα τῇ λέξει.

ζ'. Συμπόσια γῶν ἀμφοτέροις ἐστὶ γεγραμμένα. ἀλλ' ὁ μὲν

minus et illa, quae de Tigrane, deque coniuge ipsius Armenia narrantur.

4. Diximus autem, rarius eum vti hoc genere suauitatis; et vtitur tamen. Amplitudinis vero formam sententiis frequenter adtingit, ita tamen, vt hanc etiam extenuet, ac vi quadam reuocet ad simplicitatem per ipsas tractandi rationes, verborumque delectum, ac per alia, quaecumque proprie ad verba pertinent.

5. Purus autem est, ac dilucidus Xenophon, si quisquam alius; et acrimonia pariter acumineque gaudet: quorum naturam in capite de suauitate ac simplicitate exposuimus. Accurationem in dicendo, vt in oratione simplici, et fictionis experte, multam adhibet.

6. Eam vero simplicitatem, qua Plato vsus est, longe Xenophontis simplicitas superat, quum quidem haec talis sit ipsis rerum argumentis, non verbis duntaxat, et iis, quae verba comitantur.

7. Scripta sunt ab vtroque conuiuia. Sed hic et saltatricum intro-

ὁ μὲν καὶ ὀρχηστρίδων εἰσόδους, καὶ ὀρχημάτων εἴδη τινὰ, καὶ φιλήματα, καὶ πολλὰ τοιαῦτα λέγειν μεθ' ἡδονῆς ἃ παραιτεῖται· ὁ δὲ ταῦτα, ὡς αὐτός φησιν, ἀφεὶς ταῖς γυναιξὶν, ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἄγει τὴν ἀφέλειαν τῶν πραγμάτων.

η'. Τοιοῦτος δὲ ὁ Ξενοφῶν καὶ τοῖς ἱστορικοῖς, οἷος καὶ τοῖς ἄλλοις· οἷον, ὅτι χιλὸν ἐστέψαντο, ὅταν λέγει· καὶ ὅτι τοῖς παισὶν ὡς ἐνεοῖς διελέγοντο, καὶ ὅτι πίνειν ἀπὸ τοῦ κρατῆρος ἐπικύψαντας ἔδει, καθάπερ βοῦν· ταῦτα γὰρ, καὶ τὰ τοιαῦτα, καθ' ὑπερβάλλουσαν ἀφέλειαν ἔχει τὴν ἡδονὴν, ἣν οὐχ ὁμοίως ὁ Πλάτων κέκτηται.

θ'. Καὶ ταῖς μιμήσεσι δὲ τῶν προσώπων μᾶλλον εὐδοκιμεῖ, ὅτε ἀφελῆ, καὶ ὡς ὄντως ἄπλαστα, καὶ ἀπαλὰ, καὶ ἡδέα ἤθη ψυχῶν μιμεῖται· ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ Κύρου, παιδὸς ἔτι ὄντος, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

ι'. Παρὰ δὲ τῷ Πλάτωνι τοιοῦτον οὐδέν ἐστι, πλὴν ὅσον ἐν ταῖς τῶν μειρακίων ἡλικίαις· οἷον, ὅτε τὸν Θεαίτητον,

introductionem, et quaſdam ſaltationum ſpecies, et oſcula, cum aliis talibus, literis prodere quadam cum voluptate non veretur: quum Plato, ſicut ipſemet ait, mulieribus haec relinquens, ſimplicitatem rerum ad grauiorem quandam ſpeciem traducat.

8. Xenophon autem in hiſtoricis quoque talis eſt, qualis et in aliis libris: veluti quum dicit, milites gramineis coronis vſos: item, quod cum pueris, tanquam ſurdis ac mutis, loquuti ſint: et quod e cratere bibendum eis erat capite demiſſo, bouis inſtar. Nam haec, et his ſimilia, quadam eximia ſimplicitate delectant; cuius vſus apud Platonem non itidem reperitur.

9. Etiam in perſonarum imitationibus magis excellit Xenophon, quum ſimplices, ac reapſe fictionis expertes, et teneros, et iucundos animorum mores imitando exprimit; vt indolem Cyri adhuc pueri, et quaecunque ſunt huius generis.

10. At apud Platonem nihil eſt tale, praeter quam in adoleſcentium aetate: veluti quum Theaetetum,

τητον, ἤ τι τοιοῦτον πρόσωπον εἰσάγει, πάντως ἀ κατὰ τὸ τῦ Κύρυ δήπυθεν ὃν λέγω, παιδὸς ἔτι ὄντος, ἢ κατὰ τὸ τῆς Αρμενίας γυναικὸς, ἢ ὅσα τοιαῦτα.

ια΄. Ιδιον δὲ Ξενοφῶντος καὶ τὸ κατὰ ποσὰ διασήματα χρῆθαι ποιητικαῖς πως λέξεσι, πολὺ τῶν ἄλλων τῇ φύσει διεσηκυίαις λέξεων· ὥσπερ ὅταν λέγει πορσύνειν, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Theaetetum, vel aliam quandam eiuſmodi perſonam introducit; omnino tamen alia ratione, quam qua Cyrus ille Xenophonteus, de quo loquor, adhuc puer introducitur; vel vxor Tigranis Armenia, vel quae alia ſunt eiuſmodi.

11. Eſt et illud Xenophonti peculiare, quod per interualla nonnunquam verbis quodam modo poëticis vtitur, quae natura ſua plurimum ab aliis verbis differunt: veluti quum πορσύνειν dicit, et quae ſunt eius generis alia.

Cicero de Oratore lib. 2.

Denique etiam a Philoſophia profectus princeps Xenophon Socraticus ille, ſcripſit Hiſtoriam, leuiore quodam ſono vſus, et qui illum impetum Orationis non habeat; vehemens fortaſſe minus, ſed aliquanto tamen, vt mihi quidem videtur, dulcior.

Xenophontis ſermo, eſt ille quidem melle dulcior, ſed a forenſi ſtrepitu remotiſſimus. *Id.*

Xenophontis voce Muſas quaſi locutas ferunt. *Id.*

Quintilianus Inſtit. l. 10. *c.* 1.

Quid ego commemorem Xenophontis iucunditatem illam inaffectatam, ſed quam nulla poſſit affectatio conſequi? vt ipſae finxiſſe ſermonem Gratiae videantur: et quod de Pericle veteris comoediae teſtimonium eſt, in hunc transferri iuſtiſſime poſſit, in labris eius ſediſſe quandam perſuadendi Deam.

THOMAE HVTCHINSONI

DISSERTATIONES DVAE

DE

XENOPHONTE EIVSQVE SCRIPTIS,

IMPRIMIS

DE CYROPAEDIA, CYRO,

ET INSTITVTIS PERSARVM.

НБ ОНУ імені І. І. Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

DISSERTATIO PRIMA,

IN QVA

I. *Agitur de Vita* Xenophontis: II. *de Scriptis eius generatim:* III. *speciatim de* Cyropaedia; *cuius triplex est materia,* 1. *Disciplina et instituta Persica;* 2. *monita tam ad mores quam ad rem militarem spectantia;* 3. *Ortus, res gestae, mors Cyri:* IV. *de quibus omnibus, quae ab aliis Historicis tradita sunt expenduntur, et cum Xenophontea narratione conferuntur:* V. *Xenophontem de Cyro ad historiae fidem scripsisse ostenditur; et quas ob causas ei potius, quam Historicis ab eo dissentientibus, accedendum sit:* VI. *Populorum situs, quorum in his libris meminit Xenophon, ex Geographiae monumentis confirmantur; et Tabula, quam damus, Geographica illustratur.*

I. Xenophon [1]Athenienſis, ex tribu Aegeïdis, et Erchia populo ſiue pago oriundus. Leunclauius quidem et Stanleius noſtras, Leunclauium, opinor, ſequutus, eum in tribum Erchienſem male retulerunt: cum [2]Erchia non tribus, ſed pagi ſeu populi ſit nomen. De genere Xenophontis altum eſt apud Veteres ſilentium: qui patrem quidem, nomine [3]Gryllum, commemorant; ſed quo vitae genere, quaue vſus eſt fortuna, non liquet. Abunde vero liquet, Noſtrum ſtirpem ſuam, (qualiſcunque ea tandem erat) ſiue humilem, animi nobilitate, ſiue nobilem, recenti multarum lumine virtutum illuſtraſſe. Verum nec ignobili nec obſcuro genere natum eſſe Xenophontem ſuadet vetus illud hoſpitium, quod ei cum [4]Proxeno Boeotio, [5]viro ſane illuſtri, intercedebat.

Quo tempore natus eſt Xenophon, a Veterum nemine diſerte ſcriptum eſt: ea tamen vnus et alter tum de rebus ab eo geſtis, tum de aetatis anno, quo diem ſupremum obiit, memoriae prodiderunt, ex quibus luculente ſatis efficiatur, eum natum eſſe anno fere tertio Olymp. 82. Euthydemo Archonte Athenienſi, atque an. 449. ante natum Chriſtum. Quippe pugnae illi Deliacae, Athenienſes inter et Boeotios an. 1. Olymp. 89. pugnatae Xenophontem interfuiſſe [6]narrant: quo tempore annos ei minimum viginti tribuamus neceſſe eſt, cum id [7]demum aetatis iuuenes, apud Populum Athenienſem, nomina militiae

1) Laërt. II. 48. Suid.
2) Harpocration, Heſych. Suid. ad v.
3) Laërt. loc. cit. Suid: alii paſſim.
4) Αναβ. Κύρ. lib. 3. ſub init.
5) Αναβ. lib. 2. ſub fin.
6) Strab. l. 9. p. 618. Laërt. l. II, 22.
7) I. Poll. l. 8. ſegm. 105.

litiae dare, et sacramenta dicere solebant. Accedit, quod [1]Lucianus testatur, Nostrum 90. iam amplius annos natum obiisse; scil. an. 1. Olymp. 105. ex mente Steſiclidis, a [2]Laërtio citati. Quod si ab an. 1. Olymp. 105. ad an. 3. Olymp. 82. computando regrediamur, annorum inueniemus numerum, quem Xenophonti tribuit Lucianus. A Stanleio quidem ille natus dicitur an. 1. Olymp. 82. nimirum cum apud Laërtium mortis illius tempus an. 1. Olymp. 105. notatum inuenit, statim ineunte Olymp. 82. illum in vitam ingressum esse putauit, propterea quod Lucianus 90. amplius annos aetatis ei tribuerat. Sed pari ratione quouis praecedentis etiam Olymp. anno in lucem hanc illum prodiisse dixerit Stanleius. Mihi verosimillimum videtur, si vitam Xenophon vltra 90mum ad alium annum integrum produxisset, id nos Lucianum edocere, atque adeo ab incertis de aetatis, quo ille fato concessit, anno coniecturis liberare voluisse.

Xenophontem, cum iuuenis adhuc esset, audiuisse Socratem, inter omnes constat. Et quo quidem interueniente casu factum est, vt Socrati se in disciplinam traderet, nulla de aetate, qua tunc temporis esset, mentione facta, scripsit [3]Laërtius. Quantos autem progressus, dum Scholam Socraticam frequentauit, in studio philosophiae fecit, qualique erat in egregium illum praeceptorem animo, certissime nec sine iucundo diligentiae fructu comperiet, eius qui tum caetera scripta, tum praecipue Memorabilia et Apologiam Socratis perlegerit. Neque in Scholae tantum vmbra nobilis, sed etiam in luce oculisque hominum magnus exstitit: ense pariter ac calamo insignis. Credibile est, eum Socrati ad bellum Peloponnesiacum proficiscenti comitem se adiunxisse: octauo certe, post obortum illud bellum, anno, pugnae ad Delium commissae interfuit; cum haberet annos circiter 26. Ea quippe pugna, testibus [4]Laërtio et Strabone, Xenophontem ab equo delapsum in humeros recepit Socrates, receptum extremo pene discrimine eripuit.

Post hanc pugnam, Athenienſibus funestam admodum, Noster Athenas se vna cum Socrate retulit; ibique philosophiae studia, aliquo interuallo intermissa, reuocavit.

1) De Longaeu. p. 917. edit. Bourd.
2) II, 56.
3) L. II, 48.
4) Laërt. II, 22. Strab. l. 9. p. 618.

vit. In haec autem eum incubuisse credi par est, donec in Asiam ad Cyrum, qui bellum aduersus fratrem Artaxerxem mouere coeperat, profectus est. Belli causam istius, atque adeo itineris Xenophontei, paucis accipe: Mortuo Dario, Persarum rege, Artaxerxes filius eius natu maior in patris regnum successit. Cyrus autem, alter Darii filius (quem ad se Darius iam moribundus praefectura, quam ei concesserat, arcessiri iusserat) a Tissapherne accusatus est, quod fratris Artaxerxis vitae insidias pararet. Accusatori cum fidem haberet Artaxerxes, fratrem in custodiam coniiciendum curauit: qua tandem periculoque necis, quam frater ei parauerat, matris eum preces liberarunt. Vt primum autem et libertatem et dignitatem ille suam recuperauerat, adhibita contumeliae memoria, vltionem moliri coepit; atque adeo fratrem regno exuendi consilium iniuit. Itaque curae fuit ei, vt barbaros, ipsi qui aderant, tum bello idoneos, tum erga se beneuolos redderet: quin et Graecorum ad decem millia militum, amicorum ope, coëgit. Inter hos autem erat Proxenus ille Boeotius; qui ad eum, Sardibus degentem, cum grauis armaturae militibus mille quingentis, et quingentis expeditis venit. Ab hoc Xenophon [2] e patria fuit euocatus: qui vocanti tamen haud prius parendum censuit, quam [3] Socrati rem exposuerat. Huic igitur epistolam Proxeni, sibi Cyroque vt amicus tertius adscriberetur, eum hortantis, ostendit; simulque sibi illum in consilium adhibet, sequereturne Cyrum. Consulenti posteaquam Socrates exposuit, quae sibi videbantur, *Et nostrum quidem*, inquit, *humanum est consilium, sed de rebus obscuris et incertis ad Apollinem censeo referendum.* Is vtique veritus est, ne Xenophonti amicitia Cyri apud Athenienses fraudi esset, quod Cyrus aduersus Athenienses summis viribus Lacedaemonios iuuerat: atque adeo monet, vt Delphos profectus, Apollinem consuleret. Eo itaque profectus Xenophon, Phoebi oraculum scisciatus est, cui deo preces, cui sacra perageret, vt iter propositum ipsi prospere cederet. Vt ab oraculo responsum tulit, Athenas reuersus, Socrati id aperit: a quo in eo repre-

1) Αναβ. Κύρ. l. 1. sub init.
2) Αναβ. lib. 3. sub init. Laërt. II, 49.
3) Eosd. ibid. Cic. de Diuin. I. 54.

reprehenſus eſt, quod non Apollinem de itinere prius potiuſue, ingrediendumne eſſet, conſuleret, quam ipſe ſecum id ingredi ſtatueret; et quo pacto rite ſuſcipi poſſet, id vnum quaererer. Cum tamen, ait Socrates, id quaeſiuiſti, facienda tibi ſunt, quae Deus imperauit. Itaque profectionem parat.

De ea autem, qua Xenophon erat, aetate, cum in Aſiam ad Cyrum profectus eſt, non vna eſt eruditorum ſententia. Camerarius in Diſſertatione *de Vita Xenophontis*, eum (Menagio teſte) *adoleſcentem* vocat. Huic opinioni fauere duo videntur loci [2] Auctoris ipſius; vbi (Interpretes vtique ſi quis audire velit) de ſe, tanquam *adoleſcente*, loquitur. Haud abs re fuerit ipſa adferre verba: εἰ δὲ ὑμεῖς τάττετέ με ἡγεῖσθαι, ἐδὲν προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζειν ἡγοῦμαι, ἐρύκειν ἀπ' ἐμαυτὸ τὰ κακά. Xenophontem ideo de ſe ita loquutum eſſe putarunt Interpretes, quod tunc temporis eſſet admodum adoleſcens: cum omnino, contra atque velint illi, de ingraueſcente fere verba aetate debeant accipi: quaſi dixiſſet, ſe, prouectae licet aetatis excuſationem haberet, ea tamen vti nolle; cum ſibi ſatis ad mala propulſanda vigoris ineſſe ſentiret. Eum autem circiter quinquaginta tunc annos fuiſſe natum, pluribus probauit doctiſ. [3] Charpenterius: cuius ſane ſententia firmiſſimis argumentis rationibusque niti videtur. Cum enim ex Luciani teſtimonio ſupra laudato, eum 90. annos vixiſſe conſtet; obiiſſe vero tradat Laërtius anno 1. Olymp. 105. quinquaginta circiter annos ei tempore ſuſceptae aduerſus Artaxerxem expeditionis tribuamus neceſſe eſt: cum liquido pateat, Cyrum in iſtam expeditionem exercitum eduxiſſe an. 4. Olymp. 94. Praeterea, res ipſa docebit, tot Xenophontem annos eo habuiſſe tempore; ſi quis ſecum animo cogitauerit, quale munus ei, Cyro mortuo, detulere Graeci; quam ſapienter illo feliciterque perfunctus eſt; tanta denique eum apud milites auctoritate valuiſſe, vt [4] furentem eorum Byzantii diripiendi impetum continere et comprimere poſſet. Haec aetate prouecta virum, magnis

1) Obſerv. in Laërt. II, 49.

2) Ἀναβ. l. 3. haud longe ab init. et lib. 2. ſub init. itidem.

3) In praefat. ad Orat. de Ageſil. (non vti Menagius dicto loco, ad Κῦρ. παιδείαν) a ſe Gallice redditam.

4) Chio epiſt. Ἀναβ. l. 7. ſub init.

gnis in rebus gerendis et sustinendis diu exercitatum, non adolescentem animos militares tractandi rudem, postulant. Nec adolescenti conueniunt ea, quibus [1]Seuthes Thrax Xenophontem adloquitur verba: quippe qui filiam suam ei se collocaturum, et eius se vicissim (si quam haberet) Thracio more in matrimonium accepturum, pollicitus sit: quae quidem adolescenti, cui filiam fuisse nubilem haud vero simile est, pollicitatio ridicula non potuit non videri. Restat, vt Phalini orationem, qui Nostrum νεανίσκον [2]adpellat, ad examen reuocemus. Phalinus autem ille a Rege Persarum ad Graecorum praefectos missus fuerat, vt eos arma tradere iuberet. Haec contra postulata Xenophon orationem, breuem quidem, sed grauem plane virilemque, habuit. Cui cum risu respondit Phalinus: Αλλὰ φιλοσόφῳ μὲν ἔοικας, ὦ νεανίσκε, καὶ etc. Fastidiosius haec ille; et tanquam si Xenophontem [3]*temerarium*, [4]*rerumque omnium rudem* existimaret. Et ita quidem accipi potest vox νεανίσκος: quippe quam eandem esse cum νεανίας docet H. Stephanus: scil. [5]*ferox, audax* etc. Nec mirum est, si Nostro satis audaciae, sapientiae parum inesse putaret Phalinus; cum a se regis mandata reiiceret, Graecisque, vt arma tenerent, auctor esset. Nam, Cyro interfecto, illos hostium copiis vndique circumfusos, commeatu destitutos, belli gerendi voluntatem abiecisse facile Persis persuaderi potuit. Porro, regis ille Persarum nuntius aetate forsan erat adeo prouectus, vt prae se Xenophon adolescens ei videretur; cum praefectorum aetatis grandioris, v. g. annorum 70. quique vsu bellorum exerciti fuere, moris sit, vt insolentius se efferant; militemque adeo, quem aetate longe antecellunt, v. g. 45. aut 50. annos natum, despiciant: praesertim si νεανισκεύεσθαι i. e. temere aliquid confidentiusque audere, seu iuueniliter se iactare, videatur. His, opinor, de causis Xenophon in Oratione Phalini νεανίσκος audit. Sed redeamus illuc, vnde diuertimus.

[6]Xenophon, factis sacris, nauem conscendit, ac Sardibus Proxenum et Cyrum adsequitur, exercitum iam iam

1) Ibid. paulo infra.
2) Ανάβ. l. 2. sub init.
3) Steph. Thesaur. L. G. ad V.
4) Hesychio νεανίσκος est νήπιος: i. e. Moschopulo exponente, non solum ἐν βρεφικῇ ἢν ἡλικίᾳ, sed etiam ὁ ἔχων γνῶσιν βρέφους, καὶ γέρων.
5) Hesych. Νεανίας, τολμηρός.
6) Ανάβ. 3. sub init.

in expeditionem educturos. Ibi Proxenus primum, vti par erat, deinde Cyrus eum hortatus est, vt ipsis belli se comitem adiungeret. Eorum hortationi paret, militiae dat nomen, et Cyrum ad bellum id sequutus est, quod illi quidem lethi diem maturauit, Graecis luctuosum exstitit, sibi multis summisque difficultatibus conflictato, eluctanti omnes, amplissimam tandem gloriae materiam praebuit. [1] Interfecto quippe Cyro, [2] et praefectis, qui eius auspicium et imperium fuerant sequuti, hostium fraude de medio sublatis, Graecis Auctor est Xenophon, [3] vt duces in demortuorum locos statim legerent. Itaque lecti sunt praetores; Xenophonte ipso in Proxeni locum suffecto.

Quid deinde rerum gessere Graeci, quae pericula, quasue subiere calamitates, qua denique ratione in Graeciam tandem venere reduces; neque instituti nostri ratio plenius exponere patitur, et Lector cum vberiori longe studii sui fructu discat ex ipsa Cyri Ἀναβάσεως historia; in qua Xenophon res istas singulatim commodissimeque persequitur. Ex eo sane libro abunde constat, Xenophontem Graecorum, qui Cyro se adiunxerant, facile principem exstitisse; eiusque potissimum fidei, prudentiae, magnanimitati decem mille virorum salutem reditumque in patriam acceptum referri debere. Specimen ille certe, si quis alius, artis militaris viuidaeque bello virtutis egregium dedit; cum in media hostium regione, innumerabilibus Persarum copiis vndique circumfusis, deprehensus, equitatu destitutus, nemine sine pugna praebente commeatum, obiecta flumina transiuit, montes altissimos praecipitesque superauit, maxima terrarum, partim ab incolis desertarum, partim populis ferocissimis abundantium, spatia emensus est; tandemque, tot naturae difficultatibus obluctatus, tot periculis laboribusque perfunctus, milites suos hostium, locorum, inopiae, tempestatum victores incolumesque in Graeciam reduxit. Quod Xenophontis factum adeo [4] admiratus est Antonius, vt, cum iisdem fere regionibus hostium exercitu, difficultatibus locorum, omniumque rerum inopia circumuentus, in summo periculo versaretur, ex quo se aegre admodum

1) Ἀναβ. lib. 1. sub fin.
2) Eiusdem Hist. extremo fere l. 2. et Κύρου παιδ. p. 661. (552 nostr. edit.)
3) Ἀναβ. l. 3. sub init.
4) Appi. Alex. de bell. Parth. p. 165. edit. Steph.

modum expedire posset, saepenumero exclamaret, *o decem millia!* quo dicto significauit, sese Graecos, qui Xenophonte duce, eadem illa discrimina incolumes euaserant, magnopere suspiciendos summisque laudibus efferendos putare.

Finita tandem hac expeditione, [1] cui datum fuerat anni vnius et trium mensium spatium, Xenophon Thymbroni Lacedaemonio Pergamum venienti, bellumque Tissapherni et Pharnabazo inferre paranti tradidit exercitum. Ipse, cum iam annos fere 54. haberet, anno autem 1. Olymp. 96. in Asiam cum [2] Agesilao, Lacedaemoniorum rege, profectus est. [3] Hic simul atque imperii potitus est, persuasit Lacedaemoniis, vt exercitum emitterent in Asiam, bellumque Regi Persarum facerent. Data potestate, tanta celeritate vsus est, vt regios satrapas imparatos imprudentesque offenderet: atque ibi feliciter adeo rem gessit, vt omnium opinione victor duceretur. Sed hic, cum a caeteris Scriptoribus, tum eximie a [4] Xenophonte nostro collaudatus est.

[5] Xenophontem (vt ad propositum redeamus) patria sua dum abfuit, Athenienses exilio multarunt; quod Cyrum sequutus esset, cum bellum fratri Artaxerxi inferret. [6] Artaxerxi quippe fauebant Athenienses, Cyrum in hostium numero ducebant; [7] quod Peloponnesio bello Lacedaemoniis opem tulerat. Tradit autem [8] Laërtius, eum exilio multatum esse, quod in Asiam ad Agesilaum profectus, in Lacedaemoniorum partes transiisse videretur. Ciuium suorum irae, atque adeo poenae, quam eis dederat, duplex haec causa forsan exstitit; quod ad Cyrum primum, deinde ad Agesilaum (quorum vtrumque hostili in se animo esse norant Athenienses) sese adiungebat. Stanleius quidem putauit, decretum illud, quo Xenophon pulsus erat in exilium, factum esse, priusquam Thymbroni, post finitam tandem, in quam cum Cyro egressus est, expeditionem, exercitum tradidisset. At ex ipsa [9] ἀναβάσεως istius historia contrarium, ac ille statuit, omnino

1) Ανεβ. lib. 7. sub fin.
2) Laërt. II, 51.
3) C. Nep. in vita Agesi.
4) In Lib. pecul. de Agesi. et Histor. Graec. sub finem l. 3. et init. 4.
5) Laërt. II, 51.
6) Pausan. Lac. l. 3. p. 174.
7) Hist. Graec. l. 1. fere medio. Pausan. Lac. l. 3.
8) Lib. II, 51.
9) Lib. 7. sub fin.

omnino colligendum est. In ea quippe scriptum est, Xenophontem, impetratis aegre tandem a Seuthe Thracio, quae militibus Graecis pollicitus erat, stipendiis, eorum in singulos distributionem Charmino et Polynico permisisse, se vero palam ad iter in patriam comparasse: ἐ γάρ πω, inquit Auctor, ψῆφος αὐτῷ ἐπῆκτο Αθήνησι περὶ φυγῆς, i. e. *nec dum enim suffragiis damnatus erat, vt Athenis exularet.* [1] Laërtius etiam indicat, eum post patria pulsum esse, quam se in Asiam ad Agesilaum contulisset.

Exilio multatus [2] Scilluntem migrauit Xenophon. Tradit [3] Pausanias Scilluntem Eleis creptam Lacedaemonios ei donasse. Huc eum sequebatur vxor, nomine [4] Philesia, duoque filii ex ea suscepti, Gryllus ac Diodorus, [5] qui et Διόσκοροι vocati sunt. [6] Scilluns oppidum erat haud procul ab Olympia distans: [7] quo cum Megabyzus, Ephesiae Dianae Νεωκόρος, ad ludos spectandos venisset, Xenophonti pecuniam, quam ab eo ex Asia cum Agesilao in Boeotiam proficiscenti acceperat, restituit. Ea recepta, Xenophon agrum Deae mercatus est; in quo templum etiam et aram extruxit; decimasque fructuum agri Deae quotannis ibi consecrauit. [8] Fanum cingebant nemora, Selleno amne, montibus, crebris arboribus, copia fructuum amoena; nobilium ferarum gregibus abundantia. Propter fanum eminet columna, his scripta vocibus: ΙΕΡΟΣ Ο ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ. τὸν δὲ ἔχοντα καὶ καρπούμενον, τὴν μὲν δεκάτην καταθύειν ἑκάστε ἔτες, ἐκ δὲ τὲ περιττὲ τὸν ναὸν ἐπισκευάζειν. Εὰν δέ τις μὴ ποιῇ ταῦτα, τῇ θεῷ μελήσει.

Hic dum commoratus est Xenophon, philosophiae [9] conscribendaeque historiae vacauit. Haud ita tamen in studiis conquieuit, vt suorum penitus obliuiscereturvaletudinis nullam haberet rationem: [10] quin et se venationibus exerceret, et illos voluptatis suae facere participes, solennique adeo Dianae festo interesse vellet. Caeterum

1) II, 51.
2) Laërt. II, 52. Anab. l. 5. haud longe ab init.
3) Eli. pri. p. 297.
4) Suid. Laërt. II, 52.
5) Suid. Laërt. ibid. Eustath. ad Odyss. ά. p. 1686.
6) Anab. l. 5. sub init. Strab. l. 8. p. 529.
7) Anab. l. 5. haud longe ab init. Laërt. II, 52.
8) Eosd. ib. Paus. Eliac. l. 1. p. 297.
9) Plutar. de Exil. p. 603.
10) Epist. Socrat. 20. Laërt. II, 52.

terum orto inter Eleos et Lacedaemonios bello, [1]Scilluntem illi capiunt, vastantque, his ei suppetias venire cessantibus. Ibi tum Xenophontis filii cum paucis famulis praesenti se periculo subduxere, atque Lepreum confugerunt: [2]eodem ipse Xenophon se tandem contulit; deinde, cum suis Corinthum habitatum concessit; vbi quod reliquum vitae erat exegit.

[3]Cum autem Athenienſibus tandem visum est, opem ferre Lacedaemoniis, ad quos opprimendos Achaei, Arcades et Thebani suas compararant copias; Xenophon filios suos, Gryllum et Diodorum, Athenas militatum misit. Commisso ad Mantineam praelio, Olymp. 104. an. 2. a Thebanis eorumque sociis vincuntur Lacedaemonii: ex eo praelio Diodorus nulla re memorabili gesta, incolumis euasit; [4]Gryllus tanto se patre dignum praebuit, Epaminondam interfecit, ipse circumfusus hostium concursu, [5]cum fortissime pugnaret, interfectus est. [6]Xenophonti sacrificium solenne peragenti tristis adfertur nuntius, filium natu maiorem apud Mantineam in praelio cecidisse. Re audita, institutum deorum cultum non omittendum putauit, sed tantummodo coronam deponere (quippe coronatus sacrificasse fertur) contentus fuit. Quam ipsam, percunctatus quonam modo occidisset, vt audiuit fortissime pugnantem interiisse, capiti reposuit; numina, quibus sacrificabat, testatus, maiorem se ex virtute filii voluptatem, quam ex morte amaritudinem, sentire. [7]Sunt, qui filii eum fato ne inlacrimasse quidem dicant, sed hanc tantum viro magno dignam emisisse vocem: *Ego cum genui, tum moriturum sciui.* Quam praeclaram autem sibi Grylli virtus existimationem peperit, testantur eius monumenta, quorum meminere [8]Pausanias et Laërtius.

Scribit [9]Athenaeus Xenophontem nostrum aliquando ad mensam Dionysii Syracusanorum tyranni accubuisse.

1) Laërt. II, 53.
2) Laërt. ibid. Plutar. de Exil. p. 603. et 605.
3) Histor. Graec. l. 7. sub init. Laërt. II, 53.
4) Pausan. Arcad. p. 470.
5) Laërt. II, 54.
6) Valer. Max. l. 5. c. 10. Aeli: V. H. l. 3. c. 3. Seneca in Consol. c. 12. ad Marci. Stobae. Serm. 106. Hieronym. in epitaph. Nepot. ad Heliod. Cicer. Consol.
7) Laërt. II, 55. Seneca in Consol. ad Polyb. c. 30. Stobae. Serm. 123.
8) Arcadic. 8. p. 473. et Boeot. p. 565. Laërt. II, 55.
9) L. 10. c. 7.

Quod cum ex aliorum, qui Xenophontis meminere, scriptis non constet, fides auctorem tantum adpellet. [1] Nostrum autem maxime floruisse Olymp. 94. an. 4. tradit Laërtius: qui (Steſiclide et Demetrio Magneſio citatis eius rei testibus) senecturem eum maturam (natum scil. 90. amplius annos, vti docet Lucianus) adeptum, ait Corinthi mortuum Olymp. 105. an. 1.

[2] Fuit autem pulcherrima corporis forma, vultu placido verecundoque, caesarie promissa; atque vti naturam in fingendo corpore fautricem habuit, sic benignam admodum nactus est in tribuendis animi virtutibus. Oratio certe est index animi atque vitae: adeo vt amabiles Xenophontis mores, miteque ingenium ex suaui inaffectatoque, quo vsus est, dicendi genere quodammodo cognoscamus. [3] Fuisse eum equorum atque venationis studiosissimum, peritum belli, fortem manu, [4] in armis elegantissimum, veritatis diligentissimum, patientia contra labores, in victu temperantia ornatum, officiorum erga numen, erga suos obseruantissimum, ipse quae literis mandauit abunde testantur. Quam amplo plane generosoque hic fuerit animo, nullum est certius indicium, quam quod, [5] cum Thucydidis libros latentes subducere posset, eos ipse primus in eius viri gloriam in lucem ediderit.

Agesilaum Nostro familiarissime vsum esse tradit [6] C. Nepos, praeceptore, [7] Cicero: eumque sibi charum εἰς ὑπερβολὴν habuisse testatur [8] Laërtius. Agesilao etiam monitore vsum esse Xenophontem constat: [9] eo quippe suadente, filios suos Lacedaemone curauit educendos; quo pulcherrima disciplina, parendi scilicet et imperandi, imbuerentur. Plutarchi locum, quem hac de re adpellamus, parum accepit Stanleius; qui ex eo colligat, Agesilaum, Xenophonte hortatore, filios suos Lacedaemona misisse, vt ad istius ciuitatis disciplinam eos eruditos tandem ad se arcesseret. En ipsa Plutarchi verba! Ξενοφῶντα δὲ τὸν σοφὸν ἔχων (Agesilaüs) μεθ' ἑαυτοῦ σπουδάζομενον, ἐκέλευσε τοὺς παῖδας ἐν Λακεδαίμονι τρέφειν μεταπεμψάμενον,

1) II, 56.
2) Laërt. II, 48. Chio epist.
3) Dionys. Halic. epist. ad Cn. Pompei. Laërt. II, 56.
4) Aelian. H. V. III, 24. Ανάβ. L. 3.
5) Laërt. II, 57.
6) In vita Agesil.
7) De Orat. l. 3. c. 34.
8) II, 51.
9) Plutar. in vita Agesil. Laërt. II, 54.

νον, ὡς μαθησομένες τῶν μαθημάτων τὸ κάλλιςον, ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν.

Noſter autem, tanto odio ferebatur in Ariſtippum, impurum ſcilicet et lucri amantem philoſophum, vt eum ex profeſſo perſtringeret in 2do libro ἀπομνημονευμάτων. Noſtro autem cum Platone ſimultatem quandam et aemulationem interceſſiſſe [2] veteres haud temere putarunt. Hic enim cum ſtudioſe propinquorum familiarumque nomina ſcriptis ſuis, ad eorum poſteritati conſecrandam memoriam, inſerere ſoleat, Xenophontis nuſquam mentionem facit: indicio quod ſit, eum in numero ſuorum Xenophontem non habuiſſe. Aul. quidem Gellius caeteris eius rei argumentis hoc etiam annumeratum eſſe tradit, *quod neque a Platone in tot numero libris mentio vnquam facta ſit Xenophontis, neque item contra ab eo in ſuis libris:* quod tamen a vero prorſus abeſt, cum Platonis meminit Xenophon l. 3. ἀπομνημονευμάτων, vt iam olim notauit [3] Laërtius. Quin et de Socraticis epiſtolis, a Leone Allatio in lucem editis, [4] vna Xenophontis nomen praefert, in qua ſit Platonis mentio. In [5] fragmento quoque epiſtolae Xenophonteae ad Aeſchinem Socraticum, non obſcure Platoni vitio vertitur, quod a Socratis ſchola deficiens, ad Pythagoricos et Sacerdotes Aegyptios tranſierit, atque Dionyſii tyranni fauorem menſamque dapibus Siculis exſtructam fuerit venatus. Verba ſunt: τὸ δὲ καλὸν ἄρα Αἰγύπτᾳ ἠράσθησαν, καὶ τῆς Πυθαγόρᾳ τερατώδας σοφίας, ὧν τὸ περιττὸν καὶ μὴ μόνιμον ἐπὶ Σωκράτην ἤλεγξεν ἔρως τυραννίδος, καὶ ἀντὶ δικαίης λιτῆς, Σικελιῶτις γαςρὸς ἀμέτρᾳ τράπεζα. Platonem autem hiſce denotari verbis olim notarunt Euſebius et Theodoretus, locis modo citatis. Id etiam aemulationis et ſimultatis indicium, qui de Xenophontis et Platonis vita et moribus ſcripſere, [6] crediderunt, quod in iiſdem ſcripturae argumentis verſati ſint; atque [7] alter alterius operum

1) Laërt. II, 65.

2) Gell. l. 14. c. 3. Laërt. II, 57. Athen. l. 11. c. 15. Euſeb. P. E. l. 14. c. 12. Theodor. de curat. Graec. affect. ſerm. 2. p. 25. et ſer. 12. p. 175. edit. Sylburg. Aelian. Hiſtor. Var. lib. 3. cap. 17.

3) III, 34.

4) epiſt. 15.

5) Fragmentum hoc videas licet in Stobaei ſerm. 78. quod et Euſeb. P. E. l. 14. c. 12. exhibet. (v. in fine Tom. IV.)

6) Laërt. III, 34. Athen. l. 11. c. 15.

7) Eoſd. ibid. Hermog. de forma dict. Xenoph.

auctoritatem eleuare nitatur. De mutuis autem inter haec duo scholae amoenitatisque Socraticae lumina inimicitiis, multa scripsit Gellius, plura Athenaeus, dictis locis: et hic quidem, vti censuit [1]Muretus, accuratius. Haud ita tamen accurate tetigit omnia. Nam cum id quoque ad ista, quae indicauimus, simultatis argumenta putet accedere, quod Plato, [2]mentione facta de aliis omnibus, qui Socrati iam morituro adfuerunt, de Xenophonte ne verbum quidem addidit, omnino frustra esse videtur. Eo quippe tempore Xenophon non modo non adfuit, sed ne adesse quidem potuit; cum ex Asia nondum in Graeciam redierat. Socrates enim an. 1. Olymp. 95. [3]mortuus est: in Asiam vero Xenophon an. 4. Olymp. 94. ad Cyrum profectus est, nec nisi post elapsum anni vnius et trium mensium spatium inde [4]reuersus est. Quamuis autem Gellius, quaecunque Veteres de Xenophontis et Platonis simultate tradiderunt, mitiorem in partem interpretari atque eleuare conetur: tamen ex iis quae in eam rem adduximus testimoniis, abunde constat, inter eos non modo laudis aemulationem, sed et odium atque obtrectationem interceſſisse. At non inutiles illi gesserunt inimicitias, siquidem eae (vti [5]Veterum fert opinio) tot praeclarorum operum exstiterint causae: nec tam dedecori philosophiae studio scholaeque Socraticae fuerunt eorum dissensiones, quam gloriae, ex iis nata ingenii institutionisque optimae monumenta. Haec vtrique certe eam iure apud omnium seculorum posteritatem peperere atque paritura sunt laudem, quam alter alteri adeo non tribuit, vt etiam detrahere vellet. Sed haec hactenus: Nunc ad Xenophontis scripta veniamus.

II. De his autem ita differendum videtur, vt primum genus dicendi, quo vsus est Xenophon, intueamur, Veterumque de eo sententias exponamus; deinde, libros, qui supersunt, omnes enumeremus; postremo, ad hanc Cyri Historiam, prout instituti nostri ratio postulat, sigillatim expendendam redeat oratio.

[6]Hermogenes Tarsensis eum simplici siue tenui dicendi forma, multiplicique genere suauitatis, a simplicitate

1) Var. Lect. 5, 14.
2) In lib. qui inscribitur Φαίδων.
3) Laërt. II, 44.
4) Anab. l. 7. extremo.
5) Laërt. III, 34. Athen. l. II. c. 15. Hermog. de forma dicti. Xenoph.
6) De forma dict. Xenoph.

tate proficiscentis, vsum esse tradit. Ab eodem purus vocatur Xenophon et dilucidus, si quisquam alius. Ab [1]Aristide quoque Adrianaeo [2] et Dionysio Halicarnassensi in exemplum stili tenuis siue simplicis elegantissimi ac vere Attici proponitur. Vnus est Helladius apud [3]Photium, qui Nostrum Ατττικισμῷ νομοθέτην haberi vetat. Qua vero de causa, quoue ductus errore dicam ille Xenophonti impingit, [4] alibi notauimus. Rectius certe Phrynichus ille, [5] apud eundem Auctorem, Platonem, Demosthenem, Thucydidem, Xenophontem etc. esse normas Attici sermonis regulasque censet. At mihi quidem perperam iudicare videntur, qui stilum Xenophonti tenuem humilemque in vniuersum tribuunt: hoc enim quo minus passim vteretur, argumenti eum dignitas ([6] quippe quod pulchrum est et magnificum) impediebat. Argumenti autem siue materiae rationem sedulo Nostrum habuisse demonstrat crebra stili pro re nata mutatio. Lector vnusquisque fere nullo negotio deprehendet, res eum alias alia orationis exprimere forma, et personae, vt ita dicam, cuique reddere conuenientia. Adeo vt, cum de Cyro puerilem nondum aetatem egresso verba fiunt, ieuiculis interdum sententiis, iocis (prout istius fert genius aetatis) frigidioribus, excursionibus ad fabellas, verborum denique compositione tinnitum fere reddenti vtatur: eiusdem autem iuuenis iam facti oratio sit suauis, erecta, audax, liberalis; ludibunda nonnunquam etiam atque perurbana. Iam vero Cambysis orationem si respicias; pacatior est illa quidem, pressa, augusto quodam sanctitatis decore cohonestata. Cyrum vbique tanquam assiduum numinis cultorem repraesentat Xenophon: ideoque se ἦθος, quod Graeci vocant Rhetores, obseruasse, praeclaro monstrat indicio; cum Cyro, de morte instante monito, precationem tribuit, diuinum quiddam, et τοῖς ἔξω fere in omni memoria inauditum, spirantem. Eiusdem iam moribundi oratio, siue sententiarum grauitatem, siue pietatis erga numen, erga suos indicia, siue structurae rationem spectes, solida, sancta, elegans est adeo, vt nihil possit supra.

In

1) Art. Rhetor. l. 2.
2) Art. Rhetor. 2, 9.
3) Biblioth. p. 1590.
4) Addend. p. 672. col. 2. (p. 2.)
5) Biblioth. p. 326.
6) Dion. Halic. epist. ad Cn. Pompei.

In caeteris autem scriptis Xenophonteis (haec enim de Cyri historia seorsum monere libuit) naturalis inest, non fucatus, orationis nitor, tanta dulcedine atque venustate coniunctus, vt nunc [1] *Musa*, nunc [2] *Apis* Attica nominetur: nec mirum: cum, quod de Nestore Homerus adfirmauit, [3] ex eius ore melle dulcior manaret oratio: nec defuerunt, [4] qui Xenophontis ore Musas loquutas esse pronuntiarunt. In historia quidem scribenda, leuiore quodam sono vsus est, et qui impetum orationis non habeat; [5] vehemens fortasse minus, sed dulcis admodum. [6] Quid ego commemorem eius iucunditatem illam inaffectatam, sed quam nulla possit affectatio consequi? vt ipsae finxisse sermonem Gratiae videantur: et quod de Pericle veteris comoediae testimonium est, in hunc transferri iustissime possit, in labris eius sedisse quandam persuadendi deam.

[7] Dionysius Halicarnassensis Xenophontem pure, perspicue, clare loqui fatetur: addit etiam, eum suaui venustaque verborum compositione Herodotum ipsum antecellere: sublimitatis vero et magnificentiae laudem illi tribuendam ibidem negat. Qua in re parum sibi constat subacti vir limatique iudicii: quippe [8] in eodem libello Xenophontem in primis imitandum ait, tum morum tum suauitatis, tum magnificentiae gratia; nisi quis existimauerit Dionysium illo loco voluisse μεγαλοπρέπειαν in exponendis rebus historicis adhibendam; hic autem eam, quae in philosophicis rebus tractandis elucere solet.

In his autem stili Xenophontei laudibus deprehendisse mihi videor dicendi formam, quae vltra humilem tenuemue adscendit. Imo illum sublime nonnunquam satis spirare, et feliciter audere constat ex iis locis, quae olim a [9] Longino, a nobis iam in hoc opere laudata sunt. Quin et plura haud dubie sublimitatis venustatisque Xenophonteae Criticorum ille coryphaeus exempla protulit in libro eo deperdito, qui inscriptus est τὰ περὶ Ξενοφῶντος, cuiusque meminit in [10] libro περὶ ὕψους.

Quam

1) Laërt. II, 57.
2) Suidas.
3) Cicero ad Brut. 9.
4) Id. ibid. 19.
5) Id. de Orat. l. 2. c. 14.
6) Quintil. l. 10. c. 1.
7) De Prisc. Script. censura, c. 3.
8) C. 4.
9) Libel. de Sublim.
10) Sect. 8.

Quam vero ab ingenio multiplicique rerum vsu paratus ad Historiam scribendam accessit, tum ipsa, quae ad nos peruenere, testantur Opera, tum concordes virorum antiquioris aeui illustrium sententiae. [1]Isocrati certe visus est idoneus, cui historias scribendi munus iniungeret: a [2]Luciano vocatur δίκαιος συγγραφεὺς, i. e. *iustus* siue *idoneus* Historicus: ab [3]Eusebio Socratis ἑταίρων γνωριμώτατος [4]Dionysius etiam Halicarnassensis eum non modo propter pulchram, quam elegit, atque magnificam historiae materiam, sed etiam propter elegantem eius dispositionem, ac varia, quibus suam distinxit scripturam, ornamenta, summis ad coelum vsque laudibus efferendum suspiciendumque censet. His libet adiungere praeclarum [5]Eunapii de Xenophonte testimonium; qui eum ex omni Philosophorum numero, cum scriptis, tum factis, sapientiae studium expressisse; eundemque in rebus gerendis facile principem, exemplis praeeundo duces ac imperatores genuisse tradit. Apud [6]Dionem quoque Chrysostomum egregiis laudibus ornatus est Xenophon; eiusque librorum assidua mire commendatur lectio. Denique, cum alii quidem in alio siue vitae siue scripturae genere excelluerint; hanc sibi propriam fere laudem vindicat Xenophon, quod Philosophus, philosophiae praecepta tam vita quam stilo ornauit; quod Dux, res immortalitate dignas gessit; quod gestas immortalitati scriptis suis tradidit Historicus.

Quae vero ad nos Xenophontis peruenere scripta, iam recensere libet:

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, de Cyri maioris ([7]interprete Cicerone) vita et disciplina libri 8. Quos quidem libros ([8]Cicerone etiam auctore) Scipio ille Africanus de manibus ponere non solebat. Diligenter quidem eosdem libros a proceribus Romanis lectos indicant non tantum loca Ciceronis modo laudata, sed etiam quod apud eundem sequenti ad Q. Fratrem [9]epistola legitur. Quae vero hac de Historia Veterum fuit et Recentiorum

1) Apud Phot. Bibli. p. 1455.
2) In libello de conscribenda hist.
3) P. E. 15, 61.
4) Epist. ad Cn. Pompei.
5) De vit. Philos. et Sophist. in prooem.
6) Orat. περὶ λόγου ἀσκήσ.
7) In Bruto c. 29.
8) Ad Q. Frat. 1, 8. Tusc. disput. l. 2. c. 26.
9) C. 2.

centiorum quorundam ſententia, qualiue nititur auctoritate, plenius ſuo loco ſumus expoſituri.

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ, de Cyri minoris expeditione aduerſus fratrem Artaxerxem an. 4. Olymp. 94. infeliciter ſuſcepta, libri 7. Ad imitationem huius Operis, Arrianus Nicomedienſis, Xenophon Iunior dictus, ſcripſit libros 7. ἀναβάσεως Alexandri M. Vtrum autem hiſtoria haec ab ipſo Xenophonte ſit conſcripta, an vero a Themiſtogene Syracuſano, [1] quidam olim dubitarunt. [2] Suidas eam Themiſtogeni tribuit; quocum ipſius Xenophontis auctoritas facere videtur. Hic enim initio l. 3. Ἑλληνικῶν Themiſtogenis iſtius mentionem facit, et hiſtoriam Κύρου ἀναβάσεως ab eo literis mandatam eſſe teſtatur. Dicendum eſt igitur, ἀνάβασιν Κύρου ab ipſo quidem Xenophonte conſcriptam, ſed ab eodem data opera Themiſtogeni adtributam fuiſſe. In hac autem eſt ſententia Plutarchus; cuius haec ſunt verba: [3] Ξενοφῶν μὲν αὐτὸς ἑαυτῷ γέγονεν ἱστορίκ, γράψας ἃ ἔπραττήγησε καὶ κατώρθωσε, καὶ Θεμιστογένη (ἔφη) περὶ τούτων συντετάχθαι τὸν Συρακόσιον, ἵνα πιστότερος ᾖ διηγούμενος ἑαυτὸν ὡς ἄλλον, ἑτέρῳ τὴν τῶν λόγων δόξαν χαριζόμενος. *Ipſe vero Xenophon ſuae ſibi hiſtoriae argumentum fuit, ſcribens res a ſe imperatore praeclare geſtas, hiſtoriamque earum a Themiſtogene Syracuſano literis mandatam eſſe adfirmat; gloriam ſcriptionis alii concedens, vt ipſe de ſe tanquam alio ſcribens facilius fidem inueniret.* Reſpicit hic Plutarchus ad locum illum Xenophontis, quem paulo ante notauimus. Plutarchi ſententiam confirmat [4] Tzetzes. Idcirco nempe Xenophon opus hoc ſub alieno potius quam ſuo nomine exire voluit, ne fidem eorum, quae ipſe de ſe in eo commemorauerit, poſteri ſuſpectam haberent. Porro [5] Laërtius, [6] Dionyſius Halicarnaſſenſis, [7] Athenaeus, [8] Lucianus, [9] Aelianus, [10] Strabo, [11] Cicero, [12] Heſychius, [13] Pollux, [14] Harpocration, [15] Ammonius, aliique plurimi Xenophontem hiſtoriae huius auctorem

1) Maſius in Ioſ. c. 2. Viſſerius in Annal. ad an. I. P. 4313. Aliique.
2) In v. Θεμιστογ.
3) De gloria Athen. Tom. 2. p. 345.
4) Chil. 7. hiſtor. 154.
5) II, 57.
6) Art. Rhet. 8, 11. et epiſt. ad Cn. Pompei. 4.
7) L. II. c. 15.
8) In Somnio p. 7.
9) Hiſt. V. l. 7. c. 14.
10) L. 8. p. 593.
11) De Diuin. l. 1. c. 25.
12) In v. Φοινικιστὴς et alibi paſſim.
13) Lib. 10. ſegm. 80, 138, 174.
14) In v. ἡμιολιασμὸς et alibi paſſim.
15) In v. ἀποδράγμ.

auctorem existimauere. Mihi quidem ipse stilus indicare videtur, germanum esse Xenophontis foetum. Quare minus audiendi sunt, qui hunc ab eo librum abiudicant, et Themistogenem verum eius auctorem esse contendunt. De eo quod in hoc opere prooemium nullum praemittat Xenophon, vide [1]Luciani libellum, qui inscribitur, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν.

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ, de rebus Graecorum libri 7. quos Thucydidis historiam annis 48. auxisse docet [2]Diodorus Siculus. [3]Petauius et [4]S. Petitus χρονικὰ quaedam ἁμαρτήματα in hoc opere se deprehendisse putarunt. Sed, vide quae contra vtriusque sententiam disputat Clarissim. [5]Dodwellus. Ait hic vtique nec hiatum inter Thucydidem ac Xenophontem intercedere, nec Xenophontem in annorum ratione hallucinatum; sed Olympiadum, Athenienſium Archontum, et Ephororum Lacedaemoniorum notationem Xenophonti additam esse ab aliena manu; quod obseruatum est etiam [6]Marshamo.

ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, de Republica Lacedaemoniorum: quem libellum ideo scripsit, vt gratiam penderet Lacedaemoniis, qui exuli incolendam dederunt partem agri Elei in Triphyliaco solo. Opus hoc Xenophonti nostro abiudicauit Demetrius Magnes, teste [7]Laërtio. I. [8]Pollux et [9]Longinus Xenophontem eius auctorem agnoscunt.

Insignis est in hoc libello locus, cuius sententiam tanquam frigidam et Xenophonte indignam reprehendit [10]Longinus. [11]Stephanus lectorem ad sua amandat Schediasmata; eique speciem dat acturi tam de lectione loci, quam de ipsius Longini iudicio. Schediasmata illa non gratuatus sum euoluere: euoluendo id vnum deprehendi, fidei minus constantem esse Stephanum. De loco vexato neque quidquam promittunt Leunclauius ac Aem. Portus, et tantundem proferunt. Tantos aemulari viros meum non

1) p. 358.
2) L. 13. p. 352. et L. 15. p. 504.
3) De Doctr. Temp. l. 10. c. 28.
4) Obseru. I, 12.
5) In Annal. Xenophont. et Dissert. 8. de Cyclis Lacon. sect. 19 etc.
6) Canon. Chron. saec. 16. capite, de prima Olympiade p. 459.
7) II, 57.
8) Lib. 6. segm. 142.
9) περὶ ὕψους sect. 4.
10) Ibid.
11) Ad p. 395. Oper. Xenoph. a se edit.

non est: nec libens contra Longinum steterim. Hic mihi tamen (quod praefiscine et saluo tanti viri iudicio dixerim) partim imprudentia peccasse, malo vsus codice Xenophonteo; partim κρίσιν parum sanam fecisse, videtur. Nam Xenophon, agens de modestia adolescentium Spartanorum, ait eos esse pudentiores quam τὰς ἐν τοῖς θαλάμοις παρθένας, i. e. quam eas, quae sunt in thalamis, virgines. Sic enim legitur hic locus in omnibus Xenophontis codicibus, quos mihi videre contigit. Contra, Longinus hanc lectionem, tanquam Xenophonteam, adfert: αἰδημονεστέρας δ' ἂν αὐτὰς ἡγήσαιο καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς παρθένων. Criticus hanc scripturam sequutus, ideo vtique Nostrum perstringit, quod lectorem ambiguo vocis παρθένος vsu ludere, eique duplicem vocis κόρη vim tribuere, videatur: cum tamen altero tantum huius sensu gaudeat illa. Ridet deinde Nostrum, quod de pupillarum verecundia loquatur: cum in oculis impudentia (secundum Homericum illud, ab eo citatum, Οἰνοβαρὲς, κυνὸς etc.) inprimis, ex eius mente, declarari soleat. Nollem hoc a tali viro dictum. Nam oculi sedes sunt pudoris; et pudor in oculis habitare dicitur. Itaque Xenophontis (etiam si Longini lectionem sequamur) ἐμφατικωτάτη mihi quidem videtur sententia; cum, quo egregium adolescentium Spartanorum pudorem exprimat, eos dicit pudentiores esse, quam ipsas oculorum pupillas, quibus pudor omnis continetur: quasi toti aeque prae se verecundiam ferrent, ac ea pars corporis, quam sedem pudoris natura constituit. Vide sis, quae Cl. Boiuinus ad Boilauianam Longini versionem notauit, cap. 3.

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ, de Republica Athenienſium libellus: in quo multa istius Reipublicae vitia colligit, et lectori ponit ob oculos. Eiusmodi tamen mala illa esse ostendit, quae ad statum popularem (a quo non recedendum sibi arbitrabantur Athenienses) tuendum fuere necessaria: quaeque adeo simul omnia tolli non potuerunt, nisi status ipse, cui inhaerebant, cum iis vna tolleretur. Si qua igitur omnino corrigenda essent, paulatim id fieri debere monet; hoc est, alia post alia per interualla corrigi, detrahi, mutari.

ΑΠΟΜΝΗ-

1) Athen. Lib. 13. cap. 2.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΣΟΚΡΑΤΟΥΣ, Commentariorum de dictis et factis Socratis libri 4. ad quorum imitationem Xenophon Iunior, siue Arrianus Nicomediensis, scripsit libros 4 ἀπομνημονευμάτων Magistri sui Epicteti. Quintum sane Διαλέξεων Epicteti librum, quas ab Arriano digestas ait, [1] citat A. Gellius. Nec defuere viri docti, qui quintum etiam librum Xenophonteis hisce ἀπομνημονεύμασι scil. eum, qui inscribitur Οἰκονομικὸς, addendum putarunt. Sed hac de re non est disserendi locus.

ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑ, Apologia Socratis ad Iudices.

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ φιλοσόφων, Conuiuium philosophorum. De iis quae aduersus temporum rationem in hoc libro finxisse Xenophon arguitur, vide Casauboni animadu. in Athen. l. 5. c. 17. Idem Athenaeus alia quaedam in Xenophontis conuiuio reprehendit, l. 5. c. 2.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ, Oeconomicus liber, quem se e Graeco in latinum conuertisse testatur [2] Cicero. Idem quanti ipse tum librum hunc, tum caetera Xenophontis aestimauit scripta, verbis his [3] significat: *Multas ad res perutiles Xenophontis libri sunt: quos legite, quaeso, studiose, vt facitis. Quam copiose ab eo agricultura laudatur in eo libro, qui est de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inscribitur?* Ex versione illa, cuius meminit et [4] Hieronymus, seruauit quaedam [5] Cicero ipse; alia eiusdem fragmenta ex Prisciano, Donato, Columella, Macrobio collegit H. Stephanus, atque [6] Lexico suo Ciceroniano inseruit.

ΛΟΓΟΣ εἰς ΑΓΗΣΙΛΑΟΝ τὸν βασιλέα, de Agesilao rege libellus, de quo [7] Trogus Pomp. [8] Diodorus, [9] Nepos, [10] Plutarchus, et alii. De hoc libro praeclare [11] Cicero: *Nec minus est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam neque fictam imaginem suam passus est esse, quam qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis*

1) N. A. l. 19. c. 1.
2) Offic. l. 2. c. 24.
3) Cat. mai. c. 17.
4) Adu. Rufin. l. 2.
5) Cat. mai.
6) p. 44-49.
7) Iust. dib. 6. c. 4.
8) Lib. 15. p. 350.
9) In vita.
10) In Pompei. p. 663.
11) Epist. ad Fam. 5, 12.

phontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium statuasque superauit. Eiusdem meminit etiam, 1. ad Q. Frat. 1, 2. Qua de causa libellum hunc scripsit Noster, indicat [1] Themistius: Ἀγησίλαον δὲ οἶδα τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης ὅτι Ξενοφῶν ὁ Σωκράτης ὁμιλητὴς ἐκ ὤκνει ἐπαινεῖν, καὶ ἀμείβεσθαι μακρῷ βιβλίῳ, ἐπειδὴ αὐτῷ νέμεσθαι διεπράξατο χωρίον τι μεταξὺ Ηλιδος Αρκαδίας, καὶ ἐ πόρρω Σκιλλοῦντος, ἐν τῇ Φυγῇ.

ΙΕΡΩΝ ἢ ΤΥΡΑΝΝΟΣ, Dialogus Simonidis cum Hierone primo, docens miseram esse prae priuatis Tyrannorum conditionem: et quae facienda sint Tyrannis, vt minus miseri sint, et a sibi subiectis non diligantur, sed amentur.

ΠΟΡΟΙ ἢ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΟΔΩΝ, rationes redituum siue de prouentibus, argentifodinis et vectigalibus terrae Atticae; de commerciis etiam promouendis, et augendis Reipublicae reditibus atque ciuibus.

ΠΕΡΙ ΙΠΠΙΚΗΣ, de re equestri: in hoc libello Xenophon testatur se scribere, quae [2] Simon in suo de equitatu libro minus perfecte tradiderat.

ΙΠΠΑΡΧΙΚΟΣ, de praefectura siue disciplina equestri, ad filium, equitum Athenis praefectum.

ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ, de venatione. [3] Themistius nonnihil ex hoc Xenophontis maioris libro laudans, Auctorem vocat *τὸν πάντα σοφὸν*. Quae vero Auctor praetermisit, suppleuit Xenophon iunior, siue Arrianus Nicomediensis, in libro eiusdem argumenti.

Quaedam EPISTOLARVM Xenophontis fragmenta, a [4] Stobaeo seruata. Locum ex epistola ad Aeschinem profert [5] Eusebius. De aliis epistolis Xenophonti tributis et a Leone Allatio editis, vide quae notauit vir doctissimus, optimeque de re literaria meritus [6] A. Fabricius.

Dialogum etiam Platonis, qui inscribitur ALCIBIADES SECVNDVS, opus Xenophonteum esse [7] quidam existimarunt.

Praetereo

1) Orat. 2. p. 27. edit Hardu.
2) Vide Suidam ad v. Ἔνυρις, τρίλλη, Κίμων, et quae Cl. Kusterus ad vltimam notauit: et Meurs. Bib. Atticae pag. 1461.
3) Fabr. Bib. Graec. lib. 3. c. 4.
4) Serm. 120.
5) P. E. lib. 15. c. 12.
6) B. G. l. 2. c. 10. §. 35.
7) Athen. l. 11. c. 15.

Praetereo libellum Xenophontis noſtri nomini ſuppoſitum ab Annio Viterbienſi, qui inſcribitur AEQVIVOCA.

Xenophontis ſcriptis annumerantur etiam libri περὶ ἀληθείας, et Ρητορικαὶ τέχναι: quos [1] I. Pollux laudans, ſpuria ea videri ait opera et alius patris. Vide quae Cl. Iungermannus ad locum notauit. [2] Suidas noſtro tribuit etiam βίας φιλοσόφων: quem tamen falſum eſſe, atque parum Laërtii accepiſſe verba, merito contendit [3] Cl. Ionſius.

[4] Laërtius ait Xenophontem ſcripſiſſe βιβλία πρὸς τὰ τετταράκοντα: deinde enumerat ſolos illos libros, qui hodie exſtant: et ſane illi proxime accedunt ad numerum quadrageſimum, ſunt enim 37. exceptis epiſtolis.

[5] Menagius quatuordecim ſolum ſupereſſe perperam ſcripſit: neque enim (vti recte monuit Clariſſ. [6] Fabricius) Cyripaediam pro vno, ſed pro octo computauit libris Laërtius; atque ita in aliis. Neque valde audiendus Suidas, qui ex Laërtii loco obiter inſpecto, Xenophonti tribuit libros plures quam quadraginta.

Haec de ſcriptis Xenophonteis generatim; quibus ne diutius immoremur, monet inſtituti noſtri ratio, ad Cyripaediam plenius intuendam excutiendamque nos iam reuocantis.

III. Vetus opinio eſt iam vſque a Platonis ducta tempore, Xenophontis praeſtantiſſimum hoc opus fabuloſe conſcriptum eſſe. Sententiam de eo ſuam his quidem verbis aperuit [7] Plato: Μαντεύομαι δὴ νῦν περί γε Κύρε, τὰ μὲν ἄλλ' αὐτὸν στρατηγόν τε ἀγαθὸν εἶναι καὶ φιλόπολιν· παιδείας δὲ ὀρθῆς ἐκ ἦφθαι τοπαράπαν· οἰκονομίαν τε ἐδὲν τὸν νεῦν προσεσχηκέναι, etc. [8] Laërtius hunc locum reſpiciens ait, a Platone in legibus Cyripaediam πλάσμα i. e. *commentum*, nominari. Platonis illa verba citat etiam [9] Athenaeus, cum de ſimultate, quae Xenophonti cum Platone intercedebat, mentionem facit. Quin et ex mente [10] Ciceronis, Platonis forſan auctoritatem ſequuti, *Cyrus*

1) L. 6. Segm. 143.
2) Ad v. Ξενοφῶν.
3) Hiſtor. Philoſ. l. 1. c. 7.
4) II, 56.
5) Obſeru. ad l. 11. ſegm. 56.
6) B. G. l. 3. c. 4.
7) Lib. 3. de legib. p. 694. edit. Steph. Athen. lib. 11. cap. 15.
8) III, 34.
9) L. II. c. 15.
10) 1. Epiſt. ad Q. F. 1, 8.

ille a Xenophonte non ad historiae fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperii, cuius summa grauitas ab illo philosopho cum singulari comitate commungitur. Ac similiter [1] Ausonius: *Vellem*, ait, *si rerum natura pateretur, Xenophon Attice, in aeuum nostrum venires; tu qui ad Cyri virtutes exsequendas votum potius quam historiam, commodasti; cum diceres, non qualis esset, sed qualis esse deberet.* Quid commemorem [2] Ios. Scaligerum, D. Petauium, [3] Sethum Caluisium, [4] Ger. Vossium, aliosque complures; qui vel Auctorum, quos modo citauimus, testimoniis, vel proprio (cui nimium certe credidere) iudicio freti, Cyripaediam aretalogorum fabulis annumerarunt. Vellem eruditissimi viri testimonia Veterum illa diligenter expendissent; atque mentibus circumspexissent, num quid ad eleuandam historiae Cyri Xenophonteae fidem valuerint. Quod ad Platonis testimonium attinet, esse illud quidem haud magni pendendum ipsa docet, is qua vtitur, loquendi ratio. Quid enim? estne adeo diuinus Plato, vt ei etiam μαντευομένῳ, (incipit enim μαντεύομαι etc.) i. e. coniecturas atque suspiciones, tanquam vaticinationes nescio quas, proferenti fides sit habenda? Imo vero quamuis plane aperteque suam illam de Cyropaedia sententiam protulisset Plato, merito quis tamen eius, de Xenophonteo loquentis opere, suspectam habuerit auctoritatem. [5] Is quippe fidei parum sincerae apud Socraticos opinione laborabat; neque Xenophon tantum, sed et [6] Socrates ei vitio vertebat, quod multa temere effutiret atque ad libidinem fingeret: atque adeo mirum non est, si [7] Xenophontis laudes iniquis suspicionibus extenuare niteretur.

Vt autem ex illo Platonis loco id tantum colligi potest, istum aliter atque Xenophontem de institutione siue disciplina Cyri sensisse; ita satis magno argumento esse debet, fundamentum huius historiae praeclare atque ex fide iactum esse, cum ne suspicionibus quidem atque coniectura Plato, quamuis fuerit ad cauillationem proclivis, ad id se coarguendum paret.

Ciceronis

1) Panegyr. ad Gratianum.
2) In animad. ad Euseb. et in prolegom. libri de emendat. Tempor.
3) Isag. Chronolog. cap. 26.
4) De histor. Graec.
5) Xenophon epist. ad Aeschin. Athen. l. 11. c. 15.
6) Laërt. III, 35.
7) Gell. 14. 3.

Ciceronis de hoc opere iudicium passim laudant Xenophontis aduersarii. Vellem eius attente verba legissent, priusquam eum a se stare dixissent. Haec enim mihi quidem legenti videtur Cicero de indole moribusque, quos Cyro tribuit Xenophon, non de Historia ipsa siue rerum gestarum expositione, loquutus: id quod, opinor, liquet ex istis Ciceronianae sententiae partibus: — *cuius summa grauitas ab illo philosopho cum singulari comitate coniungitur.* Pergit: *Nullum est enim praetermissum in iis officium diligentis et moderati imperii.* Cyrus vtique Ciceroni visus est imperator omni laude cumulatus adeo, vt virtutes plerasque, quibus eum ornauit Xenophon, a philosophi potius ingenio profectas esse, quam in vita principis eluxisse, putaret. At quali Cyrus reuera fuit indole, quibusue moribus, infra dicendi locus erit. Nostras sane ad partes defendendas satis est, Ciceronem de illis, non autem de rebus gestis, nostra quae exponuntur Historia, loquutum monstrasse. De Ausonii verbis quid statuendum sit, ipse iam, opinor, me tacente, Lector intelligit.

Multa quidem virorum recentioris aeui doctissimorum nomina commemorare liceret, qui aliter hac de Cyri Historia, atque Auctores prius memorati, senserunt; quique adeo Xenophontem ex fide scripsisse putarunt. In his (vt aliis nominandis temperem) sunt [1] Vsserius, [2] Dupinus, [3] Bossuetus, [4] Prideauxius. Quibus omnino annumerandus est Cl. Charpenterius; quem nisi intercepissent fata, eruditam haud dubie hoc de libro [5] Dissertationem, quam se editurum pollicitus est, nobis fuerit videndi copia. Pluribus adducendis nominibus supersedendum est: neque enim veri amantis est se ad alicuius auctoritatem temere conferre; et testimonia adpendenda potius, quam numeranda, censemus. Itaque missis ambagibus, ipsam Cyripaediae materiam intueamur, tripartitam eam, quam primo proposuimus, diuisionem sequuti: atque adeo paucis praemissis 1. de Disciplina Institutisque Persicis; 2. de monitis tam ad mores quam

1) In Annal.
2) Biblioth. Vniu.
3) Histor. Vniu.
4) Connex. V. et N. T.
5) Cuius spem praebuit in Praefat. ad Vers. suam Gallic.

ad rem militarem ſpectantibus; 3. ad ortum tandem, res geſtas, mortemque Cyri reuertamur.

Cum autem in exponendis Perſarum moribus inſtitutiſque multus ſit Xenophon; ea omnia, quae de iis tradidit, peculiari Diſſertatione recenſere, atque teſtimoniis quae caeteri ſuppeditarunt Auctores confirmare viſum eſt. Iſtam igitur Diſſertationem, hanc quae ſtatim excipit, adeant velim ii, qui fidem Xenophontis diligentiamque probe perſpectam habere cupiunt.

Quod vero ad crebra attinet monita, huic quae paſſim Hiſtoriae inſeruit Auctor; ea forſan, ſi ad mores ſpectent, Xenophonti Philoſopho; ſin ad rem militarem, Duci, accepta referre debemus. In libro certe de dictis factiſque Socratis, haud pauca reperire eſt loca, vbi Socrates eadem tradit praecepta, quae in hoc Opere, neque adeo diſſimili modo expoſita, occurrunt. At nihil abſurdi ſane vel quod ſit incredibile plane memoratu de his prodidit Xenophon in colloquiis orationibusue; cum Perſarum veterum notiſſima ſit ſapientia, et eos lepidis eiuſmodi ſermonibus, quales Noſter eis tribuit, inter ſe vſos eſſe teſtetur [1] Plutarchus. Orationes autem et epiſtolas, quarum Cyaxarem, Cyrum, alios interdum praedicat auctores, ad libidinem finxiſſe Xenophontem et ornaſſe, nihil noui eſt: haud enim quiſquam, opinor, inficias ibit, caeteros fere omnes antiquos Hiſtoriae ſcriptores eandem ſibi artem ingeniumque oſtentandi licentiam vindicaſſe. Porro apud Perſarum reges copias in aciem educturos, de fortitudine diſſerendi conſuetudinem inualuiſſe [2] Serinus auctor eſt: proinde, Xenophon adeo non falſi quid aut abſurdi ſupponit in iis, quibus Cyrum vſum facit, orationibus, vt dum ad principis iſtius indolem virtuteſque, tam ad communem hominum Perſica de gente opinionem eas accommodaſſe videatur.

Quamuis autem Perſarum gens bellica floruerit laude, Xenophontem tamen in tradendis pleriſque de re militari praeceptis, propria nixum eſſe peritia, aſſiduo bellorum vſu comparata, nullus dubito. Sed hic etiam haud eſſe, cur quis fidem eius deſideret, in altera mox Diſſertatione, vbi de diſciplina Perſarum militari nobis agendum

1) Sympoſ. l. 2. q. 1. 2) Stobae. ſerm. 42.

agendum erit, videbimus. Iam ad ipsum Historiae fundamentum, atque adeo ortum, res gestas, mortem Cyri intuendam progredior. Quo vero dilucide perspicueque magis ista disputationis meae capita expediam; primum singula, prout ea Xenophon exposuit, ordine quidem, paucis tamen, percurrere: deinde, quae ab aliis Historicis iisdem de momentis tradita sunt expendere, et cum Xenophontea narratione conferre, libet. Sic itaque Xenophon:

„[1] Cambyses, Persarum rex, in matrimonium duxit „Mandanem, Astyagis, Medorum regis, filiam; ex qua „Cyrum suscepit, [2] tam pulcherrima corporis forma, „quam egregiis animi virtutibus, ornatum. [3] Hunc „Cambyses a puero Persicis institutis, eo quae tempore „non sine summa viguere gloria, erudiendum curauit. „Cum duodecim iam amplius annos haberet, eum ad „Astyagem secum vna perduxit Mandane: et apud auum „quidem aliquot annos commoratus est Cyrus. [4] Inter„iecto deinde tempore, moritur Astyages: in cuius lo„cum filius eius Cyaxares regno succedit.

„[5] Rex autem Assyrius, cuius imperio parebant gen„tes pleraeque finitimae, consilium de redigendis sub „potestatem suam Medis Persisque iniuit. Misit itaque „ad omnes sibi subiectos, ad Croesum etiam Lydorum „regem, ad Cappadocas, Phrygas vtrosque, Caras, Pa„phlagonas, Indos et Cilicas, legatos, qui Medos Persas„que apud eos maledictis insectarentur: quorum com„plures partim muneribus, partim adlatis ab Assyrio „criminationibus adducti, societatem cum eo coeunt. „Cyaxares, cum sibi periculum a tot tantisque gentibus, „iam foedere iunctis, instare sentiret, qui a Cambyse Per„sisque peterent auxilia, mittit. Exercitum hi statim „colligunt, Cyrumque ei, vti rogauerat Cyaxares, prae„ficiunt. Cyrus ad bellum iam omni studio coepit in„cumbere: [6] redactisque suam sub potestatem Armeniis „Chaldaeisque, in [7] Assyriam ducit exercitum, [8] cum „Assyrio dimicat, secundoque proelio vtitur.

Mox

1) Κύρου παιδ. p. 6. (p. 6.)
2) p. 7. (6.)
3) p. 7. (6.) et 18. (17.)
4) 57. (49.)
5) p. 58. (49.) et seq.
6) p. 170. (143.) 199. (167.) et seq.
7) p. 216. (181.)
8) p. 232. (195.) et seq.

„Mox [1]Hyrcanii, deinde [2]Gobryas [3]et Gadatas „se Cyro dedunt. Cyrus Assyrium, qui [4]in Lydiam se „subduxerat, bello persequitur: [5]capit Sardes et Croe„sum Lydorum regem: postea [6]Caras, [7]Phrygas, Cap„padocas, Arabas sub imperium suum subiungit. Tan„dem, rebus vbique feliciter gestis, ditionique suae ad„iectis Croeso Lydisque, et omnibus fere Asiae minoris „incolis, Babylonem, vrbium Asiaticarum eo tempore „principem, obsidione cingit atque capit.

„Quamuis autem diuturnum hoc Cyrus bellum ad„ministrauerit, Cyaxari tamen auunculo suo, penes quem „summum erat imperium, potestatem suam acceptam re„ferebat. [8]Huius, qui nullum virilis sexus genuerat, „cum Cyrus filiam in matrimonium duxerat, regnum „Medorum in dotem accepit. Itaque mortuis Cyaxare „auunculo suo soceroque et Cambyse patre, regna Me„dorum et Persarum etiam ad Cyrum descendunt: atque „adeo partim successionis ordine, partim armis victrici„bus totius fere Orientis imperium adeptus est. Iam „vero fundamentis imperii, annalium tam sacrorum quam „prosanorum monumentis celebratissimi, praeclare iactis, „[9]sedes sibi incolendas elegit, Babylonem, hyeme; vere, „Susam; vigente aestate, amplissimam Mediae maioris „vrbem, Ecbatana. Exinde vitam placide magnificeque „degit, admirabiliter adeo sapienterque omnia admini„strans, vt non tantum rebus gestis, sed et consilio, vir„tute, gloria principes facile omnes anteiret. [10]Septima „iam vice, ex quo imperium obtinuerat, Persiam profe„ctus, ibi vitam, summam adeptus senectutem, filios ami„cosque egregie multa hortatus, cum morte commuta„vit." Perbeatus certe, si quis alius, rex; qui in amplissimo imperio, cum et summis honoribus, et rerum gestarum gloria floreret, eum vitae cursum tenere potuerit, ea domi militiaeque virtutis ediderit specimina, vt vel in bello secundis vteretur proeliis, vel in otio cum dignitate esse posset.

Vidimus

1) Pag. 248. (208.) et seq.
2) p. 306. (255.)
3) p. 351. (293.)
4) p. 416. (348.)
5) p. 493. (412.) et seq.
6) p. 510. (426.) et seq.
7) p. 517. (432.)
8) p. 631. (526.) et seq.
9) p. 645. (539.)
10) p. 646. (540.)

Vidimus iam quae de Cyro narrauit Xenophon: sunt-que ea omnia sane ita ad veri similitudinem composita, vt vix satis mirari possim, tam acerbe vehementerque, ne dicam temere, viros quosdam recentioris aeui doctrina conspicuos, in Xenophontem, tanquam nugatorem splendide mendacem, inuectos esse. In ipsa certe rerum, quas modo summatim exposuimus, serie, nihil est inepti atque absurdi, nihil non simplicis veritatis amico cultoreque dignum. Vidimus etiam quid de testimoniis ex Platone et Cicerone adlatis responderi debeat; nec non res alias, de quibus disceptari solet, attigimus. Ex quibus omnibus nihil ad elevandam Historiae Xenophonteae fidem colligi posse monstrauimus. Aliorum itaque Historicorum, qui Cyri vitam atque res gestas literis mandarunt, quorumque potissimum auctoritate nixi sunt Xenophontis aduersarii, monumenta iam excutiendi locus est.

IV. Ex iis autem non est cur quenquam, praeter Herodotum et Ctesiam, adpellemus: cum Diodorus Siculus, Trogus Pompeius, siue Iustinus, eius qui Historiae fecit epitomen, aliique, neque omnia memoratu digna tetigerint, et Herodotum Ctesiamque passim fuerint sequuti. Paucis igitur accipe, quae de Cyro memoriae prodidit Herodotus:

„ [1] Astyages, Medorum rex, filiam habuit, nomine „ Mandanem: quam, cum visum illi dormienti, ex quo „ mirifice de ea factus est solicitus, obiectum fuerat, non „ Medo cuiquam natalibus claro, eamue digno qui vxo„ rem duceret, sed Persae cuidam nomine Cambysi, qui „ honesto quidem loco natus erat, at ingenio ad rerum „ aliquid nouarum moliendum minime procliui, collo„ candam apud animum statuit. [2] Eodem quo filiam an„ no Cambysi collocauerat Astyages, altera motus est „ visione, per quam vitis imago, ex filiae locis enatae, cu„ iusque palmite omnis Asia obumbraretur, animo eius „ repraesentata erat. Hanc cum visionem ad somniorum „ interpretes retulisset, ex filia nepotem ei futurum, qui „ eius vice regium munus administraret, illi respondе„ runt. Filiam Astyages, eius cum prope partus instaret, „ Persia ad se arcessit: atque infantem, vt primum natus

 „ est,

1) Herodot. lib. 1. cap. 107. 2) c. 108. Iust. lib. 1. c. 4.

„ eſt, Harpago, regis amico et arcanorum participi, occi-
„ dendum dari curat. [1]Harpagus, tradito ei puero, do-
„ mum ſe contulit; ibique habita de crudelibus regis
„ mandatis deliberatione, ea quidem ipſi minime per-
„ agenda iudicauit. [2]Itaque Mitradatem, regii pecoris
„ paſtorem, ad ſe ſtatim arceſſit; eique puerum ibi ex-
„ ponendi, vbi quam ocyſſime periret, munus iniungit.
„ Vxorem habuit Mitradates, cui nomen erat Spaco:
„ (vox autem haec idem apud Medos ſonat, ac apud
„ Graecos, Κύων, apud Latinos, *canis*) [3]quae forte pue-
„ rum iam tum, cum Cyrum ille domum ad ſe adduceret,
„ mortuum pepererat. His ſtatim viſum eſt, partum il-
„ lum mortuum, alterius pueri cultu ornatum, in montem
„ aliquem maxime deſertum aſportare atque ibi relin-
„ quere, regium autem nepotem pro filio paſtoris edu-
„ care. Huius pueri fuit mirifica virtutis indoles: [4]cum-
„ que decem annos natus eſſet, rex inter ludentes pueros
„ delectus eſt. Itaque iam ſe pro rege gerit: atque adeo
„ filium Artembaris, viri inter Medos clari, quod eius
„ imperata non faceret, verberibus aſperrime caſtigat.
„ Ab Artembare querela regi delata eſt, indignante a
„ ſerui regii filio ingenuos homines ſeruilibus verberibus
„ affectos. Aſtyages Cyrum ad ſe arceſſit, atque, Tune,
„ inquit, ignobili adeo loco nate, huius tanti viri filium,
„ tam inclementer indigneque tractare auſus es? Cui
„ puer, [5]Quod feci, here, iure factum eſt: rex quippe
„ delectus eram, et caeteri omnes, praeter hunc vnum,
„ dicto mihi audientes erant: idcirco poenas pendit.
„ [6]Aſtyages admiratus eſt pueri geſtum, conſtantiam, vul-
„ tumque, quem genus ſuum referre putabat; recorda-
„ tus eſt ſimul temporis, quo nepotem Harpago expo-
„ nendum tradiderat, atque cum aetate pueri congruere
„ vidit. Itaque ſuſpicione repentina perculſus, et bubul-
„ cum de puero percontatus, veritatem tandem ei ex-
„ torſit. [7]Ibi quidem ira diſſimulata, ſalute pueri gau-
„ dere ſe aiebat: quare, inquit, Harpage, (hic enim tum
„ coram aderat) quod puerum ad me incolumem rece-
perim,

1) Herod. c. 109.
2) c. 110.
3) c. 112.
4) c. 114.
5) c. 115.
6) c. 116.
7) c. 118.

„perim, diis seruatoribus sacra facere cum animo statu-
„tum habeo, atque adeo filium tuum huc mittas velim,
„ipseque mihi ad coenam adsis.

„Harpagus, quem vnicum habuit filium, tredecim
„circiter annos natum, haud sine laetitia mittit ad Astya-
„gem. Astyages eum interficiendum curat, epulandum-
„que patri tradit. Huic, cum inter coenandum interro-
„gatus, epulisne hisce oblectatus esset, respondisset, valde
„se oblectatum esse, tandem rem omnem indicat. Harpa-
„gus, quamuis se filii sui carnem comedisse iam perspe-
„ctum haberet, nullum tamen vel doloris vel irae prae-
„sentis indicium edidit. [2] Astyages autem, quod Cyrus
„vitam adhuc ageret, neque a suspicione vacuus erat,
„neque ab omni prorsus solicitudine suum potuit ani-
„mum abducere. Magos in consilium adhibenti respon-
„sum est, Omnia iam euenisse, quae somniorum visa por-
„tenderant; Cyrum regis adeptum esse nomen; nihilque
„adeo sibi ab eo esse periculi. Haec cum audisset Astya-
„ges, [3] Cyrum ad parentes suos, apud Persas degentes,
„mittit. Hic cum esset Cyrus, de bubulco eiusque prae-
„cipue vxore, a qua fuerat educatus, honorifice multa
„praedicare solebat. Ex nominis autem, illi quod erat
„inditum mulieri, significatu rumor ortus est, a cane
„nutritum fuisse Cyrum.

„[4] Harpagus, memor vsque filii morte indigna per-
„emti, secum assidue meditatus est, quo se pacto de ne-
„fandae caedis auctore vindicare posset. Itaque cum
„Cyro, qui iam egregia sui dederat specimina, per literas
„agit; viri apud Medos cuiusque primarii tentat ani-
„mum, ad Astyagem regno exuendum solicitat, atque vt
„Cyrum in eius locum substituerent, hortatur. Cum iam
„ei omnia praeclare instructa esse consilia viderentur,
„Cyro auctor est, vt Persas aduersus Astyagem excitaret.
„[5] Iis itaque a Cyro coactis armatisque, [6] Harpagum (qui
„tam consilia quam odia occlusa adeo habuerat, vt sus-
„picione prorsus careret) exercitui, quem ad reprimen-
„dos Persarum impetus erat emissurus, praeposuit Astya-
„ges. Ille in aciem progressus, vbi Cyri copias conspe-
„xisset,

1) c. 119.
2) c. 120.
3) c. 121 et seq.
4) c. 123.
5) c. 125.
6) c. 127.

„xisset, ad eum statim cum Medis consilii sociis transibat: „reliqui in fugam se coniiciunt. [1]Astyages alterum ex„periri certamen ausus ab hoste viuus capitur, amissis, „quos eduxerat, Medis. [2]Atque hoc tandem modo Cy„rus imperio Persarum ac Medorum potitus est. [3]De„inde Sardes, ac Babylonem capit, maximamque Asiae „partem in ditionem suam redegit. Postremo, [4]bellum „pugnacissimae Massagetarum genti, haud procul mari „Caspio sitae, inferendi consilium iniuit.

„Erat autem eo tempore Tomyris Massagetarum „regina: quam Cyrus primo quidem se in matrimonium „ducere velle simulabat. At illa rata non tam vxorem, „quam regnum, expeti, eum aditu ad se prohibuit. Ita„que Cyrus, dolo quod efficere non potuit, vi adgressus, „infesto cum exercitu Massagetarum inuasit regionem. „Tomyris adeo non pugnam detrectat, vt ei liberum „permittat, vel amne Araxe traiecto, tridui iter in re„gionem suam facere, quo pugnam ibi tandem commit„terent; vel paulisper commorari, dum ipsa, eodem „amne traiecto, tot dierum iter in eius regionem face„ret, vt ipsos intra Persici imperii fines proelio cum eo „dimicaret. [5]Cyrus, Croesi, qui tum aderat, consilio „parens, rogat, vt illa pedem cum exercitu referret, dum „Araxem ipse transiret, et in Massagetarum regionem „penetraret. Itaque Tomyris, pro conditione Cyro ob„lata, retro concedit.

„Cyrus, cum iam in Massagetarum regionem vnius „iter diei feciſſet, inuentum (Graeci quod στρατήγημα ad„pellant) hoc adhibuit: Castra sua commeatuum copia, „vino praesertim, instruenda curat; [6]deinde, manu mili„tum, qui castris praesiderent, ex suorum numero iner„tissimorum relicta, ipse cum reliquis copiis Araxem re„petit. Mox tertia pars Massagetarum exercitus Persa„rum adoritur castra; deuictisque, qui in iis stationem „agebant, militibus, epulis statim, quas apparatas con„spexerunt, accubuere; tandem cibo vinoque onusti „somno se dedere. Somno oppressis Persae superuenien„tes

1) c. 129.
2) c. 130.
3) c. 84. et 191.
4) c. 204. et seq.
5) c. 208.
6) c. 211.

„tes multos occidunt, longe plures viuos capiunt, in his „Spargapiſen, reginae filium.

„[1] Tomyris hac clade grauiter commota, Cyrum, „copiis ſuis coactis, adorta eſt; cum acerrime pugnare„tur, Maſſagetae tandem ab hoſtibus victoriam reportant; „compluribus Perſis, Cyroque adeo ipſo, occiſis. Pugna „pugnata, Tomyris cum vndique conquirendo Cyri tan„dem cadauer inueniſſet, caput eius amputatum in „vtrem humano ſanguine repletum coniici iubet; quo „facto, iacenti inſultans ait: *Ego te ſanguine ſatiabo.* At„que hoc modo vita ceſſit Cyrus, cum iam nouem et „viginti regnarat annos. Alii quidem alia de morte eius „referunt; ipſe, quae fidem potiſſimum mereri viſa ſunt, „de ea commemoraui." Haec fere de Cyro Herodotus: ad ea iam, quae Cteſias tradit, oratio proficiſcitur.

Integra quidem, quam is de rebus Perſicis conſcripſit, Hiſtoria, ad nos non peruenit: at ex ea quaedam excerpta ſeruauit [2] Photius, in quibus Cyri vitam ita depingit: "Cyrus Aſtyagem cognatione non attigit. Hic „autem cum Ecbatana, quo Cyri manus vitaret, ſe con„tuliſſet, ibi captus et compedibus vinctus eſt; quibus, „nec ita multo poſt, eum liberauit Cyrus: ac eundem „deinde, non ſecus ac ſi pater eſſet, obſeruauit. Aſtyagi „erat filia, nomine Amytis; quam Spitamas quidam in „matrimonio habuit. Hanc Cyrus primo quidem, tanquam „matrem, in honore habuit: idem inuenta tandem cauſa, „qua Spitamam interficeret, eam ſibi vxorem adiunxit.

„Bactrianis mox bellum molitur, qui ei ſe ſponte „dedunt. Cum Sacis etiam bellauit, atque regem eorum „Amorgem capit. Huius vxor, nomine Sparethra, cum „maritum eſſe captiuum ſenſiſſet, trecentis virorum, mu„lierum ducentis millibus contractis, Cyrum adorta eſt; „viuumque eum cepit cum aliis perquam multis. Hos „omnes illa quidem, quo maritum in libertatem vindica„ret, liberauit. Cyrus deinde Sardes cepit et Croeſum.

„Aliquot poſt annis, Cyrus atque Amytis eius vxor „Aſtyagem, qui inter Barcanios degebat, videre cupiunt. „Itaque Cyrus Petiſacam, qui apud ſe plurimum valebat, „ad eum adducendum mittit. Petiſacas, ſceleſti conſilii „auctore

1) c. 214. 2) Bibli. p. 107.

„auctore Oebara, Astyagem in deserta quadam reliquit „solitudine, vbi fame sitique confectus diem obiit supre„mum. Cadauer autem eius feris intactum erat; quippe „quod leones, vsque dum eo reuersus Petisacas id aufer„ret, custodirent. Tandem humo magnifice mandatum „erat.

„Postremo, Cyrus bellum aduersus Derbices suscepit. Hi cum quidem fortissime sese aliquandiu defen„dissent, tandem in Cyri ditionem erant redacti. At fu„nesta tamen ei fuit initae cum istis pugnae dies: nam „equo deiectus, ab Indo quodam inflictum femori vul„nus accepit, ex quo triduo post mortuus est: regno „Cambysi filio natu maximo delato, tributoque Tanyo„xarci regionis Bactrianae, Parthiae, Carmaniae, nec non „Choramniorum imperio. Quin etiam ipsos ad amici„tiam mutuo colendam hortatus est. Fato autem functus „est, cum iam annos triginta regnasset." Haec Ctesiae nobis fragmenta suppeditarunt.

Iam vero breui omnia, in quibus nonnihil ad illustrandum dissertationis meae argumentum fuerit momenti, quaeue de celeberrimo Persarum rege tres insignes Historici literis mandarunt, (tot scilicet de eodem illo viro varias maximeque diuersas inter se narrationes) complexus; vt expendam modo quae ex Herodoti Ctesiaeque annalium monumentis adtuli, ostendamque deinde quibus de causis Xenophonti potius quam illis fides sit habenda, restat. Et ipsas quidem si quis rerum, quas Auctores exposuerunt isti, series circumstantiasque (quia περιστάσεις dicere aliter non possumus) animo attentiore paulo atque ab omni opinione praeiudicata vacuo lustraverit, haud, opinor, diu incertus erit, ad cuius potissimum auctoritatem sese conferre debeat. Sed cum multorum eo inclinare soleant sententiae, vt Herodoto potius quam Xenophonti credendum statuerent; age nunc, vtrum ille ita de Cyro scripsit, vt, Nostro posthabito, fidem vnice mereatur praecipueue, dispiciamus.

Faretur Herodotus. praeter eam, quam ipse sequutus est, rerum ad Cyrum spectantium expositionem, triplicem esse earundem exponendarum rationem. Neque vero

1) Lib. 1. cap. 95.

vero tantum quod ille perhibet testimonium, aliis a se dissentiendi locum dat Historicis; sed et ipsa, quam sibi potissimum scriptura persequendam iudicauit, narratio, ad aliam quandam aequos rerum aestimatores iudicesque requirendam excitare debet. Nam si quis ea, quae in hac eius Historiae parte narrat, studiose intuebitur, orationem eius non modo non cohaerentem, sed et παραδοξοτάτοις, et a verisimilitudine alienissimis refertam esse deprehendet. Vt autem ita meum apud animum statuerem, nec eius leuandae auctoritatis, nec defendendi Xenophontis nimium me adduxit studium. Quae dixi, temere non esse dicta, docebo iam exemplis:

Ait Herodotus, visum quoddam Astyagi dormienti obiectum, in tantum eum metum de futura filiae suae sobole coniecisse, vt illam non Medo, tali vxore digno, sed Persae cuidam nobili, collocaret. Egregium sane narrationis huius exordium! Astyagi scilicet metum incutit futura filiae suae soboles; at ea tamen ne quem ederet partum, adeo non impedire nititur ille, vt ei statim nuptias apparet. Sed Persae, dicat aliquis, non Medo, nuptum dat. Quasi vero minus ipsi metuendum foret a nepote, quem de filia sua susceperturus erat vir honesta gentem apud exteram, [1]quae iampridem inuita prorsus Medis paruerat, familia: quam qui ortum ab vtroque parente Medo duceret. At quid tandem ei a filiae prole periculi instabat? quaeue tam dira portendebant illa decantata somnia? Nepotem vtique eius vniuersam inumbraturum siue occupaturum Asiam; atque ipsi in regno successurum. Grauissima, profecto, erat Astyagi causa, cum haec audisset, cur de rebus suis esset solicitus, atque corde (vt [2]ait ille) suo trepidaret! Haeccine scriptis mandasse [3]Historiae patrem? Mihi quidem haud paulo magis credibile videtur, Astyagi iucunditatem potius et laetitiam, quam metum, adlatura esse somnia, quae neque ipsi mali quid intentabant, et imperii, cuius nepos eius potiturus erat, splendorem amplitudinemque significabant.

Tandem Mandane grauida est e Cambyse; et Astyages, re audita, ex formidoloso iam factus inhumanus, filiae

1) Herodot. l. 1. c. 127.
2) Cic. de orat. l. 3. c. 42.
3) Id. de Leg. l. 1. c. 1.

filiae partum necandi consilium init. Itaque natus infans Harpago datur occidendus; quem deinde Harpagus bubulco tradit exponendum. Eum periculo statim eripiendum curat Historicus; infantem vtique magnis rebus gerendis natum. Praeclare. Mox eundem in scenam atque prospectum aui producit. Benigne. At qua tandem ratione? Audies. Puer ille, cum iam decennis esset, regem inter aequales agit: cumque omnia pro imperio administraret, filium Medi cuiusdam clari, quod minus dicto audiens esset, verberibus castigat. Rem ille ad patrem, ad regem pater, refert. Ergone tantus erat Cyrus, cum id aetatis esset, cum adhuc bubulci filius haberetur, vt ne Medus quidem nobilis ab eo poenas puerilis seueritatis repetere auderet? tantumue patrarat facinus, vt ad ipsum regem id deferri oporteret? Sic visum Historico; qui iam puerum auo parentibusque restituendi forsan occasioni, pro sua erga illum benignitate, imminebat. Ad Astyagem itaque citatur regulus ille, castigatorque sociorum audaculus. Iudicium agitur —

Spectatum admissi risum teneatis, amici?

En Medorum regem, virum non alias humilius, quam pro conditione, se gerentem, de leuibus puerorum decennium noxis serio cognoscentem! Sed aliud ex alio nascitur ridiculum: nam iudex puerum ad se delatum intuens, subito vultus eius agnoscit vestigia; pueri scilicet decem iam annos habentis, quem antea quidem, sed recens natum, obiter adspexerat! Cognito tandem, puerum istum Mandanis esse filium, quid rex? nonne in metum denuo solicitudinemque grauiorem adductus est? Minime: gaudet puerum esse seruatum; eum nempe iam incolumem ad se domum rediisse, quem, vt in lucem primum editus erat, necare decreuerat. Ergo gratias Harpago, qui caedi temperasset, agit? Nihil minus: imo vero Thyesteam ei coenam instruit, ob seruatum nepotem; quo tamen seruato gaudere se modo professus erat. Immanitatemne prius barbaram, absurdamne mirer narrationem! At quid de Cyro tandem statuit inhumanus ille Astyages? De eo sane quid fieret, magos consulit: qui mox omnem regi metum adimunt, in aurem vtramuis otiose vt dormiat. Somnium quippe, vafri aiunt interpretes, tuum, Astyages,

Astyages, quod portendebat, iam euenit, nec quid tibi amplius a Cyro metuendum est; siquidem iam regnauit: pueros scilicet inter decennes, decennis ipse. Nosti ingenium Astyagis; mitissimum vtique; id quod epulae, Harpago quas modo dederat, abunde testantur. Is itaque, pro ea, qua erat in Cyrum, beneuolentia, somnii probat interpretationem; vitem, quae omnem inumbratura esset Asiam, ex animo delet; Cyrum, iam consiliorum de se omnium conscium, in Persiam ad parentes mittit. Haec tibi ni parum veri similia videantur, iis etiam quae deinceps narrat Historicus, fidem, per me licet, habeas. Cyrus, cum iam adulta esset aetate, Persis compluribus coactis armatisque, vt ab Astyage deficerent, eos hortatur. Quod cum audisset Astyages, copias suas omnes armauit, iisque Harpagum praefecit. Quid audio? Vsque adeone vecors esse potuit Astyages, vt exercitum viro crederet isti, [1] cui, ob delictum, quod in se haud ita multo ante admiserat, grauiter erat iratus; cuiusque in se odium, summa vltionis cupiditate coniunctum, immanissimo scelere incenderat? quis belli istius fuerit euentus facile, me tacente, diuinabit Lector. Victis Medis, captoque Astyage, Cyrus [2] Croesum postea subigit. Prius igitur Medorum adeptus est imperium, quam Lydos adortus est. Quam inauspicato res Persicas literis consignare adgressus est Herodotus! [3] Persas inopes esse tradiderat iam tum, cum, Lydorum rege capto, Sardes diriperent: [4] nullis deliciis adsuetos, bonorum etiam pauperes, antequam Lydos subigerent. Ergone isti inopes, isti tenuis adeo sortis homines erant, qui, Medis bello domitis, eorum iam opibus bonisque potiti sunt? Taedet iam tot absurda, memoratu incredibilia, inter se pugnantia recensere. Sed audi, quaeso, quid tandem Cyro, qui hactenus quidem omnia fere et feliciter et prudenter gessit, negotii tribuit Historicus. [5] Ille nimirum, suscepta aduersus Babylonem expeditione, ad Gyndem venit amnem: quem cum ingressus esset quidam e sacris equis candidis, illico submersus est voraginibus. Facinus improbum! quod animo

1) Herodot. l. 1. c. 118.
2) c. 130.
3) l. 1. c. 89.
4) c. 71.
5) c. 189.

animo Cyrus tam iracundo tulit, vt ſtatim minitabundus flumen illud adgrederetur, ibique, intermiſſa expeditione, in eo caſtigando totam aeſtatem conſumeret. Egregie nempe comminationes iſtae, mora tam longa, tam graui de cauſa, cum tanti principis ſapientia promptaque in rebus gerendis celeritate conueniunt! De euentu ſuſceptae aduerſus Babylonem expeditionis conſentiunt inter ſe Noſter et Herodotus: de bello, quod deinde Maſſagetis Cyrum intuliſſe tradit hic, ſilet Xenophon: de morte Cyri, ab Herodoto diſſentit. Sed, de bello iſto Cyrique fato quid ſit reſpondendum infra ſuo loco videbimus.

Haec, opinor, ſi quis paulo diligentius expenderit, neque me temere Herodotum in crimen commentitias abſurdaſque de Cyro rebuſque Perſicis narrandi fabellas adduxiſſe, et aliam, atque is ſcripſit, iſtius Principis Hiſtoriam nobis quaerendam eſſe, facile intelliget. Intelliget etiam, non de nihilo eſſe, quod [1]Cicero, apud eundem, quem Hiſtoriae patrem adpellat, innumerabiles eſſe fabulas, adfirmat: quod aliis [2]Auctoribus nomine fabuloſitatis eſt ſuſpectus. Ecce autem alterum, qui de rebus Perſicis ſcripſit, Hiſtoricum! Cteſiam ſcilicet illum Cnidium. Cum vero mutilata ſit admodum huius Hiſtoria, et ex libris 23. ab eo ſcriptis pauca quaedam tantummodo fragmenta ſuperſint, haud ita accurate ſententiam ferre poſſumus de rebus, quas literis ille conſignauit. Quod ſi iudicio, a pleriſque tam Veterum quam Recentiorum pronuntiato, ſtare oporteat, Cteſiae certe fides tuto nequit haberi. [3]Ariſtoteles ait eum minime dignum eſſe, cui crederetur: [4]Strabone iudice, facilius quis poetarum fabulis, quam Herodoto et Cteſiae fidem habuerit. [5]Antigonus aperte, nil circumitione vſus, de hoc ſcripſit, *αὐτὸν πολλὰ ψεύδεσθαι*. [6]Plutarcho *a veritate* ſe *πρὸς τὸ μυθῶδες conuertiſſe* dicitur. [7]Ab eodem *λαμπρὸν* ei *ψεῦσμα* obiicitur. E recentioribus idem in eo vitium notarunt [8]Ioſ. Scaliger, [9]Her. Conringius, [10]Dounaeus, aliique complu-

1) De Leg. l. 1. c. 1.
2) Dio Chryſoſt. Orat. 18. p. 256. edit. Luter. A. Gell. l. 3. c. 10. Strab. l. 1. p. 74. et l. 11. p. 774. alii.
3) Hiſtor. Anim. l. 8. c. 28.
4) L. 11. p. 774. et l. 1. p. 74.
5) In Hiſt. Paradox. 16.
6) In vita Artax. p. 1014.
7) Ibid. p. 1017.
8) p. 39. notar. in fragm. ſubiect. Operi de Emend. Temp.
9) Differt. Graeuian. p. 141.
10) Praelect. in Demoſth. p. 171.

complures. Quin et Cteſiam aduerſus Herodotum inuidia flagraſſe teſtatur [1]Photius; parumque adeo penſi, quid ſcripſerit, habuiſſe, modo huic aduerſetur. Iam ſupra quidem Herodoti narrationem de rebus Perſicis ſub cenſuram reuocauimus: oſtendimuſque, opinor, ſatis fuiſſe cauſae, cur vtriuſque aetatis Scriptores de fabulis eius diſputarent. Fingendi tamen ſtudio minus forſan deditus erat; cum ipſe nonnunquam ingenue fateatur, ſe quaedam, fabuloſa quae protulit aetas, notare; minus vero aſſerere: v. g. cum de monſtris Lybiae dixiſſet, [2]ταῦτα εἰ μέν ἐϛι ἀληθέως, ἐκ οἶδα, τὰ δὲ λέγεται, γράφω. Alia longe Cteſias fuit animi indole; quippe qui, cum famae nominis ampliſſimae ſibi comparandae non mediocrem daret operam, ſeſe, tanquam fidum διφθερῶν Perſicarum interpretem, iactat; reliquorumque Scriptorum gloriam et merita ſugillare et penitus infringere ſibi ſumat: id quod etiam ex eo adparet, quod ἐκ Ηροδότῳ μόνῳ, τἀναντία ἱϛορεῖ, ἀλλὰ καὶ, vt a [3]Photio fuit obſeruatum, πρὸς Ξενοφῶντα τὸν Γρύλλε ἐπ' ἐνίων διαφωνεῖ. Eum ſane contra fidem et veriſimilitudinem in rebus Aſſyriorum ſcripſiſſe, atque adeo aequam eſſe, quae de eo lata eſt, ſententiam, argumentis grauiſſimis demonſtraſſe videntur viri doctiſſimi [4]Chr. Cellarius et [5]Geor. Walchius; eundem in Perſicis fidei parum mereri putamus.

Libet quaedam breuiter attingere, quae in iis fabuloſe videtur retuliſſe. Primo, memoriae falſo videtur ab eo proditum, quod Cyrus nullam ſanguinis cum Aſtyage coniunctionem haberet. Vt enim caeterorum omnium Hiſtoricorum, qui illum Mandane filia Aſtyagis natum eſſe tradunt, conſenſum taceam, Cteſianam labefactant opinionem vetuſtae illae de Cyri natalibus praedictiones; quae apud [6]Herodotum et [7]Euſebium memoriae traditae ſunt. In iis quippe Cyrus dicitur *mulus*, quod a parentibus inter ſe gente diuerſis ortum ducturus erat; matre quidem generoſiore, ſcil. Meda: patre, Perſa, atque adeo Medis ſubiecto; qui tamen ſecum matrimonio iun-

1) Cod. 72.
2) Lib. 4. c. 195.
3) loc. cit.
4) Diſſertat. Acad. III.
5) Exercit. Hiſt. de fabul. Hiſtor. Semir.
6) L. 1. c. 55. et 91.
7) P. E. l. 5. c. 21.

turus erat δεσποίνην τὴν ἑωυτοῦ, scil. Mandanem, Astyagis, Medorum regis, filiam. Cum moribus Cyri (de quibus mox infra dicendi locus erit) pugnat de Spitamae morte narratio. Minus etiam probabilia sunt, quae tradit de spectro, quo Croesus erat deceptus; de ligneis Persarum simulacris; de Croeso semel, iterum, tertio vinculis, diuino quodam prodigio, soluto. de eodem ad regiam perducto, arctius vincto, et tandem inter tonitruum fragores et fulmina rursum de vinculis elapso. Diceres hic Lestrigonum aliquem aut Polyphemum, non Cyrum, Ctesiae narratione describi. Nec maiorem veri speciem prae se ferunt ea, quae de Astyagis morte, de seruato eius cadauere, scripsit. De Cyri morte paulo infra dicemus. His excutiendis ideo minus diu immoratus sum, quod Ctesianam de rebus Persicis narrationem haud quisquam hactenus sequendam duxit; haud quisquam, vti opinor, posthac sequuturus est.

Iam vero, collatis inter se Historicorum de Cyro, rebusque Persicis, narrationibus; expositisque causis, cur Herodotus Ctesiasque fidei parum mereri videantur, ad Xenophontis Historiam iterum intuendam pergamus.

V. Quamuis, vti supra monstrauimus, Ciceronis verba, quae in 1ma ad Q. Fr. epistola reperiuntur, ad summam Xenophonteae huius Historiae minime spectent; non defuere tamen apud recentiores eruditi, qui partim eius testimonio, parum accepto, partim coniecturis suis freti, statuere, Xenophonti id vnum fuisse curae, [2] vt in hoc libro doctrinas Socratis exponeret sub inuolucro Historiae Cyri; quam ad veritatem componendi adeo non studiosus erat, vt, ex eorum sententiis, ipsi propositum esset, eos imitari, qui fabulosas narrationes et acroamata, tam ad sua ostentandum ingenia, quam ad aliorum oblectandum animos, excogitant atque palam proferunt. Haud equidem noui, quid de huius censurae auctoribus mihi statuendum sit: neque enim animum inducere potuerim, quenquam tam adfirmate de opere, a se non perlecto, scribere sustinuisse; et non possum non mirari, eum, id qui perlegerit, mentem Auctoris vel non perspexisse, vel perspectam inique adeo repraesentare voluisse.

Xeno-

1) Herodot. l. 1. c. 91. Moylei Script. miscel. v. 2.
2) Acta Erudit. an. 1718. p. 395. p. 43.

Xenophonti, quidam inquit Scriptor, in animo erat, fabulam, lectoribus quae grata foret, comminiſci literiſque mandare. Itane vero? At ſuum ipſe, quaeſo, animum aperiat Xenophon: [1] Ὅσα ἂν καὶ ἐπυθόμεθα, καὶ ἠσθήσθαι δοκοῦμεν περὶ αὐτῶν, ταῦτα πειρασόμεθα διηγήσασθαι. Idem de vxore, quam duxit Cyrus, [2] ita ſcribit: Γαμεῖ (Cyrus) τὴν Κυαξάρου θυγατέρα — — Ενιοι δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἔγημεν· ἀλλὰ etc. quos ſtatim refellit. Quorſum autem iſthuc? ſi ſuum opus commentitium haberi voluit; id vnum ſi ſpectaſſet, vt quam elegantiſſimum prodiret, nulla veritatis ratione habita. Ex vtroque loco conſtat, Xenophonti haud parum penſi fuiſſe, quid de Cyro memoriae traderet. At Moyleus ille mirifice ſe iactat argumento, quo ſe certiſſime tandem comperiſſe putat, Xenophontem ipſum auctoritatem Hiſtoriae Cyri maioris funditus euertiſſe. Illi nempe ſoli, pro mira ea, qua Criticorum vulgo longe praeſtabat, animi ſagacitate, [3] locum apud Auctorem noſtrum inuenire contigit; vbi de bello, quo Cyrus Aſtyagem deuictum imperio Medorum exuit, haud dubie (egregium illum vtique ſi Criticum audieris) agitur. At quam ob cauſam ſtatuendum eſt, Xenophontem loco citato de bello iſto loqui? Quoniam, inquit ille, narratio Xenophontis bellum reſpicit longe ante eius tempora commiſſum: proinde, verba eius de Medorum a Dario Notho defectione nequeunt intelligi. Quid tum poſtea? Nonne plures erant ante Darium Nothum Perſarum reges? Nonne Medi, ſub eorum aliquo, iugum exuere Perſicum conari potuere? Imo vero conati ſunt, regnante Dario, ſcil. Hyſtaſpide; vti teſtatur [4] Herodotus; qui cum loquutus eſſet de Medis ſub Perſarum poteſtatem redactis, ὑςέρῳ μέντοι χρόνῳ, ait, μετεμέλησέ τέ σφι (Μήδοισι) ταῦτα ποιήσασι, καὶ ἀπέςησαν ἀπὸ Δαρείου· ἀποςάντες δὲ, ὀπίσω κατεςράφησαν, μάχῃ νικηθέντες. Ecce bellum Medos inter et Perſas geſtum, haud paucis annis ante Xenophontis tempora! de quo commode ſatis locus iſte ἀναβάσεως accipi poteſt. Et abſurdum ſane eſt ad Aſtyagem et Cyrum confugere, quo ea, quae ibi tradit Auctor, interpretemur. Nam modo Xenophontem audiuimus ſtudium, diligen-

1) K. Π. p. 6. (5.)
2) L. 8. p. 635. (530.)
3) Αναβ. K. l. 3. ſub finem.
4) L. 1. c. 130.

tiam, fidem in ſcribenda Cyri Hiſtoria profitentem: et quis eum exiſtimauerit vel adeo fidei datae oblitum eſſe, vel immemorem eorum, quae ſcriptis paulo antea mandarat, (nam Cyripaediam, vti mihi quidem videtur, non niſi poſt ſcriptam Κύρου ἀνάβασιν, adgreſſus eſt) vt minus inter ſe cohaerentia, imo plane pugnantia, proferret?

At Xenophontem non modo (quod profeſſus eſt) ſecundum fidem et veri notitiam, quam ex antiquis monumentis haurire potuit, corpus Cyripaediae compoſuiſſe; ſed caeteris omnibus Hiſtoricis, qui in eodem argumento verſati ſunt, anteponendum eſſe, mihi ſequentes ob rationes perſuaſiſſimum eſſe ſolet. α Quia nomen eius ingenii, iudicii [1] et fidei laudibus celebre erat: proinde, conſentaneum eſt, noluiſſe eum opus adgredi, quod famam collectam adeo non auecturum erat, vt etiam imminueret. β Non modo Cyri Hiſtoriam ex fide ſe ſcripturum profitetur; ſed occaſionem etiam commodiſſimam, dum in aula Cyri minoris eſt verſatus, ſiluam rerum, quae ad Cyrum ſpectabant, veriſimillimarum, comparandi nactus eſt. Iſtiuſmodi autem occaſionem eum et arripere, et arreptam ad Cyripaediae materiam colligendam adhibere voluiſſe, ingenium eius, ad praeclara quaeque tum diſcenda tum ſcriptis mandanda facinora atque inſtituta propenſum, vt credamus ſuadet. γ Ipſe Cyri Perſarumque geſta et inſtituta plenius atque ſeorſum exponit; caeteri Hiſtorici ſtrictim et in tranſitu attingunt. δ Eius narratio ſimplex eſt, inaffectata, vero atque rationi congruens: cum contra caeterorum narrationes [2] ſcateant inſomniis, prodigiis, paradoxis, iis quae ſe mutuo euertunt; addita fabuloſa etiam (vt ita dicam) [3] θηριοτροφίᾳ. Hi quippe Cyrum, in obſcuro quodam loco educatum, in luce atque oculis Medorum Perſarumque magnum repente exſtitiſſe tradunt. [4] Praedicant etiam mite eius ingenium atque virtutes, quibus Perſis, quotquot fuerunt, antecellebat omnibus: eundemque, mira

1) Diodor. Sic. Biblioth. l. 1. p. 34. ait, Ξενοφῶν καὶ Θεόπομπος ἐπαινέσεσι κατὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἱστορῶν etc.

2) Vide dicta de Herodot. et Cteſ. narrat.

3) Iuſtin. l. 1. c. 4. confer. Liui. l. 1. c. 4. de Romuli et Remi expoſit. eorumque nutrice lupa: et Dionyſ. Halicar. Antiq. Rom. l. 1. p. 63. edit. Oxon. nec non quae Diodorus ex Cteſia tradit de columbis Semiram. nutricibus.

4) Herodot. l. 3. c. 89 et 160. Cteſi. in Perſic. 8.

mira quadam ſententiae inconſtantia, ita ſe erga auum, erga Croeſum alioſque gerentem inducunt, vt impius, crudelis, vecors eſſe videatur. ε Denique, narratio Xenophontis non tantum ſenſui mortalium communi conſentanea eſt, ſed grauiſſimam etiam ab inſigni commodoque cum Hiſtoria Sacra conſenſu confirmationem accipit. Momentum hoc mihi iam plenius, vti par eſt, expoſituro, initium orationis ab ipſo Cyri ortu ſumendum videtur.

Aſtyages gentis vicinae regi Mandanem filiam nuptum dat. Veri hoc quidem ſimillimum eſt; at cum annalium pugnat monumentis, quae nullum, ſtante Medorum regno, Perſarum agnoſcunt regem. Hac de re ipſi viderint Scriptores, ſeu Scriptorum patroni: a Xenophonte ſtare videtur S. Scripturae auctoritas. Nam [1]Ieſaias Babylonem mox capiendam vaticinans, *Vox*, ait, *tumultus Regnorum gentium congregatarum:* vbi per *regna* intelligi praecipue debent MEDIAE et PERSIAE regna; quibus alia plura Cyrus paulo ante tempus obſeſſae Babylonis adiecturus erat. Ipſe [2]Propheta MEDOS nominat; quibus etiam [3]mox ELYMAEOS ſiue *Perſas* iungit. Scriptores etenim Sacros non *Elymaeos* tantum, ſed et iis adfines *Perſas*, nomine *Elam* adpellare docuit [4]Cl. Bochartus; quod *Perſarum* nomen temporibus Ieſaiae et Ieremiae recentius eſſet. Cum itaque Vates Sacer de *regnis* aduerſus Babylonem congregatis loquens, tam *Perſas* ſtilo fatidico demonſtret, quam *Medos;* non hos tantum, ſed et illos *regnum* aliquod eo conſtituiſſe tempore, verba eius indicare videntur. Huius autem ſententiae ipſum etiam Herodotum (vtcunque ei hactenus viſus eſt adverſari) fautorem adpello. En eius verba! [5]Ἐπὶ δὲ Μήδων ἀρχόντων καὶ ἦρχε τὰ ἔθνεα ἀλλήλων, συναπάντων μὲν Μήδοι — Erant vtique aliarum Orientis gentium reges iſti tot βασιλεῖς βασιλεῖ (ſc. *Medorum*) ὑποτεταγμένοι; vt [6]Diodori Siculi loquutione vtar. Nimirum reges magnos Orientis ſolitos eſſe Populis a ſe victis reges ſuos relinquere, modo imperata facerent, et tributa ſibi impoſita perſoluerent, ex omni Hiſtoria Sacra liquet: vel etiam reges iis, ſi tempus et neceſſitas poſtularet, imponere:

1) c. 13. v. 4.
2) v. 17.
3) c. 21. v. 2.
4) Geogr. S. l. 4. c. 10.
5) L. 1. p. 134.
6) L. 15. p. 333.

quippe glorioſum ſibi ducebant regibus imperare, dicique [1]*reges magni*, ſiue [2]*reges regum*. Quare Cambyſes a Xenophonte recte, et ex conſuetudine Orientalium Populorum, dicitur βασιλεὺς, non quidem αὐτοτελὴς, atque ſui prorſus iuris; ſed Medis obnoxius. Atque hoc ſenſu debent accipi verba iſta, quibus [3]Cyrum vſum facit: καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύσαν ἐν τῇ Ασίᾳ, etc. i. e. *ex inferiori minuſque nobili loco ad altiſſimum dignitatis gradum, ſummumque adeo imperium, partim ſoceri benignitate, a quo Mediam omnem in dotem filiae mihi collocatae accepi, partim meis et conſiliis et armis victricibus euectam relinquo*

Cyrus igitur vtroque parente regio natus, non caſula quadam paſtoritia totos decem annos latitat; ſed in aula patris, iam inde ab ineunte aetate moribus iis imbutus, ea diſciplina praeceptiſque inſtitutus eſt, quibus eum abundare oportuit, cuius res geſtae virtuteſque gloriam atque laudem eius ad ſempiternam propagaturae erant memoriam. Φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται, inquit [4]Noſter, καὶ ἄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων — ψυχὴν φιλανθρωπότατος, καὶ φιλομαθέστατος, etc. Eiuſdem etiam liberalitatem, pietatem, prudentiam, benignitatem, iuſtitiam, temperantiam, fortitudinem, in rebus agendis, in concilianda ſibi omnium fere beneuolentia, in ſubigendis hoſtibus ſolertiam ſimul et celeritatem paſſim in hac Hiſtoria praedicauit Xenophon. Quid autem rationi magis conſentaneum, quam tot tantaſque virtutes, domi bellique ſpectatas, eum tandem ornaſſe virum, qui a teneris (vt Graeci dicunt) vnguiculis id operam aſſidue dederat, vt optimam, ei quam natura donauerat, indolem praeceptis inſtitutiſque (de quibus mox in altera Diſſertatione) ſaluberrimis excoleret? Et reapſe quidem talem exſtitiſſe Cyrum, qualem fuiſſe tradidit Xenophon, non rationi tantum conſentaneum eſt, ſed Scriptorum etiam profanorum ſuadet conſenſus, Sacrorum demonſtrat auctoritas. Quod ad illorum attinet conſenſum, ſi Nicolaum illum Syracuſanum audire velis, Cyrus totius Aſiae imperium

1) 2 Reg. 18. 19. ita paſſim apud Auctores audit Rex Perſarum, poſt iacta iſtius imperii fundamenta.
2) Diodor. Sic. l. 2. p. 91.
3) L. 8. p. 649. (542.)
4) K. Π. p. 6. (6.) et ſeq.

imperium [1] εὐγνωμοσύνῃ, *aequanimitate et beneuolentia* sibi comparauit. Idem vir ille prudens, mentione facta de Croeso aliisque in Cyri potestatem redactis, subiicit: Τοιγαρῦν διαδοθείσης εἰς πάντα τόπον τὸ ἡμερότητος, ἅπαντες οἱ κατὰ τὴν Ασίκν ἀλλήλες φθάνοντες εἰς τὴν τὲ βασιλέως συμμαχίαν παρεγίνοντο· quae verba conferas velim cum iis, quae de Cyro narrat [2] Xenophon sub initium huius Historiae. Cuius simile testimonium ex Himerio adduxit [3] Photius. [4] Plutarchus etiam Cyrum ait Φρονήσει, καὶ ἀρετῇ, καὶ μεγαλονοίᾳ πολὺ πάντων δοκεῖν πεπρωτευκέναι τῶν βασιλέων. Apud [5] Ammianum audit *Rex amabilis*. Herodoti et Trogi testimonia libens omitto, quod etiamsi [6] laude eum insigni ornauerint, eam tamen non modo obscurant, sed plane delent tum quae [7] ab illo grauius in Croesum consuluisse dicitur, tum [8] quae vterque tradit Massagetarum ei reginam exprobrasse. Cum testimoniis quidem modo adlatis pugnant ea, quae apud Athenaeum et Isocratem leguntur: quorum [9] alter narrat, Angarem quendam θηρίῳ θρασυτέρῳ ὑὸς ἀγρίᾳ Cyrum adsimilasse; [10] alter eum auum maternum occidisse tradit. Quod autem Scriptor quidam, Historiis compluribus a se haud ita pridem conditis notissimus, Cyrum natura sanguinarium [11] dixerit, minus id mihi quidem mirum videri solet; cum vix ac ne vix quidem sui indolis ingenii vnquam vsque adeo is oblitus est, vt occasionem illustrium virorum dignitati labem adspergendi temere dimittat: quin et in consiliis haud dubie et administratione reipublicae, in notandis componendisque rebus tempore suo gestis tam assidue versatus est homo insignissimus, vt ei veterum annalium euoluere monumenta minime vacaret. Certe si quis, omissis profanis istis et Graece scribentibus Auctoribus, ad Sacros se contulerit codices, vel hos eiusmodi de Cyri moribus testimonium perhibere reperiet, quod Xenophonteae narrationi fidem simul et au-

1) Diodor. Sic. l. 13. p. 151.
2) p. 3, 4, 5.
3) p. 2034.
4) T. 2. p. 858.
5) L. 23. c. 6.
6) Herodot. l. 3. c. 160. Iust. l. 1. c. 8.
7) L. 1. c. 86.
8) Herodot. l. 1. c. 214. Iust. l. 1. c. 8.
9) Athen. l. 14. c. 8.
10) Isocr. in Euagora p. 287. edit. Wolf.
11) In Praefat. ad Histor. Eccl. Reform.

ctoritatem conciliare debet. Haud enim Xenophon nimius esse potuit in eius praedicandis virtutibus, *Cuius*, [1]Sacro Propheta teste, *DEXTRAM PREHENSVRVS ERAT DEVS, vt sterneret coram eo*, siue imperio eius subiiceret, *gentes:* quem Deus [2] *excitaturus erat* in IVSTITIA, *et omnes eius vias rectas facturus erat;* [3] *qui Iustitiam sibi obuiam habiturus erat ad pedem suum.* Quis non his verbis describi videt, virum aliquem FORTITVDINE, REBVS SECVNDIS, AEQVITATE celebrem; qui iustitiae exercendae operam daturus erat; cuiusque ingenio adeo non aliena foret ista virtus, vt ei, quacunque facturus erat iter, vbicunque futurus erat, *vltro* se esset oblatura atque obuiam properatura. Idem mox Propheta: [4] *Excitaui* ab *Aquilone*, scil. Cyrum, qui cum exercitu bene instructo mouit ex *Media*, ad Aquilonem Babylonis et Iudaeae: *ab ortu solis, qui inuocet nomen meum;* ex *Persia* scil. ad ortum solis sita, siue Iudaeam siue Babylonem respicias. Cyrum autem *inuocasse nomen* Dei, h. e. agnouisse veritatem Dei Israelis, liquet ex edicto eius apud [5] Ezram. Porro, dicitur [6] *Pastor* Dei, h. e. qui ex prouidentia diuina Populum Dei sua in pascua, terram scil. Chananaeam, reducturus erat; ad quod obeundum officium CLXX. amplius annos ante rei euentum erat delectus et designatus. Denique, dicitur etiam [7] *Vnctus Dei*, et [8] *a Deo dilectus;* 1. quia consilio diuino secretus institutusque erat ad efficiendam rem, quae ad gloriam Dei amplificandam spectabat. 2. quia grande munus illud, a Deo assignatum, non modo suscepturus erat; sed etiam magno cum honore atque emolumento suo perfecturus: vnde [9] Jeremiae dicitur בחור ELECTVS, et [10] Jesaiae VIR CONSILII DEI. 3. quia necessariis ad id exequendum dotibus cura diuinae Prouidentiae erat instructus. 4. accedit huc, quod imbutus erat

1) Iesa. XLV, 1.
2) Iesa. XLV, 13.
3) c. XLI. v. 2. sic enim rectius, quam vulgo solet, verti possit locus.
4) v. 25.
5) c. 1. v. 2 et seq. Credibile est, Cyrum, vt verum agnosceret Deum, adduci potuisse partim hortationibus monitisque Danielis et piorum Iudaeorum, qui in eius et Cyaxaris aula versati sunt, Dan. VI, 29. partim Iesaiae Prophetiis, ipsi, Iosepho teste, *Antiq. Iud.* l. 11. c. 1. exhibitis.
6) Iesa. XLIV, 28. vide quae notauimus ad l. 8. p. 581. (485.)
7) Iesa. XLV, 1.
8) XLVIII, 14.
9) L. 44.
10) XLVI, 11.

erat fide et notitia veri Dei; eumque agnouit εὐτυχίας suae gloriaeque auctorem; id quod constat ex eius [1]edicto.

Me quidem non fugit, quam insigne Nebucadnezarus etiam, qui vir, qualisue princeps! epitheton in [2] Sacris libris plus vice simplici nactus est: ideo nempe *seruus Dei* hic adpellatus est, quod ei in consiliis suis exsequendis subseruiret. At vero multiplices, quae Cyrum respiciunt, vaticinationes, virum, qui totus foret ab illo diversus, designare videntur, qui se *iustum*, *reuerentem* erga Numen Diuinum, *prudentem*, *fortem*, *clementem* etiam atque *perhumanum* erat praebiturus. Itaque Xenophon, in effingendis Cyri moribus, adeo non imaginem iusti imperii, suo tantum ingenio, Philosophiae praeceptis exculto, Lectori proponit; vt ex veritate nomen eius scriptis celebrasse, imo vero a Sacris ipsius veritatis fontibus scribendi materiem hausisse, videatur.

Principem autem, cura tam [3] aui quam patris, ad optima quaeque institutum, tali ingenio moribusque praeditum, virtutes suas diu celatas esse noluisse credi par est. Itaque [4] Assyriis, Lydis, aliisque gentibus Asiaticis in Medos impressionem facientibus, domo Cyrus, non [5] sine iustissima causa, ad bellum egressus, [6] regem Armenium [7] atque Chaldaeos ad deditionem subigit, [8] aduersus Assyrios copias suas ducit, et, commisso proelio, victoria potitur: [9] trepidant Assyrii, eorumque socii: [10] Hyrcanii Cyro se dedunt: [11] Assyrios iterum adortus, magna strage fundit Cyrus; occisis in pugna Cappadocum et Arabum regibus: [12] Persicum equitatum instituit Cyrus: [13] Gobryas, [14] Gadatas, [15] Abradatas ei se adiungunt: [16] cum exercitu in Lydiam proficiscitur, [17] capit Sardes; [18] Cariam et Phrygiam in suam ditionem redigit: Babylonem obsidione

1) Ezr. I, 1, 2 et seq. lege omnino precationem, quam ei tribuit Xenophon pag. 647. (540.)
2) Ierem. XXV, 9. XXVII, 6. XLIII, 10.
3) Accedit hic Xenoph. Diodor. Excerp. Vales. p. 238.
4) K. Π. p. 57 et seq. (48.)
5) Ies. XLV, 13.
6) l. 3. p. 170. (143.)
7) p. 199. (167.)
8) p. 231. (194.) et seq.
9) p. 241. (202.)
10) p. 248. (208.) et seq.
11) p. 263. (219.) et seq.
12) p. 280. (233.)
13) p. 306. (256.)
14) l. 5. p. 351. (293.)
15) l. 6. p. 427. (356.)
16) p. 416. (348.) et seq.
17) l. 7. p. 493. (413.)
18) l. 7. p. 513. (429.) et seq.

obsidione cingit capitque. [1]Haec omnia imperio et auspicio Cyaxaris Medorum regis, eiusque auunculi, gerit. Nemini autem mirum videri debet, is si tot gentes regesque subegit, [2]*cuius ante faciem Gentes daturum; cuius imperio Reges se subiecturum, promiserat Deus.* Trepidasse Assyrios eorumque socios, vt Cyrum cum coniunctis Medorum ac Persarum copiis bellum suscepisse acceperunt, testatur idem [3]Vates: *Viderunt Insulae et timuerunt: extrema terrae timuerunt:* vbi vocem איים non solum *Insulas* aut Insularum incolas, sed, pro ratione stili Prophetici, omnes maris et maritimarum regionum accolas, *Asiae* sc. *minoris*, denotare censet doctissimus [4]Camp. Vitringa. De expedita Cyri in persequendis et caedendis hostibus celeritate nihil non credibile tradidit Xenophon, cum etiam Iesaias de eo vaticinatus, [5]*Dedit*, inquit, (siue posuit) *vt pulucrem gladium eius; vt stipulam propulsam arcum eius:* h. e. Gladium et Arcum bellator hic eiusque socii tam celeriter expediteque gerent atque mouebunt; tanta cum velocitate hostes persequentur suos, vt ista eorum arma videantur esse *pulueris* instar turbine collecti, stipulaeue ventorum vi agitatae. Ita nimirum Cyrus superuenit [6]Armenio, [7]Assyriis, [8]Chaldaeis, [9]Croeso, caeteriisque suis hostibus, quos vbique summa celeritate vel praeuertit vel adsequutus est, et imperio suo subiecit. Eadem est Prophetae mens, cum ait: [10]*Vocans ex Oriente volucrem rapacem;* (Aquilam) *ex terra longinqua virum consilii mei:* quippe verba haec Cyri μεγαλοψυχίαν, perspicaciam, alacritatem in omni re gerenda, morum rapidissimum ex Persia in longe dissitas, *Minoris* sc. *Asiae*, regiones; impetum denique, quo in hostes ruebat, instar Aquilae in praedam inuolantis. Quid isthuc autem tam mirum est, si tot ei se dedidere principes, cuius consilio viribusque nullae hactenus gentes vicinae pares esse potuerunt? cuiusque prosperi successus eo tandem Orientis incolas adduxere, vt cum [11]ἀπὸ θεῶν γεγονότα,

1) Lib. 5. 394. (328.) et seq. et l. 8. p. 630. (526.)
2) Iesa. XLI, 2.
3) XLI, 5.
4) Ad loc.
5) XLI, 2.
6) p. 170. (142.)
7) p. 262. (218.)
8) p. 194. (163.)
9) p. 493. (412.)
10) Iesa. XLVI, 11.
11) K. π. p. 248. (208.) et 501. (419.) confer Herodot. l. 1. c. 124. et 204.

γεγονότα, [1] a Deo excitatum ad eius consilia exsequenda agnoscerent. [2] In Sardes ille, vrbem munitissimam, per praeruptissimas eius partes penetrat: sic voluit Deus, *cius qui manum prehenderat, coram eo qui ibat, et viarum anfractus rectos faciebat:* quo tandem ille Lydorum opulentissimi regis [3] *opibus repositis, reconditis thesauris* potiretur. Iam diuitiis auxilioque Populorum atque Principum, quos suam in potestatem redegerat, auctus, [4] Babylonem permagno cum equitatu, permultis cum sagittariis et iaculatoribus, cum funditoribus innumeris venit. Haud aliter de suscepta aduersus Babylonem expeditione, apparatuque belli, quem Medis ac Persis tribuit Xenophon, [5] Prophetae vaticinati sunt. Ad vrbem istam expugnandam cum Medorum, Persarum, aliarumque gentium copiis vndique collectis se accingit: quippe dixerat de Babele Iehoua, [6] *Ascende ELAM, obside MEDE!* [7] *Excitauit* Idem *spiritum REGVM MEDIAE*, Cyaxaris scil. et Cyri: et mox [8] ibidem, *Sanctificate aduersus eam Gentes;* REGES MEDIAE. [9] Et, *Ecce ego*, inquit Deus, *in illos concito MEDOS, qui argentum non reputabunt, et auro non delectabuntur.* Similiter de iisdem Populis Xenophon, [10] Ἄνδρες Μῆδοι, καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι ἔτε χρημάτων δεόμενοι etc. idem fere, quod apud Prophetam legimus. Meminit etiam [11] Iesaias *Regnorum congregatarum gentium.* Itaque Xenophon omnino ex veritate Populos et regulos siue satrapas plures, tanquam Cyro aduersus Babylonem copias ducenti foedere iunctos, memorat. Nec minus vera tradit de istius expeditionis euentu: [12] Euphratis enim aquis abductis in fossam, quam prope murum vrbis ducendam curauerat; cum suis alueum fluminis iam fere exsiccati ingressus, in Babylonem atque ipsam adeo regiam die festo penetrat, et ad ignem ingentem potantibus supervenit;

1) Iesa. XLI, 2.
2) K. II. p. 493. (413.)
3) Iesa. XLV, 2, 3.
4) K. II. p. 517. (432.)
5) Vide sis loca citata in Notis ad p. 517. (432.)
6) Iesa. XXI, 2.
7) Ier. LI, 11.
8) v. 28. *Medorum* autem nomen *Persis* tribui solere notissimum est iis, qui Veterum euoluere monumenta. Iesaiae certe et Ieremiae temporibus vsitatum non erat *Persarum* nomen; ideoque *Persas* illi vel nomine *Elymaeorum* vel Medorum passim designant.
9) Iesa. XIII, 17.
10) p. 323. (269.)
11) XIII, 4.
12) p. 521. (436.) et seq.

venit; ibi tum rex atque ii, qui circa eum erant, perierunt. Fidelem autem in his tradendis Hiſtoricum ſe praeſtitiſſe Xenophontem, ipſi [1]Codices ſacri teſtantur. Cyrus Vrbis iam et imperii Babyloniorum potitus, τὰ ἀρχεῖα, *aedificia principum* in ſocios ſuos diſtribuit; quo reſpicere videtur, [2]Ieſaias: *agitate manum, vt INGREDIANTVR OSTIA PRINCIPVM.* Haec habui, quae de ortu, moribus, et geſtis Cyri dicerem: reſtat, vt de Cyaxare primum, deinde de morte Cyri, Xenophonteae narrationis defendendae gratia, pauca quaedam proferrem.

Cyaxares, ex mente Xenophontis, Aſtyage patre eius iam mortuo, Medorum potitus; Cyrum, Cambyſe Perſarum rege atque Mandane ſorore ſua natum, copiis, quas ad comprimendos Aſſyriorum impetus comparauerat, praefecit. Ipſe autem primis, in quas Cyrus illas eduxit, expeditionibus non interfuit modo, ſed et ſummae belli ſimul et imperii praefuit. Haec narratio mirifice congruit cum Sacris Codicibus: in quibus, vbi de Babylonis regno euertendo agitur, licet MEDORVM, tanquam Populi in iudicio Dei exequendo principis, ſubinde fiat mentio; cum iis tamen PERSAE quoque ſolent coniungi, [3]nunc *Elymaeorum*, (ſcil. antequam vſu receptum erat *Perſarum* nomen) nunc etiam [4]*Medorum* nomine deſignati; tum quod illo tempore *Medi* quidem *Perſis* nobiliores haberentur et longe potentiores; tum quod totum illud bellum, aduerſus Aſſyrios Babylonioſue geſtum, illorum potiſſimum nomine et auſpiciis adminiſtratum ſit; Perſaeque adeo aeque ac alii Populi tanquam auxiliarii aut foederati ad id cum Duce ſuo Cyro acceſſerint.

Id autem neutiquam ſilentio tranſeundum, quod Cyro iam vltimas illas aduerſus Lydos et Aſſyrios expeditiones ſuſcipiente, Cyaxares bello ſe quaſi ſubducit, [5]atque domi manet: ille vero hoſtes bello perſequi pergit, et Sardes primum, deinde Babylonem ipſam capit. In quo magnus

1) In locis p. 537. 528. (440.) et ſeq. citatis.

2) XIII, 2.

3) Vide Differt. huius p. XXVIII. (41.) et Reisk. not. ad Cluuer. l. 5. c. 22. Stanlei. in Aeſchyl. Perſ. v. 793.

4) Hinc loquutio iſta pluratiua מלכי מדי *reges* Mediae, (Ier. LI, 11, 28.) ſcil. Cyaxares, *Medorum* rex proprie dictus; et Cyrus, *Perſarum* quidem rex, at Medis obnoxius, eorumque fiduciarius.

5) K. II. p. 448. (375.)

magnus est Xenophonteae Historiae et oraculorum Prophetarum ore enuntiatorum consensus: ea quippe Cyrum etiam nominatim, [1]exemplo prope singulari adpellant; *thesauros ei reconditos* promittunt; idque praesertim muneris tribuunt, vt Dei contra Babylonem decreta exsequeretur.

Capta a Cyro Babylone, et occiso [2]Balthasare; Regnum Babyloniae, quaeso, quis suscepit? *Darius Medus;* teste [3]Propheta. At quis ille *Darius?* Respondet [4]Scaliger: *Nabonadius*, rex Babyloniorum vltimus, cuius meminit Canon Ptolemaicus. Aliud certe agebas, illustrissime Scaliger, tuam hanc cum posuisti sententiam: cui exagitandae quidem ideo tempero, quod eam iam olim redarguere [5]viri eruditi; in quibus est, Britanniae nostrae Decus insigne, [6]PRIDEAVXIVS. [7]Sunt, qui *Astyagem*, Cyri auum, *Darium* illum *Medum* esse arbitrati sunt; cum is, ex Herodoti, Ctesiae, aliorumque sententia, rex fuerit Medorum vltimus. Istorum de Astyage Cyroque narrationes quam parum fidei mereantur, iam supra vidimus: at, quoniam centies eadem obgannire libet, vide denuo, quam pulcre res succedit, si Herodoti Ctesiaeue nitaris auctoritate. Cyrus Astyagem regno Medorum exuit: interiectis deinde haud paucis annis, Babylonios subigit; quorum regnum mox suscipit Astyages. Commentum absurdum adeo, vt nihil amplius! Cyrum, credo, Astyagem regno exuisse poenituit; atque adeo, pro veteri ademto, nouum ei tribuit imperium! At Cyrum regno Astyagem, [8]non nisi post captam Babylonem, exuisse dicunt. Ne sic quidem ista mihi probari potest hypothesis. Nam, 1. haud probabile est, Astyagem, Cyri sc. auum, tempore ab hoc captae Babylonis, inter homines egisse; multo minus, [9]si tunc fuerit superstes, annos tantum 62. fuisse natum: quot tamen Darium tempore suscepti

1) Similiter *Iosiae* nomen prophetia exprimitur, plusquam CCCL. annis postea implenda, 1 Reg. XIII, 2. Cyrus autem, nomine expresso, ad Opus insigne delectus est, annis CLXX. amplius ante rei euentum, Ies. XLIV, 28.

2) Dani. V, 30.

3) Ibid. v. 31.

4) Quem Caluisius aliique secuti sunt.

5) Nic. Abramus in *Pharo.* Vossius in Chronol. Sacr. et alii.

6) Ad an. ante natum Christ. 538.

7) Syncel. Cedren. Chronogr. p. 232. et p. 142.

8) Act. Erudit. ad an. 1722.

9) Dan. V, 31.

ſuſcepti a ſe Babyloniorum regni habuiſſe tradit Propheta. 2. Idem Propheta adeo non aſſerit innuitue Cyrum, mota aduerſus Darium rebellione, hunc regno exuiſſe, vt contra ex eius verbis effici poſſe videatur ſummam inter eos fuiſſe voluntatum ſtudiorumque conſenſionem; quippe ſecundum vtriuſque Gentis (Medorum ſc. et Perſarum) leges regnum ille in Babylone exercebat: et [1]in vtriuſque praeterea regis aula non ſine honore verſatus eſt Daniel. Illuſtriſſimus Marshamus, cui nimirum hypotheſes modo memoratae minus placuere, nouam ipſe de Dario Medo ὑπόληψιν, leui tantum coniectura nixam, in medium protulit: cuius excutiendae labore ſuperſedendum eſt, cum eruditiſſimus [2]Vir iam olim ei refellendae operam non inanem dedit. [3]Fuit etiam, qui ipſum *Cyrum* eſſe *Darium Medum* exiſtimauit. Mirum ſane eſt, quenquam iudicio vel mediocri valentem, tantum in errorem delabi potuiſſe: ad quem coarguendum abunde ſufficit Libri Danielis lectio. His expoſitis et improbatis de *Dario* illo ſententiis, reſtat vt, quis nobis fuiſſe videatur, exponamus. Age ergo, primum quae de eo ſcripſit Propheta Daniel intueamur: deinde, num ea recte Cyaxari Xenophonteo tribui poſſint, diſpiciamus. 1. Ex libro Danielis conſtat, Darium Medum regnum ſtatim poſt occiſum Balthaſarem ſuſcepiſſe: 2. tunc temporis natum eſſe circiter 62. annos: 3. fuiſſe Medum genere: 4. Cyrum ei in regno ſucceſſiſſe. Haec de *Dario Medo* ex Daniele nullo licet negotio colligere: de Cyaxare, ſi non eadem, ſaltem his ſimillima, tradit Xenophon. Nam α. vt primum Cyrus apud Babylonem ſuo quaeque ordine diſpoſuerat, in Mediam tandem reuerſus, εἶπε τῷ Κυαξάρει ὅτι οἶκος αὐτῷ ἐξηρημένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχῃ, καὶ ὅταν ἐκεῖσε ἔλθῃ, ὡς εἰς οἰκεῖα κατάγεσθαι, i. e. *Domum et curiam ei Babylone ſelectam eſſe; vt, cum eo etiam veniret, tanquam in ſua diuertere poſſet.* Cyrus, [4]vti quidem antea ſemper, ita nunc etiam Cyaxaris auctoritatem tanquam ſummam reſpicit: eique adeo Babyloniae regnum, a ſe modo bello partum, defert. Quod ille licet ſuſceperit, ita tamen adminiſtrauit, vt Cyrus etiam, vti

par

1) Dan. VI, 28.
2) Camp. Vitringa Obſeru. ſacr. l. 6. c. 4.
3) Nic. Abram. in Pharo p. 329.
4) K. Π. p. 391. (326.) et ſeq.

par erat, officium parteſque imperatoris obtineret, vivente adhuc Cyaxare. Nec mirum, ita ſi ſe res haberet; [1]quippe hic neque filium habuit; et Cyro filiam, addita dotis nomine Media vniuerſa, collocauit. Narrationem hanc Xenophonteam abunde teſtimonio ſuo comprobat [2]Propheta: quippe qui Beltaſari dixerit, *Regnum tuum diuiſum eſt;* ita ſcil. diuiſum, vt Darius Medus quidem ſummam eius obtineat; Cyrus in partem rerum adminiſtrationis ſit vocatus: mox enim addit, *Datum* eſt *Medis ac Perſis;* et proxime ſequenti capite narrat, Darium res adminiſtraſſe *ſecundum Leges Medorum et Perſarum.* Quid vero cauſae fuit, quare Populi vtriuſque Leges obſeruaret, niſi quod ipſi (*Medo*) pars imperii ceſſerat; pars Cyro (*Perſae;*) ita vt ille principem obtineret locum; ſecundum, hic: id quod inde effici poſſe videtur, quod *Medos* vbique prius nominet, quam *Perſas:* contra atque in [3]aliis Hiſtoriae Sacrae locis fieri ſolet; vbi, Dario illo mortuo, Cyroque ſummi imperii potito, *Perſae Medis* ſtudioſe praeponuntur: β De aetate, qua Cyaxares erat, cum ei regnum Babyloniae delatum erat, ſilet quidem Xenophon: at annorum 62. ſatis conuenit numerus, quot ſcil. Darius ille tunc temporis habuit; nam Cyrus, cuius ille auunculus erat et ſocer, eodem tempore annos plus minus 60. natus erat. Vtrumque hoc momentum [4]Ioſephi teſtimonio confirmatur: Δαρείῳ δὲ τῷ καταλύσαντι τὴν Βαβυλωνίων ἡγεμονίαν μετὰ Κύρε τὲ συγγενὲς, ἔτος ἦν ἑξηκοσὸν δεύτερον, ὅτε τὴν Βαβυλῶνα εἶλεν· ὃς ἦν Ασυάγε υἱὸς, ἕτερον δὲ παρὰ τοῖς Ελλησιν ἐκαλεῖτο ὄνομα· ſcil. *Cyaxares,* [5]interprete Theodoreto. γ Cyaxarem genere Medum fuiſſe, nemo inficias ibit: eique Cyrum in regno ſucceſſiſſe, in controuerſiam venire nequit. His, opinor, de cauſis, aliiſue, (quibus plus forſan inerat momenti, quaſque orbi erudito inuidere) [6]Viri eruditiſſimi, *Cyaxarem* Xenophonteum eundem eſſe cum *Dario Medo* Danielis, exiſtimauere. Quam quidem hypotheſin cum reiecerant Scaliger, Petauius, Marshamus, alii, hac in antiquae Hiſtoriae periodo omnia turbarunt.

Totum

1) p. 631. (526.)
2) Dan. V, 28.
3) In lib. Eſth. paſſim.
4) Antiq. Iud. l. 10. c. 11.
5) In Dani. c. V. v. 31. qui tamen a Ioſepho diſſentit.
6) Vſſerius, Prideaux, Vitringa, Calmetus, alii.

Totum autem Cyri regnum [1] Cteſias aliique annis triginta, Herodotus viginti nouem, definiunt. Xenophon (Annalium vtique ſi credas Auctoribus) regnum eius, poſt Cambyſis Cyaxariſque mortem, annis ſeptem circumſcribit. At mentem Xenophontis iſti parum acceperunt: en eius verba! Οὕτω δὲ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὴ πρεσβύτης ὢν ὁ Κῦρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἕβδομον ἐπὶ τῆς etc. et [2] quae ſequuntur: vbi τὸ ἕβδομον [3] verti debet *ſeptimam*, ſeu *vice ſeptima;* non, vt illis viſum eſt, *ſeptimo anno.* Ipſa Hiſtoriae Xenophonteae ratio verſionem hanc omnino reſpuit: nam paulo poſt tradit Auctor, Cyrum obiiſſe, cum alteri liberorum, [4] πρότερῳ ſcil. γενομένῳ, καὶ πλείονων, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἐμπείρῳ, regnum tribuerat. Quod ſi iam rerum peritus dici potuit Cambyſes, filius ille Cyri natu maximus, haud dubie, cum regnare occoepit, ex ephebis exceſſerat. Si vero ſeptimo vel octauo poſt captam Babylonem anno mortuus eſt Cyrus, nec ante ſubactos Babylonios vxorem duxit, ([5] vti Noſter antea) qui tandem fieri potuit, vt Cambyſes, ex eo matrimonio ſuſceptus, moriente patre iam pubertatem, ne dicam iuuentutem, attingeret? Per Xenophontem certe minime ſtat, quominus Chronologi (id ſi quando poſtulent eorum rationes) Cyri regnum vltra ſeptem producant annos; imo vero producant neceſſe eſt, illum ſi audiendum iudicent.

De morte Cyri parum inter Hiſtoricos conuenit. Herodotus, et Trogus aduerſus Maſſagetas pugnantem eum occubuiſſe tradunt; [6] at fatetur ille varios eſſe de ea re ſermones. Cteſias mortuum eum eſſe ait ex vulnere, quod Indus ei quidam aduerſus Derbices pugnanti inflixerat: [7] Diodoro Siculo ſi credas, cruci adfixus obiit: [8] Ioannes Malala dicit, eum e proelio nauali, cum Samiis commiſſo, fuga lapſum, et in terram ſuam reuerſum, ibi fuiſſe interemtum; eodem Antiocheno teſte, Pythagoras Samius ſcripſit, Cyrum in iſto bello occubuiſſe. Luciani verba parui pendo: quippe ſerio rem agere neque ſolet homo,

1) Excerp. 8. Cic. de Diu. 1. 23.
2) p. 646. (540.)
3) Vide quae notauimus p. 646. (540.)
4) p. 650. (543.)
5) pag. 635. (530.)
6) L. 1. c. 214.
7) L. 2. p. 128.
8) Hiſtor. Chron. p. 201. edit. Oxon.

homo, et [1]ipse secum pugnat: Xenophon domi eum placide morbo obiisse narrat. Haud certi quid hac quod de re statuat aliquis, inueniet: verum Xenophonti potius, quam caeteris fidem habendam iudico. Primum enim minus probabile est, Cyrum, cum ad [2] annum septuagesimum peruenerat, exercitum in expeditionem educere voluisse: deinde, [3]Arriano et [4]Curtio testibus, Alexander M. apud Pasargadas Cyri sepulchrum, in quo erat conditum eius corpus, inuenit: quod tamen, si in manus truculentae istius reginae Massagetarum incidisset, (vti caeteri fere tradunt Historici) sepulchro redditum fuisse neutiquam credibile est. Xenophonti certe tum in narratione de Cyri morte, tum in aliis omnibus ad eum spectantibus, accedit [5]Zonaras.

Hactenus de fide Xenophontis; causisque, cur ei potius, quam aliis, qui de Cyro scripserunt, Historicis, accedendum sit. Nunc pauca quaedam notare libet, quae Historiam hanc minus accuratam arguere videantur. In primis autem, qui Cyripaediam attentius paulo legerit, facile obseruauerit, Xenophontem nusquam fere *temporum*, raro *locorum*, vbi res quaeque gesta erat, meminisse: nusquam reges illos Assyriae, cum quibus res fuit Cyaxari et Cyro, nominibus suis adpellasse. Hinc quidem effeceris, Historiam esse minus perfectam; non vero Historicum esse infidum, aut in rebus Cyri memorandis parum diligentem. Nam Xenophontis aetate, nullam communem Aeram, ne Olympiadum quidem illam, in Historiam esse receptam, viri eruditi iam docuerunt: et de regibus illis, eorumque ordine, numero, nominibus, nihil habemus certi, nisi quae Oraculis diuinis inserta legimus. Eosdem autem Orientis reges variis insigniri nominibus, eademque nomina diuersis tribui principibus, multiplici probauit exemplo doctissimus [6]Bossuetus: quod et alii passim fecere viri eruditi. Itaque Xenophontem equidem existimauerim consulto se ab iis Historici muneribus suscipiendis abstinuisse, quibus accurate praeclareque,

1) Char. p. 215. et Macrob. p. 915.

2) Cic. de Diu. 1. 23. Lucianus in Macrob. ait eum 100um annum adsequutum esse.

3) L. 6. c. 29.

4) L. 10. c. 1. confer Strab. l. 15. p. 1061. et quae ibi notauit doctiss. Casaubonus.

5) Annal. l. 3.

6) Histor. Vniu. Epoch. 7.

hoc est, more suo, fungi se posse desperauit. Rerum certe, quarum ille condidit Historiam, seriem chronologicam ita contexere, vt nihil offendas, difficile est adeo, vt eo labore supersedere satius esse duxi, quam Schema successionis et Medici et Assyrii imperii incertum exhibere. Istiusmodi vero Schematis vsum ex Annalibus eruditissimi Vsserii ita supplendum curaui, vt regum Assyriorum nomina rerumque gestarum tempora in notis identidem exponerem.

Iis autem, quae Xenophonti solent imputari, annumeratum video, quod Cyaxarem origines suas ita iactantem inducat, Ὅτι δικαίων γε δὴ, ἐφ' ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐφικνεῖται, καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφυκέναι, etc. cum secundum aliorum Historicorum hypotheses recentius sit Medorum regnum. At illum ita loqui, nemini mirum videri debet; cum affectibus eo tempore vehementissimis occupatus erat, atque [2] reges Orientales magnifice de ditione rebusque suis alias loqui solebant.

Quod ad sermonis attinet commercia, quae Cyro puero intercessere cum auo Astyage; cum Cambyse patre; cum Armenio rege, eiusque filio Tigrane; cum Gobrya, Gadata, Croeso, praefectisque exercitus, et quae sunt huius generis alia; ea quidem haud dubie ab ingenio Xenophontis, et delectandi et erudiendi lectoris gratia, profecta sunt et exornata. His licet adiicias quaedam ex iis, quae in Pantheae Historia occurrunt: cui fidem tamen, si τὸ ἦθος spectes, haud temere denegandam existimauerim. Eo quippe tempore Susis siue Susianae suum adfuisse regulum seu Satrapam, Babyloniis regibus subiectum, omnino credibile est: quin et pigmentis etiam huic narrationi inserendis locum dare potuit de eximia mulierum, ista regione natarum, pulchritudine Xenophontis aetate per Orientem vulgata fama: [3] imo vero etiam docet Historia sacra virgines ibi formosissimas exstitisse.

Iam vero singulis huius Historiae momentis causisque, cur fidem ea mereatur, excussis expositisque; de Populorum quorundam, in ea quorum fit mentio, quo susceptum

1) p. 390. (325. 326.)
2) Ephem. XXVI, 23. Dan. IV, 1.
3) Esth. II.

ſuſceptum Xenophontis tuendi munus cumulatius expleamus, ſitu diſſerendum eſt.

VI. Haud, opinor, quenquam fugit, qui hac in Hiſtoria non ſit peregrinus plane atque hoſpes, Xenophontem Populis quibuſdam alios longe, atque veteres ſolent fere Geographi, ſitus tribuere. Quocirca neceſſe habuimus Tabulam eiuſmodi Geographicam excudendam curare, quam Auctoris noſtri mens, non opinio vulgaris, poſtulare videbatur. Ne quis autem vel Xenophontem a vulgo Geographorum temere deſciuiſſe, parumue penſi habuiſſe, quam cuique, cuius meminit, Populo ſedem tribuit; vel nos ab eius aberraſſe mente, putauerit; libet obſeruationes adferre quaſdam Geographicas, quae et Hiſtoriae Xenophonteae et Tabulae illi noſtrae illuſtrandae poſſint inſeruire.

DE CHALDAEIS.

Chaldaeorum (vt ab his ordiamur) nomine Populum adpellat Xenophon, qui ea incolunt loca, e quibus Euphrates, Tigris, Araxes, Cyrus oriuntur. Atque hanc quidem illis ſedem recte tribui poſſe [1] monſtrauimus ex Strabone, aliiſque.

DE INDIS.

Duplicem Indorum nationem et antiqui et recentioris aeui Scriptores agnoſcunt: quorum vna inter Gangem fere Indumque amnes; altera, in Aethiopia, ſedem nacta eſt; de qua [2] Virgilius:

— *Septem diſcurrit in ora*
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis.

Alius eſt ab iſtis Populus, cuius meminit Xenophon; et ita meminit, vt eum Armeniis et Chaldaeis vicinum eſſe doceat. Nam α [3] Chaldaei, Armeniis et Medis finitimi, ſtipendia ſaepe mereri ſolebant apud Indorum regem: β [4] Cyrus, ex ſuis quendam ad Indum miſſurus, ab illis petit, qui legato iſti et duces forent itineris et in iis, quae cupiebat, impetrandis adiumento: γ ſpatium tantum quatuor ad ſummum menſium in proficiſcendo ex Armenia ad Indiam; in negotio, quod eis dederat Cyrus, conficiendo,

1) In notis ad p. 191. (161.) et ſeq.
2) Georg. l. 4. v. 292.
3) Κύρ. π. p. 203. (170.)
4) pag. 204. (171.)

ficiendo, atque in Mediam redeundo nuntius ille eiusque comites consumpsere: ex quo efficitur, regiones istas haud ita longo inter se locorum interuallo disiunctas esse. Quapropter Indos oportet alibi quaeramus, in quos Xenophontea quadret narratio. Quaerenti autem videtur, eos, de quibus ille verba facit, commodissime in Colchide collocari posse: quem ne quis Indorum situm, non modo incongruentem, sed plane Historicorum omnium atque Geographorum testimoniis contrarium, existimet; pauca quaedam ex Veterum monumentis adferre libet, quae Xenophontem nec sui prorsus ingenii oblitum esse, nec quid in omni memoria inauditum scripsisse; cum Populo circa Colchidem habitanti Indorum nomen tribuerit. Itaque 1° notandum est, quod Antiqui Aethiopiae incolis Indorum, Indis Aethiopum, interdum dedere nomen. Vtrumque hoc verum esse docebunt ea quae sequuntur loca; [1]Virgilius, de Nilo (vt iterum eius adducam verba) canit:

Vsque coloratis amnis deuexus ab Indis.

[2]Idem de Augusto:

— super et Garamantas et Indos
Proferet imperium.

Vbi per *Indos* intelligi debent *Aethiopes.* [3]Ouidius etiam Indos cum his confundit, cum dicit Perseum deuexisse Andromedem, regis scil. Aethiopum filiam, *nigris ab Indis.* Similiter [4]Appianus illos pro Afris sumit; vbi ait Annibalem iussisse, vt Indi conscensis elephantis in Claudii castra irrumperent. His adiicias licet [5]Hyginum, qui *Ammonem in India* memorat; i. e. in *Africa*, vbi templum Iouis Ammonis. Quibus vero rationibus adducti Veteres istorum inter se Populorum nomina confuderint, docet [6]Cl. FRERETVS;. cuius velim consulas Dissertationem supra laudatam. 2° Colchidi nomen Aethiopiae datum est apud Veteres: quod duobus probat exemplis doctissimus [7]Bochartus. Primum suppeditat [8]Hieronymus, qui beatum Matthiam ait Euangelium praedicasse *in altera Aethiopia, vbi est irruptio Apsari et Hyssi portus.* [9]Fluuius

1) Georg. IV, 293.
2) Aenei. VI. 794.
3) Art. am. l. 1. v. 53.
4) De bell. Annib. p. 337. ed. Steph.
5) Fab. 275.
6) In Dissertat. de Geogr. Cyrip.
7) G. S. l. 4. c. 31.
8) In catal. de Apost. Matthia.

[1] Fluuius autem Apsarus atque portus ille erant prope Phasidem, atque adeo ad antiquam illam Colchidem pertinebant. Alterum ex Sophronio adfert: qui [2] dicit, Aethiopas prope os Apsari, atque ripas Phasidis habitare. Auctor quidem vterque aetate Xenophontis longe recentior est: at credibile est, eos annalium monumenta sua ante tempora conditorum esse sequutos; quin et eorum testimonia Scriptorum aeui antiquioris auctoritate confirmata sunt, qui Aethiopas, h. e. gentem atram, regionem istam incoluisse tradunt. [3] Argonauticorum Auctor ad meridianam Phasidis partem gentem ponit atram siue Mauros. [4] Pindarus de Colchidis loquens incolis, eos vocat κελαινωπεῖς, i. e. *adspectu nigros*: quod ad epitheton obseruat Scholiastes, eos, cum ἄποικοι sint Aegyptiorum, esse μελανόχροας i. e. *atro colore*. Quae cum ita sint, 3° sequitur, Xenophontem citra vitium Colchidis quosdam incolas Indorum adpellare potuisse nomine; cum idem Aethiopibus nomen tribui soleat, et Aethiopes ex Colchis quidam dicantur; quod et illos colore referant atro, et [5] in Colchida forsan vna cum Aegyptiorum colonia a Sesostre erant deducti. Nec, opinor, Xenophon primus in iis oris Indos collocauit: nam [6] Herodotus ipse populum quendam incolentem loca a Bosphoro Cimmerio haud ita longe distantia, eo designat nomine.

DE HYRCANIIS.

Populum hunc [7] Xenophon Assyriis finitimum; numero exiguum; equitatu instructum esse tradit. Quocirca, ab Hyrcaniis iuxta mare Caspium sitis, ad alius cuiusdam loci incolas oculos animumque conuertamus necesse est. Nam primo Caspii maris accolas illos ab Assyriis tota fere diuidebat Media; deinde, cum multitudine tum potentia iidem valebant; denique, regionem incolebant montosam, minusque adeo copiis aptam equestribus. Ex serie rerum, quas libro quinto memorat Xenophon, colligi posse videtur, Hyrcanios, de quibus agitur, quatuor aut quinque dierum iter a Babylone distare,

1) Scylac. Peripl. p. 32. Arri. Peripl. P.E. p. 6. Anonymi Desc. P.E. p. 14, 15.
2) In vita S. Andreae.
3) Vulgo Orpheus: v. 742.
4) Pyth. δ'. v. 377.
5) Vide Herodot. lib. 4. cap. 104. et seq. Valeri. Flac. l. 5. v. 421.
6) Lib. 4. cap. 28.
7) K. Π. p. 248. (208.)

atque ad meridianum latus esse sitos. Quare crediderim eos regionem incoluisse, quae hodie vocatur *Irac* prope Arabiam: quaeque nomen, opinor, ab antiquis illis Hyrcaniis, quorum meminit Xenophon, Graeca terminatione demta, ductum adhuc retinet.

DE TERRA BACTRIANA.

Regionis quidem huius siue Populi, eam qui incolebat, saepe meminit Xenophon: at in Bactros vltra mare Caspium Parthiamque, atque haud ita longe ab Oxo flumine sitos, eius minime quadrant verba. [1] Ait enim regis Assyrii copiis illos obsideri, quod de regione ampla minus commode dici potest. Praeterea non satis intelligo, qua ratione populum adoriri potuit Assyrius, qui tam longo interuallo suis a finibus distabat; cum et Medi et Persae inter Assyriam et terram Bactrianam illam siti sint. [2] Infra Noster etiam tradit, quod Assyrius Abradatam, Susorum regem, ad Bactrianorum regem, societatis ineundae gratia, mittebat. Quod si Bactrianos hic intelleXeris vltra mare Caspium sitos; viam, quaeso, quam ingressus est Assyrii legatus ille, qua adiri poterat in istorum regionem? Haud, opinor, dixeris, Mediam illum Persiamque, hostium scil. regiones, qua maxime in longitudinem patent, ausum esse peragrare: neque aliud facile monstraveris iter, eo quod incolumem, qua par erat celeritate, duceret. Quapropter alium haud dubie locum, quam qui Oxo vicinus est, Bactrianam adpellauit Xenophon. Neque vero hunc alibi forsan vsquam aptius, quam in Susianis vicinia ponamus; nec Xenophon solus ibi Bactros inuenit. [3] Hesychius de loco quodam loquitur Susianem inter et Bactrianam; vbi certe nequit intelligi regio illa prope Oxum; quippe mira sane vagaque prorsus esset loci alicuius designatio, si quis eum iacere dixerit inter regiones tanto a se inuicem interuallo distantes, quantum inter Susianem et terram illam Oxo vicinam interiectum est. Eosdem etiam, quos Noster, Bactros respicere videtur [4] Plinius; ita nempe si Auctoris huius verba legas, vt ea distinxit elegantissimi [5] Vir ingenii; qui

1) p. 57. (49.)
2) p. 314. (263.)
3) Ad v. Νησαῖαι ἵπποι.
4) H. N. l. 6. c. 27.
5) D. Freretus in Dissert. supra memorata.

qui de Populorum omnium, quorum modo mentionem fecimus, ſitu egregie adeo copioſeque diſſeruit, vt nobis locus eius laudandi quidem amplus, argumenti, quod tractauit, noſtris illuſtrandi curis nullus fere relictus ſit.

Libet autem Caduſiorum Sacarumque, quorum ille non meminit in tractatu toties laudato, ſitum breuiter attingere; quo eam, quam in tabula Geographica ſequuti ſumus, rationem praeſtemus tueamurque.

DE SACIS.

Sacas nolim hic intelligi, qui vltra Sogdianam ad Orientem verſus ſedem nacti ſunt. Noſter enim Caſtelli cuiuſdam [1] meminit, quo tanquam propugnaculo contra Hyrcaniorum et Sacarum impetus vtebatur Aſſyrius. Itaque gentes iſtas et Aſſyriae fines attigiſſe, et vicinitate inter ſe coniunctas eſſe putauerim; cum in iſta regione munimentum idem ad vtriuſque propellendos impetus fuerit idoneum. Quam autem Hyrcanii Xenophontei ſedem obtinuere, ſupra iam indicauimus. Quamobrem Sacarum forſan nomine terrae iſtius, ad ſeptentrionalem Arabiae deſertae partem ſitae, quam SACCAEAM vocat Ptolemaeus, incolas deſignauit Xenophon. His vero Caduſios tanquam vicinos adiungere viſum eſt:

DE CADVSIIS.

Quippe Noſter has [2] paſſim gentes coniungit: idcirco non Caſpii maris accolas illos, ſed Populum alio quodam loco ſitum, Caduſios, opinor, adpellauit. Nec locus huic aptior Populo quiſquam viſus eſt, quam vbi CADESIAM poſuit Scriptor apud Arabas illuſtriſſimus [3] ABU'L-FEDAH; cuius haec mecum verba benigniſſime communicauit Vir doctiſſimus [4] Ioannes Gagnier: والقادسية والحيرة والخورنق جميعها على حافة البادية سواد العراق i. e. interprete Viro eodem Literarum Orientalium peritiſſimo, *Porro AL-KADESIAH, Al-Hirah*

1) p. 348. (291.)
2) p. 353. (295.) 371. (309.) 537. (447.)
3) In climate ſiue regione *Erak Arab.* num. 3.
4) Qui ABU'L FEDAE Geographiam vniuerſalem, (opus diu deſideratum) Verſione latina notisque donatam prelo mox ſubiecturus eſt.

Al-Hirah et Al-Kalvarnack, omnes ſitae ſunt in margine Deſerti Salvad ſeu Pagorum Al-Erak: de qua ſupra, cum de Hyrcaniis egimus. Idem Geographus ex Auctore libri *Al-Tartib* tradit, *Locum adpellatum fuiſſe AL-KADESIAH, eo quod incolae Kades in illa habitationem fixerunt: Kades autem eſt oppidum in territorio vrbis 'Marwa'l Rudh.* Itaque dicendum forſan erit, incolas vrbis CADES originem quidem a Caduſiis, ad meridionale Caſpii maris littus ſitis, duxiſſe; atque interiecto deinde tempore, coloniam quandam inde vltra Euphratem Arabiam verſus migraſſe, atque ibi ſedem fixiſſe.

Haec de Geographia Xenophontea: cuius adeo momenta paucis ſum perſequutus, quod multa, quae iis illuſtrandis inſeruire poſſint, iam occupauit, plura pollicitus eſt, Clariſ. FRERETVS; quodque demum, in hac cum nimium forſan Diſſertatione longus fuerim, ad alteram inſtituti, quae ſupereſt, perficiendi partem, tranſeundi tempus eſt.

1) Vrbs celebris in regione *Choraſan*; de qua Cluuer. l. 5. c. 13.

DISSER-

DISSERTATIO SECVNDA,

IN QVA

I. *De Sacris*: II. *Ciuilibus*: III. *Militaribus Persarum institutis moribusque, quorum scilicet in hac Historia meminit* XENOPHON, agitur.

PERSARVM ritus moresque, quales nimirum antiquitus gentem apud istam viguere, Xenophon tantis quidem celebrauit laudibus, vt modum omnino excessisse, atque eos ex ingenio magis, quam veritate, Lectoribus plerisque suis exornasse videatur. Vt autem illi nullum a me studii deesset officium, hac etiam in parte fidem ei integram praestare mihi iam propositum est: quod vt rite munus explere possim, quam ipse Persicae disciplinae sapientiaeque speciem abumbrauit, primum exhibere; aliorumque deinde Scriptorum, suis qui narrationem Xenophonteam testimoniis comprobant, verba citare, vel loca, vbi reperiuntur, indicare, visum est. Et hunc quidem ideo quoque mihi libentius imposui laborem, quod huiusmodi praeludia et Auctorum sensum faciliorem expeditioremque reddere, et legentium animos confirmare, soleant.

Quamuis autem amplissimus de sapientia, quae in institutis illis elucet, sese nobis disserendi campus aperiat; ex eo tamen in gyrum arctiorem nostra sane compellenda est oratio: neque enim quod nacti sumus scripturae argumentum, multiplicem copiose disputandi rationem, sed vnum alterumue vniuscuiusque rei breuiter expositae postulat exemplum. Quod si quando minus ad Xenophontis auctoritatem confirmandam Scriptorum aliorum testimonia suppetant, nemini quidem id mirum videri debet; cum ille data quasi opera, atque adeo plenius, Persarum exponat consuetudines legesque, caeteri tantum obiter eas attingant. Sed iam ad susceptum munus exsequendum pergamus.

I. Vt autem nostram hanc a Sacris dissertationem auspicemur, et vnde Persae rerum agendarum, inde dicendi nos exordium capiamus: Numen eos, quod [1]ΖΕΥΣ apud Xenophontem caeterosque Scriptores Graecos nominatur, coluisse passim tradit [2] Noster: Κῦρος δὲ

1) De vocis istius origine vide *Indic. Etymol.*

2) p. 66. (56.) 471. (395.) 647. (540.)

δὲ ἐλθὼν εἶπε, καὶ προσευξάμενος — ΔΙΙ πατρῴῳ etc. Quem Deum Darius etiam apud [1] Plutarchum inuocat: Ζεῦ πατρῷε Περσῶν.

SOLI vero praecipue cultum eos praestitisse, vna voce profitentur Historici. [2] Xenophon Cyrum inducit, non IOVEM tantum, sed et SOLEM precantem: Ζεῦ πατρῷε καὶ Ηλιε, etc. [3] Herodotus: Θύουσι (Persae) δὲ Ηλίῳ etc. [4] Strabo: Τιμῶσι δὲ καὶ Ηλιον, ὃν καλοῦσι Μίθραν. Huic autem Deo Persas equos immolasse tradit [5] Noster: ἵπποι ἤγοιτο, θῦμα τῷ Ηλίῳ. Similiter [6] Philostratus, regem Persarum equum album Soli mactasse, scribit: λευκὸν δὲ ἄρα ἵππον.— καταθύειν ἔμελλε τῷ Ηλίῳ. His fere suffragantur [7] Iustinus, [8] Strabo, [9] Pausanias. Huius rei rationem non illepidam reddit [10] Ouidius:

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda deo.

Curruum etiam vtrique deo sacratorum meminit [11] Xenophon: μετὰ δὲ τάτες ἐξήγετο ἅρμα λευκὸν — Διὸς ἱερόν. Qua in re accedit ei [12] Curtius: *Currum deinde Ioui sacratum albentes vehebant equi.* Sic et [13] Historia Sacra currus ab aliis Orientis incolis Soli consecratos memorat. Atque hi fere *patrii* erant *Persarum Dii*, quorum non vno loco meminit Xenophon; per quos etiam milites suos Darius obtestatur apud [14] Curtium, quos rex idem, ad coelum manus tendens, precatur.

IGNEM quoque veneratos esse Persas, ex istis colligas licet Nostri verbis: [15] καὶ πῦρ ὄπισθεν αὐτῶν ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄιδρεϊ εἵποντο φέροντες. Eodem fere modo [16] Curtius in re simili: *Ignis, quem ipsi* (Persae) *sacrum et aeternum vocabant, argenteis altaribus praeferebatur.* [17] Fuit tamen, qui Persas nec MITHRAE seu SOLI, nec IGNI

1) De Fortu. Alex. l. 2. p. 338. vide Herodot. l. 1. c. 131. et Strabo l. 15. p. 1064.
2) p. 647. (540.)
3) L. 1. c. 131.
4) L. 15. Hoc ipsum Iustin. l. 1. c. 10. Macrob. l. 1. c. 6. et alii passim confirmant.
5) p. 595. (495.)
6) De vita Apollon. l. 1. c. 31.
7) L. 1. c. 10.
8) L. 11. p. 780.
9) Pausan. in Lacon. l. 3. p. 201.
10) Fast. l. 1. v. 385.
11) p. 595. (495.)
12) L. 3. c. 3.
13) 2 Reg. XXII, 11. vide Cl. Bocharti Hieroz. p. 1. l. 2. c. 10.
14) L. 4. c. 14 etc.
15) p. 595. (496.)
16) Lib. 3 et 4. 13. vide sis. M. Tyrii Dissert. 38. p. 396. edit. Cant.
17) Doctiss. Tho. Hyde, Histor. Relig. Vet. Pers. c. 4.

IGNI cultum diuinum praestitisse; nec Mithram ab ipsis Deum vnquam esse vocatum, adfirmaret. At testimonia, opinor, adtulit vir eruditus [1]Philippus a Turre, quae opinionem eius abunde refellunt. Nam Hesychius Mithram vocat *Deum:* nec vulgarem quidem, sed *supremum et maximum.* Quin et *mediatorem* eum inter Oromazam et Areimanium, bonum et malum deos, statuebant, teste [2]Plutarcho. *Necessitatum* etiam *petitiones* (contra quam sentit Cl. Hyde) Soli fuisse exhibitas ostendit [3]Darius, *Solem Mithrem, sacrumque et aeternum inuocans ignem, vt* militibus dignam vetere *gloria maiorumque monumentis fortitudinem inspirarent.* Quo ex loco et Ignem inuocatum discimus, et proinde deum ab isto Populo habitum. Accedit vetustissimum [4]Herodoti testimonium Πέρσαι θεὸν νομίζουσιν εἶναι τὸ πῦρ. Facile quidem adsentior, e Persis sapientiores non aliter ignem hunc terrenum diuinis honoribus coluisse, nisi quia coelestem ignem, scil. Solem, repraesentaret; vnde originem illum duxisse putabant.

Gentes autem Orientales ab antiquissimis etiam temporibus Solem coluisse liquet ex Historici sacri loco supra modo adpellato, tum quoque ex testimonio [5]Iob. Quare non possum non mirari, Cl. Hyde tantopere contendisse, Persas Soli cultum λατρείας nunquam detulisse; cum et tot luculenta Veteres testimonia contra eum dicant; et ad illud κτισεωλατρείας, vt ita dicam, genus, pronum sese hominibus, quorum animos coelesti suo lumine Deus ipse O. M. non collustrasset, aperiret iter. Cum enim in coelum ii suspicientes, tantum luminis splendidissimi globum, radiis suis micantibus et orbem in dies retexentem, et lustrantem fouentemque omnia suae tanquam ditioni simul et tutelae subiecta contemplati essent; cum mutationes temporum, rerum vicissitudines ordinesque, hominum commoda vitasque, ab eius ortu, occasu, efficientia pendere animaduertissent; hunc sibi, si quam deo speciem sensu percipiendam tribui oportere statuissent, obseruantiam ipsorum in primis cultumque iure optimo vindicare,

1) In Monum. Vet. Antii.
2) De Isid. et Osir. p. 369.
3) Curt. l. 4. c. 13.
4) L. 3. c. 16.
5) XXXI, 26. confer Deuter. IV, 19. et XVII, 3.

vindicare, facillime quidem ipſi ſibi perſuadere potuerunt.

TELLVREM quoque omniparentem, benignamque eorum, quae protulit, altricem, vt deam, Perſae venerabantur: hinc, Cyrum ei hoſtias immolaſſe ſcribit [1]Xenophon: — Επειτα Γῇ σφάξαντες, ὡς ἐξηγήσαντο οἱ μάγοι, ἐποίησαν: et [2]ſupra, Γῆν ἱλάσκεσθο χοαῖς, — καὶ ἥρωας Ασσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο. Non aliter [3]Strabo et [4]Herodotus: quorum ille de Perſis ait, Τιμῶσι — καὶ Πῦρ, καὶ Γῆν etc. hic, χοὰς δὲ οἱ μάγοι τοῖσι ἥρωσι ἐχέαντο: et [5]ſupra, θύεσι δὲ καὶ Γῇ etc. Denique [6]Diogenes Laërtius Magos credidiſſe tradit, θεὰς εἶναι καὶ Πῦρ, καὶ Γῆν. Sed a diis ad Sacros Perſarum ritus tranſeamus.

In templorum quidem parietibus Perſas deos ſuos non incluſiſſe, teſtimoniis exempliſque abundat vetuſtas. Iis itaque ſub dio, in editiſſimis quibuſque locis, ſacra faciebant. Ita [7]Xenophon de Cyro loquens, ἔθυε, ait, Διΐ τε πατρῴῳ, καὶ Ηλίῳ — ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύεσιν. Cuius rei teſtimonium perhibet [8]Strabo: θύεσι δὲ ἐν ὑψηλῷ τόπῳ. Nec aliter atque illi [9]Herodotus: νομίζεσι Διΐ μὲν, ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρέων ἀναβαίνοντες, θυσίας ἕρδειν. [10]Homerus etiam Troianorum templa et altaria in arce, aut ſummo Idae iugo collocat: ſic enim Iouem de Hectore loquentem inducit:

— ὅς μοι πολλὰ βοῶν ἐπὶ μηρί' ἔκηεν,
Ιδῃ ἐν κορυφῇσι πολυπτύχε, ἄλλοτε δ' αὖτε
Εν πόλει ἀκροτάτῃ·

[11]Variarum etiam gentium mos fuit, in editis potiſſimum locis ſacra facere: qua de re conſulas velim eruditiſſimi Viri IOANNIS POTTERI [12] *Archaeologiam Graecam.*

Coronatos

1) pag. 600. (499.)
2) p. 216. (182.)
3) p. 1064.
4) L. 7. c. 43.
5) L. 1. c. 131.
6) In proœm. ad vit. Philoſ.
7) p. 647. (540.)
8) L. 15. p. 1064.
9) L. 1. c. 131.
10) Ili. χ'. v. 170. et ſeq.
11) Leuit. XXVI, 30. Num. XXII, 41. Gen. XXII, 2.
12) L. 2. c. 2.

Coronatos autem sacrificasse Persas ostendit his verbis [1]Xenophon: Κῦρος μὲν ἐξεφανωμένος ἔθυε, παρήγγειλε δὲ etc. Quam in rem testem citare licet [2]Herodotum: τῶν δὲ ὡς ἑκάστῳ θύειν θέλει, ἐς χῶρον καθαρὸν ἀγαγὼν τὸ κτῆνος, καλέει τὸν θεὸν, ἐξεφανωμένος τὴν τιάραν etc. Hostias autem, quas caedebant, interdum totas igne absumebant, quod erat ὁλοκαυτεῖν, vti quidem ait [3]Xenophon: ἔθυσαν τῷ Διΐ, καὶ ὡλοκάυτωσαν· ἔπειτα etc. Et moris sane fuisse Orientis incolarum, vt eo modo sacrificarent, neminem nescire patitur [4]Historia sacra. Interdum, partem duntaxat victimae cremabant; reliquas vero carnes epulis destinabant; vnde [5]Noster: τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδε βῆς τε, ὅπως ἂν θύσαντες ἑσιῷντο. Eodem spectant verba [6]Strabonis ista: μερίσαντος δὲ τῷ μάγῳ τὰ κρέα — ἀπιᾶσι διελόμενοι etc.

Epulas etiam diis libasse Persas, et velut coenae primitias iis dedisse, docet Xenophon: Ο δὲ Κῦρος, ὥσπερ εἶχεν ἑσηκὼς, ἀπαρξάμενος ἠρίζα, καὶ etc. Eundem respiciunt morem Philotae apud [7]Curtium verba, quibus ille vsus, cum Alexander mensam, in qua vesci solitus erat Darius, subduci iusserat: *minime vero haec feceris*, inquit, *rex, sed omen quoque accipe; mensam, ex qua libauit hostis epulas, tuis pedibus esse subiectam.*

Quin etiam Cyrus, capta Babylone, manubiarum primitias diis seligendas [8]curat: ὡς δορυαλώτῳ τῆς πόλεως ἔσης, ἀκροθίνια θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν. Hoc et apud alias tam Orientis quam Occidentis gentes factum esse, ex [9]sacra simul et profana constat Historia. [10]Herodotus: Οἱ δὲ Ελληνες, ἐπεί τε — τοῖσι θεοῖσι ἐξεῖλον ἀκροθίνια. Similiter a [11]Dionysio Halicarnasseo dicitur Romulus, Caenina capta, retulisse ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς.

Persae

1) p. 221. (186.)
2) L. 1. c. 132.
3) p. 599. (499.)
4) Leuit. XVI.
5) p. 603. (502.)
6) p. 471.
7) L. 5. c. 2.
8) p. 531. (442.) vide p. 303. (253.)
9) Gen. XIV, 20. coll. cum Heb. VII. 4.
10) L. 8. c. 121.
11) L. 2. p. 98. edit. Oxon. vide quae de voce ἀκροθίνιον notauimus in *Addend.* p. 682. (442.)

Perſae autem, cum nihil rite, nihilque prouidenter homines, ſine deorum ope, conſilio, honore auſpicari crederent; omnium rerum agendarum initium a patriorum deorum inuocatione capiebant: vti paſſim exemplo Cyri teſtatur [1]Xenophon. Sic et Xerxes exercitum in expeditionem aduerſus Graecos educturus, apud [2]Herodotum, νῦν δέ, ait, διαβαίνωμεν ἐπευξάμενοι τοῖσι θεοῖσι τοῖσι Περσίδα γῆν λελόγχασι.

Iam vero Sacra omnia obire ſolebant Magi; et regibus populoque praeibant, quibuſnam diis, quoque modo, res diuina facienda eſſet: quod Graeci ἐξηγεῖσθαι et ὑφηγεῖσθαι dicunt. [3]Xenophon: Πρῶτον μὲν ἐν τοῖς θεοῖς ἐξαιρεῖτε ὅ, τι ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται. [4]Herodotus: Αἰσυ γὰρ δὴ μάγοι ἐσΦι νόμος ἐσὶ θυσίας ποιέεσθαι. [5]Ammianus Marcellinus de Magorum genere agens, *Eius*, ait, *myſteriis Perſicae poteſtates in rebus faciendis diuinis ſolemniter vtebantur. Eratque piaculum* etc. [6]Claudianus:

— *Rituque iuuencos*
Chaldaeo ſtrauere Magi.

Itaque Perſarum regi ſacrificanti adſtant Magi, apud [7]Philoſtratum, non ſecus ac Cyro, apud [8]Xenophontem. Quippe Magos ſapientiae ſtudiis et rerum diuinarum notitia Perſis praeluxiſſe, vt aliis gentibus, Druidas, Gymnoſophiſtas, Brachmanas, grauiſſimi tradiderunt [9]Auctores. Atque haec fere Xenophon de Sacris Perſarum inſtitutis, memoriae prodidit: cui fidem alios etiam Hiſtoricos et antiquioris aeui Scriptores praeſtare vidimus. Iam ergo, curſu mutato, a diuino illorum iure ad humanum tranſeamus.

II. Perſarum monarchiam bonis legibus, inſtitutis ac moribus fundatam fuiſſe, vbique fere docet Xenophon. Caetera-

1) Vide pag. 215. (181.) 221. (186.)

2) L. 7. c. 53.

3) p. 303. (253.) vbi vide notata: itemque p. 503. (421.) 540. (449.)

4) L. 1. c. 132. Strab. l. 15. p. 1065.

5) L. 23. c. 22.

6) De laud. Stilicon. l. 1. vide ſis Cicer. de Diuin. l. 1. c. 41.

7) L. 1. de vita Apoll. c. 29.

8) p. 563. (470.) collat. cum Herodot. l. 1. c. 132.

9) Strabo l. 15. p. 1106. Diog. Laërt. in prooem. de vit. Philoſ. Cyrill. Alex. adu. Iuli. l. 4. p. 133. edit. Spanh. Appi. de bell. ciu. l. 2. extremo.

Caeterarum autem gentium legibus ista ideo instituta [1]Noster anteferenda censuit, quod sincera puerorum pectora, nullis adhuc contaminata vitiis, virtute honestisque artibus imbuenda curent. Cum enim plerique omnes latores legum, de recta puerorum adolescentiumque educatione parum soliciti, genitos liberos parentum arbitrio tollendos alendosque permittant; Persae, pro legum apud eos vigentium sapientia, ludum instituere publicum, quo ciues liberos suos mittere solebant; vt ingenuis disciplinis atque bene beateque vivendi praeceptis ab ineunte statim aetate instituerentur. Ludus ille a Xenophonte adpellatur ΑΓΟΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ, *Forum Liberale;* ducto forsan nomine ab illo Foro, quod in Thessalia exstitisse scripsit [2]Aristoteles. In hoc itaque Foro Persae versabantur ingenui, in optimarum artium studiis occupati; nullo cum iis, qui sordidas exercebant artes, commercio interpellati: a foro rerum venalium, concursuque adeo istiusmodi hominum strepituque incondito remoti. [3]Strabo: Ἀγορᾶς δὲ ἐχ ἅπλονται· ἄτε γὰρ πωλοῦσιν, ἄτ' ὠνοῦνται. Imo vero apud Persas nulla huiusmodi fora fuisse, aperte asserit [4]Herodotus: αὐτοὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἀγορῇσι ὀδὲν ἐώθασι χρῆσθαι, etc. Propius etiam ad Xenophontem accedit [5]Themistius, qui huius sic meminit moris: ὃς διεχώρισε τῆς ἀγοραίας τύρβης τὰς ἐλευθέρας διατριβάς.

In eo autem Liberali Foro [6]Xenophon fuisse ait, τά τε Βασίλεια, i. e. regia: καὶ τὰ [7]Ἀρχεῖα, i. e. *Iudicum Praetoria*, siue loca, in quibus principes viri ad ius reddendum, docendum, interpretandum, iuuenumque mores effingendos considebant. Cum vero quatuor aetatum gradus statuerent distinguerentque Persae, [8]Forum etiam illud in totidem tribuere partes; quarum vna pueris; altera, adolescentibus; tertia, viris iam robur aetatis adultae vigoremque habilem adsequutis; quarta,

1) p. 7. (6.)
2) Polit. l. 7. c. 12.
3) L. 15. p. 1067.
4) L. 1. c. 153.
5) Orat. 21. p. 260. edit. Hard.
6) p. 8. (7.)
7) Suidas Ἀρχεῖα interpretatur Κριτῶν χωρία. Eodem sensu Aristot. vocem hanc vsurpat *Polit.* l. 7. c. 12. Sic et Charondas in Legibus, citante Stobaeo, Serm. 42.
8) pag. 8. (7.)

quarta, senectutem, atque adeo militiae vacationem, adeptis, erat destinata. Singulis his ordinibus viri praeerant duodecim, (nam et Persicus populus in tribus XII. diuidebatur:) [1] οἱ ἂν ἑκάστας δοκῶσι βελτίστας ἂν ἀποδεικνύναι, καὶ παρέχειν αὐτὰς μάλιστα τὰ τεταγμένα καὶ τὰ καθήκοντα ποιοῦντας. quos nimirum [2] Strabo vocat διδασκάλας σωφρονεστάτας.

Iam vero Persae, quanti sit a teneris adsuescere non ignari, in puerorum institutione studii diligentiaeque plurimum adhibere solebant: quorum itaque rudes adhuc animos veri in primis dicendi amore, vanitatis sucique omnis odio imbuebant. Ita [3] Xenophon: Ἐγένετο ἐν — ῥήτρα, ἣ καὶ νῦν χρώμεθα ἔτι, ἁπλῶς διδάσκειν τὰς παῖδας, ὥσπερ τὰς οἰκέτας πρὸς ἡμᾶς αὐτὰς διδάσκομεν, ἀληθεύειν, etc. [4] Stobaeus: οἱ δὲ παῖδες παρ' αὐτοῖς (de Persis loquitur) ὥσπερ μαθήματα, τὸ ἀληθεύειν διδάσκονται. [5] Herodotus: παιδεύσασι δὲ τὰς παῖδας — ἀληθίζεσθαι. Idem infra paulo: ὤσχισον δὲ αὐτοῖς τὸ ψεύδεσθαι νενόμισαι.

Iustitiam etiam in illis Fori Liberalis ἀρχείοις Persae a pueris addiscebant, [6] Xenophonte teste: Οἱ μὲν δὲ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες, διάγουσι μανθάνοντες δικαιοσύνην. Ad hanc itaque virtutem exerciti, ius cuique suum tribuendi erant adeo studiosi, vt turpissimum fere ducerent, τὸ ὀφείλειν χρέος, vti tradit [7] Herodotus. Et quo citius perciperent fideliusque tenerent ad istam quidquid virtutem spectaret, quoque modo lites dirimi, et iudicia exerceri oporteret, in rem pueros praesentem perducebant, atque controuersiis distrahendis interesse permittebant eis; vt, exemplis ob oculos propositis, et regere et regi discerent, duce ac magistra Iustitia. De consuetudine hac in vitium suo tempore detorta queritur [8] Xenophon: Καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένας, ἐδόκουν μανθάνειν δικαιότητα, etc. Sic et Augustus fere, auctore [9] Suetonio, *liberis Senatorum, quo celerius reipublicae*

1) p. 9. (8.)
2) L. 15. p. 1066.
3) p. 90. (77.)
4) Serm. XLII. ex Nicol. περὶ ἰδεῶν.
5) L. 1. c. 136. confer Strabo l. 15. p. 1066. et Suidam ad v. Κῦρος.
6) p. 9. (9.)
7) L. 1. c. 138.
8) p. 666. (556.)
9) In August. c. 38.

blicae adſueſcerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, et curiae intereſſe permiſit. Porro, inter ipſos pueros ſiue puberes, ſiue pubertati proximos incidebant ſaepe lites, in quibus diiudicandis ἄρχοντες illi ſiue παίδων διδάσκαλοι maximam diei partem conſumebant. Οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν, ait Xenophon, διατελοῦσι πλεῖον μέρος τῆς ἡμέρας δικάζοντες etc.

Ab iiſdem praeceptoribus, qui non verbis tantum, ſed etiam exemplis, ſuis praeibant diſcipulis, temperantiam in victu praetermittendiſque voluptatibus [2] Perſica diſcebat iuuentus. Quippe tradit quoque [3] Strabo, Perſas διδασκάλοις vſos eſſe σωφρονεστάτοις. Hanc itaque virtutem colendo, adhibita etiam corporis exercitatione, eam ſiccitatem conſequebantur, vt neque [4] ſpuerent, neque ſe emungerent, neque flatum ventris emitterent. Varro, citante [5] Nonio, in his omnibus Xenophonti accedens, *Perſae*, inquit, *propter exercitationes pueriles modicas, eam ſunt conſequuti corporis ſiccitatem, vt neque ſpuerent, neque emungerentur, ſufflatoue corpore eſſent.* [6] Strabo quoque ſcribit τὰ μὲν ἔθη (Περσῶν) σωφρονικὰ τὰ πλείω. [7] Pueri docebantur etiam principibus obſequi, praeceptoribuſque: quam ad obedientiam Seniorum eos excitabat exemplum.

Quin etiam herbarum vires Perſas didiciſſe ſcribit [8] Xenophon: Αλλὰ καὶ τῶν φυομένων ἐν τῇ γῇ τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως etc. Ac plane, quam fuerint in venenis miſcendis celandisque ingenioſi ac induſtrii, Statirae (quae fuit Artaxerxis Mnemonis coniux) docet exitus; de quo [9] Cteſias et [10] Plutarchus ſcripſere.

Legibus autem moribuſque Perſarum erat receptum, vt in iudicium crimenque vocari poſſet is, qui beneficii accepti immemor gratias, cum poſſet, non retuliſſet. Quem morem, cauſis etiam additis, [11] Xenophon eleganter exſequitur: Δικάζεσι δὲ καὶ etc. eundem et alii memorant Auctores:

1) p. 10. (9.)
2) K. Π. p. 11. (10.)
3) L. 15. c. 1066.
4) p. 18. (16.) et 663. (554.)
5) In v. *Siccum*.
6) L. 15. p. 1068.
7) p. 11. (10.)
8) p. 666. (556.) lege locum integrum.
9) Photi. Biblio. p. 132.
10) In Artaxerx. p. 1020.
11) p. 10. (9.)

res: [1]Amm. Marcellinus: *Leges apud eos* (Perſas) *impendio formidatae, inter quas diritate exſuperant latae contra ingratos.* [2]Themiſtius: ὁ Περσικὸς νόμος δίκας εἰσπράτ∫εται ἀχαριςίας, ὅτι μάλιςα ἐμποιεῖ μῖσος ὅπη ἂν ᾖ.

Perſas vero ſumma obſeruantia pietateque parentes ſuos coluiſſe, argumento eſt quod Cyrus Cyaxari filiae nuptias ei offerenti hunc in modum reſpondere potius, quam ſtatim adſentiri voluit: [3]βέλομαι σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ, καὶ τῇ τῆς μητρὸς, ταῦτά σοι συναινέσαι. Docet etiam [4]Curtius vel in conſpectu matris conſidere nefas eſſe, niſi illa annueret; nam Alexander Siſygambim, Darii matrem, quam filii pietate proſequebatur, adloquens, *Quotcunque*, ait, *ad te veni, donec vt conſiderem annueres, reſtiti.*

Iam vero, vt reliqua Perſicae inſtitutionis expediam capita, quae quidem ad corporis exercitationem ſpectant; ſumma, [5]Xenophonte teſte, cura diſcebant τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. Similiter [6]Herodotus: Παιδεύουσι δὲ τοὺς παῖδας — ἱππεύειν καὶ τοξεύειν. Et [7]Strabo: Ἀπὸ δὲ πέντε ἐτῶν ἕως τεττάρων καὶ εἴκοσι παιδεύονται τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. Epheborum autem alia erat, atque puerorum conditio et vitae ratio; de qua [8]Xenophon haec ſcribit: Δέκα ἔτη ἀφ' ἧς ἂν ἐκ παίδων ἐξέλθωσι, etc. cuius verbis fidem conciliant ea, quae Strabo, loco ſaepe laudato, memorat. Quod ſi quando in campos venatum exire non liceret, viuariis et ſeptis incluſas feras reges agitare ſolebant: [9]Xenophon: Ἔπειτα

1) L. 23. c. 6.

2) Orat. 22. p. 268. vide et Tzetz. Chil. 3. c. 98. Aelia. H. V. l. 7. c. 3. Apud Senecam de Benef. l. 3. c. 6. quidem haec legere ſolemus: *Excepta Macedonum gente non eſt in vlla data adverſus ingratum actio.* At libens equidem H. Stephano et Mureto adſentior, qui ex vetere quodam libro, pro *Macedonum*, reponi *Medorum* debere contendunt. Quod et factum in editione Romana teſtatur Stephanus, in Epiſt. diorthot. quorundam Senecae locorum: et in Commeliniana quoque eandem ipſemet emendationem inueni. *Medos* autem pro *Perſis* Antiquos ſaepe dixiſſe, neminem fere vel literis mediocriter imbutum latet.

3) p. 631. (527.)

4) L. 5. c. 2.

5) p. 14. (13.).

6) L. 1. c. 136.

7) L. 15. p. 1066. His adde Himerium ἐν μελέταις.

8) p. 12. (11.) et 567. (473.)

9) p. 29. (25.) vbi vide quae notauimus, et 569. (474.)

Επειτα τά τε νῦν ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία etc. Saltatione quoque Persae sese exercebant; [1]Xenophon: Ορχεῖσθαι δεῖ τὸ Περσικόν. [2]Athenaeus: Πέρσαι γὰρ, ὥσπερ ἱππεύειν, ἕτω καὶ ὀρχεῖσθαι μανθάνουσι. Saltationis autem Persicae formam exprimit [3]Xenophon: Τέλος δὲ, τὸ Περσικὸν ὠρχεῖτο κροτῶν τὰς πέλτας· καὶ ὤκλασε καὶ ἀνίστατο· καὶ ταῦτα πάντα ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὸν αὐλὸν ἐποίει.

Postquam vero ex ephebis excesserant, nouam vitae rationem Persae ordiebantur: ad cuius metas, decurso demum quinque et viginti annorum spatio, perveniebant: [4]ΑΦ' ἃ δ' ἂν ἐξέλθωσι χρόνε etc. At cum 25. annos in ciuilibus militaribusque muneribus et officiis τέλειοι isti ἄνδρες consumpserant, annos iam nati 50, aut plus eo, [5]senilem ordinem ingrediebantur: Επειδὰν δὲ τὰ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη etc. Similiter, ex [6]Strabonis sententia, Persae magistratus gessere, munera subiere publica, stipendiaque a vicesimo anno ad quinquagesimum vsque meruerunt: Στρατεύεσι δὲ καὶ ἄρχεσιν ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν ἕως πεντήκοντα, πεζοί τε καὶ ἱππεῖς. Apud eos etiam antiquitus obtinuisse, vt communis esset omnium, quocunque natorum loco, puerorum educandorum ratio, docet [7]Noster: ἔξεσι πᾶσι Πέρσαις πέμπειν τὰς ἑαυτῶν παῖδας εἰς τὰ κοινὰ τῆς δικαιοσύνης διδασκαλεῖα. Haud sane aliter Iulianus apud Laconas et Carthaginienses κοινὰ τῆς ἀρετῆς γυμνάσια καὶ παιδεύματα exstitisse [8]tradit.

Porro apud Persas turpe habebatur et inhonestum [9]καὶ τὸ ἰόντα πε φανερὸν γενέσθαι ἢ τὲ ἐρῆσαι ἕνεκα, ἢ καὶ etc. [10]Herodotus etiam ait, καὶ σφι ἀπ ἐμέσαι ἔξεσι, ἀπὶ ἐρῆσαι ἀντίον ἄλλε. Idem [11]alibi: Πρός τε τέτοισι ἔτι γελᾶν καὶ πλύειν ἀντίον, καὶ ἅπασι τῆτό γε εἶναι αἰσχρόν. His adde [12]Amm. Marcellinum, qui, *Super his*,

 ait,

1) p. 616. (513.)
2) L. 10. c. 10.
3) Αναβ. l. 5.
4) p. 15. (14.)
5) p. 16. (14.)
6) L. 15. p. 1067.
7) p. 17. (15.)
8) Orat. 1. p. 14. ed. Spanh.
9) κ. π. p. 18. (16.) 570. (475. 476.) et 665. (555.)
10) L. 1. c. 133.
11) L. 1. c. 99. vbi de iis loquitur, quae Deioces instituit vetuitus.
12) Lib. 23. c. 6.

ait, *nec ſtando mingens, nec ad requiſita naturae ſecedens, facile viſitur Perſa.*

Victu autem tenui vſos eſſe Perſas, identidem tradit [1] Noſter: Φέρονται δὲ οἰκοθεν σῖτον μὲν, ἄρτον· ὄψον δὲ, etc. Eandem etiam victus rationem iis tribuit [2] Strabo: ἡ δὲ καθ' ἡμέραν δίαιτα ἄρτος, — καὶ μάζα, καὶ κάρδαμον· — ποτὸν δ' ὕδωρ. Cur vero prae caeteris herbis Cardamum eligerent, docent verba, quae ex Suida [3] adduximus. Parce etiam ac duriter Perſas primo victitaſſe docet Xenophon: nam de Cyro (p. 452.) loquens, Εἰδὼς ἐν, ait, Πέρσαις, τὰς οἰκοι, κακοδαιμονεστάτας etc. Hinc illa Sandanis, [4] apud Herodotum, verba: σιτέονται ἐκ ὅσα ἐθέλουσιν, ἀλλ' ὅσα ἔχουσιν, χώρην ἔχοντες τρηχείην. Πρὸς δὲ, ἐκ οἴνῳ διαχρέωνται, ἀλλὰ ὑδροποτέουσι. Verum antiquos illos rigidoſque Perſarum mores paulatim Medicus Lydiuſque, vti fit, luxus ita infecit corrupitque, vt priſcam illam frugalitatem, tolerantiam, continentiamque funditus euerterit: earumque in locum virtutum ſubierint opipare adparata conuiuia, vinolentia, deliciaeque vitio non carentes; ita fere [5] Xenophon: Ην δὲ αὐτοῖς νόμιμον μηδὲ προχοΐδας εἰσφέρεσθαι — νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεσθαι etc. Perſas itidem [6] Herodotus vt vinoſos perſtringit: Οἴνῳ δὲ κάρτα προσκέαται. Idem tum Alii tum [7] Aelianus in iſto populo notauit vitium. Enimuero non regibus modo, ſed et purpuratis quoque lautiſſimae adponebantur coenae. Sic enim Satrapas adloquitur [8] Cyrus: Εχωσαν δὲ παρ' ὑμῖν etc. Et [9] Athenaeus, παρὰ τοῖς Πέρσαις, ait, τοῖς ἐν δυνάμει ὖσιν, ἄθρόα πάντα τὰ σιτία ἐπὶ τὴν τράπεζαν παρατίθεται. Επειδὰν δὲ οἱ σύνδειπνοι δειπνήσωσι τῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης παραλειπομένων (καταλείπεται δὲ τὰ πλεῖστα κρέα, καὶ ἄρτοι) ὁ τῆς τραπέζης ἐπιμελόμενος δίδωσιν ἑκάστῳ τῶν οἰκετῶν etc. Eos autem ſermone bono lepidoque inter coenan-

1) p. 11. (10.) et 14. (12. 13.) vide Cicer. Tuſc. diſp. lib. 5. 34. et de Fin. l. 2. 28. vox μάζα, qua vtitur Xenophon, Heſychio interprete, denotat ἄλφιτα πεφυρμένα ὕδατι καὶ ἐλαίῳ· quam Suidas interpretatur σφοδρὸν ἄρτον.

2) L. 15. p. 1067.

3) In notis ad p. 11. (10.) qua de re vide ſis Naudae. de Studio milit. p. 271.

4) L. 1. c. 71.

5) p. 664. (555.)

6) L. 1. c. 133.

7) H. V. l. 12. c. 1.

8) p. 640. (534.)

9) L. 4. c. 10. eadem de re paſſim Auctores teſtimonium dicunt.

coenandum vsos esse multiplici Xenophon demonstravit exemplo: ἐνενόησε δὲ αὐτῶν etc. quem locum respiciens [1]Plutarchus, τὸν Γωβρύαν φησὶ συνδειπνοῦντα τῷ Κύρῳ, τά τε ἄλλα θαυμάζειν τῶν Περσῶν, καὶ ὅτι τοιαῦτα μὲν ἀλλήλας ἠρώτων, ἃ ἥδιον ἦν ἐρωτηθῆναι, ἢ μὴ καὶ ὡς etc. Lautiores autem Persas habuisse σιτοποιὰς, καὶ ὀψοποιὰς, καὶ οἰνοχόους, καὶ παρατιθέντας, καὶ ἀναιροῦντας, testatur [2]Xenophon. Similiter in aulis regum Orientalium eiusmodi fuisse ministros non [3]Herodotus modo, sed et [4]Sacra docet Historia. Idem eis suo iam tempore voluptatum comparandarum artifices adfuisse non obscure [5]significat: Καὶ μὴν τὰ πετλόμενα etc. qua de re adsentitur ei [6]Athenaeus τῷ μὲν Πέρσῃ πᾶσαν γῆν περιέρχονται μαξεύοντες, τί ἂν ἡδέως πίοι· μυρίοι δὲ τεχνῶνται τί ἂν ἡδέως φάγοι· etc.

Poculorum etiam numerosa varietate eximioque pretio eosdem delectatos ostendunt cum Xenophonte Strabo et Herodotus. [7]Noster: Καὶ μὴν ἐκπώματα ἦν μὲν ὡς πλεῖσα ἔχωσι, etc. [8]Strabo: κόσμος τε λαμπρὸς σολῆς ἐκπωμάτων τε τῶν ἄλλων, ὥστε χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καταλάμπεσθαι.

Pretiosa autem veste stragula lecti eorum sterni atque ornari solebant: Ἐκείνοις γὰρ, inquit Noster, [9]πρῶτον μὲν τὰς εὐνὰς etc. Ac plane in epuli illius descriptione, quod exhibuisse [10]dicitur Assuerus, κλῖναι erant χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ ἐπὶ λιθοστρώτου σμαραγδίτου λίθου, etc. Neque vero in Persico luxu omittenda sunt vnguenta: in eorum quippe ministerio recenset [11]Xenophon κοσμητὰς, οἱ ὑποχρίουσί τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτὰς etc. [12]Plinius, *Vnguentum*, ait, *Persarum genti se debere* etc.

Musicae non imperitos experteque fuisse Persas ostendit [13]Xenophon φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται καὶ ἁδέ-

1) Sympos. l. 2. προβλ. ά.
2) p. 625. (559.) et seq.
3) L. 9. c. 81.
4) Gen. 38, 1. 2 Reg. 18, 17.
5) p. 667. (557.)
6) L. 4. c. 10.
7) p. 668. (558.)
8) L. 15. p. 1067. vide sis Herodot. l. 9. c. 81. et Athen. l. 11. c. 3.
9) p. 667. (557.)
10) Esth. I, 6. vide Athen. l. 4. c. 10. Plutar. in Artaxerxe p. 1022.
11) p. 669. (559.) vide Philostr. V. A. l. 6. c. 10. et p. 931.
12) H. N. l. 13. c. 1. Vide sis etiam quae scribit Plutar. in Alex. p. 688.
13) p. 6. (6.) qui et alibi memorat μυσεργὲς: vide quae notauimus p. 312. (260.)

ται etc. [1] Strabo: Διδασκάλοις τε λόγων τοῖς σωφρονεστάτοις χρῶνται, οἱ — καὶ μέλας χωρὶς, καὶ μετ' ᾠδῆς ἔργα θεῶν τε, καὶ ἀνδρῶν τῶν ἀρίστων ἀναδιδόντες. Iisdem [2] πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον μὴ ἐρᾶσθαι πεζῇ etc. Vsque adeo tandem equitandi studio atque peritia insignes exstitere, vt nomen inde suum traxisse [3] videantur.

Hortos etiam Persae diligenter colebant, agrique non exiguum modum septis claudebant. Cyrus Satrapas adloquens, [4] Κτᾶσθε δὲ, ait, καὶ παραδείσους etc. [5] Plutarchus: Ἐπεὶ δὲ εἰς ςαθμὸν κατέβη βασιλικὸν, παραδείσους ἔχοντα θυμαςὰς etc.

Porro, Persae (vt ad reliquos eorum mores transeamus) osculo dimittere abeuntes cognatos, eosdemque reuersos osculo excipere, solebant: id quod [6] Xenophon his verbis docet, λέγεται, ὅτε Κῦρος ἀπῄει, etc. [7] Herodotus: Ἐντυγχάνοντες δὲ ἀλλήλοισι ἐν τῇσι ὁδοῖσι — φιλέεσι τοῖσι ςόμασι etc.

Eosdem veste longa, laxa fluitantique indutos fuisse significant verba haec Xenophontea: [8] Στολὴν τε γὰρ εἵλετο Μηδικὴν etc. De vestibus his [9] Ammi. Marcellinus haec scribit: *Indumentis plerique eorum ita operiuntur, lumine colorum fulgentibus vario, vt licet sinus lateraque dissuta relinquant flatibus agitari ventorum, inter calceos tamen et verticem, nihil videatur intectum.* A Medis autem ad eos, teste [10] Xenophonte, manarunt οἱ πορφυροῖ χιτῶνες, καὶ οἱ κάνδυες, καὶ etc. et eos quidem [11] Sandanis ante subactos Medos vocat ἄνδρας, οἳ σκυτίνας μὲν ἀναξυρίδας, σκυτίνην δὲ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα φορέουσι. [12] Strabo: Τὰς μέντοι Μήδας ἀρχηγέτας εἶναι — Πέρσαις τοῖς ἔχουσιν αὐτὰς, καὶ διαδεξαμένοις τὴν τῆς Ασίας ἐξουσίαν. Ἡ γὰρ νῦν λεγομένη Περσικὴ ςολὴ, καὶ etc. εἰς τὰς Πέρσας παρὰ τῶν Μήδων ἀφῖκται. Et quae sequuntur. [13] Ammi. Marcellinus:

1) L. 15. p. 1066.
2) p. 668. (558.)
3) Indic. Etymol. p. 685. vide sis p. 280. (234.)
4) p. 640. (535.)
5) In Artax. p. 1024. vide dicta p. 29. (25.) et Indic. Etymol. ad v. Paradisus.
6) p. 54. (46.)
7) L. 1. c. 134. vide sis Strabo. l. 15. p. 1067. et quae notauimus p. 54. (46.)
8) p. 570. (475.)
9) L. 23. c. 6. vide Diodor. Sic. l. 2. p. 94.
10) p. 19. (18.)
11) Herod. l. 1. p. 71.
12) L. 11. p. 797.
13) L. 23. c. 6.

cellinus: *Armillis vti monilibusque aureis — adsuefacti.* Athenaeus: Κατασκευάζεσι δ' ἐξ αὐτῶν (margaritis) ὁρμίσκες τε καὶ ψέλλια περὶ τὰς χεῖρας καὶ τὲς πόδας· περὶ ἃ σπεδάζεσιν οἱ Πέρσαι, καὶ Μῆδοι, καὶ πάντες Ασιανοὶ, πολὺ μᾶλλον τῶν ἐν χρυσίῳ γεγενημένων.

Caeterum quod ad iudiciorum Persicorum rationem attinet, Cyrum constituisse scribit [2]Xenophon, ὅσα διακρίσεως δέοιτο, εἴτε δίκη, εἴτε ἀγωνίσματι, τὲς δεομένες διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς. Quibus de iudicibus haec [3]Amm. Marcellinus: *Ad iudicandum autem vsu rerum spectati destinantur et integri, parum alienis consiliis indigentes.*

Moris autem fuit Persarum, vt cadauera humarent, non comburerent. Cyrus moriens haec filiis mandat, [4]τὸ δ' ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν etc. Quare Cambysi vitio datum est, quod Amasidis Aegyptii regis cadauer cremari iussisset: haec nos, causa addita, docet [5]Herodotus: Καμβύσης δὲ, ἐπεὶ εἰσῆλθε ἐς τὰ τῦ Αμάσιος οἰκία — ἐκέλευσέ μιν κατακαῦσαι ἐντελλόμενος ἐχ ὅσια. Πέρσαι γὰρ θεὸν νομίζσι εἶναι τὸ πῦρ· τὸ ὦν κατακαίειν τὲς νεκρὲς, ἀδαμῶς ἐν νόμῳ ἐσί — Πέρσησι.

Iam vero pauca quaedam ad regii nominis decus imperiique maiestatem spectantia ex Auctore nostro proferenda sunt, atque aliorum testimoniis confirmanda. Itaque Persae, quoties in regis conspectum prodibant, proni eum cernuique salutabant. Ιδόντες δὲ (de Cyro loquitur [6]Xenophon) πάντες προσεκύνησαν. [7]Arrianus: λέγεται τὸν πρῶτον προσκυνηθῆναι ἀνθρώπων Κῦρον. Moris etiam erat eiusdem populi, vt, cum regem propius adirent conspicerentue, manicis manus insererent: [8]καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρκότες τὰς χεῖρας διὰ etc. huius obseruantiae meminit etiam Noster Ελληνικῶν l. 11.

1) L. 3. c. 14.
2) p. 588. (490.)
3) L. 23. c. 6.
4) p. 658. (550.)
5) L. 3. c. 16. vide sis Diog. Laërt. in Prooem. Segm. 7.
6) pag. 596. (496.)
7) L. 4. c. 11. vbi vide quae notauit Cl. Gronouius. Vide sis Valer. Maxi. l. 7. c. 3. Curti. l. 8. c. 5. alibi passim.
8) p. 594. (495.) vbi vide quae notauimus.

Optimates autem procereſque Perſici ad regiae portam praeſto eſſe ſolebant: [1] Καὶ ἔδοξε τὰς ἐντίμους ἀεὶ παρεῖναι etc. Ita Oroeten, nobilem Perſam, ἐπὶ τῶν βασιλέως θυρέων καθήμενον, proponit [2] Herodotus; vt et Amanem, qui proximum a rege tenebat locum, πρὸ τῆς αὐλῆς ſtantem, [3] Ioſephus. Et Perſarum quidem reges vſque adeo libere imperabant, vt omnes, qui ditioni eorum erant ſubiecti, pro ſeruis haberent: hinc Gobryas Cyro ſe dedens, [4] δίδωμι, ait, σοὶ ἐμαυτὸν δοῦλον καὶ etc. Secundum quem loquendi modum, Artemiſia, apud [5] Herodotum, Xerxem ita adfatur, Σοὶ, ἐόντι ἀρίζῳ ἀνδρῶν πάντων κακοὶ δοῦλοί εἰσιν.

Ab obſeruantia, qua ſuos Perſae reges colebant, ad horum inſignia iam ſe noſtra conuertit oratio. Vt autem a capitis ornatu initium capiam; Cyrum rectam Tiaram geſtaſſe tradit [6] Xenophon: apud [7] quem Tiſſaphernes ait: τὴν μὲν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ Τιάραν βασιλεῖ μόνῳ ἔξεσιν ὀρθὴν ἔχειν. Similiter [8] Scholiaſtes Ariſtophanis: μόνοι δὲ οἱ τῶν Περσῶν βασιλεῖς ὀρθαῖς (tiaris) ἐχρῶντο. Ad Tiaram Cyri Diadema acceſſiſſe docet [9] Xenophon. Haud aliter [10] Plutarchus de Xerxe, θεὶς τὸ Διάδημα, καὶ καταξαλὼν τὴν τιάραν. Regem eundem Noſter ϛολὴν Μηδικὴν, i. e. veſtem purpuream ad talos vſque demiſſam, geſtaſſe tradit [11] Xenophon. Eadem fere de Alexandro, in luxum Perſicum prono, [12] Iuſtinus: *Amicos quoque ſuos longam veſtem auratam purpureamque ſumere iubet, vt luxum quoque, ſicuti cultum imitaretur Perſarum.* Regum vtique amiculum purpureum, μεσόλευκον fuiſſe docet [13] Noſter: [14] Plutarchus etiam de his, qui Perſarum imperio ſubiecti erant, Οἱ τὴν Περσικὴν, ait, ζώνην καὶ τὸ διάλευκον αὐτῶν χιτῶνα προσκυνῆσι. Alexander etiam poſtquam in Perſarum mores

1) p. 556. (464.)
2) L. 3. c. 120.
3) Ant. I. l. 11. c. 6. vide ſis Plutarch. in Themiſt. p. 125. Eſth. III, 2. ſeq. et quae notauimus p. 20. (18.)
4) p. 307. (256.)
5) L. 8. c. 68. vide ſis eundem l. 7. c. 39.
6) p. 595. (496.)
7) Αναβ. 2.
8) Ορνιθ. v. 487. vide ſis Suid. et Heſych. ad v. Τιάρα.
9) p. 596. (496.)
10) περὶ φιλαδελ. p. 488.
11) p. 570. (475.)
12) L. 12. c. 3.
13) p. 595. (496.)
14) In vita Alex. p. 694.

mores transiit, τό τε Περσικὸν διάδημα περιέθετο, καὶ τὸν διαλευκον ἐνεδύσατο χιτῶνα, vti scribit [1]Diodorus Siculus. Postremo sceptrum aureum reges Persarum gestasse [2]Xenophon indicat: de aureo etiam Assueri sceptro mentio sit in [3]Estherae libro.

Reges interdum amicis, aut iis, quos honore prosequebantur, partes de coena mittere solebant. Sic enim de Cyro [4]Xenophon: Πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἀπόντων Φίλων etc. Atque ita Timagorae, qui Artaxerxem adorauerat, τῶν παρατιθεμένων βασιλεῖ, τινὰ ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀπεσαλμένα, narrat [5]Athenaeus. Grata autem memoria reges eorum persequebantur virtutem, qui de iis bene meriti erant. Ita [6]Xenophon: πρόσθεν μὲν γὰρ εἴ τις etc. Hos vero εὐεργέτας τῆ βασιλῆος, vt loquitur [7]Herodotus; Ορσσάγγαι καλέονται Περσισί. Erat et summus apud Persas honor, regis concessu ac munere, aureum torquem collo gestare, armillis aureis vti. Τίνος δὲ δῶρα, inquit [8]Xenophon, γιγνώσκεται etc. [9]Idem: Κῦρος δ' ἐκείνῳ δῶρα, ἃ νομίζεται παρὰ βασιλέως τίμια, ἵππον χρυσοχάλινον καὶ στρεπτὸν χρυσῆν, καὶ ψέλλια, καὶ ἀκινάκην, καὶ στολὴν Περσικήν. [10]Procopius etiam scribit: ἄτε δακτυλίῳ χρυσῷ, ἄτε ζώνῃ, ἄτε περόνῃ χρῆσθαι, ἄτε ἄλλῳ ὅτῳ ἔν θέμις, ὅτι μὴ ἐκ βασιλέως ἀξιωθέντι.

Vniuersum autem Persarum imperium in Satrapias distributum est: [11]ἐδόκει αὐτῷ (Cyro) σατράπας etc. [12]Herodotus: ἡ ἀρχὴ τῆς χώρης — τὴν οἱ Πέρσαι σατραπηίην καλέσι. Satrapae etiam χωρῶν ἄρχοντες vocantur in Assueri epistola, quae in [13]Estherae libro reperitur. [14]Herodianus a Cyro ad Darium vsque Asiam omnem ὑπὸ σατράπαις Περσικοῖς διῳκῆσθαι scribit. Solebant vero Satrapiae filiis regum decerni. Sic filium natu

1) L. 17. p. 549.
2) p. 652. (545.)
3) c. 8. v. 4. confer Ioseph. A. I. l. 11. c. 6.
4) p. 613. (510.) et 575. (479.)
5) L. 2. c. 9. vide sis Ioseph. Ant. I. l. 10. c. 11. et Heliodor. l. 7. p. 338.
6) p. 661. (553.)
7) L. 8. c. 85. quem vide, nec non oseph. A. I. l. 11. c. 6. et Esth. VI, 3.
8) p. 578. (482.) et seq.
9) Αναβ. l. 1. confer Esth. VI. et Ioseph. A. I. l. 11. c. 6.
10) L. 1. c. 17. vide sis Dio. Chrysost. Orat. 11. p. 29. Curt. l. 3. c. 13. Plutar. in Crasso p. 563.
11) K. π. p. 635. (530.)
12) L. 1. c. 192. et 3. 89.
13) c. 8. v. 9. et Esdr. 8. 36.
14) L. 6. sub init.

natu minorem [1]adloquitur Cyrus: σοὶ δὲ, ὦ Ταναοξάρη, σατράπην etc. Hystaspem etiam, Xerxis filium natu minorem, obtinuisse τὴν ἐν Βάκτροις σατραπείαν [2]Diodorus Siculus refert. Quin etiam Persarum reges, vti testatur [3]Xenophon, ministros quosdam, qui *regis oculi*, *auresue* adpellabantur, habebant. [4]Aristides: ὁ μὲν γὰρ τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἐδόκει τι διάφορον κεκτῆσθαι τὸν λαλέμενον βασιλέως ἐφθαλμὸν καὶ βασιλέως ὦτα. Et Cyrum quidem sibi decem millia δορυφόρων, οἳ κύκλῳ μὲν etc. tradit [5]Noster. Huiusmodi autem σωματοφύλακας regi Persico adfuisse testatur [6]Esdrae liber tertius. Ομότιμοι qui qualesue fuere, in notis [7]exposuimus: de Eunuchorum etiam ministeriis [8]alibi diximus.

III. Operi instituto fastigium eorum imponet enumeratio, quae ad militarem Persarum disciplinam diligentiamque spectant. De eorum armatura [9]sic generatim Xenophon: Ωπλισμένοι δὲ πάντες etc. Nec aliter fere [10]Herodotus: Πέρσαι μὲν ὧδε ἐσκευασμένοι· περὶ μὲν etc. Copidem autem eos gestasse [11]docet Xenophon: Καὶ οἱ πεζοὶ ἔχεσι μὲν etc. copidem etiam, vt gladii Persici genus, [12]Plutarchus non vno loco memorat. [13]Noster praeterea tribuit militibus Persicis θώρακα περὶ τὰ στέρνα. [14]Herodotus de Masistio Persa, ἐντὸς, ait, θώρηκα εἶχε etc. Priscis vero temporibus linteas fuisse loricas constat ex his verbis: [15]Επεὶ δ' ἔμελλε τὸν λινᾶν etc. Alexandrum quoque nouissimo contra Darium proelio θώρακα διπλοῦν λινοῦν gestasse, ἐκ τῶν ληφθέντων ἐν Ισσῷ refert [16]Plutarchus. Postea ex aere cudi apud Persas coepere. [17]Ωπλισμένοι δὲ πάντες etc. De Gerris Paltisque vide Indicem Etymologicum et Tacticum.

Nec

1) p. 651. (544.)
2) L. 11. p. 53.
3) p. 579. (483.)
4) Orat. Panegyr. Cyzic. p. 243. T. 1. edit. Oxon. Vide Aristoph. Αχαρν. v. 92. et Schol. ad locum Heliod. l. 8. extremo. Luci. de Merc. conduc. p. 253.
5) pag. 544. (453.)
6) c. 3. v. 4. et Esth. II. III.
7) p. 60. (51.)
8) p. 509. (425.) et 543. (452.)
9) p. 471. (395.)
10) Lib. 7. c. 61.
11) pag. 669. (560.)
12) In Alexandri et Aristidis vitis. Vide Curti l. 8. c. 14.
13) p. 105. (89.) et 274. (229.)
14) L. 9. c. 22.
15) p. 463. (388.) vbi vide notata.
16) Et in eius vita, p. 684.
17) p. 471. (395.) vbi vide quae notauimus.

Nec in armis Perſicis praeterire fas eſt arcum et pharetram, de quibus paſſim apud Noſtrum fit mentio. [1] Herodotus: ὑπὸ δὲ, Φαρετρεῶνες ἐκρέμαντο. [2] Strabo: ἔχει δὲ ἕκαστος τόξον. Eandem armaturam Medis eorumque ſociis tribuunt [3] Prophetae: ex hac ſagittandi peritia Perſis *pharetrata* dicitur [4] a Virgilio. Fundis quoque Perſas vſos eſſe non modo [5] Xenophon, ſed et [6] Strabo docet. [7] Ille tradit item, eos, qui Cyrum ſequebantur, armatos fuiſſe κράνεσι χαλκοῖς etc. [8] Herodotus quoque de Perſis, ἐπὶ τῇσι κεφαλῇσι εἶχον, ait, ἔνιοι αὐτέων καὶ χάλκεα καὶ — ποιήματα.

Caeterum curribus equos Perſae in bello iungebant, [9] vti tradit Noſter. [10] Herodotus ita de Xerxe ſcribit: τότε δὲ ὄπισθεν αὐτὸς Ξέρξης ἐπ' ἅρματος etc. Ex curru quoque pugnaſſe Darium aduerſus Alexandrum teſtis [11] eſt Diodorus Siculus. Cyrum paſſim Noſter ſolicite curaſſe, vt exercitus abundaret commeatu, tradit: quod et [12] Herodotus his verbis ſignificat Perſarum regibus in primis fuiſſe curae: Στρατεύεται δὲ βασιλεὺς ὁ μέγας, καὶ σιτίοισι εὖ ἐσκευασμένοισι ἐξ οἴκε, καὶ προβάτοισι.

Ex popularibus vero ſuis potiſſimum conſcribere exercitum iidem ſolebant reges. Nam [13] Xenophon ait ἐπιχώριον illis fuiſſe, τὰς μὲν τὴν γῆν ἔχοντας etc. [14] Idem ait Satrapis mandaſſe Cyrum, ἱππέας καθιζάνειν ἐκ τῶν etc. Attamen Graecis tandem militibus mercede conductis vti [15] coepere: καὶ ἀδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ελλήνων etc. [16] Arrianus de Dario: καὶ πρώτας μὲν τὰς ὁπλιτικὰς, τὰς Ελληνας τὰς μισθοφόρας ἔταξεν etc.

Excubias egiſſe Perſas teſtatur [17] Xenophon: apud [18] Curtium quoque Alexander ſuadenti Parmenioni, vt Perſas

1) L. 7. c. 61.
2) L. 15. p. 1067.
3) Ieſaias et Ierem.
4) Georg. 4. v. 290.
5) p. 516. (432.)
6) L. 15. p. 1067.
7) p. 571.
8) L. 7. c. 84.
9) p. 418. (349.) et ſeq.
10) Lib. 7. c. 40.
11) Lib. 17. p. 513. de curribus falcatis vide quae notauimus p. 419. (350.)
12) L. 1. c. 188.
13) p. 668. (558.)
14) p. 639. (534.)
15) p. 670. (560.)
16) L. 2. c. 8. vide ſis Curt. l. 3. c. 9. et Arri. l. 1. c. 17.
17) p. 432. (360.) et ſeq.
18) L. 4. c. 13.

Persas nocte adoriretur, respondet, *Vigilias agere Barbaros, et in armis stare*, etc. Exploratores etiam et speculatores habebant Persae: sic κατάσκοπον in Lydiam missum Araspam, ait [1]Xenophon. [2]Procopius: κατασκόπας ἐκ παλαιᾶ ἦν τε Ρωμαίοις καὶ Πέρσαις δημοσίᾳ σιτίζεσθαι νόμος.

Persas etiam vrbium, quos oppugnabant, muris scalas admouisse docet [3]Xenophon: Ὡς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει etc. [4]Herodotus: ἐπολιόρκεον (Persae) τὴν Βάρκην — προσβολὰς καρτερὰς ποιεύμενοι. Atque adeo, in vrbibus obsidendis, balistis scorpionibusque, malleolis item et facibus vsos esse docet [5]Ammi. Marcellinus.

Verum, vt tandem receptui canamus, Persis quinquagesimus fere annus militiae vacationem [6]adtulit. [7]Strabo: στρατεύεσι δὲ — ἀπὸ εἴκοσιν ἐτῶν, ἕως πεντήκοντα. Atque plura quidem huius generis alia, in notis partim, partim in Indice vocabulorum militarium, exposuimus. Itaque iam honestam, ipsa quidem re monente, mihi quoque missionem indulgere libet.

1) p. 423. (353.) vide p. 431. (360.) et 452. (378.)
2) d. B. P. l. 1. c. 21.
3) p. 493. (413.) et 510. (426.)
4) L. 4. c. 200.
5) L. 23. c. 4.
6) K. π. p. 16. (14.)
7) L. 15. p. 1067.

ΞΕΝΟΦΩΝ-

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

EURO PÆ
PONTUS EUXINUS
Indi qui et Æthiopes
Colchis
MARE
CASPIUM
Thracia
PARS
Armenia
Phrygia Minor
Paphlagones
Chaldæi
Græcia
Chalybes
Major
Phrygia
Mariandyni
Magna
Pelopo nesus
Lydia
Ionia
ASSYRIA
Caria
Cilicia
MEDIA
Ecbatana
Creta Ins.
Cyprus I.
SY
Babylon
Bactri
MARE MEDITERRANEUM
RIA
Sacæ
Hyrcania
Susa
Caduſii
Cadeſia
PER - SIA
LIBYA
ÆGYPTUS
ARABIA PETRÆA
ARABIA DESERTA
SINUS PERSICUS
AFRICAE
Æthiopiæ Pars
SINUS ARABICUS
MARE ERYTHRÆUM
PARS
ARABIA
FELIX
IMPERII PERSICI
Typus
ex mente XENOPHONTIS

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Ἔννοια ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν ὑπὸ τῶν ἄλλως πως βελομένων πολιτεύεσθαι μᾶλλον ἢ ἐν δημοκρατίᾳ, ὅσαι τ' αὖ μοναρχίαι, ὅσαι τε ὀλιγαρχίαι ἀνῄρηνται ἤδη ὑπὸ δήμων· καὶ ὅσοι τυραννεῖν ἐπιχειρήσαντες, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ταχὺ πάμπαν κατελύθησαν, οἱ δὲ, καὶ ὁποσονοῦν χρόνον ἄρξαντες διαγένωνται, θαυμάζονται ὡς σοφοί τε καὶ εὐτυχεῖς ἄνδρες γεγενημένοι. πολλὰς δ' ἐδοκοῦμεν καταμεμα-

XENOPHONTIS

DE INSTITVTIONE CYRI

HISTORIARVM

LIBER PRIMVS

CAP. I.

Subiit aliquando nos cogitatio, quot populares administrationes, ab iis qui aliter potius, quam in populari reipublicae statu, degere vellent, euersae; quot item vel singulorum, vel paucorum principatus, a plebeis sublati sint: quotque regnum inuadere conati, partim perquam celeriter imperio sint deiecti, partim vt viri sapientes et felices, in admiratione sint; quantocunque tandem spatio temporis principatum retinuissent. Quin et plerosque videbamur animaduertisse, qui

μεμαθηκέναι, καὶ ἐν ἰδίοις οἴκοις, τὰς μὲν, ἔχονλας καὶ πλείονας οἰκέτας, τὰς δὲ, καὶ πάνυ ὀλίγας, καὶ ὅμως ἁδὲ τοῖς ὀλίγοις τούτοις πάντη δυναμένας χρῆσθαι πειθομένοις τὰς δεσπότας.

β'. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐνενοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντες μέν εἰσι καὶ οἱ βουκόλοι τῶν βοῶν, καὶ οἱ ἱπποφορβοὶ τῶν ἵππων, καὶ πάντες δὲ οἱ καλούμενοι νομεῖς, ὧν ἂν ἐπιστατῶσι ζώων, εἰκότως ἂν ἄρχοντες τούτων νομίζοιντο. πάσας τοίνυν ταύτας τὰς ἀγέλας ἐδοκοῦμεν ὁρᾶν μᾶλλον ἐθελούσας πείθεσθαι τοῖς νομεῦσιν, ἢ τοὺς ἀνθρώπους τοῖς ἄρχουσι. πορεύονταί τε γὰρ αἱ ἀγέλαι οἷ ἂν αὐτὰς εὐθύνωσιν οἱ νομεῖς, νέμονταί τε χωρία ἐφ' ὁποῖα ἂν αὐτὰς ἐφιῶσιν, ἀπέχονταί τε ὧν ἂν αὐτὰς ἀπείργωσι· καὶ τοῖς καρποῖς τοίνυν, τοῖς γιγνομένοις ἐξ αὐτῶν, ἐῶσι τοὺς νομέας χρῆσθαι ὅτως, ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται. ἔτι τοίνυν ἀδεμίαν πώποτε ἀγέλην ἠθόμεθα συσσᾶσαν ἐπὶ τοὺς νομέας, ὅτε ὡς μὴ πείθεσθαι, ὅτε ὡς μὴ ἐπιτρέπειν τῷ καρπῷ χρῆσθαι. ἀλλὰ καὶ χαλεπώτεραί εἰσιν αἱ ἀγέλαι πᾶσι

qui domi ſuae familiam, alii maiorem, alii ſane modicam alerent; quum tamen iidem domini etiam perpaucos illos magnopere ſibi obſequentes habere non poſſent.

2. Praeterea veniebat in mentem nobis, vt bubulcis in boues, ſic equariis in equos, adeoque omnibus, quos paſtores dicimus, illaec in animalia, quibus praeſunt, non ab re videri imperium eſſe. At vero videre videbamur, greges hos omnes lubentius paſtoribus ſuis parere, quam homines magiſtratibus. Pergunt enim greges, quocunque paſtores dirigunt; atque vt in locis paſtum quaerunt, in quae illi loca eos immittunt: ſic ab iis abſtinent, a quibus arcentur. Quinetiam fructibus, qui ex eis proueniunt, vti paſtores pro lubitu ſinunt: nec vnquam accepimus, vllum gregem aduerſus paſtores coiviſſe, quo vel minus eis pareret, vel eos vti fructu non permitteret. Immo quibuſuis aliis infeſtiores ſunt greges, quam

πᾶσι τοῖς ἄλλοις, ἢ τοῖς ἄρχουσί τε αὐτῶν, καὶ ὠφελημένοις ὑπ' αὐτῶν· ἄνθρωποι δὲ ἐπ' ὀλίγας μᾶλλον συνίασιν, ἢ ἐπὶ τάττας, ἃς ἂν οἴωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειρῆσαι.

γ'. Ὅτε μὲν δὴ ταῦτα ἐνεθυμούμεθα, ἵνα ὡς ἐγνώσκομεν περὶ αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾷον ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν· ἐπειδὴ δὲ ἐνενοήσαμεν, ὅτι Κῦρος ἐγένετο Πέρσης, ὃς παμπόλλας μὲν ἀνθρώπας ἐκτήσατο πειθομένας αὐτῷ, παμπόλλας δὲ πόλεις, πάμπολλα δὲ ἔθνη, ἐκ τούτου δὴ ἠναγκαζόμεθα μετανοεῖν, μὴ ἵνα τῶν ἀδυνάτων, ἵνα τῶν χαλεπῶν ἔργων ἢ τὸ ἀνθρώπων ἄρχειν, ἤν τις ἐπισαμένως τοῦτο πράτῃ. Κύρῳ γοῦν ἴσμεν ἐθελήσαντας πείθεσθαι, τοὺς μὲν, ἀπέχοντας παμπόλλων ἡμερῶν ὁδὸν, τοὺς δὲ, καὶ μηνῶν, τοὺς δὲ, ὀλίγα ἑωρακότας πώποτε αὐτὸν, τοὺς δὲ, καὶ εὖ εἰδότας ὅτι ὀλίγα ἂν ἴδοιεν· καὶ ὅμως ἤθελον αὐτῷ ὑπακούειν.

δ'. Καὶ

quam iis qui et imperium in eos habent, et emolumenta ex eis capiunt: quum homines in nullos maiori coeant impetu, quam quos in se regnum affectare sentiunt.

3. Haec quum apud animum expenderemus, ita de his arbitrabamur; vt homini, prout est a natura, facilius existimaremus esse, quibusuis animantibus aliis, quam hominibus imperare. Sed vbi cogitauimus, fuisse Cyrum Persam, qui complures homines, complures ciuitates, complures etiam nationes sibi parentes habuerit: tum deinde relicta sententia priori, sic statuere coacti sumus; vt hominibus imperare, neque illarum in rerum numero, quae res fieri nequeunt, ponendum; neque factu esse difficile censeremus, modo scite quis hoc agat. Quippe Cyro sponte sua paruisse nouimus homines, qui partim ab eo complurium dierum, partim mensium interuallo abessent, partim nunquam ipsum vidissent, partim certo scientes, se non visuros, nihilo tamen ei minus obedire vellent.

δ'. Καὶ γάρ τοι τοσοῦτον διήνεγκε τῶν ἄλλων βασιλέων, καὶ τῶν πατρίας ἀρχὰς παρειληφότων, καὶ τῶν δι' ἑαυτῶν κτησαμένων, ὥστε ὁ μὲν Σκύθης, καίπερ παμπόλλων ὄντων Σκυθῶν, ἄλλῃ μὲν ὑδενὸς δύναιτ' ἂν ἔθνους ἐπάρξαι, ἀγαπῴη δ' ἂν εἰ τῷ ἑαυτῷ ἔθνους ἄρχων διαγένοιτο. καὶ ὁ Θρᾷξ Θρᾳκῶν· καὶ ὁ Ιλλυριὸς Ιλλυριῶν· καὶ τἆλλα δὲ ὡσαύτως ἔθνη ἀκούομεν· (τὰ γοῦν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἔτι καὶ νῦν αὐτόνομα εἶναι λέγεται, καὶ λελύσθαι ἀπ' ἀλλήλων.) Κῦρος δὲ παραλαβὼν ὡσαύτως καὶ τὰ ἐν τῇ Ασίᾳ ἔθνη αὐτόνομα ὄντα, ὁρμηθεὶς σὺν ὀλίγῃ Περσῶν στρατιᾷ, ἑκόντων μὲν ἡγήσατο Μήδων, ἑκόντων δὲ Υρκανίων· κατεστρέψατο δὲ Σύρους, Ασσυρίους, Αραβας, Καππαδόκας, Φρύγας ἀμφοτέρους, Λυδούς, Κᾶρας, Φοίνικας, Βαβυλωνίους· ἦρξε δὲ καὶ Βακτρίων καὶ Ινδῶν καὶ Κιλίκων· ὡσαύτως καὶ Σακῶν καὶ Παφλαγόνων, καὶ *Μεγαδινῶν, καὶ ἄλλων δὲ παμπόλλων ἐθνῶν, ὧν ὐδ' ἂν τὰ ὀνόματα ἔχοι τις εἰπεῖν. ἐπῆρξε δὲ καὶ

4. Etenim caeteris ille regibus tantum praestitit, cum iis qui accepissent paternos, tum qui sibi principatus ipsi acquisivissent; vt, quum Scytha, quamvis amplissimae Scytharum copiae sint, nullam regno suo nationem aliam adiicere possit, satisque sibi ducat, si suae gentis imperium retineat; et Thrax, si Thracum; Illyricus, Illyricorum; itidemque de caeteris eadem nationibus audiamus: (nam in Europa quidem etiam nunc sui iuris, et a se inuicem distinctae gentes esse perhibentur) Cyrus vnus, qui nationes Asiae similiter suis vtentes legibus liberasque reperisset, exigua cum Persarum manu domo profectus, Medis quidem Hyrcaniisque non inuitis imperavit: Syros vero, Assyrios, Arabes, Cappadoces, Phrygas vtrosque, Lydos, Cares, Phoenices, Babylonios subegerit: atque etiam Bactrios, Indos, Cilices, Sacas item, Paphlagonas, Megadinos, (Mariandynos) gentes alias complures, quarum ne nomina quidem referre quis possit, in ditione habuerit. Idem Graecos

* Alias Βαδινῶν, alias Μαγαδιῶν, vel potius Μαριανδυνῶν.

καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ· καταβὰς δὲ ἐπὶ θάλατταν, καὶ Κυπρίων, καὶ Αἰγυπτίων.

ε'. Καὶ τοίνυν τούτων τῶν ἐθνῶν ἦρξεν, ἅθ' ἑαυτῷ ὁμογλώττων ὄντων, ἅτε ἀλλήλοις· καὶ ὅμως ἠδυνήθη ἐφικέσθαι μὲν ἐπὶ τοσαύτην γῆν τῷ ἀφ' ἑαυτοῦ φόβῳ, ὥστε καταπλῆξαι πάντας, καὶ μηδένα ἐπιχειρεῖν αὐτῷ· ἐδυνήθη δὲ ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν τοσαύτην τοῦ πάντας αὐτῷ χαρίζεσθαι, ὥστε ἀεὶ τῇ αὐτοῦ γνώμῃ ἀξιῶν κυβερνᾶσθαι. ἀνηρτήσατο δὲ τοσαῦτα φῦλα, ὅσα καὶ διελθεῖν ἔργον ἐστὶν, ὅποι ἂν ἄρξηταί τις πορεύεσθαι ἀπὸ τῶν βασιλείων, ἥν τε πρὸς ἕω, ἥν τε πρὸς ἑσπέραν, ἥν τε πρὸς ἄρκτον, ἥν τε πρὸς μεσημβρίαν. ἡμεῖς μὲν δὴ, ὡς ἄξιον ὄντα θαυμάζεσθαι τοῦτον τὸν ἄνδρα, ἐσκεψάμεθα τίς ποτε ὢν γενεὰν, καὶ ποίαν τινὰ φύσιν ἔχων, καὶ ποίᾳ τινὶ παιδείᾳ παιδευθεὶς, τοσοῦτον διήνεγκεν εἰς τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων. ὅσα δ' ἂν καὶ ἐπυθόμεθα, καὶ ἠθέλομεν περὶ αὐτοῦ, ταῦτα πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

ΚΕΦ.

Graecos incolentes Asiam, et Cyprios, et Aegyptios, ad mare quum descendisset, suam in potestatem redegit.

5. Harum igitur gentium imperio potitus est, quibus neque cum ipso, neque inter se lingua communis erat. Nihilominus ita metu sui tantum terrarum obire potuit, vt omnibus formidine percussis, aduersus ipsum nemo quidquam moliri auderet. Idem tantum in hominum animis excitare potuit desiderium praestandi ea, quae essent ipsi grata: vt omnes ipsius arbitrio regi perpetuo cuperent. Tot nationes vt ex ipso penderent, effecit; quot etiam enumerando percurrere fuerit operosum, quacunque scilicet ex parte a regia quis ordiatur; siue ad ortum, seu occasum; siue ad septentriones, seu meridiem. Nos quidem certe de hoc viro, velut admiratione digno, quo genere natus, quali praeditus indole, quali excultus disciplina, tantum gubernandis hominibus excelluerit, alios consuluimus: et idcirco narrare conabimur, quaecunque de ipso vel percunctando resciuimus, vel intellexisse videmur.

ΚΕΦ. β'.

Πατρὸς μὲν δὴ λέγεται ὁ Κῦρος γενέσθαι Καμβύσου, Περσῶν βασιλέως. (ὁ δὲ Καμβύσης ἦτος τῦ Περσειδῶν γένους ἦν, οἱ δὲ Περσεῖδαι ἀπὸ Περσέως κληΐζονται) μητρὸς δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης γενέσθαι· ἡ δὲ Μανδάνη αὕτη Ἀστυάγους ἦν θυγάτηρ, τῦ Μήδων γενομένου βασιλέως. φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται, καὶ ἄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν Βαρβάρων, εἶδος μὲν κάλλιστος, ψυχὴν δὲ φιλανθρωπότατος, καὶ φιλομαθέστατος, καὶ φιλοτιμότατος· ὥστε πάντα μὲν πόνον ἀνατλῆναι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομεῖναι τῦ ἐπαινεῖσθαι ἕνεκα.

β'. φύσιν μὲν δὴ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μορφῆς τοιαύτην ἔχων διαμνημονεύεται· ἐπαιδεύθη γε μὴν ἐν Περσῶν νόμοις. ἦτοι δὲ δοκοῦσιν οἱ νόμοι ἄρχεσθαι τῦ κοινῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελούμενοι. *ἐκ ἔνθεν γὰρ, ὅθεν περ ἐν ταῖς πλείσαις πόλεσιν ἄρχονται. αἱ μὲν γὰρ πλεῖσαι πόλεις ἀφεῖσαι παιδεύειν ὅπως τις ἐθέλοι τὸς ἑαυτῦ παῖδας, καὶ

CAP. II.

Cyrum, Cambyſe patre, Perſarum rege, natum fuiſſe fertur. Cambyſes ipſe Perſidarum e gente fuit ortus: qui auctore Perſeo celebrantur. Matrem ei fuiſſe Mandanam conſtat, Aſtyagis Medorum regis filiam. Fuiſſe autem Cyrus ita comparatus a natura perhibetur, atque etiam nunc decantatur a Barbaris, vt et forma pulcherrimus, et animo praeditus humaniſſimo, et diſcendi, adipiſcendique honoris auidiſſimus eſſet: adeoque nullum non laborem perferret, nullum non laudis gratia periculum adiret.

2. Tali quum a natura indole animi, formaque Cyrus eſſet, quemadmodum ſane hactenus memoratur; etiam ſecundum leges Perſarum eſt inſtitutus. Earum vero princeps eſſe cura videtur, id efficere, quod bono publico maxime conducat. Non enim inde faciunt initium, vnde quamplurimis in ciuitatibus leges exordiuntur. Nam pleraeque ciuitates cuiuis educandi liberos ſuos, qua ipſi viſum ratione fuerit, poteſtatem faciunt,

* Al. ἐκ ἐμοίως γὰρ ταῖς πλείσαις εκ.

καὶ αὐτὰς τὰς πρεσβυτέρας ὅπως ἐθέλωσι διάγειν. *ἔπειτα προστάττωσιν αὐτοῖς μὴ κλέπτειν, μὴ ἁρπάζειν, μὴ βίᾳ εἰς οἰκίαν παριέναι, μὴ παίειν ὃν μὴ δίκαιον, μὴ μοιχεύειν, μὴ ἀπειθεῖν ἄρχοντι, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα ὡσαύτως. ἢν δέ τις τούτων τι παραβαίνῃ, ζημίας αὐτοῖς ἐπέθεσαν.

γ'. Οἱ δὲ Περσικοὶ νόμοι προλαβόντες, ἐπιμέλονται ὅπως τὴν ἀρχὴν μὴ τοιοῦτοι ἔσονται οἱ πολῖται, ὥστε πονηρόν τινος ἔργον ἢ αἰσχρὸν ἐφιέσθαι. ἐπιμέλονται δὲ ὧδε· ἔστιν αὐτοῖς Ἐλευθέρα ἀγορὰ καλουμένη, ἔνθα τά τε βασίλεια καὶ τὰ ἄλλα ἀρχεῖα πεποίηται· ἐντεῦθεν τὰ μὲν ὤνια, καὶ οἱ ἀγοραῖοι, καὶ αἱ τούτων φωναὶ καὶ ἀπειροκαλίαι ἀπελήλανται εἰς ἄλλον τόπον, ὡς μὴ μιγνύηται ἡ τούτων τύρβη τῇ τῶν πεπαιδευμένων εὐκοσμίᾳ.

δ'. Διῄρηται δὲ αὕτη ἡ ἀγορὰ, ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα, εἰς τέτταρα μέρη· τούτων δ' ἔστιν ἓν μὲν παισὶν, ἓν δὲ ἐφήβοις, ἄλλο

faciunt, atque ipsis etiam provectioribus viuere sui ex animi sententia permittunt: deinde edicunt, nequis furetur, ne rapiat, ne per vim domum in aliquam irrumpat, ne quem per iniuriam pulset, adulterium ne committat, magistratus imperio parere ne detrectet, atque his itidem alia consimilia. Quod si quis horum aliquid transgrediatur, poenae propositae sunt.

3. At vero Persicae leges hoc anteuertentes, primum procurant, ne prorsus eiusmodi ciues sint, qui praui alicuius foediue facinoris libidine ducantur. Atque hoc huiusmodi quadam ratione procurant. Est apud eos forum, quod Liberum vocant, in quo cum regia, tum curiae magistratuum caeterae sunt extructae. Hinc et res venales, et nundinatores, et clamores horum ac insolentiae alium in locum reiectae sunt: ne horum turbulenta confusio cum decoro illorum ordine, qui sunt instituendi, permisceatur.

4. Forum hoc ad curias situm, quatuor in partes est diuisum. Earum prima pueris est attributa, puberibus altera,

* Al. ἐπιτάττειν.

ἄλλο τελείοις ἀνδράσιν, ἄλλο τοῖς ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα ἔτη γεγονόσι. νόμῳ δὲ εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας ἕκαστοι τούτων πάρεισιν, οἱ μὲν παῖδες, ἅμα τῇ ἡμέρᾳ, καὶ οἱ τέλειοι ἄνδρες· οἱ δὲ γεραίτεροι, ἡνίκ' ἂν ἑκάστῳ προχωρῇ, πλὴν ἐν ταῖς τεταγμέναις ἡμέραις, ἐν αἷς δεῖ αὐτοὺς παρεῖναι· οἱ δὲ ἔφηβοι καὶ κοιμῶνται περὶ τὰ ἀρχεῖα, σὺν τοῖς γυμνικοῖς ὅπλοις, πλὴν τῶν γεγαμηκότων. ὅτοι δὲ ὅτε ἐπιζητῶνται, ἢν μὴ προῤῥηθῇ παρεῖναι· ὅτε πολλάκις ἀπεῖναι καλόν.

ε'. Ἀρχοντες δ' ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τῶν μερῶν εἰσι δώδεκα, (δώδεκα γὰρ καὶ Περσῶν φυλαὶ διήρηνται) καὶ ἐπὶ μὲν τοῖς παισὶν ἐκ τῶν γεραιτέρων ἡρημένοι εἰσὶν, οἳ ἂν δοκῶσι τοὺς παῖδας βελτίστους ἀποδεικνῦναι· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐφήβοις, ἐκ τῶν τελείων ἀνδρῶν, οἳ ἂν αὐτοὺς τοὺς ἐφήβους βελτίστους δοκῶσι παρέχειν· ἐπὶ δὲ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, οἳ ἂν δοκῶσι παρέχειν αὐτοὺς μάλιστα τὰ τεταγμένα ποιοῦντας, καὶ τὰ παραγγελλόμενα ὑπὸ τῆς μεγίστης ἀρχῆς. εἰσὶ δὲ καὶ τῶν γεραιτέρων προστάται ἡρημένοι, οἳ προστατεύσουσιν, ὅπως καὶ αὐτοὶ τὰ καθήκοντα ἀποτελῶσιν.

ς'. A

tertia plenam adeptis aetatem viris, quarta militares annos egressis. Et ex lege singuli suis in locis adsunt, pueri quidem, et aetatis maturae viri, primo diluculo: seniores vero, vbi cuique commodum est, extra statos dies, quibus oportet eos adesse. Puberes etiam propter curias cum armis gymnicis dormiunt: maritis exceptis, quorum praesentia ne quidem requiritur, nisi denuntiatum fuerit, vt adsint: nec honestum, hos abesse saepius.

5. Harum partium cuique duodecim sunt praesides, quod Persarum natio totidem in tribus sit distincta. Praesunt autem pueris delecti quidam ex senioribus, qui eos effecturi quam optimos videantur. Ephebis item, de virorum aetatis integrae numero lecti quidam, qui hos reddituri optimos existimentur. Viris etiam maturae iam aetatis praeficiuntur, qui tales reddituri putentur, vt potissimum sibi praescripta, et a magistratu summo imperata praestent. Ne senioribus quidem sui praefecti desunt, quippe quod his etiam qui praesint, deligantur; vt et ipsi officium faciant.

6. Ac

ς'. Α δὲ ἑκάστῃ ἡλικίᾳ προσέταξαν ποιεῖν, διηγησόμεθα, ὡς μᾶλλον δῆλον γένηται, ἢ ἐπιμέλονται ὡς ἂν βέλτιστοι εἶεν οἱ πολῖται. οἱ μὲν δὴ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες, διάγουσι μανθάνοντες δικαιοσύνην, καὶ λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τοῦτο ἔρχονται, ὥσπερ παρ' ἡμῖν οἱ τὰ γράμματα μαθησόμενοι. οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν διατελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας δικάζοντες αὐτοῖς. γίγνεται γὰρ δὴ καὶ παισὶ πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ ἀνδράσιν, ἐγκλήματα καὶ κλοπῆς, καὶ ἁρπαγῆς, καὶ βίας, καὶ ἀπάτης, καὶ κακολογίας, καὶ ἄλλων οἵων εἰκός. ὃς δ' ἂν γνῶσι τούτων τὶ ἀδικοῦντας, τιμωροῦνται.

ζ'. Κολάζουσι δὲ καὶ ὃς ἂν ἀδίκως ἐγκαλοῦντας εὑρίσκωσι· δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος, ὃ ἕνεκα ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζονται δὲ *ἥκιστα, ἀχαριστίας· καὶ ὃν ἂν γνῶσι δυνάμενον μὲν χάριν ἀποδιδόναι, μὴ ἀποδιδόντα δὲ, κολάζουσι καὶ τοῦτον ἰσχυρῶς. οἴονται γὰρ τοὺς ἀχαρίστους, καὶ περὶ Θεοὺς ἂν μάλιστα

6. Ac nos etiam illa commemorabimus, quae cuilibet aetati praestanda legum ex praescripto sunt, vt qua cura studioque efficiant, quo ciues optimi sint, magis etiam pateat. Pueri ergo magistrorum domos frequentando, in discenda iustitia, versantur; et aiunt, ad hoc se non aliter itare, atque soleant apud nos, qui literis operam daturi sunt. Horum autem praesides, maximam diei partem, iure dicundo conterunt. Nam et inter hos pueros nihilo sequius, ac inter viros, mutuae criminum accusationes exiſtunt, furti, rapinae, vis illatae, doli, conuitii, et aliorum, quae accusari solent. In illos autem, quos intelligunt talis alicuius iniuriae reos, animaduertunt.

7. Eos etiam plectunt, quos per iniuriam accusare comperiunt: iudicium vero dant de illo quoque crimine, propter quod inter homines odia mutua potissimum exiſtunt, quum postulationes in iudiciis de eo minime fiant, nimirum de ingratitudine. Itaque si quem intellexerint gratiam non referre, quum possit; in eum etiam valde animaduertunt. Nam ingratos homines imprimis nulla

* Al. οὐχ ἥκιστα.

μάλιστα ἀμελῶς ἔχειν, καὶ περὶ γονέας, καὶ πατρίδα, καὶ φίλους. ἔπεσθαι δὲ δοκεῖ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ ἡ ἀναισχυντία· καὶ γὰρ αὕτη μεγίστη δοκεῖ εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών.

η'. Διδάσκουσι δὲ τοὺς παῖδας καὶ σωφροσύνην. μέγα δὲ συμβάλλεται εἰς τὸ μανθάνειν σωφρονεῖν αὐτούς, ὅτι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὁρῶσιν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν σωφρόνως διάγοντας. διδάσκουσι δὲ αὐτοὺς καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται, ὅτι ὁρῶσι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους πειθομένους τοῖς ἄρχουσιν ἰσχυρῶς. διδάσκουσι δὲ καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι γαστρὸς καὶ ποτοῦ. μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται, ὅτι ὁρῶσι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὑπ' πρόσθεν ἀπιόντας γαστρὸς ἕνεκα, πρὶν ἂν ἀφῶσιν οἱ ἄρχοντες· καὶ ὅτι ὑπὸ παρὰ μητρὶ σιτοῦνται οἱ παῖδες, ἀλλὰ παρὰ τῷ διδασκάλῳ, ὅταν οἱ ἄρχοντες σημήνωσι. φέρονται καὶ οἴκοθεν σῖτον μὲν, ἄρτον· ὄψον δὲ, κάρδαμον· πιεῖν δὲ, ἤν τις διψῇ, κώθωνα, ὡς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρύσασθαι. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνουσι τοξεύειν

Deorum cura, nulla parentum, patriae, amicorum, affici arbitrantur. Quin et impudentia potiſſimum ingratitudinem comitari creditur, quod haec vna omnium eſſe maxima dux ad turpiſſima quaeque videantur.

8. Praeterea pueros ad temperantiam condoceſaciunt. Plurimum vero ad hanc diſcendam confert, quod ipſos etiam ſeniores toto die temperanter ac moderate vitam agere vident. Addunt praecepta de praeſtanda magiſtratibus obedientia: quam ad rem multum confert, quod et ſeniores enixe vident magiſtratibus obtemperare. Docent eos et ventris ac potus abſtinentiam: nec parum ad hoc adfert adiumenti, tum quod ſeniores quoque non prius ventris cauſa diſcedere vident, quam ſuis a praeſidibus dimittantur; tum etiam, quod apud matrem pueri non paſcuntur, ſed apud magiſtrum, poſtquam id praeſides eis ſignificant. Afferunt autem domo panes quidem ad cibum, naſturtium vero ad obſonium; itemque ampullam, vt, ſi quis ſitiat, e praeterfluente hauriat. Ad haec arcum tendere, ſagittis

τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. μέχρι μὲν δὴ ἓξ ἢ ἑπτακαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ γενεᾶς οἱ παῖδες ταῦτα πράττουσιν· ἐκ τούτου δὲ εἰς τοὺς ἐφήβους ἐξέρχονται.

θ'. Οὗτοι δ' αὖ οἱ ἔφηβοι διάγουσιν ὧδε· δέκα ἔτη, ἀφ' ἧς ἂν ἐκ παίδων ἐξέλθωσι, κοιμῶνται μὲν περὶ τὰ ἀρχεῖα, ὥσπερ προείρηται, καὶ φυλακῆς ἕνεκα τῆς πόλεως καὶ σωφροσύνης. δοκεῖ γὰρ αὕτη ἡ ἡλικία μάλιστα ἐπιμελείας δεῖσθαι. παρέχουσι δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἑαυτοὺς μάλιστα τοῖς ἄρχουσι χρῆσθαι, ἤν τι δέωνται ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. καὶ ὅταν μὲν δέῃ, πάντες μένουσι περὶ τὰ ἀρχεῖα. ὅταν δὲ ἐξίῃ βασιλεὺς ἐπὶ θήραν, ἐξάγει τὴν ἡμίσειαν τῆς φυλακῆς. ποιεῖ δὲ τοῦτο πολλάκις τοῦ μηνός. ἔχειν δὲ δεῖ τοὺς ἐξιόντας, τόξα παρὰ τὴν φαρέτραν, καὶ ἐν κολεῷ κοπίδα, ἢ σάγαριν· ἔτι δὲ καὶ γέρρον, καὶ παλτὰ δύο, ὥστε τὸ μὲν ἀφιέναι, τῷ δ', ἂν δέῃ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι.

ι. Διὰ τοῦτο δὲ δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, καὶ βασιλεύς, ὥσπερ καὶ ἐν πολέμῳ, ἡγεμὼν αὐτοῖς ἐστι, καὶ αὐτός τε θηρᾷ, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται ὅπως ἂν θηρῶεν,

sagittis et iaculis ferire discunt. Exercent autem in his se pueri, vsque ad sextum septimumue ac decimum aetatis annum: a quo iam tempore ad ephebos abeunt.

9. Hi autem hoc modo degunt. Decem annis, postquam e pueris excesserunt, ad curias somnum capiunt, vt dictum est, cum ciuitatis custodiendae, tum exercendae temperantiae gratia. Nam haec potissimum aetas requirere curam videtur. Iidem interdiu quoque magistratibus vtendos se praebent, si qua in re ipsorum opera publice desideretur. Ac siquidem vsus ita postulet, vniuersi ad curias manent. Rex vero, quum venatum exit, (et exit per mensem saepius) dimidiam custodiae partem educit. Quotquot autem exeunt, arcus habere iuxta pharetram oportet, ac copidem in vagina, vel securim: Praeterea cetram, et hastas binas, vt harum alteram emittant; altera, si sit opus, comitus vtantur.

10. Cur vero publice venationi operam dent, in qua rex ducis officio perinde ac belli tempore fungitur, quum et ipse venetur, et, vt venentur alii, curam adhibeat; haec causa est; quod

ρῶεν, ὅτι ἀληθεστάτη δοκεῖ αὕτη ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι. καὶ γὰρ πρωὶ ἀνίσασθαι ἐθίζει, καὶ ψύχη καὶ θάλπη ἀνέχεσθαι, γυμνάζει δὲ καὶ ὁδοιποίαις καὶ δρόμοις. ἀνάγκη δὲ καὶ τοξεῦσαι θηρίον, καὶ ἀκοντίσαι ὅπου ἂν παραπίπτῃ. καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πολλάκις ἀνάγκη θήγεσθαι ἐν τῇ θήρᾳ, ὅταν τι τῶν ἀλκίμων θηρίων ἀνθίστηται. παίειν μὲν γὰρ δεῖ τὸ ὁμόσε γιγνόμενον, φυλάξασθαι δὲ τὸ ἐπιφερόμενον· ὥστε ῥᾴδιον εὑρεῖν, τί ἐν τῇ θήρᾳ ἄπεστι τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων.

ια'. Ἐξέρχονται δὲ ἐπὶ τὴν θήραν, ἄριστον ἔχοντες πλεῖον μὲν, ὡς τὸ εἰκὸς, τῶν παίδων, τἆλλα δὲ ὅμοιον. καὶ θηρῶντες μὲν, οὐκ ἂν ἀρισήσαιεν· ἢν δέ τι δέῃ θηρίου ἕνεκα ἐπικαταμεῖναι, ἢ ἄλλως βουληθῶσι διατρίψαι περὶ τὴν θήραν, τὸ ἄριστον τοῦτο δειπνήσαντες, τὴν ὑστεραίαν οὐ θηρῶσι μέχρι δείπνου· καὶ μίαν ἄμφω ταύτας τὰς ἡμέρας λογίζονται, ὅτι μιᾶς ἡμέρας σῖτον δαπανῶσι. τοῦτο δὲ ποιοῦσι τοῦ ἐθίζεσθαι ἕνεκα, ἵνα καὶ ἐάν τι ἐν πολέμῳ δεήσῃ, δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. καὶ

quod bellicarum rerum iſtaec exercitatio veriſſima videatur eſſe. Conſuefacit enim ad ſurgendum mane, et ad frigora caloreſque perferendos, atque etiam ad itinera et curſus exercet. Praeterea ſagittis iaculiſque feram petere neceſſe eſt, vbicunque inciderit. Saepe etiam acui animum in venatione oportet, obiiciente ſe robuſta et feroci aliqua beſtia. Nam quae offerunt ſeſe beſtiae, feriendae ſunt: ab iis autem cavendum, quae in venantem irruunt. Adeoque non facile quis reperiat, quidnam eorum quae bellum habet, a venatione abſit.

11. Quum autem venatum exeunt, prandium ſecum ferunt, copioſius illud quidem, ceu par eſt, quam puerorum: alioqui tamen ſimile. Ac dum venantur, haud quaquam prandent. Sin autem vel ferae cauſſa praeſtolari oporteat, vel caeteroqui diutius immorari venationi libeat: illo prandio coenae tempore ſumto, poſtridie rurſus ad coenam vſque venantur. Itaque biduum hoc vnum diem putant, propterea quod vnius diei cibum abſumant. Faciunt autem hoc conſuefcendi cauſſa, vt, ſi quid tale in bello etiam vſus poſtulet, praeſtari ab eis poſſit.

Quid-

καὶ ὄψον δὲ τοῦτο ἔχουσιν οἱ τηλικοῦτοι ὅ, τι ἂν θηράσωσιν· εἰ δὲ μή, τὸ κάρδαμον. εἰ δέ τις αὐτοὺς οἴεται ἢ ἐσθίειν ἡδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχωσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἢ πίνειν ἡδῶς, ὅταν ὕδωρ πίνωσιν, ἀναμνησθήτω, πῶς μὲν ἡδὺ μάζα καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ διψῶντι πιεῖν.

ιβ'. Αἱ δ' αὖ μένουσαι φυλαὶ διατρίβουσι μελετῶσαι τά τε ἄλλα, ἃ παῖδες ὄντες ἔμαθον, καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν· καὶ διαγωνιζόμενοι ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διατελοῦσιν. εἰσὶ δὲ καὶ δημόσιοι τούτων ἀγῶνες, καὶ ἆθλα προτίθεται. ἐν ᾗ δ' ἂν τῶν φυλῶν πλεῖστοι ὦσι δαημονέστατοι καὶ ἀνδρικώτατοι καὶ εὐπειστότατοι, ἐπαινοῦσιν οἱ πολῖται, καὶ τιμῶσιν οὐ μόνον τὸν νῦν ἄρχοντα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅστις αὐτοὺς παῖδας ὄντας ἐπαίδευσε. χρῶνται δὲ τοῖς μένουσι τῶν ἐφήβων αἱ ἀρχαὶ, ἤν τι ἢ φρουρῆσαι δεήσῃ, ἢ κακούργους ἐρευνῆσαι, ἢ λῃστὰς ὑποδραμεῖν, ἢ καὶ ἄλλο τι, ὅσα ἰσχύος ἢ τάχους ἔργα ἐστί. ταῦτα

Quidquid vero, qui hac aetate sunt, venando ceperint, id eis in obsonium cedit: si captum nihil sit, nasturtio vescuntur. Quod si quis eos vel ingrato cibo vesci putat, quum nasturtium solum adhibent ad panem, vel vti potu ingrato, quum aquam bibunt: is ad animum reuocet, quam suauis cibus sit offa et panis, si edat esuriens; quam suauis aqua, si bibat sitiens.

12. Quae autem domi manent tribus, eae, cum aliis exercitiis, quae pueri didicerunt, occupantur; tum sagittando ac iaculando: in quibus sane perpetuae inter eos contentiones existunt. Etiam publica quaedam horum certamina sunt, et in eis praemia proposita. In quacunque vero tribu quamplurimi peritia, fortitudine, obedientia praestiterint; eius non modo praeses a ciuibus laudatur et honore afficitur; sed etiam is, qui eos, dum adhuc pueri essent, instituit. Atque horum domi manentium epheborum opera magistratus vtuntur, si quo praesidio custodiaue sit opus, aut si vestigandi sint malefici, vel intercipiendi latrones, vel ad aliud quidpiam eorum, quaecunque virium aut celeritatis opera sunt.

Haec

ταῦτα μὲν δὴ οἱ ἔφηβοι πράτ]ουσιν. ἐπειδὰν δὲ τὰ δέκα ἔτη διατελέσωσιν, ἐξέρχονται εἰς τὰς τελείας ἄνδρας.

ιγ'. ΑΦ' ὧν δ' ἂν ἐξέλθωσι χρόνῳ ἐκ τῶν ἐφήβων, ὅτοι αὖ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διάγουσιν ὧδε. πρῶτον μέν, ὥσπερ οἱ ἔφηβοι, παρέχουσιν ἑαυτοὺς ταῖς ἀρχαῖς χρῆσθαι, ἤν τι δέῃ περὶ τῆ κοινῆ, ὅσα σωφρονούντων τε ἤδη ἔργα ἐστὶ, καὶ ἔτι δυναμένων. ἢν δέ πῃ δεήσῃ στρατεύεσθαι, τόξα μὲν οἱ ὕτω πεπαιδευμένοι ἀκέτι ἔχοντες ἁδὲ παλτὰ, στρατεύονται, τὰ δ' ἀγχέμαχα ὅπλα καλούμενα, θώρακά τε περὶ τοῖς στέρνοις, καὶ γέρρον ἐν τῇ ἀριστερᾷ, οἷον δὴ παραγράφονται *οἱ Πέρσαι ἔχοντες· ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ, μάχαιραν ἢ κοπίδα. καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι ἐκ τούτων καθίστανται, πλὴν οἱ τῶν παίδων διδάσκαλοι. ἐπειδὰν δὲ τὰ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διατελέσωσιν, εἶησαν μὲν ἂν ὅτι πλεῖόν τι ἢ πεντήκοντα ἔτη γεγονότες ἀπὸ γενεᾶς. ἐξέρχονται δὲ τηνικαῦτα εἰς τοὺς γεραιτέρους ὄντας τε καὶ καλουμένους.

ιδ'. Οἱ δ' αὖ γεραίτεροι ὅτοι στρατεύονται μὲν ἀκέτι ἔξω τῆς

Haec igitur agunt ephebi, ac poſtquam annos illos decem exegerunt, ad viros aetatis plenae tranſeunt.

13. A quo autem tempore ex ephebis exceſſerunt, viginti et quinque annis huiuſmodi vitam agunt. Primum perinde ac ephebi ſe magiſtratibus exhibent, ſi qua in parte ipſorum opera publice ſit opus, ad ea quae curant iam intelligentia praediti, et viribus adhuc integri. Quod ſi eundum ſit in militiam, non iam hoc modo inſtituti vel arcus in expeditione geſtant, vel tragulas; ſed arma, quibus apud Graecos inde nomen eſt, quod eis cominus pugnetur: circum pectora thoracem, cetramque talem manu ſiniſtra, cum quali Perſae pinguntur: dextra vero ſicam, vel copidem. Omnes autem magiſtratus ex his conſtituuntur, exceptis puerorum magiſtris. Hos annos quinque ac viginti poſtquam exegerunt, iam quinquageſimum aetatis annum, ab ortu ſcilicet, exceſſerint. Itaque tunc eorum in numerum abeunt, qui et ſunt et appellantur ſeniores.

14. Hi vero non amplius extra ſolum patrium militatum eunt,

* Al. εἶὰν περ γράφωνται.

τῆς ἑαυτῶν, οἴκοι δὲ μένοντες δικάζουσι τά τε κοινὰ πάντα καὶ τὰ ἴδια. καὶ θανάτου δὲ ὅτοι κρίνουσι, καὶ τὰς ἀρχὰς ὅτοι πάσας αἱροῦνται· καὶ ἤν τις, ἢ ἐν ἐφήβοις, ἢ ἐν τελείοις ἀνδράσιν, ἐλλίπῃ τι τῶν νομίμων, φαίνουσι μὲν οἱ φύλαρχοι ἕκαστον, καὶ τῶν ἄλλων ὁ βουλόμενος. οἱ δὲ γεραίτεροι ἀκούσαντες, ἐκκρίνουσιν. ὁ δὲ ἐκκριθεὶς, ἄτιμος τὸν λοιπὸν βίον διατελεῖ.

ιε'. Ινα δὲ σαφέστερον δηλωθῇ πᾶσα ἡ Περσῶν πολιτεία, μικρὸν ἐπάνειμι. νῦν γὰρ ἐν βραχυτάτῳ ἂν δηλωθείη, διὰ τὰ προειρημένα. λέγονται μὲν γὰρ Πέρσαι ἀμφὶ τὰς δώδεκα μυριάδας εἶναι. τούτων δ' οὐδεὶς ἀπελήλαται νόμῳ τιμῶν καὶ ἀρχῶν, ἀλλ' ἔξεστι πᾶσι Πέρσαις πέμπειν τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εἰς τὰ κοινὰ τῆς δικαιοσύνης διδασκαλεῖα. ἀλλ' οἱ μὲν δυνάμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας ἀργοῦντας, πέμπουσιν· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι, οὐ πέμπουσιν. οἱ δ' ἂν παιδευθῶσι παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις, ἔξεστιν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἐφήβοις νεανισκεύεσθαι· τοῖς δὲ μὴ διαπαιδευθεῖσιν οὐκ ἔξεστιν. οἱ δ'

eunt, ſed domi manent, omniaque tam publica iudicia, quam priuata exercent. Etiam capitis ſupplicia decernunt, ac magiſtratus omnes legunt. Si qui autem vel inter ephebos, vel eos qui plenae ſunt virilis aetatis, in eorum aliquo deliquerint, quae legibus conſtituta ſunt: eorum vnumquemque tribuum praefides deferunt, et aliorum quiſpiam, qui velit. Seniores vero, recognita, eum loco mouent. Motus autem ordine, per omnem deinde vitam infamis manet.

15. Vt vero planius vniuerſa Perſarum reipublicae ratio declaretur, ad ſuperiora paulum reuertor. Nam propter illa, quae antehac a nobis dicta ſunt, quam pauciſſimis nunc declarari poterit. Perſarum ad centum et viginta millia feruntur eſſe. Horum nemo lege ab honoribus et magiſtratibus arcetur, ſed cuiuis Perſae liberos ſuos ad ſcholas iuſtitiae publicas mittere licet. Mittunt vero, qui alere liberos ſuos in otio poſſunt: qui non poſſunt, non mittunt. Apud magiſtros autem publicos inſtitutis licet inter ephebos adoleſcere, quod illis haud fas eſt, qui huius inſtitutionis curſum non tenuerunt.

οἱ δ' ἂν ἐν τοῖς ἐφήβοις διατελέσωσι τὰ νόμιμα ποιοῦντες, ἔξεστι τούτοις εἰς τοὺς τελείους ἄνδρας συναλίζεσθαι, καὶ ἀρχῶν καὶ τιμῶν μετέχειν· οἱ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς παισὶ μὴ διατελέσωσιν, ἢ ἐν τοῖς ἐφήβοις, οὐκ εἰσέρχονται εἰς τοὺς τελείους. οἱ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς τελείοις διαγένωνται ἀνεπίληπτοι, οὗτοι τῶν γεραιτέρων γίνονται. οὕτω μὲν δὴ οἱ γεραίτεροι διὰ πάντων τῶν καλῶν ἐληλυθότες καθίστανται. καὶ ἡ πολιτεία αὕτη, ᾗ οἴονται χρώμενοι βέλτιστοι ἂν εἶναι.

ιϛ'. Καὶ νῦν δὲ ἔτι ἐμμένει μαρτυρία καὶ τῆς μετρίας διαίτης αὐτῶν, καὶ τοῦ ἐκπονεῖσθαι τὴν δίαιταν. αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστι Πέρσαις καὶ τὸ ἀποπτύειν καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι, καὶ τὸ φύσης μεστὸς φαίνεσθαι· αἰσχρὸν δὲ ἔτι καὶ τὸ ἱόντα που φανερὸν γενέσθαι ἢ τοῦ οὐρῆσαι ἕνεκα, ἢ καὶ ἄλλου τινὸς τοιούτου. ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ἐδύναντο ποιεῖν, εἰ μὴ καὶ διαίτῃ μετρίᾳ ἐχρῶντο, καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον, ὥστε ἄλλῃ ποι ἀποχωρεῖν.

ΚΕΦ.

runt. Iam quotquot inter ephebos ea, quae praescripta legibus sunt, plene praestiterunt; iis permissum est, illorum contubernio, qui virilem aetatem plenam assecuti sunt, aggregari, ac magistratuum honorumque participes fieri. Qui vero vel inter pueros vel ephebos tempus suum non exegerunt; nec in virorum aetatis integrae classem admittuntur. Inter viros autem constantis aetatis, qui perpetuo sine culpa vixere, seniorum in ordinem cooptantur. Atque ita inter hos seniores alleguntur ii, qui omnis iter honesti confecerunt. Haec rei publicae ratio est, quam si sequantur, longe se arbitrantur esse optimos.

16. Extat autem hoc quoque tempore testimonium tam moderationis eorum in victu, quam laboris in victu digerendo. Quippe nunc etiam apud Persas non solum exspuere palam, et emungi, et flatus refertos videri turpe ducitur: sed etiam vel excernendi lotii, vel alterius eiusmodi rei gratia secedentem aliquo conspici. Non possent autem haec facere, nisi et victu modico vterentur, et humorem ita labore digerendo consumerent, vt is alia via excerneretur.

CAP.

ΚΕΦ. γ'.

Ταῦτα μὲν δὴ κατὰ πάντων Περσῶν ἔχομεν λέγειν. ἃ δὲ ἕνεκα ὁ λόγος ὡρμήθη, νῦν λέξομεν τὰς Κύρου πράξεις, ἀρξάμενοι ἀπὸ παιδός. Κῦρος μὲν γὰρ μέχρι δώδεκα ἐτῶν, ἢ ὀλίγῳ πλεῖον, ταύτῃ τῇ παιδείᾳ ἐπαιδεύθη, καὶ πάντων τῶν ἡλίκων διαφέρων ἐφαίνετο, καὶ εἰς τὸ ταχὺ μανθάνειν ἃ δέοι, καὶ εἰς τὸ καλῶς καὶ ἀνδρείως ἕκαστα ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου τοῦ χρόνου μετεπέμψατο Ἀστυάγης τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, καὶ τὸν παῖδα αὐτῆς. ἰδεῖν γὰρ ἐπεθύμει, ὅτι ἥκουε καλὸν κἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι. ἔρχεται δ' αὐτή τε ἡ Μανδάνη πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τὸν Κῦρον τὸν υἱὸν ἔχουσα. ὡς δὲ ἀφίκετο τάχιστα, καὶ ἔγνω ὁ Κῦρος τὸν Ἀστυάγην τῆς μητρὸς πατέρα ὄντα, εὐθὺς, οἷα δὴ παῖς φιλόστοργος ὢν φύσει, ἠσπάζετό τε αὐτὸν, ὥσπερ ἂν εἴ τις πάλαι συντεθραμμένος καὶ πάλαι φιλῶν ἀσπάζοιτο.

β'. Καὶ ὁρῶν δὴ αὐτὸν κεκοσμημένον καὶ ὀφθαλμῶν ὑπο-

CAP. III.

Et haec quidem habemus, quae Perſas ad omnes ſpectantia proferamus. Nunc autem actiones Cyri referemus, exorſi a pueritia: quando eius cauſa haec a nobis eſt inſtituta narratio. Cyrus enim ad annos vſque duodecim, aut paulo plus, hac inſtitutus diſciplina, palam aequalibus vniuerſis praeſtabat, cum diſcendi, quae oporteret, celeritate, tum ſingula recte ac viriliter exſequendo. Ab eo tempore filiam ad ſe ſuam Aſtyages eiuſque filium accerſiuit. Tenebatur enim illius videndi deſiderio, quem audiebat eleganti praeditum indole. Abiit igitur ad patrem Mandana, Cyrum filium ſecum adducens. Cumque celeriter aduenisſet, atque intellexiſſet Cyrus Aſtyagem matris ſuae patrem eſſe; ſtatim, vt puer a natura procliuis in amorem ac beneuolentiam, complexus eum ſalutat ac ſi familiarem iam dudum et amicum veterem ſuum aliquis ſalutaret.

2. Quumque videret eum Medorum more pigmentis ocu-

ὑπογραφῇ καὶ χρώματος ἐντρίψει, καὶ κόμαις προσθέτοις, ἃ δὴ νόμιμα ἦν ἐν Μήδοις, (ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικά ἐστι, καὶ οἱ πορφυροῖ χιτῶνες, καὶ οἱ κάνδυες, καὶ στρεπτοὶ περὶ τῇ δέρῃ, καὶ τὰ ψέλλια περὶ ταῖν χεροῖν· ἐν Πέρσαις δὲ τοῖς οἴκοι, καὶ νῦν ἔτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φαυλότεραι, καὶ δίαιται εὐτελέστεραι) ὁρῶν δὴ τὸν κόσμον τοῦ πάππου, ἐμβλέπων αὐτῷ, ἔλεγεν· ὦ μῆτερ, ὡς καλός μοι ὁ πάππος. ἐρωτώσης δὲ τῆς μητρὸς αὐτὸν, πότερος δοκεῖ καλλίων αὐτῷ εἶναι, ὁ πατὴρ ἢ ὅτος; ἀπεκρίνατο ἄρα ὁ Κῦρος, ὦ μῆτερ, Περσῶν μὲν πολὺ κάλλιστος ὁ ἐμὸς πατὴρ, Μήδων μέντοι, ὅσων ἑώρακα ἐγὼ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐπὶ θύραις, πολὺ ὅτος ὁ ἐμὸς πάππος κάλλιστος.

γ'. Ἀνταστράζόμενος δὲ αὐτὸν ὁ Ἀστυάγης, καὶ στολὴν καλὴν ἐνέδυσε, καὶ στρεπτοῖς καὶ ψελλίοις ἐτίμα καὶ ἐκόσμει. καὶ εἴ πῃ ἐξελαύνοι, ἐφ' ἵππῳ χρυσοχαλίνῳ περιῆγεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸς εἰώθει πορεύεσθαι. ὁ δὲ Κῦρος, ἅτε παῖς ὢν καὶ φιλόκαλος καὶ φιλότιμος, ἥδετο τῇ στολῇ, καὶ ἱππεύειν μανθά-

lorum, coloribus illitis, alienis crinibus appositis ornatum, (haec enim omnia Medica sunt, itemque tunicae purpureae et candyes, et monilia circum collum, et armillae circum manus ambas: quum apud Persas domi degentes hac etiam tempestate, multo tum vestitus sit vilior, tum victus tenuior) aui ergo quum videret ornatum hunc Cyrus, intuens in eum: Quam pulchrum, inquit, mea mater, auum habeo. Illa vero interrogante, vter ipsi pulchrior videretur; Hiccine an pater? respondit Cyrus: Persarum quidem, ait, o mater, longe pulcherrimus est pater meus: Medorum vero quotquot equidem vidi, cum in via, tum ad portas, auus hic meus multo pulcherrimus est.

3. Astyages autem contra, complexus et ipse Cyrum, pulchra stola induit, ac torquibus et armillis honoris causa donatum ornauit: Quod si etiam aliquo prodiret, eum in equo, cui frenum esset aureum, circumducebat; quemadmodum et ipse proficisci consueuerat. Cyrus autem qui puer esset elegantis et liberalis ingenii, hac stola delectabatur, et equitationis exercitio nimium quantum gaudebat.

μανθάνων, ὑπερέχαιρεν. ἐν Πέρσαις γὰρ, διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν ἵππους, καὶ ἱππεύειν ἐν ὀρεινῇ ἄσῃ τῇ χώρᾳ, καὶ ἰδεῖν ἵππον πάνυ σπάνιον ἦν.

δ'. Δειπνῶν δὲ ὁ Ἀστυάγης σὺν τῇ θυγατρὶ καὶ τῷ Κύρῳ, βελόμενος τὸν παῖδα ὡς ἥδιστα δειπνεῖν, ἵνα ἥσσον τὰ οἴκαδε ποθοίη, προσήγαγεν αὐτῷ καὶ παροψίδας, καὶ παντοδαπὰ ἐμβάμματα καὶ βρώματα. τὸν δὲ Κῦρον ἔφασαν λέγειν, ὦ πάππε, ὅσα πράγματα ἔχεις ἐν τῷ δείπνῳ, εἰ ἀνάγκη σοι ἐπὶ πάντα τὰ λεκάνια ταῦτα διατείνειν τὰς χεῖρας, καὶ ἀπογεύεσθαι τούτων τῶν παντοδαπῶν βρωμάτων. τί δὲ; φάναι τὸν Ἀστυάγην, ἃ γὰρ πολύ σοι δοκεῖ κάλλιον τόδε τὸ δεῖπνον εἶναι τῶν ἐν Πέρσαις; τὸν δὲ Κῦρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι λέγεται. οὐχὶ ὦ πάππε, ἀλλὰ πολὺ ἁπλουστέρα καὶ εὐθυτέρα παρ' ἡμῖν ἡ ὁδός ἐστιν ἐπὶ τὸ ἐμπλησθῆναι, ἢ παρ' ὑμῖν. ἡμᾶς μὲν γὰρ ἄρτος καὶ κρέας εἰς τοῦτο ἄγει· ὑμεῖς δὲ εἰς μὲν τὸ αὐτὸ ἡμῖν σπεύδετε, πολλὰς δέ τινας ἐλιγμὰς ἄνω καὶ κάτω πλανώμενοι, μόλις ἀφικνεῖσθε ὅποι ἡμεῖς πάλαι ἥκομεν.

ε. Ἀλλ'

gaudebat. Nam apud Persas, quod equi difficulter illic alerentur, et vsus eorum in regione montana difficilis esset, etiam equum conspici perquam rarum erat.

4. Quum autem coenaret Astyages, adhibita filia et Cyro, quod puero coenam illam gratissimam esse vellet, vt domestica minus desideraret: tum patinas ei, tum condimenta ciboſque varios admouit. Ibi Cyrum dixisse ferunt: Quantum tibi, mi aue, negotiorum est in coena, siquidem ad omnes istas patellas manus extendere necesse est, et cibos hosce tam varios degustare. Tum Astyages: Quid? inquit, annon haec tibi coena multo videtur melior esse Persica? Ad quae Cyrus: Nequaquam aue, respondit: nam via multo simplicior apud nos et rectior est ad satietatem, quam apud vos. Etenim ad eam panis et caro nos deducunt, cum vos eodem, quo nos, tendentes; multasque per ambages sursum deorsum vagantes; vix eo tandem peruenistis, quo dudum delati nos eramus.

ε. Ἀλλ' ὦ παῖ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, ἐκ ἀχθόμενοι ταῦτα περιπλανώμεθα. γευόμενος δ', ἔφη, καὶ σὺ γνώσῃ ὅτι ἡδέα ταῦτά ἐστιν. ἀλλὰ καί σε, φάναι τὸν Κῦρον, ὦ πάππε, μυσαττόμενον ταῦτα τὰ βρώματα ὁρῶ. καὶ τὸν Ἀστυάγην ἐπερέσθαι· καὶ τίνι δὴ σὺ τεκμαιρόμενος, ὦ παῖ, λέγεις; ὅτι σε, φάναι, ὁρῶ ὅταν μὲν τῦ ἄρτυ ἅψῃ, εἰς ὐδὲν τὴν χεῖρα ἀποψώμενον. ὅταν δὲ τύτων τινὸς θίγῃς, εὐθὺς ἀποκαθαίρεις τὴν χεῖρα εἰς τὰ χειρόμακτρα, ὡς πάνυ ἀχθόμενος ὅτι κατάπλεά σοι ἀπ' αὐτῶν ἐγένετο.

ς'. Πρὸς ταῦτα δὴ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν· εἰ τοίνυν ὕτω γιγνώσκεις, ὦ παῖ, ἀλλὰ κρέα γε εὐωχῦ, ἵνα νεανίας οἴκαδε ἀπέλθῃς· ἅμα δὲ ταῦτα λέγοντα πολλὰ αὐτῷ παραφέρειν, καὶ θήρεια καὶ τῶν ἡμέρων. καὶ τὸν Κῦρον, ἐπεὶ ἑώρα πολλὰ τὰ κρέα, εἰπεῖν· ἦ καὶ δίδως φάναι μοι, ὦ πάππε, ταῦτα πάντα τὰ κρέα, ὅ, τι ἂν βάλωμαι αὐτοῖς χρῆσθαι; νὴ Δία, φάναι, ἐγώ σοι, ὦ παῖ. ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον λαβόντα τῶν κρεῶν, διαδιδόναι τοῖς ἀμφὶ τὸν πάππον θεραπευταῖς, ἐπιλέγοντα

5. Verum, mi fili, ait Aſtyages, moleſtae nobis obuagationes iſtae non ſunt: quod ſi haec tu quoque guſtes, quam ſuauia ſint, licet cognoſcas. At vero, inquit Cyrus, video te ipſum, aue, cibos hos auerſari. Quumque interrogaret Aſtyages: Vnde, fili, coniecturam ducens, hoc ais? Quod te, inquit, Si panem attigeris, nullam ad rem manum extergere video. Sin horum aliquid attrectaris, ſtatim mappis purgas manum, quaſi perquam moleſte feras, plenam iis fuiſſe.

6. Et Aſtyages: Si quidem ita fili cenſes, ait, ſaltem carnibus veſcere, quo iuuenis domum redeas. Haec dum diceret, multas ei tam ferinas quam manſuetorum animalium carnes afferri iuſſiſſe perhibetur. Cyrus autem, cum eam carnium copiam videret: Daſne mihi, aue, carnes has vniuerſas ait, vt eis vti pro arbitrio meo poſſim? Equidem, inquit ille, profecto has tibi do fili. Ibi Cyrum aiunt inter aui miniſtros familiares carnes acceptas diſtribuiſſe, quum verba quae-

dam

ἐπιλέγοντα ἑκάστῳ· σοὶ μὲν τοῦτο, ὅτι προθύμως με ἱππεύειν διδάσκεις· σοὶ δέ, ὅτι μοι παλτὸν ἔδωκας· τοῦτο γὰρ νῦν ἔχω. σοὶ δέ, ὅτι τὸν πάππον καλῶς θεραπεύεις· σοὶ δέ, ὅτι μὴ τὴν μητέρα τιμᾷς· τοιαῦτα ποιεῖν, ἕως διεδίδου πάντα ἃ ἔλαβε πρέα.

ζ'. Σάκα δὲ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, τῷ οἰνοχόῳ, ὃν ἐγὼ μάλιστα τιμῶ, οὐδὲν δίδως; ὁ δὲ Σάκας ἄρα καλός τε ὢν ἐτύγχανε, καὶ τιμὴν ἔχων προσάγειν τὰς δεομένας Ἀστυάγους, καὶ ἀποκωλύειν ὃς μὴ καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι προσάγειν. καὶ τὸν Κῦρον ἐπερέσθαι προπετῶς, ὡς ἂν παῖς μηδέπω ὑποπτήσσων· διὰ τί, ὦ πάππε, τοῦτον οὕτω τιμᾷς; καὶ τὸν Ἀστυάγην σκώψαντα εἰπεῖν, οὐχ ὁρᾷς, φάναι, ὡς καλῶς οἰνοχοεῖ καὶ εὐσχημόνως; οἱ δὲ τῶν βασιλέων τούτων οἰνοχόοι κομψῶς τε οἰνοχοῦσι, καὶ καθαρίως ἐγχέουσι, καὶ διδόασι τοῖς τρισὶ δακτύλοις ὀχοῦντες τὴν φιάλην, καὶ προσφέρουσιν, ὡς ἂν ἐνδοῖεν τὸ ἔκπωμα εὐληπτότατον τῷ μέλλοντι πίνειν.

η'. Κέ-

dam singulis adiiceret: Hoc tibi, qui sedulo me doces equitare: Tibi hoc, qui tragula me donaris: Id enim, quod dem, nunc habeo: Tibi vero, quod auo diligenter inseruis: Tibi, quod matrem meam honorifice colis. Huiusmodi faciebat, vt fertur, donec carnes omnes, quas acceperat, distribuisset.

7. Et Astyages: Nihilne Sacae das, inquit, pincernae: qui apud me in honore maximo est? Sacas autem hic et pulcher erat, et honorario munere fungebatur, adducendi eos ad Astyagem, quibus illo conuento esset opus; et alios arcendi, quos minus opportunum putaret adduci. Tum Cyrus vt expers adhuc verecundiae puer procacius interrogat: Quamobrem, aue, tantum huic honorem habes? Astyages, per iocum: An non vides ait, quam belle, quam decenti gestu pocillatoris munus obeat? Horum enim regum pincernae pocula scite ministrant, et delicate infundunt, ac tribus digitis pateram quasi vehendo sic tradunt et offerunt; vt hausturo poculum commodissime capiendum porrigant.

ή. Κέλευσον δή, φάναι, ὦ πάππε, τῷ Σάκᾳ, καὶ ἐμοὶ δῦναι τὸ ἔκπωμα, ἵνα κἀγὼ καλῶς σοι πιεῖν ἐγχέας, ἀναπτήσωμαί σε, ἢν δύνωμαι. καὶ τὸν κελεῦσαι δῦναι. λαβόντα δὲ τὸν Κῦρον, ἅτω μὲν εὖ κλύσαι τὸ ἔκπωμα, ὥσπερ τὸν Σάκαν ἑώρα· ἅτω δὲ σήσαντα τὸ πρόσωπον σπουδαίως καὶ εὐσχημόνως πῶς προσενεγκεῖν καὶ ἐνδῦναι τὴν φιάλην τῷ πάππῳ, ὥστε τῇ μητρὶ καὶ τῷ Ἀστυάγῃ πολὺν γέλωτα παρασχεῖν. καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κῦρον ἐκγελάσαντα ἀναπηδῆσαι πρὸς τὸν πάππον, καὶ φιλοῦντα, ἅμα εἰπεῖν, ὦ Σάκα, ἀπόλωλας· ἐκβαλῶ σε τῆς τιμῆς. τάτε γὰρ ἄλλα, φάναι, σοῦ κάλλιον οἰνοχοήσω, καὶ οὐκ ἐκπίομαι αὐτὸς τὸν οἶνον. οἱ γὰρ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες *ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι καταῤῥοφῶσι, τοῦ δή, εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς.

θ'. Ἐκ τούτου δὴ ὁ Ἀστυάγης ἐπισκώπτων ἔφη, καὶ τί δή, ὦ Κῦρε, τἆλλα μιμούμενος τὸν Σάκαν, οὐκ ἀπερρόφησας τοῦ οἴνου;

8. Cyrus autem: Iubeto, inquit, mi aue, Sacam mihi quoque poculum tradere, quo belle infuso tibi potu te mihi conciliem, si possim. Itaque dari poculum Cyro quum iussisset, acceptum ille pari eluit industria, qua Sacam vti viderat. Atque hoc modo vultu ad seriam quandam et honestam speciem composito, sic oblatam auo pateram porrexit, vt largum matris pariter et Astyagis risum concitaret Ipsum etiam Cyrum cum risu ad auum exiliisse proditum est, et inter osculandum dixisse: Periisti Saca, honore te isto deiiciam. Nam et aliis rebus magis industrius te pocillator ero, et vinum ipse non ebibam. Quippe qui regibus a poculis sunt, quum pateram porrigunt, cyatho hausturn ex ea vinum et in manum sinistram infusum absorbent; vt si venena infundant, nihil hoc eis prosit.

9. Post illa per iocum Astyages: Quamobrem, inquit, aliis in rebus, Cyre, Sacam imitans, vinum non absorbuisti? Quia

* Al. ἀπ' αὐτῆς.

οἶνος; ὅτι νὴ Δί', ἔφη, ἐδεδοίκειν μὴ ἐν τῷ κρατῆρι φάρμακα μεμιγμένα εἴη. καὶ γὰρ, ὅτε εἰσίας σὺ τοὺς φίλους ἐν τοῖς γενεθλίοις, σαφῶς κατέμαθον φάρμακα αὐτὸν ὑμῖν ἐγχέαντα. καὶ πῶς δὴ, ἔφη, σὺ, ὦ παῖ, τοῦτο κατέγνως; ὅτι νὴ Δί', ἔφη, ὑμᾶς ἑώρων καὶ ταῖς γνώμαις καὶ τοῖς σώμασι σφαλλομένους. πρῶτον μὲν γὰρ, ἃ οὐκ ἐᾶτε ἡμᾶς τοὺς παῖδας ποιεῖν, ταῦτα αὐτοὶ ἐποιεῖτε. πάντες μὲν γὰρ ἅμα ἐκεκράγειτε· ἐμανθάνετε δὲ οὐδὲ ἓν ἀλλήλων. ἤδετε δὲ καὶ μάλα γελοίως. οὐκ ἀκροώμενοι δὲ τοῦ ἄδοντος, ὠμνύετε ἄδειν ἄρισα. λέγων δὲ ἕκαστος ὑμῶν τὴν ἑαυτοῦ ῥώμην, ἔπειτ' ἀναισίητε ὀρχησόμενοι, μὴ ὅπως ὀρχεῖσθαι ἐν ῥυθμῷ, ἀλλ' οὐδ' ὀρθοῦσθαι ἐδύνασθε· ἐπιλέλησθε δὲ παντάπασι, σύ τε, ὅτι βασιλεὺς ἦσθα, οἵ τε ἄλλοι, ὅτι σὺ ἄρχων. τότε γὰρ δὴ ἔγωγε καὶ πρῶτον κατέμαθον, ὅτι τοῦτ' ἄρα ἦν ἡ ἰσηγορία, ὃ ὑμεῖς τότε ἐποιεῖτε· οὐδέποτε γοῦν ἐσιωπᾶτε.

ι. Καὶ ὁ Ἀστυάγης εἶπεν, ὁ δὲ σὸς πατὴρ, ὦ παῖ, πίνων οὐ μεθύ-

Quia profecto metuebam, ait, ne miſta in cratere venena eſſent. Nam cum tu coena die natali tuo amicos exciperes, plane deprehendi, venena hunc vobis infudiſſe. At ille: Quonam hoc pacto fili animaduertiſti? Quod videbam profecto inquit, et animis vos et corporibus titubare. Primum enim, quae nos pueros facere non ſinitis, ipſi faciebatis. Omnes enim ſimul vociferabamini, cum voſmet mutuo prorſus non intelligeretis. Quin et ridicule admodum canebatis, ac quamuis canente quopiam non auſcultaretis, iurabatis tamen optime hominem canere. Praeterea cum quiſque veſtrum robur ſuum praedicaret, vt primum ſaltaturi aſſurgebatis, tantum aberat, vt ſaltare poſſetis ad numerum, vt etiam erecti ſtare nequiretis: penitus autem obliti eratis, et tu te regem eſſe, et illi te ſuum eſſe principem. Ac eo tempore primum equidem animaduerti aequalem dicendi poteſtatem id eſſe, quod tunc a vobis fieret: quippe nunquam tacebatis.

10. An vero tuus pater, fili, ſubiecit Aſtyages, cum bibit, non in-

μεθύσκεται, ὦ μὰ Δί', ἔφη. ἀλλὰ πῶς ποιεῖ; διψῶν παύεται. ἄλλο δὲ κακὸν ὑδὲν πάσχει. ὦ γὰρ, οἶμαι, ὦ πάππε, Σάκας αὐτῷ οἰνοχοεῖ. καὶ ἡ μήτηρ εἶπεν, ἀλλὰ τί ποτε σὺ, ὦ παῖ, ὧτω τῷ Σάκᾳ πολεμεῖς; τὸν δὲ Κῦρον εἰπεῖν, ὅτι, νὴ Δία, φάναι, μισῶ αὐτόν. πολλάκις γάρ με πρὸς τὸν πάππον ἐπιθυμοῦντα προσδραμεῖν, ὅτος ὁ μιαρώταλος ἀποκωλύει. ἀλλὰ ἱκετεύω, φάναι, ὦ πάππε, δός μοι τρεῖς ἡμέρας ἄρξαι αὐτῶ. καὶ τὸν Ασυάγην εἰπεῖν, καὶ πῶς δὴ ἂν ἄρξαις αὐτῶ; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, σὰς ἂν ὥσπερ ὅτος, ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ, ἔπειτα ὁπότε βάλοιτο εἰσιέναι ἐπ' ἄριστον, λέγοιμ' ἂν, ὅτι ὅπω δυνατὸν τῷ ἀρίστῳ ἐντυχεῖν· σπεύδει γὰρ πρός τινας. εἶθ' ὁπόταν ἥκῃ ἐπὶ τὸ δεῖπνον, λέγοιμ' ἂν ὅτι λοῦται. εἰ δὲ πάνυ σπεύδοι φαγεῖν, εἴποιμ' ἂν ὅτι παρὰ ταῖς γυναιξίν ἐστιν· ἕως παραλείπω τοῦτον, ὥσπερ ὅτος ἐμὲ παρατείνει, ἀπὸ σῶ κωλύων.

ιά. Τοιαύτας μὲν αὐτοῖς εὐθυμίας παρεῖχεν ἐπὶ τῷ δείπνῳ. τὰς δὲ ἡμέρας, εἴ τινος αἴσθοιτο δεόμενον ἢ τὸν πάππον,

inebriatur? Non profecto, inquit Cyrus. Quomodo igitur se gerit? Sitire desinit; nec ei quidquam praeterea mali accidit. Non enim, vt equidem arbitror, mi aue, Sacas ei a poculis est. Ibi mater: Quamobrem mi fili, ait, tantopere Sacam oppugnas? Quia profecto inquit, odi eum. Nam me saepius ad auum accurrere cupientem, impurissimus iste prohibet. Sed obsecro te, mi aue, fac vt in eum mihi triduo sit imperium. Et Astyages: Quodnam inquit futurum esset hoc tuum in eum imperium? Stans equidem ad fores vt iste, respondit Cyrus, vbi deinde ad prandium vellet ingredi, nondum, ei dicerem, prandii copiam posse fieri: res enim auo cum quibusdam seriae sunt. Post vbi ad coenam veniret, dicerem eum lauare. Sin admodum cupidus esset manducandi, apud mulieres eum esse dicerem, donec istum ita differrem, vt ipse me differt, adire te prohibens.

11. Hoc modo Cyrus inter coenandum eos exhilarabat. Interdiu vero difficile caeteris erat, ipsum in efficiendis

πον, ἢ τὸν τῆς μητρὸς ἀδελφὸν, χαλεπὸν ἦν ἄλλον φθάσαι τοῦτο ποιήσαντα. ὅ, τι γὰρ δύναιτο ὁ Κῦρος ὑπερέχαιρεν αὐτοῖς χαριζόμενος. ἐπειδὴ δὲ ἡ Μανδάνη παρεσκευάζετο ὡς ἀπιοῦσα πάλιν πρὸς τὸν ἄνδρα, ἐδεῖτο αὐτῆς ὁ Ἀστυάγης καταλιπεῖν τὸν Κῦρον. ἡ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι βούλοιτο μὲν ἂν ἅπαντα τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι, ἄκοντα μέντοι τὸν παῖδα χαλεπὸν νομίζειν εἶναι καταλιπεῖν.

ιβ'. Ἐνθαδὴ ὁ Ἀστυάγης λέγει πρὸς τὸν Κῦρον· ὦ παῖ, ἢν μένῃς παρ' ἐμοὶ, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμοῦ εἰσόδου σοι ὁ Σάκας ἄρξει, ἀλλ' ὁπόταν βούλῃ εἰσιέναι ὡς ἐμὲ, ἐπί σοι ἔσται· καὶ χάριν σοι, ἔφη, μᾶλλον εἴσομαι ὅσῳ ἂν πλεονάκις εἰσίῃς ὡς ἐμέ. ἔπειτα δὲ, ἵπποις τοῖς ἐμοῖς χρήσῃ, καὶ ἄλλοις ὁπόσοις ἂν βούλῃ. καὶ ὅταν ἀπίῃς, ἔχων ἄπει ὃς ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς. ἔπειτα δὲ ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ μετρίως σοι δοκοῦν ἔχειν ὁποίαν βούλει ὁδὸν πορεύσῃ. ἔπειτα τά τε νῦν ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία δίδωμί σοι, καὶ ἄλλα παντοδαπὰ συλλέξω, ἃ σὺ, ἐπειδὰν τάχιστα ἱππεύειν μάθῃς,

ciundis iis anteuertere, quaecunque vel auum vel auunculum requirere ſenſiſſet. Nam mirifice gaudebat Cyrus, ſi qua in re poſſet ipſis gratificari. Mandanam vero, cum ad maritum abitura itineri ſe pararet, orabat Aſtyages vt Cyrum apud ſe relinqueret. Ea reſpondit, cupere ſe quidem in omnibus gratificari patri; ſed exiſtimare tamen permoleſtum ſibi fore, filium inuitum relinquere.

12. Ibi tum Aſtyages Cyrum compellans; Si mecum, fili, manebis, inquit, primum in aduentundo me Sacas nihil tibi quod imperet, habebit: ſed arbitrii tui erit, ad me, quandocunque volueris, accedere. Quin etiam tibi eo maiorem habeo gratiam, quo me ſaepius acceſſeris. Deinde meis equis, et aliis, quotcunque volueris, vteris, quumque abibis aliquo, tecum, quos ipſe volueris, habebis. Praeterea in coenando, ad id, quod ipſe moderatum eſſe ſtatues, qua volueris via incedes. Ad haec cum eas tibi do feras, quae nunc in hortis ſunt; tum alias omnis generis colligam, quas, vbi primum equitare

πον, ἢ τὸν τῆς μητρὸς ἀδελφὸν, χαλεπὸν ἦν ἄλλον φθάσαι τοῦτο ποιήσαντα. ὅ, τι γὰρ δύναιτο ὁ Κῦρος ὑπερέχαιρεν αὐτοῖς χαριζόμενος. ἐπειδὴ δὲ ἡ Μανδάνη παρεσκευάζετο ὡς ἀπιοῦσα πάλιν πρὸς τὸν ἄνδρα, ἐδεῖτο αὐτῆς ὁ Ἀστυάγης καταλιπεῖν τὸν Κῦρον. ἡ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι βέλοιτο μὲν ἂν ἅπαντα τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι, ἄκοντα μέντοι τὸν παῖδα χαλεπὸν νομίζειν εἶναι καταλιπεῖν.

ιβ'. Ἐνθαδὴ ὁ Ἀστυάγης λέγει πρὸς τὸν Κῦρον· ὦ παῖ, ἢν μένῃς παρ' ἐμοὶ, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμὲ εἰσόδου σοι ὁ Σάκας ἄρξει, ἀλλ' ὁπόταν βέλῃ εἰσιέναι ὡς ἐμὲ, ἐπί σοι ἔσται· καὶ χάριν σοι, ἔφη, μᾶλλον εἴσομαι ὅσῳ ἂν πλεονάκις εἰσίῃς ὡς ἐμέ. ἔπειτα δὲ, ἵπποις τοῖς ἐμοῖς χρήσῃ, καὶ ἄλλοις ὁπόσοις ἂν βέλῃ. καὶ ὅταν ἀπίῃς, ἔχων ἄπει ὃς ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς. ἔπειτα δὲ ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ μετρίως σοι δοκοῦν ἔχειν ὁποίαν βέλει ὁδὸν πορεύσῃ. ἔπειτα τά τε νῦν ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία δίδωμί σοι, καὶ ἄλλα παντοδαπὰ συλλέξω, ἃ σὺ, ἐπειδὰν τάχιστα ἱππεύειν μάθῃς,

ciundis iis anteuertere, quaecunque vel auum vel auunculum requirere sensisset. Nam mirifice gaudebat Cyrus, si qua in re posset ipsis gratificari. Mandanam vero, cum ad maritum abitura itineri se pararet, orabat Astyages vt Cyrum apud se relinqueret. Ea respondit, cupere se quidem in omnibus gratificari patri; sed existimare tamen permolestum sibi fore, filium inuitum relinquere.

12. Ibi tum Astyages Cyrum compellans; Si mecum, fili, manebis, inquit, primum in aditu eundo me Sacas nihil tibi quod imperet, habebit: sed arbitrii tui erit, ad me, quandocunque volueris, accedere. Quin etiam tibi eo maiorem habeo gratiam, quo me saepius accesseris. Deinde meis equis, et aliis, quotcunque volueris, vteris, quumque abibis aliquo, tecum, quos ipse volueris, habebis. Praeterea in coenando, ad id, quod ipse moderatum esse statues, qua volueris via incedes. Ad haec cum eas tibi do feras, quae nunc in hortis sunt; tum alias omnis generis colligam, quas, vbi primum equitare

μεθύσκεται, ὦ μὰ Δί', ἔφη. ἀλλὰ πῶς ποιεῖ; διψῶν παύεται. ἄλλο δὲ κακὸν ὑδὲν πάσχει. ὦ γὰρ, οἶμαι, ὦ πάππε, Σάκας αὐτῷ οἰνοχοεῖ. καὶ ἡ μήτηρ εἶπεν, ἀλλὰ τί ποτε σὺ, ὦ παῖ, ὕτω τῷ Σάκα πολεμεῖς; τὸν δὲ Κῦρον εἰπεῖν, ὅτι, νὴ Δία, φάναι, μισῶ αὐτόν. πολλάκις γάρ με πρὸς τὸν πάππον ἐπιθυμοῦντα προσδραμεῖν, ἕτος ὁ μιαρώταλος ἀποκωλύει. ἀλλὰ ἱκετεύω, φάναι, ὦ πάππε, δός μοι τρεῖς ἡμέρας ἄρξαι αὐτῦ. καὶ τὸν Ασυάγην εἰπεῖν, καὶ πῶς δὴ ἂν ἄρξαις αὐτῦ; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, σὰς ἂν ὥσπερ ἕτος, ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ, ἔπειτα ὁπότε βέλοιτο εἰσιέναι ἐπ' ἄριστον, λέγοιμ' ἂν, ὅτι ὅπω δυνατὸν τῷ ἀρίστῳ ἐντυχεῖν· σπεύδει γὰρ πρός τινας. εἶθ' ὁπόταν ἥκῃ ἐπὶ τὸ δεῖπνον, λέγοιμ' ἂν ὅτι λῦται. εἰ δὲ πάνυ σπεύδοι φαγεῖν, εἴποιμ' ἂν ὅτι παρὰ ταῖς γυναιξίν ἐστιν· ἕως παραλείναιμι τῦτον, ὥσπερ ἕτος ἐμὲ παρατείνει, ἀπὸ σῦ κωλύων.

ια'. Τοιαύτας μὲν αὐτοῖς εὐθυμίας παρεῖχεν ἐπὶ τῷ δείπνῳ. τὰς δὲ ἡμέρας, εἴ τινος αἴσθοιτο δεόμενον ἢ τὸν πάππον,

inebriatur? Non profecto, inquit Cyrus. Quomodo igitur se gerit? Sitire desinit; nec ei quidquam praeterea mali accidit. Non enim, vt equidem arbitror, mi aue, Sacas ei a poculis est. Ibi mater: Quamobrem mi fili, ait, tantopere Sacam oppugnas? Quia profecto inquit, odi eum. Nam me saepius ad auum accurrere cupientem, impurissimus iste prohibet. Sed obsecro te, mi aue, fac vt in eum mihi triduo sit imperium. Et Astyages: Quodnam inquit futurum esset hoc tuum in eum imperium? Stans equidem ad fores vt iste, respondit Cyrus, vbi deinde ad prandium vellet ingredi, nondum, ei dicerem, prandii copiam posse fieri: res enim auo cum quibusdam seriae sunt. Post vbi ad coenam veniret, dicerem eum lauare. Sin admodum cupidus esset manducandi, apud mulieres eum esse dicerem, donec istum ita differrem, vt ipse me differt, adire te prohibens.

11. Hoc modo Cyrus inter coenandum eos exhilarabat. Interdiu vero difficile caeteris erat, ipsum in efficiendis

μαθήσῃ ἐνθάδε, ἐκεῖ ὄντων σοι τῶν διδασκάλων; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, ἀλλ', ὦ μῆτερ, ἀκριβῶς ταύτην γε οἶδα. πῶς σὺ οἶσθα; εἰπεῖν τὴν Μανδάνην· ὅτι, φάναι, ὁ διδάσκαλός με, ὡς ἤδη ἀκριβοῦντα τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἄλλοις καθίζῃ δικάζειν. καὶ τοίνυν, φάναι, ἐπὶ μιᾷ ποτὲ δίκῃ πληγὰς ἔλαβον, ὡς ἐκ ὀρθῶς δικάσας. ἦν δὲ ἡ δίκη τοιάδε· παῖς μέγας μικρὸν ἔχων χιτῶνα, ἕτερον παῖδα μικρὸν, μέγαν ἔχοντα χιτῶνα, ἐκδύσας αὐτὸν, τὸν μὲν ἑαυτῷ ἐκεῖνον ἠμφίεσε, τὸν δὲ ἐκείνῳ αὐτὸς ἐνέδυ. ἐγὼ γοῦν τούτοις δικάζων, ἔγνων βέλτιον εἶναι ἀμφοτέροις τὸν ἁρμόζοντα ἑκάτερον ἔχειν χιτῶνα· ἐν δὲ τούτῳ με ἔπαισεν ὁ διδάσκαλος, λέγων ὅτι ὁπότε μὲν κατασθείην τῷ ἁρμόττοντος κριτὴς, οὕτω δέοι ποιεῖν· ὁπότε δὲ κρῖναι δέοι, ὁποτέρῳ ὁ χιτὼν εἴη, τοῦτ' ἔφη σκεπτέον εἶναι, τίς κτῆσις δικαία ἐστὶ, πότερα τὸν βίᾳ ἀφελόμενον ἔχειν, ἢ τὸν ποιησάμενον, ἢ πριάμενον κεκτῆσθαι. ἔπειτα δὲ ἔφη τὸ μὲν νόμιμον, δίκαιον εἶναι, τὸ δὲ ἄνομον, βίαιον.

συν

heic, cum illic magiſtri tui ſint? Ibi Cyrus reſpondiſſe fertur: Equidem accurate, mea mater, hanc teneo. Qui tenes? inquit Mandana. Quoniam me magiſter, ait, vt exquiſite iuſtitiae peritum, aliis etiam iudicem dedit. Atque adeo quadam aliquando in lite plagas accepi, quod recte ſententiam non tuliſſem. Erat autem huiuſmodi cauſa, Puer grandis, cui tunica parva erat, puerum quendam alium paruum, qui magnam habebat tunicam, exuit: ac ſuam quidem illi iniecit, illius autem ipſe veſtem induit. Iudex his ego datus ambobus eſſe melius iudicaui, vt tunicam vterque ſibi congruentem haberet. At heic me verberibus magiſter affecit, quod diceret ita faciendum eſſe, ſi quando de eo quod congrueret, iudex conſtitutus eſſem. Vbi vero iudicandum fuerit, vtrius ſit tunica; tum ſpectandum eſſe, quae poſſeſſio iuſta ſit: eumne qui vi quid abſtulit, an qui elaborauit, aut emit, aequum ſit poſſidere. Deinde ſubiiciebat id eſſe iuſtum quod legitimum eſſet: quod autem legibus adverſaretur, pro vi habendum.

Quare

θης, διώξῃ, καὶ τοξεύων καὶ ἀκοντίζων καταβαλεῖς, ὥσπερ οἱ μεγάλοι ἄνδρες. καὶ παῖδας δέ σοι ἐγὼ συμπαίκτορας παρέξω καὶ ἄλλα ὅσα ἂν βάλῃ, λέγων πρὸς ἐμέ, οὐκ ἀτυχήσεις.

ιγ'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Ἀστυάγης, ἡ μήτηρ διηρώτα τὸν Κῦρον, πότερα βάλλοιτο μένειν, ἢ ἀπιέναι. ὁ δὲ οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ ταχὺ εἶπεν, ὅτι μένειν βάλλοιτο. ἐπερωτηθεὶς δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς μητρὸς, διὰ τί; εἰπεῖν λέγεται, ὅτι οἶκοι μὲν τῶν ἡλίκων καὶ εἰμὶ καὶ δοκῶ κράτιστος εἶναι, ὦ μῆτερ, καὶ τοξεύων καὶ ἀκοντίζων. ἐνταῦθα δὲ εὖ οἶδα, ὅτι ἱππεύων ἥττων εἰμὶ τῶν ἡλίκων. καὶ τοῦτο εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ μῆτερ, ὅτι ἐμὲ πάνυ ἀνιᾷ. ἢν δέ με καταλίπῃς ἐνθάδε, καὶ μάθω ἱππεύειν, ὅταν μὲν ἐν Πέρσαις ὦ, οἶμαί σοι ἐκείνους τοὺς ἀγαθοὺς τὰ πεζικὰ ῥᾳδίως νικήσειν. ὅταν δὲ εἰς Μήδους ἔλθω ἐνθάδε, πειράσομαι τῷ πάππῳ, ἀγαθῶν ἱππέων κράτιστος ὢν ἱππεύς, συμμαχεῖν αὐτῷ.

ιδ'. Τὴν δὲ μητέρα εἰπεῖν, τὴν δικαιοσύνην, ὦ παῖ, πῶς μαθήσῃ

tare didiceris, perſequeris; et ſagittis iaculiſque grandium virorum more ſternes. Addam et pueros tibi, qui tecum ludant; et alia quaecunque mihi velle te dixeris, nunquam non impetrabis.

13. Haec quum Aſtyages dixiſſet, interrogabat Cyrum mater, manerene vellet an diſcedere. At ille nihil cunctatus, Manere ſe velle celeriter reſpondit. Ruſus autem interrogatus a matre, Quamobrem? dixiſſe perhibetur: Quia domi quidem, mea mater, inter aequales et ſagittis et miſſilibus eiaculandis vt ſum, ita videor eſſe praeſtantiſſimus. Heic autem ſatis intelligo me ab aequalibus equitando ſuperari; quod quidem, mea mater, ſcito per mihi moleſtum eſſe. Quod ſi me heic reliqueris, et equitare didicero: quum apud Perſas ero, facile me praeſtantes illos pedites ſuperaturum arbitror: at vbi huc ad Medos reuertar, inter equites bonos, eques ipſe praeſtantiſſimus, auo auxilia ferre conabor.

14. Iuſtitiam vero ſubiecit mater, quo pacto, mi fili, diſces heic,

ΚΕΦ. δ'.

Τοιαῦτα μὲν δὴ πολλὰ ἐλάλει ὁ Κῦρος· τέλος δὲ, ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε, καὶ αὐτῷ ἐτρέφετο. καὶ ταχὺ μὲν τοῖς ἡλικιώταις συνεκέκρατο, ὥστε οἰκείως διακεῖσθαι· ταχὺ δὲ τοὺς πατέρας αὐτῶν ἀνήρτητο προσιὼν, καὶ ἔνδηλος ὢν ὅτι ἠσπάζετο αὐτῶν υἱεῖς· ὥστε καὶ εἴ τι τῷ βασιλέως δέοιντο, τοὺς παῖδας ἐκέλευον Κύρῳ δεῖσθαι διαπράξασθαι σφίσιν. ὁ δὲ Κῦρος ὅ, τι δέοιντο αὐτῷ οἱ παῖδες, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοτιμίαν, περὶ παντὸς ἐποίει τὸ διαπράττεσθαι.

β'. Καὶ ὁ Ἀστυάγης δὲ, ὅ, τι δέοιτο αὐτῷ ὁ Κῦρος, οὐδὲν ἐδύνατο ἀντιλέγειν, μὴ οὐ χαρίζεσθαι. καὶ γὰρ ἀσθενήσαντος αὐτῷ, οὐδέποτε ἀπέλειπε τὸν πάππον, οὐδὲ κλαίων ποτὲ ἐπαύετο· δῆλός τε ἦν πᾶσιν ὅτι ὑπερεφοβεῖτο μὴ οἱ ὁ πάππος ἀποθάνοι. καὶ γὰρ ἐκ νυκτὸς εἴ τινος δέοιτο Ἀστυάγης, πρῶτος ἠσθάνετο Κῦρος, καὶ πάντων ἀοκνότατα ἀνεπήδα

CAP. IV

Huiuſmodi multa Cyrus garriebat. Ad extremum mater abiit, et Cyrus iſtic remanens educabatur. Is vero celeriter aequalibus ita ſeſe conſueſcendo, admiſcuit, vt iam familiariter eis vteretur. Quinetiam ipſorum patres, cum adeundo tum declarando ſe filios eorum complecti, adeo ſibi conciliarat, vt ſi a rege quid impetrandum eſſet, filios a Cyro petere iuberent, quo negotium eis conficeret. Cyrus vero quae illius humanitas, et liberalis ambitio quaedam erat, nihil prius neque potius ducebat, quam vti, quod a pueris rogatus eſſet, effectum daret.

2. Aſtyages autem, quidquid ab eo Cyrus peteret, nihil denegare poterat quominus ei gratificaretur. Nam et Cyrus, quo tempore in morbum auus inciderat, ab eo nunquam diſcedebat, neque plorare deſinebat: quum nemini non pateret eum in maximo eſſe metu, ne auum morte amitteret. Quin et noctu ſi quid Aſtyages requireret, primus id ſentiebat Cyrus, et omnium impigerrimus exiliebat,

σὺν τῷ νόμῳ ὃν ἐκέλευε δεῖν τὸν δικασὴν τὴν ψῆφον τίθεσθαι. ὅτως ἐγώ σοι, ἔφη, ὦ μῆτερ, τάγε δίκαια παντάπασιν οἶδα ἀκριβῶς. ἢν δέ τι ἄρα προσδέωμαι, ὁ πάππος με, ἔφη, ὅτος ἐπιδιδάξει.

ιέ. Ἀλλ' ὰ ταυτὰ, ἔφη, ὦ παῖ, παρά τε τῷ πάππῳ δίκαια, καὶ ἐν Πέρσαις ὁμολογεῖται. ὅτος μὲν γὰρ τῶν ἐν Μήδοις πάντων δεσπότην ἑαυτὸν πεποίηκεν. ἐν Πέρσαις δὲ, τὸ ἴσον ἔχειν δίκαιον νομίζεται. καὶ ὁ σὸς πρῶτος πατὴρ τεταγμένα μὲν ποιεῖ ἃ ποιεῖ τῇ πόλει, τεταγμένα δὲ λαμβάνει. μέτρον δὲ αὐτῷ οὐχ ἡ *ψύχη, ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν. ὅπως ὃν μὴ ἀπολῇ μαστιγούμενος, ἐπειδὰν οἴκοι εἴῃς, ἂν παρὰ τούτου μαθὼν ἥκῃς ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ τὸ τυραννικὸν, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ πλέον οἴεσθαι χρῆναι ἁπάντων ἔχειν. ἀλλ' ὄγε σὸς πατὴρ, εἶπεν ὁ Κῦρος, δεινότερός ἐστιν, ὦ μῆτερ, διδάσκειν μεῖον ἢ πλεῖον ἔχειν. ἢ οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι καὶ Μήδους ἅπαντας δεδίδαχεν ἑαυτοῦ μεῖον ἔχειν; ὥστε θαρσεῖ, ὡς ὁ σός γε πατὴρ οὔτε ἄλλον οὐδένα, οὔτ' ἐμὲ πλεονεκτεῖν μαθόντα ἀποπέμψεται.

ΚΕΦ.

Quare iudicem ſecundum legem ferre ſententiam iubebat. Sic igitur ego, mea mater, accurate iura omnia teneo: quod ſi quid praeterea mihi eſt opus, auus hic meus docendo adiiciet.

15. At enim, mi fili, aiebat illa, non eadem apud auum et apud Perſas eſſe iura conſtat. Nam hic omnium apud Medos ſe dominum conſtituit: apud Perſas autem aequalitas iuſta ducitur. Ac tuus adeo pater primus ex praeſcripto facit, quae facit ciuitati, et ex praeſcripto accipit: ac modus ei, non animi libido, ſed ipſa lex eſt. Quapropter [tibi cauendum] ne quum domum veneris, flagris caeſus pereas, ſi pro regio imperio tyrannicum edoctus ab hoc, reuertaris; cui quidem haec ineſt opinio, plus oportere vnum quam alios omnes habere. Immo vero, mea mater, inquit Cyrus, longe pater tuus acrior eſt ad docendum, vt minus habere quis, quam plus, malit. An non vides, eum Medos omnes docuiſſe minus habere quam ſe? Quare bono animo eſto, quando pater tuus, vt alium neminem, ita ne me quidem ſic edoctum ab ſe dimittet, vt plus caeteris habere cupiam.

CAP.

* Al. τύχη.

πλατο, ὥστε καὶ ἐρυθραίνεσθαι, ὁπότε συντυγχάνοι τοῖς πρεσβυτέροις· καὶ τὸ σκυλακῶδες, τῷ πᾶσι προσπίπτειν, ἐκέτι ὁμοίως προπετῶς εἶχεν. οὕτω δὲ ἡσυχαίτερος μὲν ἦν, ἐν δὲ ταῖς συνουσίαις πάμπαν ἐπίχαρις. καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἥλικες πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἀκρείσσων ἤδει ὢν, ταῦτα προυκαλεῖτο τοὺς συνόντας, ἀλλ' ἅπερ εὖ ἤδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ταῦτα ἐξῆρχε, φάσκων κάλλιον αὐτῶν ποιήσειν· καὶ κατῆρχεν ἤδη ἀναπηδῶν ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἢ διακοντιζόμενος, ἢ διατοξευσόμενος ἀπὸ τῶν ἵππων, ὅπου πάνυ ἔποχος ὤν. ἡττώμενος δὲ, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτῷ μάλιστα ἐγέλα.

ε. Ὡς δ' οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἐκ τοῦ ἡττᾶσθαι, εἰς τὸ μὴ ποιεῖν ἃ ἡττῷτο, ἀλλ' ἐκαλινδεῖτο ἐν τῷ πειρᾶσθαι αὖθις βέλτιον ποιεῖν, ταχὺ μὲν εἰς τὸ ἴσον ἀφίκετο τῇ ἱππικῇ τοῖς ἡλικιώταις, ταχὺ δὲ παρῆει, διὰ τὸ ἐρᾶν τοῦ ἔργου· ταχὺ δὲ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλώκει, διώκων καὶ βάλλων καὶ καλαναίνων· ὥστε ὁ Ἀστυάγης οὐκέτ' εἶχεν

vt ad ſeniorum congreſſus erubeſceret: nec is amplius ei mos eſſet, vt inſtar catulorum procaciter in quoſuis irrueret. Itaque fiebat vt quietior ille quidem eſſet, in congreſſibus tamen omnino gratus atque iucundus. Nam quaecunque inter aequales eſſe plerumque certamina ſolent, in his non ad ea familiares ſuos prouocabat, quibus ſe ſuperiorem eſſe norat: ſed quibus certo ſciret ſe ſuperari, eorum autor erat, et ſe melius illis ea facturum aiebat. Iamque adeo primus in equos inſiliebat, vt vel ex equis iacula vibraret, vel ſagittas emitteret, nondum ad inſidendum ſatis aſſuefactus; quumque vinceretur, ipſe praeſertim ſeſe deridebat.

5. Et quoniam propterea, quod ſuperaretur, haudquaquam defugeret illa denuo facere, quibus inferior fuerat, ſed verſaretur iterum atque iterum in experiundo, rurſus vt idem rectius faceret: cito eo peruenit, vt equitando par aequalibus eſſet; cito conſecutus eſt, vt propter rei ſtudium eoſdem a tergo relinqueret; cito denique feras quae in ſeptis hortorum erant, ita perſequendo, feriendo, iugulando confecit: vt Aſtyages, vnde feras amplius

πήδα ὑπηρετήσων ὅ, τι οἴοιτο χαριεῖσθαι. ὥστε παντάπασιν ἀνεκλήσατο τὸν Ασυάγην.

γ'. Καὶ ἦν μὲν ἴσως ὁ Κῦρος πολυλογώτερος, ἅμα μὲν διὰ τὴν παιδείαν, ὅτι ἠναγκάζετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, καὶ διδόναι λόγον ὧν ἐποίει, καὶ λαμβάνειν παρ' ἄλλων ὁπότε δικάζοι· ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ φιλομαθὴς εἶναι, πολλὰ μὲν αὐτὸς ἀεὶ τοὺς παρόντας ἀνηρώτα, πῶς ἔχοντα τυγχάνοι, καὶ ὅσα αὐτὸς ὑπ' ἄλλων ἐρωτῷτο, διὰ τὸ ἀγχίνους εἶναι, ταχὺ ἀπεκρίνετο. ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἡ πολυλογία συνελέγετο αὐτῷ. ἀλλ' ὥσπερ γὰρ ἐν σώμασιν, ὅσοι νέοι ὄντες μέγεθος ἔλαβον, ὅμως ἐμφαίνεταί τι αὐτοῖς νεαρὸν, ὃ κατηγορεῖ τὴν ὀλιγοετίαν, ὕτω καὶ Κύρῳ ἐκ τῆς πολυλογίας ὁ θράσος διεφαίνετο, ἀλλ' ἁπλότης καὶ φιλοτιμία. ὥστε ἐπιθυμίαν τις εἶχεν ἔτι πλείω ἀκούειν αὐτοῦ, ἢ σιωπῶντι παρεῖναι.

δ'. Ὡς δὲ προῆγεν ὁ χρόνος αὐτὸν σὺν τῷ μεγέθει εἰς ὥραν τοῦ πρόσηβον γενέσθαι, ἐν τούτῳ δὴ τοῖς μὲν λόγοις βραχυτέροις ἐχρῆτο, καὶ τῇ φωνῇ ἡσυχαιτέρᾳ· αἰδοῦς δὲ ἐνεπίμπλατο.

exiliebat, ei miniſtraturus in iis quae grata fore putaret; adeoque iam Aſtyagem totum ſuum fecerat.

3. Et erat fortaſſe Cyrus loquacior, tum propter inſtitutionem, quod a magiſtro et factorum ſuorum rationem reddere cogeretur, et ab aliis poſcere, quoties ius diceret; tum quod diſcendi ſtudioſus, multa ſemper ex praeſentibus, quo pacto ſe haberent, ipſe quaereret; et ſciſcitantibus aliis, ob ingenii ſagacitatem expedite reſponderet. Ideoque fiebat vt ex omnibus his loquacitas ei colligeretur. Verum vt in corporibus eorum qui grandiuſculi facti ſunt in adoleſcentia, nihilominus iuvenile quiddam in iis apparet, quod annorum paucitatem arguit: ſic e Cyri loquacitate non audacia pellucebat, ſed ſimplicitas et propenſio quaedam ad beneuolentiam potius, vt ex eo quis etiam audire plura cuperet, quam tacenti adeſſe.

4. Poſtquam vero tempus cum ſtatura corporis ad aetatem pubertati proximam produxerat; tum vero et verbis paucioribus et ſedatiori voce vtebatur, et adeo verecundiae plenus erat, vt

θηρίων· ὁ δὴν Κῦρος τῶν ἑπομένων προθύμως ἐπυνθάνετο ὁποίοις δὲ χρὴ θηρίοις πελάζειν, καὶ ὁποῖα χρὴ θαῤῥοῦντα διώκειν. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι ἄρκοί τε πολλοὺς ἤδη πλησιάσαντας διέφθειραν, καὶ λέοντες καὶ πάρδοι καὶ παρδάλεις· αἱ δὲ ἔλαφοι καὶ δορκάδες, καὶ ἄγριοι ὄϊες, καὶ οἱ ὄνοι οἱ ἄγριοι, ἀσινεῖς εἰσιν. ἔλεγον δὲ καὶ τοῦτο, τὰς δυσχωρίας ὅτι δέοι φυλάττεσθαι μᾶλλον ἢ τὰ θηρία. πολλοὺς γὰρ ἤδη αὐτοῖς τοῖς ἵπποις κατακρημνισθῆναι.

η'. Καὶ ὁ Κῦρος ταῦτα πάντα ἐμάνθανε προθύμως· ὡς δὲ εἶδεν ἔλαφον ἐκπηδήσασαν, πάντων ἐπιλαθόμενος ὧν ἤκουεν, ἐδίωκεν, οὐδὲν ἄλλο ὁρῶν ἢ ὅποι ἔφευγε· καί πως διαπηδῶν αὐτῷ ὁ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα, καὶ μικροῦ κἀκεῖνον ἐξετραχήλισεν. ὁ μὴν ἀλλ' ἐπέμενεν ὁ Κῦρος μόλις πως, καὶ ὁ ἵππος ἐξανέστη. ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἦλθεν, ἀκοντίσας καταβάλλει τὴν ἔλαφον, καλόν τι χρῆμα καὶ μέγα. ὁ μὲν δὴ ὑπερέχαιρεν· οἱ δὲ φύλακες, προσελάσαντες ἐλοιδόρουν αὐτὸν, καὶ ἔλεγον εἰς οἷον κίνδυνον ἔλθοι· καὶ ἔφασαν κατερεῖν αὐτῷ τῷ πάππῳ. ὁ δὴν Κῦρος εἰσήκει

occurriſſet. Itaque ſedulo Cyrus comites interrogabat, quas ad feras propius accedendum non eſſet, quaſue liceret audacter inſequi. Reſpondebant illi, pleroſque propius congreſſos cum vrſis fuiſſe interemtos; itemque a leonibus, et apris et pardis: ceruos autem, et capreas, et oues ſylueſtres, et aſinos ſylueſtres non eſſe noxios. Addebant, impedita loca nihilo quam beſtias, minus eſſe cauenda: quod plerique cum ipſis equis per praecipitia delapſi periiſſent.

8. Haec Cyrus omnia ſedulo ſciſcitabatur. Quum vero ceruum profilientem videret, oblitus omnium quae audierat, inſequebatur: nec aliud ſpectabat, quam quo ille fugeret. Equus autem ipſius in ſaltu forte concidit in genua, parumque abfuit quin Cyrus excuſſus fuerit. Sed tamen et equo ille, licet aegre, inhaeſit: et equus exſurrexit. Hinc delatus in planitiem, ceruum iaculo vibrato ſternit, pulchrum illum quidem ac magnum. Quo facto quum mirifice gauderet, cuſtodes equis aduecti non ſine conuitiis indicabant, quod periculum adiiſſet, auoque ſe delaturos aiebant. Itaque Cyrus qui ex

εἶχεν αὐτῷ συλλέγειν θηρία. καὶ ὁ Κῦρος αἰσθόμενος ὅτι βουλόμενος ἂ δύναιτο οἱ ζῶντα παρέχειν, πολλάκις ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, ὦ πάππε, τί σε δεῖ θηρία ζητοῦντα πράγματα ἔχειν; ἀλλ' ἢν ἐμὲ ἐκπέμπῃς ἐπὶ θήραν σὺν τῷ θείῳ, νομιῶ ὅσα ἂν ἴδω θηρία, σέ μοι ταῦτα τρέφειν.

5'. Ἐπιθυμῶν δὲ σφόδρα ἐξιέναι ἐπὶ τὴν θήραν, ἀκέθ' ὁμοίως λιπαρεῖν ἐδύνατο, ὥσπερ παῖς ὢν, ἀλλ' ὀκνηρότερον προσῄει. καὶ ἃ πρόσθεν τῷ Σάκᾳ ἐμέμφετο, ὅτι ἂ παρίει αὐτὸν πρὸς τὸν πάππον, αὐτὸς ἤδη Σάκας ἑαυτῷ ἐγίγνετο. ἂ γὰρ προσῄει, εἰ μὴ προίδοι, εἰ καιρὸς εἴη, καὶ τᾶ Σάκα ἐδεῖτο πάντως, σημαίνειν αὐτῷ, ὁπότε ἐν καιρῷ εἴη εἰσιέναι, καὶ ὁπότε ἀκ ἐν καιρῷ. ὥστε ὁ Σάκας ἤδη ὑπερεφίλει αὐτὸν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες.

ζ'. Ἐπεὶ δ' ἂν ἔγνω ὁ Ἀστυάγης σφόδρα αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα τῆς ἔξω θήρας, ἐκπέμπει αὐτὸν σὺν τῷ θείῳ, καὶ φύλακας συμπέμπει ἐφ' ἵππων πρεσβυτέρους, ὅπως ἀπὸ τῶν δυσχωριῶν φυλάττοιεν αὐτὸν, καὶ εἴ τῶν ἀγρίων τὶ φανείη θηρίων.

amplius ei colligeret, non haberet. Ibi tum Cyrus, qui sentiret, Astyagem, vt maxime vellet, non posse tamen viuas sibi feras exhibere, saepius eum compellabat; Quid opus est, mi aue, tibi molestiam feris conquirendis creari? Si me cum auunculo venatum dimiseris, quascunque feras videro, eas te mihi alere existimabo.

6. Quanquam vero vehementer exire venatum cuperet, non tamen amplius instare verbis ita poterat, vt in pueritia: sed cunctantius ad auum accedebat; quum ipse iam sibi Sacas in iis fieret, ob quae de Saca questus antea fuerat, quod se ad auum non admitteret. Non enim adibat, nisi praeuidisset, an tempestiuum esset; et Sacam vtique rogabat, vt sibi significaret, quando accedendi tempus esset, quando non esset. Itaque Sacas perinde iam atque omnes alii, mirifice Cyrum diligebat.

7. Astyages autem, quum intellexisset, vehementer extra hortorum septa Cyrum venari cupere; cum auunculo eum dimittit, et custodes adiungit equites aetate prouectiores, qui cauerent a locis impeditis, et si qua bestia ferocior occurrisset.

τὰ ἀκόντια ἐδείκνυε μὲν ὅ, κατέθηκε δὲ ἠμαυρωμένα ὅπῃ ὤετο τὸν πάππον ὄψεσθαι. ὁ δὲ Ἀστυάγης ἆρα εἶπεν, ἀλλ' ὦ παῖ, δέχομαι μὲν ἔγωγε ἡδέως ὅσα μοι δίδως, ἀ μέν τοι δέομαί γε τούτων ἀδεὴς, ὥστε σε κινδυνεύειν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, εἰ τοίνυν μὴ σὺ δεῖ, ἐκέλευε, ὦ πάππε, ἐμοὶ δοὺς αὐτά, ὅπως ἐγὼ διαδῶ τοῖς ἡλικιώταις. ἀλλ', ὦ παῖ, ἔφη ὁ Ἀστυάγης, καὶ ταῦτα λαβὼν διαδίδου ὅτῳ σὺ βούλει, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα ἐθέλεις.

ιά. Καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν, ἐδίδου τε ἆρα τοῖς παισὶ, καὶ ἅμα ἔλεγεν· ὦ παῖδες, ὡς ἆρα ἐφλυαροῦμεν ὅτε τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἐθηρῶμεν. ὅμοιον γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ εἶναι οἷόν περ εἴ τις δεδεμένα ζῶα θηρῴη· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν μικρῷ χωρίῳ ἦν, ἔπειτα καὶ λεπτὰ καὶ ψωραλέα. καὶ τὸ μὲν αὐτῶν, χωλὸν ἦν, τὸ δὲ, κολοβόν. τὰ δ' ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ λειμῶσι θηρία, ὡς μὲν καλὰ, ὡς δὲ μεγάλα, ὡς δὲ λιπαρὰ ἐφαίνετο; καὶ αἱ μὲν ἔλαφοι, ὥσπερ πτηναὶ, ἥλλοντο πρὸς τὸν οὐρανόν· οἱ δὲ κάπροι, ὥσπερ τοὺς ἄνδρας φασὶ τοὺς ἀνδρείους, ὁμόσε ἐφέροντο. ὑπὸ δὲ τῆς πλατύτητος οὐδὲ ἁμαρτεῖν

οἷόν

Iacula vero non ille quidem oſtendebat, cruenta tamen eo poſuerat loco, quo auum ea viſurum exiſtimabat. Aſtyages autem: Lubens equidem ait abs te fili, accipio, quaecunque mihi offers: ſed horum tamen nullius ſic egeo, tibi periculum vt adeundum ſit. Et Cyrus: ſi ergo his ait, tibi non eſt opus; obſecro te, mi aue, da mihi, vt inter aequales ea diſtribuam Sume vero, fili, reſpondit Aſtyages, cum haec tum alia, quaecunque volueris: et inter quos viſum fuerit, diſtribue.

11. Itaque Cyrus ea ſumta ſimul et pueris dabat, et: O pueri, dicebat, vt nugas agebamus, quum feras illas in ſeptis hortorum venaremur. Nam ea venatio mihi ſimilis illi videtur, qua feras ligatas aliquis inſequitur. Primum exiguo ſpatio concludebantur. Deinde tenues erant, et ſcabioſae; partimque claudae, partim mutilae. Montanae vero, campeſtreſque ferae, quam pulchrae, quam magnae, quam nitidae viſae? Cerui quidem, quaſi ſi volucres eſſent, ad coelum vſque exſiliebant: apri vero, quemadmodum de viris fortibus dicitur, comminus irruebant; et tanta quidem erant latitudine, vt

εἰσήκει καταβεβηκώς, καὶ ἀκόων ταῦτα ἠνιᾶτο. ὡς δ' ἤσθετο κραυγῆς, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὸν ἵππον ὥσπερ ἐνθυσιῶν· καὶ ὡς εἶδεν ἐκ τῶ ἐναντίω κάπρον προσφερόμενον, ἀντίος ἐλαύνει. καὶ διατεινάμενος εὐσόχως, βάλλει εἰς τὸ μέτωπον, καὶ κατέσχε τὸν κάπρον.

θ'. Ἐνταῦθα μέν τοι ἤδη καὶ ὁ θεῖος αὐτῷ ἐλοιδορεῖτο, τὴν θρασυτῆτα ὁρῶν. ὁ δ' αὐτῶ λοιδορωμένω, ὅμως ἐδεῖτο, ὅσα αὐτὸς ἔλαβε, ταῦτα ἐᾶσαι αὐτὸν δῶναι εἰσκομίσαντα τῷ πάππῳ. τὸν δὲ θεῖον εἰπεῖν φασὶν, ἀλλ' ἦν αἴσθηταί ὅτι ἐδίωκες, ὰ σοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμοὶ λοιδορήσεταί ὅτι σε εἴων. κἂν βάλητα, φάναι αὐτὸν, μασιγωσάτω, ἐπειδάν γε ἐγὼ δῶ αὐτῷ. καὶ σύ γε εἰ βάλει ἔφη, ὦ θεῖε, τιμωρησάμενος ὅ, τι βάλει, τοῦτο ὅμως χάρισαί μοι. καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι τελευτῶν, εἶπε, ποίει ὅπως βάλει. σὺ γὰρ νῦν γε ἡμῶν ἔοικας βασιλεὺς εἶναι.

ί. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἰσκομίσας τὰ θηρία, ἐδίδα τε τῷ πάππῳ, καὶ ἔλεγεν, ὅτι αὐτὸς ταῦτα θηράσειεν ἐκείνῳ. καὶ τὰ

equo descendisset, adstabat; et haec audiens moleste ferebat. Verum vbi clamorem inaudisset, denuo veluti mente captus in equum insiliit. Quumque aprum ex aduerso irruentem cerneret, obuius in eum fertur; iaculoque contento frontem feliciter ferit, et aprum capit.

9. Ibi tum auunculus quoque conuitiis in eum propter audaciam quam cernebat, inuehitur. At Cyrus, inter haec auunculi conuitia, tamen orabat vt quaecunque cepisset, ad auum afferre, ac ei dare se permitteret. Ad ea quum respondisset auunculus, vt fertur; auum si has feras illum insecutum sentiat, non illi solum sed sibi quoque conuitia facturum, qui permisisset: Etiam flagris caedat, inquit ille, siquidem ita volet, postquam haec ei obtulero. Quin tu quoque, mi auuncule, supplicium de me, si libet, et quodcunque libet, sumito; modo in hoc mihi gratificeris. Itaque Cyaxares ad extremum: Vt voles, air, facito. Quippe tu iam quidem rex noster esse videris.

10. Sic igitur Cyrus illatis feris, cum auo eas offerebat, tum se has ipsi venatum esse dicebat.

Iacula

ονλο. ἤρξατο ἂν ὧδε· εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ πάππε, ἤν τις ἀποδρᾷ τῶν οἰκετῶν, καὶ λάβῃς αὐτὸν, τί αὐτῷ χρήσῃ; τί δὴ ἄλλο, ἔφη, ἢ δήσας ἐργάζεσθαι ἀναγκάσω; ἢν δὲ αὐτόματός σοι πάλιν ἐπέλθῃ, πῶς ποιήσεις; τί δὲ, ἔφη, ἢ μαστιγώσας αὐτόν γε, ἵνα μὴ αὖθις τοῦτο ποιῇ, ἔπειτα ἐξαρχῆς πάλιν αὐτῷ χρήσομαι; ὥρα ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, παρασκευάζεσθαί σοι εἴη ὅτῳ μαστιγώσεις με, ὡς βουλευομένου γε ὅπως ἀποδρῶ, λαβὼν τοὺς ἐμοὺς ἡλικιώτας ἐπὶ θήραν. καὶ ὁ Ἀστυάγης, καλῶς, ἔφη, ἐποίησας προειπών· ἔνδοθεν γὰρ ἀπαγορεύω σοι μὴ κινεῖσθαι. χαρίεν γάρ, ἔφη, εἰ ἕνεκα κρεαδίων, τῇ θυγατρὶ τὸν παῖδα ἀποσκολήσαιμι.

ιδ'. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐπείθετο μὲν καὶ ἔμενεν, ἀνιαρὸς δὲ καὶ σκυθρωπὸς ὢν, σιωπῇ διῆγεν. ὁ μέντοι Ἀστυάγης, ἐπεὶ ἔγνω αὐτὸν λυπούμενον ἰσχυρῶς, βουλόμενος αὐτῷ χαρίσασθαι, ἐξάγει ἐπὶ θήραν· καὶ πεζοὺς πολλοὺς καὶ ἱππέας συναλίσας, καὶ τοὺς παῖδας, καὶ συνελάσας εἰς τὰ ἱππάσιμα χωρία τὰ θηρία, ἐποίησε μεγάλην θήραν. καὶ βασιλικῶς δὴ αὐτὸς παρὼν, ἀπηγόρευε μηδένα

conficeret. Sic igitur orsus est. Dic mihi, mi aue, si seruorum quis aufugiat, tuque hunc nanciscare, quid de eo facturus sis? Quid aliud, ait, quam vt vinctum opus facere cogam? At si sponte redierit, quid facies? Quid? extra quam vt verberibus caeso, ne hoc iterum faciat, pristinas rursus ad operas vtar. Quin tu igitur paras, inquit Cyrus, quo me verberes; qui fugae consilium inierim, adsumtis ad venandum aequalibus meis. Et Astyages: Recte vero factum abs te, ait, qui praedixeris. Equidem ne hinc te moueas, veto. Nam bella res

fuerit, si caruunculae gratia, filiae meae filium euagari iubeam.

14. Haec Cyrus quum audisset, parebat ille quidem, ac remanebat: sed moestus tamen, ac tristi vultu, perpetuo silebat. Astyages autem, quum grauem eius moerorem animaduerteret, gratam ei rem facere volens, venatum proficiscitur: et multis peditibus, equitibusque, ac pueris etiam coactis, ipsisque feris ad loca equitibus idonea compulsis, magnam venationem instituit. Quin et ipsemet regio cum apparatu praesens, interdixit; ne quis feri-

οἷόν τε ἦν αὐτῶν. καλλίω δὲ, ἔφη, ἔμοιγε δοκεῖ καὶ τεθνηκότα ταῦτα εἶναι, ἢ ζῶντα ἐκεῖνα τὰ περιῳκοδομημένα· ἀλλὰ ἆρα ἂν, ἔφη, ἀφεῖεν καὶ ὑμᾶς οἱ πατέρες ἐπὶ τὴν θήραν; καὶ ῥᾳδίως γ' ἂν, ἔφασαν, εἰ Ἀστυάγης κελεύοι.

ιβ'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, τίς ἂν δῆν ὑμῶν πρὸς Ἀστυάγην μνησθείη; τίς γὰρ ἂν, ἔφασαν, σῦ γε ἱκανώτερος πεῖσαι; ἀλλὰ μὰ τὴν Ἥραν, ἔφη, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅστις ἄνθρωπος γεγένημαι. οὐδὲ γὰρ λέγειν οἷός τ' εἰμί, οὐδ' ἀναβλέπειν πρὸς τὸν πάππον ἐκ τοῦ ἴσου ἔτι δύναμαι· ἣν δὲ τοσοῦτον ἐπιδιδῶ, δέδοικα, ἔφη, μὴ παντάπασι βλάξ τις καὶ ἠλίθιος γένωμαι. παιδάριον δὲ ὢν, δεινότατον λαλεῖν ἐδόκουν εἶναι. καὶ οἱ παῖδες εἶπον· πονηρὸν λέγεις τὸ πρᾶγμα, εἰ μηδὲ ὑπὲρ ἡμῶν, ἄν τι δέῃ, δυνήσῃ πράττειν, ἀλλ' ἄλλου τινὸς ἡμᾶς τὸ ἐπὶ σοὶ ἀνάγκη δεῖσθαι.

ιγ'. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος ἐδήχθη· καὶ σιγῇ ἀπελθὼν, διακελευσάμενος ἑαυτῷ τολμᾶν, εἰσῆλθεν, ἐπιβουλεύσας ὅπως ἂν ἀλυπότατα εἴποι πρὸς τὸν πάππον, καὶ διαπράξειεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς παισὶν ὧν ἐδέοντο.

ictus aberrare non posset. Mihi sane pulchriores hae bestiae videntur etiam mortuae, quam illae viuae, quae septis inclusae sunt. At vestri patres an vos etiam venatum ire sinerent? Immo facile, aiunt illi, si Astyages iubeat.

12. Et Cyrus: Quis igitur apud Astyagem vestri mentionem fecerit? Quis, inquiunt illi, magis ad persuadendum te fuerit idoneus? At equidem, ait, qui homo factus sim, profecto nescio. Neque enim vel profari aliquid vel auum perinde adspicere possum, ac prius. Siquidem ita perrexero, vereor ne totus fatuus ac stolidus reddar. At vero quo tempore puellus eram, plurimum garriendo valere videbar. Ibi tum pueri: Male comparatam rem narras, inquiunt, si nihil nostra caussa, vbi quid opus fuerit, agere poteris: sed, quod te quidem attinet, alius quispiam nobis orandus sit.

13. Quae verba quum Cyrum morderent, discedit ab iis tacitus; seque ipse ad audendum hortatus, ad auum re secum prius deliberata, pergit; quonam modo eum, quam minima cum molestia compellaret, sibique ac pueris, quae peterent, conficeret.

ις'. Αμφὶ δὲ τὰ πέντε ἢ ἑκκαίδεκα ἔτη αὐτῷ γενομένῳ, ὁ υἱὸς τῶν Ασσυρίων βασιλέως γαμεῖν μέλλων ἐπεθύμησεν αὐτὸς θηράσαι εἰς τοῦτον τὸν χρόνον. ἀκούων δ' ἐν τοῖς μεθορίοις τοῖς τε αὐτῶν καὶ τοῖς Μήδων πολλὰ θηρία εἶναι, ἅτε ἀθήρευτα ὄντα διὰ τὸν πόλεμον, ἐνταῦθα ἐπεθύμησεν ἐξελθεῖν. ἵππους δ' ὡς ἀσφαλῶς θηρῴη, ἱππέας τε προσελάβε πολλοὺς καὶ πελτασάς, οἵτινες ἔμελλον αὐτῷ ἐκ τῶν λασίων τὰ θηρία ἐξελᾶν εἰς τὰ ἐργάσιμά τε καὶ εὐήλατα. ἀφικόμενος δὲ ὅπου ἦν αὐτῷ τὰ φορεῖα καὶ ἡ φυλακή, ἐνταῦθα ἐδειπνοποιεῖτο, ὡς πρωὶ τῇ ὑστεραίᾳ θηράσων.

ιζ'. Ἤδη δὲ ἑσπέρας γενομένης, ἡ διαδοχὴ τῇ πρόσθεν φυλακῇ ἔρχεται ἐκ πόλεως, καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς. ἔδοξεν δ' αὐτῷ πολλὴ στρατιὰ παρεῖναι, *δύο μὲν φυλακαὶ ὁμοῦ οὖσαι, πολλοὶ δὲ οὓς αὐτὸς ἔχων ἦκεν ἱππέας καὶ πεζούς. ἐβουλεύσατο δ' ἂν κράτιστον εἶναι λεηλατῆσαι ἐκ τῆς Μηδικῆς, καὶ λαμπρότερόν τε ἂν φανῆναι τὸ ἔργον τῆς θήρας, καὶ ἱερείων πολλὴν ἀφθονίαν ἐνόμιζε γενήσεσθαι.

16. Quum vero aetatis annum plus minus quintum sextumue ac decimum ageret, regis Assyriorum filius, vxorem ducturus, ipsemet id temporis venari cupiuit. Itaque quod ad suos et Medorum fines magnam audiret esse ferarum copiam, velut vbi propter bellum nemo venaretur; illuc ei proficisci collibuit. Vt autem tuto venaretur, et equites et cetratos multos adsumsit, qui e syluosis locis in loca culta planaque feras depellerent. Quum autem eo venisset, vbi et castella et custodiae ipsius erant: ibi coenam parari iussit, vt qui postridie mane venaturus esset.

17. Quumque iam aduenisset vespera, ab vrbe aderant, qui custodiae priori succederent, tam pedites quam equites. Quapropter ipsi numerosus adesse visus est exercitus, quod essent coniunctae custodiae duae, et multos ipse secum equites peditesque adduxisset. Itaque re deliberata, statuit optimum esse, Medorum ex agro praedas agere, quod ita tum venationis opus illustrius visum iri, tum copiam victimarum maiorem futuram existimaret.

* Rectius δύο γὰρ ὁμοῦ ἦσαν φυλακαὶ καὶ πολλοὺς αὐτὸς ἦκεν ἔχων, quam itaque lectionem secuti sumus in interpretatione latina.

μηδένα βάλλειν πρὶν Κῦρος ἐμπλησθείη βάλλων. ὁ δὲ Κῦρος οὐκ εἴα κωλύειν. ἀλλ' εἰ βάλει, ἔφη, ὦ πάππε, ἡδέως με θηρᾶν, ἄφες πάντας τοὺς καλ' ἐμέ, διώκειν, καὶ διαγωνίζεσθαι, ὅπως ἕκαστος τὰ κράτιστα δύναιτο.

ιε'. Ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀστυάγης ἀφίησι, καὶ σὰς ἐθεᾶτο τοὺς ἀμιλλωμένους ἐπὶ τὰ θηρία, καὶ φιλονεικοῦντας, καὶ διώκοντας, καὶ ἀκοντίζοντας. καὶ τῷ Κύρῳ ἥδετο, ὁ δυναμένῳ σιγᾶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἀλλ', ὥσπερ σκύλακι γενναίῳ, ἀνακλάζοντι ὁπότε πλησιάζοι θηρίῳ, καὶ παρακαλοῦντι ὀνομαστὶ ἕκαστον καὶ τὸ μὲν καταγελῶντα αὐτὸν ὁρῶν εὐφραίνετο, τὸν δέ τινα καὶ ἐπαινοῦντα αὐτὸν ἡσθάνετο ὐδ' ὁπωστιοῦν φθονερῶς. τέλος δ' ἦν, πολλὰ θηρία ἔχων ὁ Ἀστυάγης ἀπῃει. καὶ τοιοῦτον ὅτως ἥσθη τῇ. τότε θήρᾳ, ὥστε ἀεί, ὁπότε οἷόν τε εἴη, συνεξήει τῷ Κύρῳ, καὶ ἄλλους τε πολλοὺς παρελάμβανε, καὶ τοὺς παῖδας, Κύρου ἕνεκα. τὸν μὲν δὴ πλεῖστον χρόνον οὕτω διῆγεν ὁ Κῦρος, πᾶσιν ἡδονῆς μὲν καὶ ἀγαθοῦ τινος συναίτιος ὤν, κακοῦ δὲ οὐδενί.

ις'. Ἀμφὶ

ret prius quam Cyrus feriendo satiatus esset. At Cyrus haud ferens eum vetare: Si vis, inquit, mi aue, iucundam mihi hanc esse venationem; sine meos aequales vniuersos insequi, et vnumquemque pro virili cum feris acerrime congredi.

15. Tum vero Astyages venandi copiam eis faciebat, et adstans, spectator erat eorum qui certamen aduersus feras suscipiebant, et inter se contendebant, et insequebantur, et iacula vibrabant. Delectabatur autem Cyro, qui prae voluptate silere non posset, sed instar generosi catuli vocem emitteret, vbi propius ad feram accesserat, et vnumquemque nominatim exhortaretur. Praeterea gaudebat, quum alium quidem ab eo derideri videbat, alium vero citra vllam inuidiam laudari sentiebat. Tandem Astyages, quum multas haberet feras, discessit. Caeterum tantam ex illa venatione voluptatem cepit, vt semper, quoties quidem liceret, cum Cyro exiret; tum aliis pluribus, tum Cyri causa pueris etiam adsumtis. Et hoc sane modo maximam temporis partem Cyrus illic vixit, voluptatis quidem ac boni alicuius auctor vniuersis; mali autem nemini.

16. Quum

γενήσεσθαι. ὕτω δὴ πρωὶ ἀναστὰς ἦγε τὸν στρατόν. καὶ τὰς μὲν πεζὰς καταλείπει ἀθρόας ἐν τοῖς μεθορίοις, αὐτὸς δὲ τοῖς ἵπποις προσελάσας πρὸς τὰ τῶν Μήδων φρούρια, τὰς μὲν βελτίστας καὶ πλείστας ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἐνταῦθα κατέμεινεν, ὡς μὴ βοηθοῖεν οἱ φρουροὶ τῶν Μήδων ἐπὶ τὰς καταθέσεις· τὰς δ' ἐπιτηδείας ἀφῆκε κατὰ φυλὰς ἄλλας ἀλλοσε καταθεῖν. καὶ ἐκέλευε περιβαλλομένας ὅτῳ τις ἐντυγχάνοι, ἐλαύνειν πρὸς ἑαυτόν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον.

ιή. Σημανθέντων δὲ τῷ Ἀσυάγει ὅτι πολέμιοί εἰσιν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκβοηθεῖ καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ὅρια σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτῷ ὡσαύτως σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν ἱππόταις, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ἐσήμαινε πᾶσιν ἐκβοηθεῖν. ὡς δὲ εἶδον πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους, καὶ τὰς ἱππέας ἡσυχίαν ἄγοντας, ἔστησαν καὶ οἱ Μῆδοι. ὁ δὲ Κῦρος ὁρῶν ἐκβοηθοῦντας καὶ τὰς ἄλλας [πασσυδί,] ἐκβοηθεῖ καὶ αὐτὸς, πρῶτον τότε ὅπλα ἐνδὺς, ἅποτε οἰό-

stimaret. Igitur loco motas ſummo mane copias educit, ac peditum quidem agmen numeroſum relinquit in limitibus; ipſe vero cum equeſtribus copiis ad caſtella Medorum prouectus, praeſtantiſſimis quibuſque ac plurimis ſecum retentis ſubſiſtit, ne Medorum praeſidiarii milites in ſuos praedae cauſa palantes excurrerent: idoneos autem quoſdam dimittit, vt tributim alii aliam in partem diſcurrendo vagarentur. Atque hos corripere iuſſit, quidquid habuiſſet quisque obuium, et ad ſe abigere. Ac illi quidem imperata faciebant.

18. Quum autem Aſtyagi nuntiatum eſſet, hoſtes iam agrum ipſius ingreſſos; partim ipſe cum illis quos plerumque ſecum habebat, opis ferendae cauſa excurrit ad limites; partim filius idem facit cum eo, qui ad manum erat, equitatu; partim aliis vniuerſis, vt auxilio venirent, imperat. Medi, quum magnas Aſſyriorum copias inſtructas, et equites e ſtatione ſua non diſcedentes cernerent, ipſi quoque ſubſtiterunt. Cyrus vero, qui caeteros auxilio ſuis adcurrere videret, idem et ipſe faciebat, tunc primum indutus armis, nondum ſore putans,

*οἰόμενος. ὅτως ἐπεθύμει αὐτοῖς ἐξοπλίσασθαι. καὶ γὰρ μάλα καλὰ ἦν, καὶ εὖ ἁρμόττοντα αὐτῷ, ἃ ὁ πάππος περὶ τὸ σῶμα ἐπεποίητο. ὅτω δὴ ἐξοπλισάμενος προσήλασεν ἵππῳ. καὶ ὁ Ἀστυάγης ἰδὼν, ἐθαύμασε μὲν τίνος κελεύσαντος ἥκοι. ὅμως δ' εἶπεν αὐτῷ μένειν παρ' ἑαυτῷ.

ιθ'. Ὁ δὲ Κῦρος, ὡς εἶδε πολλοὺς ἱππέας ἀντίους, ἤρετο, ἦ ὅτοι, ἔφη, ὦ πάππε, πολέμιοί εἰσιν, οἳ ἐφεστήκασι τοῖς ἵπποις ἠρέμα; πολέμιοι, μέντοι ἔφη. ἦ καὶ ἐκεῖνοι, ἔφη, οἱ ἐλαύνοντες; καὶ ἐκεῖνοι μέντοι. νὴ τὸν Δί', ἔφη, ὦ πάππε, ἀλλ' ὄν πανηροί γε φαινόμενοι καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἱππαρίων ὀχούμενοι ἄγουσιν ἡμῶν τὰ χρήματα. ἐκὸν χρὴ ἐλαύνειν τινὰς ἡμῶν ἐπ' αὐτούς. ἀλλ' οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὦ παῖ, ὅσον τὸ σίφος τῶν ἱππέων ἕστηκε συντεταγμένον, οἳ, ἢν ἐπ' ἐκείνους ἡμεῖς ἐλαύνωμεν, ὑποτεμοῦνται πάλιν ἡμᾶς ἐκεῖνοι; ἡμῖν δὲ ὄπω ἰσχὺς πάρεστιν. ἀλλ' ἢν σὺ μένῃς, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀναλαμβάνῃς τοὺς προσβοηθοῦντας, φοβήσονται ὅτοι, καὶ οὐ κινήσονται. οἱ δ' ἄγοντες ἀφήσουσιν εὐθὺς τὴν

putans, vt iis, pro desiderio suo, indueretur. Erant autem perpulchra, et ipsi recte congruentia; quae auus corpori eius accommodari curauerat. Itaque sic armatus, equo aduehitur. Id vbi vidisset Astyages, miratus ille quidem est, cuius iussu veniret; sed apud se tamen vt maneret, edixit.

19. Et Cyrus multos equites ex aduerso intuitus: Suntne hi, inquit, hostes, mi aue; qui equis insidentes se non mouent? Hostes sane sunt, ait Astyages. An et illi, qui procurrunt? Etiam illi, ait. Profecto, inquit, mi aue, nullius hi pretii homines esse videntur, et nullius pretii equuleis vehuntur; ac res tamen nostras diripiunt. Itaque aliquos e nobis hos necesse est inuadere. Tu vero non vides, fili, respondit ille, quantus equitum globus acie consistat instructa, qui subeundo rursum nos caedent, si nos aduersum illos moveamus? nondum autem robur aliquod nobis adest. Verum, ait Cyrus, si tu heic maneas, et copias auxiliares adsumas! terrebuntur hi, neque se commouebunt. Illi vero, qui res nostras diripiunt, praedam mox

* Al. ἑώμενος.

ρεῖς ἐφέρετο, μόνον ὁρῶν τὸ παίειν τὸν ἁλισκόμενον, ἄλλο δ' οὐδὲν προνοῶν. οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς ἑώρων πονοῦντας τοὺς σφετέρους, προὐκίνησαν τὸ σῖφος, ὡς παυσομένους τῷ διωγμῷ, ἐπεὶ σφᾶς ἰδοιεν προσορμήσαντας.

κβ'. Ὁ δὲ Κῦρος οὐδὲν μᾶλλον ἀνίει, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χαρμονῆς ἀνακαλῶν τὸν θεῖον, ἐδίωκε, καὶ ἰσχυρὰν τὴν φυγὴν τοῖς πολεμίοις ἐποίει κατέχων. καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι ἐφείπετο, ἴσως μὲν καὶ αἰσχυνόμενος τὸν πατέρα. καὶ οἱ ἄλλοι δὲ εἵποντο, προθυμότεροι ὄντες, ἐν τῷ τοιούτῳ, εἰς τὸ διώκειν, καὶ οἱ μὴ πάνυ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἄλκιμοι ὄντες. ὁ δὲ Ἀστυάγης, ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀπρονοήτως διώκοντας, τοὺς δὲ πολεμίους ἀθρόους τε καὶ τεταγμένους ἁπάντων, δείσας περί τε τῷ υἱῷ καὶ τῷ Κύρῳ, μὴ εἰς παρεσκευασμένους ἀτάκτως ἐμπεσόντες πάθοιέν τι, ἠγεῖτο εὐθὺς πρὸς τοὺς πολεμίους.

κγ'. Οἱ δ' αὖ πολέμιοι, ὡς εἶδον τοὺς Μήδους προκινηθέντας, διατεινάμενοι οἱ μὲν τὰ παλτὰ, οἱ δὲ τὰ τόξα, ἔσησαν, ὡς ἂν ἐπειδὴ εἰς τόξευμά γε ἀφίκοιντο σησόμενοι, ὥσπερ τὰ

πλεῖστα

rus ferebatur, ſolum hoc videns vt interceptum feriret, ac praeterea nihil proſpiciens. Hoſtes vero, quum ſuos laborantes cernerent; promouerunt agmen ſuum, velut effecturi, vt a perſequendo deſiſteretur, poſtquam ipſi aduentare viſi eſſent.

22. Cyrus autem nihil idcirco remittere, ſed prae gaudio et auunculum inclamare et perſequi, et impetus habitu vehementis in effuſam hoſtes fugam dare. Cyaxares quidem ſequebatur, patris fortaſſe cauſa pudore correptus; itidemque caeteri ſequebantur, quum alacrio-

res in perſequendo ſint, eo rerum ſtatu, etiam illi qui non admodum in hoſtes animoſi ſunt. Aſtyages vero quum ſuos inconſiderate perſequi videret, at hoſtes confertos ordinibus inſtructis occurrere: filio Cyroque metuens, ne in paratos ſine ordine irruentibus aduerſi quid accideret, recta in hoſtem ducit.

23. Illi rurſum Medos loco motos conſpicati, partim contentis in eos tragulis, partim ſagittis, conſtiterunt: quod futurum putarent, vt et illi ſubſiſterent, vbi intra iactum teli peruentum eſſet; quem-

admodum

τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τινας ἐπ' αὐτὰς ἐλαύνοντας.

κ'. Ταῦτ' εἰπὼν ἔδοξέ τι λέγειν τῷ Ἀστυάγει. καὶ ἅμα θαυμάζων ὡς καὶ ἐφρόνει καὶ ἐγρηγόρει, κελεύει τὸν υἱὸν λαβόντα τάξιν ἱππέων ἐλάσαι ἐπὶ τὰς ἀγούσας τὴν λείαν. ἐγὼ δέ, ἔφη, ἐπὶ τόσδε, ἢν ἐπὶ σὲ κινῶνται, ἐλάσω· ὥστε ἀναγκασθήσονται ἡμῖν προσέχειν τὸν νοῦν· ἵνα δὴ ὁ Κυαξάρης λαβὼν τῶν ἐρρωμένων ἱππων τε καὶ ἀνδρῶν, προσελαύνει. καὶ ὁ Κῦρος, ὡς εἶδεν ὁρμωμένους, συνεξορμᾷ εὐθύς· καὶ αὐτὸς πρῶτος ἦλθε τοῦ ταχέως, καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι ἐφείπετο, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπελείποντο. ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς πελάζοντας, οἱ λῃστατοῦντες, εὐθὺς ἀφέντες τὰ χρήματα ἔφυγον.

κά. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Κῦρον ὑπετέμνοντο, καὶ ὃς μὲν κατελάμβανον, εὐθὺς ἔπαιον, πρῶτος δὲ ὁ Κῦρος· ὅσοι δὲ παραλλάξαντες αὐτῶν ἔφθασαν, κατόπιν τούτους ἐδίωκον, καὶ οὐκ ἀνίεσαν, ἀλλ' ἦρχον τινὰς αὐτῶν. ὥσπερ δὲ κύων γενναῖος ἄπειρος ἀπροϊδήτως φέρεται πρὸς κάπρον, οὕτω καὶ ὁ Κῦρος

dimittent, vbi quosdam impetum in se facere viderint.

20. Haec quum protulisset, visus Astyagi est aliquid dicere. Quapropter et prudentiam et vigilantiam Cyri admiratus, filium suum, adsumta equitum manu, ducere in eos iubet, qui praedam agerent. Equidem hos, inquit, si contra te se commouerint, aggrediar: ideoque animum nobis adtendere cogentur. Itaque Cyaxares et equis et viris quibusque robustissimis secum sumtis, in hostem fertur. Cyrus autem hos progredi videns, statim et ipse cum aliis se proripit: adeoque iam primus ante alios celeriter ibat, Cyaxare subsequente, neque caeteris a tergo remanentibus. Quos vbi adpropinquantes videre qui praedas agebant; mox relictis rebus, in fugam vertuntur.

21. At Cyro qui aderant, hos subeundo intercipiebant, et si quos adsequerentur, statim feriebant, imprimisque Cyrus ipse: quotquot autem declinato cursu euaserant, hos a tergo persequebantur; nec intermittebant, donec quosdam cepissent. Vt autem canis generosus quidem ille, sed inexercitatus, temere in aprum fertur: sic et Cyrus

προσήγαγον τῷ Ασυάγει, μάλα ἐπίφροσθεν ποιούμενον τὰς προσαγωγὰς, ὅτι ἑώρα τὸ πρόσωπον τοῦ πάππου ἠγριωμένον ἐπὶ τῇ θέᾳ τῇ αὐτοῦ.

κέ. Ἐν μὲν δὴ Μήδοις ταῦτα ἐγένετο. καὶ οἵ τε ἄλλοι πάντες τὸν Κῦρον διὰ στόματος εἶχον, καὶ ἐν λόγῳ, καὶ ἐν ᾠδαῖς· ὅ, τε Ασυάγης, καὶ πρόσθεν τιμῶν αὐτὸν, τότε ὑπερεξεπέπληκτο ἐπ' αὐτῷ. Καμβύσης δὲ, ὁ τοῦ Κύρου πατὴρ, ἥδετο μὲν πυνθανόμενος ταῦτα· ἐπειδὴ δὲ ἤκουσεν ἀνδρὸς ἤδη ἔργα διαπρατ[ό]μενον τὸν Κῦρον, ἀπεκάλει, ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις ἐπιχώρια ἀποτελοίη. καὶ τὸν Κῦρον δὴ ἐνταῦθα λέγεται εἰπεῖν, ὅτι ἀπίεναι βέλοιτο, μὴ ὁ πατήρ τι ἄχθοιτο, καὶ ἡ πόλις μέμφοιτο. τῷ ὧν Ασυάγει ἐδόκει ἀναγκαῖον εἶναι ἀποπέμπειν αὐτόν. ἔνθα δὴ ἵππους τε αὐτῷ δοὺς ὃς αὐτὸς ἐπεθύμει λαβεῖν, καὶ ἄλλα συσκευάσας παντοδαπὰ, ἀπέπεμπε, καὶ διὰ τὸ φιλεῖν αὐτὸν, καὶ ἅμα ἐλπίδας μεγάλας ἔχων ἐν αὐτῷ, ἄνδρα ἔσεσθαι ἱκανὸν καὶ φίλους ὠφελεῖν, καὶ ἐχθροὺς ἀνιᾶν. ἀπιόντα δὲ τὸν Κῦρον πρέπεμπον ἅπαντες, καὶ παῖδες, καὶ ἥλικες, καὶ ἄνδρες

Astyagem deducebant, quibus hoc erat datum negotii; quum hos ipsos, qui se adducerent, de industria praeire iuberet, quod aui vultum ad conspectum sui saeuiorem factum cerneret.

25. Atque haec quidem apud Medos contigerunt: et Cyrus cum aliis omnibus in ore, sermonibus, et cantilenis erat; tum Astyagi, apud quem hactenus erat in honore, iam admiratione sui stuporem quoque iniecerat. Haec vero quum Cyri pater Cambyses accepisset, gaudebat ille quidem; sed quod eum iam inaudisset obire viri munia, reuocauit; vt instituta gentilitia Persarum absolueret. Itaque tunc Cyrum dixisse perhibent, abire se velle, ne quid patri molestiae crearetur, neue de se quereretur ciuitas. Censuit igitur et Astyages eum oportere dimitti, atque adeo donatum equis, quos ipsi collibuisset sumere, cum omnis generis rerum aliarum apparatu abire siuit, quod et amaret eum, et magnam spem concepisset, euasurum talem virum, qui et amicis esse adiumento, et hostes affligere posset. Abeuntem vero Cyrum vniuersi et pueri, et aequales, et viri,

πλεῖσα εἰώθασι ποιεῖν. μέχρι γὰρ τοσούτου, ὁπότε ἐγγύταλα γίγνοιντο, προσηλαυνον ἀλλήλοις, καὶ ἠκροβολίζοντο πολλακις μέχρις ἑσπέρας. ἐπεὶ δὲ ἑώρων τοὺς μὲν σφετέρους φυγῇ εἰς αὐτοὺς φερομένους, τοὺς δ' ἀμφὶ Κῦρον ὁμοῦ ἐπ' αὐτοὺς ἑπομένους, τὸν δὲ Ασυάγην σὺν τοῖς ἵπποις ἐντὸς γιγνόμενον ἤδη τοξεύματος, ἐκκλίνουσι καὶ φεύγουσιν. οἱ δὲ, ἅτε ὁμόθεν διώκοντες, ἦρχον πολλοὺς ἀνακράτος. καὶ τοὺς μὲν ἁλισκομένους ἔπαιον, ἵππους καὶ ἄνδρας, τοὺς δὲ πίπτοντας κατέκαινον. καὶ ὁ πρόσθεν ἔσησαν πρὶν ἢ πρὸς τοῖς πεζοῖς τῶν Ασσυρίων ἐγένοντο. ἐνταῦθα μέντοι δείσαντες μὴ καὶ ἐνέδρα τις μείζων ὑπείη, ἐπέσχον.

κδ. Ἐκ τούτου δὴ ἀνήγαγεν ὁ Ασυάγης, μάλα χαίρων τῇ ἱπποκρατίᾳ, καὶ τὸν Κῦρον οὐκ ἔχων ὅ, τι χρὴ λέγειν· αἴτιον μὲν εἰδὼς ὄντα τοῦ ἔργου, μαινόμενον δὲ γιγνώσκων τῇ τόλμῃ. καὶ γὰρ τότε ἀπιόντων οἴκαδε τῶν ἄλλων, μόνος ἐκεῖνος οὐδὲν ἄλλο ἢ τοὺς πεπτωκότας περιελαύνων ἐθεᾶτο· καὶ μόλις αὐτὸν ἀφελκύσαντες οἱ ἐπὶ τοῦτο ταχθέντες, προσ-

admodum facere conſueuerant. Nam illud ad internallum, vbi vel quam proxime ad alteros alteri acceſſiſſent, contra ſe mutuo prouehebantur, et eminus inter ſe plerumque ad veſperam vſque pugnabant. Iam vero quum et ſuos fugam ad ſe facere cernerent, et Cyri manum ſimul hos inſequi, et Aſtyagem cum equitatu intra teli iactum adeſſe; cedentes et ipſi, fugiunt. At Medi copiis vniuerſis inſequentes, multos illo impetu capiunt, et quoſcunque corriperent tam equos quam viros, ferunt; interemptis omnibus, quotquot caderent. Neque prius conſtitere, quam ad peditatum Aſſyriorum peruenifſent. Heic vero, ne maiores aliquae ſubeſſent inſidiae, veriti; repreſſerunt impetum.

24. Et Aſtyages ſuis deinde reductis, equeſtri victoria magnopere laetabatur, nec quid de Cyro diceret, habebat: quod eo quidem auctore rem geſtam ſciret, ſed eundem praeaudacia furere animaduerteret. Nam et eo ipſo tempore, caeteris domum abeuntibus, ſolus ille nihil aliud quam eos qui cecidiſſent, obequitando ſpectabat: adeoque vix abſtractum ad Aſtyagem

δή τινα τῶν Μήδων, μάλα καλὸν κἀγαθὸν ὄντα, ἐκπεπλῆχθαι πολὺν δὴ χρόνον ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ Κύρου· ἡνίκα δὲ ἑώρα τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας αὐτὸν, ὑπολειφθῆναι· ἐπεὶ δὲ οἱ ἄλλοι ἀπῆλθον, προσελθεῖν τῷ Κύρῳ, καὶ εἰπεῖν, ἐμὲ μόνον σὺ γινώσκεις, ὦ Κῦρε, τῶν συγγενῶν; τί δὲ, εἰπεῖν τὸν Κῦρον, ἦ καὶ σὺ συγγενὴς εἶ; μάλιστα, φάναι. ταῦτ' ἄρα, εἰπεῖν τὸν Κῦρον, καὶ ἐνεώρας μοι πολλάκις γὰρ δοκῶ σε γιγνώσκειν τοῦτο ποιοῦντα. προσελθεῖν γάρ σοι ἀεὶ βουλόμενος, ἔφη, νὴ τοὺς θεοὺς, ἠσχυνόμην. ἀλλ' οὐκ ἔδει, φάναι τὸν Κῦρον, συγγενῆ γε ὄντα. ἅμα δὲ προσελθόντα φιλῆσαι αὐτόν.

κή. Καὶ τὸν Μῆδον φιληθέντα ἐρέσθαι, ἦ καὶ ἐν Πέρσαις νόμος ἐστὶν οὗτος συγγενεῖς φιλεῖν; μάλιστα, φάναι, ὅταν γε ἴδωσιν ἀλλήλους διὰ χρόνου, ἢ ἀπίωσί που ἀπ' ἀλλήλων. ὥρα ἂν εἴη σοι, ἔφη ὁ Μῆδος, πάλιν φιλεῖν ἐμέ· ἀπέρχομαι γὰρ, ὡς ὁρᾷς, ἤδη. ὅτῳ καὶ τὸν Κῦρον πάλιν φιλήσαντα ἀποπέμπειν, καὶ ἀπιέναι· καὶ ἰδόντα τε ὅπῃ πολλὴν διηνύσθαι αὐτοῖς, καὶ

quendam, virum elegantis admodum ingenii, longo tempore captum admiratione pulchritudinis Cyri, quum cognatos caeteros eum osculari videret, substitisse: digressis autem illis, ad Cyrum cum his verbis accessisse: Me solum ex cognatis, Cyre, non agnoscis? Quid ais? respondisse Cyrum: etiamne tu mihi cognatus es? Maxime, inquit. Et Cyrus: Nimirum oculos idcirco in me coniiciebas. Videor autem hoc iam abs te fieri saepius animaduertere. (Cui alter ille:) Profecto, ait, quum nunquam non ad te vellem accedere, pudor obstitit. At obstare non debuit, inquit Cyrus, quum cognatus esses. Simul accedens, eum osculatus est.

28. Accepto autem osculo Medus hic interrogasse fertur, etiamne Persis esset in more osculari cognatos? Et Cyrus, Maxime vero, inquit, vbi vel ex aliquo interuallo temporis alter alterum videt, vel a se inuicem aliquo discedunt. Quin tu igitur, inquit Medus, iterum me osculasimiliter? Iam enim, vti vides, abeo. Sic quum denuo Cyrus eum osculatus esset, ab se dimisit, atque etiam ipse discessit. Vbi vero non multum ab eis confectum itineris esset,

ἄνδρες, καὶ γέροντες, ἐφ' ἵππων, καὶ Ἀστυάγης αὐτός· καὶ οὐδένα ἔφασαν ὄντιν' οὐ δακρύοντ' ἀποστρέφεσθαι.

κς'. Καὶ Κῦρον δὲ αὐτὸν σὺν πολλοῖς δακρύοις λέγεται ἀποχωρῆσαι. πολλὰ δὲ δῶρα διαδῦναι αὐτόν φασι τοῖς ἡλικιώταις, ὧν Ἀστυάγης αὐτῷ ἐδεδώκει. τέλος δὲ, καὶ ἦν εἶχε στολὴν τὴν Μηδικὴν ἐκδύντα δῦναί τινι· δηλῶν ὅτι τοῦτον μάλιστα ἠσπάζετο. τὸν μέντοι λαβόντας καὶ δεξαμένους τὰ δῶρα λέγεται Ἀστυάγει ἀπενεγκεῖν· Ἀστυάγην δὲ δεξάμενον Κύρῳ ἀποπέμψαι. τὸν δὲ πάλιν τε ἀποπεμψαι εἰς Μήδους, καὶ εἰπεῖν, Ὦ πάππε, εἰ βούλει με καὶ πάλιν ἰέναι ὡς σὲ ἡδέως καὶ μὴ αἰσχυνόμενον, ἔα ἔχειν εἴ τῳ τι ἐγὼ δέδωκα. Ἀστυάγην δὲ ταῦτα ἀκούσαντα ποιῆσαι ὥσπερ ὁ Κῦρος ἐπέστειλεν.

κζ'. Εἰ δὲ δεῖ καὶ παιδικοῖς λόγοις μνησθῆναι, λέγεται, ὅτε Κῦρος ἀπῄει, καὶ ἀπηλλάττοντο ἀπ' ἀλλήλων, τοὺς συγγενεῖς φιλοῦντας τὸν Κῦρον τῷ στόματι, ἀποπέμπεσθαι αὐτὸν, νόμῳ Περσικῷ, (καὶ γὰρ νῦν ἔτι τοῦτο ποιοῦσι Πέρσαι) ἄνδρα δή

viri, et ſenes, et Aſtyages ipſe, equis inſidentes deducebant: ac neminem ſiccis oculis reuerſum perhibent.

26. Cyrum ipſum quoque multis cum lacrymis diſceſſiſſe accepimus. Praeterea proditum eſt, multa eum inter aequales munera diſtribuiſſe, quibus ab Aſtyage donatus fuerat. Denique exuta, quam habebat, veſte Medica, cuidam hanc dedit, hunc ipſum declarans maxime ſibi carum eſſe. Verum accepta illi a Cyro munera deluliſſe ad Aſtyagem feruntur: atque ab hoc itidem recepta, Cyro fuiſſe tranſmiſſa. Cyrum autem rurſus in Mediam ea cum his verbis remiſiſſe: Si me vis, aue, reuerti ad te libenter, ac nullo praepeditum pudore, ſine quaeſo per te habeat, ſi quid alicui largitus ſum. Atque his auditis Aſtyagem feciſſe, quemadmodum Cyrus nuntiari iuſſerat.

27. Quod ſi etiam narrationis amatoriae facienda eſt mentio, proditum eſt, abeunte Cyro, quum a ſe inuicem diſcederent, cognatos ore Cyrum, qui Perſis mos eſt, oſculatos ab ſe dimiſiſſe: quod quidem ipſum hodieque Perſae facere conſueuerunt. Ibi tum Medum quendam,

ἐπιδιδόντα μᾶλλον αὐτὸν τῷ ἑαυτῷ μέρος ἡσθάνοντο ἢ προσδεόμενον· καὶ πρὸς τούτοις δὲ καὶ τἆλλα κρατιστεύοντα αὐτὸν ἑώρων περὶ ἅπαντα ἑαυτῶν· ἐνταῦθα δὴ πάλιν ὑπέπτησσον οἱ ἥλικες αὐτῷ. ἐπεὶ δὲ διελθὼν τὴν παιδείαν ταύτην, ἤδη εἰσῆλθεν εἰς τὰς ἐφήβους, ἐν τούτοις οὐ ἐδόκει κρατιστεύειν, καὶ μελετῶν ἃ χρὴ, καὶ καρτερῶν ἃ ἔδει, καὶ αἰδούμενος τὰς πρεσβυτέρους, καὶ πειθόμενος τοῖς ἄρχουσι.

β'. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὁ μὲν Ἀστυάγης ἐν τοῖς Μήδοις ἀποθνήσκει· ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς, τῆς δὲ Κύρου μητρὸς ἀδελφὸς, τὴν ἀρχὴν ἔλαβε τῶν Μήδων, ὁ δὲ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς, καταστρεψάμενος μὲν πάντας Σύρους, φῦλον οὐ μικρὸν, ὑπήκοον δὲ πεποιημένος τὸν Ἀραβίων βασιλέα, ὑπηκόους δὲ ἔχων ἤδη καὶ Ὑρκανίους, πολιορκῶν δὲ καὶ Βακτρίους, ἐνόμιζεν, εἰ τοὺς Μήδους ἀσθενεῖς ποιήσειε, πάντων γε ἂν τῶν πέριξ ῥᾳδίως ἄρξειν. ἰσχυρότατον γὰρ τῶν ἐγγὺς φύλων τοῦτο ἐδόκει εἶναι.

γ'. Οὕτω δὴ διαπέμπεται πρός τε τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν πάντας καὶ πρὸς Κροῖσον τὸν Λυδῶν βασιλέα, καὶ πρὸς τὸν Καππαδοκῶν,

eum de portione ſua largiri, quam quid amplius requirere animaduerterent, atque adeo praeter haec, in caeteris etiam rebus omnibus Cyrum longe ipſis praeſtare: tum vero vice verſa aequales eum reuerebantur. At poſtquam hoc inſtitutionis curſu abſoluto, ad ephebos tranſiit: inter hos etiam praeſtare viſus eſt, et exercendo ac tolerando, quae oporteret; et ſeniores reuerendo, et magiſtratibus parendo.

2. Procedente vero tempore moritur apud Medos Aſtyages: et Cyaxares Aſtyagis filius, matriſque Cyri frater, Medorum imperio potitur. Rex autem Aſſyriorum, quum Syros vniuerſos, non exiguam ſane nationem, ſubegiſſet, Arabum regem imperio ſuo ſubieciſſet, Hyrcanios ſubditos haberet, Bactrios oppugnaret; futurum exiſtimabat, vt ſi Medorum vires debilitaſſet, facile finitimis omnibus imperaret. Haec enim natio inter vicinas alias potentiſſima videbatur.

3. Itaque nuntios ad ſubditos ſuos vniuerſos, et ad Croeſum Lydorum regem, et ad regem Cappadocum,

καὶ τὸν Μῆδον ἥκειν πάλιν ἱδρῶντι τῷ ἵππῳ. καὶ τὸν Κῦρον ἰδόντα, ἀλλ' ἦ, φάναι, ἐπελάθου τί ὧν ἐβούλου εἰπεῖν; οὐ μὰ Δία, φάναι· ἀλλ' ἥκω διὰ χρόνου. καὶ τὸν Κῦρον εἰπεῖν, νὴ Δί', ὦ σύγγενες, δι' ὀλίγου γε. ποίου ὀλίγου; εἰπεῖν τὸν Μῆδον. οὐκ οἶσθα, φάναι, ὦ Κῦρε, ὅτι καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον, πάνυ πολύς μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι οὐχ ὁρῶ σε τότε τοιοῦτον ὄντα; ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον γελάσαι τε ἐκ τῶν πρόσθεν δακρύων, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ ἀπιόντα θαρρεῖν, ὅτι παρέσαι αὐτοῖς ὀλίγου χρόνου. ὥστε ὄψῃ σοι ἔξεσαι, κἂν βούλῃ, ἀσκαρδαμυκτεί.

ΚΕΦ. έ.

Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ὅτως ἀπελθὼν εἰς Πέρσας, ἐνιαυτὸν μὲν λέγεται ἔτι ἐν τοῖς παισὶ γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ παῖδες ἔσκωπτον αὐτὸν, ὡς ἡδυπαθεῖν μεμαθηκὼς ἐν Μήδοις ὤν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐσθίοντα αὐτὸν ἑώρων, ὥσπερ αὐτοὶ, ἡδέως, καὶ πίνοντα, καὶ εἴ ποτ' ἐν ἑορτῇ εὐωχία προσγένοιτο, ἐπιδι-

esset, Medus equo sudante ad Cyrum rediisse fertur. Quo viso Cyrus: Num quid oblitus es, ait, quod dicere mihi volebas? Non profecto, inquit, sed temporis ex interuallo ad te reuertor. Breui sane, mi cognate, respondit Cyrus. At Medus ille: Quo pacto breui? ait. An ignoras, Cyre, per mihi longum videri tempus esse, quo vel conniveo; quod te talem interea non adspiciam? Ibi tum et risisse Cyrum post priores lacrymas, et illum abire, ac bono esse animo iussisse. Breui enim se ipsis adfuturum. Itaque si voles, ait, licebit oculis me non conniuentibus adspicias.

CAP. V.

Atque hoc modo Cyrus ad Persas reuersus, annum adhuc inter pueros egisse perhibetur. Ac primum sane dictis puerorum incessebatur, quasi domum redirer, adsuetus apud Medos viram agere voluptariam. Sed quum eum et victu et potu secum eodem suauiter vti viderent, ac si quod seriis epulum daretur, potius aliis eum

τὰ ἐν τοῖς ἐφήβοις δέκα ἔτη, ἐν τοῖς ἀνδράσιν ἦν.

ε'. Οὕτω δὴ δεξαμένῳ τῷ Κύρῳ, οἱ βουλεύοντες γεραίτεροι αἱρῶνται αὐτὸν ἄρχοντα τῆς εἰς Μήδους στρατείας. ἔδοσαν δὲ αὐτῷ διακοσίους τῶν ὁμοτίμων προσελέσθαι. τῶν δ' αὖ διακοσίων ἑκάστῳ, τέτταρας ἄνδρας ἐκ τῶν ὁμοίων ἔδοσαν προσελέσθαι. γίγνονται μὲν δὴ ἔτοι χίλιοι. τῶν δ' αὖ χιλίων τούτων ἔδοσαν προσελέσθαι ἑκάστῳ ἐκ τοῦ δήμου τῶν Περσῶν δέκα μὲν πελταστὰς, δέκα δὲ σφενδονήτας, δέκα δὲ τοξότας. καὶ ἔτως ἐγένοντο μύριοι μὲν τοξόται, μύριοι δὲ πελτασταὶ, μύριοι δὲ σφενδονῆται. χωρὶς δὲ τούτων οἱ χίλιοι ὑπῆρχον.

ς'. Τοσαύτη μὲν δὴ στρατιὰ τῷ Κύρῳ ἐδόθη. ἐπειδὴ δὲ ἠρέθη τάχιστα, ἤρξατο μὲν πρῶτον ἀπὸ τῶν Θεῶν· καλλιερησάμενος δὲ, τότε προσηρεῖτο τοὺς διακοσίους. ἐπεὶ δὲ προσείλοντο καὶ ἔτοι δὴ τοὺς τέσσαρας ἕκαστοι, συνέλεξεν αὐτούς, καὶ ἔλεξεν ὁ Κῦρος ἐν αὐτοῖς τότε πρῶτον τάδε·

ζ'. Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ προσειλόμην μὲν ὑμᾶς, οὐ νῦν πρῶτον

decem inter ephebos annis, virorum in contubernio degebat.

5. Itaque recipiente Cyro, seniores consilii principes hunc imperatorem ad expeditionem Medicam deligunt. Eidem fecere potestatem, aequales inter se ducentos allegendi. Horum vero ducentorum vnicuique concessum fuit, vt viros sibi similes quaternos adscisceret. Ita hi mille fiunt, quorum vnicuique permissum, vt e plebe Persarum sibi denos cetratos, denos funditores, denos sagittarios allegeret. Hoc modo sagittariorum decem millia, cetratorum decem millia, funditorum decem millia confecta sunt, extra illos aequales mille.

6. Tantus Cyro datus est exercitus. At ipse quum primum imperator lectus esset, a Diis primordia capiens, facta rite re sacra, tum demum ducentos illos adsciuit: qui quum et ipsi quaternos singuli legissent, concionem horum aduocauit Cyrus, et haec primum ad eos verba tunc fecit:

7. Cooptaui vos equidem, amici, non quod nunc primum vos

δοκῶν, καὶ πρὸς Φρύγας ἀμφοτέρους, καὶ πρὸς Κᾶρας, καὶ Παφλαγόνας, καὶ Ινδοὺς δὲ, καὶ πρὸς Κιλικας, τὰ μὲν καὶ διαβάλλων πρὸς αὐτοὺς Μήδους καὶ Πέρσας, λέγων ὡς μεγάλα τε εἴη ταῦτα ἔθνη καὶ ἰσχυρὰ, καὶ συνεσηκότα εἰς τὸ αὐτὸ, ἐπιγαμίας ἀλλήλοις πεποιημένοι εἶεν, καὶ συνεσήκοιεν εἰς ἕν, καὶ κινδυνεύοιεν, εἰ μή τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσει, ἐπὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἰόντας κατασρέψαθαι. οἱ μὲν δὴ καὶ τοῖς λόγοις τούτοις πειθόμενοι, συμμαχίαν αὐτῷ ποιοῦνται· οἱ δὲ, καὶ δώροις καὶ χρημασιν ἀναπειθόμενοι. πολλὰ γὰρ καὶ ταῦτα ἦν αὐτῷ.

δ'. Κυαξάρης δὲ ὁ τοῦ Ασυάγους παῖς, ἐπεὶ ἠθάνετο τήν τ' ἐπιβελὴν καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν συνισαμένην ἐφ' ἑαυτὸν, αὐτός τε εὐθέως ὅσα ἐδύνατο ἀντιπαρεσκευάζετο, καὶ εἰς Πέρσας δὲ ἔπεμπε πρὸς τε τὸ κοινὸν, καὶ πρὸς Καμβύσην τὸν τὴν ἀδελφὴν ἔχοντα, καὶ βασιλεύοντα ἐν Πέρσαις. ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς Κῦρον, δεόμενος αὐτοῦ πειρᾶσθαι ἄρχοντα ἐλθεῖν τῶν ἀνδρῶν, εἴ τινας πέμποι στρατιώτας τὸ Περσῶν κοινόν. ἤδη γὰρ καὶ ὁ Κῦρος, διατετελεκὼς τὰ

ad Phrygas vtroſque, ad Cares, ad Paphlagones, ad Indos etiam Ciliceſque mittit: et Medos ac Perſas apud hos per calumniam criminatur, quum magnas eſſe diceret haſce gentes, et viribus firmas et coniunctas, et affinitatibus mutuis deuinctas, eaſdemque ſic inter ſe conſpiraſſe, vt periculum eſſet, niſi quis eas anteuertendo debilitaret, ne nationes alias adorti ſingulas, ſibi ſubiicerent. At illi, quum partim verbis hiſce fidem haberent, partim muneribus ac pecuniis, quibus is abundabat, perſuaderentur: ſocietatem cum eo coeunt.

4. Cyaxares vero Aſtyagis filius, quum et inſidias, et apparatum aduerſus ſe fieri animadverteret: ſtatim et ipſe, quaecunque poterat, parabat; et nuntios ſuos tum ad Perſas publice, tum ad Cambyſem, quo cum nupta ſoror ipſius eſſet, quique regnum apud Perſas obtineret, legabat. Ad Cyrum etiam mittens, petebat; daret operam, vt ſi quos Perſae milites miſſuri eſſent, eos ipſe imperator adduceret. Iam enim Cyrus exactis de-

εὖ λέγοντες μηδέποτε παύσωνται, τοῦτο μελετῶσιν, ἀλλ' ἐλπίζοντες τῷ λέγειν εὖ πείθοντες πολλοὺς ἀνθρώπους, πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγαθὰ διαπράξεσθαι. οἵ τε αὖ τὰ πολεμικὰ ἀσκοῦντες, οὐχ ὡς μαχόμενοι μηδέποτε παύσωνται, τοῦτ' ἐπονοῦσιν, ἀλλὰ νομίζοντες καὶ ὅτοι, τὰ πολεμικὰ ἀγαθοὶ γενόμενοι, πολὺν μὲν ὄλβον, πολλὴν δὲ εὐδαιμονίαν, μεγάλας δὲ τιμὰς καὶ αὑτοῖς καὶ τῇ πόλει περιάψειν.

Εἰ δέ τινες ταῦτα ἐπονήσαντες, πρίν τινα καρπὸν ἀπ' αὐτῶν κομίσασθαι, περιειδον αὑτοὺς γήρᾳ ἀδυνάτους γενομένους, ὅμοιον ἔμοιγε δοκοῦσι πεπονθέναι οἷον εἴ τις γεωργὸς ἀγαθὸς προθυμηθεὶς γενέσθαι, καὶ εὖ σπείρων, καὶ εὖ φυτεύων, ὁπότε αὐτὸν καρποῦσθαι ταῦτα δέοι, ἐῴη τὸν καρπὸν ἀσυγκόμιστον εἰς τὴν γῆν πάλιν καταρρεῖν. καὶ εἴ τις ἀθλητὴς πολλὰ πονήσας καὶ ἀξιόνικος γενόμενος, ἀναγώνιστος διατελέσειεν· ὑφ' ἂν ὅτος ἔμοιγε δοκεῖ δικαίως ἀναίτιος εἶναι ἀφροσύνης.

Αλλ'

illis exercitiis volunt, ne vnquam benedicendi finem faciant: sed fore sperant, vt bene dicendo multis hominibus suam in sententiam adductis, multorum magnorumque commodorum auctores existant. Qui res item bellicas tractant, non in his laborant propterea, ne vnquam pugnare desinant: sed hi quoque se peritiam rei militaris adeptos, multas opes, multam felicitatem, et magnos etiam honores cum sibi tum patriae conciliaturos existimant.

Quod si qui studiose in his versati, sua deinde negligentia viribus in senecta destituti fuere prius quam fructum ex eis aliquem perciperent: illis eiusmodi quidpiam accidisse mihi quidem videtur, ac si quis agricola peritus esse studeat, et semina recte spargat, stirpes recte conserat: vbi vero fructus ex his capiundus est, eundem non collectum, rursus in terram decidere patiatur. Aut si quis pugil tantum iam laboris hauserit, vt iustam victoriae spem adeptus sit; ac deinde nullum vnquam certamen subeat. Quippe nec is mihi quidem iure liberandus dementiae culpa videtur.

τον δοκιμάσας· ἀλλ' ἐκ παίδων ὁρῶν ὑμᾶς, ἃ μὲν καλὰ ἡ πόλις νομίζει, προθύμως αὐτὰ ἐκπονοῦντας· ἃ δὲ αἰσχρὰ ἡγεῖται εἶναι, παντελῶς τούτων ἀπεχομένους. ὧν δ' ἕνεκα αὐτός τε ἦκον εἰς τόδε τὸ τέλος κατέσην, καὶ ὑμᾶς παρεκάλεσα, δηλῶσαι ὑμῖν βούλομαι.

Ἐγὼ γὰρ κατενόησα ὅτι οἱ πρόγονοι οὐδὲν χείρους ἡμῶν ἐγένοντο· ἀσκοῦντες γοῦν κἀκεῖνα διετέλεσαν ἅπερ ἔργα ἀρετῆς νομίζεται. ὅ, τι μέντοι προσεκτήσαντο τοιοῦτοι ὄντες ἢ τῷ τῶν Περσῶν κοινῷ ἀγαθὸν, ἢ αὐτοῖς, τοῦτο οὐκέτι δύναμαι κατιδεῖν. καίτοι ἔγωγε οἶμαι οὐδεμίαν ἀρετὴν ἀσκεῖσθαι ὑπ' ἀνθρώπων, ὡς μηδὲν πλέον ἔχωσιν οἱ ἐσθλοὶ γενόμενοι, τῶν πονηρῶν.

Αλλ' οἵ τε τῶν παραυτίκα ἡδονῶν ἀπεχόμενοι, οὐχ ἵνα μηδέποτε εὐφρανθῶσι, τοῦτο πράττουσιν, ἀλλ' ὅπως διὰ ταύτην τὴν ἐγκράτειαν πολλαπλάσια εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον εὐφραινῶνται, ὥτω παρασκευάζονται· οἵ τε λέγειν προθυμούμενοι δεινοὶ γενέσθαι, οὐχ ἵνα εὖ

probauerim, sed quod viderim vos inde vsque a pueris ea quae ciuitas nostra honesta censet, studiose facere, protinusque ab iis abstinere, quae illa esse turpia ducit. Quibus vero de causis et ipse munus hoc non inuitus acceperim, et vos aduocauerim, declarare vobis equidem volo.

Maiores ego nostros nihilo nobis deteriores fuisse animadverti; quippe qui se nunquam non in iis, quae virtutis studia ducuntur, exercuerint. At cuius boni, quum tales essent, vel Persarum ciuitati publice, vel priuatim sibi auctores extiterint, perspicere nequeo. At enim, mea sane sententia, nullam homines virtutem exercent, vt postquam in viros bonos euaserunt, nulla re sint inertibus superiores.

Qui a voluptatibus oblatis in praesentia abstinent, non hoc agunt, nullam vt vnquam voluptatem percipiant: sed vt in posterum propter hanc continentiam multiplici gaudio fruantur, ita sese comparant. Qui excellere dicendi vi studeant, non hoc consequi suis

illis

μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι χαίρετε. τὰς δ' ἐπαίνῳ ἐρασὰς ἀνάγκη ἐπὶ τούτῳ πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἡδέως ὑποδύεσθαι.

Εἰ δὲ ταῦτα ἐγὼ λέγω περὶ ὑμῶν, ἄλλως γιγνώσκων, ἐμαυτὸν ἐξαπατῶ· ὅ, τι γὰρ μὴ τοιοῦτον ἀποβήσεται παρ' ὑμῶν, εἰς ἐμὲ τὸ ἐλλεῖπον ἥξει. ἀλλὰ πιστεύω τοι τῇ πείρᾳ, καὶ τῇ ὑμῶν εἰς ἐμὲ εὐνοίᾳ, καὶ τῇ τῶν πολεμίων ἀνοίᾳ, μὴ ψεύσειν με ταύτας τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. ἀλλὰ θαῤῥοῦντες ὁρμώμεθα, ἐπειδὴ καὶ ἐκποδὼν ἡμῖν γεγένηται τὸ δόξαι τῶν ἀλλοτρίων ἀδίκως ἐφίεσθαι. νῦν γὰρ ἔρχονται μὲν οἱ πολέμιοι, ἄρχοντες ἀδίκων χειρῶν· καλοῦσι δὲ ἡμᾶς οἱ φίλοι ἐπικούρους. τί οὖν ἐστιν ἢ τὸ ἀλέξασθαι δικαιότερον, ἢ τὸ τοῖς φίλοις ἀρήγειν κάλλιον;

Ἀλλὰ μὴν διὰ τοῦτο ὑμᾶς ἀχθόμενος οἶμαι θαῤῥεῖν, τὸ μὴ παρημεληκότα με τῶν Θεῶν τὸν ἔξοδον ποιεῖσθαι. πολλὰ γάρ μοι συνόντες ἐπίσασθε, ἃ μόνον τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ τὰ

de magis quam aliis rebus omnibus delectamini. Laudis autem amatores neceſſe eſt eius [adipiſcendae] gratia laborem omnem, omneque periculum quam lubentiſſime ſubire.

Atque haec ſi de vobis ita praedico, vt aliud tamen ſentiam, me ipſum fallo. Nam quidquid huiuſmodi a nobis non eueniet, eius deficientis in me culpa recidet. Verum et experientia mea, et beneuolentia erga me veſtra, et hoſtium vecordia faciunt; vt confidam bonam hanc ſpem me non fruſtraturam. Tantum fidentibus animis proficiſcamur, quando longiſſime a nobis abeſt, vt aliena per iniuriam adpetere videamur. Hoſtes enim iam aduentant, ac primi nos iniuriis laceſſunt: amici vero nos ad opem ferendam arceſſunt. Quid ergo vel iuſtius eſt, quam vim propulſare; vel honeſtius, quam ſubuenire amicis?

Quin ea vos etiam de cauſa non paulo fidentiores eſſe arbitror, quod expeditionem hanc minime neglecta re diuina paro. Nam me, quocum plerumque verſamini, non modo res magnas

Αλλ' ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες, μὴ πάθωμεν ταῦτα. ἀλλ' ἐπείπερ σύνισμεν ἡμῖν αὐτοῖς ἀπὸ παίδων ἀρξάμενοι ἀσκηταὶ ὄντες τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἃς ἐγὼ σαφῶς ἐπίσαμαι αὐτοὺς ἰδών, ἰδιώτας ὄντας ὡς πρὸς ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. οὐ γάρ πω ἔστι ἱκανοὶ εἰσιν ἀγωνίσαι, οἳ ἂν τοξεύωσιν ἢ ἀκοντίζωσιν ἢ ἱππεύωσιν ἐπισημόνως· ἢν δέ πῃ πονῆσαι δέῃ, τότῳ λείπωνται. ἀλλ' ἔστι ἰδιῶται εἰσι κατὰ τοὺς πόνους. οὐδέ γε, οἵτινες, ἀγρυπνῆσαι δέον, ἠτιῶντο τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἔστι ἰδιῶται εἰσι κατὰ τὸν ὕπνον. οὐδέ γε οἱ ταῦτα μὲν ἱκανοὶ, ἀπαίδευτοι δὲ ὡς χρὴ καὶ συμμάχοις καὶ πολεμίοις χρῆσθαι· ἀλλὰ καὶ ἔστι δῆλον ὅτι τῶν μεγίστων παιδευμάτων ἀπείρως ἔχουσιν.

Ὑμεῖς δὲ νυκτὶ μὲν δῆπου, ὅσαπερ οἱ ἄλλοι ἡμέρᾳ, δύνασθε χρῆσθαι, πόνους δὲ τοῦ ζῆν ἡδέως ἡγεμόνας νομίζετε, λιμῷ δὲ ὅσαπερ ὄψῳ διαχρῆσθε· ὑδροποσίαν δὲ ῥᾷον τῶν λεόντων φέρετε. κάλλιστον δὲ πάντων καὶ πολεμικώτατον κτῆμα εἰς τὰς ψυχὰς συγκεκόμισθε· ἐπαινούμενοι γὰρ μᾶλλον

At nobis, o viri, nequaquam hoc vſueniat: ſed quum ipſimet nobis conſcii ſimus, inde vſque a puerili aetate nos et honeſtarum et laudabilium actionum ſtudiis exercitos; eamus in hoſtem, quem ego viſum a me antehac, certo ſcio pugnandi adverſum nos rudem eſſe. Non enim idonei ſunt proeliatores, qui vel ſagittandi, vel iaculandi, vel equitandi ſunt illi quidem periti; ſed vbi labores perferendi ſunt, deficiunt. Quippe quod labores attinet, rudes hi ſunt. Neque item, qui vigilare, quum opus eſt, nequeunt: quippe qui rudes adhuc ſint, ſomnum quod attinet. Neque item illi, qui licet ad haec praeſtanda ſint idonei; quo tamen pacto vel erga ſocios, vel hoſtes gerere ſe debeant, non didicerunt. Nam et hos maxime diſciplinae rudes eſſe conſtat.

Vos autem nocte perinde atque alii die, noſtis vti: labores ad iucunde viuendum duces exiſtimatis: famem pro obſonio habetis: aquae potum facilius quam ipſi leones, fertis: denique rem omnium pulcherrimam, maximeque bellatoribus conuenientem, animis veſtris adquiſiuiſtis eam, quod laude

τὰ μικρὰ πειρώμενον ἀπὸ θεῶν ὁρμᾶσθαι ἀεί. τέλος, ἔφη, τί δεῖ λέγειν ἔτι; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τὰς ἄνδρας ἑλόμενοι καὶ ἀναλαβόντες, καὶ τἆλλα παρασκευασάμενοι, ἴτε εἰς Μήδους· ἐγὼ δ' ἐπανελθὼν πρὸς τὸν πατέρα, πρόειμι δή, ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ὡς ταχίστα μαθὼν οἷά ἐστι, παρασκευάσω ὑμῖν ὅ, τι ἂν δύνωμαι, ὅπως ὡς κάλλιστα, σὺν θεῷ, ἀγωνιζώμεθα. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον.

ΚΕΦ. ς'.

Κῦρος δὲ ἐλθὼν οἴκαδε, καὶ προσευξάμενος Ἑστίᾳ πατρῴᾳ, καὶ Διὶ πατρῴῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, ὥρμᾶτο ἐπὶ τὴν στρατείαν. συμπροέπεμπε δὲ αὐτὸν καὶ ὁ πατήρ. ἐπεὶ δὲ ἔξω τῆς οἰκίας ἐγένοντο, λέγονται ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ αὐτῷ αἴσιοι γενέσθαι. τούτων δὲ φανέντων, οὐδὲν ἔτι ἄλλο οἰωνιζόμενοι ἐπορεύοντο, * ὡς οὐδένα ἂν λήσαντα τὰ τῶν μεγίστων θεῶν σημεῖα.

β. Προϊόντι δὲ τῷ Κύρῳ ὁ πατὴρ ἤρχετο λόγου τοιῶνδε· ὅτι μέν, ὦ παῖ, θεοί σε ἵλεώ τε καὶ εὐμενεῖς πέμπουσί σε, καὶ ἐν ἱεροῖς

gnas, sed etiam paruas adgredientem, initium a cultu diuino facere nouistis. Tandem ait: quid pluribus verbis opus est? Vos lectis adsumtisque viris, paratisque rebus caeteris, ad Medos pergite. Ego vero ad patrem reuersus inde progrediar, quo de rebus hostium quam celerrime, quales eae sint, edoctus; quidquid potero, vobis parem, vt quam praeclarissime, Deo iuvante, in certamen hoc descendamus. Itaque illi efficiundis his occupabantur.

CAP. VI

Cyrus autem domum reuersus, precatusque Vestam patriam, et Iouem patrium, et Deos caeteros, in militiam domo profectus est, quum quidem et pater eum vna prosequeretur. Ac postquam domo egressi essent, fulgura tonitruaque dextra ei oblata fuisse perhibentur. Quae quum apparuissent, alio praeterea nullo captato augurio perrexere; quod maximi Dei signa nemini obscura esse possent.

2. Cyrum vero progredientem pater huiusmodi verbis alloqui coepit: Deos te, fili, propitios ac benignos deducere, cum e sa-

* Ὡς οὐδὲν ἄλλο δόξαντα etc. h. e. quod nihil aliud maximi Dei signa clamarent.

ἱεροῖς δῆλον καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις· γιγνώσκεις δὲ καὶ αὐτός. ἐγὼ γάρ σε ταῦτα ἐπίτηδες ἐδιδαξάμην, ὅπως μὴ δι' ἄλλων ἑρμηνέων τὰς τῶν θεῶν συμβολὰς συνείης, ἀλλὰ αὐτὸς καὶ ὁρῶν τὰ ὁρατὰ, καὶ ἀκούων τὰ ἀκουστὰ, γιγνώσκοις, καὶ μὴ ἐπὶ μάντεσιν εἴης, οἳ, εἰ βούλοιντό, σε ἐξαπατῶεν, ἕτερα λέγοντες ἢ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαινόμενα· μηδ' αὖ, εἴ ποτε ἄρα ἄνευ μάντεως γένοιο, ἀποροῖς θείοις σημείοις ὅ, τι χρῷο· ἀλλὰ διὰ τῆς μαντικῆς γιγνώσκων τὰ παρὰ τῶν θεῶν συμβουλευόμενα, τούτοις πείθοιο.

γ'. Καὶ μὲν δὴ, ὦ πάτερ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὅπως γ' ἂν ἵλεῳ οἱ θεοὶ ὄντες ἡμῖν συμβουλεύειν ἐθέλωσιν, ὅσον δύναμαι κατὰ τὸν σὸν λόγον διατελέσω ἐπιμελούμενος. μέμνημαι γὰρ ἀκούσας ποτέ σου, ὅτι εἰκότως ἂν καὶ παρὰ τῶν θεῶν φιλικώτερος εἴη, ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων, ὅστις μὴ, ὁπότε ἐν ἀπόροις εἴη, τότε κολακεύοι, ἀλλ' ὅτε ἄριστα πράττοι, τότε μάλιστα τῶν θεῶν μεμνῆτο. καὶ τῶν φίλων δὲ ἔφησθα χρῆναι ὡσαύτως ἐπιμελεῖσθαι.

δ'. Οὐκοῦν νῦν, ἔφη, ὦ παῖ, διά γε ἐκείνας τὰς ἐπιμελείας

e ſacrificiis tum ſignis coeleſtibus clare perſpicitur, atque etiam ipſe animaduertis. Nam haec te dedita opera equidem edocui, partim ne per alios interpretes Deorum conſilia perciperes, ſed ipſe cognoſceres ea, cum adſpiciendo tum audiendo, quae oculis et auribus percipiuntur, et ab hariolis non penderes, qui te, ſi vellent, decipere poſſent, indicatis aliis quam quae diuinitus ſignificarentur: partim ne, ſi quando careres hariolo, quid de ſignis diuinis ſtatuendum eſſet, ambigeres; ſed animaduertendo per diuinationem, quae diuinitus tibi conſulerentur, eiſdem obtemperares.

3. Et Cyrus; Equidem, mi pater, inquit, vt Dii propitii conſulere nobis velint, pro virili mea id quod mones, procurare non deſinam. Etenim audire aliquando ex te memini, non abs re illum et a Diis et ab hominibus aliquid facilius impetrare; qui non anguſtis in rebus aduletur, ſed fortuna maxime proſpera, maxime Deorum meminerit. Aiebas et amicorum curam eodem modo habendam.

4. Ergo iam, inquit, libentius Deos accedis imploraturus, fili,

κυβερνῶντας· ὐδὲ μὴ σπείροντάς γε σῖτον, εὔχεσθαι καλὸν αὐτοῖς σῖτον φύεσθαι· ὐδὲ μὴ φυλαττομένους γε ἐν πολέμῳ, σωτηρίαν αἰτεῖσθαι. παρὰ γὰρ τὰς τῶν θεῶν θεσμὰς πάντα τὰ τοιαῦτα εἶναι. τὰς δὲ ἀθέμιτα εὐχομένους ὁμοίως ἔφησθα εἰκὸς εἶναι παρὰ θεῶν ἀτυχεῖν, ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἀπράκτειν τὰς παράνομα δεομένους.

ζ'. Ἐκείνων δὲ, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπελάθου ἃ ποτε ἐγὼ καὶ σὺ ἐλογιζόμεθα; ὡς ἱκανὸν εἴη καὶ καλὸν ἀνδρὶ ἔργον, εἴ τις δύναιτο ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν αὐτός τε καλὸς κἀγαθὸς δοκίμως γένοιτο, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ὅπως αὐτός τε καὶ οἱ οἰκέται ἱκανῶς ἔχοιεν. τὸ δὲ, τάττε μεγάλα ἔργα ὄντως ὄντος, ἐπίστασθαι ἀνθρώπων ἄλλων προστατεύειν, ὅπως ἕξουσιν ἅπαντα τὰ ἐπιτήδεια ἔκπλεω, καὶ ὅπως ἔσονται πάντες οἷς δεῖ, τοῦτο θαυμαστὸν δήπου ἐφαίνετο ἡμῖν εἶναι.

η'. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ πάτερ, μέμνημαι καὶ τοῦτό σου λέγοντος. συνεδόκει δ' ἡμῖν καὶ ἐμοὶ ὑπερμεγέθες εἶναι τὸ ἔργον, τὸ καλῶς ἄρχειν. καὶ νῦν γ', ἔφη, ταῦτά μοι δοκεῖ ταῦτα,

nando seruari: nec qui semina spargere neglexerint, optent bonum sibi frumentum nasci: nec vt salutem petant, qui sibimet in bello non caueant. Haec enim omnia contra leges diuinas esse. Qui autem optarent ea quae non fas sit; illos aiebas merito sic apud Deos nihil impetrare, vt qui petunt iniqua, repulsam apud homines ferunt.

7. An vero et eorum, mi fili, ait, oblitus es, quae aliquando inter nos argumentando concludebamus? Sat magnum hoc scilicet, ac praeclarum hominis opus esse, si perficere studio suo possit, vt et cum laude vir bonus euadat, et vt tam ipsi quam familiae rerum copia necessariarum suppetat. Iam vero quum hoc tanti fieri mereatur, etiam scire hominibus aliis praeesse, vt res necessarias omnes affatim habeant, et vniversi tales sint, quales esse conuenit; id nobis sane quiddam admiratione quoque dignum esse videbatur.

8. Profecto memini, mi pater, ait, hoc quoque te dicere. Itaque mihi tunc idem quod tibi, videbatur: ingens et arduum opus esse, recte imperare. Ac nunc etiam eadem

in

λείας ἥδιον μὲν ἔρχῃ πρὸς τὰς θεὰς δεησόμενος· ἐλπίζεις δὲ μᾶλλον τεύξεσθαι ὧν ἂν δέῃ, ὅτι συνειδέναι σαυτῷ δοκεῖς ἀπωποτ' ἀμελήσας αὐτῶν. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὦ πάτερ, ὡς πρὸς φίλους μοι τὰς θεὰς ὄντας, ἵνα διάκειμαι.

ε. Τί γὰρ, ἔφη, ὦ παῖ, μέμνησαι ἐκεῖνα ἃ ποτε ἐδόκει ἡμῖν; ὡς ἅπερ δεδώκασιν οἱ θεοὶ, μαθόντας ἀνθρώπους βέλτιον πράξειν ἢ ἀνεπιστήμονας αὐτῶν ὄντας, καὶ ἐργαζομένους μᾶλλον ἀνύτειν ἢ ἀργοῦντας, καὶ ἐπιμελουμένους ἀσφαλέστερον ἂν διάγειν ἢ ἀφυλακτοῦντας τούτων. παρεχόντας οὖν ἑαυτοὺς οἵους δεῖ, ἵνα ἡμῖν ἐδόκει δεῖν καὶ αἰτεῖσθαι τὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν.

ς'. Νὴ μὰ Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, μέμνημαι μέντοι ταῦτα ἀκούσας σου· καὶ γὰρ ἀνάγκη ἦν πείθεσθαι τῷ λόγῳ τούτῳ. καὶ γὰρ οἶδά σε λέγοντα ἀεὶ, ὡς οὐδὲ θέμις εἴη αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν ἵππευειν μὴ μαθόντας, ἱππομαχοῦντας νικᾶν· οὐδὲ, μὴ ἐπισταμένους τοξεύειν, τοξεύοντας κρατεῖν τῶν ἐπισταμένων τοξεύειν· οὐδὲ μὴ ἐπισταμένους κυβερνᾶν, σώζειν εὔχεσθαι ναῦς κυβερ-

propter ſtudia in eis colendis tua: et futurum etiam ſperas, vt magis ea, quae petieris, impetres: quando ſic tibi conſcius eſſe videris, vt qui nunquam in eorum cultu negligens fueris. Omnino, mi pater, reſpondit Cyrus, ſic affectus ſum, vt me Diis carum eſſe ſperem.

5. Quid autem? mi fili, ſubiecit Cambyſes, eorumne meminiſti, de quibus inter nos aliquando conuenit? nimirum ea quae Dii largiti ſunt, rectius ab hominibus geri, qui didicerint, quam ab imperitis: et eoſdem laborando plus effecturos, quam ſi otioſi ſint: et, ſi curam adhibeant, ſecurius acturos, quam ſi negligenter ſe gerant? Adeoque nobis videbatur, ita peti a Diis oportere bona, ſi tales nos exhibeamus, quales eſſe conuenit.

6. Memini profecto, inquit Cyrus, haec ex te audire, atque illi ſermoni tuo adſentiri me neceſſe erat. Etiam hoc addere te memini, ne fas quidem eſſe a Diis petere, vt equeſtri proelio victoriam adipiſcantur, qui rem equeſtrem non didicerint: nec vt ſagittandi rudes eiuſdem artis peritos ſagittando ſuperent: nec vt gubernandi rudes optent, naues a ſe gubernando

ρης φησὶ παρέξειν τοῖς ἐντεῦθεν πᾶσιν ἱξσιν, ὁπόσοι ἂν ὦσι. τούτοις δὲ, ἔφη, ὦ παῖ, σὺ πιστεύων ἔρχῃ τοῖς παρὰ Κυαξάρῃ χρήμασιν; ἔγωγε, ἔφη ὁ Κῦρος. τί δὲ, ἔφη, οἶσθα ὁπόσα αὐτῷ ἐστι; μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔγωγε μὲν δή. ὅμως δὲ τούτοις, ἔφη, πιστεύεις τοῖς ἀδήλοις; ὅτι δὲ πολλῶν μέν σοι δεήσει, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα νῦν ἀνάγκη δαπανᾶν, ἐκεῖνο ἆρα γινώσκεις; γινώσκω, ἔφη ὁ Κῦρος. ἐὰν οὖν, ἔφη, ἐπιλίπῃ αὐτὸν ἡ δαπάνη, ἢ καὶ ἐκὼν ψεύσηται, πῶς σοι ἔξει τὰ τῆς στρατιᾶς; δῆλον ὅτι οὐ καλῶς. αὐτὰρ, ὦ πάτερ, ἔφη, σὺ εἰ ἐνορᾷς τινα πόρον καὶ ἀπ' ἐμοῦ ἂν προσγενόμενον, ἕως ἔτι ἐν φιλίᾳ ἐσμὲν, λέγε.

ι. Ἐρωτᾷς, ἔφη, τοῦτο, ὦ παῖ, εἴ τις ἂν ἀπὸ σοῦ πόρος προσγένοιτο; ἀπὸ τίνος δὲ μᾶλλον εἰκὸς ἐστι πόρον προσγενέσθαι, ἢ ἀπὸ τοῦ δύναμιν ἔχοντος; σὺ δὲ πεζὴν μὲν δύναμιν ἔχων ἐνθένδε ἔρχῃ, ἀνθ' ἧς, εὖ οἶδ', ὅτι πολλαπλασίαν ἄλλην οὐκ ἂν δέξαιο· ἱππικὸν δέ σοι, ὅπερ κράτιστον, τὸ Μήδων σύμμαχον ἔσαι. παῖον οὖν ἔθνος

res dicit, quotquot illi fuerint. Siccine igitur, inquit, iter ingrederis, fili, Cyaxaris opibus hisce fretus? Vero, respondit Cyrus. Quid autem? subiecit ille, nostine quantae opes eius sint? Minime profecto, inquit Cyrus. Et his tamen ignotis et incertis fretus es? quod autem tibi multis erit opus, atque etiam modo magnos sumptus alios faciendos esse, non intelligis? Intelligo, inquit Cyrus. Quod si ergo vel sumptus eum destituat, vel etiam sciens fallat, quomodo comparatae tibi res exercitus erunt? nimirum non bene. Tu vero, mi pater, subiecit Cyrus, si quam parandae copiae rationem perspicis, quae a me sit expectanda, eam mihi, dum adhuc in regione pacata sumus, exponito.

10. Quaeris fili ex me, ait, ecqua possit abs te proficisci copiae parandae ratio. At quem probabilius est eius parandae modum inuenire posse, quam illum, cui vires sunt? Tu vero cum iis pedestribus copiis hinc discedis, cum quibus, sat scio, longe maiores alias non commutares. Equitatus autem Medici, qui praestantissimus est, auxilia tecum habebis. Quam ergo nationem

ταῦτα, ὅταν πρὸς αὐτὸ τὸ ἄρχειν σκοπῶν λογίζωμαι. ὅταν μέντοιγε πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους ἰδὼν κατανοήσω, οἷοί τε ὄντες διαγίγνονται ἄρχοντες, καὶ οἷοι ὄντες ἀνταγωνισαὶ ἡμῶν ἴσονται, πάνυ μοι δοκεῖ αἰσχρὸν εἶναι τὸ τοιούτους αὐτοὺς ὄντας ὑποπτῆξαι, καὶ μὴ ἐθέλειν ἰέναι αὐτοῖς ἀνταγωνισμένους· ὃς, ἔφη, ἐγὼ αἰσθάνομαι, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἡμετέρων φίλων τούτων, ἡγεμένους, δεῖν τὸν ἄρχοντα, τῶν ἀρχομένων διαφέρειν τῷ καὶ πολυτελέστερον δειπνεῖν, καὶ πλέον ἔνδον ἔχειν χρυσίον, καὶ πλείονα χρόνον καθεύδειν, καὶ πάντα ἀπονώτερον τῶν ἀρχομένων διάγειν. ἐγὼ δὲ οἶμαι, ἔφη, τὸν ἄρχοντα ὀ τῷ ῥᾳδιουργεῖν χρῆναι διαφέρειν τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ τῷ προνοεῖν τε καὶ φιλοπονεῖν προθυμέμενον.

θ'. Ἀλλά τοι, ἔφη, ὦ παῖ, ἐνιά ἐσιν ἃ ὀ πρὸς ἀνθρώπους ἀγωνιστέον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν ὀ ῥᾴδιον εὐπόρως περιγενέσθαι. αὐτίκα δήπου οἶσθα, ἔφη, ὅτι εἰ μὴ ἕξει ἡ στρατιὰ τὰ ἐπιτήδεια, καταλύσεταί σου εὐθὺς ἡ ἀρχή. ἀκοῦν ταῦτα μέν, ἔφη, ὦ πάτερ, Κυαξάρης

in ſententia perſiſto, quum ipſum imperandi munus apud animum conſidero. Quum vero ad alios reſpiciens, quomodo illi ſe in imperio gerant, et quales eos aduerſarios habituri ſimus, cogito; per mihi turpe videtur, huiuſmodi quoſdam formidare ac non ad pugnandum aduerſus eos progredi: quos equidem animaduerto, vel ab amicis hisce noſtris initio facto, hac eſſe in ſententia, vt qui principem oportere ſtatuant a ſibi ſubiectis in eo differre, vt ſumtuoſius coenet, domi plus auri habeat, diutius dormiat, omnino minore cum moleſtia laboreque degat, quam ſubditi. Ego autem ſic arbitror, non deſidis vitae ratione praeſtare ſubditis debere principem: ſed alacri ſtudio rebus eorum proſpiciendo, ac laboribus tolerandis.

9. Verum, mi fili, ait Cambyſes, ſunt quaedam, in quibus non aduerſus homines certamen eſt, ſed cum ipſis rebus; quas idonee ſuperare, per eſt difficile. Ne longe abeamus, ſcis breui finem habiturum imperium tuum, ſi commeatu exercitus careat. Atqui haec, ait Cyrus, exhibiturum ſe noſtris, pater, hinc proficiſcentibus Cyaxares

δοκεῖς ταῦτα λέγειν πάντα, καὶ ὅτι ἃ μὲν αὖ νῦν λήψονται οἱ στρατιῶται, ἀδεὶς αὐτῶν ἐμοὶ τούτων χάριν εἴσεται· (ἴσασι γὰρ ἐφ' οἷς αὐτὸς Κυαξάρης ἄγεται συμμάχους) ὅ, τι δ' ἂν πρὸς τοῖς εἰρημένοις λαμβάνῃ τις, ταῦτα καὶ τιμὴν νομιοῦσι, καὶ χάριν τούτων πλείστην εἰκὸς εἰδέναι τῷ διδόντι. τὸ δ' ἔχοντα δύναμιν, ἢ ἔστι μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα ἀντωφελεῖσθαι, ἔστι δὲ ἐχθροὺς ἔχοντα πειρᾶσθαί τι κτᾶσθαι ἀπ' αὐτῶν, ἔπειτα ἀμελεῖν τοῦ πορίζειν, οἴει τι, ἔφη, ἧσσον τοῦτο εἶναι αἰσχρὸν, ἢ εἴ τις ἔχων μὲν ἀγροὺς, ἔχων δὲ ἐργάτας οἷς ἂν ἐργάζοιτο, ἔπειτα ἐᾷ τὴν γῆν ἀργοῦσαν ἀνωφέλητον εἶναι; ὡς ἔν ἐμοῦ, ἔφη, μηδέποτε ἀμελήσοντος τοῦ τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις συμμηχανᾶσθαι, μήτ' ἐν φιλίᾳ, μήτ' ἐν πολεμίᾳ, ὅτως ἔχε τὴν γνώμην.

ιβ'. Τί γὰρ, ἔφη, τῶν ἄλλων, ὦ παῖ, ὧν ἐδόκει ποθ' ἡμῖν ἀναγκαῖον εἶναι μὴ παραμελεῖν, μέμνησαι; καὶ

sis, inquit, praeclare mihi haec omnia, mi pater, differere videris: tum etiam, quod quae modo milites accepturi sunt, eorum nomine mihi nemo gratiam sit habiturus: quippe qui norint, quibus conditionibus Cyaxares eos ad belli societatem arcessat. Quidquid autem praeter illa promissa quis accipiet, id vero et honoris loco sunt ducturi, et consentaneum est, eos maximam id largienti gratiam habituros. Iam si copias quis habeat, quarum opera vel beneficia in amicos conferens, vicissim ab eis ipse commodum aliquod capere possit; vel conari queat, vt hostibus, si quos habet, ereptum aliquid sui iuris efficiat; hunc deinde negligentem esse in adquirendo, an minus turpe putas, atque si is, cui et fundi sint, et ad eos colendos serui, nihilominus solum incultum nulli esse vsui sinat? Itaque sic de me sentias velim, ait, nunquam me in rebus militi necessariis communi sollertia quaerendis et conficiendis, nec in sociorum regione, nec in hostico negligentem fore.

12. Quid vero, mi fili, subiecit pater, an et quorundam aliorum, quae necessario nobis aliquando videbantur negligenda non esse, meministi? et

ἔθνος τῶν πέριξ σ᾽ δοκεῖ σοι καὶ χαρίζεσθαι βουλόμενον ὑμῖν ὑπηρετήσειν, καὶ φοβούμενον μή τι πάθῃς; ἃ χρή σε κοινῇ σὺν Κυαξάρῃ σκοπεῖσθαι, μήποτε ἐπιλίπῃ τὰ ὑμᾶς ὧν δεῖ ὑπάρχειν· καὶ ἔθος δὲ ἕνεκα μηχανᾶσθαι προσόδου πόρον. τόδε δὲ μάλιστα πάντων μέμνησό μοι, μηδέποτε ἀναμένειν τὸ πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια ἕως ἂν ἡ χρεία σε ἀναγκάσῃ· ἀλλ᾽ ὅτε μὲν μάλιστα εὐπορῇς, τότε πρὸ τῆς ἀπορίας μᾶλλον μηχανῶ. καὶ γὰρ τεύξῃ μᾶλλον παρ᾽ ὧν ἂν δέῃ, μὴ ἀπορεῖν δοκῶν, καὶ ἐπ᾽ ἀναίτιος ἔσῃ παρὰ τοῖς σαυτοῦ στρατιώταις· ἐκ τούτου δὲ μᾶλλον καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων αἰδοῦς τεύξῃ· καὶ ἤν τινας βούλῃ τῇ δυνάμει εὖ ποιῆσαι ἢ κακῶς, μᾶλλον ἕως ἂν ἔχωσι τὰ δέοντα οἱ στρατιῶται, ὑπηρετήσουσί σοι· καὶ *πειστέρους, σάφ᾽ ἴσθι, λόγους δυνήσῃ τότε λέγειν, ὅταν περ καὶ ἐνδείκνυσθαι μάλιστα δύνῃ καὶ εὖ ποιεῖν ἱκανὸς ὢν καὶ κακῶς.

ιά. Αλλ᾽, ἔφη, ὦ πάτερ, ἄλλως τέ μοι καλῶς δοκεῖς

tionem finitimam putas haud obsecuturam vobis, et gratificandi studio, et damni metu? Quae quidem tibi communiter vna cum Cyaxare consideranda veniunt, ne vnquam vos aliquid rerum necessariarum deficiat. Quin etiam vsus et consuetudinis causa redituum excogitari copia debet. Hoc vero maxime omnium mihi memineris, non expectandum esse, vt rerum necessariarum copiam tunc pares, quum ipsa te necessitas vrgebit: sed quum maxime rebus omnibus abundabis, tunc ante inopiam accessionis rationem aliquam reperies. Nam et facilius consequeris ab illis, a quibus petes, quum nequaquam egere videberis; et tui milites in quo te culpent, non habebunt. Quae res efficiet vt alii magis te reuerituri sint, et obsequentiores in rerum necessariarum copia milites sis habiturus, si quando exercitus opera vel iuuare aliquos vel laedere volueris: atque adeo scire debes, magis ad persuadendum idonea te vsurum oratione, quum maxime demonstrare poteris, tibi et ad iuuandum, et ad laedendum satis virium esse.

11. Et Cyrus: Cum aliis de causis,

* Al. πιστότερους, al. πιστικωτέρους.

τὶ ἔργῳ προθυμία ἀθυμίας. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῦτο ἀνένευον, ἤλεγχες αὖ σὺ, εἴ τινα λόγον ποιήσαιτο διδάσκων περὶ τῦ πείθεσθαι τὴν στρατιὰν, ὡς ἄν τις μάλιστα μηχανῶτο.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῦτο παντάπασιν ἄῤῥητον ἐφαίνετο, τέλος δή με ἐπήρου, τι ποτε διδάσκων, στρατηγίαν φαίη με διδάσκειν. κἀγὼ δὴ ἐνταῦθα ἀπεκρινάμην, ὅτι τὰ τακτικά. καὶ σὺ γελάσας διῆλθές μοι, παρατιθεὶς ἕκαστον, τί εἴη ὄφελος στρατηγίας τακτικῶν ἄνευ τῶν ἐπιτηδείων; τί δ' ἄνευ τῦ ὑγιαίνειν; τί δ' ἄνευ τῦ ἐπίσασθαι τὰς εὑρημένας εἰς πόλεμον τέχνας; τί δ' ἄνευ τῦ πείθεσθαι; ὡς δέ μοι καταφανὲς ἐποίησας, ὅτι μικρόν τι μέρος εἴη στρατηγίας τὰ τακτικὰ, ἐπερομένῳ μοι, εἴ τι τύτων σύ με διδάξαι ἱκανὸς εἴης, ἀπιόντα με ἐκέλευσας τοῖς στρατηγικοῖς ἀνδράσι νομιζομένοις [εἶναι] διαλέγεσθαι, καὶ πυνθάνεσθαι πῆ ἕκαστα τύτων γίγνεται.

Ex

critatem animi, et abiectionem, rebus in omnibus, discrimen esse maximum. Vbi hoc etiam abnuissem, explorabas tu rursum, ecquid docuisset, quo effici maxime possit, vt exercitus dicto sit audiens.

De quo quum prorsus ab illo nihil esse dictum pareret, denique me interrogabas, quid tandem docendo, disciplinam Imperatoriam se mihi tradidisse diceret? Atque ibi quum ego responderem, exercitus instruendi rationes ab eo mihi commonstratas: subrisisti tu quidem, ac mihi singula ista proponendo, percurrebas: Quid instruendi exercitus ratio ad artem Imperatoriam profuerit, absque rebus ad victum necessariis? quid absque firma valetudine? quid absque illarum artium scientia, quae ad belli vsum inventae sunt? quid absque obedientia? Quumque adeo perspicuum mihi fecisses, rationem aciei struendae exiguam muneris Imperatorii partem esse, atque ego te rogassem, ecquid horum abs te mihi tradi posset: mandabas, vt irem, ac illis cum viris differerem, qui Imperatoriae rei periti haberentur, deque ipsis percontarer, quo pacto haec singula fierent.

καὶ γάρ, ἔφη, μέμνημαι, ὅτε ἐγὼ μὲν πρός σε ἦλθον ἐπ' ἀργύριον, ὅπως ἀποδοίην τῷ φάσκοντί με στρατηγεῖν πεπαιδευκέναι· σὺ δὲ ἅμα δίδους μοι, ἐπηρώτας ὧδέ πως· ἆρά γε, εἶπες, ὦ παῖ, ἐν τοῖς στρατηγικοῖς ἔργοις καὶ οἰκονομίας τί σοι ἐπεμνήσθη ὁ ἀνὴρ ᾧ τὸν μισθὸν φέρεις; ὀδὲν μέντοι οἱ στρατιῶται ἧττον τῶν ἐπιτηδείων δέονται ἢ οἱ ἐν οἴκῳ οἰκέται. ἐπεὶ δ' ἐγώ σοι λέγων τἀληθῆ, εἶπον ὅτι ὀδ' ὁτιοῦν περὶ τούτου ἐπεμνήσθη, ἐπήρου με πάλιν εἴ τι ὑγιείας μοι περὶ ἔλεξε καὶ ῥώμης, ὡς δεήσοι καὶ τούτων, ὥσπερ καὶ ὑπὲρ τῆς στρατηγίας, τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι.

Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀπέφησα, ἐπήρου με αὖ πάλιν, εἴ τινα ἐπιμέλειαν ἐδίδαξέ με, ὡς ἂν ἔκασα τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτιστοι συμμαχοι γένοιντο. ἀποφήσαντος δέ μου καὶ τοῦτο, ἀνέκρινας αὖ σὺ καὶ τόδε, εἴ τι μ' ἐπαίδευσεν ὡς ἂν δυναίμην στρατιᾷ προθυμίαν ἐμβαλεῖν· λέγων ὅτι τὸ πᾶν διαφέρει ἐν παντὶ

ministi? Memini quidem certe, ait, quando ad te argenti petendi causa veniebam, quod ei persolverem, qui se disciplina Imperatoria me instituisse profitebatur. Tu vero simul id mihi numerans, hoc quodam modo me interrogabas: Num vir hic, fili, cui mercedem adfers, inter Imperatoriae rei praecepta, etiam administrationis domesticae mentionem fecit? Nihilo certe minus militi rebus ad victum necessariis, quam familiae domesticae opus est. Ibi quum ego fassus id quod res erat, negassem ab illo quidquam me de hoc admonitum esse: rursum quaerebas, ecqnid de bona valetudine corporisque robore disseruisset, vti de quibus Imperatorem non secus ac de Imperatorio munere suo, sollicitum esse oporteat.

Hoc etiam quum negassem, rursum rogabas, ecquam me rationem procurandi docuisset, vt socii qualibet in parte rei militaris quam praestantissimi euadant. Id quoque me negante, denuo quaerebas, ecquid doctrinae mihi tradidisset, quo pacto in militum animis promta quaedam alacritas excitari possit; quum diceres, prorsus inter alacritatem

ἂν ἁμάρτοις, ἐάν περ μέλῃ σοι. καὶ γὰρ λέγοντες ἥδὲν παύονται οἱ ἄνθρωποι περί τε τῶν νοσηρῶν χωρίων καὶ τῶν ὑγιεινῶν· μάρτυρες δὲ σαφεῖς ἑκατέροις αὐτῶν παρίστανται, τά τε σώματα καὶ τὰ χρώματα. ἔπειτα δὲ οὐ τὰ χωρία μόνον ἀρκέσει σκέψασθαι, ἀλλὰ μνήσθητι πῶς πειρᾷ σὺ ἐπιμελεῖσθαι σεαυτοῦ ὅπως ὑγιαίνῃς.

ιδ'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, πρῶτον μὲν πειρῶμαι, νὴ Δία, μηδέποτε ὑπερεμπίπλασθαι· δύσφορον γάρ. ἔπειτα δὲ ἐκπονῶ τὰ εἰσιόντα· ἕτω γάρ μοι δοκεῖ ἥ τε ὑγίεια μᾶλλον παραμένειν, καὶ ἰσχὺς προσγίνεσθαι. ἕτω τοίνυν δεῖ, ἔφη, ὦ παῖ, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι. ἦ καὶ σχολὴ, ἔφη, ἔσαι, ὦ πάτερ, σωμασκεῖν τοῖς στρατιώταις; οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ πατὴρ, οὐ μόνον γε, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη. δεῖ γὰρ δήπου στρατιὰν, εἰ μέλλει πράξειν τὰ δέοντα, μηδέποτε παύεσθαι, ἢ τοῖς πολεμίοις καταπορσύνουσαν κακὰ, ἢ ἑαυτῇ ἀγαθά. ὡς χαλεπὸν μὲν καὶ ἕνα ἄνθρωπον ἀργὸν τρέφεσθαι, πολὺ δ' ἔτι, ὦ παῖ, χαλεπώτερον, οἶκον ὅλον· πάντων δὲ χαλεπώτατον στρατιὰν

facile adſequeris, ſi curae tibi vtar, et robur aliquod etiam fuerit. Quippe nunquam homines loqui deſinunt tam de morbiferis quam ſalubribus locis. Vtriſque teſtes adſunt euidentes, nimirum ipſa corpora, et ipſi colores. Deinde regiones conſiderari non ſatis eſt, ſed in memoriam tibi reuocare debes, quo pacto ſtudeas ipſe tuimet curam gerere, quo recte valeas.

14. Et Cyrus: Primum operam do, inquit, ne vnquam nimium me repleam, quum id grauare ſoleat. Deinde quae ingeſta ſunt, laborando digero: qua re fieri equidem exiſtimo, vt et valetudine bona diutius mihi accedat. Eadem ergo cura, reſpondit pater, et aliis erit adhibenda. Num vero, ſubiecit Cyrus, otium militibus ſuppetet, mi pater, ad exercenda corpora? Immo, inquit, non otium erit modo, ſed etiam neceſſitas id poſtulabit. Nam exercitus, qui officium facturus ſit, nunquam deſinat neceſſe eſt vel hoſtibus detrimenta, vel ſibi commoda quaedam afferre. Difficile eſt enim, fili, vel vnum hominem otioſum alere; multo etiam difficilius, familiam totam; omnium vero difficillimum, exercitum

Ἐκ τούτου δὴ συνῆν τούτοις ἐγὼ, ὃς μάλιστα φρονίμως περὶ τούτων ἤκουον εἶναι. καὶ περὶ μὲν τροφῆς, ἐπείθην ἱκανὸν εἶναι ὑπάρχον, ὅ, τι Κυαξάρης ἔμελλε παρέξειν ἡμῖν· περὶ δὲ ὑγιείας, ἀκούων τε καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πόλεις αἱ χρήζουσαι ὑγιαίνειν, ἰατροὺς αἱροῦνται, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν στρατιωτῶν ἕνεκεν ἰατροὺς ἐξάγουσιν. οὕτω καὶ ἐγὼ, ἐπεὶ ἐν τῷ τέλει τούτῳ ἐγενόμην, εὐθὺς τοῦτο ἐπεμελήθην· καὶ οἶμαι, ἔφη, ὦ πάτερ, πάνυ ἱκανοὺς τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἔχειν ἄνδρας μετ' ἐμαυτοῦ.

ιγ'. Πρὸς τοῦτο δὴ ὁ πατὴρ εἶπεν· ἀλλ', ὦ παῖ, ἔφη, οὗτοι μὲν, οὓς λέγεις, ὥσπερ ἱματίων ῥαγέντων εἰσί τινες ἀκεσταὶ, οὕτω καὶ ἰατροὶ, ὅταν τινὲς νοσήσωσι, τότε ἰῶνται τούτους· σοὶ δὲ τοῦτο μεγαλοπρεπέστερα ἔσται ἡ τῆς ὑγιείας ἐπιμέλεια. τῷ γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ κάμνειν τὸ στράτευμα, τοῦτο σοι δεῖ μέλειν. καὶ τίνα δὴ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὁδὸν ἰὼν, τοῦτο πράττειν ἱκανὸς ἔσομαι; ἂν μὲν δήπου χρόνον τινὰ μέλλῃς ἐν τῷ αὐτῷ μένειν, ὑγιεινοῦ δεῖ πρῶτον στρατοπέδου μὴ ἀμελῆσαι· τοῦτο δὲ οὐκ ἂν

Ex eo tempore illorum ego consuetudine sum vsus, quos cognitione harum rerum imprimis excellere audiebam. Ac de victu quidem, persuasum mihi est, satis id futurum, quod Cyaxares nobis sit praebiturus: de bona vero valetudine, quod audirem et viderem, tum ciuitates eas, quae huius indigent, medicos adsciscere, tum Imperatores ad vsum militum medicos secum sumere; itidem mihi postquam munus hoc mandatum fuit, statim haec animo cura insedit: et existimo equidem, mi pater, ait, viros me artis medicae admodum gnaros mecum habere.

13. Ad quae pater: Hi vero medici, de quibus tu fili loqueris, inquit, quemadmodum sunt vestium laceratarum sarcinatores quidam, ita et ipsi hominibus medentur, postquam in morbos inciderunt. At tua valetudinis bonae cura praeclarior erit, qui operam dabis ne prorsus in morbos exercitus incidat. Et quanam via, mi pater, incedens, inquit, hoc praestare potero? Nimirum si diutius eodem loco sis mansurus, primum negligendum tibi non erit, vt castra in regione salubri loces: quod quidem facile

ἢ τὸ δύνασθαι ἐλπίδας ἀγαθὰς ἐμποιεῖν ἀνθρώποις. ἀλλ', ἔφη, ὦ παῖ, τοῦτο γε τοιοῦτόν ἐστιν, οἷόν περ εἴ τις κύνας ἐν θήρᾳ ἀναπαλοῖτο ἀεὶ τῇ κλήσει, οἵαπερ ὅταν τὸ θηρίον ὁρᾷ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον προθύμως, εὖ οἶδ' ὅτι, ἔχει ὑπακούσας· ἢν δὲ πολλάκις ψεύδηταί αὐτὰς, τελευτῶσαι οὐδ' ὁπόταν ἀληθῶς ὁρῶν καλῇ, πείθονται αὐτῷ. οὕτω καὶ περὶ τῶν ἐλπίδων ἔχει· ἢν πολλάκις προσδοκίας ἀγαθῶν ἐμβαλὼν ψεύδηταί τις, τελευτῶν οὐδ' ὁπόταν ἀληθεῖς ἐλπίδας λέγῃ ὁ τοιοῦτος, πείθειν δύναται· ἀλλὰ τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν, ἃ μὴ σαφῶς εἰδείη, φεύγεσθαι δεῖ, ὦ παῖ· ἄλλοι δ' ἐνίοτε λέγοντες ταυτὸ διαπράττοιεν ἄν· τὴν δὲ αὐτοῦ παρόρμησιν εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους δεῖ ὡς μάλιστα ἐν πίστει διασώζειν. ἀλλὰ, ναὶ μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ πάτερ, καὶ καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, καὶ ἐμοὶ οὕτως ἥδιον.

ιζ'. Τοῦ γε μὴν πειθομένους παρέχεσθαι τοὺς στρατιώτας οὐκ ἀπείρως μοι δοκῶ ἔχειν, ὦ πάτερ. σύ τε γάρ με εὐθὺς τοῦτο ἐκ παιδὸς ἐπαίδευες, σαυτῷ πείθεσθαι ἀναγκάζων, ἔπειτα τοῖς διδασκάλοις παρεδίδους· καὶ ἐκεῖνοι αὖ ταυτὸ

quam bonas in animis hominum ſpes excitare poſſe. Verum, ſubiecit ille, hoc eiuſmodi eſt, fili, atque ſi quis inter venandum eadem voce canes inclamet, qua quum feram videt, vtitur. Nam primum, ſat ſcio, alacriter obediunt: ſin frequenter fallantur, tandem ne tum quidem obſequuntur, vbi quis vere viſa bellua clamat. Sic etiam de ſpe ſtatues, ſi ſaepius quis iniecta bonorum expectatione fallat, hunc ad extremum fidem non meriturum, etiam quum veram ſpem pollicebitur. Nimirum quae certo quis, fili, comperta non habuerit, ea ne dicat ipſemet, caveri debet: ſed conficere, quod volet, poterit, ſi nonnunquam alii rem proferant. Suam vero incitationem imperator ad pericula maxima reſeruare fidei maioris cauſa debet. Profecto, inquit Cyrus, recte mihi dicere videris, ac mihi ſic magis arridet.

17. Verum quo pacto ſit efficiundum, vt milites pareant; ignorare, mi pater, nequaquam me arbitror. Nam ad hoc ſtatim a puero tu me condocefaciebas, quum tibi me obtemperare cogeres: deinde magiſtris me tradidiſti, qui et ipſi idem

στρατιὰν ἀργὸν τρέφειν. πλεῖστα γὰρ τὰ ἐθίοντα ἐν στρατιᾷ, καὶ ἀπ' ἐλαχίστων ὁρμώμενα, καὶ οἷς ἂν λάβῃ, δαψιλέστατα χρώμενα· ὥστε οὐδέποτε προσήκει στρατιὰν ἀργεῖν.

ιέ. Λέγεις σὺ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὥσπερ οὐδὲ γεωργῷ ἀργῷ οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ στρατηγῷ ἀργῷ οὐδὲν ὄφελος εἶναι. τὸν δέ γε ἐργάτην στρατηγὸν ἐγὼ, ἔφη, ἀναδέχομαι (ἢν μή τις Θεὸς βλάπτῃ) ἅμα καὶ τὰ ἐπιτήδεια μάλιστα ἔχοντας τοὺς στρατιώτας ἀποδείξειν, καὶ τὰ σώματα ἄριστα ἔχοντας παρασκευάσειν. ἀλλὰ μέντοι τό γε μελετᾶσθαι, ἔφη, ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀγῶνας ἄν τίς μοι δοκεῖ, ὦ πάτερ, προειπὼν ἑκάστοις, καὶ ἆθλα προτιθεὶς, μάλιστα ἂν ποιεῖν εὖ ἀσκεῖσθαι ἕκαστα, ὥστε, ὁπότε δέοιτο, ἔχειν ἂν παρεσκευασμένοις χρῆσθαι, καλλιστα λέγεις, ἔφη, ὦ παῖ. τοῦτο γὰρ ποιήσας, σάφ' ἴσθι, ὥσπερ χορὸς, τὰς τάξεις ἀεὶ τὰ προσήκοντα μελετώσας θεάσῃ.

ις'. Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴς τε τὸ προθυμίαν ἐμβαλεῖν στρατιώταις οὐδέν μοι δοκεῖ ἱκανώτερον εἶναι, ἢ τὸ

alere otiosum. Plurima sunt enim in exercitu, quae pascuntur, et a minimis initium faciundo, et quae nacta fuerint, largissime prodigunt. Idcirco nunquam exercitum conuenit esse otiosum.

15. Dicis tu, mi pater, inquit, vt mihi quidem videtur, perinde ac iners agricola nulli vsui sit, ita et imperatorem otiosum ac desidem nulli esse vsui. At imperatorem industrium polliceor equidem, ait, nisi quis Deus obstet, id persecturum, vt rebus necessariis milites abundent et eorum corpora quam optime affecta sint. Enimuero quod exercitia quaeque, mi pater, rerum bellicarum attinet, equidem arbitror, si quis certamina quaedam singulis indicat, et praemia proponat; eum maxime consecuturum vt, quauis in harum parte, si quando vsus poscat, et exercitatos et praeparatos habeat. Rectissime dicis, fili, ait. Nam hoc si feceris, plane futurum scias, vt ordines militares, tanquam choros musicos, in iis occupatos species, quae officii ratio postulat.

16. Ad efficiundos autem milites promtos et alacres, inquit Cyrus, nihil mihi magis idoneum videtur esse, quam

καὶ προνοεῖν πειρώμενον ὡς μὴ σφάλλωνται, ἐπὶ ταῦτά πως δεῖ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν.

Καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων δέ, ἢν μὲν ἐν θέρει ὦσι, τὸν ἄρχοντα δεῖ τῇ ἡλίᾳ πλεονεκ]θντα φανερὸν εἶναι. ἢν δὲ ἐν χειμῶνι, τῇ ψύχει· ἢν δὲ δέῃ μοχθεῖν, τῶν πόνων. πάντα γὰρ ταῦτα εἰς τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων συλλαμβάνει. λέγεις σὺ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς καὶ καρτερικώτερον δεῖ πρὸς πάντα τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων εἶναι. λέγω γὰρ ἔγωγε, ἔφη. θάρρει μέντοι, ἔφη, ὦ παῖ· εὖ γὰρ ἴσθι τοῦτο, ὅτι τῶν ὁμοίων σωμάτων οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἅπτονται, ἄρχοντός τε ἀνδρὸς καὶ ἰδιώτου· ἀλλ' ἐπικρύπτει τι ἡ τιμὴ τοὺς πόνους τῷ ἄρχοντι, καὶ τὸ αὐτὸν εἰδέναι, ὅτι ὁ λανθάνει, ὅ, τι ἂν ποιοίη.

Ὁπότε δὲ, ὦ πάτερ, ἤδη ἔχοιεν μὲν τὰ ἐπιτήδεια οἱ στρατιῶται, ὑγιαίνοιέν τε, πονεῖν δὲ δύναιντο, τὰς δὲ πολεμικὰς τέχνας ἠσκηκότες εἶεν, φιλοτίμως δ' ἔχοιεν πρὸς τὸ ἀγαθοὶ φαίνεσθαι, τὸ δὲ πείθεσθαι αὐτοῖς ἥδιον εἴη τοῦ ἀπειθεῖν, οὐκ ἂν ἤδη τηνικαῦτα σωφρονεῖν ἄν τίς σοι δοκοίη, διαγωνίζεσθαι

et ſtudium prouidendi ne detrimentum accipiant; in his ſcilicet adnitendum magis eſt, vt eis adſis.

Iam vero in rebus agendis, ſi per aeſtatem gerendae ſint, ſolem Imperator in omnium oculis perpeti ſupra caeteros debet: per hyemem, frigus: quum laborandum eſt, labores. Nam haec omnia nonnihil afferunt momenti ad ſubiectorum amorem conciliandum. Ais tu, mi pater, inquit, etiam Imperatorem oportere ad omnia ſibi ſubiectis laborum tolerantiorem eſſe. Equidem aio, reſpondit. Tu tamen bono ſis animo, fili. Scito enim, labores eoſdem ſimilibus corporibus Imperatoris ac gregarii militis, aeque graues non eſſe, quod ipſe honos labores leuiores faciat Imperatori; et quod intelligat in oculis hominum eſſe, quidquid ipſe faciat.

Vbi vero, mi pater, iam neceſſariis a rebus inſtructi milites erunt, vbi recte valebunt, vbi labores perferre poterunt, vbi bellicis artibus exercitati erunt, vbi etiam ambitioſe viri fortes videri cupient, vbi denique facere imperata, quam detrectare, iucundius ipſis erit: nonne tum, pater, ſapere quis tibi videretur,

ἐξεληλεγμένος τ' ἂν εἴης, καὶ προσέτι ἀλαζὼν φαίνοιο.

Φρόνιμος δὲ περὶ τοῦ συνοίσειν μέλλοντος πῶς ἄν τις τῷ ὄντι γένοιτο; δηλονότι, ἔφη, ὦ παῖ, ὅσα μέν ἐστι μαθόντα εἰδέναι, μαθὼν ἂν, ὥσπερ τὰ τακτικὰ ἔμαθες. ὅσα δὲ ἀνθρώποις ὅτε μαθητά, ὅτε προσατὰ ἀνθρωπίνῃ προνοίᾳ, διὰ μαντικῆς ἂν παρὰ θεῶν πυνθανόμενος, φρονιμώτερος ἄλλων ἂν εἴης· ὅ, τι δὲ γνοὺς βέλτιον ἂν πραχθῆναι, ἐπιμελόμενος ἂν τούτου, ὡς ἂν πραχθείη. καὶ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τούτου, ὃ ἂν δέῃ, φρονιμωτέρου ἀνδρὸς, ἢ τὸ ἀμελεῖν.

Αλλὰ μέντοι ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων (ὅπερ ἔμοιγε ἐν τοῖς μεγίστοις δοκεῖ εἶναι) δηλονότι ἡ αὐτὴ ὁδὸς, ἥπερ εἴ τις ὑπὸ τῶν φίλων φέρεσθαι ἐπιθυμοίη. εὖ, γὰρ οἶμαι, δεῖν ποιοῦντα φανερὸν εἶναι. ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, ὦ παῖ, χαλεπὸν, τὸ ἀεὶ δύνασθαι εὖ ποιεῖν ὡς ἄν τις ἐθέλῃ· τὸ δὲ συνηδόμενόν τε φαίνεσθαι, ἤν τι ἀγαθὸν αὐτοῖς συμβαίνῃ, καὶ συναχθόμενον ἤν τι κακὸν, καὶ συνεπικουρεῖν προθυμούμενον ταῖς ἀπορίαις αὐτῶν, καὶ προφοβούμενον μή τι σφαλῶσι, καὶ

culum faciendum fuerit, et praeterea vanus videberis.

At qua ratione possit aliquis eius, quod in posterum e re futurum sit, prudentiam reuera consequi? Nimirum ea, fili, si quaecunque discendo cognosci possunt, didicerit; quemadmodum tu aciei struendae rationes didicisti. Quaecunque vero sub disciplinam non cadunt, neque prouidentia humana prospici possunt; de his si per diuinationem Deos consulueris, prudentior reliquis eris: praesertim si, quod factu melius esse cognoueris, id operam des vt fiat. Nam quod ex vsu sit, procura-

re, prudentioris est viri, quam negligere.

Iam vt aliquis a sibi subditis diligatur, quod ego maximum arbitror, ad hoc, planum est, eadem peruenire via, qua vtendum est illi qui ab amicis diligi cupiat. Dandam enim operam puto vt illustris sit beneficentia. Sed hoc difficile est, fili, semper eos, quos velis, afficere beneficiis posse. Vt autem secundis eorum rebus vna gaudere videaris, et aduersis vna dolere, et cupiditatem subleuandi eorum inopiam, prae te ferre, et sollicitudinem metus, ne qua in re aberrent, et

δύναισθε κακῶς ποιεῖν, ἢ οἶσθα μανθάνοντας ὑμᾶς πολλὰς κακουργίας; ἀ δῆτ' ἔγωγ', ἔφη, ὦ πάτερ. τίνος μὴν, ἔφη, ἕνεκα ἐμανθάνετε τοξεύειν; τίνος δ' ἕνεκα ἀκοντίζειν; τίνος δ' ἕνεκα δολῶν ὗς ἀγρίας πλέγμασι καὶ ὀρύγμασι; τί δὲ ἐλάφους ποδάγραις καὶ ἀρπεδόναις; τί δὲ λέοντι καὶ ἄρκοις καὶ παρδάλεσιν ἢ εἰς τὸ ἴσον καθισάμενοι ἐμίχεσθε, ἀλλὰ μετὰ πλεονεξίας τινὸς ἀεὶ ἐπειρᾶσθε ἀγωνίζεσθαι πρὸς αὐτά; ἢ ἀ γινώσκεις, ὅτι ταῦτα πάντα κακουργίαι τινὲς καὶ ἀπάται καὶ δολώσεις καὶ πλεονεξίαι;

Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, θηρίων γε· ἀνθρώπων δὲ εἰ καὶ δόξαιμι βλέσθαι ἐξαπατῆσαί τινα, πολλὰς πληγὰς οἶδα λαμβάνων. ἀδὲ γὰρ τοξεύειν, οἶμαι, ἔφη, ἀδ' ἀκοντίζειν ἄνθρωπον ἐπετρέπομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν ἐδιδάσκομεν, ἵνα γε νῦν μὲν μὴ κακουργοῖητε τοὺς φίλους· εἰ δέ ποτε πόλεμος γένοιτο, δύναισθε καὶ ἀνθρώπων στοχάζεσθαι· καὶ ἐξαπατᾶν δὲ καὶ πλεονεκτεῖν ἢ ἐν ἀνθρώποις ἐπαιδεύομεν ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν θηρίοις, ἵνα μηδ' ἐν τούτοις τοὺς φίλους βλάπτοιτε·

pleraſque vos didiciſſe nequitias, vt hoſtes laedere poſſitis? Non equidem, mi pater, inquit. Cur ergo, ſubiecit ille, ſagittis ferire diſcebatis? cur vibrare iacula? cur ſues agreſtes et retibus et foueis capere? cur cervos pedicis et plagis? cur et cum leonibus, et vrſis, et pardis, non aequo marte congrediebamini; ſed ita ſemper aduerſus haſce feras certare conabamini, vt conditione vos meliori eſſetis? an non animaduertis, haec omnia nihil aliud, quam nequitias, deceptiones, fraudes, melioris conditionis captationes eſſe?

Sunt profecto, inquit Cyrus, ſed aduerſus feras. Hominum vero quenquam ſi duntaxat velle decipere viderer, admodum vapulare memini. Nimirum, ait pater, neque vos ſagittis hominem, vt arbitror, neque iaculo, ferire ſinebamus: ſed petere docebamus ſcopum: non id quidem, vt in praeſens noceretis amicis; ſed vt tempore belli, etiam in homines ictum dirigere poſſetis. Itidem fallaciis vtendi, et meliori aliqua conditione potiundi rationem vobis tradidimus, non in hominibus, ſed feris: nec his quidem vt amicos laede-

ζεσθαι βαλόμενος πρὸς τὰς πολεμίας ὡς τάχιστα; ναὶ μὰ Δί', ἔφη, εἰ μέλλοι γε πλέον ἕξειν· εἰ δὲ μή, ἔγωγ' ἂν ὅσῳ οἰοίμην καὶ αὐτὸς βελτίων εἶναι, καὶ τὰς ἑπομένας βελτίους ἔχειν, τόσῳ δ' ἂν μᾶλλον φυλατοίμην· ὥσπερ καὶ τἆλλα, ἃ ἂν οἰώμεθα πλείστου ἡμῖν ἄξια εἶναι, ταῦτα πειρώμεθα ὡς ἐν ἐχυρωτάτῳ ποιεῖσθαι.

Πλέον δ' ἔχειν, ὦ πάτερ, πολεμίων πῶς ἄν τις δύναιτο μάλιστα; ὦ μὰ Δί', ἔφη, οὐκέτι τοῦτο φαῦλον, ὦ παῖ, ἀλλ' ἁπλοῦν ἔργον ἐρωτᾷς· ἀλλ' εὖ ἴσθι, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα τοῦτο ποιήσειν, καὶ ἐπίβουλον εἶναι, καὶ κρυψίνουν, καὶ δολερόν, καὶ ἀπατεῶνα, καὶ κλέπτην, καὶ ἅρπαγα, καὶ ἐν παντὶ πλεονεκτεῖν τῶν πολεμίων. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπεν· ὦ Ἡράκλεις, οἷον σὺ λέγεις, ὦ πάτερ, δεῖν ἄνδρα με γενέσθαι; οἷος ἂν, ἔφη, ὦ παῖ, δικαιότατός τε καὶ νομιμώτατος ἀνὴρ εἶης.

Πῶς μήν, ἔφη, παῖδας ὄντας ἡμᾶς καὶ ἐφήβους τἀναντία τούτων ἐδιδάσκετε; ναὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ νῦν γε, πρός τε τοὺς φίλους καὶ πρὸς τοὺς πολίτας· ὅπως δέ γε τὰς πολεμίους δύναισθε

si cum hoste quamprimum confligere vellet? Quid ni, inquit, si quidem ipse meliori conditione sit futurus? Sin autem, quanto equidem et meipsum, et meos praestare censerem, tanto maiori cautione vterer: quemadmodum et alia, quae maximi pretii ducimus, vt quammaxime in tuto sint, operam damus.

Verum, mi pater, esse meliori, quam hostes, conditione quo pacto quis possit? Profecto, fili, non de re vili neque simplici rogas. Nam scire debes, eum, qui praestaturus hoc sit, et insidiatorem esse oportere, et mentis occultatorem suae, et fraudulentum, et veteratorem, et furem, et raptorem, et quavis in re hoste superiorem. Et Cyrus ad ea ridens: Deus bone, ait, qualem esse me virum, pater, oportere dicis? Qualis, inquit, si fueris, fili; et iustissimus sis, et legum obseruantissimus.

At qui fit, ait, vt nos, quum pueri et ephebi essemus, his contraria docueritis? Immo, inquit, etiam nunc profecto; nimirum erga amicos et cives. Verum annon meministi, plerasque

δὲ τοὺς παῖδας πρὸς ἀλλήλους τοῦτο δύνασθαι ποιεῖν. γενόμενοι δ' ἔν τινες οὕτως εὐφυεῖς καὶ πρὸς τὸ εὖ ἐξαπατᾶν, καὶ πρὸς τὸ εὖ πλεονεκτεῖν, ἴσως δὲ καὶ πρὸς τὸ φιλοκερδεῖν οὐκ ἀφυεῖς ὄντες, οὐκ ἀπείχοντο οὐδ' ἀπὸ τῶν φίλων, τὸ μὴ οὐχὶ πλεονεκτεῖν αὐτῶν πειρᾶσθαι. ἐγένετο δ' ἔν ἐκ τούτου ῥήτρα, ἣ καὶ νῦν χρώμεθα ἔτι, ἁπλῶς διδάσκειν τοὺς παῖδας, ὥσπερ τοὺς οἰκέτας, πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς διδάσκομεν ἀληθεύειν, καὶ μὴ ἐξαπατᾶν, μηδὲ κλέπτειν, μηδὲ πλεονεκτεῖν· εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῖεν, κολάζειν· ὅπως σὺν τοιούτῳ ἔθει ἐθισθέντες, πραότεροι πολῖται γένοιντο.

Ἐπεὶ δὲ ἔχοιεν τὴν ἡλικίαν ἣνπερ σὺ νῦν ἔχεις ἤδη, καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους νόμιμα ἐδόκει ἀσφαλὲς εἶναι διδάσκειν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτι ἐξενεχθῆναι δοκεῖτε πρὸς τὸ ἄγριοι πολῖται γενέσθαι, ἐν τῷ αἰδεῖσθαι ἀλλήλους συντεθραμμένοι. ὥσπερ γε καὶ περὶ ἀφροδισίων οὐ διαλεγόμεθα πρὸς τοὺς ἄγαν νέους, ἵνα μὴ πρὸς τῇ ἰσχυρᾷ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῖς ῥᾳδιουργίας προσγενομένης, ἀμέτρως αὐτῇ χρῶντο οἱ νέοι. νὴ Δί', ἔφη· ὡς τοίνυν ὀψιμαθῆ με ὄντα τούτων τῶν πλεονε-

pueros, vt inter se hoc facere possint. Itaque quum nonnulli natura essent ingeniosi ad scite decipiendum, et scite praeripiendum aliquid aliis, ac fortassis ad lucrandi quoque studium inepti non essent: nec ab amicis quidem abstinebant, quo minus eis aliquid praeripere conarentur. Quapropter edictum inde factum est, quo nunc etiam vtimur, simpliciter esse docendos pueros, quemadmodum seruos docemus, erga nos veraces esse, non fallaciis vti, nec furari, nec aliquid praeripere. Si quid aduersus haec facerent, vt castigarentur: quo nimirum ciues hoc more condocefacti, mansuetiores existerent.

At postquam ad eam aetatem peruenissent, quae iam tua est, tunc eis et belli iura tuto tradi posse putabant. Non enim amplius exorbitaturi videmini, vt in ciues feros euadatis, qui sic educati estis vna, vt mutuo vos reuereamini. Ita de venereis etiam rebus ad valde iuuenes verba non facimus, ne, accedente ad vehementem in eis libidinem leuitate, immodice huic libidini suae indulgeant. Sic est, profecto, respondit Cyrus. Quapropter me, ceu tardius accedentem ad discendum rationes illas praeri-

βλάπτοιτε· εἰ δέ ποτε πόλεμος γένοιτο, μηδὲ τούτων ἀγύμναστοι εἶητε.

Οὐκοῦν, ἔφη, ὦ πάτερ, εἴπερ χρήσιμά ἐστιν ἀμφότερ' ἐπίστασθαι, εὖ τε ποιεῖν καὶ κακῶς ἀνθρώπους, καὶ διδάσκειν ἀμφότερα ταῦτα ἔδει ἐν ἀνθρώποις. ἀλλὰ λέγεται, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων γενέσθαι ποτὲ ἀνὴρ διδάσκαλος τῶν παίδων, ὃς ἐδίδασκεν ἄρα τοὺς παῖδας, τήν τε δικαιοσύνην, ὥσπερ καὶ σὺ κελεύεις, *καὶ ἀδικίαν· μὴ ψεύδεσθαι, καὶ ψεύδεσθαι, καὶ μὴ ἐξαπατᾶν, καὶ ἐξαπατᾶν, καὶ μὴ διαβάλλειν, καὶ διαβάλλειν, καὶ μὴ πλεονεκτεῖν, καὶ πλεονεκτεῖν. διώριζε δὲ τούτων ἅ τε πρὸς τοὺς φίλους ποιητέον ἦν, καὶ ἃ πρὸς τοὺς ἐχθρούς· καὶ ἔτι δὲ προβὰς ταῦτα ἐδίδασκεν, ὡς τοὺς φίλους δίκαιον εἴη ἐξαπαλᾶν ἐπί γε ἀγαθῷ, καὶ κλέπτειν τὰ τῶν φίλων ἐπί γε ἀγαθῷ.

Καὶ ταῦτα διδάσκοντα ἀναγκαῖον καὶ γυμνάζειν ἦν πρὸς ἀλλήλους τοὺς παῖδας ταῦτα ποιεῖν, ὥσπερ καὶ ἐν παλῃ φασὶ τοὺς Ἕλληνας διδάσκειν ἐξαπαλᾶν, καὶ γυμνάζειν δὲ

laederetis, ſed ne tempore belli rudes horum et inexercitati eſſetis.

At enim, mi pater, inquit, ſi vtraque ſcitu ſunt vtilia, tam bene, quam male hominibus facere: etiam vtraque in hominibus erant docenda. Sane fertur, ait pater, maiorum noſtrorum memoria, fili, quendam puerorum magiſtrum fuiſſe, qui et iuſtitiam pueros doceret, quemadmodum tu quoque iubes, et iniuſtitiam: non mentiri, et mentiri; non fallere, et fallere; non calumniari, et calumniari; non praeripere commodum aliquod aliis, et praeripere. Diſtinguebat etiam, quaenam horum in amicos, quae in hoſtes patrari oporteret. Atque adeo progreſſus vlterius, iuſtum eſſe docebat, amicos fallere cum bono ipſorum, et furto res amicorum ſubtrahere cum bono ipſorum.

Haec qui docebat, etiam pueros ad ea inter ſe faciunda exercuerit, neceſſe eſt: itidem vt in luĉta circumueniendi rationem tradere Graecos aiunt, atque etiam exercere pueros,

* Haſce voces (καὶ ἀδικίαν) Leunclauium ſecuti adiungere non dubitauimus, quippe quod eaſdem, aut ſaltem ſimiles deſiderari in textu aperte conſtat.

Πότερον δ', ἔφη ὁ Κῦρος, ἐν τούτοις μόνον ἐστὶ πλεονεκ]εῖν, ἢ καὶ ἐν ἄλλοις τισί; καὶ πολύ γε μᾶλλον, ἔφη, ὦ παῖ. ἐν τούτοις μὲν γὰρ ὡς ἐπιτοπολὺ πάντες ἰσχυρὰς φυλακὰς ποιοῦνται, εἰδότες ὅτι δέονται. οἱ δ' ἐξαπατῶντες τοὺς πολεμίους, δύνανται, καὶ θαρσῆσαι ποιήσαντες, ἀφυλάκ]ους λαμβάνειν, καὶ διῶξαι *παραδόντες ἑαυτοὺς, ἀτάκ]τους ποιῆσαι, καὶ ἐς δυσχωρίαν φυγῇ ὑπαγαγόντες, ἐνταῦθα ἐπιτίθεσθαι.

Δεῖ δὲ, ἔφη, ὦ παῖ, φιλομαθῆ σε τούτων πάντων ὄντα, ἃ χ, οἷς ἂν μάθοις, τούτοις μόνοις χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποιητὴν εἶναι τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους μηχανημάτων· ὥσπερ καὶ οἱ Μουσικοὶ ἃ χ, οἷς ἂν μάθωσι, τούτοις μόνον χρῶνται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέλη πειρῶν]αι ποιεῖν. καὶ σφόδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς Μουσικοῖς τὰ νέα καὶ ἀνθηρὰ εὐδοκιμεῖ, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς μᾶλλον τὰ καινὰ μηχανήμα]α εὐδοκιμεῖ· ταῦτα γὰρ μᾶλλον καὶ ἐξαπατᾶν δύνανται τοὺς πολεμίους.

Εἰ δὲ σύ γε, ἔφη, ὦ παῖ, μηδὲν ἄλλο μετενέγκοις ἐπ' ἀνθρώπους

Verum an duntaxat in his, inquit Cyrus, meliori esse conditione licet, an etiam in quibusdam aliis? Immo [in aliis] multo magis, inquit, fili. Nam in his prope vniuersi cautiones accuratas adhibent, vti quibus esse sibi opus intelligant. Qui autem fallunt hostes, possunt eos vel iniecta fiducia incautos opprimere; vel concessa insequendi se facultate, perturbare ipsorum ordines; vel simulatione fugae adductos ad difficilia loca, invadere.

Oportet vero te, fili, qui haec omnia discendo cognoscere cupis, non iis duntaxat vti, quae ab aliis didiceris: sed etiam de ingenio tuo quasdam aduersus hostem molitiones excogitare: quemadmodum et Musici non iis tantum quos didicere, modis vtuntur; sed alios etiam nouos facere student. Ac quae noua sunt, et ipso quasi in flore, vehementer illa quidem in Musicis quoque probantur: verum multo magis in rebus bellicis nouae machinationes laudem merentur: quippe quae hostem decipere facilius possint.

Quod si tu, fili, nihil aliud in homines transferas, quam

* Al. παριδόντες.

πλεονεξιῶν, ὦ πάτερ, μὴ φείδῃ, εἴ τι ἔχεις, διδάσκειν ὅπως πλεονεκτήσω ἐγὼ τῶν πολεμίων.

Μηχανῶ τοίνυν, ἔφη, ὁπόση ἐστὶ δύναμις, τεταγμένοις τοῖς σαυτῆ ἀτάκτους λαμβάνειν τοὺς πολεμίους, καὶ ὡπλισμένοις ἀόπλους, καὶ ἐγρηγορόσι καθευδόντας, καὶ φανερός σοι ὄντας ἀφανὴς ὢν αὐτὸς ἐκείνοις· καὶ ἐν δυσχωρίαις αὐτοὺς γιγνομένους, ἐν ἐρυμνῷ αὐτὸς ὤν, ὑποδέχῃ.

Καὶ πῶς ἂν, ἔφη, τίς τοιαῦτα, ὦ πάτερ, ἁμαρτάνοντας δύναιτο ἂν τοὺς πολεμίους λαμβάνειν; ὅτι, ἔφη, ὦ παῖ, πολλὰ μὲν τούτων ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ὑμᾶς καὶ τοὺς πολεμίους πάσχειν. σιτοποιεῖσθαί τε γὰρ ἀνάγκη ἀμφοτέρους, κοιμᾶσθαί τε ἀμφοτέρους, καὶ ἔωθεν ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα σχεδὸν ἅμα πάντας ἀποχωρεῖν δεῖσθαι· καὶ ταῖς ὁδοῖς, ὁποῖαι ἂν ὦσι, τοιαύταις ἀνάγκη χρῆσθαι. ἃ χρή σε πάντα κατανοοῦντα, ἐν ᾧ μὲν ἂν ὑμᾶς γινώσκῃς ἀσθενεστάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα φυλάττεσθαι· ἐν ᾧ δ' ἂν τοὺς πολεμίους αἰσθάνῃ εὐχειρωτοτάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα ἐπιτίθεσθαι.

Πότερον

praeripiendi quaſdam commoditates; docere, ſi quid habes, ne recuſato; quo meliorem meam, quam hoſtium ſit, conditionem efficiam.

Igitur enitere, ſubiecit pater, quantum potes, vt cum tuis inſtructis, hoſtes non inſtructos deprehendas; cum armatis, inermes; cum vigilantibus, dormientes; conſpectos abs te, quum ipſi te non viderint; atque etiam vt locorum difficultatibus impeditos, ipſe conſtitutus in loco munito excipias.

Et qui fieri poterit, inquit, mi pater, vt aliquis hoſtes in huiusmodi erroribus deprehendat? Quia enim, fili, multa talia cum vobis tum hoſtibus accidere neceſſe eſt. Nam vtriſque victus expedienda ratio eſt, ſomnus vtriſque capiendus, et tempore matutino ad naturae neceſſaria prope ſimul vniuerſis eſt ſecedendum, et itineribus, qualia fuerint, talibus vtendum eſt neceſſario. Quae omnia conſideranda tibi ſunt, vt vbi maxime vos imbecilles animaduerteris, ibi ſumma cautione vtaris: vbi vero poſſe ſenſeris hoſtes opprimi facillime, ibi potiſſimum eos aggrediare.

Verum

δρα φεύγειν, αὐτὸς ἑαυτὸν, ἐμπίπλων, ἐνέδυ. τῷ δὲ μηδ' ἐντεῦθεν διαφεύγειν, σκοπὰς τῷ γιγνομένῳ καθίστης, οἳ ἐγγύθεν ταχὺ ἔμελλον ἐπιγενήσεσθαι. καὶ αὐτὸς μὲν σὺ ὄπισθεν κραυγῇ ἀδὲν ὑστεριζούσῃ τῷ λαγῳ, βοῶν, ἐξέπληττες αὐτὸν, ὥστε ἀφρόνως ἁλίσκεσθαι· τὰς δὲ ἔμπροσθεν σιγᾷν διδάξας ἐνεδρεύοντας, λανθάνειν ἐποίεις.

Ὥσπερ οὖν προεῖπον, εἰ τοιαῦτα ἐθελήσαις καὶ ἐπὶ τὰς ἀνθρώπους μηχανᾶσθαι, οὐκ οἶδ' ἔγωγε, εἴ τινα λίποις ἂν τῶν πολεμίων. ἦν δέ ποτε ἄρα ἀνάγκη γένηται καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ ἐκ τῶν ἐμφανῶς ὡπλισμένους καὶ ἀμφοτέρους μάχην συνάπτειν, ἐν τῷ τοιούτῳ δή, ὦ παῖ, αἱ ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμέναι πλεονεξίαι μέγα δύνανται. ταύτας δὲ ἐγὼ λέγω εἶναι, ὅταν τῶν στρατιωτῶν εὖ μὲν τὰ σώματα ἠσκημένα ᾖ, εὖ δὲ αἱ ψυχαὶ τεθηγμέναι, εὖ δὲ αἱ πολεμικαὶ τέχναι μεμελετημέναι ὦσιν.

Εὖ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι ὁπόσους ἂν ἀξιοῖς σοι πείθεσθαι, καὶ ἐκεῖνοι πάντες ἀξιώσουσί σε πρὸ ἑαυτῶν βουλεύ-

lapſus in ea lepus ipſemet in illa fuga concitatiore ſe indueret. Atque vti ne hinc quidem aufugeret, ſpeculatores eius, quod accideret, conſtituebas; qui de propinquo celeriter adcurrerent. Ipſe a tergo clamorem ad leporem vſque pertinentem tollens, territabas eum, vt improvide procurrens caperetur: qui autem ab anteriori parte in inſidiis erant, facile tua opera latebant, quod abs te ſilere iuſſi fuiſſent.

Quamobrem, vt aiebam antea, ſi huiuſmodi quaedam aduerſus homines etiam moliri volueris, equidem haud ſcio an vllum ex hoſtibus ſuperſtitem relicturus ſis. Quod ſi aliquando neceſſitas obueniat, vt in planitie campeſtri, marte aperto, armatis vtriſque, proelium ſit conſerendum: tum vero, adiumenta, fili, quibus ſuperiores euadamus, multo ante comparata, plurimum valent. Sunt autem haec, ſi corpora militum probe fuerint exercita, ſi probe quaſi exacuendo redditi acres animi, ſi probe rei militaris artes meditatae

Praeterea neceſſe eſt hoc etiam ſcias, quoſcunque cenſes aequum eſſe tibi parere, eos omnes exiſtimaturos aequum eſſe, vt tu ipſis conſulendo

θρώπους ἢ τὰς μηχανὰς, ἃς καὶ πάνυ ἐπὶ τοῖς μικροῖς θηρίοις ἐμηχανῶ, οὐκ οἶει ἂν, ἔφη, πρόσω πάνυ ἐλάσαι τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους πλεονεξίας; σὺ μὲν γὰρ ἐπὶ τὰς ὄρνιθας ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ χειμῶνι ἀνιστάμενος, ἐπορεύου νυκτός. καὶ πρὶν κινεῖσθαι τὰς ὄρνιθας ἐπεποίηντό σοι ἐπὶ τούτῳ αἱ πάγαι αὐταῖς, καὶ τὸ κεκινημένον χωρίον ἐξείκασο τῷ ἀκινήτῳ· ὄρνιθες δὲ ἐπεπαίδευντό σοι, ὥστε σοὶ μὲν τὰ συμφέροντα ὑπηρετεῖν, τὰς δὲ ὁμοφύλους ὄρνιθας ἐξαπατᾶν· αὐτὸς δὲ ἐνήδρευες ὥστε ὁρᾶν μὲν αὐτὰς, μὴ ὁρᾶσθαι δὲ ὑπ' αὐτῶν. εἶχες δ' ἐπιμέλειαν τοῦ φθάνειν ἕλκων τὰ πετεινὰ πρὸ τοῦ φυγεῖν.

Πρὸς δ' αὖ τὸν λαγώ, ὅτι μὲν ἐν σκότει νέμεται, τὴν δ' ἡμέραν ἀποδιδράσκει, κύνας ἔτρεφες, αἳ τῇ ὀσμῇ αὐτὸν ἀνεύρισκον. ὅτι δὲ ταχὺ ἔφευγεν, ἐπεὶ εὑρεθείη, ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτετηδευμένας πρὸς τὸ καταπόδας αἱρεῖν. εἰ δὲ καὶ ταύτας ἀποφύγοιεν, τοὺς πόρους αὐτῶν ἐμαν-

θάνων, καὶ πρὸς οἷα χωρία φεύγειν αἱροῦνται οἱ λαγώ, ἐν τούτοις τὰ δίκτυα δυσόρατα ἐνεπετάννυες, ἵνα ἐν τῷ σφό-

δρα

quam eas ipſas molitiones, quas aduerſus minutas admodum beſtias excogitare ſolebas; non te plurimum in rationibus, quibus hoſte ſuperior euadas, inueniendis profecturum exiſtimas? Tu hyeme ſaeuiſſima noctu ſurgens, aucupatum ibas: et prius quam aues ſe commouerent, iam eis erant abs te parata retia, iam area verſa non verſae ſimilis erat. Praeterea quaedam aues abs te ſic erant edoctae, vt tuis quidem illae commodis ſeruirent, ſui vero generis aues in fraudem pellicerent. Ipſe in inſidiis ita te abdebas, vt illas tu cerneres, ab illis cerni non poſ-

ſes. Etiam ſtudioſe dabas operam, vt aues prius trahendo anteuerterēs, quam fugerent.

Rurſum aduerſus leporem, quod is in caligine paſtum quaerat, interdiu vero fuga ſibi conſulat, canes alebas, qui odoratu eum veſtigarent. Et quia repertus celeriter in fugam ſe coniiceret, idcirco canes alios habebas, ad hoc inſtitutos, vt e veſtigiis eum inſequendo caperent. Quod ſi horum quoque canum vim lepores euaſiſſent, indagabas eorum vias, et ad quae loca potiſſimum fugerent, in illis retia viſum fugientia tendebas; vt il-

lapſus

τὰ σὰ ἥκιστα οἱ πολέμιοι εἰδεῖεν· ταῦτα δὲ πάντα τί ἂν ἐγὼ λέγοιμί σοι; ὅσα τε γὰρ ἐγὼ ἤδειν, πολλάκις ἀκήκοας· ἄλλως τε εἴ τις ἐδόκει τι τούτων ἐπίστασθαι, ὑδενὸς αὐτῶν ἠμέλησας, ὐδ' ἀδαὴς γεγένησαι. δεῖ ὧν πρὸς τὰ συμβαίνοντα, οἶμαι, τούτοις χρῆσθαι, ὁποίοις ἂν σοι ἀεὶ συμφέρειν τούτων δοκῇ.

Μάθε δέ μου, ὦ παῖ, καὶ τάδε, ἔφη, τὰ μέγιστα. παρὰ γὰρ ἱερὰ καὶ οἰωνοὺς μήτ' ἐν σαυτῷ μηδέποτε, μηδ' ἐν τῇ στρατιᾷ κινδυνεύσῃς, καταγνοὺς ὡς ἄνθρωποι μὲν αἰσχύνται πράξεις εἰκάζοντες, εἰδότες δὲ ὑδέν, ἀπὸ ποίας ἔσαι αὐτοῖς τἀγαθόν. γνοίης δ' ἂν ἐξ αὐτῶν τῶν γιγνομένων. πολλοὶ μὲν γὰρ ἤδη πολλοὺς ἔπεισαν, καὶ ταῦτα οἱ δοκοῦντες σοφώτατοι εἶναι, πόλεμον ἄραθαι πρὸς τούτους, ὑφ' ὧν οἱ πεισθέντες ἐπιθέσθαι ἀπώλοντο. πολλοὶ δὲ πολλοὺς ἠύξησαν ἤδη καὶ ἰδιώτας καὶ πόλεις, ὑφ' ὧν αὐξηθέντων τὰ μέγιστα κακὰ

tu quid inſtituas, prorſus ab ipſis ignoretur: haec igitur omnia quid ego tibi commemorem? Nam quaecunque comperta mihi erant, audiſti ſaepius: et caeteroquin, ſi qui harum rerum periti videbantur, eorum neminem neglexiſti, nec rudis et imperitus euaſiſti. Quapropter ad quaelibet euenta, vt arbitror, his vtendum erit, quae tibi quouis tempore potiſſimum ex vſu fore videbuntur.

Etiam haec ex me, fili, maximi ſane momenti diſcito: Nunquam neque pro te ſolo, neque cum exercitu, ſacris non litatis, et contra auſpicia periculum adieris. Nam cogites velim, homines non niſi coniecturis res gerendas ſuſcipere; quum plane neſciant, vnde boni ſit aliquid ipſis expectandum. Licet hoc de iis quae accidere ſolent, intelligas. Nam fuere complures, iique hominum opinione ſapientiſſimi, qui multis auctores extiterunt vt bellum aduerſus eos mouerent, a quibus illi deinde, qui perſuaderi hoc ſibi paſſi fuerant, ſunt euerſi. Multi praeterea multos, et priuatos homines, et reſpublicas euexerunt; a quibus euectis opera ſua, maximis ſunt deinde

βελεύεσθαι. μηδέποτε ὧν ἀφροντίστως ἔχε, ἀλλὰ τῆς μὲν νυκτὸς προσκόπει τί σοι ποιήσουσιν οἱ ἀρχόμενοι, ἐπειδὰν ἡμέρα γένηται, τῆς δὲ ἡμέρας, ὅπως τὰ εἰς νύκτα κάλλιστα ἔξει.

Ὅπως δὲ χρὴ τάττειν εἰς μάχην στρατιὰν, ἢ ὅπως ἄγειν ἡμέρας ἢ νυκτὸς, ἢ στενὰς ἢ πλατείας ὁδὸς, ἢ ἐρεινὰς ἢ πεδινὰς, ἢ ὅπως στρατοπεδεύεσθαι, ἢ ὅπως φυλακὰς νυκτερινὰς ἢ καὶ ἡμερινὰς καθιστάναι, ἢ ὅπως πρὸς πολεμίους προσάγειν, ἢ ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἢ ὅπως παρὰ πόλιν πολεμίαν ἄγειν, ἢ ὅπως πρὸς τεῖχος ἄγειν ἢ ἀπάγειν, ἢ ὅπως νάπας ἢ ποταμὸς διαβαίνειν, ἢ ὅπως ἱππικὸν φυλάττεσθαι, ἢ ὅπως ἀκοντιστὰς ἢ τοξότας· καὶ εἴ γε δή σοι κατὰ κέρας ἄγοντι οἱ πολέμιοι ἐπιφανεῖεν, πῶς χρὴ ἀντικαθιστάναι· καὶ εἴ σοι ἐπὶ φάλαγγος ἄγοντι ἀλλοθέν ποθεν οἱ πολέμιοι φανεῖεν, ἢ κατὰ πρόσωπον, ὅπως χρὴ ἀντιπαράγειν· ἢ ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ἄν τις μάλιστα αἰσθάνοιτο, ἢ ὅπως τὰ

fulendo prospicias. Itaque nunquam tibi deponendae sunt curae, sed prouidendum noctu, quid subiectos imperio tuo facere velis, vbi dies aduenerit: interdiu, quo pacto se res nocturnae quam optime sint habiturae.

Qua vero ratione sit instruendus ad pugnam exercitus, quo pacto vel interdiu vel noctu vel per angustas, vel latas, vel montuosas, vel campestres vias ducendus: quo pacto metanda castra, nocturnae diurnaeve excubiae constituendae, ducendus in hostem, vel reducendus miles: quo pacto propter vrbem hostilem faciundum iter, exercitus ad mutum vel adducendus, vel abducendus: quo pacto vel saltus vel fluuiii transeundi: qua ratione vel a copiis equestribus, vel a iaculatoribus, vel a sagittariis cavendum: tum si tibi, explicatum in cornua exercitum ducenti, hostes se obuii ostendant, quo pacto sit acies eis opponenda: sin eum phalangis in morem instructum ducenti, ex alia quavis parte hostes adpareant, non autem a fronte, quo pacto ducendus sit tunc in eos miles: qua ratione possit effici, vt quid hostes rerum agant, sentias; tu

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΙΣΤΟΡΙΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΚΕΦ. α'.

Τοιαῦτα μὲν δὴ ἀφίκοντο διαλεγόμενοι μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίδος· ἐπεὶ δὲ αὐτοῖς αἰετὸς δεξιὸς φανεὶς προηγεῖτο, προσευξάμενοι θεοῖς καὶ ἥρωσι, τοῖς Περσίδα γῆν κατέχουσιν, ἵλεως καὶ εὐμενεῖς πέμπειν σφᾶς, ἅτω διέβαινον τὰ ὅρια. ἐπειδὴ δὲ διέβησαν, προσηύχοντο αὖθις θεοῖς, τοῖς Μηδίαν γῆν κατέχουσιν, ἵλεως καὶ εὐμενεῖς δέχεσθαι αὐτούς. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκὸς, ὁ μὲν πατὴρ πάλιν εἰς Πέρσας ἀπῄει, Κῦρος δὲ εἰς Μήδους πρὸς Κυαξάρην ἐπορεύετο.

β'. Επεὶ

XENOPHONTIS
DE INSTITVTIONE CYRI
HISTORIARVM
LIBER SECVNDVS
CAP. I.

Huiusmodi quum inter se disserendo, ad agri Persici limites peruenissent, et aquila dextra conspecta praecederet; Deos et heroas praesides terrae Persidis precati, vt se propitii benignique deducerent, fines transierunt. Iis autem transitis, quum rursus Deos praesides Medorum regionis precati essent, vti se propitii benignique exciperent; mutuo se complexi, vt par erat, ad Persas pater reuertebatur, Cyrus in Mediam ad Cyaxarem pergebat.

κακὰ ἔπαθον. πολλοὶ δὲ, οἷς ἐξῆν φίλοις χρῆσθαι, καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν, τούτοις δούλοις μᾶλλον βουληθέντες ἢ φίλοις χρῆσθαι, ὑπ' αὐτῶν τούτων δίκην ἔδοσαν. πολλοῖς δ' οὐκ ἤρκεσεν αὐτοῖς τὸ μέρος ἔχουσι ζῆν ἡδέως, ἐπιθυμήσαντες δὲ πάντων κύριοι εἶναι, διὰ ταῦτα, καὶ ὧν εἶχον, ἀπέτυχον. πολλοὶ δὲ τὸν πολύευκτον χρυσὸν κτησάμενοι, διὰ τοῦτον ἀπώλοντο.

Οὕτως ἥ γε ἀνθρωπίνη σοφία οὐδὲν μᾶλλον οἶδε τὸ ἄριστον αἱρεῖσθαι, ἢ εἰ κληρούμενος, ὅ, τι λάχοι, τοῦτό τις πράττοι. Θεοὶ δὲ, ὦ παῖ, αἰεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τὰ γεγενημένα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ ὅ, τι ἐξ ἑκάστου αὐτῶν ἀποβήσεται· καὶ τῶν συμβουλευομένων ἀνθρώπων οἷς ἂν ἵλεω ὦσι, προσημαίνουσιν ἃ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἃ μὴ χρή. εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐθέλουσι συμβουλεύειν, οὐδὲν θαυμαστόν. οὐ γὰρ ἀνάγκη αὐτοῖς ἐστιν, ὧν ἂν μὴ θέλωσιν, ἐπιμελεῖσθαι.

ΞΕΝΟ-

malis affecti. Multi eos, quibus amicis vti poterant, collatis in ipsos, et acceptis vicissim beneficiis, quum seruos esse suos, quam amicos mallent; ab iisdem multati poenas dedere. Multi, vita iucunda, coniuncta cum possessione partis alicuius, non contenti, quum omnia suam in potestatem redigere cuperent; illis etiam quae possidebant, exciderunt. Multi aurum, quod tantopere votis omnium expetitur, consecuti; propter hoc ipsum interierunt.

Itaque humana sapientia, nihilo certius, quod optimum est, deligere nouit; quam si quis hoc agat, quod sors obtulerit. Verum Dii immortales, fili, omnia norunt, et praeterita, et praesentia, et quis singulorum futurus sit exitus. Iidem hominibus se consulentibus, quibus quidem propitii sunt, quae suscipienda vel non suscipienda sint, ante significant. Neque vero mirandum, non omnibus ipsos velle consulere: quando illorum curam gerere, quos complecti studio suo nolint, nulla necessitate coguntur.

XENO-

οἶσθα, πόσῃ τις ἡ προσιοῦσα, καὶ πάλιν τὴν ἡμετέραν· ὅπως εἰδότες ἀμφοτέρας, πρὸς ταῦτα βουλευώμεθα, ὅπως ἂν ἄριστα ἀγωνιζοίμεθα; ἄκουε δή, ἔφη ὁ Κυαξάρης· Κροῖσος μὲν ὁ Λυδὸς ἄγειν λέγεται μυρίους μὲν ἱππέας, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλείους ἢ τετρακισμυρίους. Ἀρτάμαν δὲ, τὸν τῆς μεγάλης Φρυγίας ἄρχοντα, λέγουσιν ἱππέας μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους ἄγειν, λογχοφόρους δὲ σὺν πελταστᾶις ὑμείους τετρακισμυρίων· Ἀρίβαιον δὲ, τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα, ἱππέας μὲν εἰς ἑξακισχιλίους, τοξότας δὲ καὶ πελταστὰς ὑμείους τρισμυρίων· τὸν Ἀράβιον δὲ Μάραγδον, ἱππέας τε εἰς μυρίους, καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα. τοὺς μέντοι Ἕλληνας, τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἰκοῦντας, ὠδέν πω σαφὲς λέγεται, εἰ ἕψονται· τοὺς δὲ ἀπὸ Φρυγίας, τῆς παρ' Ἑλλήσποντον, συμβαλεῖν φασι Γαβαῖον ἔχοντα εἰς Καΰστρου πεδίον ἑξακισχιλίους μὲν ἱππεῖς, πελταστὰς δὲ εἰς μυρίους. Κᾶρας μέντοι καὶ Κίλικας καὶ Παφλαγόνας παρακληθέντας ἔφασιν ἕπεσθαι. ὁ δὲ Ἀσσύριος, ὁ Βαβυλῶνά τε ἔχων καὶ τὴν ἄλλην Ἀσσυρίαν,

sti, siquidem tibi de his constat, tam quae ab illis aduenient, quam nostrae: vt cognitis ambabus, quo pacto quam rectissime bellum geramus, inter nos deliberetur? Audi vero, inquit Cyaxares: Lydus quidem ille Croesus ducere perhibetur equites decies mille, cetratos et sagittarios plures quadraginta millibus. Artamas autem, magnae Phrygiae princeps, equitum octo millia, hastatos cum cetratis non pauciores quadraginta millibus ducere fertur: Aribaeus Cappadocum rex, equitum ad sex millia, sagittarios et cetratos triginta millibus haud pauciores: Maragdus Arabs, equites ad decies mille, currus centum, funditorum ingentem quandam copiam. De Graecis, qui Asiam incolunt, nec dum certo constat, sintne sequuturi: Gabaeus cum iis qui e Phrygia sunt, propter Hellespontum sita, se coniuncturus dicitur: cui quidem in Caystri planitie sex equitum sint millia, cetrati decies mille. Cares tamen, et Cilices, et Paphlagones, licet arcessiti sint, sequuturi negantur. Assyrius autem ipse, cuius et Babylon est, et Assyria reliqua, ducturus est, vt

β'. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο ὁ Κῦρος εἰς Μήδους πρὸς τὸν Κυαξάρην, πρῶτον μὲν, ὥσπερ εἰκὸς, ἠσπάσαντο ἀλλήλους· ἔπειτα δὲ ἤρετο τὸν Κῦρον Κυαξάρης, πόσον τι ἄγοιτο στράτευμα. ὁ δ' ἔφη, τρισμυρίους μὲν, οἳ καὶ πρόσθεν ἐφοίτων πρὸς ὑμᾶς μισθοφόροι. ἄλλοι δὲ καὶ τῶν ἀδεσπότως ἐξελθόντων προσέρχονται τῶν ὁμοτίμων. πόσοι τινές; ἔφη ὁ Κυαξάρης. ἦ ἂν ὁ ἀριθμός σε, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀκούσαντα εὐφρανεῖ. ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόησον, ὅτι ὀλίγοι ὄντες ἅτοι οἱ ὁμότιμοι καλούμενοι, πολλῶν ὄντων τῶν ἄλλων Περσῶν ῥᾳδίως ἄρξουσιν. ἀτὰρ, ἔφη, δεῖ τι αὐτῶν; ἢ μάτην ἐφοβήθης, οἱ δὲ πολέμιοι οὐκ ἔρχονται; καὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ πολλοί γε. πῶς τοῦτο σαφές; ὅτι, ἔφη, πολλοὶ ἥκοντες αὐτόθεν, ἄλλος ἄλλον τρόπον, πάντες ταυτὰ λέγουσιν. ἀγωνιστέον ἄρα ἡμῖν πρὸς τοὺς ἄνδρας; ἀνάγκη γάρ, ἔφη.

Τί οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ καὶ τὴν δύναμιν ἔλεξάς μοι, εἰ οἶσθα,

2. Ad quem vbi peruenisset Medorum in regionem, primum se, pro more, mutuo complexi salutarunt. Deinde Cyrum Cyaxares interrogat, quantum exercitum duceret. Cui Cyrus: Triginta millia quidem, inquit, eorum duco, qui et antehac stipendiarii venire ad vos consueverunt. Praeter hos ex Aequalium ordine, qui nunquam egressi sunt domo, alii quidam adueniunt. Quam multi? ait Cyaxares. Et Cyrus: Numerus sane te, inquit, quum eum audieris, non admodum delectabit: verum hoc existimes velim, paucos hosce, qui Aequales appellantur, in Persas caeteros, quantumuis multi sint numero, facile imperium obtinere. Verum estne tibi his opus, an metus hic tuus inanis fuit, hostibus non venientibus? Immo veniunt illi profecto, inquit, et multi quidem. Vnde hoc constat? Etenim quum multi, ait, inde veniant, alius alio modo: tamen omnes eadem referunt. Itaque depugnandum nobis erit aduersus viros? Nimirum ita poscit necessitas, ait Cyaxares.

Cur ergo, subiecit Cyrus, non etiam quantae sint copiae, dixisti,

ρος, ἀκροβολίζεσθαι ἀνάγκη ἐστὶ, τοιούτων γε τῶν ὅπλων ὄντων. ἀνάγκη γὰρ ἂν, ἔφη ὁ Κυαξάρης. ἐκεῖν ἐν τούτῳ μὲν, ἔφη ὁ Κῦρος, τῶν πλειόνων ἡ νίκη· πολὺ γὰρ ἂν θᾶττον οἱ ὀλίγοι ὑπὸ τῶν πολλῶν τιτρωσκόμενοι ἀναλωθείσαν, ἢ ὑπὸ τῶν ὀλίγων οἱ πολλοί. εἰ δ' οὕτως ἔχει, ἔφη, ὦ Κῦρε, τί ἂν ἄλλο τις κρεῖττον εὕροι, ἢ πέμπειν εἰς Πέρσας, καὶ ἅμα μὲν διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι εἴ τι πείσονται Μῆδοι, εἰς Πέρσας τὸ δεινὸν ἥξει, ἅμα δὲ αἰτεῖν πλεῖον στράτευμα; ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη ὁ Κῦρος, εὖ ἴσθι, ὅτι οὐδ' εἰ πάντες ἔλθοιεν Πέρσαι, πλήθει γε οὐκ ἂν ὑπερβαλοίμεθα τοὺς πολεμίους.

Τί μὴν ἄλλο ἐνορᾷς ἄμεινον τούτου; ἐγὼ μὲν ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ σὺ εἶην, ὡς τάχιστα ὅπλα ἐποιούμην πᾶσι Πέρσαις τοῖς προσιοῦσιν, οἷά περ ἔχομεν ἔχοντες οἱ παρ' ἡμῶν, οἱ τῶν ὁμοτίμων καλούμενοι. ταῦτα δ' ἐστὶ, θώραξ μὲν περὶ τὰ στέρνα, γέρρον δὲ εἰς τὴν ἀριστερὰν, κοπὶς δὲ ἡ σάγαρις εἰς τὴν δεξιάν· κἂν ταῦτα παρασκευάσῃς, ἡμῖν μὲν ποιήσεις τὸ ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἰέναι ἀσφαλέστατον, τοῖς πολεμίοις

rus, huiusmodi sint arma, res eminus necessario gerenda erit. Ita quidem vsus postulat, respondit Cyaxares. Et Cyrus: Erit igitur heic, inquit, illorum victoria, qui numero plures fuerint. Multo enim citius a pluribus pauci vulneribus confecti perierint, quam plures a paucis. Si ergo, mi Cyre, sic comparata res est, quid reperire quis rectius possit, quam ad Persas vti mittamus, eademque opera doceamus, calamitatem ad Persas ipsos penetraturam, si Medis adversi quid accidat, et maiorem exercitum postulemus? At ego te prorsus hoc scire velim, ait Cyrus, nos multitudine hostes non esse superaturos, etiamsi Persae vniuersi veniant.

Quid ergo tu melius, quam hoc sit, vides? Equidem, inquit Cyrus, si essem qui tu, quam primum Persis omnibus huc venientibus eiusmodi fabricanda curarem arma, qualibus instructi adsunt e nostris, qui Aequales appellantur. Ea vero sunt, lorica circum pectus, in manu laeua cetra, in dextra copis vel securis. Quae si paraueris, efficies vt nobis comminus cum hoste congredi tutius liceat, et

συρίαν, ἐγὼ μὲν οἶμαι ἱππέας μὲν ἄξειν ἢ μεῖον δισμυρίων, ἅρμαθα δ', εὖ οἶδ', ἢ πλείω διακοσίων, πεζοὺς δὲ, οἶμαι, παμπόλλους. εἰώθει γὰρ, ὁπότε δεῦρ' ἐμβάλλει.

Σὺ, ἔφη ὁ Κῦρος, πολεμίους λέγεις, ἱππέας μὲν εἰς ἑξακισμυρίους εἶναι, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλέον ἢ εἴκοσι μυριάδας. ἄγε δή, τῆς σῆς δυνάμεως τί πλῆθος φὴς εἶναι; εἰσὶν, ἔφη, Μήδων ἱππεῖς μὲν πλείους τῶν μυρίων, πελταστὰὶ δὲ καὶ τοξόται γενοιντ' ἂν [ὡς] ἐπὶ τῆς ἡμετέρας καὶ ἑξακισμύριοι· Ἀρμενίων δ', ἔφη, τῶν ὁμόρων ἡμῖν παρέσονται ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ δισμύριοι. λέγεις σὺ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἱππέας μὲν ἡμῖν εἶναι μεῖον ἢ τρίτον μέρος τῶν πολεμίων ἱππικῷ, πεζοὺς δὲ σχεδὸν ἀμφὶ τοὺς ἡμίσεις; τί ἄν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, ὀλίγους νομίζεις Περσῶν εἶναι οὓς σὺ φὴς ἄγειν; ἀλλ' εἰ μὲν ἀνδρῶν προσδεῖ ἡμῖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴτε καὶ μὴ, αὖθις βουλευσόμεθα· τὴν δὲ μάχην μοι, ἔφη, λέξον ἑκάτερων ἥτις ἐστί.

Σχεδὸν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, πάντων ἡ αὐτή. τοξόται γάρ εἰσι καὶ ἀκοντισταὶ οἵ τ' ἐκείνων καὶ οἱ ἡμέτεροι. ἀκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος,

equidem arbitror, equites vicies mille, non pauciores: currus, sat scio, non plures ducentis: peditatum autem, meo iudicio, maximum. Sic enim consueuit, quum fines nostros inuadit.

Dicis tu, inquit Cyrus, hostium equites esse ad sexagies mille, cetratorum sagittariorumque plures ducentis millibus. Age vero, quem tui exercitus ais esse numerum? Medorum, inquit, sunt equites plures, quam decies mille: cetrati et sagittarii forte nostra in ditione sexagies mille fuerint. Ab Armeniis, qui nobis finitimi sunt, equitum millia quatuor aderunt, peditum viginti millia. Dicis tu, inquit Cyrus, hostium equitatu, nostrum etiam parte tertia minorem esse, peditatum fere dimidia. Quid igitur? ait Cyaxares, paucos ne Persas arbitraris esse, quos ducere te dicis? Et Cyrus: Nobis vero, inquit, an praeterea milite sit opus, necne, mox deliberabimus. Tum mihi, quae pugnae ratio sit singulorum, exponito.

Prope omnium, ait Cyaxares, eadem. Nam illorum et nostri milites sagittarii sunt, ac iaculatores. Quum ergo, subiecit Cyrus

μεμπτά· ὅπλα δὲ ἔσαι αὐτοῖς ὅμοια τοῖς ἡμετέροις· τάς γε μὴν ψυχὰς αὐτῶν θήγειν, ἡμέτερον τὸ ἔργον. ἄρχοντος γάρ ἐστιν οὐκ αὐτὸν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται.

ε. Ὁ μὲν ἅτως εἶπεν· οἱ δ' ἥδησαν μὲν πάντες, νομίζοντες μετὰ πλειόνων ἀγωνιεῖσθαι· εἷς δὲ αὐτῶν καὶ ἔλεξε τοιάδε· Ἀλλὰ θαυμασὰ μέν, ἔφη, ἴσως δόξω λέγειν, εἰ Κύρῳ συμβουλεύσω τι εἰπεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν τὰ ὅπλα λαμβάνωσιν οἱ ἡμῖν μέλλοντες συμμαχεῖσθαι· ἀλλὰ γινώσκω γάρ, ἔφη, ὅτι οἱ τῶν ἱκανωτάτων καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν λόγοι, ἅτοι καὶ μάλιστα ἐνδύονται ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων· καὶ δῶρα ἢν διδῶσιν οἱ τοιοῦτοι, κἂν μείω τυγχάνῃ ὄντα, ἢ τὰ παρὰ τῶν ὁμοίων, ὅμως μείζονος αὐτὰ τιμῶνται οἱ λαμβάνοντες. καὶ νῦν, ἔφη, οἱ Πέρσαι παρακληθέντες ὑπὸ Κύρου πολὺ μᾶλλον ἡδήσονται, ἢ ὑφ' ἡμῶν παρακαλούμενοι· εἵς τε τὰς ὁμο-

vobiscum adducentes adestis, et illis arma vestris similia futura sunt. Vt autem eorum animi exacuantur, eae scilicet nostrae partes erunt. Est enim eius, qui cum imperio est, vt non modo vir ipse fortis sit: sed etiam studiose efficiat, vt illi, quibus praeest, longe optimi euadant.

5. Haec quum Cyrus dixisset, gauisi sunt omnes; quod se plures habituros in pugna socios arbitrarentur. Vnus autem ex eis in hunc modum loquutus est: Equidem fortasse mira quaedam proferre videbor, qui Cyro consilium dare velim, vt pro nobis verba tum faciat, quum arma sunt accepturi qui nobiscum in hostem pugnaturi sunt. Verum animaduertere videor, eorum orationes, quibus et ad beneficium praestandum, et ad laedendum facultas est maxima, plurimum in animos audientium penetrare. Iidem si munera largiantur, licet viliora sint iis quae paris homines conditionis offerunt; tamen ab accipientibus illa pluris aestimantur. Itidem si modo Persas Cyrus cohortatus fuerit, multo gratius eis hoc futurum est, quam si a nobis praestetur. Et aequa-

lium

μίοις δὲ τὸ φεύγειν, ἢ τὸ μένειν. αἱρετώτερον. τάττομεν δὲ, ἔφη, ἡμᾶς μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς μένοντας· οἵ γε μέν τ' ἂν αὐτῶν φεύγωσι, τούτους ὑμῖν καὶ τοῖς ἵπποις νέμομεν, ὡς μὴ σχολάζωσι μήτε φεύγειν μήτ' ἀναστρέφεσθαι.

γ'. Κῦρος μὲν ὅτως ἔλεξε. τῷ δὲ Κυαξάρῃ ἔδοξέ τε εὖ λέγειν· καὶ τὸ μὲν πλείους μεταπέμπεσθαι ἀκέτι ἐμέμνητο, παρεσκευάζετο δὲ ὅπλα τὰ προειρημένα· καὶ σχεδόν τε ἕτοιμα ἦν, καὶ τῶν Περσῶν οἱ ὁμότιμοι παρῆσαν, ἔχοντες τὸ ἀπὸ Περσῶν στράτευμα. ἔνθα δὴ εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος, συναγαγὼν αὐτούς, τάδε.

δ'. Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ ὑμᾶς ὁρῶν αὐτοὺς μὲν καθωπλισμένους ὅτως, καὶ ταῖς ψυχαῖς παρεσκευασμένους, ὡς εἰς χεῖρας συμμίξοντας τοῖς πολεμίοις, τοὺς δ' ἑπομένους ὑμῖν Πέρσας γινώσκων ὅτι ὅτως ὡπλισμένοι εἰσὶν, ὡς ὅτι προσωτάτω ταχθέντες μάχεσθαι, ἔδεισα μὴ, ὀλίγοι ὄντες, καὶ ἔρημοι συμμάχων συμπίπτοντες πολεμίοις πολλοῖς, πάθοιτέ τι. νῦν ἂν, ἔφη, σώματα μὲν ἔχοντες ἀνδρῶν ἥκετε ἃ μεμ-

ipsis futurum sit consultius fugere, quam subsistere. Ac nos quidem Persas aduersus illos hostes collocamus, qui subsistent: quotquot autem fugerint, eos vobis et equitibus attribuimus, vt eis nec fugere vacet, nec conuerti.

3. Hoc modo quum Cyrus disseruisset, visus est Cyaxari recte dicere. Quare nullam de arcessendis pluribus mentionem faciebat amplius, sed arma, de quibus modo dictum, parabat. Ea prope iam perfecta quum essent, aderant Aequales Persarum cum illo, qui a Persis mittebatur, exercitu. Ibi tum Cyrus ad eos conuocatos, haec fecisse verba perhibetur:

4. Ego vos quidem, amici, quum sic et armatos, et animis paratos viderem, vt qui manus cum hoste conserturi essetis; Persas vero, qui vos sequuntur, eiusmodi armis instructos animaduerterem, vt in hostem pugnare, nisi ab eo quam longissime collocati, non possent: veritus sum, ne si pauci consistereris, et soli absque proelii sociis magnam in hostium multitudinem incideretis, aduersi quid vobis eueniret. Iam vero et corpora virorum haud contemnenda vobiscum

ἡμῖν κίνδυνον ἐμβαίνειν· κἄν τι ἐκ τούτων καλὸν κἀγαθὸν γίγνηται, τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἀξιοῦσθαι.

Τὸν μὲν οὖν πρόσθεν χρόνον, ὑμεῖς τε τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ ἦτε, καὶ ἡμεῖς· καὶ εἴ τι χείρους ἡμῶν ταῦτα ποιεῖν ἦτε, οὐδὲν θαυμαστόν· ὃ γὰρ ἦν ὑμῖν σχολὴ, ὥσπερ ἡμῖν, τούτων ἐπιμελεῖσθαι· ἐν δὲ τῇδε τῇ ὁπλίσει οὐδὲν ἡμεῖς ὑμῶν προέξομεν. Θώραξ μὲν γὰρ περὶ τὰ στέρνα ἁρμόζων ἑκάστῳ ἔσται, γέρρον δὲ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ὃ πάντες εἰθίσμεθα φορεῖν, μάχαιρα δὲ ἡ σάγαρις ἐν τῇ δεξιᾷ, ἣ δὴ παίειν τοὺς ἐναντίους δεήσει, οὐδὲν φυλαττομένους μή τι παίσαντες ἐξαμάρτωμεν. τί οὖν ἂν ἐν τούτοις ἕτερος ἑτέρου ἡμῶν διαφέροι; πλὴν ἐν τόλμῃ, ἣν οὐδεὶς ὑμῖν προσήκει ἧττονα ἡμῶν παρέχεσθαι. νίκης τε γὰρ ἐπιθυμεῖν, ἣ τὰ καλὰ πάντα καὶ τὰ ἀγαθὰ κτᾶται καὶ σώζει, τί μᾶλλον ἡμῖν ἢ ὑμῖν προσήκει; κράτους τε, ὃ πάντα τὰ τῶν ἡττόνων τοῖς κρείττοσι δωρεῖται, τί εἰκὸς ἡμᾶς μᾶλλον ἢ καὶ ὑμᾶς τοῦτο δεῖσθαι;

Τέλος,

nobiſcum periculum adeatis: ac ſi quid praeclare ſucceſſerit, praemia noſtris paria conſequamini.

Hactenus quidem vos quoque ſagittis et iaculis vſi eſtis, ſicut et nos: ac ſi forte in his minus, quam nos, induſtrii fuiſtis, mirum id videri non debet. Neque enim vobis ea ſingulari cum cura tractandi, perinde ac nobis, otium erat. In hoc vero armatorum genere nulla re vobis potiores nos erimus. Nam lorica ſingulis erit apta cuiuſque pectori, laeuaque in manu cetra, quam omnes geſtare conſueuimus, in dextra gladius vel ſecuris, qua hoſtis caedendus erit, neque quidquam verendum, niſi ne quem ictus fruſtretur. Quid eſt igitur in his, quo noſtrum aliquis ab alio ſuperetur, extra audaciam, quam non minorem par eſt a vobis, quam a nobis ipſis praeſtari? Quid enim cauſſae fuerit, quamobrem vos non aeque ac nos, victoriam (qua bona praeclaraque omnia parantur et conſervantur) expetere par ſit? Qui fuerit conſentaneum, magis noſtra quam veſtra intereſſe, vt rerum potiamur; quod quidem vnum facultates deuictorum vniuerſas victoribus largitur?

Tandem

ὁμοτίμως καθισάμενοι, βεβαιοτέρως σφίσιν ἡγήσονται ἔχειν τᾶτο, ὑπὸ βασιλέως τε παιδὸς καὶ ὑπὸ στρατηγᾶ γιγνόμενον, ἢ εἰ ὑφ' ἡμῶν εἰς τὸ αὐτὸ τᾶτο ἄγοιντο. ἀπεῖναι μέντοι ἀδὲ τὰ ἡμέτερα χρή· ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ δεῖ τῶν ἀνδρῶν θήγειν πάντως τὸ φρόνημα. ἡμῖν γὰρ ἔσται τᾶτο χρήσιμον, ὅ, τι ἂν ἄτοι βελτίονες γένωνται.

5'. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος καταθεὶς τὰ ὅπλα εἰς τὸ μέσον, καὶ συγκαλέσας πάντας τὰς Περσῶν στρατιώτας, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ ἔφυτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῖν χώρᾳ, καὶ ἐτράφητε· καὶ τὰ σώματά γε ἡμῶν ἀδὲν χείρονα ἔχετε, ψυχάς τε ἀδὲν κακίονας ὑμῖν προσήκει ἡμῶν ἔχειν. τοιᾶτοι δ' ὄντες, ἐν μὲν τῇ πατρίδι ἀ μετείχετε τῶν ἴσων ἡμῖν, ἀχ ὑφ' ἡμῶν ἀπελαθέντες, ἀλλ' ὑπὸ τᾶ τὰ ἐπιτήδεια ἀνάγκην ὑμῖν εἶναι πορίζεσθαι. νῦν δὲ ὅπως μὲν ταῦτα ἕξετε, ἐμοὶ μελήσει σὺν τοῖς Θεοῖς· ἕξεσι δ' ὑμῖν, εἰ βέλεσθε, λαβᾶσιν ὅπλα, οἷάπερ ἡμεῖς ἔχομεν, καὶ εἴ τι χείρονες ἡμῶν ἐσὲ, εἰς τὸν αὐτὸν ἡμῖν

lium in ordinem illi cooptati, beneficium hoc ducturi sunt longe solidius, si et a filio regis, et ab imperatore, proficiscatur; quum si eodem opera nostra perueniant. Quamquam ne illa quidem abesse debent, quae nostrarum sunt partium; sed omnino quouis modo nobis illorum animi sunt exacuendi. Quidquid enim illorum virtuti accesserit, id e re nostra fuerit.

6. Itaque Cyrus, armis in medium propositis, atque omnibus Persarum militibus conuocatis, huiusmodi orationem habuit. Vos quidem, Persae, vt orti estis altique nobiscum eodem in solo, et vt corpora vobis nihilo deteriora nostris sunt: ita par est etiam, vestros animos nostris haudquaquam ignauiores esse. Atque huiusmodi quum sitis, in patria tamen pari nobiscum conditione non eratis: non quod a nobis inde repulsi sitis, sed quia vobis onus parandi victus incumberet. Nunc et mihi, Diis bene iuuantibus, erit curae, vt ille ne desit: et facultas vobis conceditur, siquidem ita libuerit, vt tametsi nobis aliqua in re forte inferiores sitis, sumtis tamen eiusmodi armis, qualia nostra sunt, idem

nobiscum

οἱ ἂν ἀφέμενοι τῶ πολλοῖς προσέχειν τὸν νῶν, ἐπὶ ἓν ἔργον τράπονται. καὶ αὐτῶν δὲ τῶν πολεμικῶν περιελὼν καὶ τὸ τόξῳ μελετᾶν καὶ ἀκοντίῳ, κατέλιπε τῶτο μόνον αὐτοῖς, τὸ σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέρρῳ καὶ θώρακι μάχεσθαι. ὥστε εὐθὺς αὐτῶν παρεσκεύασε τὰς γνώμας, ὡς ὁμόσε ἰτέον εἴη [ἐπὶ] τοῖς πολεμίοις, ἢ ὁμολογητέον μηδενὸς ἀξίους εἶναι συμμάχους. τῶτο δὲ χαλεπὸν ὁμολογῆσαι, οἵ τινες ἂν εἰδῶσιν ὅτι οὐδὲ δι' ἓν ἄλλο τρέφονται, ἢ ὅπως μάχωνται ὑπὲρ τῶν τρεφόντων.

θ'. Ἔτι δὲ πρὸς τῶτοις ἐννοήσας, ὅτι περὶ ὁπόσων ἂν γένωνται ἀνθρώποις φιλονεικίαι, πολὺ μᾶλλον ἐθέλουσι ταῦτα ἀσκεῖν, ἀγῶνάς τε αὐτοῖς προεῖπεν ἁπάντων, ὁπόσα ἐγίνωσκεν ἀσκεῖσθαι ἀγαθὸν εἶναι ὑπὸ στρατιωτῶν. ἃ δὲ προεῖπε, τάδε ἦν· ἰδιώτῃ μὲν ἀγαθὸν ἑαυτὸν παρέχειν εὐπειθῆ τοῖς ἄρχουσι, καὶ ἐθελόπονον, καὶ φιλοκίνδυνον μετ' εὐταξίας, καὶ ἐπιστήμονα τῶν στρατιωτικῶν, καὶ φιλόκαλον περὶ ὅπλα, καὶ φιλότιμον ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιῶτοις. πενταδάρχῳ

a ſtudio rerum plurium reuocantes, multiſue occupationibus, vni ſe totos darent. Quin etiam militibus ab arcus et iaculorum exercitiis abſtinere iuſſis, hoc reliquit; vt duntaxat inſtructi gladio, cetra, lorica, pugnarent. Itaque ſtatim ſic eorum praeparauit animos, vt vel comminus cum hoſte congrediendum ſtatuerent; vel fatendum, ſe nullius in bello momenti ſocios eſſe. Id vero fateri graue eſt illis, qui aliam nullam ob cauſſam annonas accipere ſe norunt, quam vti pro illis pugnent, qui eas praebent.

9. Praeterea quum in mentem ei veniret, homines ad illa exercitia multo alacriores eſſe, quae cum quibuſdam contentionibus ſuſcipiuntur: certamina militibus indixit earum rerum omnium, in quibus exerceri milites, vtile iudicaret. Erant autem haec quae indicebat: Militi gregario, praefectis ſe obedientem exhiberet, ad labores impigrum, ad ſubeunda pericula promptum, ſed ordinis tamen obſeruantem, peritum rerum militarium, in armis elegantiae ſtudioſum, et in huiuſmodi rebus omnibus laudis auidum. Quinario,

Τέλος, εἶπεν· ἀκηκόατε πάντα, ὁρᾶτε τὰ ὅπλα πάντα· ὁ μὲν χρήζων λαμβανέτω ταῦτα, καὶ ἀπογραφέσθω πρὸς τὸν ταξίαρχον εἰς τὴν ὁμοίαν τάξιν ἡμῖν· ὅτῳ δ' ἀρκεῖ ἐν μισθοφόρᾳ χώρᾳ εἶναι, καταμενέτω ἐν τοῖς ὑπηρετικοῖς ὅπλοις.

ζ'. Ὁ μὲν ὅτως εἶπεν. ἀκούσαντες δὲ οἱ Πέρσαι, ἐνόμισαν εἰ παρακαλέμενοι ὥστε τὰ ὅμοια πονοῦντες τῶν αὐτῶν τυγχάνειν, μὴ θελήσοσι ταῦτα ποιεῖν, δικαίως ἂν διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος ἀμηχανοῦντες βιοτεύειν· καὶ ὅτω δὴ ἀπογράφοιαν πάντες, ἀνέλαβόν τε τὰ ὅπλα πάντες ἐν ᾧ δὲ οἱ πολέμιοι ἐλέγοντο μὲν προσιέναι, παρῆσαν δὲ ὐδέπω, ἐν τούτῳ ἐπειρᾶτο ὁ Κῦρος ἀσκεῖν μὲν τὰ σώματα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς ἰσχύν, διδάσκειν δὲ τὰ τακτικὰ, θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πολεμικά.

η'. Καὶ πρῶτον μὲν λαβὼν παρὰ Κυαξάρου ὑπηρέτας, προσέταξεν ἑκάστοις τῶν κρατίστων ἱππαγῶν, ὧν ἐδέοντο, πάντα πεποιημένα παρασχεῖν· τοῦτο δὲ παρασκευάσας, ὐδὲν αὐτοῖς ἄλλο ἐλελοίπει, ἢ ἀσκεῖν τὰ ἀμφὶ τὸν πόλεμον, ἐκεῖνο δοκῶν καταμεμαθηκέναι, ὅτι ὅτοι κράτιστοι ἑκάστα γίγνονται; οἳ

Tandem dixit: Audistis omnia, et arma ipsa cernitis: quibus si quis indiget, licet ea capiat, nomenque professus apud cohortis praefectum, nobiscum eodem sit loco. Qui autem conditione mercenarii militis contentus est, arma ministro conuenientia retineat.

7. Haec Cyri verba fuerunt: quae Persae quum audissent, iure se arbitrabantur omnem deinde aetatem in rerum inopia et egestate acturos, si ad pares labores eademque praemia inuitati, non paruissent. Itaque omnes nomina sua professi, arma acciperunt. Interea vero, dum hostes aduentare quidem illi dicerentur, nec dum tamen adessent: Cyrus et corpora suorum ad robur exercere nitebatur, et ordinum rationem ostendere, et ad res bellicas animos acuere.

8. Ac primum apparitoribus a Cyaxare acceptis, mandabat vt abunde militibus singulis omnia, quibus esset opus, parata suppeditarent. Quod quum ita curasset, nihil iam militi reliquum erat, nisi rei militaris exercitatio. Videbatur enim animaduertisse sibi, singulis illos in rebus effici praestantissimos, qui animum a studio

ια'. Προεῖπε δὲ νικητήρια καὶ ὅλαις ταῖς τάξεσι, καὶ ὅλοις τοῖς λόχοις· καὶ ταῖς δεκάσιν ὡσαύτως καὶ ταῖς πεμπάσιν, ἐὰν φαίνωνται εὐπειθέσταται τοῖς ἄρχουσιν ἕπεσθαι, καὶ προθυμότατα ἀσκῆσαι τὰ προειρημένα. ἦν δὲ ταύταις τὰ νικητήρια, οἷα δὴ εἰς πλῆθος πρέπει. ταῦτα μὲν δὴ προείρητό τε καὶ ἤσκητο ὑπὸ τῆς στρατιᾶς.

ιβ'. Σκηνὰς δὲ αὐτοῖς κατεσκεύασε, πλῆθος μὲν, ὅσοι ταξίαρχοι ἦσαν; μέγεθος δὲ, ὥστε ἱκανὰς εἶναι τῇ τάξει ἑκάστῃ· ἡ δὲ τάξις ἦν ἑκατὸν ἄνδρες. ἐσκήνουν μὲν δὴ ὕστω κατὰ τάξεις. ἐν δὲ τῷ ὁμοσκηνᾶν ἐδόκουν μὲν αὐτῷ ὠφελεῖσθαι πρὸς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα, τοῦτο, ὅτι ἑώρων ἀλλήλους ὁμοίως τρεφομένους, καὶ οὐκ ἐνῆν πρόφασις μειονεξίας, ὥστε ὑφίεσθαί τε τινὰ, κακίω τε ἕτερον ἑτέρου εἶναι πρὸς τὰς πολεμίας. ὠφελεῖσθαι δὲ ἐδόκουν αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ γίγνώσκεσθαι ἀλλήλοις ὁμοσκηνοῦντες. ἐν γὰρ τῷ γιγνώσκεσθαι, καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι πᾶσιν ἐδόκει μᾶλλον ἐγγίνεσθαι· οἱ δὲ ἀγνοούμενοι ῥᾳδιουργεῖν πως μᾶλλον δοκοῦσιν, ὥσπερ οἱ ἐν σκότει ὄντες.

ιγ'. Εδό-

11. Totis etiam cohortibus, totis manipulis, decuriis, quinionibus, praemia victoriae promisit, si praefectis se suis obedientissimos declararent, et exercitationes demonstratas summa cum alacritate obirent. Praemia quidem erant eiusmodi, qualia multitudini conueniunt. Atque haec sunt, quae et ipse indicebat, et in quibus se miles exercebat.

12. Tabernacula, quod numerum attinet, tot eis instruxit, quot erant praefecti cohortium; magnitudine vero tanta, singulis vt cohortibus sufficerent. Quaelibet autem cohors militibus centum constabat. Atque hoc modo centuriatim in tabernaculis degebant. Existimabat autem eos ad futurum certamen ex tali contubernio consequuturos hoc commodi, quod pari ratione sibi annonas praeberi cernerent: itaque nemo remissius agere, vel gerere se aduersus hostem ignavius, eo praetextu poterat, quasi minus ipsi suppeditaretur. Etiam aliquid vtilitatis ipsi videbantur ex contubernio ad cognoscendum sese mutuo capere. Nam ex eo, quod se nossent inter se, maiorem in omnibus verecundiam excitari arbitrabatur: quum ignoti qui sunt, illorum hominum more, qui in tenebris versantur, magis esse procliues ad actiones improbas videri possint.

δάρχῳ δ', αὐτὸν ὄντα οἷόν περ τὸν ἀγαθὸν ἰδιώτην, καὶ τὴν πενταάδα, εἰς τὸ δυνατὸν, τοιαύτην παρέχειν· δεκαδάρχῳ δὲ, τὴν δεκάδα· ὡσαύτως δὲ λοχαγῷ, τὸν λόχον· ὡς δ' αὕτως ταξιάρχῳ, ὡς δ' αὕτως ἑκάστῳ τῶν ἄλλων ἀρχόντων, ἀνεπίκλητον αὐτὸν ὅλα ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν ὑφ' αὑτῷ ἀρχόντων, ὅπως ἐκεῖνοι αὖ ὧν ἂν ἄρχωσι, παρέξωσι τὰ δέοντα ποιοῦντας.

ι. Ἆθλα δὲ προὔφηνε, τοῖς μὲν ταξιάρχαις οἱ κρατίστας δόξαιεν τὰς τάξεις παρασκευάσαι, χιλιάρχους ἔσεσθαι· τῶν δὲ λοχαγῶν οἱ κρατίστους δόξαιεν τοὺς λόχους ἀποδεικνύναι, εἰς τὰς τῶν ταξιαρχῶν χώρας ἐπαναβήσεσθαι· τῶν δ' αὖ δεκαδαρχῶν τοὺς κρατίστους, εἰς τὰς τῶν λοχαγῶν χώρας καταστήσεσθαι· τῶν δ' αὖ πεμπαδαρχῶν, ὡσαύτως εἰς τὰς τῶν δεκάρχων. τῶν γε μὴν ἰδιωτῶν τοὺς κρατιστεύοντας, εἰς τὰς τῶν πεμπαδαρχῶν. ὑπῆρχε δὲ πᾶσι τούτοις τοῖς ἄρχουσι, πρῶτον μὲν θεραπεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλαι τιμαὶ, αἱ πρέπουσαι ἑκάστοις, συμπαρείποντο· ἐπανέτεινε δὲ καὶ μείζονας ἐλπίδας τοῖς ἀξίοις ἐπαίνου, εἴ τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὸν μεῖζον φαίνοιτο.

ια'. Προεῖπε

rio, vt et ipse boni militis gregarii more se gereret, et quinionem, pro virili, talem exhiberet: decurioni, vt decuriam; manipulario, manipulum: itidemque praefecto cohortis, et aliorum praefectorum vnicuique; tum vt ipse culpa et reprehensione vacaret, tum daret operam vt constituti suo sub imperio duces, vicissim sibi subiectos in officio continerent.

10. Praemia vero proponebat, cohortium quidem praefectis, vt qui cohortes longe optimas reddidisse viderentur, tribuni fierent: manipularibus autem, vt qui manipulos effecisse optimos viderentur, eorum in locum succederent, qui fuissent praefecti cohortium: itidem optimi decuriones, in manipulariorum, quinarii in decurionum, gregariorum militum praestantissimi quinariorum in loca substituerentur. Atque omnes hi praefecti primum hoc habebant, quod a subiectis sibi colerentur: deinde honores etiam alii, quos cuique par erat tribui, sequebantur. Quin et maiores spes laude dignis ostentabat, si qua sequuturo tempore fortuna lautior adfulsisset. 11. Totis

ἢ παιδιὰς τοιαύτας ἐξεύρισκεν, αἳ ἱδρῶτα ἔμελλον παρέχειν· ἢ καὶ πρᾶξαι εἴ τι δεόμενος τύχοι, ὅτως ἐξηγεῖτο τῆς πράξεως, ὡς μὴ ἐπανίοιεν ἀνιδρωτί. τοῦτο γὰρ ἡγεῖτο καὶ πρὸς τὸ ἡδέως ἐσθίειν ἀγαθὸν εἶναι καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν, καὶ πρὸς τὸ δύνασθαί τι πονεῖν. καὶ πρὸς τὸ ἀλλήλοις δὲ πρασσέρους εἶναι ἀγαθὸν ἡγεῖτο τοὺς πόνους εἶναι, ὅτι καὶ οἱ ἵπποι συμπονοῦντες ἀλλήλοις, πρασσέτεροι συνεστήκασι. πρός γε μὴν τὰς πολεμίους μεγαλοφρονέστεροι γίγνονται, οἳ ἂν ξυνειδῶσιν ἑαυτοῖς εὖ ἠσκηκότες.

ιέ. Κῦρος δὲ αὐτῷ σκηνὴν μὲν κατεσκευάσατο, ὥστε ἱκανὴν ἔχειν ἂς καλοίη ἐπὶ τὸ δεῖπνον· ἐκάλει δὲ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ταξιαρχῶν ἂς καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι· ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν δεκάρχων τινὰς καὶ τῶν πεμπαδάρχων ἐκάλει, ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὴν πεμπάδα ὅλην, καὶ δεκάδα ὅλην, καὶ λόχον ὅλον, καὶ τάξιν ὅλην. ἐκάλει δὲ καὶ ἐτίμα, ὅτε τινὰς ἴδοι τοιοῦτό τι ποιήσαντας, ὃ πάντας ἐβούλετο ποιεῖν.

ἦν

bat, vel eiusmodi ludos excogitabat, qui sudorem elicerent; vel si quid etiam ipsi forte agendum esset ita se ducem ad eam rem agendam praebebat, vt absque sudore non redirent. Hoc enim et ad perceptionem cibi gratiorem, et ad bonam valetudinem, et ad laborum tolerantiam, vtile putabat. Quin ad hoc etiam conducere labores arbitrabatur, vt inter se mansuetiores essent: idque propterea, quod etiam equi labores eosdem sustinentes, placidius eodem loco stare consueuerint. In hostes quidem certe redduntur animosiores, qui mutuo sibi conscii sunt quam egregie se simul exercuerint.

15. Sibi autem Cyrus tabernaculum fieri curauerat, quod eorum capax esset, quos ad coenam inuitasset. Et inuitabat plerumque praefectos cohortium, quos ipsi visum esset opportunum. Nonnunquam et manipularios, et decuriones, et quinarios, et milites quosdam: immo etiam interdum quinionem totum, totam decuriam, totum manipulum, totam denique cohortem inuitabat. Atque hac inuitatione ac delatione honoris vtebatur, quoties cerneret aliquos eiusmodi quiddam facere, quod ab omnibus fieri vellet.

ιγ'. Εδόκει δὲ αὐτῷ καὶ εἰς τὸ τὰς τάξεις ἀκριβῶν μέγα ὠφελεῖσθαι διὰ τὴν ὁμοσκηνίαν. εἶχον γὰρ οἱ μὲν ταξίαρχοι ὑφ' ἑαυτοῖς τὰς τάξεις *κοιμωμένας, ὥσπερ ὁπότε εἰς ἕνα πορεύοιτο ἡ τάξις· οἱ δὲ λοχαγοὶ τοὺς λόχους, ὡσαύτως οἱ δεκάδαρχοι τὰς δεκάδας, καὶ οἱ πεμπάδαρχοι τὰς πεμπάδας. τὸ δὲ ἀκριβῶν τὰς τάξεις σφόδρα ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι, καὶ εἰς τὸ μὴ ταράττεσθαι, καὶ εἰς τὸ, εἰ ταραχθείεν, θᾶττον καταστῆναι· ὥσπερ γε καὶ λίθων καὶ ξύλων, ἃ ἂν δέῃ συναρμοσθῆναι, ἔστι, κἂν ὁπωσοῦν καταβεβλημένα τύχῃ, συναρμόσαι ταῦτα εὐπετῶς, ἢν ἔχῃ γνωρίσματα, ὥστε εὔδηλον εἶναι ἐξ ὁποίας χώρας ἕκαστον αὐτῶν ἐστιν. ἐδόκει δὲ ὠφελεῖσθαι αὐτῷ ὁμοῦ τρεφόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἧττον ἀλλήλους ἂν ἐθέλειν ἀπολείπειν, ὅτι εἴρα καὶ τὰ θηρία τὰ ὁμοῦ τρεφόμενα, δεινὸν ἔχοντα πόθον, ἤν τις αὐτὰ διασπᾷ ἀπ' ἀλλήλων.

ιδ'. Επεμέλετο δὲ καὶ τῶδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν. ἢ γὰρ ἐπὶ θήραν αὐτοὺς ἐξαγων ἱδρῶτα αὐτοῖς παρεῖχεν, ἢ παι-

13. Itidem huiusmodi contubernium ei multum momenti afferre videbatur ad accuratam ordinum instructionem. Quippe cohortium praefecti, perinde sub se dispositas cohortes habebant, atque si procederent in cohorte singuli; itidemque manipularii, manipulos; decuriones, decurias; quinarii, quiniones. Instrui autem ordines accurate, vtilissimum ei videbatur esse, cum ad id ne perturbarentur, tum vt perturbati citius redintegrari possent: quemadmodum et lapides et ligna, quae coagmentanda sunt, tametsi temere disiecta fuerint, facile tamen coaptari possunt, si notas quasdam habeant, de quibus agnosci, quem ad locum singula pertineant, haud difficulter possit. De hoc denique coniectu mutuo capturos hoc etiam commodi putabat, vt minus sese deserere vellent: quod videret etiam bestias, quae vna pascuntur, miro sui desiderio teneri, si quis eas a se diuellat.

14. Praeterea Cyrus hoc quoque studiose curabat, ne vnquam, nisi prius sudassent, ad prandium coenamue accederent. Nam vel in venationem productos ad sudorem vsque exercebat,

* Rectius κεκτσμμένας.

ἢ οὐδὲν ἄρα διοίσουσιν ἡμῶν ὅτε ἐν ταῖς συνουσίαις, ὅτε ὅταν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους δέῃ;

Καὶ ὁ Ὑστάσπης ὑπολαβὼν εἶπεν· ἀλλ' ὁποῖοι μέν τινες ἔσονται εἰς τοὺς πολεμίους, ἔπω ἔγωγε ἐπίσαμαι· ἐν μέντοι τῇ συνουσίᾳ δύσκολοι, ναὶ μὰ τοὺς Θεούς, ἔνιοι αὐτῶν ἤδη φαίνονται. πρώην μέν γε, ἔφη, Κυαξάρης ἔπεμψεν εἰς τὴν τάξιν ἑκάστην ἱερεῖα, καὶ ἐγένετο ἑκάστῳ ἡμῶν τρία κρέα, ἢ καὶ πλείω, τὰ περιφερόμενα· καὶ ἤρξατο μὲν δὴ ἀπ' ἐμοῦ ὁ μάγειρος τὴν πρώτην περίοδον περιφέρων. ὅτε δὲ τὸ δεύτερον εἰσῄει περιιόντων, ἐκέλευσα ἐγὼ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἄρχεσθαι, καὶ ἀνάπαλιν περιφέρειν. ἀναμαρτήτως δ' ἂν τις τῶν κατὰ μέσον τὸν κύκλον κατακειμένων στρατιωτῶν· μὰ Δί', ἔφη, τῶνδε μὲν οὐδὲν ἴσον ἐστίν, εἴγε ἀφ' ἡμῶν τῶν ἐν μέσῳ ἄρξεται.

Καὶ ἐγὼ ἀκούσας, ἠχθέσθην τε εἴ τι μεῖον δοκοῖεν ἔχειν, καὶ ἐκάλεσα εὐθὺς αὐτὸν πρὸς ἐμέ. ὁ δὲ μάλα τοῦτό γε εὐτάκτως ὑπήκουσεν. ὡς δὲ τὰ περιφερόμενα ἦκε πρὸς ἡμᾶς, ἄτε, οἶμαι, ὑστάτους λαμβάνοντας, τὰ σμικρότατα λελειμμένα ἦν, ἐνταῦθα

an nullum inter nos et illos discrimen erit, siue mutuis in congressibus, siue quum erit in hostem dimicandum?

Et Hystaspes excipiens: Equidem quo pacto, ait, aduersus nostem nostri se gesturi sint, nec dum scire possum: in familiari quidem congressu, nonnulli profecto iam quoque morosi videntur. Mittebat nuper cohortibus singulis victimas Cyaxares, et pertinebant ad vnumquemque nostrum portiones de carnibus, quae circumferebantur, tres aut plures. Et coquus a me quidem exorsus, primo eas ambitu circumferebat; quum autem secundo accederet, vt circumferret; iussi eum ordiri ab vltimo, et vice versa circumferre. Ibi tum quidam militum in media corona discumbentium, exclamans: Nulla profecto, ait, heic aequalitas est, si a nobis, qui sumus in medio, nemo vnquam incipiet.

Quod ego quum audissem, moleste tuli, videri medios esse loco deteriori, ac militem ad me statim arcessiui. Paruit in hoc ille mihi perquam modeste. Quumque ad nos peruenissent ea quae circumferebantur, minimaeque partes relictae nobis essent,

ἦν δὲ τὰ μὲν παρατιθέμενα ἀεὶ ἴσα αὐτῷ τε καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον.

15'. Καὶ τὰς ἀμφὶ τὸ στράτευμα δὲ ὑπηρέτας ἰσομοίρους ἀεὶ πάντων ἐποίει. ἀδὲν γὰρ ἧττον τιμῶν ἄξιον ἐδόκει αὐτῷ εἶναι τὰς ἀμφὶ τὰ στρατιωτικὰ ὑπηρέτας ἤτε κηρύκων ἤτε πρέσβεων. καὶ γὰρ πιστὰς ἡγεῖτο δεῖν εἶναι τούτους, καὶ ἐπιστήμονας τῶν στρατιωτικῶν, καὶ συνετούς, προσέτι δὲ σφοδρούς. καὶ ταχεῖς καὶ ἀόκνους καὶ ἀταράχους. πρὸς δὲ τούτοις, καὶ ὅσα οἱ βέλτιστοι νομίζομενοι ἔχουσιν, ἐγίγνωσκεν ὁ Κῦρος δεῖν τὰς ὑπηρέτας ἔχειν, καὶ τοῦτο ἀσκεῖν, ὡς μηδὲν ἀναίνοιντο ἔργον, ἀλλὰ πάντα νομίζοιεν πρέπειν αὐτοῖς πράσσειν, ὅσα ἂν ὁ ἄρχων προστάττοι.

ΚΕΦ. Β'.

Ἀεὶ μὲν δὴν ἐπεμέλετο ὁ Κῦρος, ὁπότε συσκηνοῖεν, ὅπως εὐχαριστότατοί τε ἅμα λόγοι ἐμβληθήσονται, καὶ παροξυνθέντες εἰς τἀγαθὸν. ἀφίκετο δ' ἂν καὶ εἰς τόνδε ποτὲ τὸν λόγον. ἆρά γε, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἐνδεέστεροί τι ἡμῶν διὰ τοῦτο φαίνονται εἶναι οἱ ἕτεροι, ὅτι οὐ πεπαίδευνται τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῖν; ἢ οὐδὲν

Semper vero eadem tam Cyro quam inuitatis ad coenam apponebantur.

16. Etiam apparitoribus in exercitu partes aequas semper distribuendas curabat, quod castrenses illos apparitores non minus honore dignos existimaret, quam caduceatores ac legatos. Nam fideles hos esse debere statuebat, rerumque castrensium peritos, intelligentes, gnauos, celeres, impigros, formidinis expertes. Praeterea censebat Cyrus in his apparitoribus esse illa debere, quae optimis quibusque adsint; et sic eos consuefaciendos, ne opus vllum recusent, sed conuenire sibi putent, omnia facere quae princeps iusserit.

CAP. II

Ac quoties quidem Cyrus cum suis eodem erat in contubernio, semper operam dabat vt facetissimi quidam sermones iniicerentur, et qui ad egregium aliquid incitarent. Itaque hunc etiam aliquando in sermonem incidit: Videnturne vobis, inquit homines caeteri propterea nobis aliquanto inferiores, quod ea, qua nos disciplina non sunt instituti? an

β'. Ἐπὶ μὲν δὴ τούτῳ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐγέλασαν. ἄλλος δέ τις ἔλεξε τῶν ταξιαρχῶν· οὗτος μὲν δή, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἔοικεν, οὕτω δυσκόλως ἐπέτυχεν· ἐγὼ δὲ, ὡς σὺ διδάξας ἡμᾶς τὰς τάξεις ἀπέπεμψας, καὶ ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτῷ ἕκαστον τάξιν ἃ παρὰ σοῦ ἐμαθόμεν, οὕτω δὴ καὶ ἐγὼ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποίουν, ἐλθὼν ἐδίδασκον ἕνα λόχον. καὶ στήσας τὸν λοχαγὸν πρῶτον, καὶ τάξας δῆτα ἐπ' αὐτῷ ἄνδρα νεανίαν, καὶ τοὺς ἄλλους, ἦ ὤμην δεῖν, ἔπειτα σοὺς ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν, βλέπων εἰς τὸν λόχον, ἡνίκα μοι ἐδόκει καιρὸς εἶναι, προιέναι ἐκέλευσα.

Καὶ ὁ ἀνὴρ σοι ὁ νεανίας ἐκεῖνος προσελθὼν τοῦ λοχαγοῦ ἔμπροσθεν, πρότερος ἐπορεύετο. κἀγὼ ἰδὼν εἶπον· ὦ ἄνθρωπε, τί ποιεῖς; καὶ ὃς ἔφη, προέρχομαι, ὥσπερ σὺ κελεύεις. κἀγὼ εἶπον, ἀλλ' ἐγώ σε μόνον ἐκέλευον, ἀλλὰ πάντας, προιέναι· καὶ ὃς ἀκούσας τοῦτο, μεταστραφεὶς πρὸς τοὺς λοχίτας εἶπεν, οὐκ ἀκούετ', ἔφη, προσάττοντος προιέναι πάντας; καὶ οἱ ἄνδρες πάντες παρελθόντες τὸν λοχαγὸν, ἦσαν

2. Heic quum omnes, vt par erat, risissent; alius quidam ex cohortium praefectis: Hic quidem, inquit, in hominem morosum, Cyre, quemadmodum videtur, incidit. Ego vero, quum tu nos rationes ordinum edoctos dimisisses, ac iussisses vti quisque suam cohortem ea doceret, quae nos abs te didicissemus: et ipse discedens abs te, quemadmodum facere videbam caeteros, manipulum vnum erudiebam. Quumque loco primo statuissem praefectum manipularium, ac post hunc iuuenem quendam collocassem, itidemque caeteros, quo quemque loco putabam disponendum: stabam deinde ab anteriore parte, versusque manipulum respiciens, quum opportunum mihi visum esset, progredi iussi.

Ibi tum iuuenis ille progressus ante manipularium, prior incedebat. Quod ego videns: Heus tu quid agis? inquam. Et ille: Progredior, ait, vti iubes. Ego vero non te, inquam, solum iubebam progredi; sed omnes. Id ille quum audiisset, ad socios manipulares conuersus: an non auditis, ait, iubere hunc, vt procedamus omnes? Tum illi omnes manipularium praetergressi,

ἐνταῦθα δὴ ἐκεῖνος πάνυ ἀνιαθεὶς δῆλος ἐγένετο· καὶ εἶπε πρὸς ἑαυτὸν, τῆς τύχης, τὸ ἐμὲ νῦν κληθέντα δεῦρο τυχεῖν. καὶ ἐγὼ εἶπον, ἀλλὰ μὴ φρόντιζε· αὐτίκα γὰρ ἀφ' ἡμῶν ἄρξεται, καὶ σὺ πρῶτος λήψῃ τὸ μέγιστον. καὶ ἐν τοσούτῳ περιέφερε τὸ τρίτον, ὅπερ δὴ λοιπὸν ἦν τῆς περιφορᾶς· κἀκεῖνος ἔλαβε μετ' ἐμὲ δεύτερος· ὡς δ' ὁ τρίτος ἔλαβε, καὶ ἔδοξεν αὐτὸν μεῖζον ἑαυτῷ λαβεῖν, καταβάλλει ὃ ἔλαβεν, ὡς ἕτερον λήψόμενος.

Καὶ ὁ μάγειρος οἰόμενος αὐτὸν ὀδέν τι δεῖσθαι ὄψου, ᾤχετο περιφέρων πρὶν λαβεῖν αὐτὸν ἕτερον. ἐνταῦθα δὴ ὕστω βαρέως ἤνεγκε τὸ πάθος, ὥστε ἀνήλωτο μὲν αὐτῷ ὃ εἰλήφει ὄψον· ὃ δὲ ἔτι αὐτῷ λοιπὸν ἦν τοῦ ἐμβάπτεσθαι, τοῦτό πως, ὑπὸ τοῦ ἐκπεπλῆχθαί τε καὶ ὀργίζεσθαι τῇ τύχῃ δυσφορούμενος ἀνέτρεψεν. ὁ μὲν δὴ λοχαγὸς ὁ ἐγγύταλα ἡμῶν, ἰδὼν, συνεκρότησέ τε τῷ χεῖρε, καὶ τῷ γέλωτι ἡυφραίνετο. ἐγὼ μέντοι, ἔφη, προσεποιούμην βήττειν. ὀδὲ γὰρ αὐτὸς ἠδυνάμην κατέχειν τὸν γέλωτα. τοιοῦτον μὲν δή σοι, ὦ Κῦρε, ἕνα τῶν ἑταίρων ἐπιδεικνύω, ἔφη.

quippe quibus vltimo loco ſumendum erat, heic ille non diſſimulato dolore ſecum: Infortunatum me, ait, qui iam huc ſim arceſſitus. Et ego: Ne ſollicitus ſis, inquam. Modo enim a nobis incipiet, ac tu primus quod maximum erit, capies. Interim [coquus] tertium circumferebat, quod ſolum vt circumferretur, reſtabat; et ſumebat ille poſt me ſecundo loco. Quum autem et tertius ſumſiſſet, viſus eſt huic maiorem ſua portionem accepiſſe: quapropter id, quod ſumſerat, abiicit; velut aliud ſumturus.

At coquus, qui hominem obſonio non egere putaret, diſcedens; prius circumferebat, quam aliud ille ſumſiſſet. Ibi tum vſque adeo grauiter hunc caſum tulit, vt quum abſumtum eſſet obſonium, quod acceperat, etiam quod reliquum erat intinctionis, ex perturbatione et commotione animi fortunae irascentis, euerteret. Id quum proximus nobis manipularius videret, manibus complosis ridens gaudebat. Ego vero tussire me ſimulabam, qui ne ipſe quidem riſum continere poſſem. Eiusmodi, Cyre, quendam e ſociis tibi noſtris indico.

β'. Ἐπὶ

2. Heic

λως ἀνακτήσασθαι· πιθανοὶ δ' ὅτως εἰσί τινες, ὥστε πρὶν εἰδέναι τὸ προσατ[illegible]όμενον, πρότερον πείθονται· ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ποίους τινὰς χρὴ μᾶλλον εὔξασθαι, ἢ τοιούτους στρατιώτας ἔχειν.

δ'. Ο μὲν δὴ Κῦρος ἅμα γελῶν, ὅτως ἐπῄνεσε τοὺς στρατιώτας. ἐν δὲ τῇ σκηνῇ ἐτύγχανέ τις ὢν τῶν ταξιαρχῶν, Αγλαϊτάδας ὄνομα, ἀνὴρ τὸν τρόπον τῶν *συφοτέρων ἀνθρώπων· ὅτος ὧδέ πως εἶπεν· ἦ γὰρ οἴει, ἔφη, ὦ Κῦρε, τούτους ἀληθῆ λέγειν ταῦτα; ἀλλὰ τί μὴν βουλόμενοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ψεύδονται; τί δ' ἄλλο γε, ἔφη, εἰ μὴ γέλωτα ποιεῖν ἐθέλοντες; ὑπὲρ ἃ λέγουσί τε ταῦτα καὶ ἀλαζονεύονται.

ε'. Καὶ ὁ Κῦρος· εὐφήμει, ἔφη, μὴ λέγε ἀλαζόνας εἶναι τούτους· ὁ μὲν γὰρ ἀλαζὼν ἔμοιγε δοκεῖ ὄνομα κεῖσθαι ἐπὶ τοῖς προσποιουμένοις καὶ πλουσιωτέρους εἶναι ἢ εἰσί, καὶ ἀνδρειοτέρους, καὶ ποιήσειν ἃ μὴ ἱκανοί εἰσιν ὑπισχνουμένους, καὶ ταῦτα, φανεροῖς γιγνομένοις, ὅτι τοῦ λαβεῖν ἕνεκα καὶ κερδᾶναι ποιοῦσιν. οἱ δὲ μηχανώμενοι γέλωτα

conciliari queat: et qui adeo sunt obedientes, vt prius quam norint quid imperetur, obtemperent. Equidem qui potius optandi sint, quam huiusmodi milites, nescio.

4. Atque hoc modo Cyrus, simul ridens, milites hosce collaudabat. Aderat autem forte tum in tabernaculo quidam ex praefectis cohortium, cui nomen Aglaitadas; homo, quod mores adtineret, ex numero asperiorum: Is in hunc modum orsus: Tune, inquit, hos vera narrare putas Cyre? Quid ergo, subiecit Cyrus, mentiendo quaerunt? Quid aliud, inquit, nisi quod risum mouere volunt? cuius rei causa et narrant haec, et ostentant sese.

5. Tum Cyrus, Bona verba quaeso, ait, ne hos ostentatores appellaueris. Quippe nomen hoc ostentatoris imponi mihi quidem videtur iis qui se simulant, vel esse ditiores, quam sint; vel fortiores, quique pollicentur ea se praestaturos, quibus ipsi praestandis non sufficiant: atque id tum demum, si pateat ipsos haec accipiendi aliquid, et quaestus causa facere: Qui vero risum aliis

* Al. σφυφοτέρων.

ἦεσαν πρὸς ἐμέ. ἐπεὶ δὲ ὁ λοχαγὸς αὐτὰς ἀνεχώριζεν, ἐδυσφόρουν τε, καὶ ἔλεγον· ποτέρῳ χρὴ πείθεσθαι; νῦν γὰρ ὁ μὲν κελεύει προϊέναι, ὁ δ' οὐκ ἐᾷ. ἐγὼ μέντοι ἐνεγκὼν ταῦτα πράως ἐξαρχῆς οὐ καταχωρίσας, εἶπον, μηδενα τῶν ὄπισθεν κινεῖσθαι, πρὶν ἂν ὁ πρόσθεν ἡγῆται, ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὁρᾶν πάντας τῷ πρόσθεν ἕπεσθαι.

Ὡς δ' εἰς Πέρσας τις ἀπιὼν ἦλθε πρὸς ἐμὲ, καὶ ἐκέλευσέ με τὴν ἐπιστολὴν δοῦναι, ἣν ἔγραψα οἴκαδε, κἀγὼ, (ὁ γὰρ λοχαγὸς ᾔδει ὅπου ἔκειτο ἡ ἐπιστολή,) ἐκέλευσα αὐτὸν δραμοντα ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολήν· ὁ μὲν δὴ ἔτρεχεν, ὁ δὲ νεανίας ἐκεῖνος εἵπετο τῷ λοχαγῷ σὺν αὐτῷ τῷ θώρακι καὶ τῇ κοπίδι· καὶ ὁ ἄλλος δὲ πᾶς λόχος, ἰδὼν ἐκεῖνον, συνέτρεχε, καὶ ἦκον οἱ ἄνδρες φέροντες τὴν ἐπιστολήν. ὕτως, ἔφη, ὀγε ἐμὸς λόχος ἀκριβοῖ σοι πάντα τὰ παρὰ σοῦ.

γ'. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι, ὡς εἰκὸς, ἐγέλων ἐπὶ τῇ δορυφορίᾳ τῆς ἐπιστολῆς. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν· ὦ Ζεῦ καὶ πάντες θεοὶ, οἵους ἄρα ἡμεῖς ἔχομεν ἄνδρας ἑταίρους, οἵ γε εὐθεράπευτοι μὲν ὕτως εἰσὶν, ὥστε εἶναι αὐτῶν καὶ μικρῷ ὄψῳ παμπόλλους

ad me accedebant. Quum autem manipularius eos priorem in locum reduceret, stomachabantur; et, vtri parendum erit? quaerebant. Iam enim hic progredi iubet, ille vetat. Haec ego ferens aequo animo, deque integro quemque suo loco disponens, ne quis se posteriorum prius commoueret edicebam, quam anterior praecederet: adeoque vnum hoc spectarent omnes, vt anteriorem sequerentur.

Quidam vero profecturus in Persiam, quum ad me veniret, epistolamque posceret, quam ad meos perscripseram: iubeo, manipularium (is enim quo esset loco sita epistola, norat) currere adlatum eas litteras. Ibi tum hoc currente, iuuenis ille cum lorica copideque manipularium sequitur, idque videns ille manipulus vniuersus, vna currebat: atque hoc pacto epistolam omnes adferunt. Sic adeo meus, inquit, manipulus omnia accurate tenet abs te imperata.

3. Heic alii quidem, vt par erat, propter hoc satellitium epistolae ridebant. Cyrus autem: Pro Iupiter, vosque Dii omnes, ait, cuiusmodi nobis socii sunt, quos tam facile demereri licear, vt multorum ex ipsis amicitia etiam exiguo obsonio conciliari

ἀγαθὰ μαθήματα· καὶ νόμοι γε πολίτας διὰ τῶν κλαίοντας καθίζειν, εἰς δικαιοσύνην προτρέπονται· τὰς δὲ γέλωτα μηχανωμένους ἔχοις ἂν εἰπεῖν ἢ σώματα ὠφελοῦντας, ἢ ψυχὰς οἰκονομητικωτέρας ποιοῦντας ἢ πολιτικωτέρας;

η'. Ἐκ τούτου ὁ Ὑστάσπης ὧδέ πως εἶπε· σὺ, ἔφη, ὦ Ἀγλαϊτάδα, ἢν ἐμοὶ πείθῃ, εἰς μὲν τὰς πολεμίους θαῤῥῶν δαπανήσεις τοῦτο τὸ πολλοῦ ἄξιον, καὶ κλαίοντας ἐκείνους πειράσῃ καθίζειν· ἡμῖν δὲ πάντως, ἔφη, ἐν ταῖς δὲ τοῖς φίλοις τούτου τοῦ ὀλίγου ἀξίου γέλωτος ἐπιδαψιλεύσῃ. καὶ γὰρ οἶδ' ὅτι πολύς σοι ἐστὶν ἀποκείμενος· ὅτε γὰρ αὐτὸς χρώμενος ἀνήλωκας αὐτὸν, οὐδὲ μὴν φίλοις γε, οὐδὲ ξένοις ἐκὼν εἶναι γέλωτα παρέχεις. ὥστε εὐδεμία σοι πρόφασίς ἐστιν, ὡς οὐ παρεκτέον σοι ἡμῖν γέλωτα. καὶ ὁ Ἀγλαϊτάδας εἶπε· καὶ σὺ δ' αὖ, ὦ Ὑστάσπη, γέλωτα πειρᾷ ποιεῖν ἐξ ἐμοῦ; καὶ ὁ λοχαγὸς εἶπε· ναὶ μὰ Δί', ἀνόητος ἄρα ἐστίν· ἐπεὶ ἔκ γε σοῦ πῦρ, οἶμαι, ῥᾷον ἄν τις ἐκτρίψειεν, ἢ γέλωτα ἐξαγάγοι.

θ'. Ἐπὶ τούτῳ μὲν δὴ οἵ τε ἄλλοι ἐγέλασαν, τὸν τρόπον

disciplinas honestas studeant. Leges etiam, dum eo ciues adigunt, vt sedentes plorent; ad iustitiae cultum eos impellunt. Illos vero qui risum excitant, an dicere possis, vel corporibus aliquid adferre commodi; vel animos ad rei priuatae publicaeue administrationem magis idoneos efficere?

8. Heic vero Hystaspes: At tu Aglaitada, inquit, si me audias; in hostes illud, tanti aestimandum fidenti animo expendes, et efficere conaberis, vt sedentes plorent: nobis autem, amicis hisce tuis, aliquid risus, vilis illius rei, largieris. Nam huius apud te magnam repositam esse copiam scio. Neque enim vel ipse risum vsu expendisti, neque amicis et hospitibus, tua quidem sponte quod fiat, aliquid eius praebes. Itaque nihil praetexere potes quominus risum nobis impertias. Et Aglaitadas: Tune etiam Hystaspa, inquit, ex me risum elicere conaris? Ibi tum is, quem diximus, manipularius: Demens fuerit profecto, ait. Nam ex te quidem, vt arbitror, facilius quis ignem excusserit, quam risum elicuerit.

9. Heic et alii, qui genium ipsius nossent,

γέλωτα τοῖς συνοῦσι, μήτε ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν κέρδει, μήτ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀκουόντων, μήτε ἐπὶ βλάβῃ μηδεμιᾷ, πῶς οὐχ ὅτοι ἀστεῖοι ἂν καὶ εὐχάριτες δικαιότερον ὀνομάζοιντο μᾶλλον ἢ ἀλάζονες; ὁ μὲν δὴ Κῦρος ὅτως ἀπελογήσατο περὶ τῶν τὸν γέλωτα παρασχόντων.

ἱστέρα

5'. Αὖθις δὲ ὁ λοχαγὸς, ὁ τὴν τοῦ λόχου χαριτίαν διηγησάμενος, ἔφη, ἦ που ἂν ὦ Αγλαϊτάδα, εἰ γε κλαίειν ἐπειρώμεθά σε ποιεῖν, σφόδρα ἂν ἡμῖν ἐμέμφου· (ὥσπερ ἔνιοι καὶ ἐν ᾠδαῖς καὶ ἐν λόγοις οἰκτρὰ ἄτα λογοποιοῦντες εἰς δάκρυα πειρῶνται ἄγειν) ὁπότε γε νῦν καὶ αὐτὸς εἰδὼς ὅτι εὐφραίνειν μέν τι σε βουλόμεθα, βλάπτειν δ' οὐδὲν, ὅμως ὅτως ἐν πολλῇ ἀτιμίᾳ ἡμᾶς ἔχεις.

ζ'. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Αγλαϊτάδας, καὶ δικαίως γε· ἐπεὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ κλαίειν καθίζοντος τὰς φίλας, πολλαχῆ ἔμοιγε δοκεῖ ἐλάττονος ἄξια διαπράττεσθαι ὁ γέλωτα αὐτοῖς μηχανώμενος. εὑρήσεις δὲ καὶ σὺ, ἢν ὀρθῶς λογίζῃ, ἐμὲ ἀληθῆ λέγοντα. κλαύμασι μέν γε καὶ πατέρες υἱοῖς σωφροσύνην μηχανῶνται, καὶ διδάσκαλοι παισὶν ἀγαθὰ

aliis secum versantibus neque lucri sui, neque detrimenti audientium, neque vllius adeo damni causa mouent. quo pacto non vrbani ac faceti iustius quam ostentatores appellentur? Atque hunc in modum sane Cyrus eos, qui risum mouerant, defendebat.

6. Manipularius autem ipse, facetae illius de manipulo narrationis auctor: Nimirum Aglaitada, inquit, si ad fletum commouere te conati essemus (quemadmodum nonnulli tam carminibus quam orationibus commenti miserabilia quaedam lacrumas ciere nituntur) admodum nos reprehendisses: quando nunc quidem, quod ipse non ignoras, nos exhilarare te, non laedere velle, sic tamen contumeliose nos habes.

7. Iure quidem id profecto, ait Aglaitadas. Nam mea sententia quiddam longe minoris aestimandum efficit, qui risum amicis excitat; quam qui eos inducit, vt sedentes plorent. Quod quidem a me vere dici, tu quoque reperies, si recte rem existimabis. Nam fletu parentes indere modestiam liberorum suorum, magistri puerorum animis disciplinas

περὶ τούτου, ἀλλ' οὐχὶ προειπεῖν ὅτι οὕτω ποιήσεις; ἢ σὺ καὶ τοὺς ἀγῶνας, ἔφη, προεῖπας καὶ τὰ ἆθλα; ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐχ ὅμοια ταῦτα ἐκείνοις. οἱ μὲν γὰρ ἂν στρατευόμενοι κτήσωνται, κοινὰ, οἶμαι, ἑαυτοῖς ἡγήσονται εἶναι· τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς στρατείας ἐμὴν ἴσως ἔτι οἴκοθεν νομίζουσιν εἶναι· ὥστε διατάττοντα ἐμὲ τοὺς ἐπιτάττας, οὐδὲν, οἶμαι, ἀδικεῖν νομίζουσιν.

ιϐ'. Ἢ καὶ οἴει, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ψηφίσασθαι ἂν τὸ πλῆθος συνελθὸν, ὥστε μὴ ἴσων ἕκαστον τυγχάνειν, ἀλλὰ τοὺς κρατίστους καὶ τιμαῖς καὶ δώροις πλεονεκτεῖν; ἔγωγ', ἔφη ὁ Κῦρος, οἶμαι, ἅμα μὲν ὑμῶν συναγορευόντων, ἅμα δὲ καὶ αἰσχρὸν ὂν, ἀντιλέγειν μὴ οὐχὶ τὸν πλεῖστα καὶ πονοῦντα καὶ ὠφελοῦντα τὸ κοινὸν, τοῦτον καὶ μεγίστων ἀξιοῦσθαι. οἶμαι δὲ, ἔφη, καὶ τοῖς κακίστοις σύμφορον φανεῖσθαι τοὺς ἀγαθοὺς πλεονεκτεῖν.

ιγ'. Ὁ δὲ Κῦρος ἐβούλετο καὶ αὐτῶν ἕνεκα τῶν ὁμοτίμων γενέσθαι τοῦτο τὸ ψήφισμα· βελτίους

hoc referre potius, quam edicere, ita te facturum? An non et certamina tu indixisti et constituisti praemia? Sed profecto, subiecit Cyrus: haec illis non sunt similia. Nam quaecunque hac in expeditione adquirent, ea putabunt, vt arbitror, futura sibi communia: imperium vero hac in expeditione summum fortassis etiam domestico iure mihi deberi existimant. Quamobrem si praefectos ego constituo, nihil me praeter fas, opinor, et aequum, agere putant.

12. Tu vero futurum arbitraris, inquit Chrysantas, vt vulgus omne collectum sciscat, non aequalia singulis tribuenda; sed praestantissimos quosque magis etiam prae caeteris cum honoribus, tum donis augendos esse? Equidem sic arbitror, ait Cyrus, tum quia vos vna mecum haec suadebitis; tum quod turpe sit contradicere, quin is qui et plurimum laboris sustinet, et plurimum reipublicae vtilitatis adfert, etiam maxima quaeque consequatur. Immo vel ignavissimis conducere videbitur, vt arbitror, viros fortes esse conditione priori.

13. Et Cyrus quidem ipsorum etiam Aequalium causa decretum hoc fieri volebat. Nam

πον εἰδότες αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ὁ Αγλαϊτάδας ἐπεμειδίασε, καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν αὐτὸν φαιδρωθέντα, ἀδικεῖς, ἔφη, ὦ λοχαγέ, ὅτι ἄνδρα ἡμῖν τὸν σπουδαιότατον διαφθείρεις, γελᾶν ἀναπείθων, καὶ ταῦτ', ἔφη, ὄντα τῷ γέλωτι. ταῦτα μὲν δὴ ἐνταῦθ' ἔληξεν.

ι'. Επι δὲ τούτῳ Χρυσάντας ὧδε ἔλεξεν· ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐννοῶ ὅτι ἐξεληλύθασι μὲν σὺν ἡμῖν οἱ μὲν καὶ βελτίονος, οἱ δὲ καὶ μείονος ἀξιοι· ἢν δέ τι γένηται ἀγαθὸν, ἀξιώσουσι πάντες ἴσοι ἰσομοιρεῖν· καί τοι ἔγωγε οὐδὲν ἀνισωτερον νομίζω τῶν ἐν ἀνθρώποις εἶναι, τῷ τῶν ἴσων τόν τε κακὸν καὶ τὸν ἀγαθὸν ἀξιοῦσθαι· καὶ ὁ Κῦρος εἶπε πρὸς ταῦτα· ἆρ' οὖν, πρὸς τῶν θεῶν, κρατιστον ἡμῖν, ἄνδρες, ἐμβαλεῖν περὶ τούτου βουλὴν εἰς τὸν στρατὸν, πότερα δοκεῖ, ἤν τι ἐκ τῶν πόνων δῷ ὁ θεὸς ἀγαθὸν, ἰσομοίρους πάντας ποιεῖν, ἢ σκοπῶντας τὰ ἔργα ἑκάστου, πρὸς ταῦτα καὶ τὰς τιμὰς ἑκάστῳ προτιθέναι;

ια'. Καὶ τί δεῖ, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ἐμβαλεῖν λόγον περὶ

nosset, riserunt, et leniter subrisit etiam Aglaitadas ipse. Quem Cyrus exhilaratum videns: Iniurius es, inquit, manipularie; quod dum huic, vt rideat, persuades; hominem maxime serium nobis corrumpis, praesertim qui adeo risui sit infestus. Et haec quidem heic finem habuerunt.

10. Chrysantas vero deinceps huiusmodi quiddam protulit. Mihi quidem, ait, Cyre, vosque omnes, qui adestis, ad animum accidit, nobiscum nonnullos plaris, minoris alios faciendos domo profectos esse. Iam si fortuna prospera fuerit, omnes hi partes aequales consequi volent. At ego nihil in rebus humanis inaequalius esse duco, quam fortem et ignauum aequalibus praemiis ornari. Fuerit igitur, ait Cyrus, optimum profecto, referri ad exercitum, vt consultet; vtrum videatur, si quid de laboribus boni Deus dederit, aequales facere partes omnium: an consideratis cuiusque factis, ad rationem horum esse cuique constituenda praemia.

11. Et quid opus est, inquit Chrysantas, ad exercitum de hoc

ιέ. Αλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ ἄνδρες, γιγνώσκω τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, οἷον καὶ νῦν ὁδὶ λέγει, εἴπερ δεῖ ἐνεργὸν καὶ πειθόμενον ἔχειν τὸ στράτευμα, ἐξαιρετέους εἶναι ἐκ τῆς στρατιᾶς. δοκεῖ γάρ μοι τὸ μὲν πολὺ τῶν στρατιωτῶν εἶναι, οἷον ἕπεσθαι, ἤ ἄν τις ἡγῆται· ἄγειν δ', οἶμαι, ἐπιχειρῆσιν οἱ μὲν καλοὶ κἀγαθοὶ ἐπὶ τὰ καλὰ κἀγαθὰ, οἱ δὲ πονηροὶ ἐπὶ τὰ πονηρά. καὶ πολλάκις τοίνυν πλείονας ὁμογνώμονας λαμβάνουσιν οἱ φαῦλοι ἢ οἱ σπουδαῖοι. ἡ γὰρ πονηρία διὰ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν πορευομένη, ταύτας ἔχει συμπειθούσας πολλοὺς αὐτῇ ὁμογνωμονεῖν· ἡ δ' ἀρετὴ πρὸς ὄρθιον ἄγουσα, ὑ πάνυ δεινή ἐστιν ἐν τῷ παραυτίκα εἰκῇ συνεπισπᾶσθαι· ἄλλως τε καὶ ἢν ἄλλοι ὦσιν, ἐπὶ τὸ πρανὲς καὶ τὸ μαλακὸν ἀντιπαρακαλοῦντες· καὶ τοίνυν ἢν μέν τινες βλακείας καὶ ἀπονίας μόνον κακοὶ ὦσι, τούτους ἐγὼ νομίζω, ὥσπερ κηφῆνας, δαπάνῃ μόνον ζημιοῦν τοὺς κοινωνούς· οἱ δ' αὖ τῶν μὲν πόνων κακοὶ ὦσὶ κοινωνοὶ, πρὸς

16. Et Cyrus: Ego vero ſtatuo, inquit, homines tales, qualem nobis hic etiam modo narrat, ſi quidem nauum et dicto audientem habere exercitum velimus, eximendos ac remouendos eſſe. Nam militum plerique mihi ſic comparati eſſe videntur, vt ſequantur, quacumque quis duxerit. Ducere vero, mea quidem ſententia, viri fortes ac praeclari conantur ad res praeclaras et honeſtas; ad improbas, improbi. Atque adeo frequentes accidit, vt homines improbi ſuam in ſententiam plures pertrahant, quam virtute praediti. Nam improbitas per voluptates in praeſentia ſe offerentes procedendo, multis harum opera perſuadet, vti ſecum ſentiant. Virtus autem in ardua directo ducens, non admodum efficax eſt in hominibus illico temereque ſibi adiungendis: maxime ſi ſint alii, qui e diuerſo ad decliuem mollemque viam cohortentur. Idcirco ſi qui ex ignauia laborumque detrectatione ſolum improbi ſint, eos equidem arbitror quaſi fucos ſumtu modo ſocios defraudare: Qui vero et mali ſunt in laboribus ſocii, et

τίνες γὰρ ἂν καὶ αὐτοὺς ἡγεῖτο εἶναι, εἰ εἰδεῖεν ὅτι ἐκ τῶν ἔργων καὶ αὐτοὶ κρινόμενοι, τῶν ἀξίων τεύξοιντο. καιρὸς ἦν αὐτῷ ἐδόκει εἶναι νῦν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου ψῆφον, ἐν ᾧ καὶ οἱ ὁμότιμοι ὤκνουν τὴν τοῦ ὄχλου ἰσομοιρίαν. οὕτω δὴ συνεδόκει τοῖς ἐν τῇ σκηνῇ ἐμβαλέσθαι ἐπὶ τοῦτο λόγον, καὶ συναγορεύειν ταῦτα ἔφασαν χρῆναι ὅστις περ ἀνὴρ εἴοιτο εἶναι.

ιδ'. Ἐπιγελάσας δὲ τῶν ταξιαρχῶν τις εἶπεν· Ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἄνδρα καὶ τοῦ δήμου οἶδα, ὃς συνερεῖ ὥστε μὴ εἰκῇ οὕτως ἰσομοιρίαν εἶναι. ἄλλος δ' ἀντήρετο τοῦτον, τίνα λέγοι. ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἔστι, νὴ Δί', ἀνὴρ σύσκηνος ἐμοὶ, ὃς ἐν παντὶ μαστεύει πλέον ἔχειν. ἄλλος δ' αὖ ἐπήρετο αὐτὸν, ἦ καί τῶν πόνων; μὰ Δί', ἔφη, ἀ μὲν δή· ἀλλὰ τοῦτό γε ψευδόμενος ἑάλωκα. καὶ γὰρ πόνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, πάνυ πρᾴως ἀεὶ ἑᾷ τὸν βουλόμενον πλέον ἔχειν.

ιε. Ἀλλ'

Nam et hos magis ſtrenuos futuros arbitrabatur, ſi viderent, ſe quoque pro factorum ſuorum aeſtimatione praemia digna conſequuturos. Quapropter ei maxime opportunum videbatur, hoc tempore de hac re decreti faciendi cauſa referri, dum Aequales etiam ipſi hanc vulgi aequalitatem reformidabant. Itaque placuit pariter iis qui tunc aderant in tabernaculo Cyri, de hoc eſſe referendum, ac debere vnumquemque ſuadendis his operam nauare, qui virum ſe perhiberi vellet.

14. Heic e praefectis cohortium quidam ſubridens: Equidem noui quemdam, inquit, etiam media de plebe, qui nobiſcum aequalitatem non ita temere ſeruandam eſſe ſuadebit. Quemnam hunc dicis? quaerebat alius. Eſt mihi profecto, ait, contubernalis quidam, qui plus aliis in omnibus habere quaerit. Tum alius: Etiam ne plus laborum? interrogat. Minime vero, ait, nam heic quidem in mendacio deprehenſus ſum. Semper enim aequo admodum fert animo, in laboribus, et ceteris huiuſmodi, plus alium habere, qui quidem velit.

16. Et

ἀλλὰ καὶ ἐνδεόμενος οἰκετῶν, ἧττον σφάλλεται, ἢ ὑπὸ ἀδίκων ταρατ̣τόμενος. εὖ δὲ ἴστε, ὦ ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὅτι ἡδὲ τῦτο μόνον ὠφελήσσσιν οἱ κακοὶ ἀφαιρεθέντες, ὅτι κακοὶ ἀπέσονται, ἀλλὰ καὶ τῶν καταμενόντων, ὅσοι μὲν ἀνεπίμπλαντο ἤδη κακίας, * ἀποκαθαρθῆνται πάλιν αὐτήν· οἱ δὲ ἀγαθοὶ τὰς κακὰς ἰδόντες ἀτιμαθέντας, πολὺ εὐθυμότερον τῆς ἀρετῆς ἀνθέξονται.

ις'. Ο μὲν ἅτως εἶπε· τοῖς δὲ φίλοις ἅπασι συνέδοξε ταῦτα, καὶ ἅτως ἐποίησν. ἐκ δὲ τύτυ πάλιν αὖ καὶ σκώμματος ἦρχεν ὁ Κῦρος. κατανοήσας γάρ τινα τῶν λοχαγῶν σύνδειπνον ἀγόμενον, καὶ παρακλίτην πεποιημένον, ἄνδρα ὑπέρδασύν τε καὶ ὑπέραισχρον, ἀνακαλέσας τὸν λοχαγὸν ὀνομασὶ, εἶπεν ὧδε· ὦ Σαμβαύλα, ἔφη, ἀλλ' ἦ καὶ σὺ, κατὰ τὸν Ελληνικὸν τρόπον, ὅτι καλόν ἐς̣ι, περιάγεις τῦτο τὸ μειράκιον τὸ παρακαλακείμενόν σοι; νὴ τὸν Δί', ἔφη ὁ Σαμβαύλας, ἥδομαι καὶ συνὼν τύτῳ, καὶ θεώμενος αὐτόν. ἀκύσαντες δὲ ταῦτα οἱ σύσκηνοι, προς-

ἐβλεψαν·

Immo etiam minus detrimenti accipit, si seruis egeat: quam si ab iniustis perturbetur. Hoc quidem certe, amici, scire vos volo, remotionem militum malorum non eam modo nobis vtilitatem adlaturam, quod mali aberunt: sed illi etiam, qui nobiscum manebunt, quotquot sane pleni iam improbitatis esse coeperunt, rursum ab ea repurgabuntur: et boni malos ignominia notatos quum viderint, multo alacrius virtutem colent.

16. Haec Cyri fuit oratio: quae quum ab amicis omnibus esset comprobata, sic ab iis res instituta fuit. Atque heic rursum Cyrus iocari coepit. Nam quum animaduertisset vnum de manipulariis ad coenam secum quemdam ducere, iuxtaque se inter discumbendum retinere, hominem et hirsutum et deformem admodum, nominatim manipulario compellato: Num et tu, inquit, more Graecis familiari, Sambaula, hunc accumbentem tibi adolescentulum, quia formosus sit, tecum circumducis? Et Sambaulas: Ita me Iupiter amet, ait, vt huius et consuetudine et adspectu delector. Quae vbi contubernales audissent, respexerunt:

* Al. ἀνακαθαρθῆνται.

πρὸς δὲ τὸ πλεονεκτεῖν σφοδροὶ καὶ ἀναίσχυντοι, ἔτοι καὶ ἡγεμονικοί εἰσι πρὸς τὰ πονηρά. πολλάκις γὰρ δύνανται τὴν πονηρίαν πλεονεκτοῦσαν ἀποδεικνύναι· ὥστε παντάπασιν ἐξαιρετέοι οἱ τοιοῦτοι ἡμῖν εἰσι.

Καὶ μηδὲ μέντοι σκοπῆτε, ὅπως ἐκ τῶν πολιτῶν ἀντιπληρώσεσθε τὰς τάξεις. ἀλλ' ὥσπερ ἵππους, οἳ ἂν ἄριστοι ὦσιν, οὐχ οἳ ἂν πατριῶται, τούτους ζητεῖτε· οὕτω καὶ ἀνθρώπους ἐκ πάντων, οἳ ἂν ἡμῖν μάλιστα δοκῶσι συνισχυριεῖν τε ὑμᾶς καὶ συγκοσμήσειν, τούτους λαμβάνετε. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τόδε πρὸς τὸ ἀγαθόν· ὅτε γὰρ ἅρμα δή ποτε ταχὺ γένοιτ' ἄν, βραδέων ἵππων ἐνόντων, ὅτε (a) δίκαιον, ἀδίκων συνεζευγμένων. οὐδέ γε οἶκος δύναται εὖ οἰκεῖσθαι πονηροῖς οἰκέταις χρώμενος. ἀλλὰ

et ad captandum commoda ſua ſtrenui ſunt atque impudentes, hi etiam ad res improbas ſe duces praebent: quippe qui efficere ſaepenumero poſſint, vt improbitati praecipua commoda cedant. Quapropter omnino ſunt homines eiuſmodi nobis eximendi.

Neque vero circumſpiciendum nobis eſt, qua ratione de ciuibus ordines expleatis: ſed quemadmodum equos optimos quaeritis, non veſtra in patria natos; ſic homines ex omnibus ſumite, quoſcumque vobis et roboris et ornamenti plurimum allaturos exiſtimabitis. Mihi quidem hoc quoque teſtimonio eſt, recte nobis id ceſſurum: quia nequit eſſe currus celer, cuius equi ſunt ſegnes; nec bene inſtructus, ſi coniuncti ſint [equi] male inſtructi. Neque domus recte adminiſtratur, quae famulis improbis vtitur. Immo

(a) Multis verbis contendit Leunclauius in notis ad hunc locum δίκαιον male referri ab aliis omnibus Interpretibus ad ἅρμα; quid eſt enim (inquit) ἅρμα δίκαιον? quis hoc modo locutus eſt vnquam? Reſponſionem ipſe (ni fallor) ſuggeſſit in iiſdem notis, vbi obſeruat Xenophontem lib. 4. Απομνημ. c. 4. §. 5. hiſce verbis vſum eſſe: φασὶ δέ τινες καὶ ἵππον καὶ βοῦν τῷ βελτίονα δικαίως πεπῆσθαι etc. cum enim ἵππος vel βοῦς dicitur δίκαιος, qui ad operas ſuas idoneus eſt (vti monet ipſe Leuncl. in margine) cur non et ἅρμα dici poteſt δίκαιον, quod ad vſum debitum eſt idoneum?

τας σπονδὰς ποιήσαντες, καὶ εὐξάμενοι τοῖς Θεοῖς τὰ ἀγαθὰ, τὴν σκηνὴν εἰς κοίτην διέλυον. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κῦρος συνέλεξε τοὺς στρατιώτας πάντας, καὶ ἔλεξε τοιάδε.

β'. Ανδρες φίλοι, ὁ μὲν ἀγὼν ἡμῖν ἐγγύς· προσέρχονται γὰρ οἱ πολέμιοι. τὰ δ' ἆθλα τῆς νίκης, ἣν μὲν ἡμεῖς νικῶμεν, δῆλον ὅτι οἵ τε πολέμιοι ἂν ἡμέτεροι, καὶ τῶν πολεμίων ἀγαθὰ πάντα· ἣν δὲ ἡμεῖς αὖ νικώμεθα, (τοῦτο γὰρ ἀεὶ καὶ λέγειν δεῖ) καὶ ἄτω τὰ τῶν ἡττωμένων ἀγαθὰ πάντα τοῖς νικῶσιν ἀεὶ ἆθλα πρόκειται. ἄτω δὴ, ἔφη, δεῖ ὑμᾶς γιγνώσκειν, ὡς, ὅταν μὲν ἄνθρωποι κοινωνοὶ πολέμου γενόμενοι, *ἐν ἑαυτοῖς ἔχωσιν ἕκαστοι, ὡς, εἰ μὴ αὐτός τις προθυμηθήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλά τε καὶ καλὰ διαπράττονται· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀργεῖται τῶν πράττεσθαι δεομένων. ὁπόταν δὲ ἕκαστος διανοηθῇ, ὡς ἄλλος ἕξει ὁ πράσσων καὶ ὁ μαχόμενος, κἂν αὐτὸς μαλακίζηται, τοῖς τοιούτοις, ἔφη, εὖ ἴσθι ὅτι πᾶσιν ἅμα πάντα ἥξει τὰ χαλεπὰ φερόμενα. καὶ ὁ Θεὸς ἄτω πως ἐποίησε τοῖς

tiam libationem a Diis fausta feliciaque precati, soluto contubernio cubitum iuerunt. Postridie Cyrus militibus vniuersis conuocatis, huiusmodi orationem habuit:

2. Prope, amici, a certamine absumus, quum hostes aduenient. Victoriae vero constat haec futura praemia, si nos quidem vicerimus, vt hostes nostri, et omnia hostium bona nostra sint. Sin ipsi vincamur (nam et hoc indicari semper oportet) itidem nostra superatorum bona omnia victoribus, vt praemia, proposita erunt. Sic ergo vobis est existimandum, homines belli societate iunctos, si apud se singuli statuant, res agendas minime successuras, nisi quisque suo loco sit alacer; breui et multa, et praeclara gesturos, idque propterea, quod ab his nihil eorum quae peragenda sunt, per socordiam negligatur. Quum autem quisque cogitat, alium fore, qui rem gerat, ac pugnet, licet ipse segniter agat; tum vero scire vos volo, huiusmodi hominibus vniuersis omnia simul aduersa imminere. Atque hoc ipsius quodammodo Dei opus est.

* Al. ἐν ἑαυτοῖς ἕκαστοι διανοῶνται.

ἐβλεψαν· ὡς δὲ εἶδον τὸ πρόσωπον τῦ ἀνδρὸς ὑπερβάλλον αἴσχει, ἐγέλασαν πάντες.

ιζ'. Καί τις εἶπε, πρὸς τῶν Θεῶν, ὦ Σαμβαύλα, ποίῳ ποτέ σε ἔργῳ ἀνὴρ ὅτος ἀνήρτηται; καὶ ὃς εἶπεν, ἐγὼ ὑμῖν. νὴ τὸν Δία, ὦ ἄνδρες, ἐρῶ. ὁποσάκις γὰρ αὐτὸν ἐκάλεσα εἴτε νυκτὸς, εἴτε ἡμέρας, ὃ πώποτέ μοι ὅτ' ἀσχολίαν πρὸφασίσατο, ὅτε βάδην ὑπήκυσεν, ἀλλ' ἀεὶ τρέχων· ὁποσάκις τὲ πρᾶξαί τι αὐτῷ προσέταξα, ὐδὲν ἀνιδρωτὶ πώποτε εἶδον αὐτὸν ποιῦντα· πεποίηκε δὲ καὶ τὰς δώδεκα ἅπανλας τοιάτας, ὃ λόγῳ, ἀλλ' ἔργῳ ἀποδεικνὺς, οἵας δεῖ εἶναι. καί τις εἶπε, κἄπειτα τοιῦτον ὄντα ὃ φιλεῖς αὐτὸν ὥσπερ τὰς συγγενεῖς; καὶ ὁ αἰσχρὸς ἐκεῖνος πρὸς τῦτο εἶπε· μὰ Δία, ἔφη· ὃ γὰρ φιλόπονός ἐστι. ἐπεὶ ἥρκει ἂν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε φιλεῖν, τῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων.

ΚΕΦ. γ'.

Τοιαῦτα μὲν δὴ, καὶ γελοῖα καὶ σπυδαῖα, καὶ ἐλέγετο καὶ ἐπράτ]ετο ἐν τῇ σκηνῇ. τέλος δὲ, τὰς τρίτας

spexerunt: et faciem hominis nimiopere deformem intuiti, riserunt omnes.

17. Quidam autem, Quaeso, inquit, mi Sambaula, quo tandem facto vir hic tuam sibi benevolentiam conciliauit? Et Sambaulas: Dicam profecto vobis ait. Quoties eum vel noctu, vel interdiu vocaui; numquam mihi neque occupationem suam praetexuit, neque pedetentim, sed cursim perpetuo paruit. Quoties item, vt aliquid faceret, imperaui: nihil eum vidi vnquam sine sudore facere. Quin et reliquos mihi duodecim tales effecit, non verbis, sed re demonstrando, quales esse oporteat. Heic quidam subiiciens: Tu vero, quum talis sit, inquit, non eum oscularis, vt cognatos soles? Et deformis ille ad hoc: Non profecto, ait, nam minime laborum est tolerans. Quippe si me vellet osculari, omnium hoc ei certaminum loco esset.

CAP. III

Huiusmodi quaedam partim ridicula, partim seria tum dicebantur in tabernaculo, tum gerebantur. Tamdem post tertiam

НБ ОНУ имени Г. Мавлютова

ὅτε πρῶτος, ὅτε δεύτερος, οἶομαι δὲ οὐδὲ χιλιοστὸς, ἴσως δὲ οὐδὲ μυριοστός. ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο σαφῶς ἐπίσταμαι, ὅτι εἰ μὲν οἱ δυνατοὶ ἐρρωμένως ἀντιλήψονται τῶν πραγμάτων, ἀγαθοῦ τινός μοι μετέσται μέρος, ὅσον ἂν δίκαιον ᾖ· εἰ δ' οἱ μὲν κακοὶ μηδὲν ποιήσουσιν, οἱ δ' ἀγαθοὶ καὶ δυνατοὶ ἀθύμως ἔξουσι, δέδοικα, ἔφη, μὴ ἄλλου τινὸς μᾶλλον, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ, μεθέξω πλέον μέρος ἢ ἐγὼ βούλομαι.

δ'. Χρυσάντας μὲν δὴ οὕτως εἶπεν. ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Φεραύλας, Πέρσης, τῶν δημοτῶν, Κύρῳ πως ἔτι οἴκοθεν συνήθης καὶ ἀρεσὸς ἀνὴρ, καὶ τὸ σῶμα οὐκ ἀφυὴς, καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀγεννεῖ ἀνδρὶ ἐοικώς· καὶ ἔλεξε τοιάδε·

ε. Ἐγὼ, ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶ πάντες οἱ παρόντες Πέρσαι, ἡγοῦμαι μὲν ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἴσου νῦν ὁρμᾶσθαι πάντας εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι περὶ ἀρετῆς. ὁρῶ γὰρ ὁμοίᾳ μὲν τροφῇ πάντας ἡμᾶς τὸ σῶμα ἀσκοῦντας, ὁμοίας δὲ συνουσίας πάντας ἀξιουμένους, τὰ

neque primum, neque ſecundum, neque milleſimum, vt arbitror, immo ne quidem inter alios decies mille, iudicio de me facto, locum ſim habiturus. Sed nihilominus hoc quoque certo futurum ſcio, vt, ſi praeſtantes viribus alii rem fortiter geſſerint, etiam ipſe boni alicuius in partem veniam, quantum quidem iure merebor. Sin et deſides nihil facient, et fortes ac robuſti minus animis alacres erunt: vereor, inquit, ne potius alterius alicuius rei, quam boni cuiuſpiam, futurus ſim particeps, et quidem maiorem eius portionem conſequuturus, quam ipſe velim.

4 Hunc in modum Chryſantas quum loquutus eſſet, Pheraulas Perſa poſt eum ſurrexit, homo plebeius, Cyro quodammodo de conſuetudine domeſtica familiaris et acceptus, corporis habitu non ineleganti, nec degeneris animi viro ſimilis: atque is orationem hanc habuit:

5. Equidem Cyre, ac vos Perſae, quotquot adeſtis, exiſtimo nos omnes iam aequali ſtudio virtutis ad certamen contendere. Quippe conſimili nos victu curare corpora, et vniuerſos pariter ad congreſſus familiares admiſſos eſſe;

τοῖς μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς προσάπτειν ἐπιπονεῖν τἀγαθὰ, ἄλλους αὐτοῖς ἐπιστατῆρας δίδωσι. νῦν ἄν, ἔφη, λεγέτω τις ἐνθάδε ἀναστὰς, περὶ αὐτῶν τούτων, ποτέρως ἂν τὴν ἀρετὴν οἴεται ἀσκεῖσθαι μᾶλλον παρ' ἡμῖν, εἰ μέλλοι ὁ πλεῖστα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν ἐθέλων πλείστης καὶ τιμῆς τεύξεσθαι, ἢ ἂν εἰδῶμεν ὅτι ὀλίγου διαφέρει κακὸν εἶναι; ὁμοίως γὰρ πάντες τῶν ἴσων τευξόμεθα.

γ'. Ἐνταῦθα δὴ ἀναστὰς ὁ Χρυσάνθας, εἷς τῶν ὁμοτίμων, ἀνὴρ οὔτε μέγας, οὔτε ἰσχυρὸς ἰδεῖν, φρονήσει δὲ διαφέρων, ἔλεξεν ὧδε· Ἀλλ' οἶμαι μέν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὀλίγου διανοούμενόν σε ὡς δεῖ ἴσον τοὺς κακοὺς τοῖς ἀγαθοῖς ἔχειν, ἐμβαλεῖν τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποπειρώμενον, εἴ τις ἄρα ἔστι ἀνὴρ, ὅστις ἐθελήσει ἐπιδεῖξαι ἑαυτὸν, ὡς διανοεῖται, μηδὲν καλὸν κἀγαθὸν ποιῶν, εἰ ἄν ἄλλοι τῇ ἀρετῇ καταπράξωσι, τούτων ἰσομοιρεῖν. ἐγὼ δὲ, ἔφη, εἰμὲν μὲν οὔτε ποσὶ ταχὺς, οὔτε χερσὶν ἰσχυρός. γιγνώσκω δὲ, ὅτι ἐξ ὧν ἂν ἐγὼ τῷ ἐμῷ σώματι ποιήσω, οὐκ ἂν κριθείην οὔτε

Is enim illis, qui sibi, ad elaborandum res bonas et egregias, imperare labores nolunt, alios dat, qui imperent. Quapropter aliquis heic iam prodeat, deque hoc ipso verba faciat; vtro modo futurum existimet, vt magis virtuti colendae nosmet demus: an si is, qui plurimum laboris et periculorum adire velit, plurimum etiam honoris consequatur; an vero, si nihil referre sciamus, quod aliquis ignauus sit, quum omnes pariter aequalibus praemiis potituri simus?

3. Heic vous ex Aequalium numero Chrysantas surgens, vir neque statura magnus, neque specie robustus, sed excellente prudentia, in hunc modum loquutus est: Ego vero te Cyre arbitror, ait, de hoc ad nos retulisse, non quod apud animum existimares, aequalia fortibus et ignauis deberi: sed vti periculum faceres, an quisquam sit, qui declarare velit hoc esse se animo, vt, tametsi nihil ipse praeclare faciat, parem tamen ex iis fructum capiat, quae aliorum virtute parta fuerint. At ego neque pedum celeritate, neque manuum robore valeo: et futurum intelligo; vt propter illa, quae meo corpore geram, neque

χων, ἐνεπόδιζον, ὅ, τι ἠδυνάμην, τὸν παίοντα. καὶ τοῦτο ἐποίουν ὁ διδασκόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παιόμενος, εἰ προεβαλλόμην. μάχαιράν γε μὴν εὐθὺς παιδίον ὢν ἥρπαζον, ὅπου ἴδοιμι, ὅδε παρ' ἑνὸς ὅδε τοῦτο μαθών, ὅπως δέοι λαμβάνειν, ἄλλου, ἢ παρὰ τῆς φύσεως, ὡς ἐγώ φημι. ἐποίουν γοῦν καὶ τοῦτο κωλυόμενος, ὁ διδασκόμενος, ὥσπερ καὶ ἄλλα ἐστίν, ἃ, εἰργόμενος καὶ ὑπὸ πατρὸς καὶ ὑπὸ μητρὸς, ὑπὸ τῆς φύσεως πράττειν ἠναγκαζόμην. καὶ, ναὶ μὰ Δία, ἔπαιόν γε τῇ μαχαίρᾳ πᾶν ὅ, τι δυναίμην λανθάνειν. ὁ γὰρ μόνον φύσει ἦν, ὥσπερ τὸ βαδίζειν καὶ τρέχειν, ἀλλὰ καὶ ἡδύ, πρὸς τῷ πεφυκέναι, τοῦτο ποιεῖν ἐδόκει μοι εἶναι.

Ἐπεὶ δ' ἂν, ἔφη, αὕτη ἡ μάχη καταλείπεται, ἐν ᾗ προθυμίας μᾶλλον ἢ τέχνης ἔργον ἐστὶ, πῶς ἡμῖν οὐχ ἡδέως πρὸς τοὺς ὁμοτίμους ἀγωνιστέον; ὅπου γε τὰ μὲν ἆθλα τῆς ἀρετῆς ἴσα προκειται, παραβαλλόμενοι δὲ οὐχ ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον ἴσμεν, ἀλλ' ὅτοι μὲν ἔντιμον βίον, οὓς

tem obiectis manibus, quantum poteram, impediebam: atque hoc faciebam non modo docente nemine, sed etiam vapulans eo quod obiecissem. Gladium quidem puer adhuc, statim, vbi vidissem, arripiebam; edoctus a nemine, quo pacto prehendendus esset, extraquam a natura, vt equidem censeo. Nimirum hoc quoque faciebam, quum facere vetarer, non docerer: quemadmodum et alia quaedam sunt, quae patre matreque vetantibus, facere tamen a natura cogebar. Ac gladio profecto caedebam, quidquid clanculum poteram. Non enim in hoc naturae ductum modo sequebar, sicut in incessu cursuque: sed praeterquam quod ingenitum erat, etiam volupe mihi factu videbatur.

Quando igitur haec nobis dimicatio restat, in qua plus alacritas animorum, quam ars effectura est: cur hoc aduersus istos Aequales certamen cum voluptate non suscipiamus, quum paria fortitudinis praemia sint vtrisque proposita, at nos non item paria obiicere periculo sciamus? nimirum illos, vitam

τὰ δὲ αὐτὰ καλὰ πᾶσιν ἡμῖν προκείμενα. τό, τε γὰρ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι, ἐν κοινῷ κεῖται, καὶ ὃς ἂν φανῇ τοῦτο ἀπροφασίστως ποιῶν, τοῦτον ὁρῶ παρὰ Κύρου τιμῆς τυγχάνοντα· τό, τ' αὖ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀλκιμον εἶναι, ὑ τῷ μὲν προσῆκον, τῷ δ' οὔ, ἀλλὰ πᾶσι καὶ τοῦτο προκέκριται κάλλιστον εἶναι.

Νῦν δέ φημι ἡμῖν καὶ δέδεικται μάχη, ἣν ἐγὼ ὁρῶ πάντας ἀνθρώπους φύσει ἐπισταμένους, ὥσπερ γε καὶ τἆλλα ζῷα ἐπίσταταί τινα μαχην ἕκαστα, οὐδὲ παρ' ἑνὸς ἄλλου μαθόντα, ἢ παρὰ τῆς φύσεως· οἷον ὁ βοῦς κέρατι παίειν, ὁ ἵππος ὁπλῇ, ὁ κύων στόματι, ὁ κάπρος ὀδόντι. καὶ φυλάττεσθαι δὲ, ἔφη, ἐπίσταται ταῦτα πάντα ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ, καὶ ταῦτα εἰς οὐδενὸς διδασκάλου πώποτε φοιτήσαντα.

Καὶ ἐγὼ ἐκ παιδὸς εὐθὺς μὲν προβάλλεσθαι ἠπιστάμην πρὸ τούτου, ὅτῳ ὤμην πληγήσεσθαι, καὶ εἰ μὴ ἄλλο μηδὲν ἔχοιμι, τῷ χεῖρε προέχων,

et eadem nobis omnibus esse proposita virtutis et honesti decora, video. Nam iis parendum esse, qui cum imperio sunt, communiter omnibus est propositum; et quisquis hoc sine recusatione in oculis omnium praestat, hunc ornari a Cyro animaduerto. Itidem fortiter et animose aduersus hostem se gerere, non huic conuenit, illi non conuenit, sed est iam ante iudicatum, cuiuis hoc honestissimum esse.

At nunc, ait, etiam pugna nobis indicatur. Hanc homines equidem vniuersos a natura nosse video, quemadmodum et aliorum animalium quaelibet aliquam pugnam norunt, quam non aliunde atque ab ipsa natura didicerunt. Verbi gratia, bos cornu ferire nouit, equus vngula, canis ore, dente aper. Atque etiam omnia haec animalia cauere sibi ab iis norunt, a quibus est cauendum maxime, tametsi nullius vmquam magistri ludum frequentarint.

Ego etiam statim a puero noram aliquid ei obiicere, a quo percussum iri me putabam: ac si nihil aliud habebam, percutientem

ἠναγκαζόμεθα· ὥστε νῦν ἐμοὶ δοκεῖν τὰ τῶν ὅπλων φορήματα περοῖς μᾶλλον ἐοικέναι, ἢ φορτίοις.

5'. Ὡς ἂν ἐμοῦ γε καὶ ἀγωνισμένου, καὶ, ὁποῖός τις ἂν ὦ, κατὰ τὴν ἀξίαν τιμᾶσθαι ἀξιώσοντος, ὅτως, ἔφη, ὦ Κῦρε, γίγνωσκε. καὶ ὑμῖν δὲ, ὦ ἄνδρες δημόται, παραινῶ ὁρμᾶσθαι εἰς ἔριν ταύτης τῆς μάχης πρὸς τὰς πεπαιδευμένας τάσδε. νῦν γὰρ, ἔφη, ἄνδρες εἰλημμένοι εἰσὶν ἐν δημοτικῇ ἀγωνίᾳ. Φεραύλας μὲν δὴ ὅτως εἶπεν. ἀνίσαντο δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἑκατέροις συναγορεύοντες. ἔδοξε δ' ἂν κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστον τιμᾶσθαι, Κῦρον δὲ τὸν κρίνοντα εἶναι.

ζ'. Ταῦτα μὲν δὴ ὅτω πρᾶχεχωρήκεσαν. ἐκάλεσε δ' ἐπὶ δεῖπνον ὁ Κῦρος καὶ ὅλην ποτὲ τάξιν σὺν τῷ ταξιάρχῳ· ἰδὼν αὐτὸν τὰς μὲν ἡμίσεις τῶν ἀνδρῶν τῆς τάξεως ἀντιτάξαντα ἑκατέρωθεν εἰς ἐμβολήν, θώρακας μὲν δὴ ἀμφοτέρους ἔχοντας καὶ γέρρα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς· εἰς δὲ τὰς δεξιὰς νάρθηκας παχεῖς τοῖς ἡμίσεσιν ἔδωκε, τοῖς δ' ἑτέροις

cogebamur, et currere: vt iam mihi quidem armorum gestamina similiora videantur alis, quam oneribus.

6. Quamobrem, Cyre, me scito et in certamen hoc descensurum, et (qualis qualis tandem sum) vt ex dignitate praemiis orner, postulaturum. Vos quoque, populares, hortor ad pugnam hanc aduersus bene institutos hosce magna contentione suscipiendam. Nimirum nunc hi homines in hoc populari certamine capti sunt. Haec Pheraulae fuit oratio. Surrexerunt autem et complures alii, qui amborum sententiam oratione sua comprobabant. Itaque decretum fuit, ornandum quemque ex dignitate, iudiciumque Cyro permittendum esse.

7. Atque haec sane in hunc modum cesserunt. Cyrus autem aliquando totam quoque cohortem, vna cum eius praefecto vocauit ad coenam, quum videret eum diuisam duas in partes cohortem vtrimque ex aduerso ad conflictum instruere, gestantibus vtrisque loricas et crates in manibus sinistris: in dextras vero parti dimidiae ferulas crassas dederat,

ὃς *βίων ἥδιστος, ὃς μόνος· ἡμεῖς δὲ ἐπίπονον μὲν, ἄτιμον δὲ, ὥσπερ, οἶμαι, χαλεπώτατος. μάλιστα, ὦ ἄνδρες, τοῦτό με εὐθύμως εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν πρὸς τοῦσδε παρορμᾷ, ὅτι Κῦρος ἔσαι ὁ κρίνων, ὃς ἀ φθόνῳ κρίνει· ἀλλὰ σὺν θεῶν ὄρκῳ λέγω, ἢ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ Κῦρος, ὃς τινας ἂν ὁρᾷ ἀγαθοὺς φιλεῖν ἡδὲν ἧττον ἑαυτῷ. τούτοις γοῦν ὁρῶ αὐτὸν ὅ, τι ἂν ἔχοι ἥδιον διδόντα μᾶλλον, ἢ αὐτὸν ἔχοντα.

Καί τοι, ἔφη, οἶδα ὅτι ὅτοι μέγα φρονοῦσιν, ὅτι πεπαίδευνται δὴ καὶ πρὸς λιμὸν, καὶ πρὸς δίψος καὶ πρὸς ῥίγος καρτερεῖν, κακῶς εἰδότες ὅτι καὶ ταῦτα ἡμεῖς ὑπὸ κρείττονος διδασκάλου πεπαιδεύμεθα, ἢ ὅτοι. ὁ γάρ ἐστι διδάσκαλος τούτων ἁπάντων κρείττων τῆς ἀνάγκης, ἢ ἡμᾶς καὶ λίαν ἀκριβῶς ταῦτα ἐδίδαξε. καὶ πονεῖν μὲν ὅτοι δὴ τὰ ὅπλα φέροντες ἐμελέτων, ἃ ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις εὑρημένα, ὡς ἂν εὐφορώτατα εἴη· ἡμεῖς δέ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδίζειν καὶ τρέχειν ἠναγκα-

honoratam, quae iucundiſſima, quae vnica: nos vero laboriosam quidem illam, ſed honorum expertem, quam equidem moleſtiſſimam duco. Maxime autem, commilitones, hoc me ad ſuſcipiendum alacriter aduerſus hoſce certamen excitat, quod Cyrum habituri iudicem ſumus, ab omni alienum inuidia; quem ego iuratus aio, vere mihi videri, quoſcumque fortiter gerere ſe animaduertat, nihilo minus quam ſe ipſum diligere. Nam equidem eum video, quidquid habet, iucundius his ipſis dare, quam ſibi retinere.

At enim Aequales iſtos, non ignoro elatis eſſe animis, quod inſtituti ſint ad famem, ſitim, frigus tolerandum: quum ipſis parum compertum ſit, nos eadem a magiſtro etiam potiori, quam ipſos didiciſſe. Nullus enim magiſter in his potior eſt neceſſitate, quae nos haec vt accurate admodum diſceremus, docuit. Hi ſe ad labores conſuefaciebant ferendis armis, quae omnes homines eiuſmodi excogitarunt, vt geſtatu quam commodiſſima ſint: nos ſub magnis oneribus et incedere coge-

* Al. ὡς μόνος περ ἥδιστος βίων.

οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι πληγεῖεν ταῖς βώλοις. ὁ δὲ πάλιν ἐπηρώτα, πότερον ἐπεὶ ὁμῶ ἐγένοντο, ἢ ὅτε πρόσω ἦσαν. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτε πρόσω ἦσαν. ἐπεὶ δὲ ὁμῶ ἐγένοντο, παιδιὰν ἔφασαν εἶναι καλλίστην οἱ ναρθηκοφόροι. οἱ δ' αὖ συγκεκομμένοι τοῖς νάρθηξιν, ἀνέκραγον ὅτι ὑ σφίσι γε δοκοίη παιδιὰν εἶναι τὸ ὁμόθεν παίεσθαι· ἅμα δὲ ἐπεδείκνυσαν τῶν ναρθηκοφόρων τὰς πληγὰς καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐν τραχήλοις, ἔνιοι δὲ καὶ ἐν προσώποις. καὶ τότε μὲν, ὥσπερ εἰκὸς, ἐγέλων ἐπ' ἀλλήλοις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ μεσοῦντος ἦν τὸ πεδίον πᾶν τῶν τότε μιμουμένων· καὶ ἀεὶ, ὁπότε μὴ ἄλλο τι σπουδαιότερον πράττοιεν, ταύτῃ τῇ παιδιᾷ ἐχρῶντο. θήκων

θ'. Ἄλλον δέ ποτε ἰδὼν ταξίαρχον ἄγοντα τὴν τάξιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τὸ *ἄριστον ἐφ' ἑνός, καὶ ὁπότε δοκοίη αὐτῷ καιρὸς εἶναι, παραγγέλλοντα τὸν ὕστερον λόχον παράγειν, καὶ τὸν τρίτον, καὶ τὸν τέταρτον, εἰς μέτωπον· ἐπεὶ δὲ ἐν μετώπῳ οἱ λοχαγοὶ ἐγένοντο, παρηγγύησεν εἰς δύο ἄγειν τὸν λόχον· ἐκ

Illi se glebis ictos aiebant. Et Cyro iterum quaerente, vtrum postquam congressi fuissent, an quum abessent procul; respondebant feruligeri, tum id se perpessos, quum procul abessent: at quum ventum fuisset ad manus, tum vero ludum fuisse pulcherrimum. Heic contra, qui concisi ferulis erant, non ludum sibi videri clamabant, comminus feriri: simulque plagas in manibus et cervicibus atque etiam in facie nonnulli ostendebant, quas a feruligeris accepissent. Ac tum quidem, vt fieri consueuit, sese mutuo ridebant. Postridie vero totus ille campus hominibus hos imitantibus plenus erat: atque adeo, nisi quid rei magis seriae tractarent, numquam non hoc ludo vtebantur.

9. Etiam alium cohortis cuiusdam praefectum aliquando vidit, qui cohortem suam a fluuio, singulis singulos subsequentibus, ad prandium ducebat, et vbi tempestiuum ei videbatur, posteriorem manipulum praeterito tertio, et quarto, in frontem procedere iubebat. Quumque iam in fronte manipularii duces essent, mandabat in binos explicatum manipulum ducerent. Itaque

* Al. ἐπὶ τὸ ἀριστερόν.

δ' ἑτέροις εἶπεν, ὅτι βάλλειν δεήσοι ἀναιρημένους ταῖς βώλοις. ἐπεὶ δὲ παρεσκευασμένοι ὅτως ἔσησαν, ἐσήμαινεν αὐτοῖς μάχεσθαι. ἐνταῦθα δὴ οἱ μὲν ἔβαλλον ταῖς βώλοις, καὶ ἔσιν οἳ ἐτύγχανον καὶ θωράκων καὶ γέρρων, οἱ δὲ καὶ μηρῶ καὶ κνημῖδος. ἐπεὶ δὲ ὁμῶ ἐγένοντο, οἱ τὰς ναρθήκας ἔχοντες ἔπαιον τῶν μὲν μηρὰς, τῶν δὲ χεῖρας, τῶν δὲ κνήμας, τῶν δὲ ἐπικυπτόντων ἐπὶ βώλας, ἔπαιον τὰς τραχήλους καὶ τὰ νῶτα. τέλος δὲ τρεψάμενοι ἐδίωκον οἱ ναρθηκοφόροι, παίοντες σὺν πολλῷ γέλωτι καὶ παιδιᾷ· ἐν μέρει γε μὴν οἱ ἕτεροι πάλιν λαβόντες τὰς ναρθήκας ταῦτα ἐποίησαν τὰς ταῖς βώλοις βάλλουσας.

ἡ. Ταῦτα δ' ἀγαθεὶς ὁ Κῦρος, τῷ μὲν ταξιάρχῳ τὴν ἐπίνοιαν, τῶν δὲ τὴν πειθὼ, ὅτι ἅμα μὲν ἐγυμνάζοντο, ἅμα δὲ εὐθυμοῦντο, ἅμα δὲ ἐνίκων οἱ εἰκαθέντες τῇ τῶν Περσῶν ὁπλίσει· τούτοις δ' ἡδεῖς ἐκάλεσέ τε ἐπὶ δεῖπνον αὐτὸς, καὶ ἐν τῇ σκηνῇ ἰδὼν τινας αὐτῶν ἐπιδεδεμένους, τὸν μέν τινα *ἀντικνήμιον, τὸν δὲ χεῖρα, ἠρώτα τί πάθοιεν. οἱ

alteram glebas ſublatas eiaculari iuſſerat. Hoc modo inſtructi quum ſtarent, praelio ſignum dabat. Ibi pars altera glebas eiaculabatur, ac tum loricas crateſque feriebat, tum femur et tibias. Vbi vero ad manus ventum eſſet, tum illi, quibus erant ferulae, aduerſis pleriſque femora, manus aliis, et aliis item ſuras, ac ſi qui ad glebas ſe deorſum inclinaſſent, tam ceruices, quam dorſum caedebant. Tandem iſti feruligeri actos in fugam aduerſarios perſequebantur, multoque cum riſu et hilaritate feriebant. Verum et alteri viciſſim ſumtis ipſi quoque ferulis, eadem in illos, qui glebas iaculabantur, perpetrabant.

8. Cyrus autem, et praefecti cohortis illius ſollers inuentum, et obedientiam militum admiratus, quod ſimul et exercerentur, et ſe ipſos exhilararent, atque etiam quod illi, qui arma Perſica imitati eſſent, vincerent: his ergo delectatus, ad coenam eos inuitat. Quumque in tabernaculo quoſdam ipſorum videret, quorum alii tibia, manus alii obligata eſſet; quid ipſis accidiſſet, rogabat. Illi

* Al. ἀντικνήμιον.

χον, ὑσάτας ἔχων τὰς πρώτας εἰς μάχην τεταγμένας. ἔπειτα δὲ ὁ ἀραγὸς τῷ ἑτέρῳ λόχῳ ἐπὶ τούτοις, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος ὡσαύτως. ὅπως καὶ ὅταν δέῃ ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἐπίσωνται ὡς δεῖ ἀπιέναι. ἐπειδὰν δὲ κατασῶμεν εἰς τὸν δρόμον ἔνθα περιπατῶμεν, ὅταν μὲν πρὸς ἕω ἴωμεν, ἐγὼ ἡγοῦμαι, καὶ ὁ πρῶτος λόχος, πρῶτος, καὶ ὁ δεύτερος ὡς δεῖ, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος, καὶ αἱ τῶν λόχων δεκάδες καὶ πεμπάδες, ἕως ἂν παραγγέλλω ἐγώ· ὅταν δ', ἔφη, πρὸς ἑσπέραν ἴωμεν, ὁ ἀραγός τε καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι ἀφηγῶνται· ἐμοὶ μέντοι ὅμως πειθόνται ὑστέρῳ ἰόντι, ἵνα ἐθίζωνται καὶ ἕπεσθαι, καὶ ἀφηγεῖσθαι, ὁμοίως πειθόμενοι.

ια'. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, ἦ καὶ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖτε; ὁποσάκις γε, ἔφη, καὶ δειπνοποιούμεθα, νὴ Δία. καλῶ τοίνυν, ἔφη, ὑμᾶς, ἅμα μὲν ὅτι τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσιόντες καὶ ἀπιόντες, ἅμα δὲ ὅτι καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἅμα δὲ

pulum educit, qui quidem postremos habet primo ad pugnam loco dispositos: deinde post hos, qui alterum manipulum cogit: similique ratione tertius et quartus; nimirum vt, quum ab hostibus reducendi sunt, quo pacto sit abeundum, norint. Postquam vero iam constitimus in curriculo, vbi deambulamus; si quidem versus ortum progredimur, ego praeire soleo, et primus manipulus locum primum habet, alter itidem suum et tertius, et quartus, ac manipulorum etiam tum decuriae, tum quiniones, donec signum a me detur. Quum vero versus occidentem recedimus, tum qui vltimum agmen cogit, et cum eo postremi primo loco duces in abitu sunt: ac nihilominus mihi, qui sum vltimus, parent: vt et sequi et praecedere pari cum obedientia consuescant.

11. Et Cyrus: Hoccine semper, ait, facitis? Profecto, respondit ille, quoties coenam instruimus. Vos igitur, inquit, ad coenam inuito, partim quod et in accedendo et in abeundo studiose seruatis ordines, partim quod illud et interdiu et noctu facitis, partim

ἐκ τούτου δὴ παρῆγον οἱ δεκάδαρχοι εἰς μέτωπον· ὁπότε δὲ αὖ ἐδόκει αὐτῷ καιρὸς εἶναι, παρήγγειλεν εἰς τέτταρας ἄγειν τὸν λόχον. οὕτω δὴ οἱ πεμπάδαρχοι αὖ παρῆγον, ὡς εἰς τέσσαρας ἴοι ὁ λόχος. ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς ἐγένοντο, παραγγείλας δύο εἰς ἕνα *ἰέναι, εἰσῆγε τὸν πρῶτον λόχον, καὶ τὸν δεύτερον τούτου κατ' ὀρὰν ἕπεσθαι ἐκέλευε· καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον ὡσαύτως παραγγείλας, ἡγεῖτο εἴσω. οὕτω δὴ εἰσαγαγὼν κατέκλινεν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ὥσπερ εἰσεπορεύοντο. τοῦτον ὁ Κῦρος ἀγασθεὶς τῆς τε πραότητος, καὶ τῆς διδασκαλίας, καὶ τῆς ἐπιμελίας, ἐκάλεσεν αὖ καὶ ταύτην τὴν τάξιν ἐπὶ τὸ δεῖπνον σὺν τῷ ταξιάρχῳ.

ι. Παρὼν δέ τις ἐπὶ τὸ δεῖπνον κεκλημένος ἄλλος ταξίαρχος, τὴν δ' ἐμὴν, ἔφη, ὦ Κῦρε, τάξιν οὐ καλεῖς εἰς τὴν σκηνήν; καὶ μὲν ὅταν γε παρῇ ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ταῦτα πάντα ποιεῖ· καὶ ὅταν τέλος ἡ σκηνὴ ἔχῃ, ἐξάγει μὲν ὁ ἀγαγὼν τὸ τελευταῖον λόχον τὸν λόχον,

Itaque deinde decuriones in frontem perueniebant. Rursus quum opportunum ipsi visum esset, imperabat in quaternos explicatum manipulum ducerent. Atque ita quinarii procedebant, vt in quaternos explicatus manipulus iret. Postquam vero peruentum esset ad fores tabernaculi, tum signo dato iubens, vt rursus singulatim incederent, manipulum primum introducebat, et alterum iubebat hunc pone subsequi, itidemque tertio et quarto praecipiens, ducebat intro: et hunc in modum introductos in coena discumbere volebat, sicuti videlicet ingressi essent. Hunc ergo Cyrus admiratus, ob mansuetudinem, et institutionem hanc, et diligentiam; vna cum praefecto cohortem ad coenam inuitat.

10. Ibi quum et alius quidam cohortis praefectus, ad coenam vocatus adesset: Meam vero, inquit, cohortem ad tuum hoc tabernaculum, Cyre, non inuitas? Illa tamen, quoties ad coenam venit, haec omnia facit; et vbi contubernii finis est, extremus vltimi manipuli ductor suum manipulum

* Al. ἴεναι.

πρώτῳ τεταγμένῳ ταξιάρχῳ εἰς μέτωπον ϛῆναι, ἐφ' ἑνὸς ἄγοντα τὴν τάξιν, ἐν δεξιᾷ ἔχοντα ἑαυτόν· καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταυτὰ τοῦτον παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων οὕτω παραδιδόναι ἐκέλευσεν.

β'. Οἱ δὲ πειθόμενοι ταχὺ μέντοι παρήγγελλον, ταχὺ δὲ τὰ παραγγελλόμενα ἐποίουν· ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ ἐγένετο τὸ μὲν μέτωπον ἐπὶ (b) διακοσίων (τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ ταξίαρχοι) τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἑκατόν. ἐπεὶ δὲ κατέϛησαν, ἔπεσθαι ἐκέλευσεν ὡς ἂν αὐτὸς ἡγῆται· καὶ εὐθὺς προχάζων ἡγεῖτο. ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν ἀγυιὰν, τὴν πρὸς τὸ βασίλειον φέρουσαν, ϛενοτέραν οὖσαν ἢ ὡς ἐπὶ μετώπῳ πάντας ἰέναι, παραγγείλας τὴν πρώτην χιλιοϛὺν ἕπεσθαι κατὰ χώραν, τὴν δευτέραν κατ' ὀρὰν ταύτης ἀκολουθεῖν ἔταξε, καὶ διὰ παντὸς οὕτως.

γ'. Αὐτὸς μὲν ἡγεῖτο οὐκ ἀναπαυόμενος, αἱ δὲ ἄλλαι χιλιοϛύες κατ' ὀρὰν ἑκάϛη τοῖς ἔμπροσθεν εἵπονθο· ἔπεμψε δὲ καὶ ὑπηρέτας δύο ἐπὶ ϛόμα τῆς ἀγυιᾶς, ὅπως εἴ τις ἀγνοοίη, σημαίνοιεν τὸ δέον ποιεῖν. ὡς δὲ ἀφίκοντο

praefecto cohortis loco primo in acie constituto, vt in fronte consisteret, cohorte singulatim ducta, latus ipse dextrum tenens; et iussit hunc idem secundo imperare, vt ita imperatum per vniuersos traderetur.

2. Illi dicto audientes, et imperant haec celeriter, et celeriter imperata faciunt: breuique tempore frons ad ducentos, (tot enim praefecti cohortium erant) densitas agminis ad centum habuit. Quumque iam hoc ordine constitissent, sequi eos ita iussit, vt ipse praecederet: et mox citato gradu praecedebat. Quia vero viam, quae tendebat ad regiam, arctiorem animaduertit esse, quam vt omnes in fronte progredi possent: iussit primos in ordine millenos milites ita se sequi, vt collocati fuerant; et millenos alteros a tergo sequi hos primos, idemque per totum agmen ita seruari praecepit.

3. Igitur praeibat ipse sine remissione, militesque milleni semper totidem praecedentibus a tergo succedebant. Ministros etiam duos ad ipsius aditum vitae misit, qui significarent ignorantibus, quid facto esset opus. Quum autem

(b) Monet Leunclauius rectius legendum esse τριακοσίων.

δὲ ὅτι τά τε σώματα περιπατοῦντες ἀσκεῖτε, καὶ τὰς ψυχὰς ὠφελεῖτε διδάσκοντες. ἐπεὶ οὖν πάντα διπλᾶ ποιεῖτε, διπλῆν ὑμῖν δίκαιον καὶ τὴν εὐωχίαν παρέχειν. μὰ Δί', ἔφη ὁ ταξίαρχος, μήτοι γε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, εἰ μὴ καὶ διπλᾶς τὰς γαστέρας ἡμῖν παρέξεις. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτω τὸ τέλος τῆς σκηνῆς ἐποιήσαντο. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κῦρος ἐκάλεσε ταύτην τὴν τάξιν, ὥσπερ ἔφη, καὶ τῇ ἄλλῃ. αἰσθανόμενοι δὲ ταῦτα καὶ οἱ ἄλλοι, τοὐλοιπὸν πάντες αὐτὼς ἐμιμοῦντο.

ΚΕΦ. δ'.

Ἐξετασιν δέ ποτε τῶν Κύρου πάντων ποιουμένου ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ σύνταξιν, ἦλθε παρὰ Κυαξάρους ἄγγελος, λέγων ὅτι Ινδῶν παρεῖη πρεσβεία. κελεύει οὖν σε ἐλθεῖν ὡς τάχιστα. φέρω δέ σοι, ἔφη ὁ ἄγγελος, καὶ στολὴν τὴν καλλίστην παρὰ Κυαξάρους. βούλεται γάρ σε ὡς εὐκοσμότατα καὶ λαμπρότατα προσελθεῖν, ὡς ὀψομένων τῶν Ινδῶν ὅπως ἂν προσίῃς. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος παρήγγειλε τῷ πρώτῳ

tim quod et corpora deambulando exercetis, et animos docendo meliores redditis. Et vero, quum omnia duplicia faciatis, aequum est vobis etiam duplex epulum praeberi. Minime profecto, ait cohortis illius praefectus, vno quidem die: nisi nobis duplices etiam ventres dabis. Ac tum quidem hoc pacto finis contubernio huic impositus fuit. Cyrus vero illum ordinem, quemadmodum dixerat, et postridie, et sequenti etiam hunc die vocauit. Quae quum et ceteri animadverterent, vniuersi deinceps hos imitabantur.

CAP. IV.

Quum autem Cyrus aliquando militem vniuersum in armis lustraret et instrueret, venit ab Cyaxare nuntius, qui diceret, ab Indis legatos adesse: iubere Cyaxarem, quamprimum ad se veniret. Quin et vestem, inquit ille nuntius, pulcherrimam ab Cyaxare tibi fero. Cupit enim te quam ornatissime splendidissimeque venire: quippe quem accedentem Indi sunt spectaturi. Quae quum Cyrus audisset, imperat praefecto

τιμᾷν, ἰδρῶτι καὶ σπουδῇ καὶ αὐτὸς κεκοσμημένος, καὶ σὲ κοσμῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιδεικνύς σοι ἕτω πειθομένους; Κῦρος μὲν δὴ ταῦτα εἶπεν. ὁ δὲ Κυαξάρης νομίσας αὐτὸν ὀρθῶς λέγειν, ἐκέλευσεν ἄγειν τοὺς Ινδούς.

ς'. Οἱ δ' Ινδοὶ εἰσελθόντες ἔλεξαν ὅτι πέμψειε σφᾶς ὁ Ινδῶν βασιλεὺς, καὶ κελεύσειεν ἐρωτᾶν, ἐξ ὅτου ὁ πόλεμος εἴη Μήδοις τε καὶ τῷ Ασσυρίῳ. ἐπεὶ δέ σου ἀκούσαιμεν, ἐκέλευσεν εὖ ἐλθόντας πρὸς τὸν Ασσύριον, καὶ ἐκείνου τὰ αὐτὰ ταῦτα πυθέσθαι. τέλος δ' αὖ ἀμφοτέροις ὑμῖν ἐπεῖν, ὅτι ὁ Ινδῶν βασιλεὺς, τὸ δίκαιον σκεψάμενος, φαίη μετὰ τοῦ ἀδικουμένου ἕσεσθαι.

ζ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Κυαξάρης εἶπεν· ἐμοῦ τοίνυν ἀκούετε, φασὶ, ὅτι οὐκ ἀδικοῦμεν τὸν Ασσύριον οὐδέν· ἐκείνου δ' ἐλθόντες πυνθάνεσθε, ὅ, τι λέγει. παρὼν δὲ ὁ Κῦρος ἤρετο τὸν Κυαξάρην, ἦ καὶ ἐγὼ, ἔφη, εἶπω ὅ, τι γιγνώσκω; καὶ ὁ Κυαξάρης ἐκέλευσεν. ὑμεῖς μὲν τοίνυν, ἔφη, ἀπαγγείλατε τῷ Ινδῶν βασιλεῖ τάδε, (εἰ μή τι ἄλλο δοκεῖ Κυαξάρει) ὅτι φαμὲν ἡμεῖς, εἴ τι φησὶν ὑφ' ἡμῶν ἀδικεῖσθαι ὁ Ασσύριος, αἱρήσεσθαι αὐτὸν τὸν τῶν Ινδῶν βασιλέα δικαστήν.

η'. Οἱ

pareo; et sudore celeritateque cum ipse ornatus adsum, tum te orno, et caeteros etiam tibi tantopere obsequentes exhibeo? Haec Cyrus vbi dixisset, visus est Cyaxari recte loquutus. Itaque iussit, vt Indi adducerentur.

6. Illi vero ingressi, se missos ab rege Indorum aiebant, ac iussos interrogare, qua de re bellum inter Medos et Assyrium susceptum esset. Ac te quidem postquam audissemus, vt ad Assyrium quoque profecti, de his ipsis etiam ex illo quaereremus, iussit. Tandem vtrique vestrum indicaremus, regem Indorum dicere, se iuris et aequi ratione habita, staturum ab illo cui fieret iniuria.

7. Ad haec Cyaxares: Me igitur auditis, inquit, nulla nos Assyrium iniuria adficere. Quid ipse dicat, profecti ad eum, exquirite. Cyrus autem qui aderat, Cyaxarem interrogans: Num et ipse dicam, ait, quod sentio? Quumque is iussisset: Indorum, inquit, regi haec nuntiate, (nisi quid aliud Cyaxari videtur) dicere nos; si quam a nobis sibi factam iniuriam dicat Assyrius, ipsum nos Indorum regem arbitrum accipimus.

8. His

ἀφίκοντο ἐπὶ τὰς Κυαξάρους θύρας, παρήγγειλε τῷ πρώτῳ ταξιάρχῳ τὴν τάξιν εἰς δώδεκα τάττειν βάθος, τοὺς δὲ δωδεκάρχας ἐν μετώπῳ καθίσαναι περὶ τὸ βασίλειον· καὶ τῷ δευτέρῳ ταυτὰ ἐκέλευσε παραγγεῖλαι, καὶ διαπαντὸς ὕτως. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν.

δ'. Ο δ' εἰσήει πρὸς τὸν Κυαξάρην ἐν τῇ Περσικῇ στολῇ ὀλίγον τι ὑβρισμένῃ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κυαξάρης, τῷ μὲν τάχει ἥσθη, τῇ δὲ φαυλότητι τῆς στολῆς ἠχθέσθη, καὶ εἶπε· τί τοῦτο, ὦ Κῦρε, οἷον πεποίηκας, ὕτω φανεὶς τοῖς Ινδοῖς; ἐγὼ δ', ἔφη, ἐβουλόμην σε ὡς λαμπρότατον φανῆναι. καὶ γὰρ ἐμοὶ κόσμος ἂν ἦν τοῦτο, ἐμῆς ὄντα ἀδελφῆς υἱὸν ὁτιμεγαλοπρεπέστατον φαίνεσθαι.

ε'. Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε· καὶ ποτέρως ἂν, ὦ Κυαξάρη, μᾶλλόν σε ἐκόσμουν, εἴπερ πορφυρίδα ἐνδὺς, καὶ ψέλλια λαβὼν, καὶ στρεπτὸν περιθέμενος, σχολῇ κελεύοντι ὑπήκοόν σοι, ἢ νῦν, ὅτε σὺν τοσαύτῃ καὶ τοιαύτῃ δυνάμει ὕτως ὀξέως σοι ὑπακούω, διὰ τὸ σὲ τιμᾶν,

autem Cyaxaris ad portam perventum esset, praefecto primae cohortis imperat, sic cohortem instrueret, vt eius denitas duodenos contineret: praefectos autem duodenum militum propter regiam in frontem constitueret; eadem secundo iubet imperari, et sic deinceps omnibus. Atque haec illi faciebant.

4. Cyrus autem ipse, quum ad Cyaxarem veste indutus Persica, minime ornatu alieno contaminata, ingressus esset: Cyaxares eo conspecto, celeritate quidem delectabatur, at vilitate vestis offensus: Quid hoc, inquit, est Cyre? cuiusmodi rem facis, qui habitu tali in conspectum Indorum venis? Ego vero te quam splendidissimum conspici volebam. Nam hoc ipsum ornamento mihi fuisset, si tu, meae sororis filius, multo magnificentissimus visus esses.

5. Et Cyrus ad haec: vtro te modo, inquit, magis ornassem, mi Cyaxares, si purpura indutus, adhibitis armillis, torquatus etiam, tibi mandanti lente paruissem: an nunc potius, quum tali tantoque stipatus exercitu, tam velociter, honoris tui causa, tibi pareo;

Ταῦτ' ἂν ἐγὼ ἅτως προγινώσκων, χρημάτων δοκῶ προσδεῖσθαι. πρὸς μὲν ἂν σὲ πάντα ὁρᾶν, ὃν αἰσθάνομαι δαπανῶντα πολλά, ἄτοπόν μοι δοκεῖ εἶναι· σκοπεῖν δ' ἀξιῶ κοινῇ καὶ σὲ καὶ ἐμέ, ὅπως σε μὴ ἐπιλείψῃ χρήματα. ἢν γὰρ σὺ ἄφθονα ἔχῃς, οἶδ' ὅτι καὶ ἐμοὶ εἴη λαμβάνειν ὁπότε δεοίμην, ἄλλως τε καὶ εἰ εἰς τοιοῦτόν τι λαμβάνοιμι, ὃ μέλλει καὶ σοὶ δαπανηθὲν βέλτιον εἶναι.

Εναγχος ἂν ποτέ σε μέμνημαι ἀκύσας, ὡς ὁ Αρμένιος καταφρονοίη σε νῦν, ὅτι ἀκούει τὰς πολεμίας προσιόντας ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἅτε στράτευμα πέμποι, ἅτε τὸν δασμὸν, ὃν ἔδει, ἀπάγοι. ποιεῖ γὰρ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐκεῖνος· ὥστε ἐγώ τε ἀπορῶ, πότερόν μοι κρεῖττον στρατεύεσθαι καὶ πειρᾶσθαι ἀνάγκην αὐτῷ προσθεῖναι, ἢ λυσιτελεῖ ἐάσαι ἐν τῷ παρόντι, μὴ καὶ τοῦτον πολέμιον πρὸς τοῖς ἄλλοις προσθώμεθα.

θ'. Καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο· αἱ δ' οἰκήσεις αὐτῶν πότερον ἐν ἐχυροῖς χωρίοις εἰσὶν, ἢ ἐν εὐεφόδοις; καὶ ὁ Κυαξάρης

Haec igitur ego quum animaduertam, pecuniis mihi pluribus opus esse puto. Vt autem in omnibus vnum ad te respiciam, quem sumtus graues facere satis intelligo, mihi quidem absurdum videtur. Itaque communi consilio prouidendum vtrique arbitror, ne pecunia te deficiat. Nam si eius tibi sit copia, scio mihi quoque facultatem accipiendi non defuturam, quum opus erit: praesertim si eam in eiusmodi quendam vsum accepero, in quem expensa tibi quoque maius commodum adferat.

Nuper igitur audire de te memini, Armenium te modo contemnere, qui hostes aduersum nos aduentare audiat; ac neque copias mittere, neque tributum debitum adferre. Nimirum, inquit, facit haec ille, mi Cyre: vt equidem dubius sim animi, an expediat hominem bello adgredi, et ad cogendum vim adhibere; an magis profuerit, in hoc quidem tempore missum eum facere, ne hunc etiam ceteris hostibus nostris adiungamus.

9. Tum Cyrus iterum interrogabat: Num vero domicilia munitis in locis habent, an iis, quae adiri facile possint? Habent

ή. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσαντες ᾤχοντο. ἐπειδὴ δὲ οἱ Ινδοὶ ἐξῆλθον, ὁ Κῦρος πρὸς τὸν Κυαξάρην ἤρχετο λόγου τοιάδε· ὦ Κυαξάρη, ἐγὼ μέντοι ἦλθον οὐδέν τοι πολλὰ ἔχων ἴδια χρήματα οἴκοθεν· ὁπόσα δ' ἦν, τούτων πάνυ ὀλίγα λοιπὰ ἔχω· ἀνήλωκα δὲ, ἔφη, εἰς τοὺς στρατιώτας· καὶ τοῦτο ἴσως θαυμάζεις σὺ, πῶς ἀνήλωκα ἐγὼ, σοῦ αὐτοὺς τρέφοντος. εὖ ἴσθι, ἔφη, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν, ἢ τιμῶν καὶ χαριζόμενος, ὅταν τινὰ ἀγαθῶν τῶν στρατιωτῶν. δοκεῖ γάρ μοι, ἔφη, πάντας μὲν, ὃς ἂν τις βέλτιστα ἀγαθὸς συνεργὸς ποιεῖσθαι ὁποιουτινοσοῦν πράγματος, ἥδιον εἶναι εὖ τε λέγοντα καὶ εὖ ποιοῦντα παρορμᾶν μᾶλλον, ἢ λυποῦντα καὶ ἀναγκάζοντα. ὃς δὲ δὴ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων ποιήσασθαί τις βούλοιτο συνεργοὺς προθύμους, τούτους παντάπασιν ἔμοιγε δοκεῖ ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις. φίλους γὰρ, οὐκ ἐχθροὺς, δεῖ εἶναι, τοὺς μέλλοντας ἀπροφασίστους συμμάχους ἕσεσθαι, καὶ μήτε ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ ἄρχοντος φθονήσοντας, μήτε ἐν τοῖς κακοῖς *προδώσοντας.

Ταῦτ'

8. His illi auditis abierunt. Quum autem egressi essent, Cyrus ad Cyaxarem hoc vti sermone coepit: Equidem ad te, Cyaxares, ita veni: vt multas mecum pecunias meas domo non adferrem: quas autem habebam, de iis perpusillum aliquid mihi reliquum est, quod eas in militem expenderim. Ac tu fortasse miraris, quo pacto expenderim, quum tu militem alas. Verum scire te volo, non aliter expensas, quam tribuendis praemiis, et largiendo, quoties aliquem militum suspicerem. Nam haec mea sententia est, quoscumque sibi quis ex animo adiungere, quocunque in negotio conficiendo, velit, eos suauius esse, bene tum dicendo tum faciendo potius excitari, quam offendendo et cogendo. Ad res quidem bellicas si quispiam conciliare sibi socios alacres studeat, eos omnino et dictis bonis et factis captandos arbitror. Amicos enim, non hostes, oportet esse, qui nobiscum sine recusatione sint pugnaturi, nec in secundis Imperatoris rebus inuidi, nec in aduersis futuri sint proditores.

Haec

* Al. ἐμμενέσοντας.

αὐτῶν εἰς χεῖρας, καὶ εἴ τις ὁρμῷτο ἐπ' αὐτὰς, ἀπαρασκευασότεροι ἂν λαμβάνοιντο.

ια'. Ἀκουε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἤν τι σοι δόξω λέγειν. ἐγὼ πολλάκις δὴ σὺν πᾶσι τοῖς μετ' ἐμοῦ Πέρσαις τεθήρακα ἀμφὶ τὰ ὅρια τῆς σῆς χώρας καὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ ἱππέας δὲ ἤδη τινὰς προσλαβὼν τῶν ἐνθένδε ἑταίρων ἀφικόμην. τὰ μὲν τοίνυν ὅμοια ποιῶν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, οὐκ ἂν ὑποπτεύοιο· εἰ δὲ πολὺ πλείων ἡ δύναμις φαίνοιτο ἧς εἰώθεις ἔχων θηρᾶν, τοῦτο ἤδη ὕποπτον ἂν γίγνοιτο.

ιβ'. Ἀλλ' ἔστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ πρόφασιν καλὰ σκευάσαι καὶ ἐνθάδε οὐκ ἀπίθανον, καὶ ἤν τις ἐκεῖσε ἐξαγγείλῃ, ὡς ἐγὼ βελόμην μεγάλην θήραν ποιῆσαι, καὶ ἱππέας, ἔφη, αἰτοίην ἄν σε ἐκ τοῦ φανεροῦ. κάλλιστ', ἔφη, λέγεις, ὁ Κυαξάρης. ἐγὼ δέ σοι οὐκ ἐθελήσω διδόναι πλὴν μετρίους τινὰς, ὡς βελόμενος πρὸς τὰ ὄρεια ἐλθεῖν τὰ πρὸς τῇ Ἀσσυρίᾳ. καὶ γὰρ τῷ ὄντι, ἔφη, βέλομαι ἐλθὼν καλὰ σκευάσαι αὐτὰ ὡς ἐχυρώτατα· ὁπότε δὲ

in potestatem nostram venerit: et si quis eos inuadat, minus paratos deprehenderit.

11. Audi igitur, inquit Cyrus, an aliquid dicere tibi videbor. Frequenter ego cum omnibus, qui mecum sunt, Persis, tam ad tuae, quam Armeniorum regionis fines, venatus sum, atque etiam aliquando, quibusdam equitibus hinc e numero sociorum nostrorum mecum sumtis, illuc accessi. Ergo minime suspectus fueris, ait Cyaxares, si his consimilia nunc facias. Sin multo maiores copiae conspiciantur, quam quibus vti ad venandum consueuisti: tum vero res in suspicionem veniet.

12. Sed enim licet, inquit Cyrus, causam quandam non ineptam ad persuadendum et heic praetexere, et si quis istic indicium faciat, velle me magnam venationem instituere, et si palam equites ego abs te petam. Perbelle narras, inquit Cyaxares: atque ego tibi non volam praeter modicos quosdam concedere, quasi qui ad castella regioni Assyriorum finitima sim profecturus. Nam reuera decreui ad ea proficisci, vt quam munitissima reddam. Tu vero tuis cum

Κυαξάρης εἶπεν· αἱ μὲν οἰκήσεις ἃ πάνυ ἐν ἐχυροῖς· ἐγὼ γὰρ τάττε οὐκ ἠμέλησν· ὄρη μέντοι ἐστὶν, ἔνθα δύναιτ' ἂν ἀπελθών, ἐν τῷ παραχρῆμα ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι, τὸ μήτ' αὐτός γε ὑποχείριος γενέσθαι, μηδὲ ὅσα ἐνταῦθα δύναιτο ὑπεκκομίσασθαι, εἰ μή τις πολιορκοίη προσκαθήμενος, ὥσπερ ὁ ἐμὸς πατὴρ ποτε ἐποίησεν. ἐν τάττε δὲ ὁ Κῦρος λέγει ταδε· ἀλλ' εἰ θέλεις ἐμὲ πέμψαι, ἱππέας μοι προσθεὶς, ὁπόσοι δοκοῦσιν ἱκανοὶ εἶναι, οἶμαι ἂν, σὺν τοῖς Θεοῖς, ποιῆσαι αὐτὸν καὶ τὸ στράτευμα πέμπειν, καὶ ἀποδῶναι τὸν δασμόν σοι· ἔτι δὲ ἐλπίζω καὶ φίλον αὐτὸν μᾶλλον ἡμῖν ἔσεσθαι, ἢ νῦν ἐστι.

ι. Καὶ ὁ Κυαξάρης εἶπεν· καὶ ἐγὼ ἐλπίζω ἐκεῖνος ἐλθεῖν πρός σε μᾶλλον, ἢ πρὸς ἡμᾶς. ἀκήκοα γὰρ καὶ συνθηρευτάς τινας τῶν παιδῶν αὐτοῦ σοι γενέσθαι, ὥστε ἴσως ἂν καὶ πάλιν ἔλθοιεν πρός σε. ὑποχειρίων δὲ γενομένων τινῶν αὐτῶν, πάντ' ἂν πραχθείη, ἃ ἡμεῖς βουλόμεθα. ἀκοῦν δοκεῖ σω, ἔφη ὁ Κῦρος, συμφορον εἶναι τὸ λεληθέναι ἡμᾶς ταῦτα βουλευσλας; μᾶλλόν τ' ἂν οἶν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, καὶ ἔλθοι τις αὐτῶν

domicilia, respondit Cyaxares, non admodum munitis in locis. Nam illam ego rem non neglexi. Sunt tamen montes, in quos si se recipiat, statim sic esse tutus possit, vt nec se ipsum hosti dedere, nec quaecunque in illos subuexerit, necesse habeat: nisi quis eum diutius ibidem haerendo obsideat, quemadmodum pater meus olim fecit. Tum Cyrus: Si mittere me voles, inquit, tanta equitum manu mihi adiuncta, quanta sufficiura videbitur: arbitror me, Diis bene iuuantibus, effecturum, vt et copias mittat, et tributum pendat. Immo praeter haec spero confore, vt multo nobis, quam nunc est, sit amicior.

10. Et Cyaxares: Ego quoque spero, inquit, ad te lubentius illos accessuros, quam ad nos. Nam quosdam ex ipsius liberis tecum olim venari solitos audio, qui fortassis ad te rursus accesserint. Eorum vero si quos in potestatem redegeris, omnia confici ex animi nostri sententia poterunt. Ergone tibi conducere videtur, inquit Cyrus, vt haec nostra consilia celentur? Nimirum hoc pacto, ait Cyaxares, et facilius ipsorum aliquis

in

νος ἔπαισέ τε αὐτὸν, καὶ συναρπάσας ἐξῆρε, καὶ ἀπενεγκὼν ἐπὶ λόφον τινὰ ὑπρόσω, ἐχρῆτο τῇ ἄγρᾳ ὅ, τι ἤθελεν. ἰδὼν δὲ ὁ Κῦρος τὸ σημεῖον, ἥδη τε καὶ προσεκύνησε Δία βασιλέα, καὶ εἶπε πρὸς τὺς παρόντας· ἡ μὲν θήρα καλὴ ἔσται, ὦ ἄνδρες, ἢν Θεὸς θέλῃ.

ιέ. Ὡς δὲ πρὸς τοῖς ὁρίοις ἐγένοντο, εὐθὺς, ὥσπερ εἰώθει, ἐθήρα· καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων *ὠγμενον αὐτῷ, ὡς ἐπιόντες τὰ θηρία ἐξανιςαῖεν· οἱ δὲ ἄριςοι καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς διέςησαν, καὶ τὰ ἀνιςάμενα ὑπεδέχοντο καὶ ἐδίωκον, καὶ ἦρχν πολλὺς καὶ σῦς, καὶ ἐλάφυς, καὶ δορκάδας, καὶ ὄνυς ἀγρίυς· πολλοὶ γὰρ ἐν τύτοις τοῖς τόποις ὄνοι καὶ νῦν ἔτι γίγνονται.

ις. Ἐπεὶ δ' ἔληξαν τῆς θήρας, προσμίξας πρὸς τὰ ὅρια τῶν Αρμενίων ἐδειπνοποιήσατο· καὶ τῇ ὑςεραίᾳ αὖθις ἐθήρα, προσελθὼν πρὸς τὰ ὄρη, ὧν ὠρέγετο. ἐπεὶ δ' αὖ ἔληξεν, ἐδειπνοποιεῖτο. τὸ δὲ παρὰ Κυαξάρυ ςράτευμα ὡς ἤθετο προσιὸν, ὑποπέμψας πρὸς αὐτὺς, εἶπεν ἀπέχονλας αὐτῦ δειπνοποιεῖσθαι

et irruit, et percussit eum, raptumque sustulit, ac proximum in collem quum deportasset, pro libidine praeda est vsa. Cyrus autem hoc augurio delectatus, adoratoque Ioue rege, ad eos qui aderant, dixit: Venatio nobis haec, amici, volente Deo, prospera futura est.

15. Quum autem ad fines peruentum esset, statim more suo venabatur. Ac peditum quidem equitumque vulgus in hoc proruebat, vt feras aduentu suo excitaret: praestantissimi vero quique tam peditum quam equitum hinc inde constiterunt; excitatasque feras et excepe-

runt, et insecuti sunt: Itaque multos et apros, et ceruos, et capreas, et asinos syluestres ceperunt. Sunt enim hac etiam tempestate illis in locis asini syluestres permulti.

16. Deinde intermissa venatione, propius ad Armeniorum fines delatus, coenam instrui iussit: ac postridie rursum venari coepit, eos ad montes progressus, quos adpetebat. Heic rursum facto venandi fine, coenauit. Quum autem persentisceret, exercitum Cyaxaris aduentare: clam missis ad eos suis, vt ab se ad duarum fere

* Al. ὥρμησαν.

δὲ σὺ προεληλυθοίης σὺν ᾗ ἔχεις δυνάμει, καὶ θηρᾷς, καὶ δὴ δύο ἡμέρας, πέμψαιμι ἄν σοι ἱκανὰς ἱππέας καὶ πεζὰς τῶν παρ' ἐμοὶ ἠθροισμένων, ἃς σὺ λαβὼν, εὐθὺς ἀνίοις· καὶ αὐτὸς δὲ ἔχων τὴν ἄλλην δύναμιν πειρῴμην μὴ πόρρω ὑμῶν εἶναι, ἵνα, εἴπερ καιρὸς εἴη, ἐπιφανείην.

ιγ'. Οὕτω δὴ ὁ μὲν Κυαξάρης εὐθέως πρὸς τὰ θρέμματα ἤθροιζεν ἱππέας τε καὶ πεζούς, καὶ ἁμάξας δὲ σίτου προέπεμπε τὴν ἐπὶ τὰ θρέμματα ὁδόν· ὁ δὲ Κῦρος εὐθέως ἐθύετο ἐπὶ τῇ πορείᾳ, καὶ ἅμα πέμπων ἤτει τὸν Κυαξάρην ἐπὶ τῶν νεωτέρων ἱππέων. ὁ δὲ, πάνυ πολλῶν βουλομένων ἕπεσθαι, ὀλίγους ἔδωκεν αὐτῷ. προεληλυθότος δ' ἤδη τοῦ Κυαξάρου σὺν δυνάμει καὶ πεζικῇ καὶ ἱππικῇ τὴν πρὸς τὰ θρέμματα ὁδὸν, γίγνεται τῷ Κύρῳ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον ἰέναι καλὰ, καὶ ἅτως ἐξάγει δὴ ὡς εἰς θήραν παρεσκευασμένος.

ιδ'. Πορευομένῳ δὲ αὐτῷ εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ὑπανίσαται λαγώς· ἀετὸς δ' ἐπιπτάμενος αἴσιος ὡς κατεῖδε τὸν λαγὼ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος

cum copiis vbi progressus fueris, ac iam biduum venando consumseris; mittam ego tibi et equitum et peditum apud me collectorum, quantum satis fuerit; quibus tecum sumtis, statim pergas. Ego vero reliquis cum copiis, ne procul a vobis absim, enitar: vt conspiciendum, vbi opportunum fuerit, me praebeam.

13. Hoc igitur modo Cyaxares statim et equites et pedites ad castella cogebat, atque etiam currus cum commeatu ea via, quae ad castella duceret, praemittebat. Cyrus autem, profectionis causa, rem diuinam faciebat, ac simul ad Cyaxarem mittens, equites iuniores [ab eo] petebat. Ille vero, licet admodum multi sequi vellent, paucos solum concessit. Et Cyaxare iam cum copiis equitum peditumque via, quae ad castella ducebat, progresso: Cyro sacra, de suscipienda in Armenium expeditione, auspicata fuerunt. Itaque suos deducit, quasi ad venandum se parasset.

14. Quumque iam iter faceret, mox primo in agro lepus surgit, et aduolans aquila dextra, quum leporem fugientem despexisset, et

τὰς σολὰς, ὅτοι ἂν σοι, εἴ τισιν ἐντυγχάνοιεν τῶν Αρμενίων, ὃς μὲν ἂν συλλαμβάνοντες αὐτῶν κωλύοιεν τῶν ἐξαγγελιῶν, ὃς δὲ μὴ δύναιντο λαμβάνειν, ἀποσοβῶντες ἂν, ἐμποδὼν γίγνοιντο τῷ μὴ ὁρᾶν αὐτὸς τὸ ὅλον στράτευμα, ἀλλ' ὡς περὶ κλοπῶν βουλεύεσθαι.

Καὶ σὺ μὲν, ἔφη, ὅτω ποίει· ἐγὼ δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τὰς ἡμίσεις μὲν τῶν πεζῶν ἔχων, ἅπαντας δὲ τοὺς ἱππέας, πορεύσομαι διὰ τοῦ πεδίου εὐθὺς πρὸς τὰ βασίλεια. καὶ ἢν μὲν ἀνθίσηται, δῆλον ὅτι μάχεσθαι δεήσει· ἢν δ' ἂν ὑποχωρῇ τῷ πεδίῳ, δῆλον ὅτι μεταθεῖν δεήσει. ἢν δ' εἰς τὰ ὄρη φεύγῃ, ἐνταῦθα δὴ, ἔφη, σὸν ἔργον μηδένα ἀφιέναι τῶν πρός σε ἀφικνουμένων. νόμιζε δ' ὥσπερ ἐν θήρᾳ, ἡμᾶς μὲν τοὺς ἐπιζητοῦντας ἕσεσθαι, σὲ δὲ τὸν ἐπὶ ταῖς ἄρκυσι. μέμνησο οὖν ἐκεῖνο, ὅτι φθάνειν δεῖ πεφραγμένους τὰς πόρους πρὶν κινεῖσθαι τὸν θῆρα· καὶ λελῆθέναι δὲ δεῖ τοὺς ἐπὶ τούτοις τεταγμένους, εἰ μέλλουσι μὴ ἀποστρέφειν τὰ προσφερόμενα.

Μὴ

praemiseris; nimirum hi Armeniis occurrentes, partim comprehensos impedire poterunt, ne quod indicium faciant; partim quos comprehendere nequiuerint, absterritos procul arcendo, ne totum exercitum videant, obstabunt: ideoque de vobis haud aliter atque latrunculis consilium capient.

Ac tu quidem ita facito. Ego vero cum prima luce, peditum altera cum parte dimidia, et vniuersis cum equitibus, itinere campestri ad regiam recta proficiscar. Tum si quidem se nobis opposuerit, planum est, necessario pugnam conseren-

dam esse: sin campo cedat, cursu nobis persequendum esse patet: ad montes si denique fugiat, heic scilicet, inquit, tui muneris fuerit, neminem eorum, ad te qui peruenient, dimittere. Perinde scilicet existimabis, atque in venatione, nos quidem eos fore, qui indagabunt: te autem illum qui sit ad plagas. Quamobrem memineris, obstruenda prius esse itinera, quam fera se loco moueat. Quin et occulti sint necesse est, quicunque ad ea collocati fuerint, si quidem ad se procurrentes feras nolint auertere.

πνοποιεῖσθαι ὡς δύο παρασάγγας, τοῦτο προϊδὼν ὡς συμβαλεῖται πρὸς τὸ λανθάνειν. ἐπεὶ δὲ δειπνήσειεν, εἶπε τῷ ἄρχοντι αὐτῶν παρεῖναι πρὸς αὐτόν. μετὰ τὸ δεῖπνον δὲ τοὺς ταξιάρχους ἐκάλει· ἐπεὶ δὲ παρῆσαν, ἔλεξεν ὧδε·

ιζ. Ἄνδρες φίλοι, ὁ Ἀρμένιος πρόσθεν μὲν καὶ σύμμαχος ἦν, καὶ ὑπήκοος Κυαξάρει· νῦν δ', ὡς ἤσθετο τοὺς πολεμίους ἐπιόντας, καταφρονεῖ, καὶ οὔτε στράτευμα πέμπει ἡμῖν, οὔτε τὸν δασμὸν ἀποδίδωσι· νῦν ἂν τοῦτον δεῖ θηρᾶσαι, ἢν δυνώμεθα. ὧδέ μοι ἂν δοκεῖ, ἔφη, ποιεῖν. σὺ μέν, ὦ Χρυσάντα, ἐπειδὰν ἀποκοιμηθῇς ὅσον μέτριον, λάβε τοὺς ἡμίσεις Περσῶν τῶν σὺν ἡμῖν, ἴθι τὴν ὀρεινὴν, καὶ κατάλαβε τὰ ὄρη, εἰς ἃ φασιν αὐτὸν, ὅταν τινὰ φοβηθῇ, καταφεύγειν. ἡγεμόνας δέ σοι ἐγὼ δώσω.

λαμβάνον. γρ: λαβεῖν

Φασὶ μὲν δὴ καὶ δασέα ταῦτα τὰ ὄρη εἶναι, ὥστ' ἐλπὶς ὑμᾶς μὴ ὀφθῆναι· ὅμως δὲ εἰ προπέμποις πρὸ τοῦ στρατεύματος εὐζώνους ἄνδρας, λῃστῶν ἐσπότας καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς

paraſangarum internalium coenarent, edixit. Prouidebat enim futurum, vt hoc ipſum ad fallendum aliquid conduceret. Poſtquam vero coenaſſent, vt ipſorum praefectus ad ſe veniret, iuſſit. A coena praefecti cohortium aduocati quum adveniſſent, in hunc modum loquutus eſt:

17. Antehac, amici, Armenius Cyaxari et ſocietate iunctus fuit, et imperio ſubiectus. Nunc poſtquam hoſtes inaudiit aduentare, ſpreto Cyaxare, neque copias nobis mittit, neque tributum perſoluit. Itaque iam nobis hic venandus eſt, ſi quidem poterimus: ac mihi ſane res in hunc modum gerenda videtur. Tu Chryſanta, poſtquam ſomnum modicum ceperis, dimidiam Perſarum, qui nobiſcum ſunt, partem ſumito: viam montanam ingreditor: montes occupato, ad quos eum confugere aiunt, quum aliquem metuit. Duces ipſe tibi dabo.

Atque hos ſane montes etiam ſaltuoſos et ſpiſſos eſſe perhibent, vt ſpes ſit minime vos conſpectum iri. Si tamen ante exercitum expeditos homines, qui et numero et veſtimentis ſint latronibus ſimiles,

praemiſeris

ιή. Χρυσάνταν μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσας, καὶ ἐπιγαυρωθεὶς τῇ ἐντολῇ Κύρου, λαβὼν τοὺς ἡγεμόνας, ἀπελθὼν, καὶ παραγγείλας ἃ ἔδει τοῖς σὺν αὐτῷ μέλλουσι πορεύεσθαι, ἀνεπαύετο. ἐπεὶ δὲ ἀπεκοιμήθησαν ὅσον ἐδόκει μέτριον εἶναι, ἐπορεύετο ἐπὶ τὰ ὄρη. Κῦρος δὲ, ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο, ἄγγελον προέπεμπε πρὸς τὸν Ἀρμένιον, προειπὼν αὐτῷ λέγειν ὧδε· Κῦρός, ὦ Ἀρμένιε, κελεύει ὕτω ποιεῖν σε, ὅπως ὡς τάχιστα ἔχων ἀπίῃς καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στράτευμα. ἢν δ' ἐρωτᾷ ὅπου εἰμὶ, λέγε τἀληθῆ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις. ἢν δ' ἐρωτᾷ εἰ καὶ αὐτὸς ἔρχομαι, λέγε κἀνταῦθα τἀληθῆ, ὅτι οὐκ οἶδα. ἢν δὲ ὁπόσοι ἐσμὲν πυνθάνηται, συμπέμπειν τινὰ κέλευε καὶ μαθεῖν.

ιθ. Τὸν μὲν δὴ ἄγγελον, ἐπιστείλας ταῦτα, ἐπεμψε, νομίζων φιλικώτερον εἶναι ὕτως, ἢ μὴ προειπόντα πορεύεσθαι. αὐτὸς δὲ συνταξάμενος ἦρι σὺν καὶ πρὸς τὸ ἀνύειν τὴν ὁδὸν καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι, εἴ τι δέοι, ἐπορεύετο. προεῖπε δὲ τοῖς στρατιώταις μηδένα ἀδικεῖν. καὶ εἴ τις Ἀρμενίων τῳ ἐντυγχάνοι,

18. Haec quum Chrysantas, audisset, ad elationem incenso Cyri mandatis animo, duces itineris accipit; atque abiens, quum iis, qui profecturi cum ipso erant, facienda imperasset, quieti se dedit. Quumque tantum somni cepissent, quantum ad mediocritatem satis esse videbatur, ad montes perrexit. Cyrus autem, quum illuxisset, nuntium ad Armenium praemisit, cui prius indicarat, vt in hunc modum hominem adloqueretur: Cyrus, Armenie, sic agas imperat, vt quamprimum ad ipsum cum tributo exercitu-que venias. Quod si te interroget, vbi sim; vera dicito, esse me nimirum in finibus. Sin roget, an et ipse veniam: heic quoque vera loquitor, te nescire. Sin quam multi numerosimus, quaeret; iube tecum aliquem mittat, ac rem cognoscat.

19. Itaque nuncium Cyrus cum his mandatis misit, quod existimaret, hoc modo se humanius facturum, quam si nihil praedicens pergeret. Ipse vero quamoptime cum ad perficiendum iter, tum etiam ad pugnandum, si foret opus, instructis suis progrediebatur: edicens militi, ne iniuria quemquam adficerent; ac si quis obuium aliquem Arme-

Μὴ μέντοι, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἅτως αὖ ποίει, ὥσπερ ἐνίοτε διὰ τὴν φιλοθηρίαν. πολλάκις γὰρ ὅλην τὴν νύκτα ἄϋπνος πραγματεύῃ. ἀλλὰ νῦν ἐάσαι χρὴ τὰς ἄνδρας τὸ μέτριον ἀποκοιμηθῆναι, ὡς ἂν δύνωνται *ὑπνολαχεῖν. μηδέ γε σὺ, ὅτι ἀχ ἡγεμόνας ἔχων ἀνθρώπας πλανᾷ ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀλλ' ὅπῃ ἂν τὰ θηρία ὑφηγῆται, **ταύτῃ μεταθεὶς, μήτοι καὶ νῦν ἅτω τὰ δύσβατα ποιεῦ, ἀλλὰ κέλευε σὺ τὰς ἡγεμόνας, ἐὰν μὴ πάνυ πολὺ ἐλάσσων ἡ ὁδὸς ᾖ, τὴν ῥᾴστην ἡγεῖσθαι. στρατιᾷ γὰρ ἡ ῥᾴστη, ταχίστη· μηδέ γε, ὅτι σὺ εἴθισαι τρέχειν ἀνὰ τὰ ὄρη, μήτοι δρόμῳ ἡγήσῃ, ἀλλ' ὡς ἂν δύνηταί σοι ὁ στρατὸς ἕπεσθαι, τῷ μέσῳ τῆς σπουδῆς ἡγοῦ. ἀγαθὸν δὲ καὶ τῶν δυνατωτάτων καὶ προθύμων ὑπομένοντάς τινας ἐνίοτε παρακελεύεσθαι· ἐπειδὰν δὲ παρέλθῃ τὸ κέρας, ***παροξυντικὸν εἰς τὸ σπεύδειν, πάντας παρὰ τὰς βαδίζοντας τρέχοντας ὁρᾶσθαι.

ιή. Χρυ-

Tu tamen, mi Chryſanta, inquit, ita iam ne feceris, quemadmodum nonnunquam venandi ſtudio facere conſueuiſti. Nam inſomnis totam ſaepe noctem in hoc negotio exigis. At nunc militi modice cubandi facultas eſt concedenda, vt ſomnum poſſint carpere. Neque vero, quia tu montes pererras, ducem nullum habens, ſed curſu ſequi ſolitus quacunque ferae proceſſerint, idcirco nunc etiam per loca penetratu difficilia ſic iter feceris: ſed impera ducibus, vt, niſi aliqua longe breuiſſima via fuerit, per facillima ducant. Nam exercitui via facillima celerrima eſt. Neue item, quia tu montes curſu peruagari es adſuefactus, iam quoque curriculo praeiueris: ſed feſtinatione mediocri praecedito, quo ſequi te poſſit exercitus. Etiam bonum fuerit, quoſdam ex robuſtiſſimis, et inprimis alacribus, interdum cohortandi cauſa ſubſiſtere; quumque cornu proceſſerit, incitamentum erit ad feſtinandum, ſi gradatim incedentibus his, omnes illi currere videantur.

18. Haec

* Al. ὑπνομαχεῖν.

** Al. ταύτῃ μεμάδνκας μετίνναι.

*** Reddit Philelphus ad hunc modum: *Incitanda eſt acceleratio, vt omnes quoad eos, qui ingrediuntur, currere videantur.*

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Ο μὲν δὴ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν· ὁ δὲ Ἀρμένιος, ὡς ἤκουσε τῶ ἀγγέλω τὰ παρὰ τῶ Κύρω, ἐξεπλάγη, ἐννοήσας ὅτι ἀδικοίη, καὶ τὸν δασμὸν λείπων, καὶ τὸ στράτευμα μὴ πέμπων. καὶ τὸ μέγιστον ἐφοβεῖτο, ὅτι ὀφθήσεσθαι ἔμελλε τὰ βασίλεια οἰκοδομεῖν ἀρχόμενος, ὡς ἂν ἱκανὰ ἀπομάχεσθαι εἴη. διὰ πάντα δὴ ταῦτα ὀκνῶν, ἅμα μὲν διέπεμπεν ἀθροίζων τὴν αὑτῶ δύναμιν, ἅμα δ' ἔπεμπε νεὶς τὸν ὄρη τὸν νεώτερον

XENOPHONTIS

HISTORIARVM DE CYRI

INSTITVTIONE

LIBER TERTIVS

CAP. I.

Et Cyrus quidem haec agebat. Quum autem Armenius, de nuntii sermone, mandata Cyri accepisset, perterritus est: quod cum animo suo cogitaret, iniuste se facere, qui neque tributum penderet, neque exercitum mitteret. Maxime vero metum augebat, quod futurum erat vt manifestum fieret, fecisse initium struendae regiae, quo ad propulsandos hostes illa sufficeret. Atque omnes has ob causas trepidans, simul hinc inde dimissis nonnullis, copias suas cogebat, et in montes minorem natu filium

τυγχάνοι, θαῤῥεῖν τε παραγγέλλειν, καὶ ἀγορὰν τὸν βυλόμενον ἄγειν, ὅπυ ἂν ὦσιν, εἴ τις σιτία ἢ ποτὰ τυγχάνοι πωλεῖν βυλόμενος.

ΞΕΝΟ-

Armenium haberet, cum vt bono esse animo iuberet; atque vt ad ea loca, quibus ipsi essent, res venales, qui vellent, aduehe-rent; siue quis esculenta siue potulenta vendere cuperet.

ΧΕΝΟ-

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ὁ παῖς, καὶ αἱ γυναῖκες, καὶ αἱ θυγατέρες ἑάλωσαν, καὶ τὰ χρήματα ὅσα σὺν αὐτοῖς ἀγόμενα ἐτύγχανον. ὁ δὲ Βασιλεὺς αὐτῶν ὡς ἤθετο τὰ γιγνόμενα, ἀπορῶν ποι τράποιτο, ἐπὶ λόφον τινὰ καταφεύγει.

γ'. Ο δ' αὖ Κῦρος ταῦτα ἰδὼν, περιίσταται τὸν λόφον τῷ παρόντι στρατεύματι, καὶ πρὸς Χρυσάνταν πέμψας, ἐκέλευε φυλακὴν τῶν ὀρῶν καταλιπόντα ἥκειν. τὸ μὲν δὴ στράτευμα ἠθροίζετο τῷ Κύρῳ, ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Αρμένιον κήρυκα, ἤρετο ὧδε· εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Αρμένιε, πότερα βέλει αὐτῷ μένων τῷ λιμῷ καὶ τῇ δίψῃ μάχεσθαι, ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβὰς ἡμῖν διαμάχεσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Αρμένιος, ὅτι ἑτέροις βέλοιτο μάχεσθαι. πάλιν ὁ Κῦρος πέμψας ἠρώτα· τί ἂν κάθησαι αὐτόθι, καὶ ἃ καταβαίνεις; ἀπορῶν, ἔφη, ὅ, τι χρὴ ποιεῖν. ἀλλ' ἰδὲν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀπορεῖν σε δεῖ. ἔξεστι γάρ σοι ἐπὶ δίκην καταβαίνειν. τίς δ', ἔφη, ὁ δικάζων; δηλονότι ᾧ ὁ Θεὸς ἔδωκε καὶ ἄνευ δίκης σοι χρήσασθαι ὅ, τι καὶ βέλοιτο.

δ'. Ενταῦθα δὴ ὁ Αρμένιος, γιγνώσκων τὴν ἀνάγκην, καταβαίνει. καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν εἰς τὸ μέσον κἀκεῖνον

filius, et vxores, et filiae captae sunt iis cum opibus, quascumque secum vehebant. Rex vbi quae acciderent, persentisceret; quo se verteret ambigens, in collem quendam fuga se recipit.

3. Quae Cyrus item videns, cum iis, quas secum habebat, copiis collem circumdat; et mittit ad Chrysantam, iubens vt montis custodia relicta veniret. Atque interea dum copias Cyrus cogeret, misso ad Armenium caduceatore, sic eum interrogabat: Dic mihi, ait, Armenie, vtrum istic manens cum fame ac siti pugnare mauis, an in campum apertum descendere, ac nobiscum praelio decernere? Cum neutris pugnare se velle, respondit Armenius. Cyrus iterum misit qui quaererent: Cur igitur istic delides, ac non descendis? Quia quid agendum sit, inquit, ambigo. Sed enim, ait Cyrus, minime debes ambigere. Nam licet ad agendam caussam tibi descendere. Et quis, inquit, iudex erit? Nimirum is, cui Deus potestatem fecit ex arbitrio suo tecum agendi, etiam indicta caussa.

4. Heic Armenius necessitate considerata descendit. Cyrus et ipso,

νεώτερον υἱὸν Σάβαριν, καὶ τὰς γυναῖκας, τήν τε ἑαυτοῦ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ, καὶ τὰς θυγατέρας. καὶ κόσμον δὲ καὶ καλασκευὴν τὴν πλείστου ἀξίαν συναπέπεμπε, προπομπὸς δοὺς αὐτοῖς. αὐτὸς δὲ ἅμα μὲν καλασκευομένους ἔπεμπε, τί πράττοι Κῦρος, ἅμα δὲ συνέταττε τοὺς παραγινομένους τῶν Ἀρμενίων. καὶ ταχὺ παρῆσαν ἄλλοι λέγοντες, ὅτι καὶ δὴ αὐτὸς ἥκοι ὑμᾶς· ἐνταῦθα δὴ ἀκέτι ἔτλη εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλ' ὑπεχώρει.

β'. Ὡς δὲ τοῦτο εἶδον αὐτὸν ποιήσαντα οἱ Ἀρμένιοι, διεδίδρασκον ἤδη ἕκαστος ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ, βουλόμενοι τὰ ὄντα ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἑώρα διαθεόντων καὶ ἐλαυνόντων τὸ πεδίον μεσὸν, ὑποπεμπων ἔλεγεν, ὅτι ἀδενὶ πολέμιος εἴη τῶν μενόντων· εἰ δέ τινα φεύγοντα λήψοιτο, προηγόρευσεν ὅτι ὡς πολεμίῳ χρήσοιτο. ἔτω δὴ οἱ μὲν πολλοὶ κατέμενον· ἦσαν δὲ οἳ ὑπεχώρουν σὺν τῷ βασιλεῖ. ἐπεὶ δὲ οἱ σὺν ταῖς γυναιξὶ προϊόντες ἐνέπεσον εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει, κραυγήν τε εὐθὺς ἐποίουν, καὶ φεύγοντες ἠλίσκοντο πολλοὶ αὐτῶν. τέλος δὲ καὶ ὁ παῖς,

filium Sabarim, et ſuam atque filii vxorem, et filias, et cum his mundum apparatumque maximi petii mittebat, additis etiam, qui deducerent. Praeterea mittebat, qui ſpecularentur quidnam rerum Cyrus ageret: Armenios, qui aderant, inſtruebat. Quum mox adeſſent alii, qui Cyrum ipſummet aduentare vna dicerent: tum vero conferere manum non amplius auſus, ſe ſubducebat.

2. Id quum hominem Armenii facere viderent, quiſque ſuas ad aedes diffugiunt, vt qui res ſuas ſubmouere longius vellent. Et Cyrus campum videns palantibus et abigentibus plenum, ſubmittit qui dicerent; nemini ſe hoſtem futurum, qui remaneret: ſin fugientem aliquem caperet, eum ſe pro hoſte habiturum praedixit. Itaque complures remanebant, quum nonnulli eſſent qui cum rege ſe ſubducerent. At vero qui cum mulieribus anteceſſerant, in eos quum incidiſſent, qui erant in monte: ſtarim ſublato clamore, arreptaque fuga, complures capiuntur. Tandem et filius,

ψευδόμενον φαίνεσθαι, εὖ ἴσθι ὅτι καὶ τῷ συγγνώμης τινὸς τυγχάνειν ἐμποδὼν μάλιστα ἀνθρώποις γίγνεται. ἔπειτα δὲ, ἔφη, συνίσασί μέν σοι καὶ οἱ παῖδες καὶ αἱ γυναῖκες αὗται πάντα ὅσα ἔπραξας, καὶ Ἀρμενίων οἱ παρόντες· ἢν δὲ αἰσθάνωνταί σε ἄλλα ἢ τὰ γιγνόμενα λέγοντα, νομιοῦσί σε καὶ αὐτὸν καταδικάζειν σαυτῷ πάντα τὰ ἔσχατα παθεῖν, ἢν ἐγὼ τάληθῆ πύθωμαι. ἀλλ' ἐρώτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅ, τι βούλει, ὡς τἀληθῆ ἐροῦντος. τοῦτο ἕνεκα καὶ γενέσθω ὅ, τι βούλεται.

ς'. Λέγε δή μοι, ἔφη, ἐπολέμησάς ποτε Ἀστυάγει τῷ τῆς ἐμῆς μητρὸς πατρὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις Μήδοις; ἔγωγ', ἔφη. κρατηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ, συνωμολόγησας δασμὸν οἴσειν, καὶ συστρατεύεσθαι ὅπου ἐπαγγέλλοι, καὶ ἐρύματα μὴ ἕξειν; ἦν ταῦτα. νῦν οὖν δὲ τί ποτε τὸν δασμὸν ἀπήγαγες, ποτε στρατευμα ἔπεμψας, ἐτείχιζές τε τὰ ἐρύματα; καὶ ὃς ἔφη, ἐλευθερίας ἐπεθύμησα. καλὸν γάρ μοι δοκεῖ εἶναι καὶ αὐτὸν ἐλεύθερον εἶναι, καὶ παισὶν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν. καὶ γάρ ἐστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καλὸν μάχεσθαι, ὅπως μή ποτε

te volo, esse hominibus impedimento ad consequendam veniam maximo, si in mendacio deprehendantur. Praeterea liberi tui, et hae mulieres, et Armenii qui adsunt, omnium abs te actorum tibi sunt conscii: qui si te senserint alia dicere, quam facta sint, arbitrabuntur te, tuamet ipsius sententia, suppliciis extremis addici, si veritatem ego resciuero. Tu vero Cyre, quodcumque voles, inquit, interrogato vera dicturum: quidvis tandem ea de caussa mihi euenerit.

6. Dic igitur, inquit, mihi, bellumne gessisti aliquando cum matris meae parente Astyage, Medisque caeteris? Gessi vero, inquit. Victus autem ab ipso, nonne conditiones has accepisti, tributum te adlaturum, et vna cum ipso militaturum, vbicumque denuntiasset, et munitiones habiturum nullas? Ita est. Iam ergo quamobrem neque tributum attulisti, neque misisti exercitum, et munitiones coepisti extruere? Libertatis, inquit, cupiditate tenebar. Nam praeclarum mihi visum est, et me liberum esse, et libertatem liberis meis relinquere. Certe praeclarum est, inquit Cyrus, ita pugnare, ne quis

νον καὶ τὰ ἄλλα πάντα, περιεστρατοπεδεύσατο, ὁμοῦ δὴ πᾶσαν ἔχων τὴν δύναμιν. ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ ὁ πρεσβύτατος παῖς τοῦ Ἀρμενίου Τιγράνης ἐξ ἀποδημίας τινὸς προσῄει, ὃς καὶ σύνθηρος ποτὲ ἐγεγένητο τῷ Κύρῳ· καὶ ὡς ἤκουσε τὰ γεγενημένα, εὐθὺς πορεύεται πρὸς τὸν Κῦρον, ἅπερ εἶχεν. ὡς δὲ εἶδε πατέρα, καὶ μητέρα, καὶ ἀδελφούς, καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους γεγενημένους, ἐδάκρυσεν, ὥσπερ εἰκός. ὁ δὲ Κῦρος ἰδὼν αὐτὸν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφιλοφρονήσατο αὐτῷ, εἶπε δ' ὅτι εἰς καιρὸν ἥκεις, ὅπως σὺ τῆς δίκης ἀκούσῃς παρὼν τῆς ἀμφὶ τοῦ πατρός. καὶ εὐθὺς συνεκάλει τοὺς ἡγεμόνας τούς τε τῶν Περσῶν καὶ τοὺς τῶν Μήδων· παρεκάλει δὲ καὶ εἴ τις Ἀρμενίων τῶν ἐντίμων παρῆν, καὶ τὰς γυναῖκας, ἐν ταῖς ἁρμαμάξαις παρούσας, οὐκ ἀπήλασεν, ἀλλ' εἴα ἀκούειν.

ε'. Ὁπότε δὲ καλῶς εἶχεν, ἤρχετο τοῦ λόγου· καὶ, ὦ Ἀρμένιε, ἔφη, πρῶτον μέν σοι συμβουλεύω ἐν τῇ δίκῃ ταληθῆ λέγειν, ἵνα σοι ἔν γε ἀπῇ τὸ εὐμισητότατον. τὸ γὰρ ψευδόμενον

ipso, et caeteris omnibus in medium receptis, eos castris circumdedit; quum copias iam secum omnes haberet. Hoc ipso tempore Tigranes, natu maximus Armenii filius, peregre adueniebat; quem Cyrus aliquando venationis socium habuerat. Is quum ea, quae acciderant, audisset: statim ad Cyrum ita contendit, vti tum comparatus erat. Vbi vero patrem, matrem, fratres, vxoremque suam, captiuos omnes vidit; vt par erat, illacrumauit. Et Cyrus hominem intuitus, comitate in ipsum alia nulla est vsus, quam quod diceret: Opportune ades, coram futurus auditor in iudicio patris. Statimque duces Persarum et Medorum conuocat, accitis etiam Armeniis, si qui dignitate praestantes aderant. Quin et feminas, quae in carpentis aderant, non repulit; sed audiendi facultatem eis concessit.

5. Quumque opportunum visum esset, dicendi principium fecit. Primum, ait, Armenie, consulo tibi, vt in hac causae cognitione vera dicas, quo vnum illud saltem absit a te, quod odium maximum meretur. Nam certo scire

te

καὶ ὁ Κῦρος σιωπῆσαι κελεύσας, πάλιν εἶπεν· εἶεν, τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα, ὦ Ἀρμένιε· ἡμῖν δὲ τί συμβουλεύεις ἐκ τούτων ποιεῖν; ὁ μὲν δὴ Ἀρμένιος ἐσιώπα, ἀπορῶν πότερα συμβουλεύοι τῷ Κύρῳ, καλακαίνειν ἑαυτὸν, ἢ τἀναντία διδάσκοι, ὧν αὐτὸς ἔφη ποιεῖν· ὁ δὲ παῖς αὐτοῦ Τιγράνης ἐπήρετο τὸν Κῦρον· εἶπέ μοι, ὦ Κῦρε, ἔφη, ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἀπορεῖσθαι ἔοικεν, ἢ συμβουλεύσω περὶ αὐτοῦ ἃ οἶμαί σοι βέλτιστα εἶναι; καὶ ὁ Κῦρος ἡσθημένος, ὅτε συνεθήρα αὐτῷ ὁ Τιγράνης, σοφιστήν τινα αὐτῷ συνόντα καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Τιγράνους, πάνυ ἐπεθύμει αὐτοῦ ἀκοῦσαι ὅ, τι ποτὲ ἐροίη, καὶ προθύμως ἐκέλευε λέγειν ὅ, τι γινώσκοι.

θ'. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη ὁ Τιγράνης, εἰ μὲν ἄγασαι τοῦ πατρὸς ἢ ὅσα βεβούλευται, ἢ ὅσα πέπραχε, τούτων πάνυ σοι συμβουλεύω τοῦτον μιμεῖσθαι· εἰ δέ τοι σοι δοκεῖ πάντα ἡμαρτηκέναι, συμβουλεύω σοι αὐτὸν μὴ μιμεῖσθαι. ἀκοῦσον, ἔφη ὁ Κῦρος, τὰ δίκαια ποιῶν ἥκιστ' ἂν τὸν ἁμαρτάνοντα μιμοίμην. ἔστιν, ἔφη, ταῦτα. κολαστέον

Quibus Cyrus, indicto silentio, rursus inquit: Esto sane, haec iura tua sint Armenie. Nobis autem quid secundum haec faciendum consulis? Tacebat Armenius, dubius secum, an sui necandi consilium Cyro daret, an iis contraria doceret, quae se facturum fuisse dixerat. At filius eius Tigranes, Cyrum interrogans: Quando pater ambigere videtur, inquit, dic mihi Cyre, an consilium de ipso dare debeam tibi, quod ex vsu maxime futurum arbitrer? Cyrus qui animaduerterat, id temporis, quo venari cum ipso Tigranes solebat, quendam hominem doctum, ei familiarem et admirationi magnae fuisse, quid tandem dicturus esset, audire percupiebat. Itaque iubebat alacriter, quod sentiret, proferret.

9. Ego igitur, inquit Tigranes, si tu quaecumque pater vel deliberando instituit, vel patrauit, probas: sic auctor tibi sum quam maxime, vt ipsum imiteris. Sin eum deliquisse omnino statuis, hoc tibi consilii do, ne eum imiteris. Ergo minime delinquentem imitabor, ait Cyrus, si quod iustum est, egero. Ita est, inquit ille.

ποτέ τις δοῦλος μέλλοι γενήσεσθαι. ἢν δὲ δὴ ἢ πολέμῳ κρατηθεὶς, ἢ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον δουλωθεὶς, ἐπιχειρῶν τις φαίνηται τοὺς δεσπότας ἀποστερεῖν ἑαυτὸν, τοῦτον σὺ, πρῶτος εἰπὲ, πότερον ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ καλῶς πράττοντα τιμᾷς, ἢ ὡς ἀδικοῦντα, ἢν λάβῃς, κολάζεις; κολάζω, ἔφη· ὁ γὰρ ἐᾷς σὺ ψεύδεσθαι.

ζ. Λέγε δὴ σαφῶς, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε καθ' ἓν ἕκαστον· ἢν ἄρχων τις τύχῃ καὶ ἁμάρτῃ, πότερον ἐᾷς ἄρχειν, ἢ ἄλλον καθίστης ἀντ' αὐτοῦ; ἄλλον καθίστημι, ἔφη. τί δέ, ἢν χρήματα πολλὰ ἔχῃ, ἐᾷς πλουτεῖν, ἢ πένητα ποιεῖς; ἀφαιρεθήσεται, ἔφη, ἃ ἂν ἔχων τυγχάνῃ· ἢν δὲ καὶ πρὸς πολεμίους αὐτὸν γιγνώσκῃς ἀφιστάμενον, τί ποιεῖς; καλακαίνω, ἔφη· τί γὰρ δεῖ ἐλεγχθέντα ὅτι ψεύδομαι, ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ ταληθῆ λέγοντα;

η. Ενταῦθα δὴ ὁ μὲν παῖς αὐτοῦ ὡς ἤκουσε ταῦτα, περιεσπάσατο τὴν τιάραν, καὶ τοὺς πέπλους κατερρήξατο. αἱ δὲ γυναῖκες ἀναβοήσασαι ἐθρύπλοντο, ὡς οἰχομένου τοῦ πατρὸς, καὶ ἀπολωλότων πάντων σφῶν ἤδη. καὶ

quis vmquam seruus fiat. At si quis vel bello victus, vel quodam alio modo redactus in seruitutem, id moliri deprehendatur, vt dominorum se potestate eximat: huic primus ipse mihi dicito, vtrum ceu viro bono, et recte se gerenti honorem habeas: an eo potius, vt iniuste agentem plectas? Plecto, inquit, non enim concedis mihi vt mentiar.

7. Respondemihi liquido, ait Cyrus, et singulatim in hunc modum: Si quis cum imperio sit, ac delinquat, vtrum esse illum cum potestate pateris, an eius loco constituis alium? Alium constituo. Quid vero, si magnas opes habeat, diuitemne permittis esse, an ad paupertatem redigis? Eripio, inquit, homini, quae possidet. Si ad hostes etiam ipsum deficere animaduertas, quid facis? Occido, inquit. Cur enim potius mendacii conuictus moriar, quam veritatem fassus.

8. Heic Armenii filius, auditis hisce, auulsa tiara, vestes etiam discerpsit. Foeminae vero sublato eiulatu ora sua dilaniabant, quasi et pater iam periisset, et actum de omnibus ipsis esset.

Quibus

νηται. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. πάθημα ἄρα σὺ λέγεις τῆς ψυχῆς εἶναι τὴν σωφροσύνην, ὥσπερ λύπην, ὁ μάθημα· ὁ γὰρ ἂν δήπου, εἴγε φρόνιμον δεῖ γενέσθαι τὸν μέλλοντα σώφρονα ἔσεσθαι, παραχρῆμα ἐξ ἄφρονος σώφρων ἂν τις γένοιτο. τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅπως ἤδη καὶ ἕνα ἄνδρα δι' ἀφροσύνης μὲν ἐπιχειροῦντα κρείττονι ἑαυτῷ μάχεσθαι· ἐπειδὰν δὲ ἡττηθῇ, εὐθὺς πεπαυμένον τῆς πρὸς τοῦτον ἀφροσύνης; πάλιν δ', ἔφη, ὅπως ἐώρακας πόλιν ἀντιτασσομένην πρὸς πόλιν ἑτέραν, ἥτις ἐπειδὰν ἡττηθῇ, παραχρῆμα ταύτῃ, ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι, πείθεσθαι θέλει;

ιά. Ποίαν δ', ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ σὺ τοῦ πατρὸς ἥτταν λέγων, ὅτως ἰσχυρίζῃ σεσωφρονίσθαι αὐτόν; ἐν ᾗ, νὴ Δί', ἑαυτῷ σύνοιδεν ἐλευθερίας μὲν ἐπιθυμήσας, δοῦλος δ' ὡς οὐδεπώποτε γενόμενος· ἃ δὲ ὠήθη χρῆναι λαθεῖν, ἢ φωράσαι, ἢ ἐπιβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. σὲ δὲ οἶδεν, ἃ μὲν ἐβουλήθης ἐξαπατῆσαι αὐτὸν, ὅτως ἐξαπατήσαντα, ὥσπερ

esse. Omnino, ait. Ergo tu sanitatem hanc esse dicis adfectionem animi, sicut est aegritudo, non quiddam disciplina parabile. Verum si prudentem esse necesse est eum, qui mente sanus sit homo futurus: nequaquam subito quis ex insano frugi euaserit. Quid autem, mi Cyre, inquit, nunquam adhuc animaduertisti, hominem etiam vnum, ex insania mentis conantem pugnare cum alio se potiori, quum victus esset, mox dementiae aduersus hunc suae finem feciisse? Non item, ait, ciuitatem vnam aduersus aliam se opponentem vidisti, quae victa confestim alteri parere, quam repugnare mallet?

11. Quam vero, subiecit Cyrus, etiam tu patris victi cladem narras, qua mentis eum ad sanitatem reuocari adfirmes? Quod sibi profecto conscius est, se libertatem adpetendo, ad eam seruitutem redactum, in qua nunquam antehac fuerit: atque etiam nihil eorum perficere potuisse, quae habenda clam, vel furtim agenda, vel conficienda per vim existimarat. Te vero scit in iis, in quibus ipsum fallere volueris, sic se fefelliſſe;

κολαστέον ἄρ' ἂν εἴη, κατά γε τὸν σὸν λόγον, τὸν πατέρα, εἴπερ τὸν ἀδικοῦντα δίκαιον κολάζειν. πότερα δ' ἡγῇ, ὦ Κῦρε, ἄμεινον εἶναι σὺν τῷ σῷ ἀγαθῷ τὰς τιμωρίας ποιεῖσθαι, ἢ σὺν τῇ σῇ ζημίᾳ; ἐμαυτὸν ἄρα, ἔφη, ὅτῳ γ' ἂν τιμωροίμην. ἀλλὰ σὺ μέντοι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μεγάλα γ' ἂν ζημιοῖο, εἰ τοὺς σεαυτοῦ καὶ καινοὺς τότε, ὁπότε σοι πλείστου ἄξιοι εἶεν κεκτῆσθαι. πῶς δ' ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, τότε πλείστου ἄξιοι γίγνοιντο ἄνθρωποι, ὁπότε ἀδικοῦντες ἁλίσκοιντο; εἰ τότε, οἶμαι, σώφρονες γίγνοιντο. δοκεῖ γάρ μοι, ὦ Κῦρε, ὅτως ἔχειν, ἄνευ μὲν σωφροσύνης οὐδ' ἀλλῆς ἀρετῆς οὐδὲν ὄφελος εἶναι. τί γὰρ ἄν, ἔφη, χρήσαιτ' ἄν τις ἰσχυρῷ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σώφρονι, ἢ ἱππικῷ; τί δὲ πλουσίῳ; τί δὲ δυνάστῃ ἐν πόλει; σὺν δὲ σωφροσύνῃ καὶ φίλος πᾶς χρήσιμος, καὶ θεράπων πᾶς ἀγαθός.

ι. Τοῦτο δή, ἔφη, λέγεις ὡς καὶ ὁ σὸς πατὴρ ἐν τῇδε τῇ μιᾷ ἡμέρᾳ ἐξ ἄφρονος σώφρων γεγένηται.

Erit igitur animaduertendum, rint in facinoribus improbis? de tua quidem ratione, in patrem tuum: siquidem iustum est, in hominem iniuste agentem animaduertere. Vtrum igitur, mi Cyre, melius esse ducis, tuo cum commodo poenas te sumere, an tuo cum detrimento? Nimirum hoc pacto, subiecit ille, supplicio me ipsum adfecero. At tu plurimum ipse tibi damni adtuleris, ait Tigranes, si tum occidas tuos, quum tibi quantiuis pretii fuerint, si tua sint in potestate. Verum qui possint esse homines, inquit Cyrus, id temporis maximi pretii, quo deprehensi fue-

Si tum, vt equidem arbitror, frugi fiant. Nam mihi, Cyre, sic esse res comparata videtur, sine sanitate mentis ne quidem virturis cuiusuis alterius vsum vllum esse. Quis enim fuerit vsus hominis robusti, vel fortis, vel equestris rei periti, si sanus mente non sit? quis diuitis? quis hominis in ciuitate potentis? at si mente sit sanus, et amicus omnis vtilis est, et omnis seruus bonus.

10. Hoc igitur, inquit, dicis: etiam patrem tuum, hoc ipso die, de insano frugi hominem factum esse

κλέπτοντας, οὐδὲ τοὺς ψευδομένους τοὺς ἀληθῆ λέγοντας, οὐδὲ τοὺς ἀδικοῦντας τοὺς τὰ δίκαια ποιοῦντας. οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι καὶ νῦν ὁ σὸς πατὴρ ἐψεύσατο, καὶ οὐκ ἐξημπέδωσε τὰς πρὸς ἡμᾶς συνθήκας, εἰδὼς ὅτι ἡμεῖς οὐδ' ὁτιοῦν ὧν Ἀστυάγης συνέθετο, παραβαίνομεν; ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ τοῦτο λέγω, ὡς τὸ γνῶναι μόνον τοὺς βελτίονας, σωφρονίζει, ἄνευ τοῦ δίκην διδόναι ὑπὸ τῶν βελτιόνων, ὥσπερ ὁ ἐμὸς νῦν πατὴρ δίδωσιν.

ιγ'. Ἀλλ', ἔφη ὁ Κῦρος, ὅ γε σὸς πατὴρ πέπονθε μὲν οὐδ' ὁτιοῦν ἔπω κακόν· φοβεῖται μέν τοι, εὖ οἶδ', ὅτι μὴ πάντα τὰ ἔσχατα πάθῃ. οἴει δέ τι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μᾶλλον καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους τοῦ ἰσχυροῦ φόβου; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ μὲν, τῷ ἰσχυροτάτῳ κολάσματι νομιζομένῳ, σιδήρῳ παιόμενοι, ὅμως ἐθέλουσι καὶ πάλιν μάχεσθαι τοῖς αὐτοῖς; οὓς δ' ἂν σφόδρα φοβηθῶσιν ἄνθρωποι, τούτοις οὐδὲ παραμυθουμένοις ἀντιβλέπειν δύνανται; λέγεις σὺ, ἔφη, ὡς ὁ φόβος τοῦ ἔργου κακοῦσθαι μᾶλλον κολάζει τοὺς ἀνθρώπους;

ιδ'. Καὶ

furantur: nec mendacibus eos qui vera dicunt: nec iniuriarum auctoribus eos, qui iuste agunt. An ignoras, inquit, nunc etiam patrem tuum nos fefelliſſe, neque pactis inter nos conventis ſtetiſſe, quamuis ſciret nos nihil eorum, quae Aſtyages pepigit, violaſſe? Equidem nec ipſe dico, ſolum hoc homines frugi reddere, quod ſe meliores norint; ſi non hoc etiam accedat, vt ſe potioribus poenas dent, quemadmodum patri meo nunc vſuenit.

13. At enim, ait Cyrus, tuus pater nihil adhuc mali perpeſſus eſt omnino: metuit quidem, ſat ſcio, ne grauiſſima quaeque patiatur. Ergo tu quidquam exiſtimas, inquit Tigranes, vehemente metu magis homines ſeruilem in modum demiſſos reddere? Num ignoras, eos qui ferro caeduntur, quod animaduerſionis genus grauiſſimum exiſtimatur, tamen aduerſus eoſdem pugnare velle? At quos admodum metuunt homines, eos ne quidem benigne adloquentes audent intueri. Hoccine dicis, inquit, metum hominibus maiori eſſe ſupplicio, quam ſi reapſe adfligantur?

ὥσπερ ἄν τις τυφλὸς ἢ κωφὸς, καὶ μηδ' ὁτιῶν φρονῶντας ἐξαπατήσειεν· ἃ δὲ ᾠήθης λαθεῖν χρῆναι, ὅτως σὲ οἶδε λαθόντα, ὥστε ἃ ἐνόμιζεν ἑαυτῷ ἐχυρὰ χωρία ἀποκεῖσθαι, ταῦτα εἰρηκὰς αὐτῷ ἔλαθες προκαλασκευάσας. τάχει δὲ τοσοῦτον περιεγένω αὐτοῦ, ὥστε *πόρρωθεν ἔφθασας ἐλθὼν σὺν πολλῷ στόλῳ, πρὶν τοῦτον τὴν παρ' ἑαυτῷ δύναμιν ἀθροίσασθαι.

ιβ'. Επειτα δοκεῖ σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἡ τοιαύτη ἧτλα σωφρονίζειν ἱκανὴ εἶναι ἀνθρώπους τοῦ γνῶναι ἄλλους ἑαυτῶν βελτίονας ὄντας; πολύ γε μᾶλλον, ἔφη ὁ Τιγράνης, ἢ ὅταν μάχῃ τις ἡττηθῇ. ὁ μὲν ἰσχύι κρατηθεὶς ἔσιν ὅτε ᾠήθη τὸ σῶμα ἀσκήσας ἀναμαχεῖσθαι· καὶ πόλεις γε ἁλῶσαι, συμμάχους προσλαβόντα, οἴονται ἀναμαχέσασθαι ἄν· ὃς δ' ἂν βελτίους τινὲς ἑαυτῶν ἡγήσωνται, τούτοις πολλάκις καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἐθέλουσι πείθεσθαι. σὺ, ἔφη, ἔοικας οὐκ οἴεσθαι τοὺς ὑβριστὰς γιγνώσκειν τοὺς ἑαυτῶν σωφρονεστέρους, οὐδὲ τοὺς κλέπτας τοὺς μὴ κλέπτοντας,

ac si quis caecos, aut surdos, et nullius etiam mentis homines fallat. Quae autem occultanda putaris, ea sic te clam habuisse scit; vt quae loca sibi parata esse tutissima existimabat, haec ei tu septa prius effeceris, quam ipse persentisceret. Celeritate vero tantum eum superasti, vt e locis procul dissitis magno cum exercitu profectus ipsum anteverteris prius, quam copias sibi proximas cogeret.

12. At vero tibine videtur, inquit Cyrus, hominis ita victi clades sufficere ad efficiendum vt frugi sit, atque alios se potiores adgnoscat? Multo sane magis, ait Tigranes, quam quum in pugna quis inferior discedit. Quippe non nemo robore inferior, rursus exercito corpore, se pugnam instauraturum putat: et captae ciuitates, adscitis belli sociis, denuo posse pugnari existimant. Verum quos aliquis seipsis praestantiores arbitrantur, iis nonnunquam nulla etiam adacti necessitate parere volunt. Videris tu, subiecit Cyrus, non existimare, hominibus petulantibus alios se continentiores esse notos: nec furibus illos qui non furantur;

* Al. πρόσθεν.

εἶναι καὶ εὐτυχοῦντα ἐξυβρίσαι, καὶ πλαίσαντα ταχὺ πλῆξαι, καὶ ἀνεθέντα πάλιν αὖ μέγα φρονῆσαι, καὶ πάλιν αὖ πράγματα παρασχεῖν. ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχει μὲν προφάσεις τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα, ὥστε ἀπιστεῖν ἡμῖν· ἔξεστι δέ σοι καὶ φρούρια ἐντειχίζειν, καὶ τὰ ἐχυρὰ κατέχειν, καὶ ἄλλο ὅ, τι ἂν βούλῃ πιστὸν λαμβάνειν. καὶ μέντοι, ἔφη, ἡμᾶς μὲν ἔξεις οὐδέν τι τούτοις μέγα λυπουμένους· μεμνησόμεθα γὰρ ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν αἴτιοι ἐσμέν. εἰ δέ τινι τῶν ἀναμαρτήτων παραδιδοὺς τὴν ἀρχήν, ἀπιστῶν αὐτὸς φανείης, ὅρα μὴ ἅμα τε εὖ ποιήσῃς, καὶ ἅμα σὲ φίλον νομίσωσί σε. εἰ δ' αὖ φυλαττόμενος τὸ ἀπεχθάνεσθαι, μὴ ἐπιθῇς αὐτοῖς ζυγὰ τῷ μὴ ὑβρίσαι, ὅρα μὴ ἐκείνους αὖ δείσῃ σε σωφρονίζειν ἔτι μᾶλλον ἢ ἡμᾶς νῦν ἐδέησεν.

ις'. Ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς Θεούς, ἔφη, τοιούτοις μὲν ἔγωγε ὑπηρέταις, οὓς εἰδείην ἀνάγκῃ ὑπηρετοῦντας, ἀηδῶς ἄν μοι δοκῶ χρῆσθαι. οὓς δὲ γιγνώσκειν δοκοίην ὅτι εὐνοίᾳ

nis esse, prosperis rebus insolenter agere, aduersis subito consternari, et libertatem nactum rursus efferri animo, deque integro negotium facessere. Est ita profecto, inquit, Cyre: delicta nostra suggerunt illa quidem causas, ne fides nobis habeatur. Sed enim tua est in potestate, praesidia castellis imponere, locaque munita tenere, atque aliud, quodcunque voles, fidei pignus capere. Nos quidem ii erga te erimus, qui rebus his magnopere non offendantur. Nam recordaturi sumus, horum nos auctores existere. Quod si ex iis alicui tradito imperio, qui nihil in te deliquerint, fidem ipse non habere videberis, caue, ne simul et beneficium praestes et amicus illis haud esse puteris. Rursus si, dum cauebis, ne odio graueris, iuga ipsis non imposueris, quominus insolenter se gerant: vide, ne illi magis etiam quam nos modo, tibi sint ad mentem sanam reuocandi.

16. At ego me profecto, inquit Cyrus, eiusmodi ministris, quos sciam adductos necessitate suas praestare mihi operas, illubenter vsurum arbitror. Quos autem animaduertere viderer,

ιδ'. Καὶ σύ γε, ἔφη, οἶδα ὅτι ἀληθῆ λέγω· ἐπίσασαι γὰρ ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι μὴ φύγωσι πατρίδα, καὶ οἱ μέλλοντες μάχεσθαι, δεδιότες μὴ ἡττηθῶσιν, ἀθύμως διάγουσι· καὶ οἱ πλέοντες, μὴ ναυαγήσωσι, καὶ οἱ δουλείαν καὶ δεσμὸν φοβούμενοι, ὅτοι μὲν ὅτε σίτου, ὅθ' ὕπνου δύνανται τυγχάνειν διὰ τὸν φόβον. οἱ δὲ ἤδη μὲν φυγάδες, ἤδη δ' ἡττημένοι, ἤδη δὲ δουλεύοντες, ἔστιν ὅτε δύνανται μᾶλλον τῶν εὐδαιμόνων ἐσθίειν τε καὶ καθεύδειν. ἔτι δὲ φανερώτερον καὶ ἐν τοῖσδε, οἷον φόβημα ὁ φόβος. ἔνιοι γὰρ φοβούμενοι μὴ ληφθέντες ἀποθάνωσι, προαποθνήσκουσιν ὑπὸ τοῦ φόβου, οἱ μὲν ῥιπτοῦντες ἑαυτούς, οἱ δὲ, ἀπαγχόμενοι, οἱ δὲ, ἀποσφαττόμενοι. οὕτω πάντων τῶν δεινῶν ὁ φόβος μάλιστα καταπλήττει τὰς ψυχάς. τὸν δ' ἐμὸν πατέρα, ἔφη, νῦν πῶς δοκεῖς διακεῖσθαι τὴν ψυχήν, ὃς οὐ μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ, καὶ περὶ γυναικὸς, καὶ περὶ πάντων τῶν τέκνων δουλείας φοβεῖται;

ιε'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἀλλὰ νῦν μὲν ἔμοιγε οὐδὲν ἄπιστον οὕτω τοῦτον διακεῖσθαι. δοκεῖ μέντοι μοι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι

14. Tu quoque verum me dicere, ait, nosti. Scis enim, eos qui metuunt, ne in exsilium e patria pellantur, et qui pugnaturi metuunt ne succumbant, in moerore degere. Itidem qui inter navigandum metuunt ne naufragium faciant, et qui seruitutem ac vincula timent, ne cibo quidem ac somno prae metu frui possunt. At qui iam sunt exsules, quique iam victi sunt, iam serui, nonnunquam possunt etiam magis quam fortunati homines, cibo et somno vti. Manifestius est etiam in his, quale onus sit metus. Quippe nonnulli dum metuunt ne capti morte multentur; prae metu mortem prius oppetunt, vel in praecipitium acti, vel strangulati, vel sibi ipsis manus adferentes. Vsque adeo metus, inter omnes res terribiles, maximo impetu animos percellit. Ac patri quidem meo, ait, quid esse nunc animi putas, qui non solum sua, sed etiam mea, et vxoris, et omnium liberorum causa seruitutem metuit?

15. Et Cyrus: Credo equidem, inquit, haud difficulter, sic modo hunc affectum animo esse. Verum arbitror eiusdem hominis

σιλεὺς εἴη, ἅτος καὶ λαβὼν τὴν ἀρχὴν, μεγίσην ἂν σοι χάριν εἰδείη. εἰ δέ τι σοι, ἔφη, μέλει καὶ τῶ ὡς ἥκιστα τεταραγμένα τάδε καταλιπεῖν ὅταν ἀπίῃς, σκόπει, ἔφη, πότερον ἂν οἴει ἠρεμαιτέρως ἔχειν τὰ ἐνθάδε, καινῆς γενομένης ἀρχῆς, ἢ τῆς εἰωθυίας καταμενούσης. εἰ δέ τι σοι μέλει καὶ τῶ ὡς πλείσην στρατιὰν ἐξάγειν, τίνα ἂν οἴει μᾶλλον ἐξετάσαι ταύτην ὀρθῶς τῶ πολλάκις αὐτῇ κεχρημένος; εἰ δὲ καὶ χρημάτων δεήσῃ, τίνα ἂν ταῦτα νομίζεις ἐκπορίσαι κρεῖττον τῶ καὶ εἰδότος καὶ ἔχοντος πάντα τὰ ὄντα; ὦ γαθὲ, ἔφη, Κῦρε, φύλαξαι μὴ ἡμᾶς ἀποβαλὼν, σαυτὸν ζημιώσῃς πλείω ἢ ὁ πατὴρ ἠδυνήθη σε βλάψαι.

ιή. Ο μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν· ὁ δὲ Κῦρος ἀκούειν ὑπερήδετο, ὅτι ἐνόμιζε περαίνεσθαι πάντα αὐτῷ, ὅσαπερ ὑπέσχετο Κυαξάρει πράξειν. ἐμέμνητο γὰρ εἰπὼν ὅτι καὶ Φίλον οἴοιτο μᾶλλον αὐτὸν ἢ πρόσθεν ποιήσειν. ἐκ τούτου δὴ τὸν Αρμένιον ἐρωτᾷ, ἢν δὲ δὴ ταῦτα πείθωμαι ὑμῖν, λέγε μοι

gem non esse, maximam tibi gratiam habiturum, si abs te imperium impetrauerit. Quod si etiam curae tibi est, inquit, vt res heic quam minime turbatas, vbi discesseris, relinquas: considera, num tranquilliora futura sint omnia, nouato imperio, an vsitato remanente. Itidem si curae tibi est, vt exercitum amplissimum educas; quem existimas huius delectum rectius habiturum, quam qui eo saepius est vsus? Si pecunia quoque tibi sit opus, quem rectius illo confecturum hanc putas, qui et nouit, et habet, quidquid eius heic est? Mi Cyre, vir optime, caue ne nobis amissis, maiori te detrimento adficias, quam quo adficere te pater hic meus potuisset.

18. Huiusmodi quaedam Tigranes proferebat. Cyrus autem haec audiens, mirifice delectabatur, quod arbitraretur omnia sibi confecta iam esse, quae Cyaxari facturum se receperat. Nam dixisse meminerat, existimare se, futurum, vt maiori Armenius amicitia ipsis adiungeretur opera sua, quam inter eos antea fuisset. Itaque deinceps Armenium ipsum compellat. Si vobis, inquit, in his morem

εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ ἐμῇ τὸ δέον συλλαμβάνοιεν, τούτους ἄν μοι δοκῶ καὶ ἁμαρτάνοντας ῥᾷον φέρειν ἢ τοὺς μισοῦντας μὲν, ἔκπλεω δὲ πάντα ἀνάγκῃ διαπονουμένους. καὶ ὁ Τιγράνης πρὸς ταῦτα, φιλίαν δ', ἔφη, παρὰ τίνων ἄν ποτε λάβοις τοσαύτην, ὅσην σοι παρ' ἡμῶν ἔξεστι κτήσασθαι νῦν; παρ' ἐκείνων οἶμαι, ἔφη, παρὰ τῶν μηδεπώποτε ὅτως πολεμίων γεγενημένων, εἰ ἐθέλοιμι εὐεργετεῖν αὐτούς, ὥσπερ σὺ κελεύεις με νῦν εὐεργετεῖν ὑμᾶς.

ιζ'. Η καὶ δύναιο ἂν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐν τῷ παρόντι εὑρεῖν νῦν ὅτῳ ἂν χαρίσαιο ὅσαπερ τῷ ἐμῷ πατρί; αὐτίκα, ἔφη, ἤν τινα ἐᾷς ζῆν τῶν σε μηδὲν ἠδικηκότων, τίνα σοι τοῦτο χάριν οἴει αὐτὸν εἴσεσθαι; τί δὲ; ἂν αὐτῷ τέκνα καὶ γυναῖκα μὴ ἀφαιρῇ, τίς σε τοῦτο ἕνεκα φιλήσει μᾶλλον ἢ ὁ νομίζων προσήκειν ἑαυτῷ ἀφαιρεθῆναι; τὴν δ' Αρμενίων βασιλείαν εἰ μὴ ἔχει, οἶσθα τινα λυπούμενον μᾶλλον ἢ ἡμᾶς; ἀκοῦν καὶ τοῦτο, ἔφη, δῆλον, ὅτι ὁ μάλιστα λυπούμενος εἰ μὴ βασιλεὺς

ex beneuolentia, et mei amore, quod facto sit opus, mecum adgredi: hos ego delinquentes etiam laturum me facilius existimo, quam eos qui, tametsi me oderint, abunde tamen omnia coacti facere studeant. Ad quae Tigranes: A quibus autem, inquit, amorem tantum vmquam consequeris, quantum modo tibi licet a nobis adipisci? Ab iis arbitror, ait Cyrus, qui nunquam hostili fuerint in me animo: si hos adficere beneficio velim, quemadmodum tu iam, vt in vos beneficium conferam, hortaris.

17. Num, mi Cyre, possis, inquit, quemquam hoc tempore reperire, cui tanta largiri queas, quanta patri meo? Primum si aliquem viuere sinas, qui nunquam in te fuerit iniurius; quam illum existimas tibi gratiam habiturum? Quid item, si liberos ipsi, et vxorem non adimas? quis eo te nomine magis diliget, quam qui arbitratur, iure sibi suos eripi? An vllum nosti qui grauius laturus sit, in Armenios se regnum non obtinere, quam nos? Quapropter etiam hoc, ait, perspicuum est; eum, qui molestissime fert, se regem

НБ ОНУ імені І.Мечникова

ἔφερες δασμὸν, διπλασίονα Κυαξάρει ἀπόδος, ὅτι ἔλιπες τὴν φορὰν· ἐμοὶ δ', ἔφη, ἄλλα ἑκατὸν δάνεισον· ἐγὼ δέ σοι ὑπισχνοῦμαι, ἂν Θεὸς εὖ διδῷ, ἀνθ' ὧν ἂν ἐμοὶ δανείσῃς, ἢ ἄλλα πλείονος ἄξια εὐεργετήσειν, ἢ τὰ χρήματα ἀπαριθμήσειν, ἢν δύνωμαι· ἢν δὲ μὴ δύνωμαι, ἀδύνατος ἂν φανοίμην, οἶμαι, ἄδικος δ' ἂν οὐκ ἂν δικαίως κρινοίμην. καὶ ὁ Αρμένιος, πρὸς τῶν Θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, μὴ οὕτω λέγε· εἰ δὲ μή, ἀ θαρρῶν τα με ἔξεις. ἀλλὰ νόμιζε, ἔφη, ἃ ἂν καταλίπῃς, μηδὲν ἧττον σὰ εἶναι ὧν ἂν ἔχων ἀπίῃς.

κ'. Εἶεν, ἔφη ὁ Κῦρος. ὥστε δὲ τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν, πόσα ἄν μοι χρήματα δῴης; ὁπόσα ἂν δυναίμην, ἔφη· τί δὲ ὥστε τοὺς παῖδας; καὶ * ἀντὶ τούτων, ἔφη, ὁπόσα ἂν δυναίμην. ἰκανῶν, ἔφη ὁ Κῦρος, ταῦτα μὲν ἤδη διπλάσια τῶν ὄντων. σὺ δὲ, ἔφη, ὦ Τιγράνη, λέξον μοι, ὁπόσα ἂν πρίαιο, ὥστε τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν; ὁ δὲ ἐτύγχανε νεόγαμός τε ὢν, καὶ

tributi nomine pendebas, duplum Cyaxari soluito, propterea quod solutionem neglexeris. Item mutuo mihi centum altera dato: pro quibus ego mutuo datis tibi polliceor, vel alia me, Deo bene iuuante, beneficia maiora in te collaturum, vel ipsam pecuniam dinumeraturum, si quidem potero. Sin autem, videri quidem, vt arbitror, potero destitutus a facultate reddendi, sed iniustus tamen merito meo non censebor. Et Armenius: Obsecro te profecto, mi Cyre, inquit, noli hoc pacto loqui: ceteroqui minus bono in te animo ero. Existimabis scilicet, quascumque pecunias nobis reliqueris, nihilo minus tuas esse, atque illae sint, quas hinc tecum aufers.

20. Esto, subiecit Cyrus. Verum vt vxorem recipias, quantum mihi pecuniae dederis? Quantum mea in facultate fuerit, inquit. Quid vt liberos? etiam pro his, ait, quantum mea in facultate fuerit. Ergo iam hae, subiecit Cyrus, duplo ampliores fuerint iis quas tu possides. Et tu Tigranes, ait, dic mihi, quanti redimeres, vt vxorem tibi recipere liceret? Is vero nouus tunc forte maritus erat, et

* Al. καὶ τέτων.

μοι σὺ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πόσην μοι στρατιὰν συμπέμψεις, πόσα δὲ χρήματα συμβαλῇ εἰς τὸν πόλεμον; πρὸς ταῦτα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, ὑδὲν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχω ἁπλούστερον εἰπεῖν, ὑδὲ δικαιότερον, ἢ δεῖξαι μὲν ἐμὲ πᾶσαν τὴν δύναμιν τὴν ὅσαν, σὲ δὲ ἰδόντα, ὅσην μὲν ἄν σοι δοκῇ στρατιὰν ἄγειν, τὴν δὲ καταλιπεῖν τῆς χώρας φυλακήν. ὡσαύτως δὲ περὶ χρημάτων, δηλῶσαι μὲν ἐμὲ δίκαιόν σοι πάντα τὰ ὄντα· σὲ δὲ τούτων αὐτῶν γνόντα ὁπόσα τε ἂν βούλῃ φέρεσθαι, καὶ ὁπόσα ἂν βούλῃ καταλιπεῖν.

ιθ'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἴθι, δεῖξόν μοι ὁπόση σοι δύναμις ἐστὶ, λέξον δὲ καὶ πόσα χρήματα. ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος· ἱππεῖς μὲν τοίνυν τῶν Ἀρμενίων εἰσὶν εἰς ὀκτακισχιλίους, πεζοὶ δὲ εἰς τετταράς μυριάδας. χρήματα δ', ἔφη, σὺν τοῖς θησαυροῖς, οἷς ὁ πατὴρ κατέλιπεν, ἔστιν, εἰς ἀργύριον λογισθέντα, τάλαντα πλείω τῶν τρισχιλίων. καὶ ὁ Κῦρος ὐκ *ἐμέλλησεν, ἀλλ' εἶπε, τῆς μὲν τοίνυν στρατιᾶς, ἐπεί σοι, ἔφη, οἱ ὅμοροι Χαλδαῖοι πολεμοῦσι, τὰς ἡμίσεις μοι σύμπεμπε· τῶν δὲ χρημάτων, ἀντὶ μὲν τῶν πεντήκοντα ταλάντων, ὧν ἔφερες

morem gessero, dic mihi Armenie, quantum missurus es exercitum mecum, quantumque pecuniae ad bellum hoc conferes? Ad quae Armenius: Nihil tibi, mi Cyre, ait, nec simplicius nec aequius dicere possum, quam vt copias vniuersas, quas quidem habeo, commonstrem: eas vbi tu videris, quantum tibi visum fuerit, exercitum abducito; illo relicto, qui agro nostro praesidio sit. Itidem de pecuniis; aequum est, vt quas habeam, tibi significem: tu deinde statuas, quantum ex his auferre velis, et quantum relinquere.

19. Cyrus autem: Age igitur, inquit, ostendito mihi quantae tibi sint copiae, quantumque pecuniae habeas, dicito. Heic Armenius: Equites quidem, ait, Armeniis fere sunt octies mille, quadragies mille pedites. Pecuniae vero summa, cum thesauris, quos pater reliquit, ad argentum redacta, tribus talentorum millibus maior est. Et Cyrus nihil cunctatus, De exercitu sane, inquit, partem dimidiam adiungito mihi, quandoquidem Chaldaei finitimi bellum tibi faciunt: de pecunia vero, pro talentis quinquaginta, quae tributi

* Al. ἐμέλλησεν.

κακονοίᾳ τινὶ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἀγνοίᾳ. ὁπόσα δὲ ἀγνοίᾳ ἄνθρωποι ἐξαμαρτάνουσι, πάντα ἀκούσια ταῦτ' ἔγωγε νομίζω. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐπὶ τούτοις εἶπε· φεῦ τοῦ ἀνδρός.

κϚ'. Ὁ δὲ Ἀρμένιος ἔλεξεν ὅτως· ὦ Κῦρε, οὐδ' οἱ ταῖς ἑαυτῶν γυναιξὶ λαμβάνοντες συνόντας ἀλλοτρίους ἄνδρας, διὰ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτὰς καλακτεύουσιν * ὡς σωφρονεστέρας ποιοῦσας τὰς γυναῖκας· ἀλλὰ νομίζοντες ἀφαιρεῖσθαι αὐτὰς τὴν πρὸς ἑαυτὰς φιλίαν, διὰ τοῦτο ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῶνται. καὶ ἐγὼ ἐκείνῳ, ἔφη, ἐφθόνησα, ὅτι μοι ἐδόκει τὸν ἐμοὶ υἱὸν ποιεῖν αὐτὸν μᾶλλον θαυμάζειν ἢ ἐμέ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀλλὰ ναὶ μὰ τὰς Θεὰς, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἀνθρώπινά μοι δοκεῖς ἁμαρτεῖν· καὶ σὺ, ὦ Τιγράνη, συγγίνωσκε τῷ πατρί.

κϚ'. Τότε μὲν δὴ τοιαῦτα διαλεχθέντες καὶ φιλοφρονηθέντες, ὥσπερ εἰκὸς, ἐκ συναλλαγῆς, ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ἁρμαμάξας σὺν ταῖς γυναιξὶν, ἀπήλαυνον εὐφραινόμενοι. ἐπεὶ δ' ἦλθον οἴκαδε, ἔλεγον τῇ Κύρᾳ ὁ μέν τις τὴν σοφίαν, ὁ δὲ τὴν καρτερίαν, ὁ δὲ τὴν πραότη-

maleuolentia, ſed ignorantia, facit. Quaecunque vero per ignorantiam peccant homines; ea praeter animi ſententiam committi equidem arbitror. Ad quae verba Cyrus ait: Hem qualem virum!

22. Armenius autem hoc modo loquutus eſt: Nec illi, mi Cyre, qui viros alios cum vxoribus ſuis familiarius verſantes deprehendunt, ob hanc culpam eos interficiunt, quod magis intelligentes reddant vxores ſuas: ſed quod exiſtimant amorem eos ſibi debitum praeripere, idcirco pro hoſtibus illos habent. Itidem et ipſe illi homini inuidi, quod facere mihi videbatur, vt filius meus ipſum magis quam me admiraretur. Et Cyrus: Profecto, inquit, mi Armenie, humanitus quid deliquiſſe videris, tuque adeo, mi Tigranes, ignoſcito patri.

23. Huiuſmodi quum in hoc tempore inter ſe diſſeruiſſent, amanter, vt par erat, ſe complexi eſſent a reconciliatione: carpentis vna cum vxoribus conſcenſis, laeti auecti ſunt. Quum autem domum veniſſent, Cyri alius ſapientiam commemorabat, fortitudinem alius, alius manſue-

* Al. εὐμαθεστέρας.

καὶ ὑπερφιλῶν τὴν γυναῖκα. ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶν τῆς ψυχῆς πριαίμην, ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη, ἀπάγε τὴν σήν. ἀδὲ γὰρ εἰλῆφθαι ἔγωγε αἰχμάλωτον ταύτην νομίζω, σά γε μὴ πώποτε φυγόντος ἡμᾶς. καὶ σὺ δὲ, ὦ Ἀρμένιε, ἀπάγε τήν τε γυναῖκα καὶ τὰς παῖδας, μηδὲν *ἀντὶ αὐτῶν καταθεὶς, ἵνα εἰδῶσιν ὅτι ἐλεύθεροι πρός σε ἀπέρχονται. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, δειπνεῖτε παρ' ἡμῖν· δειπνήσαντες δὲ ἀπελαύνετε ὅπᾳ ὑμῖν θυμός. ὅτω δὴ κατέμειναν.

κά. Διασκηνούντων δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπήρετο ὁ Κῦρος, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Τιγράνη, σὺ δὴ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀνὴρ ὃς συνεθήρα ἡμῖν; καὶ σύ μοι μάλα ἐδόκεις θαυμάζειν αὐτόν. ἀ γὰρ, ἔφη, ἀπέκτεινεν αὐτὸν ὅτοσὶ ὁ ἐμὸς πατήρ; τί λαβὼν ἀδικοῦντα; διαβεβλῆσθαι αὐτὸν ἔφη ἐμέ. καίτοι, ὦ Κῦρε, ὅτω καλὸς κἀγαθὸς ἦν ἐκεῖνος, ὡς καὶ ὅτε ἀποθνήσκειν ἔμελλε, προσκαλέσας με, εἶπε, μή τι σὺ, ὦ Τιγράνη, ἔφη, ὅτι ἀποκτενεῖ με, χαλεπήνῃς τῷ πατρί. ἀ γὰρ κακονοίᾳ

et ſummo hanc amore complectebatur. Equidem, inquit, vel animae pretio meae redemerim, ne vnquam haec ſeruitutem ſeruiat. Tu igitur, inquit, tuam abducito. Nam equidem eam in captiuitatem veniſſe nequaquam arbitror, quando tu nunquam nos deſeruiſti. Tu quoque Armenie, tam vxorem quam liberos abducito, nullo pro iis pretio ſoluto: vt ſe liberos ad te venire ſciant. Ac modo quidem apud nos coenate, ſumpta vero coena, quo libitum erit animo veſtro, diſcedite. Atque ita manſerunt.

21. Cum autem a coena in tabernaculo verſarentur, interrogans Cyrus: Dic mihi Tigranes, inquit, vbi tandem eſt vir ille, qui nobiſcum venari ſolebat? tu quidem mihi videbaris hominem plurimum admirari. An non, ait, pater hic meus eum occidit? In quo deprehenſum facinore malo? Dicebat, me ab ipſo corrumpi. At vero, mi Cyre, adeo praeclarus et honeſtus vir erat, vt tum etiam, quum moriturus eſſet, arceſſito mihi diceret: Ne tu patri, Tigranes, quidquam ſuccenſueris, quod me morte multabit. Non enim hoc ex maleuo-

* Al. μηδὲν αὐτῶν.

σαι, ὅτι σκευοφορεῖς; ἀλλ' ἡδὺν, ἔφη, ἀκούειν δείσει αὐτήν. ἄξω γάρ· ὥστε ὁρᾶν ἐξέσται αὐτῇ ὅ, τι ἂν ἐγὼ πράττω. ὥρα ἂν, ἔφη, συσκευάζεσθαι ὑμῖν εἴη. νόμιζε, ἔφη, συνεσκευασμένους παρέσεσθαι ὅ, τι ἂν ὁ πατὴρ δῷ. τότε μὲν δὴ ξενισθέντες οἱ στρατιῶται ἐκοιμήθησαν.

ΚΕΦ. β'.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ λαβὼν ὁ Κῦρος τὸν Τιγράνην, καὶ τῶν Μήδων ἱππέων τοὺς κρατίστους, καὶ τῶν ἑαυτῷ φίλων ὁπόσους καιρὸς ἐδόκει εἶναι, περιελαύνων τὴν χώραν κατεθεᾶτο, σκοπῶν ἔ τειχισθείη φρούριον· καὶ ἐπ' ἄκρον τι ἐλθὼν, ἐπηρώτα τὸν Τιγράνην, ποῖα ἂν εἴη τῶν ὀρέων ὁπόθεν οἱ Χαλδαῖοι καταθέοντες λῃΐζοιτο; καὶ ὁ Τιγράνης ἐδείκνυεν. ὁ δὲ πάλιν ἤρετο, νῦν δὲ ταῦτα τὰ ὄρη ἔρημά ἐστιν; ὀ μὰ Δί', ἔφη, ἀλλ' ἀεὶ σκοποί εἰσιν ἐκείνων, οἳ σημαίνουσι τοῖς ἄλλοις ὅ, τι ἂν ὁρῶσι. τί ἦν, ἔφη, ποιοῦσιν ἐπὰν αἴσθωνται; βοηθοῦσιν, ἔφη,

te geſtare audiret? At non opus erit vt audiat, inquit: adducam enim illam, vt videre liceat, quidquid egero. Verum iam, ait, tempus fuerit, vt collectis ſarcinis ad iter vos comparetis. Exiſtimes velim, inquit Tigranes, nos conuiſatis iis, quaecumque pater dederit, adfuturos. Ac tum quidem hoſpitum more milites excepti, quieti ſe dederunt.

CAP. II.

Poſtridie Cyrus, ſumto ſecum Tigrane, ac Medorum equitum praeſtantiſſimis, deque ſuis etiam amicis, quoſcumque commodum ei viſum eſſet, regionem obequitans contemplabatur; vt, quo loco caſtellum muniendum eſſet, conſideraret. Quumque ad iugum quoddam veniſſet, Tigranem interrogat: Quinam illi montes eſſent, vnde Chaldaei decurrentes praedas agerent? Monſtrat eos Tigranes. Rurſum interrogat, an ii montes tunc deſerti eſſent? Minime vero, inquit: ſemper enim ſpeculatores ſuos habent, qui ceteris ſignificant, quidquid viderint. At quid faciunt, ait, quum aliquid ſenſerint? Ad vertices,

πρεπότητα, ὁ δέ τις καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος. ἔνθα δὴ ὁ Τιγράνης ἐπήρετο τὴν γυναῖκα· καί σοι, ἔφη, ὦ Ἀρμενία, καλὸς ἐδόκει ὁ Κῦρος εἶναι; ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, ἐκ ἐκεῖνον ἐθεώμην. ἀλλὰ τίνα μήν; ἔφη ὁ Τιγράνης. τὸν εἰπόντα, νὴ Δία, ὡς τῆς αὐτῆ ψυχῆς ἂν πρίαιτο ὥστε μή με δουλεύειν. τότε μὲν δὴ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐκ τοιούτων ἀνεπαύοντο σὺν ἀλλήλοις.

κδ'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Ἀρμένιος Κύρῳ μὲν καὶ τῇ στρατιᾷ πάσῃ ξένια ἔπεμπε· προεῖπε δὲ τοῖς ἑαυτοῦ, ὡς δεήσοι στρατεύεσθαι, εἰς τρίτην ἡμέραν παρεῖναι· τὰ δὲ χρήματα, ὧν εἶπεν ὁ Κῦρος, διπλάσια ἀπηριθμησεν. ὁ δὲ Κῦρος, ὅσα εἶπε λαβὼν, τὰ ἄλλα ἔπεμψεν. ἤρετο δὲ πότερος ἕξαι ὁ τὸ στράτευμα ἄξων, ὁ παῖς, ἢ αὐτός. εἰπέτην δὲ ἅμα, ὁ μὲν πατὴρ ὅτως, ὁπότερον ἂν σὺ κελεύῃς· ὁ δὲ παῖς ὅτως· ἐγὼ μὲν ἐκ ἀπολείψομαί σου, ὦ Κῦρε, οὐδ' ἂν σκευοφόρον με δέῃ σοι συνακολουθεῖν. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπε, καὶ ἐπὶ πόσῳ ἂν ἐθέλοις, ἔφη, τὴν γυναῖκά σου ἀκοῦσαι,

manſuetudinem, atque etiam non nemo pulchritudinem ac proceritatem. Atque heic ſane Tigranes vxorem interrogabat: Num et tibi, mea Armenia, pulcher eſſe viſus eſt Cyrus? Profecto, ait illa, non adſpectabam hunc equidem. Quem igitur? inquit Tigranes. Eum profecto, qui aiebat animae ſuae pretio ſe redempturum, ne ſeruitatem ego ſeruirem. Ac tum quidem, vt par erat, rebus huiuſmodi tranſactis, quieti vna ſe dederunt.

24. Poſtridie vero Armenius, Cyro, et exercitui vniuerſo munera tanquam hoſpitibus miſit; ac ſuis edixit, quibus in militiam eundem erat, vt tertium ad diem adeſſent; et pecuniam, de qua Cyrus egerat, duplicatam dinumerauit. Cyrus accepta ſumma, quam poposcerat, reliquam remiſit, ſimul interrogans, vter exercitum ducturus eſſet, filius an ipſe. Ad quae reſpondit vterque, ac pater quidem, Quemcunque tu iuſſeris: filius vero: Equidem abs te, mi Cyre, non abero: non, ſi etiam comitari te calonis inſtar ſarcinarii debeam. Et Cyrus, ad hoc riſu ſublato: Quanti abs te redimerem, inquit, vt vxor tua ſarcinas

te

παντάπασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον, ἢ ὀλίγοις τε καὶ ἀσθενέσι χρησαίμεθα ἂν πολεμίοις. τῶν ἓν πόνων ἥδεως ῥᾴων ἥδε ἀκινδυνώτερος, ἔφη, ἐστὶ τῷ νῦν καρτερῆσαι σπεύδοντας. ἴτε ἓν ἐπὶ τὰ ὅπλα. καὶ ὑμεῖς μὲν, ὦ Μῆδοι, ἐν ἀριστερᾷ ἡμῶν πορεύεσθε· ὑμεῖς δὲ, ὦ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν ἡμίσεις ἐν δεξιᾷ, οἱ δὲ ἡμίσεις ἔμπροσθεν ἡμῶν ἡγεῖσθε. ὑμεῖς δὲ, ὦ ἱππεῖς, ὅπισθεν ἕπεσθε, διακελευόμενοι καὶ ὠθοῦντες ἄνω ἡμᾶς· ἢν δέ τις μαλακύνηται, μὴ ἐπιτρέπετε. κη

γ'. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Κῦρος, ἡγεῖτο, ὀρθίους ποιησάμενος τοὺς λόχους. οἱ δὲ Χαλδαῖοι, ὡς ἔγνωσαν τὴν ὁρμὴν ἄνω οὖσαν, εὐθὺς ἐσήμαινόν τε τοῖς ἑαυτῶν, καὶ συνεβόων ἀλλήλοις, καὶ συνεθροίζοντο. ὁ δὲ Κῦρος παρηγγύα, ἄνδρες Πέρσαι, ἡμῖν σημαίνουσι σπεύδειν. ἢν γὰρ φθάσωμεν ἄνω γενόμενοι, οὐδὲν τὰ τῶν πολεμίων δυνήσεται. εἶχον δὲ οἱ Χαλδαῖοι γέρρα τε καὶ παλτὰ δύο· καὶ πολεμικώτατοι δὲ λέγονται εἶναι τῶν περὶ ἐκείνην τὴν χώραν εἶναι, καὶ μισθοῦ στρατεύονται, ὁπόταν τις αὐτῶν δέηται, διὰ τὸ

omnino verticem ſine vllo proelio capiemus, vel cum paucis et imbellibus aduerſariis res nobis erit. Itaque nullus facilior, magiſque periculi expers fuerit labor, quam ſi iam in accelerando tolerantes erimus. Ite igitur ad arma, et vos quidem Medi ad ſiniſtrum latus incedite: vos autem Armenii cum parte dimidia dextrum tenete, cum dimidia reliqua duces nobis itineris eſtote: vos equites a tergo ſequimini, vt nos cohortemini, ſurſumque protrudatis; neque permittite vt aliquis remiſſius ſe gerat.

3. Haec quum Cyrus dixiſſet, in manipulos ſiue ſeries rectas inſtructum exercitum anteibat. Chaldaei, poſtquam ſurſum tendi cum impetu animadverterunt, mox ſuis ſigna dant, et mutuis clamoribus ſe conuocando, colliguntur. Cyrus autem ſuos excitans: Hi quidem, ait, ſignum dant nobis, o Perſae, vt properemus. Nam ſi in adſcendendo hos anteverterimus, nihil hoſtium conatus efficere poterunt. Geſtabant autem Chaldaei crates, et tragulas binas: ac bellicoſiſſimi feruntur eſſe inter eius regionis incolas: etiam ſtipendia faciunt, quum

ἔφη, ἐπὶ τὰ ἄκρα, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται. ταῦτα μὲν δὴ ὁ Κῦρος ἠκηκόει. σκοπῶν δὲ κατενόει πολλὴν τῆς χώρας τοῖς Ἀρμενίοις ἔρημον καὶ ἀργὸν οὖσαν διὰ τὸν πόλεμον. καὶ τότε μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν.

β'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ αὐτός τε ὁ Τιγράνης παρῆν συνεσκευασμένος· καὶ εἰς τετρακισχιλίους ἱππεῖς συνελέγοντο αὐτῷ, καὶ τοξόται εἰς τοὺς μυρίους, καὶ πελτασταὶ ἄλλοι τοσοῦτοι. ὁ δὲ Κῦρος, ἐν ᾧ συνελέγοντο, ἐθύετο· ἐπεὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ ἱερὰ αὐτῷ, συνεκάλεσε τούς τε τῶν Περσῶν ἡγεμόνας καὶ τοὺς τῶν Μήδων. ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἦσαν, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐκεῖ μὲν τὰ ὄρη ταῦτα, ἃ ὁρῶμεν, Χαλδαίων. εἰ δὲ ταῦτα καταλάβοιμεν, καὶ ἐπ' ἄκρῳ γένοιτο τὸ ἡμέτερον φρούριον, σωφρονεῖν ἀνάγκη ἂν εἴη πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀμφοτέροις, τοῖς τε Ἀρμενίοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις. τὰ μὲν οὖν ἱερὰ καλὰ ἡμῖν. ἀνθρωπίνῃ δὲ προθυμίᾳ εἰς τὸ πραχθῆναι ταῦτα οὐδὲν οὕτω μέγα σύμμαχον ἂν γένοιτο, ὡς τάχος. ἢν γὰρ φθάσωμεν πρὶν τοὺς πολεμίους συλλεγῆναι ἀναβάντες, ἢ παντά-

inquit, defensionis causa, pro suis quisque viribus, adcurrunt. Haec Cyrus vbi audisset, lustrando passim animaduertebat, magnam regionis partem Armeniis propter bellum desertam et incultam esse. Ac tum quidem reuersi ad exercitum, quum coenassent, quieti se dederunt.

2. Postridie Tigranes ipse, paratis rebus suis, aderat, atque interim equitum ei quatuor millia cogebantur, cum decies mille sagittariis, totidemque cetratis. Cyrus, dum eae copiae cogerentur, mactatis hostiis, quum sacra perlitata cerneret; Persicorum ducum Medorumque consilio aduocato, praesentibus vniuersis haec verba fecit. Hi montes, amici, quos adspicimus, Chaldaeorum sunt; eos si occupauerimus, et castellum in vertice nostrum fuerit: necesse est vtrique, tam Armenii quam Chaldaei, erga nos in officio maneant. Et sacris quidem pulchre litatum: humanam vero contentionem ad haec perficienda nihil adeo iuuare poterit, atque celeritas. Nam si montes prius, quam hostes se colligant, adscenderimus: vel

omnino

τὸν Κῦρον, καθεώρων τε τῶν Χαλδαίων τὰς οἰκήσεις, καὶ ἠθάνοντο φεύγοντας αὐτὰς ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκήσεων. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς πάντες οἱ στρατιῶται ὁμοῦ ἐγένοντο, ἀριστοποιῆσαι παρήγγειλεν. ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, καταμαθὼν ἔνθα σκοπαὶ ἦσαν αἱ τῶν Χαλδαίων, ἐρυμνόν τε ὂν καὶ ἔνυδρον, εὐθὺς ἐτείχιζε φρούριον· καὶ τὸν Τιγράνην ἐκέλευσε πέμπειν ἐπὶ τὸν πατέρα, καὶ κελεύειν παραγενέσθαι ἔχοντα ὁπόσοι εἶεν τέκτονές τε καὶ * λιθοτόμοι.

5'. Ἐπὶ μὲν δὴ τὸν Ἀρμένιον ᾤχετο ἄγγελος· ὁ δὲ Κῦρος τοῖς παροῦσιν ἐτείχιζεν. ἐν δὲ τούτῳ προσάγουσι τῷ Κύρῳ τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους, τοὺς δέ τινας καὶ τετρωμένους. ὡς δὲ εἶδεν, εὐθὺς λύειν μὲν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους, ἰατροὺς καλέσας, θεραπεύειν ἐκέλευσεν. ἔπειτα ἔλεξε τοῖς Χαλδαίοις, ὅτι ἂν ἤκοι ἅτε ἀπολέσαι ἐπιθυμῶν ἐκείνους, ἅτε πολεμεῖν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην ποιῆσαι βουλόμενος Ἀρμενίοις καὶ Χαλδαίοις. πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἄκρα, οἶδ' ὅτι οὐδὲν ἐδεῖσθε εἰρήνης· τὰ μὲν γὰρ ὑμέτερα ἀσφαλῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἤγετε καὶ ἐφέρετε·

Cyri milites tenerent, et Chaldaeorum ad domicilia despicerent; animaduertunt eos proximis domiciliis aufugere. Cyrus, quum milites omnes conueniſſent, vt pranderent, edixit. Pranſi quum eſſent, animaduerſo locum eſſe munitum, et aquis irriguum, vbi ſpeculae Chaldaeorum erant; ſtatim ibi caſtellum extruere coepit. Simul Tigrani mandat, ad patrem mitteret, eumque ſtatim adeſſe iuberet, et omnes fabros ac lapicidas, quotquot haberet, ſecum adducere.

6. Dum hic nuntius ad Armenium pergit, interea Cyrus cum iis, qui aderant, ſtructurae intentus erat. Ibi tum captiui ad eum vincti deducuntur, nonnullis inter eos vulneratis. Hos vt vidit, mox vinctos ſolui, vulneratos, acceſſitis medicis, curari praecipit. Deinde Chaldaeos alloquitur, Non ſe veniſſe, quod cuperet eos perditos, nec idem bello ſibi eſſe opus: ſed inter Armenios Chaldaeoſque pacem velle facere. Prius autem, quam a nobis haec iuga tenerentur, ſcio vos pacem non expetiuiſſe. Nam veſtrae in tuto poſitae res erant, et Armeniorum facultates agere et ferre ſolebatis.

* Al. λιθοδόμοι.

τὸ πολεμικώτατοι καὶ πένητες εἶναι· καὶ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὀρεινή τέ ἐστι, καὶ ὀλίγη ἡ τὰ χρήματα ἔχουσα.

δ. Ὡς δὲ μᾶλλον ἐπλησίαζον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον τῶν ἄκρων, ὁ Τιγράνης σὺν τῷ Κύρῳ πορευόμενος εἶπεν· ὦ Κῦρε, ἆρ' οἶσθ', ἔφη, ὅτι αὐτοὺς ἡμᾶς αὐτίκα μάλα δεήσει μάχεσθαι; ὡς οἵ γε Ἀρμένιοι οὐ μὴ δέξωνται τὰς πολεμίους; καὶ ὁ Κῦρος εἰπών, ὅτι εἰδείη τοῦτο, εὐθὺς παρηγγύησε τοῖς Πέρσαις παρασκευάζεσθαι, ὡς αὐτίκα δεῆσον ἐπιδιώκειν, ἐπειδὰν ὑπάγωσι τὰς πολεμίους ὑποφεύγοντες οἱ Ἀρμένιοι, ὥστ' ἐγγὺς ἡμῖν γενέσθαι. ὕτω δὴ ἡγοῦντο μὲν οἱ Ἀρμένιοι· τῶν δὲ Χαλδαίων οἱ παρόντες, ὡς ἐπλησίαζον οἱ Ἀρμένιοι, ταχὺ ἀλαλάξαντες ἔθεον, ὥσπερ εἰώθασιν, ἐπ' αὐτούς· οἱ δὲ Ἀρμένιοι, ὥσπερ εἰώθεσαν, οὐκ ἐδέχοντο.

ε. Ὡς δὲ διώκοντες οἱ Χαλδαῖοι εἶδον ἐναντίους μαχαιροφόρους ἠμένους ἄνω, οἱ μέν τινες αὐτοῖς πελάσαντες ταχὺ ἀπέθνησκον, οἱ δ' ἔφευγον, οἱ δέ τινες καὶ ἑάλωσαν αὐτῶν. ταχὺ δὲ εἶχον τὰ ἄκρα. ἐπεὶ δὲ τὰ ἄκρα εἶχον οἱ ἀμφὶ τὸν

ipsorum opera quis eget; quod et periti rei militaris sint, et pauperes. Quippe solum eis montuosum, et cuius exigua pars opulenta est.

4 Quum autem Cyri milites iam propius a iugis montium abessent, Tigranes, in itinere Cyro proximus, ait: An nosti, Cyre, mox pugnandum nobis ipsis esse? Nam Armenii quidem certe vim hostium non excipient. Cyrus id se non ignorare respondens, statim edixit Persis vt se pararent. Nam mox insequendum esse, posteaquam Armenii, fuga inita, propius ad nos hostem adduxerint. Sic ergo praecedebant Armenii. De Chaldaeis vero qui aderant, vbi propius Armenii accessissent, celeriter sublato, more suo, clamore, cursu in eos feruntur. Armenii, more itidem suo, illos non excipiunt.

5. Verum vbi Chaldaei, qui hos persequebantur, viderunt homines gladiis instructos adversus se sursum tendere, partim congressi propius statim interfecti sunt, partim fuga dilabuntur, nonnulli hostium in potestatem veniunt. Simul iuga montium celeriter occupantur. Ea quum

Cyri

νόμεθα σεσωσμένοι, ὡς ἀδεπώποτε. οἱ γὰρ ἀδεπώποτε ἐπαύοντο πολλὰ κακὰ ἡμᾶς ποιοῦντες, νῦν ὁρῶ τούτους ἔχοντας ὥσπερ ἐγὼ ηὐχόμην. καὶ τοῦτο ἐπίσω, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅτι ἐγὼ, ὥστε ἀπελάσαι Χαλδαίους ἀπὸ τούτων τῶν ἄκρων, πολλαπλάσια ἂν ἔδωκα χρήματα, ὧν σὺ νῦν ἔχεις παρ' ἐμοῦ. καὶ ἃ ὑπισχνοῦ ποιήσειν ἀγαθὰ ἡμᾶς, ὅτ' ἐλάμβανες τὰ χρήματα, ἀποτετέλεσαί σοι ἤδη· ὥστε καὶ προσοφείλοντές σοι ἄλλας χάριτας ἀναπεφήναμεν, ἃς ἡμεῖς γε, εἰ μὴ κακοὶ ἐσμὲν, αἰσχυνοίμεθα ἄν σοι μὴ ἀποδιδόναι, ᾧ καὶ ἀποδιδόντες, ἀδὲν ἄξιον ἀδ' ὅτως πρὸς εὐεργέτην καταλαμβανόμεθα τοσοῦτον ποιοῦντες.

γρ. Λυδ.

η'. Ο μὲν Αρμένιος ταῦτ' ἔλεξεν· οἱ δὲ Χαλδαῖοι ἦκον, δεόμενοι τοῦ Κύρου εἰρήνην σφίσι ποιῆσαι. καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο αὐτοὺς, ἄλλο τι, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἢ τοῦτο γε ἕνεκα εἰρήνης νῦν ἐπιθυμεῖτε, ὅτι νομίζετε ἀσφαλέστερον δύνασθαι ζῆν εἰρήνης γινομένης, ἢ πολεμοῦντες; ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ταῦτ' ἐλέγομεν.

quam hactenus vnquam, incolumitatem adeptos videmus. Etenim qui nunquam multis nos detrimentis adficere desinebant, hos ego iam illo in statu esse video, quo hactenus optabam. Tuque scias velim, mi Cyre, multo me maiorem daturum fuisse pecuniam, vt iugis hisce Chaldaei depellerentur, quam tu nunc a me acceperis. Adeoque iam praestitisti, quae nobis te praestiturum beneficia pollicebare, quum pecuniam illam acciperes. Itaque praeterea debere nos alias etiam tibi gratias manifestum est, quas sane nos, si homines improbi esse nolimus, turpe fuerit tibi non referre: cui licet referamus, tamen ne sic quidem ex dignitate gerere nos, erga virum praeclare de nobis merentem, reperiemur.

8. Haec Armenii verba fuerunt. Chaldaei vero ad Cyrum venientes, vt pacem sibi conficeret, orabant. Eos ille interrogabat: Ecqua de caussa, Chaldaei, alia, nunc pacem cupitis, nisi quod existimatis, securius vos in pace quam bello victuros? quando nos etiam pacis hanc ipsam causam adserimus.

ρετε· νῦν δ' ὁρᾶτε δὴ ἐν οἵῳ ἐσέ. ἐγὼ ἂν ἀφίημι ὑμᾶς οἴκαδε τοὺς εἰλημμένους, καὶ δίδωμι ὑμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις Χαλδαίοις βουλεύσασθαι, εἴτε βούλεσθε πολεμεῖν ἡμῖν, εἴτε φίλοι εἶναι. κἂν μὲν πόλεμον αἱρῆσθε, μηκέτι ἥκετε δεῦρο ἄνευ ὅπλων, εἰ σωφρονεῖτε· ἢν δὲ εἰρήνης δοκῆτε δεῖσθαι, ἄνευ ὅπλων ἥκετε. ὡς δὲ καλῶς ἕξει τὰ ὑμέτερα, ἢν φίλοι γένησθε, ἐμοὶ μελήσει.

ζ'. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι, πολλὰ μὲν ἐπαινέσαντες, πολλὰ δὲ δεξιωσάμενοι τὸν Κῦρον ᾤχοντο οἴκαδε. ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε τήν τε κλῆσιν τοῦ Κύρου, καὶ τὴν πρᾶξιν, λαβὼν τοὺς τέκτονας καὶ τἆλλα, ὅσων ᾤετο δεῖν, ἦκε πρὸς τὸν Κῦρον ὡς ἐδύνατο τάχιστα. ἐπεὶ δὲ εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν· ὦ Κῦρε, ὡς ὀλίγα δυνάμενοι προορᾶν ἄνθρωποι περὶ τοῦ μέλλοντος, πολλὰ ἐπιχειροῦμεν πράττειν. νῦν γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ ἐλευθερίαν μὲν μηχανᾶσθαι ἐπιχειρήσας, δοῦλος, ὡς οὐδεπώποτε, ἐγενόμην· ἐπεὶ δ' ἑάλωμεν, σαφῶς ἀπολωλέναι νομίσαντες, νῦν ἀναφαινόμεθα

solebatis. Nunc quo sitis loco, perspicitis. Itaque vos ego, qui capti estis, domum dimitto: vobisque potestatem facio caeteris cum Chaldaeis deliberandi, bellumne gerere nobiscum velitis, an amicitiam colere. Bellum quidem si praeferetis, inermes huc ne reuertimini, si quidem sapitis: sin pacis egere vos putabitis, inermes accedite. Quod si nobiscum amicitiam inieritis, equidem curabo, vt bene res vestrae se habeant.

7. Et Chaldaei quum audissent, multis verbis collaudato Cyro, eiusque dextram multum amplexi, domum discesserunt. Armenius, vt a Cyro se arcessi, quasque res ille gereret, audisset: adsumtis fabris, rebusque ceteris, quascumque putabat vsui futuras, quam poterat celerrime ad Cyrum contendit. Eum vbi vidit: Mi Cyre, ait, quam multas res nos homines adgredimur, quum tamen euentus futurorum pauciſſimos prospicere possimus. Nam et ego nunc in conatu parandae libertatis, maiorem in seruitutem, quam antehac vnquam, incidi: postquam vero capti sumus, iamque certo nos periisse putauimus; maiorem nos, quam

χρῆσθαι, εἰ μέλλοις, μικρὰ ὠφελῶν Χαλδαίους, πολὺ πλείω ὠφεληθήσεσθαι; καὶ σφόδρα ἂν, ἔφη, εἰ οἰοίμην ἀσφαλὲς νέμειν. ἀκοῦσον, ἔφη, ἀσφαλῶς ἂν νέμοιτε, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοιτε σύμμαχα; ἔφη ὁ Ἀρμένιος.

ι. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἀσφαλῶς ἐργαζοίμεθα μὴ ὅτι τὴν τούτων, ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν ἡμετέραν, εἰ ὅτοι τὰ ἄκρα ἔχοιεν. εἰ δ' ὑμῖν ἂν, ἔφη, τὰ ἄκρα σύμμαχα εἴη; ὅτως ἂν, ἔφασαν, ἡμῖν καλῶς ἔχοι. ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀρμένιος, οὐκ ἂν ἡμῖν νῦν καλῶς ἔχοι, εἰ ὅτοι παραλήψονται πάλιν τὰ ἄκρα, ἄλλως τε καὶ τετειχισμένα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ὅτωσὶ τοίνυν ἐγὼ ποιήσω, ἔφη, ὑμετέροις ὑμῶν τὰ ἄκρα παραδώσω, ἀλλὰ ἡμεῖς φυλαξόμεν αὐτά· κἂν ἀδικῶσιν ὑμῶν ὁποτεροιοῦν, σὺν τοῖς ἀδικουμένοις ἐσόμεθα ἡμεῖς.

ιά. Ὡς δ' ἤκουσαν ταῦτα ἀμφότεροι, ἐπῄνεσαν, καὶ ἔλεγον, ὅτως ἂν εἴη μόνως εἰρήνη βεβαία. καὶ ἐπὶ τούτοις ἔδοσαν καὶ ἔλαβον πάντες τὰ πιστὰ, καὶ ἐλευθέρως μὲν ἀμφοτέρους

ἀπ'

velleſne paſcuis horum vti, ſi pro paruo Chaldaeorum commodo, multo maiores ipſe vtilitates caperes? Et valde quidem, ait, ſi paſcuis tuto frui liceret. Nimirum, ait, tuto his fruemini, ſi vobis in hiſce iugis auxilia praeſto ſint? Adſentiebatur Armenius.

10. At nos profecto, inquiunt Chaldaei, nequaquam tuto, non modo iſtorum, ſed ne noſtrum quidem, agrum culturi ſimus, ſi iuga montium iſti teneant. Quid vero, ſi vobis, inquit, auxilio ſint iſta iuga? Nimirum ita, reſpondebant illi, bene nobiſcum ageretur. Sed profecto, ait Armenius, non bene nobiſcum ageretur, ſi iuga montium hi reciperent, praeſertim caſtello munita. Et Cyrus: Ego vero ſic faciam, inquit, neutris veſtrum haec iuga tradam, ſed nos ea cuſtodiemus: ac ſi alterutri veſtrum auctores iniuriae fuerint, a laeſis ſtabimus.

11. Haec quum vtrique audiſſent, collaudarunt: ſolaque hac ratione pacem firmam fore dixerunt. Atque his adeo conditionibus fides vltro citroque data eſt ab vniuerſis, quum conueniſſet, vt per vtroſque libertas vtriſque ſua

μεν. τἄλλα ἔχομεν, ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι. καὶ ὃς, τί οὖν, ἔφη, εἰ καὶ ἄλλα ὑμῖν ἀγαθὰ προσγένοιτο διὰ τὴν εἰρήνην; ἴτι ἄν, ἔφασαν, μᾶλλον εὐφραινοίμεθα. ἄλλο τι οὖν, ἔφη, ἢ διὰ τὸ γῆς σπανίζειν ἀγαθῆς, νῦν πένητες νομίζεσθε εἶναι; συνέφασαν καὶ τοῦτο. τί οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, βέλοισθ' ἂν ἀποτελοῦντες ὅσα περ οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι, ἐξεῖναι ὑμῖν τῆς Ἀρμενίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσην ἂν βέλησθε; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, εἰ πιστεύοιμεν μὴ ἀδικήσεσθαι.

θ'. Τί δὲ σύ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, βέλοιο ἂν τὴν νῦν ἀργὸν οὖσαν γῆν ἐνεργὸν γενέσθαι, εἰ μέλλοιεν τὰ νομιζόμενα παρά σοι ἀποτελεῖν οἱ ἐργαζόμενοι; ἔφη ὁ Ἀρμένιος, πολλοῦ ἂν τοῦτο ριασθαι· πολὺ γὰρ ἂν αὐξάνεσθαι τὴν πρόσοδον. τί δ' ὑμεῖς, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἐπεὶ ὄρη ἀγαθὰ ἔχετε, ἐθέλοιτ' ἂν ἐᾶν νέμειν ταῦτα τοῖς Ἀρμενίοις, εἰ ὑμῖν μέλλοιεν οἱ νέμοντες τὰ δίκαια ἀποτελεῖν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι· πολλὰ γὰρ ἂν ὠφελεῖσθαι ἀδεῶς πονοῦντας. σὺ δὲ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἐθέλοις ἂν ταῖς τούτων νομαῖς χρῆσθαι,

Non deſunt nobis aliae cauſae, dixerunt Chaldaei. Et ille, Quid igitur, inquit, ſi alia vobis commoda ex pace praeterea proveniant? Maiori etiam, aiunt illi, gaudio adficiemur. Verum quid eſt aliud, cur eſſe vos iam pauperes arbitremini, niſi quod fertilis ſoli vobis copia non eſt? In hoc etiam quum adſenſi eſſent: Quid ergo? ſubiecit Cyrus, velletiſne vobis, pendentibus ea quae ceteri Armenii pendunt, licere tantum agri Armenii colere, quantum vobis ipſis liberet? Si fidem habeamus, aiebant Chaldaei, nullam nobis iniuriam illatum iri.

9. Tu vero Armenie, inquit, an velles ſolum id, quod modo incultum eſt, cultum reddi, ſi cultores id, quod apud te conſuetum eſt, penderent? Magno ſe hoc redempturum ait Armenius, quod ea ratione reditus longe ſibi futurus eſſet auctior. Et quid, inquit, vos Chaldaei, quum montes fertiles habeatis, an etiam velletis Armeniis permittere, vt paſcua in his haberent, ſi vobis illi, quod aequum eſſet, penderent? Adſentiebantur Chaldaei; quod magnas ſe capturos vtilitates, ſine vllo ſuo labore, dicerent. At tu Armenie, velleſne

ἐγὼ γὰρ δώσω ὅσον τις καὶ ἄλλος πλεῖσον δή ποτε ἔδωκε. συνέφασάν οἱ, καὶ πολλούς γε ἔσεσθαι ἔλεγον τοὺς ἐθελησονίας.

ιγ'. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ὕτω συνωμολογεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἤκουσεν ὅτι πρὸς τὸν Ινδὸν πολλάκις οἱ Χαλδαῖοι ἐπορεύοντο, ἀναμνησθεὶς ὅτι ἦλθον παρ' αὐτῷ καλασκεψάμενοι εἰς Μήδους τὰ αὐτῶν πράγματα, καὶ ὥχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους ὅπως αὖ καὶ τὰ ἐκείνων κατίδωσιν, ἐβούλετο μαθεῖν τὸν Ινδὸν τὰ αὐτῷ πεπραγμένα. ἤρξατο δ' ὧν λόγου τοιῶδε· ὦ Αρμένιε, ἔφη, καὶ ὑμεῖς οἱ Χαλδαῖοι, εἴπατέ μοι, εἴ τινα ἐγὼ τῶν ἐμῶν ἀποστέλλοιμι πρὸς τὸν Ινδὸν, συμπέμψαιτ' ἄν μοι τῶν ὑμετέρων, οἵτινες αὐτῷ τήν τε ὁδὸν ἡγοῖντο ἄν, καὶ συμπράττοιεν ὥστε γενέσθαι ἡμῖν παρὰ τοῦ Ινδοῦ ἃ ἐγὼ βούλομαι; ἐγὼ γὰρ χρήματα μὲν προσγενέσθαι ἔτι ἂν βουλοίμην ἡμῖν, ὅπως ἔχω καὶ μισθὸν ἀφθόνως διδόναι οἷς ἂν δέῃ, καὶ τιμᾶν καὶ θωρεῖσθαι τῶν στρατευομένων τοὺς ἀξίους. τούτων μὲν δὴ ἕνεκα βούλομαι ὡς ἀφθονώτατα χρήματα ἔχειν· δεῖσθαι δὲ τούτων νομίζω. τῶν μὲν ὑμετέρων,

Nam ego tantum eis dabo, quantum aliquis alius vnquam dedit. Adſtipulati ſunt ei, multoſque fore dixerunt, qui hoc facere vellent.

13. Et de his quidem ita convehit. Cyrus autem, qui audiſſet, Chaldaeos ad Indum ſaepe proficiſci, recordatus veniſſe ad Medos ab hoc quoſdam, qui, quid rerum apud ipſos gereretur, explorarent; eoſdemque deinde ad hoſtes etiam abiiſſe, vt illorum quoque res ſpecularentur: ſcire volebat Indum, quae ab ſe geſta fuiſſent. Itaque ſic orſus eſt: Dicite mihi, tu Armenie, voſque Chaldaei, ſi quem ego meorum ad Indum mitterem, veſtrumne aliquos adiungeretis, qui et itineris duces ipſi, et adiumento eſſent, ad impetrandum ab Indo ea quae ipſe cupio? Nam equidem accedere nobis adhuc aliquid pecuniae velim, vt et iis ſtipendia numerare, quibus opus eſt, abvnde poſſim; et alios militiae ſocios, pro meritis et dignitate, largiendo cohoneſtare. His ego de cauſis quam maximam pecuniae mihi copiam eſſe volo. Quamuis autem ſtatuam, mihi opus eis eſſe; libenter tamen veſtris

ἀπ' ἀλλήλων εἶναι συνετίθεντο, ἐπιγαμίας δ' εἶναι, καὶ ἐπεργασίας, καὶ ἐπινομίας, καὶ συμμαχίαν δὲ κοινὴν, εἴ τις ἀδικοίη ὁποτερουσῶν. ὕτω μὲν τότε διεπράχθη· καὶ νῦν δὲ ἔτι ὕτω διαμένουσιν αἱ τότε γενόμεναι συνθῆκαι Χαλδαίοις καὶ τῷ τὴν Αρμενίαν ἔχοντι. ἐπεὶ δὲ αἱ συνθῆκαι ἐγένοντο, εὐθὺς συνετείχιζόν τε ἀμφότεροι προθύμως ὡς κοινὸν φρούριον, καὶ τὰ ἐπιτήδεια συνεισῆγον.

ιϐ'. Επεὶ δὲ ἑσπέρα πρόσῃει, συνδείπνους ἔλαβεν ἀμφοτέρους πρὸς ἑαυτὸν, ὡς φίλους ἤδη. συνδειπνούντων δὲ εἶπέ τις τῶν Χαλδαίων, ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις σοφοῖν πᾶσιν εὐκτὰ ταῦτα εἴη, εἰσὶ δέ τινες τῶν Χαλδαίων, οἳ λῃζόμενοι ζῶσι, καὶ οὐδ' ἂν ἐπίσαιντο ἐργάζεσθαι, οὐδ' ἂν δύναιντο, εἰθισμένοι ἀπὸ πολέμου βιοτεύειν. ἀεὶ γὰρ ἐλῃζοντο καὶ ἐμισθοφόρουν, καὶ πολλάκις μὲν παρὰ τῷ Ινδῶν βασιλεῖ (καὶ γὰρ, ἔφασαν, πολύχρυσος ὁ ἀνὴρ) πολλάκις δὲ καὶ παρ' Ασυάγει. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, τί οὖν οὐ καὶ νῦν παρ' ἐμοὶ μισθοφορεῖτε; ἐγὼ

constaret; vt connubia, cultus agrorum, pastiones vtrisque communes essent; vt communibus copiis sese iuuarent, si quis alterutros laederet. Ad hunc modum illa tunc gesta sunt, et haec sane pacta, inter Chaldaeos et eum qui Armeniam tenet, id temporis inita, hodieque durant. Postquam ita conueniisset, statim vtrique castellum, quasi quod esset commune, coniunctis alacriter operis exstruunt, et vna res in id necessarias important.

12. Adpetente autem vespera, Cyrus vtrosque, velut amicos iam inter se, conuiuas in coena suos esse voluit. Inter coenandum autem, quidam ex Chaldaeis inquit, cereris quidem suae gentis omnibus haec optabilia accidere: verum quosdam Chaldaeos esse, qui rapto viuerent, ac terram neque scirent colere, neque possent: quippe qui victum armis quaerere consuessent. Semper enim latrocinari solitos, stipendiaque crebro meruisse, partim apud Indorum regem, (quem illi auro abundare dicebant,) partim apud Astyagem. Et Cyrus: Cur igitur non etiam modo apud me stipendia faciunt? Nam

αὐτῷ. καὶ τότε μὲν δή, ὁπότε καλῶς εἶχε, διαλύσαντες τὴν σκηνὴν, ἀνεπαύοντο.

ΚΕΦ. γ'.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὅ, τε Κῦρος ἔπεμπε τὸν ἄγγελον, ἐπιστείλας ὅσαπερ ἔφη· καὶ ὁ Ἀρμένιος καὶ οἱ Χαλδαῖοι συνέπεμπον ὡς ἱκανωτάτους ἐνόμιζον εἶναι καὶ συμπρᾶξαι καὶ εἰπεῖν περὶ Κύρου τὰ προσήκοντα. ἐκ δὲ τούτου ὁ Κῦρος ἐπιτελέσας τὸ φρούριον καὶ φύλαξιν ἱκανοῖς καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις πᾶσι, καὶ ἄρχοντα αὐτῶν καταλιπὼν Μῆδον, ὃν ᾤετο Κυαξάρει ἂν μάλιστα χαρίσασθαι, ἀπῄει συλλαβὼν τὸ ἕτερον στράτευμα ὅσον τε ἦλθεν ἔχων, καὶ ὁ παρ' Ἀρμενίων προσέλαβε, καὶ τοὺς παρὰ Χαλδαίων εἰς τετρακισχιλίους, οἳ ὤοντο καὶ συμπάντων τῶν ἄλλων κρείττονες εἶναι.

β'. Ὡς δὲ κατέβη εἰς τὴν οἰκουμένην, ὧδε ἔμεινεν ἔνδον Ἀρμενίων

dire. Ac tum quidem, vbi visum fuisset opportunum, contubernio soluto, quieti se dederunt.

CAP. III.

Postridie Cyrus hunc nuntium ablegabat, quum in mandatis ipsi dedisset ea quae dixerat; et Armenius ac Chaldaei cum hoc suos mittebant homines, quos ad agendum hoc negotium maxime idoneos arbitrabantur, et ad praedicandum ea de Cyro quae conueniret. Secundum haec Cyrus, quum et praesidiariis militibus impositis, quot satis essent, et rebus necessariis omnibus, castellum absoluisset, ac Medum eis praefecisset, quem si praeficeret, maxime Cyaxari gratam se rem facturum existimabat; discessit, sumto secum exercitu, quem adduxerat; et eo, quem ab Armeniis acceperat; vnaque illis etiam, qui a Chaldaeis accesserant, hominum ad quatuor millia, qui sane reliquorum omnium se praestantissimos arbitrabantur.

2. Vbi autem in regionis loca culta descendissent, Armeniorum

ξων, ἡδύ μοι φείδεσθαι· (φίλους γὰρ ὑμᾶς ἤδη νομίζω) παρὰ δὲ τοῦ Ινδοῦ ἡδέως ἂν λάβοιμι, εἰ διδοίη. ὁ οὖν ἄγγελος, ᾧ κελεύω ὑμᾶς ἡγεμόνας δοῦναι, καὶ συμπράκτορας γενέσθαι, ἐλθὼν ἐκεῖσε, λέξει ὧδε·

ιδ'. Επεμψέ με Κῦρος, ὦ Ινδε, πρός σε, φησὶ δὲ προσδεῖσθαι χρημάτων, προσδεχόμενος καὶ ἄλλην στρατιὰν οἴκοθεν ἐκ Περσῶν. (καὶ γὰρ προσδέχομαι, ἔφη.) ἢν οὖν αὐτῷ πέμψῃς ὁπόσα σοι προχωρεῖ, φησὶν, ἢν θεὸς ἀγαθὸν τέλος διδῷ αὐτῷ, πειράσεσθαι ποιῆσαι, ὥστε σε νομίζειν καλῶς βεβουλεῦσθαι χαρισάμενον αὐτῷ. ταῦτα μὲν ὁ παρ' ἐμοῦ λέξει· τοῖς δὲ παρ' ὑμῶν ὑμεῖς αὖ ἐπιστέλλετε ὅ, τι ὑμῖν δοκεῖ συμφέρον εἶναι. καὶ ἢν μὲν λάβωμεν, ἔφη, παρ' αὐτοῦ, ἀφθονωτέροις χρησόμεθα· ἢν δὲ μὴ λάβωμεν, εἰσόμεθα ὅτι ὀδεμίαν αὐτῷ χάριν ὀφείλομεν, ἀλλ' ἐξέσται ἡμῖν, ἐκείνῳ ἕνεκα, πρὸς τὸ ἡμέτερον συμφέρον πάντα τίθεσθαι.

ιε'. Ταῦτ' εἶπεν ὁ Κῦρος, νομίζων τοὺς ἰόντας Αρμενίων καὶ Χαλδαίων τοιαῦτα λέξειν περὶ αὐτοῦ, οἷα αὐτὸς ἐπεθύμει πάντας ἀνθρώπους καὶ λέγειν καὶ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ.

vestris parco (nam vos ego nunc amicorum in numero pono) non illibenter ab Indo has acceptu-rus, si daret. Itaque nuntius, cui duces vt detis, atque adiumento sitis, hortor, quum eo venerit, in hunc modum loquetur:

14. Cyrus ad te me misit, Inde, pecunia sibi opus esse dicitans, quod a Persis alium etiam domo exercitum expectet, omnino enim exspecto, inquit. Quapropter si tantum pecuniae, quantum tibi conceditur, miseris; ait se, si felicem rerum exitum Deus dederit, effecturum studio suo, vt existimes, bene te rebus tuis consuluisse, qui sis ipsis gratificatus. Haec qui a me mittetur nuntius, dicet: quos autem vos ablegabitis, eis ipsi, quod ex vsu fore putatis, imperate. Pecuniam quidem, inquit, ab eo si acceperimus, maior nobis illius copia fuerit: sin autem; sciemus nullam a nobis ipsi gratiam deberi: adeoque nobis integrum erit, quod ipsum adtinet, omnia nostro ex vsu administrare.

15. Haec Cyrus aiebat, quum quidem existimaret, Armeniorum Chaldaeorumque nuntios ciusmodi de se dicturos, qualia de se vniuersos homines et dicere cupiebat, et audire.

πρὸς ἔπεμπε, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, ἀναπαλῶντες τὸν εὐεργέτην, τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθόν. καὶ ταῦτ' ἐποίουν, ἕως ἐκ τῆς χώρας ἐξέπεμψαν. συναπέστειλε δὲ αὐτῷ ὁ Ἀρμένιος καὶ στρατιὰν πλείονα, ὡς εἰρήνης οὔσης. ὅτω δὴ ὁ Κῦρος ἀπῄει κεχρηματισμένος, οὐχ ἃ ἔλαβε μόνον χρήματα, ἀλλὰ πολὺ πλείονα τούτων ἑτοιμασάμενος διὰ τὸν τρόπον, ὥστε λαμβάνειν ὁπότε δέοιτο. καὶ τότε μὲν ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν τοῖς μεθορίοις.

ε'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὸ μὲν στράτευμα καὶ τὰ χρήματα ἔπεμψε πρὸς Κυαξάρην, (ὁ δὲ πλησίον ἦν, ὥσπερ ἔφησεν) αὐτὸς δὲ σὺν Τιγράνῃ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐθήρα, ὅπου ἐπιτυγχάνοιεν θηρίοις, καὶ εὐφραίνετο. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς Μήδους, τὰ χρήματα ἔδωκε τοῖς ἑαυτῷ ταξιάρχοις, ὅσα ἐδόκει ἑκάστῳ ἱκανὰ εἶναι, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἔχοιεν τιμᾶν εἴ τινας ἄγαιντο τῶν ὑφ' ἑαυτούς. ἐνόμιζε γὰρ, εἰ ἕκαστος τὸ μέρος ἀξιέπαινον ποιήσειε, τὸ ὅλον αὐτῷ

Armenio, et reliquis hominibus vniuerſis; qui quidem eum et benefactorem appellabant, et virum illum bonum: idque continuo faciebant, donec extra regionem ſuam deduxiſſent. Armenius vero etiam maiorem exercitum ei adiunxit, quia domi pacem haberet. Sic ergo Cyrus abiit, non ſolum ea pecunia ditatus, quam acceperat: ſed etiam ad multo maiorem, quam haec eſſet, aditu morum elegantia parato; vt eas, quoties eſſet opus, ſumere poſſet. Ac tum quidem in finibus caſtra metati ſunt.

5. Poſtridie copias et pecuniae partem, Cyaxari miſit: (et aberat is prope, quemadmodum dixerat) ipſe cum Tigrane ac Perſarum optimatibus venabatur, vbicumque in feras incidiſſet, atque ita ſe oblectabat. In Medorum vero regionem quum peruenisſet, ſuis cohortium praefectis pecunias dedit, quantum cuique ſatis eſſe arbitrabatur, vt illis etiam non deeſſet; vnde honoris ergo ſuos ornarent, ſi quos magni facerent. Exiſtimabat enim, ſi quiſque partem exercitus ſibi mandatam efficeret talem, vt laudari mereretur etiam futu-

rum,

Αρμενίων, ὅτε ἀνὴρ ὅτε γυνή, ἀλλὰ πάντες ὑπήντων, ἡδόμενοι τῇ εἰρήνῃ, καὶ φέροντες καὶ ἄγοντες εἴ τι ἕκαστος ἄξιον εἶχε. καὶ ὁ Αρμένιος τούτοις οὐκ ἤχθετο, ὅτως ἂν νομίζων καὶ τὸν Κῦρον μᾶλλον ἥδεσθαι τῇ ὑπὸ πάντων τιμῇ. τέλος δ' ἂν ὑπήντησε καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Αρμενίου, τὰς θυγατέρας ἔχουσα, καὶ τὸν νεώτερον υἱόν· καὶ σὺν ἄλλοις δώροις καὶ τὸ χρυσίον ἐκόμιζεν, ὃ πρότερον οὐκ ἤθελε λαβεῖν ὁ Κῦρος.

γ'. Καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν, εἶπεν· ὑμεῖς ἐμοὶ οὐ ποιήσετε μισθοῦ περιόντα εὐεργετεῖν, ἀλλὰ σὺ, ὦ γύναι, ἔχουσα ταῦτα τὰ χρήματα ἃ φέρεις, ἄπιθι, καὶ τῷ Αρμενίῳ μηκέτι δὸς αὐτὰ κατορύξαι. ἔκπεμψον δὲ τὸν σὸν υἱὸν ὡς κάλλιστα ἀπ' αὐτῶν κατασκευάσασα ἐπὶ τὴν στρατείαν· ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν κτῶ καὶ σαυτῇ, καὶ τῷ ἀνδρὶ, καὶ ταῖς θυγατράσι, καὶ τοῖς υἱοῖς ὅ, τι κεκτημένοι καὶ κεκοσμημένοι κάλλιον καὶ ἥδιον τὸν αἰῶνα διάξετε. εἰς δὲ τὴν γῆν ἔφη, ἀρκείτω τὰ σώματα, ὅταν ἕκαστος τελευτήσῃ, κατακρύπτειν.

δ'. Ο μὲν ταῦτα εἰπὼν παρήλαυνεν· ὁ δὲ Αρμένιος συμπροπέμπε,

niorum nemo se domi continuit, nec vir, nec femina: sed obviam processerunt omnes, ex pace voluptatem capientes; ac secum, quidquid alicuius pretii quilibet haberet, ferebant, agebant. Atque his Armenius minime offendebatur, quod Cyrum magis hoc modo delectatum iri, delato ab omnibus honore, putaret. Tandem et vxor Armenii occurrit, filias ac minorem natu filium secum ducens: ac praeter alia munera, illud aurum quoque adferebat, quod Cyrus accipere pridem noluerat.

3. Hoc Cyrus vbi vidisset: Vos effecturi non estis, inquit, vt mercedis causa hinc inde proficiscar, ac bene merear. Retine tu mulier, hanc pecuniam tibi, quam adfers, neque posthac Armenio dederis eam defodiendam: sed filium tuum potius his exornatum quam pulcherrime, in militiam mittito. De reliquis, et tibi, et marito, et sexus vtrisque liberis id parato; quod consequuti, et quo ornati, elegantius atque iucundius vitam agatis. Vbi vero quisque defunctus erit, satis esto, corpora sub terra condi.

4. His dictis, Cyrus praeteruectus est, deducentibus simul et Armenio,

ἡ πειθὼ, καὶ ἡ καρτερία, καὶ οἱ ἐν τῷ καιρῷ πόνοι καὶ κίνδυνοι παρέχονται.

ζ΄ Κατανοῶν δὲ ὁ Κῦρος, ὡς εὖ μὲν αὐτῷ εἶχον τὰ σώματα οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ δύνασθαι στρατιωτικὰς πόνους φέρειν, εὖ δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων, ἐπιστήμονες δὲ ἦσαν τὰ προσήκοντα τῇ ἑαυτῶν ἕκαστος ὁπλίσει, καὶ πρὸς τὸ πείθεσθαι δὲ τοῖς ἄρχουσιν ἑώρα πάντας εὖ παρεσκευασμένους· ἐκ τούτων ἂν ἐπεθύμει τι ἤδη τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους πράττειν, γιγνώσκων ὅτι ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀλλοιοῦταί τι. ἔτι δ' ὁρῶν ὅτι φιλοτίμως ἔχοντες ἐν οἷς ἀγωνίζοντο πολλοὶ, καὶ ἐπιφθόνως εἶχον πρὸς ἀλλήλους τῶν στρατιωτῶν· καὶ τῶνδε ἕνεκα ἐξάγειν αὐτοὺς ἐβούλετο εἰς τὴν πολεμίαν ὡς τάχιστα, εἰδὼς ὅτι οἱ κοινοὶ κίνδυνοι φιλοφρόνως ποιοῦσιν ἔχειν τοὺς συμμάχους πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὐκέτι ἐν τούτῳ ὅτε τοῖς ἐν ὅπλοις κοσμουμένοις φθονοῦσιν, ὅτε τοῖς δόξης ἐφιεμένοις, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπαινοῦσι καὶ ἀσπάζονται οἱ τοιοῦτοι τοὺς ὁμοίους, νομίζοντες

non niſi ab obedientia, et tolerantia, et ferendis, vbi poſcit occaſio, laboribus periculiſque proficiſci.

7. Quia vero animaduerteret Cyrus, et corpora militum recte ad labores militares perferendos eſſe comparata, et animos itidem ad contemnendum hoſtem: praeterea peritos eorum eſſe, quae vſus armorum in vnoquoque requireret: ac omnes etiam ad parendum praefectis ſuis paratos eſſe videret: de cauſſis hiſce iam aliquid eorum gerere cupiebat, quae aduerſus hoſtem ſuſcipi ſolent. Intelligebat enim, in cunctationibus, plerumque ducibus copiarum etiam praeclare parata labefieri et mutari. Videbat item pleroſque milites ambitione ductos, in iis de quibus erant inter ipſos certamina, ſibi mutuo inuidere. Quare hac quoque de cauſſa quamprimum eos in hoſticum educere volebat. Quippe qui ſciret, pericula communia beneuolentiam inter commilitones mutuam excitare: ad quae vbi peruentum eſt, nemo aliis, quibus ornatiſſima ſunt arma, nemo gloriae cupidis inuidet: ſed potius, et collaudant, et complectuntur huiuſmodi, ſibi ſimiles, quod eos ſecum in

τῷ καλῶς ἔχειν. καὶ αὐτὸς δὲ, εἴ τι που καλὸν ἴδοι εἰς τὴν στρατιὰν, τοῦτο κτώμενος ἐδωρεῖτο τοῖς ἀξιωτάτοις, νομίζων, ὅ, τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἔχοι τὸ στράτευμα, τούτοις ἅπασιν αὐτὸς κεκοσμῆθαι. ἡνίκα δὲ αὐτοῖς διεδίδου ὧν ἔλαβεν, ἔλεξεν ὧδέ πως εἰς τὸ μέσον τῶν ταξιαρχῶν, καὶ λοχαγῶν, καὶ πάντων ὃς ἐτίμα·

5'. Ανδρες φίλοι, δοκεῖ ἡμῖν εὐφροσύνη τις νῦν παρεῖναι, καὶ ὅτι εὐπορία τις προσγεγένηται, καὶ ὅτι ἔχομεν ἀφ' ὧν τιμῶν ἔξομεν ὃς ἂν βελώμεθα, καὶ τιμᾶσθαι ὡς ἂν ἕκαστος ἄξιος ᾖ. πάντως δὴ ἀναμιμνησκώμεθα τὰ ποῖα ἆρα ἔργα τούτων τῶν ἀγαθῶν ἐστὶν αἴτια. σκοπούμενοι γὰρ εὑρήσετε, τό, τε ἀγρυπνῆσαι, ὅπου ἔδει, καὶ τὸ πονῆσαι, καὶ τὸ σπεῦσαι, καὶ τὸ μὴ εἴξαι τοῖς πολεμίοις. ὕτως ἂν χρὴ καὶ τοιοῦτον ἄνδρας ἀγαθὰς εἶναι, γιγνωσκοντας ὅτι τὰς μεγάλας ἡδονὰς καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ μεγάλα ἡ

rum, vt totus exercitus egregie comparatus esset. Quin et ipse, si quid videret, quod exercitui posset esse ornamento, id vbi adquisiuisset, dignissimis quibusque donabat. Nam arbitrabatur, quidquid in exercitu pulchrum esset ac praeclarum, id omne sibi ornamento cedere. Quando autem accepta distribuebat, huiusmodi verbis inter cohortium praefectos, et manipularios, et omnes illos, qui erant apud ipsum in honore, vtebatur:

6. Frui quadam, amici, laetitia in hoc tempore videmur, tum quod opum copia quaedam nobis accesserit, tum quod nobis sit, vnde honorem habere liceat iis quibus visum fuerit; et existimare, quibus quisque praemiis sit dignus. Omnino autem reuocandum nobis est ad animum, cuiusmodi studia nobis haec commoda peperierint. Nam si rem considerabitis, reperietis haec vos consequutos, et vigilando, quum opus erat, et laborando, et accelerando, et nihil hosti cedendo. Quapropter deinceps quoque viri fortes sitis necesse est, atque etiam statuatis, voluptates magnas, et ingentia bona non

ρὰς θύρας. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες ἔτως ἐποίησαν.

θ'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν οἱ ἐπικαίριοι ἐπὶ τὰς θύρας. σὺν τούτοις δ' ὁ Κῦρος εἰσελθὼν πρὸς τὸν Κυαξάρην, ἤρξατο λόγου τοιῶνδε· Οἶδα μέν, ἔφη, ὦ Κυαξάρη, ὅτι ἃ μέλλω λέγειν, σοὶ πάλαι δοκεῖ ἡδὲν ἧττον ἢ ἡμῖν· ἀλλ' ἴσως αἰσχύνῃ λέγειν ταῦτα, μὴ δοκῇς ἀχθόμενος, ὅτι τρέφεις ἡμᾶς, ἐξίδου μεμνῆσθαι. ἐπεὶ δ' σὺ σιωπᾷς, ἐγὼ λέξω ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν.

Ἡμῖν γὰρ δοκεῖ πᾶσιν, ἐπείπερ παρεσκευάσμεθα, μὴ, ἐπειδὰν ἐμβάλλωσιν οἱ πολέμιοι εἰς τὴν σὴν χώραν, τότε μάχεσθαι, μηδ' ἐν τῇ φιλίᾳ καθημένους ἡμᾶς ὑπομένειν, ἀλλ' ἰέναι ὡς τάχιστα εἰς τὴν πολεμίαν. νῦν μὲν γὰρ ἐν τῇ σῇ χώρᾳ ὄντες, πολλὰ τῶν σῶν σινόμεθα ἄκοντες· ἢν δ' εἰς τὴν πολεμίαν ἴωμεν, τὰ ἐκείνων ἀκῶς ποιήσομεν ἡδόμενοι. ἔπειτα νῦν μὲν σὺ ἡμᾶς τρέφεις, πολλὰ δαπανῶν· ἢν δ' ἐκστρατευώμεθα, θρεψόμεθα ἐκ

portam praesto essent. Illi tunc abeuntes, quod iussi erant, fecerunt.

9. Postridie quum illuxisset, aderant ei de suis ad portam, quos oportebat. Itaque cum eis ingressus ad Cyaxarem Cyrus, huiusmodi orationem orsus est: Scio quidem ea, mi Cyaxares, quae dicturus sum, iampridem tibi non minus quam nobis videri: sed fortassis proferre te pudet, ne, si mentionem exercitus educendi facias, grauiter ferre videaris, annonas abs te nobis dari. Quando tu igitur taces, ego tam tuo quam nostro nomine rem exponam.

Quippe nobis omnibus videtur, quum parati simus, non tunc demum pugnandum esse, quum tuos fines hostis inuaserit, nec in regione pacata residentibus illum expectandum esse; sed in agrum hostilem quamprimum eundum esse. Quum enim modo tua in regione simus, multa tuorum per nos etiam inuitos detrimentum capiunt. At si hostium in regionem discedamus, agros eorum cum voluptate populabimur. Praeterea magno sumtu tuo nunc alimur. Sin tuos extra fines exercitum educamus, ex ipsorum di-

νομίζοντες συνεργὸς αὐτὸς τῷ κοινῷ ἀγαθῷ εἶναι.

η'. Οὕτω δὴ πρῶτον μὲν ἐξώπλισε τὴν στρατιὰν, καὶ κατέταξεν ὡς ἐδύνατο κάλλιστά τε καὶ ἄριστα· ἔπειτα δὲ συνεκάλεσε μυριάρχας καὶ χιλιάρχας καὶ ταξιάρχας καὶ λοχαγούς. ἔτοι γὰρ ἀπολελυμένοι ἦσαν τοῦ καταλέγεσθαι ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς· καὶ ὁπότε δέοι ἢ ὑπακούειν τῷ στρατηγῷ, ἢ παραγγέλλειν τι, οὐδ' ὡς οὐδὲν ἄναρχον κατελείπετο, ἀλλὰ δωδεκαδάρχοις καὶ ἑξαδάρχοις πάντα τὰ καταλειπόμενα διεκοσμεῖτο. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἱ ἐπικαίριοι, παράγων αὐτοὺς, ἐπεδείκνυέ τε αὐτοῖς τὰ καλῶς ἔχοντα, καὶ ἐδίδασκεν ἢ ἕκαστον ἰσχυρὸν ἦν τῶν συμμαχικῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐκείνους ἐποίησεν ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ ἤδη ποιεῖν τι, εἶπεν αὐτοῖς νῦν μὲν ἀπιέναι ἐπὶ τὰς τάξεις, καὶ διδάσκειν ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ ἅπερ αὐτὸς ἐκείνους, καὶ πειρᾶσθαι αὐτοὺς ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν πᾶσι τοῦ στρατεύεσθαι, ὅπως εὐθυμότατα πάντες ἐξορμῶνται, πρωὶ δὲ παρεῖναι ἐπὶ τὰς Κυαξάρους

iuuanda publica re coniunctos existiment.

8. Primum igitur armatum exercitum, quam poterat pulcherrime, et optime, instruxit: deinde duces decem millium, et tribunos, et cohortium praefectos, et manipularios ductores conuocauit. Nam hi liberi erant, vt in militarium ordinum numeris non recenserentur. Quumque vel imperatori parendum erat, vel denuntiandum aliquid, non idcirco pars vlla rectoris expers relinquebatur: sed reliquae copiae per duodenum et senum militum praefectos apte instruebantur. Posteaquam vero iam ad ipsum conuenissent, quorum praesentiam res ipsa postulabat, deducebat eos per aciem Cyrus; et vbi recte instructa esset, ostendebat; et qua parte firma essent auxilia singula, docebat. Quumque in his etiam desiderium et amorem gerendi aliquid excitasset, tunc quidem iussit, suos ad ordines irent, et quemlibet suorum edocerent, quae ab ipso didicissent, et huius militiae cupiditatem in omnibus accendere conarentur, vt alacri maxime animo iter omnes ingrederentur, ac mane Cyaxaris ad

portam

μείζω, πολὺ ἂν μᾶλλον. καὶ ὁ πατὴρ ἀεὶ λέγει, καὶ σὺ φὴς, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ πάντες ὁμολογοῦσιν, ὡς αἱ μάχαι κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς, ἢ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις.

Ο μὲν οὕτως εἶπε. Κυαξάρης δὲ ἀπεκρίνατο· ἀλλ' ὅπως μὲν, ὦ Κῦρε, καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, ἐγὼ ἄχθομαι τρέφων ὑμᾶς, μηδ' ὑπονοεῖτε· τό γε μέντοι ἰέναι εἰς τὴν πολεμίαν, ἤδη καὶ ἐμοὶ βέλτιον εἶναι δοκεῖ πρὸς πάντα. ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὁμογνωμονοῦμεν, συσκευαζώμεθα, καὶ ἢν τὰ τῶν Θεῶν ἡμῖν θᾶττον συγκαταινῇ, ἐξίωμεν ὡς τάχιστα.

ια'. Ἐκ τούτου τοῖς μὲν στρατιώταις εἰπὼν συσκευάζεσθαι, ὁ Κῦρος ἔθυε, πρῶτον μὲν Διὶ βασιλεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις Θεοῖς, καὶ ἠτεῖτο ἵλεως καὶ εὐμενεῖς ὄντας, ἡγεμόνας γίνεσθαι τῇ στρατιᾷ, καὶ παραστάτας ἀγαθοὺς, καὶ συμμάχους, καὶ συμβούλους τῶν ἀγαθῶν. συμπαρεκάλει δὲ καὶ Ἥρωας γῆς Μηδίας οἰκήτορας καὶ κηδεμόνας. ἐπεὶ δ' ἐκαλλιέρησέ τε, καὶ ἀθρόον ἦν αὐτῷ τὸ στράτευμα πρὸς τοῖς ὁρίοις, τότε δὴ οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις, ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν. ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη,

futurum. Quin et pater meus, et tu, dicere soletis, ceteris omnibus adsentientibus; de proeliis iudicium fieri potius ex animis, quam corporum viribus.

10. Haec Cyri oratio fuit, cui Cyaxares respondit: Mihi quidem, mi Cyre, ac vos Persae, ne suspicemini esse graue, vos alere. Sed in hostilem tamen agrum vt progrediamur, etiam mihi iam ad omnia melius esse videtur. Quando igitur, ait Cyrus, eadem in sententia sumus, colligamus vasa; et si res diuina votis nostris confestim adnuerit, quam primum egrediamur.

11. Quumque militi secundum haec edixisset, vt vasa colligerent: rem sacram Ioui primum Regi, deinde Diis ceteris fecit; additis precibus, vt et propitii benignique essent, et exercitui se duces, bonosque commilitones et socios, atque etiam rerum vtilium consultores praebere vellent. Praeterea Heroas, Medorum terrae incolas et curatores, implorauit. Quum autem rite litasset, et totus exercitus ad fines sine mora peruenisset; bonis auibus hostile solum inuasit. Vt vero primum

ἐκ τῆς πολεμίας. ἔτι δὲ εἰ μὲν μείζων τις ἡμῖν κίνδυνος ἔμελλεν εἶναι ἐκεῖ ἢ ἐνθάδε, ἴσως τὸ ἀσφαλέστατον ἦν ἂν αἱρετέον· νῦν δὲ ἴσοι μὲν ἐκεῖνοι ἔσονται, ἐάν τε ἐνθάδε * ὑπομένωμεν, ἐάν τε εἰς τὴν ἐκείνων ἐπιόντες ὑπαντῶμεν αὐτοῖς· ἴσοι δὲ ἡμεῖς ὄντες μαχούμεθα, ἥν τε ἐνθάδε ἐρχομένους αὐτοὺς δεχώμεθα, ἥν τε ἐπ' ἐκείνους ἰόντες τὴν μάχην συνάπτωμεν.

Πολὺ μέντοι ἡμεῖς βελτίοσι καὶ ἐρρωμενεστέραις ταῖς ψυχαῖς τῶν στρατιωτῶν χρησόμεθα, ἢν ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ μὴ ἄκοντες δοκῶμεν ὁρᾶν τὴν πολεμίαν· πολὺ δὲ κἀκεῖνοι μᾶλλον ἡμᾶς φοβηθήσονται, ὅταν ἀκούσωσιν, ὅτι οὐχ ὡς φοβούμενοι πλήσσομεν αὐτοὺς οἴκοι καθήμενοι, ἀλλ' ἐπεὶ αἰσθανόμεθα προσιόντας, ἀπαντῶμέν τε αὐτοῖς, ἵν' ὡς τάχιστα συμμίξωμεν, καὶ οὐκ ἀναμένομεν ἕως ἂν ἡ ἡμετέρα χώρα κακῶται, ἀλλὰ φθάνοντες ἤδη δῃοῦμεν τὴν ἐκείνων γῆν. καίτοι, ἔφη, εἴ τι ἐκείνους μὲν φοβερωτέρους ποιήσομεν, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς θαρραλεωτέρους, πολὺ τοῦτο ἡμῖν ἐγὼ πλεονέκτημα νομίζω, καὶ τὸν κίνδυνον ὕτως ἡμῖν μὲν ἐλάττω λογίζομαι, τοῖς δὲ πολεμίοις μείζω,

tione victum habebimus. Iam vero si maius nobis istic periculum, quam heic, immineret: fortassis id, quod tutissimum, esset eligendum. Nunc autem et illi futuri sunt iidem, siue adeo heic eos exspectemus, seu in ipsorum ditionem progressi obuiam eis eamus: et nos iidem futuri sumus, siue ipsos aduenientes heic excipiemus, seu aduersus prodeuntes eos manum conseremus.

Verum longe nos militum animos alacriores et firmiores experturi sumus, si aduersus hostem contendemus, et in aduersariorum conspectum non inuiti venire videbimur. Itidem illi multo nos magis metuent, quum nos audient, non vt formidolosos, ipsorum metu percelli, ac domi desidere, sed animaduerso eorum aduentu occurrere, vt quam celerrime pedem conseramus: non item operiri, dum regio nostra detrimento adficiatur, sed praerepto ipsorum conatu, terram eorum populari. Atqui formidolosiores ipsos reddi, nos audentiores, in lucro nobis insigni ponendum existimo. Nam equidem statuo, minus hoc modo nobis, hostibus plurimum periculi futurum.

* Al. ἐνθάδε ἐπιόντες αὐτοῖς μαχούμεθα, ἐάν τε εἰς ἐκείνων ἰόντες ὑπαντῶμεν etc.

κατὰ φῶς ἐποιοῦντο, πυρὰ δὲ νύκτωρ οὐκ ἔκαιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ· ἔμπροσθεν μέντοι τοῦ στρατοπέδου ἔκαιον, ὅπως ὁρῷεν μὲν εἴ τινες νυκτὸς προσίοιεν, διὰ τὸ πῦρ, μὴ ὁρῶντο δὲ ὑπὸ τῶν προσιόντων· πολλάκις δὲ καὶ ὄπισθεν τοῦ στρατοπέδου ἐπυρπόλουν, ἀπάτης ἕνεκα τῶν πολεμίων· ὡς ἔστιν ὅτε καὶ κατάσκοποι ἐνέπιπτον εἰς τὰς προφυλακὰς αὐτῶν, διὰ τὸ ὄπισθεν τὰ πυρὰ εἶναι, ἔτι πόρρω τοῦ στρατοπέδου οἰόμενοι εἶναι.

ιδ'. Οἱ μὲν δὴ Ασσύριοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, ἐπειδὴ ἐγγὺς ἀλλήλων τὰ στρατεύματα ἐγίγνετο, τάφρον περιεβάλλοντο· ὅπερ καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ βάρβαροι βασιλεῖς. ὁπόταν στρατοπεδεύωνται, τάφρον περιβάλλονται εὐπετῶς διὰ τὴν πολυχειρίαν· ἴσασι γὰρ, ὅτι ἱππικὸν στράτευμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ δύσχρηστον, ἄλλως τε καὶ βάρβαρον. πεποδισμένους γὰρ ἔχουσι τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις· καὶ εἴ τις ἐπ' αὐτοὺς ἴοι, ἔργον μὲν νυκτὸς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ χαλινῶσαι, ἔργον δ' ἐπισάξαι, ἔργον δ' ἐπιθωρακίσασθαι· ἀναβάντας δ' ἐφ' ἵππων

dem nunquam non ſumebant, dum adhuc luceret, noctu vero ignes in caſtris nullos accendebant. Ante caſtra tamen excitabantur, vt ignis adiumento cernerent, ſi qui noctu accederent, atque ipſi ab iis contra non cernerentur. Saepenumero etiam poſt caſtra fallendis hoſtibus ignes accendebant. Itaque nonnunquam exploratores in excubias ipſorum primas incidebant, quod ſe procul adhuc a caſtris abeſſe arbitrarentur, quia poſt caſtra ignes excitati eſſent.

14. Et Aſſyrii quidem cum iis, quos ſecum habebant, quum iam exercitus propius ad ſe inuicem acceſſiſſent, foſſa ſe cingebant: quod barbari reges hodieque faciunt. Nam caſtra quum metantur, facillime ſe foſſa, ob ingentem manuum multitudinem, circumdant. Norunt enim, copias equeſtres noctu eſſe tumultuoſas, et vſum habere difficilem, praeſertim ſi de barbaris coactae ſint. Etenim hi equos habent ad praeſepia compeditos. Itaque ſi quis eos inuadat, operoſum eſt noctu equos ſolvere, fraenare operoſum, operoſum inſternere, operoſum induere loricas: atque vbi iam

διέβη τὰ ὅρια, ἐκεῖ αὖ καὶ Γῆν ἱλάσκετο χοαῖς, καὶ Θεοὺς θυσίαις, καὶ Ἥρωας Ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο. ταῦτα δὴ ποιήσας, αὖθις Διὶ πατρῴῳ ἔθυε, καὶ εἴ τις ἄλλος Θεῶν ἐφαίνετο, ὑδενὸς ἠμέλει.

ιϐ'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα καλῶς εἶχεν, εὐθὺς τὰς μὲν πεζὰς προαγαγόντες ὰ πολλὴν ὁδὸν, ἐστρατοπεδεύσαντο· τοῖς δ' ἵπποις καταδρομὴν ποιήσαντες, περιεϐάλοντο πολλὴν καὶ παντοίαν λείαν. καὶ τοιοῦτον δὲ μεστρατοπεδευόμενοι, καὶ ἔχοντες ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, καὶ δῃοῦντες τὴν χώραν, ἀνέμενον τὰς πολεμίας. ἡνίκα δὲ προσιόντες ἐλέγοντο ἔτι δεχ' ἡμερῶν ἀπέχειν ὁδὸν, τότε δὴ ὁ Κῦρος λέγει· ὦ Κυαξάρη, ὥρα δὴ ἀπαντᾶν, καὶ μήτε τοῖς πολεμίοις δοκεῖν, μήτε τοῖς ἡμετέροις, φοβερμένους μὴ ἀντιπροσιέναι· ἀλλὰ δῆλοι ὦμεν ὅτι ἑκόντες μαχούμεθα.

ιγ'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεδοξε τῷ Κυαξάρει, ὕτω δὴ ἀεὶ συντεταγμένοι προῆσαν τοσοῦτον καθ' ἡμέραν, ὅσον ἐδόκει αὐτοῖς καλῶς ἔχειν. καὶ δεῖπνον μὲν ἀεὶ κατὰ

fines transierat, Tellurem libationibus propitiam sibi reddidit, et Deos atque Heroas regionem Assyriorum incolentes sacrificiis placauit. Quibus peractis, rursum Ioui patrio rem diuinam fecit, nec, si quis alius se Deorum offerret, vllum neglexit.

12. His ita rite curatis, statim peditibus itinere non magno promotis, castra metati sunt: equitatu vero ad excursionem vsi, praedam ingentem ac variam obtinuerunt. Deinde motis castris, a commeatu abunde instructi, regionem omnem depopulabantur, et hostem exspectabant. Qui quum aduenire iam, et abesse non amplius decem dierum itinere diceretur, tum vero Cyrus ait: Iam tempus est, mi Cyaxares, vt occurramus: neque committendum, vt vel hostibus, vel nostris metu praepediri videamur, quominus aduersus ipsos progrediamur: sed palam declaremus, non illubenter nos proelium inituros.

13. Quae quum Cyaxari quoque placerent, semper deinceps instructi tantum quotidie procedebant, quantum ipsis commodum videretur. Et coenam quidem

ματος, ὐδὲ μάχην ποιήσοιντο ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ μὲν Κυαξάρης καλέσας τὸν Κῦρον καὶ πάντας τὺς ἐπικαιρίους, ἔλεξε τοιάδε· Δοκεῖ μοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ὥσπερ τυγχάνομεν συντεταγμένοι, ὅτως ἰέναι πρὸς τὸ τῶν ἀνδρῶν ἔρυμα, καὶ δηλῶν ὅτι θέλομεν μάχεσθαι. ὅτω γὰρ, ἔφη, ἐπειδὰν μὴ ἀντεπεξίωσιν ἐκεῖνοι, οἱ μὲν ἡμέτεροι μᾶλλον θαῤῥήσουσιν ἂν ἐπιᾶσιν, οἱ πολέμιοι δὲ τὴν τόλμαν ἰδόντες ἡμῶν μᾶλλον φοβηθήσονται.

ιζ'. Τούτῳ μὲν δὴ ὅτως ἐδόκει. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη· μηδαμῶς πρὸς τῶν Θεῶν, ὦ Κυαξάρη, ὅτω ποιήσωμεν. εἰ γὰρ ἤδη ἐκφανέντες πορευσόμεθα ἢ σὺ κελεύεις, νῦν τε προσιόντας ἡμᾶς οἱ πολέμιοι θεάσονται ἀδὲν φοβούμενοι, εἰδότες ὅτι ἐν ἀσφαλεῖ εἰσι τοῦ μηδὲν παθεῖν· ἐπειδάν τε μηδὲν ποιήσαντες ἀπίωμεν, πάλιν καθορῶντες ἡμῶν τὸ πλῆθος πολὺ ἐνδεέστερον τῶν ἑαυτῶν, καταφρονήσουσι, καὶ αὖριον ἐξίασι πολὺ ἐῤῥωμενεστέραις ταῖς γνώμαις. νῦν δ', ἔφη, εἰδότες μὲν ὅτι πάρεσμεν, ὐχ ὁρῶντες δὲ ἡμᾶς, εὖ τοῦτο ἐπίσω, ὐ κατα-

nitiones, illo quidem die, non prodituros, neque conferturos manum, Cyaxares, arcessito Cyro, et omnibus, quos adesse oporteret, in hanc sententiam loquutus est: Equidem, viri, nobis existimo sic, vti nunc instructi sumus, ad horum munitiones accedendum esse, ac declarandum nos pugnandi cupidos. Etenim hoc modo illis contra nos haud prodeuntibus, nostri eos longe audentius invasuri sunt, et hostes, audacia nostra perspecta, magis sibi metuent.

17. Haec illius sententia fuit. Verum Cyrus: Ne per Deos, mi Cyaxares, ita faciamus, inquit. Nam si modo, de tui consilii sententia, prodierimus in hostium conspectum: nimirum, nec in hoc tempore nos accedentes vllo cum metu spectabunt aduersarii, qui esse in tuto se sciant, vt accidere quid ipsis aduersi nequeat: et deinde, quum nulla re gesta recedemus, rursus inspectis copiis nostris, easdem, vt suis impares numero, contemnent; craſtinoque die multo firmioribus animis prodibunt. Nunc quum adesse nos sciant, neque tamen videant; crede mihi, non

ἵππων ἐλάσαι διὰ τῶ στρατοπέδω παντάπασιν ἀδύνατον. τούτων δὴ ἕνεκα πάντων καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐκεῖνοι τὰ ἐρύματα περιβάλλονται, καὶ ἅμα αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ἐν ἐχυρῷ εἶναι, καὶ ἐξουσίαν παρέχειν ὅταν βάλωνται μὴ μάχεσθαι.

ιε'. Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ προσιόντες ἀπεῖχον ὅσον παρασάγγην, οἱ μὲν Ασσύριοι ὅτως ἐστρατοπεδεύοντο ὥσπερ εἴρηται, ἐν περιτεταφρευμένῳ μὲν, καλαφανεῖ δέ. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς ἐδύνατο ἐν ἀφανεστάτῳ, κώμας τε καὶ γεωλόφους ἐπιπροσθεν ποιησάμενος, νομίζων πάντα τὰ πολέμια, ἐξαίφνης ὁρώμενα, φοβερώτερα τοῖς ἐναντίοις εἶναι. καὶ ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα, ὥσπερ ἔπρεπε, προφυλακὰς ποιησάμενοι ἑκάτεροι, ἐκοιμήθησαν.

ις'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Ασσύριος καὶ ὁ Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνέπαυον τὰ στρατεύματα ἐν τῷ ἐχυρῷ· Κῦρος δὲ καὶ Κυαξάρης συνταξάμενοι περιέμενον, ὡς, εἰ προσίοιεν οἱ πολέμιοι, μαχούμενοι. ὡς δὲ δῆλον ἐγένετο ὅτι οὐκ ἐξίοιεν οἱ πολέμιοι ἐκ τῶ ἐρύματος,

equos conscenderint, fieri prorsus nequit, vt equites per castra vehantur. His omnibus de causis, cum alii barbari, tum illi, munitionibus se circumdant. Simul etiam existimant, si locis sint munitis, habere se potestatem proelii, quum volunt, non committendi.

15. Dum haec agerent, adpropinquare sibi coeperunt. Quumque iam accedendo alteri ab alteris ad parasangae interuallum abessent, Assyrii hoc, quem indicauimus, modo metabantur castra, loco quidem fossa munito, sed oculis exposito: Cyrus autem sic sua locabat, quantum sane poterat, vt minime conspicerentur, etiam a fronte vicis et tumulis obiectis. Nam existimabat, in bellis omnia, si subito conspiciantur, aduersariis esse formidábiliora. Et illa quidem nocte, quemadmodum par erat, vtrique constitutis excubiis, quieti se dederunt.

16. Postridie Assyrius, et Croesus, ducesque ceteri, copias intra munitiones quiescere iusserunt: Cyrus et Cyaxares instructis suis, tanquam pugnaturi, si hostes accederent, exspectabant. Quum autem iam pateret, hostes extra munitiones

λυς, ἅπερ ἐγὼ, ὥστε καὶ ἄλλυς εἰκότως ἂν διδάσκοιτε τάδε. εἰ δὲ μὴ τυγχάνετε κατανενοηκότες, ἀκούσατε.

Οὓς γὰρ νεωστὶ συμμάχυς τε ἔχομεν καὶ πειρώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς ὁμοίυς ποιεῖν, τούτυς δεῖ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν, ἐφ' οἷς τε ἐτρεφόμεθα ὑπὸ Κυαξάρυ, ἃ τε ἠσκοῦμεν, ἐφ' ἃ τε αὐτὸς παρακεκλήκαμεν, ὥστε ἅσμενοι ἀνταγωνιεῖσθαι ἡμῖν ἔφασαν ἕσεσθαι. καὶ τοῦτο δὲ αὐτὸς ὑπομιμνήσκετε, ὅτι ἥδε ἡ ἡμέρα δείξει ὧν ἄξιος ἕκαστος ἐστίν. ὧν γὰρ ἂν ἄνθρωποι ἀψιμαθεῖς γένωνται, ἐνδὲν θαυμαστὸν εἴ τινες αὐτῶν καὶ τοῦ ὑπομνήσοντος δέονται· ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ καὶ ἐξ ὑποβολῆς δύναιντο ἄνδρες ἀγαθοὶ εἶναι. καὶ ταῦτα μέντοι πράττοντες, ἅμα καὶ ὑμῶν αὐτῶν πεῖραν λήψεσθε. ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος ἐν τῷ τοιῷδε καὶ ἄλλυς βελτίυς ποιεῖν, εἰκότως ἂν ἥδη καὶ ἑαυτῷ συνειδείη τελείως ἀγαθὸς ἀνὴρ ὤν. ὁ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων, καὶ τοῦτο ἀγαπῶν, εἰκότως ἂν ἡμιτε-

vos audire; vt non abs re doctores aliorum in his esse posse videamini. Si tamen haec ne dum animi consideratione complexi estis, me audite.

Nostris scilicet hisce sociis, quos recens adsciuimus, et nobis ipsis similes efficere conamur, redigendum in memoriam erit, quem ad finem Cyaxares nos aluerit, quae exercitationes nostrae fuerint, ad quae illos ita cohortati simus, et libenter etiam se contendere nobiscum velle dixerint. Hoc quoque in memoriam eis reuocate, hodiernum diem declaraturum esse, quibus quisque praemiis dignus sit. Nam quas res sero mortales discunt, in iis mirum videri non debet, quosdam monitoris opera egere. Nimirum aequi bonique faciendum est, si etiam aliorum instinctu viri fortes esse possint. Atque haec dum agetis, simul de vobis etiam periculum facietis. Nam qui alios tali tempore nouit reddere fortiores, is sibi quoque procul dubio conscius fuerit, ad perfectionem virtutis se peruenisse. Qui vero haec sibi soli suggerere potest, atque hoc adeo satis esse sibi ducit: is merito se perfectum

καταφρονῶσιν, ἀλλὰ φροντίζωσι τί ποτε τοῦτ' ἐστι, καὶ διαλεγόμενοι περὶ ἡμῶν, ἐγὼ οἶδ' ὅτι οὐδὲν παύονται. ὅταν δ' ἐξίωσι, τότε δεῖ αὐτοῖς ἅμα φανερούς τε ἡμᾶς γενέσθαι καὶ ἱέναι εὐθὺς ὁμόσε, εἰληφότας αὐτοὺς ἔνθα πάλαι ἐβουλόμεθα. λέξαντος δὲ ὧδε Κύρου, συνέδοξε καὶ ταῦτα Κυαξάρει καὶ τοῖς ἄλλοις. καὶ τότε μὲν δειπνοποιησάμενοι, καὶ φυλακὰς κατασησάμενοι, καὶ πυρὰ πολλὰ πρὸ τῶν φυλακῶν καύσαντες, ἐκοιμήθησαν.

ιή. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρωὶ Κῦρος μὲν ἐστεφανωμένος ἔθυε, παρήγγειλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοτίμοις ἐστεφανωμένοις πρὸς τὰ ἱερὰ παρεῖναι. ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ θυσία, συγκαλέσας αὐτοὺς, ἔλεξεν· Ἄνδρες, οἱ μὲν θεοὶ, ὡς οἵ τε μάντεις φασὶ, καὶ ἐμοὶ συνδοκεῖ, μάχην τ' ἔσεσθαι προαγγέλλουσι, καὶ νίκην διδόασι, καὶ σωτηρίαν περιϋπισχνοῦνται ἐν τοῖς ἱεροῖς· ἐγὼ δὲ ὑμῖν μὲν παραινῶν ὁποίους τινὰς χρὴ εἶναι ἐν τῷ τοιῷδε, αἰσχυνοίμην ἄν. οἶδα γὰρ ὑμᾶς ταῦτα ἐπίστης ἐμοὶ ἐπισταμένους, καὶ ταῦτα μεμελετηκότας τε καὶ ἀσκηκότας καὶ ἀκηκόοτας καὶ ἀκηκόοντας διὰ τέλους

contemtui habent, sed quid hoc sibi velit, sollicite cogitant; atque etiam, sat scio, colloqui de nobis non desinunt. Sed vbi prodierint ipsi, tum vero et conspiciendos eis nos exhibere debebimus, et continuo manum cum eis conserere, deprehensis illic vbi iamdudum cupiebamus. Haec quum Cyrus dixisset, tam Cyaxares, quam alii adsensi sunt. Itaque tunc coenati, constitutis excubiis, et ignibus ante has excitatis, quieti se dederunt.

18. Postridie diluculo Cyrus coronatus rem sacram faciebat, iussis etiam ceteris Persarum aequalibus adesse rei diuinae coronatis. Peracto autem sacrificio, conuocatis illis, hanc orationem habuit: Dii quidem, milites, quemadmodum et haruspices aiunt, et mihi quoque videtur, proelium fore denuntiant, et victoriam largiuntur, et incolumitatem per exta pollicentur. Me vero pudeat vos commonefacere velle, quo pacto in huiusmodi negotio gerere vosmet debeatis: Nam huiusmodi aeque vos tenere noui, ac meipsum; eademque non aliter ac mihi ipsi et meditata et audita vobis esse, atque etiam adhuc perpetuo

vos

συμφέρει δ' ὑμῖν, εἴπερ τῳ καὶ ἄλλῳ, τὸ νικᾶν, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ βάρος τῆς σολῆς. ἂν δ' ἄρα ὑμᾶς καὶ οἱ ἔμπροσθεν ἀναβαλῶντες ἕπεσθαι παρεγγυῶσιν, ὑπακούετε αὐτοῖς· καὶ ὅπως μηδ' ἐν τούτῳ αὐτῶν ἡττηθήσεσθε, ἀντιπαρακελευόμενοι αὐτοῖς, θᾶττον *ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ἀπιόντες, ἔφη, ἀριστήσαντες καὶ ὑμεῖς, ἥκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἐστεφανωμένοι ἐς τὰς τάξεις.

κ'. Οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον ἐν τούτοις ἦσαν. οἱ δ' Ασσύριοι καὶ δὴ ἠριστηκότες ἐξήεσάν τε θρασέως, καὶ παρετάττοντο ἐρρωμένως. παρέτατλε δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεύς, ἐφ' ἅρματος παρελαύνων, καὶ τοιάδε παρεκελεύετο· Ανδρες Ασσύριοι, νῦν δεῖ ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι. νῦν γὰρ περὶ ψυχῶν τῶν ὑμετέρων ὁ ἀγών, καὶ περὶ γῆς ἐν ᾗ ἔφυτε, καὶ περὶ οἴκων ἐν οἷς ἐτράφητε, καὶ περὶ γυναικῶν δὲ καὶ τέκνων, καὶ περὶ πάντων ὧν **κέκτησθε ἀγαθῶν. νικήσαντες μὲν γὰρ, ἀπάντων τούτων ὑμεῖς, ὥσπερ πρόσθεν, κύριοι ἔσεσθε· εἰ δ' ἡττηθήσεσθε, εὖ ἴστε ὅτι παραδώσετε ταῦτα πάντα τοῖς πολεμίοις. ἀ τε ἂν νίκης ἐρῶντες,

Quod si cuiquam alii, vobis expedit certe, superiores vt sitis; tum ob aetatem, tum ob armaturae pondus. Itaque si anteriores forte vos inclamauerint, et ad sequendum hortati fuerint; velim ipsis obtemperetis: atque vti hac in parte non sitis eis inferiores, vicissim et ipsos cohortamini, quo vobis praeeundo celeriter in hostem ducant. Nunc quidem abite, inquit, et pransi quum eritis, ad ordines vna cum aliis coronati accedite.

20. Dum his rebus Cyri milites occuparentur, Assyrii iam ante pransi, audacter e castris prodibant, et in aciem praesentibus animis se componebant. Instruebat autem eos Rex ipse curru vectus, et verbis huiusmodi cohortabatur: Nunc vos, Assyrii, viros esse fortes oportet. Iam enim et de vita certamen propositum vobis est, et de solo, in quo estis orti: de domiciliis, in quibus educati; de vxoribus, liberis, bonis, quae possidetis vniuersis. Nam si victoria potiemini, horum omnium, vt antea, domini futuri estis: sin victi fueritis, certo vos scire volo, hostibus istaec omnia vos esse prodituros. Itaque standum vobis, et pugnandum

* Al. ἡγεῖσθε. ** Al. πέπασθε.

ἡμιτελῆ αὐτὸν νομίζοι. τοῦτο δ' ἕνεκεν οὐκ ἐγὼ, ἔφη, αὐτοῖς λέγω, ἀλλὰ ὑμᾶς κελεύω λέγειν, ἵνα καὶ ἀρέσκειν ὑμῖν πειρῶνται. ὑμεῖς γὰρ καὶ πλησιάζετε αὐτοῖς, ἕκαστος τῷ ἑαυτοῦ μέρει. εὖ δ' ἐπίσασθε, ἔφη, ἕως ἂν θαρρῶντας τούτοις ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιδεικνύητε, καὶ τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς ὑπολήψω, ἀλλ' ἔγωγε, θαρρεῖν διδάξετε.

ιθ'. Τέλος εἶπεν, ἀπιόντας ἀρίστους ἐσεφανωμένους, καὶ σπονδὰς ποιησαμένους ἥκειν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῖς στεφάνοις. ἐπεὶ δ' ἦσαν ἀπῆλθον, αὖθις τοὺς ἡγεμόνας προσεκάλεσε, καὶ τούτοις οὕτω τοιάδε ἔλεξεν· Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ τῶν ὁμοτίμων γεγόνατε, καὶ ἐπιλελεγμένοι ἐστὲ, οἳ δοκεῖτε τὰ μὲν ἄλλα τοῖς κρατίστοις ὅμοιοι εἶναι, τῇ δ' ἡλικίᾳ καὶ πρεσβυτέρᾳ. καὶ τοίνυν χώραν ἔχετε οὐδὲν ἧττον ἔντιμον τῶν πρώτων. ὑμεῖς γὰρ ὄπισθεν ὄντες τοὺς τ' ἀγαθοὺς ἂν, ἐρρωμένους καὶ ἐπικελεύοντες αὐτοῖς, ἔτι κρείττους ποιεῖτε· εἴ τις μαλακίζοιτο, καὶ τοῦτον ὁρῶντες οὐκ ἂν ἐπιτρέποιτε αὐτῷ. συμφέρει

perfectum ex semisse duntaxat arbitretur. Atque haec equidem ipsis non expono, sed eam ob rem vobis exponenda mando; vt se vobis quoque probare studeant. Vos enim estis eis proximi, suae nimirum parti quilibet. Hoc etiam scire vos volo, cum his tum multis aliis vos, non verbis, sed reabse, futuros fiduciae magistros, quamdiu vosmet fiduciae plenos eis ostenderitis.

19. Tandem subiecit, irent pransum coronati, peractisque libationibus, cum ipsis sertis ad ordines venirent. His abeuntibus, arcessitos illos, qui vltimis in cohortium partibus curabant, in hunc modum compellauit: Vos aequalium in ordinem cooptati, viri Persae, atque etiam delecti quidam estis, qui vt rebus ceteris, vel praestantissimis pares estis: sic per aetatem etiam prudentia excellitis. Quae causa est, vt loco non minus, quam antistites, honesto sitis. Nam quum extremo in agmine curetis, facile viros fortes intuendo, et cohortando, fortiores etiam efficitis: et si quis remissior fuerit, eum itidem obseruando, ignauum esse non sinitis.

Quod

οἱ ἡτ]ηθέντες, εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς μὲν ἐρῶσι, φοβεμένους τὸ πλῆθος, τοῖς ὀλίγοις ἐπιχειρῆσαι· αὐτοὶ δὲ ἃ νομίσασιν ἡτ]ῆσθαι· ἀλλ' ἄλλης σοι μάχης δεήσειεν, ἢ ἂν ἄμεινον ἴσως βεβούλευνται, παραδόντες ἑαυτοὺς ἡμῖν ταμιεύεσθαι, ὥσθ' ὁπόσοις ἂν βούλωμεθα αὐτῶν μάχεσθαι.

κβ'. Οἱ μὲν δὴ ἄγγελοι ταῦτα ἀκούσαντες ᾤχοντο. ἐν τούτῳ δ' ἦλθε Χρυσάντας τε ὁ Πέρσης, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ὁμοτίμων, αὐτομόλους ἄγοντες. καὶ ὁ Κῦρος, ὡς εἰκὸς, ἠρώτα τοὺς αὐτομόλους, τὰ ἐκ τῶν πολεμίων. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι ἐξίοιέν τε ἤδη σὺν τοῖς ὅπλοις, καὶ παρατάττοι αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἔξω ὤν, καὶ παρακελεύοιτο μὲν δὴ τοῖς ἀεὶ ἔξω ἰοῦσι πολλά τε καὶ ἰσχυρὰ, ὡς ἔφασαν λέγειν τοὺς ἀκούοντας.

κγ'. Ἐνταῦθα εἶπεν ὁ Χρυσάντας, Τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, εἰ καὶ σὺ συγκαλέσας, ἕως ἔτι ἔξεστι παρακελεῦσαι, εἰ ἄρα καὶ σὺ ἀμείνους ποιήσαις τοὺς στρατιώτας; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ὦ Χρυσάντα, μηδέν σε λυπούντων αἱ τῶ Ασσυρίω παρα-

fuerint; dicturos esse, nos multitudinis metu paucos e suis inuasisse. Idcirco se minime victos existimabunt, sed aliud tibi proelium subeundum erit, in quo melius fortasse sibi consuluerint, quam hoc tempore, quo seipsos nobis offerunt, velut e penu promendos, vt, cum quanto velimus eorum numero, pugnemus.

22. His auditis nuntii discedebant. Interea Chrysantas Persa venit, et alii nonnulli ex aequalium ordine, secumque transfugas adducebant. Eos Cyrus, vt par erat, de rebus hostium interrogabat. Illi vero narrabant, armatos iam e castris prodire, atque a rege instrui, qui et ipse progressus extra castra, cohortatione copiosa et vehementi ad eos vteretur, quotquot continuo prodirent, vti quidem adfirmaretur ab illis, qui eum audissent.

23. Heic Chrysantas: Quid vero, inquit, si et tu, Cyre, militem conuoces, dum adhuc exhortandi facultas conceditur? an non et ipse redderes eos animosiores? Cui Cyrus: Ne tibi molestae sint, ait, exhortationes istae Assyrii, mi Chrysanta.

ἐρῶντες, μένοντες μάχεσθε. μωρὸν γὰρ, τὸ κρατεῖν βουλομένους τὰ τυφλὰ τοῦ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα ταῦτα ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας. μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις ζῆν βουλόμενος φεύγειν ἐπιχειροίη, εἰδὼς ὅτι οἱ μὲν νικῶντες σώζονται, οἱ δὲ φεύγοντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τῶν μενόντων. μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις χρημάτων ἐπιθυμῶν, ἥττων προσίοιτο. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι οἱ μὲν νικῶντες τά τε ἑαυτῶν σώζουσι, καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἡττωμένων προσλαμβάνουσιν· οἱ δ' ἡττώμενοι ἅμα ἑαυτούς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν πάντα ἀποβάλλουσιν;

κα'. Ο μὲν δὴ Ασσύριος ἐν τούτοις ἦν· ὁ δὲ Κυαξάρης πέμπων πρὸς τὸν Κῦρον ἔλεγεν, ὅτι ἤδη καιρὸς εἴη ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. εἰ γὰρ νῦν, ἔφη, ἔτι ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἔξω τοῦ ἐρύματος, ἐν ᾧ ἂν προσίωμεν, πολλοὶ ἔσονται. μὴ δῆτα ἀναμένωμεν ἕως ἂν πλείους ἡμῶν γένωνται, ἀλλ' ἴωμεν ἕως ἔτι οἰόμεθα εὐπετῶς αὐτῶν κρατῆσαι ἄν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἀπεκρίνατο· ὦ Κυαξάρη, εἰ μὴ ὑπὲρ ἥμισυ αὐτῶν ἔσονται οἱ

pugnandum erit, quotquot aspiscendae victoriae studio flagratis. Quippe stultum est, eos qui superiores esse velint, caecas corporis partes, et armis ac manibus destitutas, per fugam hostibus obuertere. Stultus item, quicunque, vitae cupidus, fugae se committit: quum sciat victores salutem conseruare, ac fugientes citius interire quam resistentes. Est et is stultus, qui opum cupiditate accensus, vinci se patitur. Nam quis ignorat, et suas res saluas esse victoribus, et eosdem praeterea fortunis illorum quos vicerint, potiri? quum victi et seipsos, et omnia sua simul amittant.

21. Haec dum Assyrius ageret, Cyaxares, misso ad Cyrum quodam, tempus esse dicebat in hostem ducendi. Licet enim pauci iam, ait, extra munitiones progressi sint, tamen interea, dum nos ad eos accedemus, permulti erunt. Itaque non expectemus, donec ipsi plures nobis sint; sed eamus dum adhuc facile superiores eis nos futuros arbitramur. Ad ea respondebat Cyrus: Certo te scire velim, mi Cyaxares, nisi eorum plures parte dimidia victi fuerint;

οἱ

σκάλως, οἶμαι, δεῖ καὶ ἄρχοντας ἐπὶ τούτοις γενέσθαι, οἵτινες δείξουσί τε ὀρθῶς καὶ διδάξουσι καὶ ἐθίσουσι ταῦτα δρᾶν, ἕως ἂν ἐγγένηται αὐτοῖς τοὺς μὲν ἀγαθοὺς καὶ εὐκλεεῖς εὐδαιμονεστάτους τῷ ὄντι νομίζειν, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ δυσκλεεῖς, ἀθλιωτάτους πάντων ἡγεῖσθαι. οὕτω γὰρ δεῖ διατεθῆναι τοὺς μέλλοντας τῶν ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβων τὴν μάθησιν κρείττονα παρέξεσθαι.

Εἰ δέ τοι ἰόντων εἰς μάχην σὺν ὅπλοις, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τῶν παλαιῶν μαθημάτων ἐξίστανται, ἐν τούτῳ δυνήσεταί τις ἀπορραψῳδήσας παραχρῆμα ἄνδρας πολεμικοὺς ποιῆσαι, πάντων ἂν ῥᾷστον εἴη καὶ μαθεῖν καὶ διδάξαι τὴν μεγίστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετήν. ἐπειδὴ ἔγωγ', ἔφη, οὐδ' ἂν τούτοις ἐπίστευον ἐμμόνοις ἔσεσθαι, οὓς νῦν ἔχοντες παρ' ἡμῖν αὐτοὺς ἠσκήμεν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς ἑώρων παρόντας, οἳ καὶ παράδειγμα αὐτοῖς ἔσεσθε, οἵους χρὴ εἶναι, καὶ ὑποβάλλειν δυνήσεσθε, ἤν τι ἐπιλανθάνωνται. τοὺς δ' ἀπαιδεύτους παντάπασιν ἀρετῆς θαυμάζοιμ' ἄν, ἔφη, ὦ Χρυσάνθα, εἴ τι πλέον ἂν ὠφελήσειε

λόγος

tror, et magistros necesse est accedere, qui eis praeficiantur, et tam exemplo, quam doctrina eos ad actiones illas adsuefaciant; donec insitum hoc ipsis fuerit, vt viros fortes et laudatos reapse ducant felicissimos; ignavos et infames omnium miserrimos existiment. Sic enim animati esse debent, apud quos potior futura sit disciplina, quam metus hostilis.

Quod si quis militibus armatis ad pugnam prodeuntibus, quo tempore multi etiam disciplinae prioris obliuiscuntur, oratione subito concinnata possit homines extemplo bellicosos efficere: nimirum facillima res omnium fuerit, eam virtutem tum discere, tum docere, quae in hominum vita longe maxima est. Nam equidem ne hos quidem ipsos, qui nobis adsunt exercitati studio nostro, firmos futuros esse, polliceri mihi ausim: nisi vos heic praesentes intuerer, qui et exemplo instruere, quales esse oporteat, et suggerere poteritis, si quid exciderit. Apud eos vero, qui ad virtutem prorsus instituti non sunt, mirum mihi sane videatur, o Chrysanta, praeclare habitam

παρακελεύσεις. ἡδεμία γὰρ ἄτως ἔσται καλὴ παραίνεσις, ἥτις τοὺς μὴ ὄντας ἀγαθοὺς αὐθημερὸν ἀνδρίσαντας ἀγαθοὺς ποιήσει· ἢ ἂν ἓν τοξότας γε, εἰ μὴ ἔμπροσθεν τοῦτο μεμελετηκότες εἶεν· ἢ δ' ἀκοντιστὰς, ἢ δὲ μὴν ἱππέας γε· ἢ δὲ μὴν τά γε σώματα ἱκανοὺς πονεῖν, ἢν μὴ πρόσθεν ἠσκηκότες ὦσι.

κδ'. Καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν· ἀλλ' ἀρκεῖ τοι, ὦ Κῦρε, ἐὰν τὰς ψυχὰς αὐτῶν παρακελευσάμενος ἀμείνους ποιήσῃς. ἦ καὶ δύναιτ' ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἷς λόγος ῥηθεὶς αὐθημερὸν αἰδοῦς μὲν ἐμπλῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνδρισάντων, ἢ ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν κωλῦσαι, προτρέψαι δὲ ὡς χρὴ, ἐπαίνου μὲν ἕνεκα, πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύεσθαι, λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμαις βεβαίως τοῦτο, ὡς αἱρετώτερόν ἐστι μαχομένους ἀποθνήσκειν μᾶλλον, ἢ φεύγοντας σωθῆναι; ἆρ' ἂν, ἔφη, εἰ μέλλοιεν τοιαῦται διάνοιαι ἐγγενήσεσθαι ἀνθρώποις καὶ ἔμμονοι ἔσεσθαι, πρῶτον μέν νόμους ὑπάρξαι δεῖ τοιούτους, δι' ὧν τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἔντιμος καὶ ἐλευθέριος ὁ βίος παρασκευασθήσεται, τοῖς δὲ κακοῖς ταπεινός τε καὶ ἀλγεινὸς καὶ ἀβίωτος ὁ αἰὼν ἐπαγακείσεται; ἔπειτα διδάσκαλους,

sanctа. Nam admonitio nulla tam praeclara futura eſt, quae homines minime fortes eodem, quo auditur, die fortes ſit effectura: non ſagittarios, niſi eam artem prius exercuerint: non iaculatores, nec equites: immo ne id quidem efficiet, vt corporibus in labore perferendo valeant, niſi ſe prius exercuerint.

24. Et Chryſantas: Satis eſt, mi Cyre, inquit, animos eorum cohortando meliores reddi. Num queat, ait Cyrus, vna oratio pronuntiata, eodem die, non pudore duntaxat audientium animos implere, vel a turpitudine reuocare; ſed etiam excitare, vt laudis gratia laborem omnem, omneque periculum ſubeundum ſtatuant, ac mentibus ſuis infixum habeant, optabilius eſſe pugnando mori, quam fugiendo ſalutem adipiſci? Nonne, ſi huiuſmodi cogitationes hominum animis inſeri debeant, et durabiles eſſe, primum leges ſint tales oportet, vt earum beneficio viris fortibus honeſta et liberalis vita pararetur; ignauis abiecta, plena doloris, acerba victu vita incumbat? deinde praeceptores, vt equidem arbi-

tror,

σαν, ἀσφαλέστατον εἶναι καὶ ῥᾷστον τὸ ὁμόσε ἰέναι τοῖς πολεμίοις, ἄλλως τε καὶ τοξόταις καὶ ἀκοντισταῖς καὶ ἱππεῦσιν.

κς'. Ἕως δ' ἔτι βελῶν ἔξω ἦσαν, παρηγγύα ὁ Κῦρος σύνθημα, Ζεὺς Σύμμαχος καὶ Ηγεμών. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦκε τὸ σύνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἐξῆρχεν αὖ Διοσκούροις παιᾶνα τὸν νομιζόμενον· οἱ δὲ θεοσεβῶς πάντες συνεπήχησαν μεγάλῃ τῇ φωνῇ. ἐν τῷ τοιούτῳ γὰρ δὴ οἱ δεισιδαίμονες ἧττον τοὺς ἀνθρώπους φοβοῦνται. ἐπεὶ δ' ὁ παιὰν ἐγένετο, ἅμα πορευόμενοι οἱ ὁμότιμοι φαιδροὶ, καὶ πεπαιδευμένοι, περιορῶντες ἀλλήλους, ὀνομάζοντες παρασάτας, ἐπισάτας, λέγοντες πολὺ τὸ, Αγετ' ἄνδρες φίλοι, ἄγετ' ἄνδρες ἀγαθοὶ, παρεκάλουν ἀλλήλους ἕπεσθαι. οἱ δ' ὄπισθεν, αὐτῶν ἀκούσαντες, ἀντιπαρεκελεύοντο τοῖς πρώτοις ἡγεῖσθαι ἐῤῥωμένως. ἦν δὲ μεσὸν τὸ στράτευμα τῷ Κύρῳ προθυμίας, φιλοτιμίας, ῥώμης, θάρσους, παρακελευσμοῦ, σωφροσύνης, πειθοῦς· ὅπερ οἶμαι δεινότατον τοῖς ὑπεναντίοις.

κζ'. Τῶν

dum edocti, tutissimum esse facillimumque, comminus hostes inuadere, praesertim qui sagittarii sint, et iaculatores, et equites.

26. Quumque adhuc extra ictum telorum essent, Cyrus hanc tesseram militarem eis significari iussit; *Iupiter auxiliaris et dux*. Ea quum reddita vicissim, ad Cyrum rediisset; ibi tum paeana Castoribus pro more primus exorsus est, et milites vniuersi religiose magna voce simul insonuerunt. Nam tali rerum momento, qui religiosi sunt erga Deum, minus homines metuunt. Paeane absoluto, aequales illi Persici vna pergebant, hilari vultu, periti ex institutione, mutuo conuersis in se oculis, adstites substiteque nominatim compellantes, atque haec iterantes verba, Heus viri cari, heus viri fortes, ad sequendum semet exhortabantur. Quae quum audiissent, qui pone sequebantur; vicissim primos, vt praesentibus animis praeirent, clara voce incitabant. Adeoque totus Cyri exercitus, alacritatis, cupiditatis gloriae, roboris, fiduciae, cohortationis, intelligentiae prudentis, obedientiae plenus erat; quod equidem maxime aduersariis formidabile puto,

λόγος καλῶς ῥηθεὶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ἢ τοὺς ἀπαιδεύτους μαθημάτων ἆσμα καλῶς ᾀσθὲν εἰς μαθήματα.

κέ. Οἱ μὲν τοιαῦτα διελέγοντο· ὁ δὲ Κυαξάρης πάλιν πέμπων ἔλεγεν, ὅτι ἐξαμαρτάνοι διατρίβων, καὶ ἂν ἄγων ὡς τάχιστα ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο δὴ τότε τοῖς ἀγγέλοις, ἀλλ' εὖ μὲν ἴσω, ἔφη, ὅτι ὅπω εἰσὶν ἔξω ὅσων ἔδει· καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτῷ ἐν ἅπασιν. ὅμως δὲ ἐπεὶ ἐκείνῳ δοκεῖ, ἄξω ἤδη. ταῦτα εἰπὼν, καὶ προσευξάμενος τοῖς θεοῖς, ἐξῆγε τὸ στράτευμα. ὡς δ' ἤρξατο ἄγειν ἔτι θᾶττον, ὁ μὲν ἡγεῖτο, οἱ δ' εἵποντο, εὐτάκτως μὲν, διὰ τὸ ἐπίστασθαί τε καὶ μεμελετηκέναι ἐν τάξει πορεύεσθαι· ἐρρωμένως δὲ, διὰ τὸ φιλονείκως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους, καὶ διὰ τὸ τὰ σώματα ἐκπεπονῆσθαι, καὶ διὰ τὸ πάντας ἄρχοντας τοὺς πρωτοστάτας εἶναι· ἡδέως δὲ, διὰ τὸ φρονίμως ἔχειν. ἠπίσταντο γὰρ, καὶ ἐκ πολλοῦ ὅτως ἐμεμαθήκεσαν,

orationem plus ad virtutem et fortitudinem adferre momenti; quam apud muſicae imperitos bene cantatum carmen ad muſicam percipiendam conferat.

25. Dum huiuſmodi ſermones inter ſe haberent, mittit denuo Cyaxares, Cyrum non recte facere ſignificans, qui tempus tereret, et non quam primum in hoſtem duceret. Tum vero Cyrus nuntiis reſpondit: Sciat plane Cyaxares, inquit, nondum hoſtes eo numero caſtris egreſſos eſſe, quo oporteat, atque hoc cunctis audientibus ei renuntiate. Quando tamen ei ſic videtur, iam copias ducturus ſum. Haec loquutus, ac Diis adoratis exercitum produxit. Quumque celerius etiam ducere coepiſſet, praeibat ipſe, milites ſequebantur, ſeruatis illi quidem ordinibus, quod, vſu diuturno exercitati, ordines in progrediendo ſeruare ſcirent; et praeſentibus animis, quod aemulationes inter eos exiſterent, corporaque roborata laboribus haberent, et antiſtites in ordinum principiis extra ſolos praefectos nulli eſſent; et libenter denique, quia prudentia valerent. Sciebant enim, iamdudum

ἀλλὰ σραφέντες ἔφευγον εἰς τὸ ἔρυμα. οἱ δ' αὖ Πέρσαι κατὰ τὰς εἰσόδους ἑπόμενοι, ὠθημένων αὐτῶν, πολλοὺς κατεσρώννυσαν· τοὺς δ' εἰς τὰς τάφρους ἐμπίπλοντας ἐπεισπηδῶντες ἐφόνευον, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ ἵππους· ἔνια γὰρ τῶν ἁρμάτων εἰς τὰς τάφρους ἠναγκάσθη φεύγοντα συνεισπεσεῖν. καὶ οἱ τῶν Μήδων δὲ ἱππεῖς, ὁρῶντες ταῦτα, ἤλαυνον εἰς τοὺς ἵππους τῶν πολεμίων· οἱ δ' ἐνέκλιναν καὶ τότε. ἔνθα δὴ καὶ ἵππων διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων.

κθ'. Οἱ δ' ἐντὸς τοῦ ἐρύματος τῶν Ἀσσυρίων ἑσηκότες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς τάφρου, τοξεύειν μὲν καὶ ἀκοντίζειν εἰς τοὺς ἀποκτείνοντας ὅτε ἔφρόνουν, ὅτ' ἐδύναντο, διά τε τὰ δεινὰ ὁράματα, καὶ διὰ τὸν φόβον. τάχα δὲ καὶ καλαμαθόντων τῶν Περσῶν τινὰς διακεκοφότας πρὸς τὰς εἰσόδους τοῦ ἐρύματος, ἐτράποντο, καὶ ἀπὸ τῶν κεφαλῶν ἔφευγον· ἰδοῦσαι δὲ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν συμμάχων φυγὴν ἤδη καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἀνέκραγον, καὶ

rat, ſed terga dans ad munitiones ſe fuga recipiebat. Perſae ad ipſos caſtrorum aditus eos inſequuti, dum illi ſe protrudendo premerent, multos occiderunt. Si qui in foſſas delaberentur, in eos inſilientes, vna cum hominibus equos etiam interfecerunt. Nam currus quidam in fuga coacti ſunt in foſſas decidere. Quae quum Medorum equites cernerent, in hoſtium equitatum inuecti ſunt: qui quum eorum impetum declinaret, tum vero et equorum et hominum fugientium perſecutio, et caedes vtrorumque euenit.

29. Qui Aſſyriorum intra munitionem ſupra caput editaue loca foſſae conſtiterant, de ſagittis et iaculis in eos emittendis, qui ſuos occidebant, ne cogitabant quidem; vti nec facere poterant, cum ob iſta terribilia ſpectacula, tum quia metu perculſi eſſent. Quumque mox etiam animaduertiſſent, quoſdam Perſas ad munitionis aditus vi perrupiſſe, terga vertebant, et a partibus foſſarum editioribus diſſugiebant. Vbi vero et Aſſyriorum et ſociorum vxores viderunt, etiam in caſtris iam fugam fieri; clamore

κζ'. Τῶν δ' Ασσυρίων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἁρμάτων προμαχόντες, ὡς ἐγγὺς ἤδη προσεμίγνυσε τὸ Περσικὸν πλῆθος, ἀνέβαινον ἐπὶ τὰ ἅρματα, καὶ ἀνεχώρουν πρὸς τὸ ἑαυτῶν πλῆθος· οἱ δὲ τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ καὶ σφενδονηταὶ αὐτῶν ἀφίεσαν τὰ βέλη πολλῷ πρὶν ἐξικνεῖσθαι. ὡς δ' ἐπιόντες οἱ Πέρσαι ἐπέβησαν τῶν ἀφειμένων βελῶν, ἐφθέγξατο δὴ ὁ Κῦρος· Ανδρες ἄριστοι, ἤδη θᾶττόν τις ἰὼν ἐπιδεικνύτω ἑαυτὸν καὶ παρεγγυάτω. οἱ μὲν δὴ παρεδίδοσαν τοῦτο· ὑπὸ δὲ προθυμίας καὶ μένους καὶ τοῦ σπεύδειν συμμίξαι, δρόμῳ τινὲς ἤρξαντο. συνεφείπετο δὲ καὶ πᾶσα ἡ φάλαγξ δρόμῳ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἐπιλαθόμενος τοῦ βάδην, δρόμῳ ἦγεῖτο· καὶ ἅμα ἐφθέγγετο, Τίς ἐφέπεται; τίς ἀγαθός; τίς πρῶτος ἀνδρα καταβαλεῖ; οἱ δὲ ἀκούσαντες, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐφθέγγοντο. καὶ διὰ πάντων δὴ, ὥσπερ παρηγγύα, ἤτως ἐχώρει· τίς ἕψεται; τίς ἀγαθός;

κη'. Οἱ μὲν δὴ Πέρσαι ἅτως ἔχοντες ὁμόσε ἐφέροντο. οἵ γε μὴν πολέμιοι οὐκέτι ἐδύναντο μένειν, ἀλλὰ

27. Apud Assyrios autem, qui de curribus ante aciem primi pugnare solebant, postquam propius accessit agmen Persicum, conscensis curribus, ad copias suas recesserunt. Sagittarii vero, et iaculatores, et funditores, tela sua multo prius emisere, quam ad hostem pervenire possent. Vbi Persae accedentes emissa iam tela conculcarent, tum Cyrus ita locutus est: Iam viri fortissimi, celerius aliquis vestrum procedens sui specimen edat, et aliis haec eadem significet. Quae illi verba dum aliis rursum traderent, quidam prae alacritate atque impetu animi, praeque studio conserendi manum, currere coeperunt: eosque tota simul phalanx curriculo secuta est. Ipse adeo Cyrus gradatim incedere oblitus, cursu praeibat, simul haec proferens: Ecquis sequitur? ecquis vir fortis? ecquis primus virum prosternet? Quibus illi auditis, idem proferebant, adeoque per vniuersos, vt ipse cohortabatur, ita vox haec dicta fuit: Ecquis sequetur? ecquis fortis?

28. Hoc igitur Persae cum impetu in hostem ferebantur. Is vero non amplius subsistere poterat,

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Μείνας δὲ ὁ Κῦρος μέτριον χρόνον αὐτῆ σὺν τῷ στρατεύματι, καὶ δηλώσας ὅτι ἕτοιμοί εἰσι μάχεσθαι, εἴ τις ἐξέρχοιτο· ὡς οὐδεὶς ἐξήει, ἀπήγαγεν ὅσον ἐδόκει καλῶς ἔχειν, καὶ κατεστρατοπεδεύσατο. Φυλακάς τε καταστησάμενος, καὶ σκοπὰς προπέμψας, τὰς εἰς τὸ μέσον συνεκάλεσε τοὺς ἑαυτῆ στρατιώτας, καὶ ἔλεξε τοιάδε·

β'. Ανδρες

XENOPHONTIS

HISTORIARVM DE CYRI

INSTITVTIONE

LIBER QVARTVS

CAP. I.

Cyrus, quum paulisper istic exercitum continuisset, ac suos paratos esse declarasset ad pugnandum, si quis egredi castris vellet: exeunte nemine, tanto suos interuallo, quantum ex re fore putabat, abduxit: castraque metatus, et locatis excubiis, atque praemissis exploratoribus, ipse in medio consistens, ad militem conuocatum huiusmodi orationem habuit:

καὶ ἔθεον ἐκπεπληγμέναι, αἱ μὲν καὶ τὰ τέκνα ἔχουσαι, αἱ δὲ καὶ νεώτεραι, καταῤῥηγνύμεναι τὰς πέπλους, καὶ δρυπτόμεναι, καὶ ἱκετεύουσαι πάντας ὅτῳ ἐντυγχάνοιεν, μὴ φεύγειν καταλιπόντας αὐτάς, ἀλλ' ἀμῦναι καὶ τέκνοις καὶ ἑαυταῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς. ἔνθα δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς πιστοτάτοις φάντες ἐπὶ τὰς εἰσόδους, καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς κεφαλάς, καὶ αὐτοὶ ἐμαχοντο, καὶ τοῖς ἄλλοις παρεκελεύοντο.

λ'. Ὡς δ' ἔγνω ὁ Κῦρος τὸ γιγνόμενον, δείσας μὴ εἰ καὶ βιάσαιντο εἴσω, ὀλίγοι ὄντες ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖέν τι, παρῆγγυησεν ἐπὶ πόδα ἀνάγειν ἔξω βελῶν, καὶ πείθεσθαι. ἔνθα δὴ ἔγνω τις ἂν τὰς ὁμοτίμους καὶ πεπαιδευμένους ὡς δεῖ. ταχὺ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπείθοντο, ταχὺ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγγελλον. ὡς δ' ἔξω βελῶν ἐγένοντο, ἔστησαν κατὰ χώραν πολλῷ μᾶλλον χορῷ, ἀκριβῶς εἰδότες ὅπῃ ἕδει ἕκαστον γενέσθαι.

ΞΕΝΟ-

more ſublato, diſcurrebant hinc inde territae, partim liberum matres, partim iuuenculae; veſtibuſque diſcerptis, etiam vnguibus ora dilaniabant, obſecrantes eos, quibuſcunque occurrerent, ne ſe fugiendo deſererent; ſed liberos, vxores, ſeipſos tuerentur. Atque heic demum reges ipſi cum fidiſſimis ad portas caſtrorum conſtiterunt, et conſcenſis eminentioribus locis, partim ipſi pugnabant, partim excitabant alios cohortando.

30. Cyrus, vbi quid ageretur, animaduertit; veritus, ne ſi etiam intro vi perrumperent, pauci tamen a multis detrimenti aliquid caperent: extra telorum ictus pedem referrent, et dicto audientes eſſent, edici iuſſit. Ibi tum agnouiſſet aliquis aequales Perſicos etiam ita inſtitutos, vt oporteret. Nam et ipſi celeriter obediebant, et aliis idem celeriter denuntiabant. Quumque iam extra telorum ictus eſſent, ſuo quiſque loco conſtiterunt aptius, quam quiſquam muſicorum chorus; quod accurate locus vnicuique ſuus notus eſſet.

XENO-

πρὶν τὰς πολεμίας κατανοῆσαί τε ὅτι ἀναχωρῶμεν, καὶ τόξα ἐντείνασθαι, καὶ τὰ παλτὰ ἐπαφεῖναι· ὡς αὐτός τε ἀβλαβὴς, καὶ τὰς ἑαυτῶ ἄνδρας ἀβλαβεῖς διὰ τὸ πείθεσθαι παρέχεται. ἄλλας δ', ἔφη, ὁρῶ τετρωμένας, περὶ ὧν ἐγὼ σκεψάμενος, ἐν ὁποίῳ χρόνῳ ἐτρώθησαν, τότε τὴν γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφανῶμαι. Χρυσάνταν καὶ ἐργάτην τῶν πολεμικῶν, καὶ φρόνιμον, καὶ ἄρχεσθαι ἱκανὸν καὶ ἄρχειν, χιλιαρχίᾳ μὲν ἤδη τιμῶ· ὅταν δὲ καὶ ἄλλο τι ἀγαθὸν ὁ θεὸς δῷ, ὅτε τότε ἐπιλήσομαι αὐτοῦ.

Καὶ πάντας δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἔφη, ὑπομνῆσαι. ἃ γὰρ νῦν εἴδετε ἐν τῇ μάχῃ τῇδε, ταῦτα ἐνθυμούμενοι μήποτε παύσησθε, ἵνα παρ' ἡμῖν αὐτοῖς αἰεὶ κρίνητε, πότερον ἡ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχὰς, καὶ πότερον οἱ μάχεσθαι θέλοντες, ῥᾷον ἀπαλλάττουσιν, ἢ οἱ μὴ ἐθέλοντες, καὶ ποίαν τινὰ ἡδονὴν τὸ νικᾶν παρέχει. ταῦτα γὰρ νῦν ἄριστα κρίναιτ' ἂν, πεῖράν τε αὐτῶν ἔχοντες, καὶ ἄρτι γεγενημένα τοῦ πράγματος. καὶ ταῦτα μὲν, ἔφη, αἰεὶ

quam hostes animaduerterent, nos pedem referre; quamque arcus tenderent, et tragulas in nos eiacularentur. Vnde fit vt et seipsum, et milites suos per obedientiam incolumes seruet. Equidem alios quosdam vulneratos video, de quibus, vbi considerauero, quo tempore vulnera acceperint, tum deinde sententiam meam aperiam. Hunc vero Chrysantam, vt bellicis in rebus strenuum, et prudentem, et ad parendum et imperandum idoneum, in praesentia quidem honore tribunatus adficio; et quum Deus aliquid aliud boni largietur, ne tunc quidem eius obliuiscar.

Quin vos etiam vniuersos, ait, admonitos volo. Nam quae modo in hac pugna vidistis, ea vobis apud animos vestros nunquam non cogitanda sunt; vt vobiscum ipsi statuatis, vtrum virtute vita conservetur, an fuga; vtrum cum iis, qui pugnare volunt, melius agatur, an cum illis, qui pugnare nolunt; et cuiusmodi voluptatem adferat victoria. Nam de his optime iam statuetis, quum et periculum feceritis, et res ipsa recens gesta sit. Atque haec si cogitabi-

β'. Ανδρες Πέρσαι, πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐγώ τε ἐπαινῶ ὅσον δυναμαι, καὶ ὑμεῖς πάντες, οἶμαι· νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας. τούτων μὲν δὴ χρὴ χαρισήρια, ὧν ἂν ἔχωμεν, τοῖς θεοῖς ἀποτελεῖν. ἐγὼ δὲ σύμπαντας μὲν ὑμᾶς ἤδη ἐπαινῶ· (τὸ γὰρ γεγενημένον ἔργον σύμπασιν ὑμῖν καλὸν ἀποτετέλεσται) ὧν δ' ἕκαστος ἄξιος, ἐπειδὰν παρ' ὧν προσήκει, πύθωμαι, τότε τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειράσομαι ἀποδιδόναι.

Τὸν δ' ἐμοὶ ἐγγύταλα ταξίαρχον Χρυσάνταν οὐδὲν παρ' ἄλλων δέομαι πυνθάνεσθαι, ἀλλ' αὐτὸς οἶδα οἷος ἦν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὅσαπερ οἶμαι καὶ ὑμεῖς πάντες, ἐποίει· ἐπεὶ δ' ἐγὼ παρηγγύησα ἐπανάγειν, καλέσας ὀνομαστὶ αὐτὸν, ἀνατεταμένος ἔτος τὴν μάχαιραν, ὡς παίσων πολέμιον, ὑπήκουσέ τέ μοι εὐθὺς, καὶ ἀφεὶς ὃ ἔμελλε ποιεῖν, τὸ κελευόμενον ἔπραττεν. αὐτός τε γὰρ ἐπανήγαγε, καὶ τοῖς ἄλλοις μάλα ἐπισπερχῶς παρηγγύα· ὥστ' ἔφθασεν ἔξω βελῶν τὴν τάξιν ποιήσας, πρὶν

2. Primum equidem, Perſae, Deos laudibus proſequor, atque idem vos facere arbitror: quod victoriam ſalui et incolumes adepti ſimus. Et ob haec quidem Diis gratias, quibuſcunque rebus poſſumus, perſoluere nos oportet. Vos autem non poſſum non equidem omnes collaudare. Nam quod geſtum eſt rei, cum magno veſtrum omnium decore patratum eſt. Verum vbi ab iis a quibus par eſt, ſciſcitatus fuero, quaenam quiſque promeritus ſit; tunc e dignitate cuiuſque conabor et verbis, et ipſa re, praemia vobis tribuere.

De Chryſanta quidem cohortis praefecto mihi proximo, ſciſcitari alios non neceſſe habeo: quum ipſe norim, qualem ſe geſſerit. Nam et alia, quaecunque vos etiam feciſſe arbitror, praeſtitit: et quum ego pedem referre iuſſi, compellato nominatim ipſo, tametſi gladium ſuſtulerat, vt percuſſurus hoſtem; ſtatim tamen mihi paruit, eoque omiſſo quod facturus erat, id fecit quod imperabatur. Nam et ipſe ſuos abduxit, et aliis idem faciendum magna diligentia ſignificauit. Adeoque prius extra tela cohortem abduxit, quam

δ'. Ὡς δ' ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἔρημον ἀνδρῶν ἐφάνη τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εὐθὺς διαβιβάζει ὁ Κῦρος τὺς Πέρσας πρώτυς. καταλέλειπτο δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων πολλὰ μὲν πρόβατα, πολλοὶ δὲ βόες, πολλαὶ δὲ ἅμαξαι πολλῶν ἀγαθῶν μεσαί. ἐκ δὲ τύτυ διέβαινον ἤδη καὶ οἱ ἀμφὶ Κυαξάρην Μῆδοι πάντες, καὶ ἠρισοποιῦντο ἐνταῦθα. ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τὺς ἑαυτῦ ταξιάρχυς, καὶ ἔλεξε τοιαῦτα·

ε'. Οἷά μοι δοκῶμεν καὶ ὅσα ἀγαθὰ, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι, θεῶν ἡμῖν ταῦτα διδόντων. νῦν γὰρ ὅτι μὲν οἱ πολέμιοι φοβύμενοι ἡμᾶς ἀποδεδράκασιν, αὐτοὶ ὁρᾶτε· οἵτινες δὲ, ἐν ἐρύματι ὄντες, ἐκλιπόντες τᾶτο φεύγυσι, πῶς τύτυς οἴεται ἄν τις μεῖναι ἰδόντας ἡμᾶς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ; οἵτινες δὲ ἄπειροι ἡμῶν ὄντες οὐχ ὑπέμειναν, πῶς νῦν γ' ἂν ὑπομείνοιεν, ἐπεὶ ἥτ[τ]ηνται, καὶ πολλὰ κακὰ ὑφ' ἡμῶν πεπόνθασιν; ὧν δὲ οἱ βέλτιστοι ἀπολώλασι, πῶς οἱ φαυλότατοι ἐκείνων μάχεσθαι ἂν ἡμῖν ἐθέλοιεν;

ς'. Καί τις εἶπε· τί οὖν ἔτι διώκομεν ὡς τάχιστα,

4. Quum vero illuxisset, et solitudo in castris hostium cerneretur: mox Cyrus Persas primos eo traduxit. Reliquerant autem hostes permultas oues, et boues multos, et multa multis bonis referta plaustra. Deinde Medi etiam, qui erant cum Cyaxare, omnes transierunt, et hostium in castris prandium parārunt. Quo peracto, Cyrus convocatis suis cohortium praefectis, in hunc modum loquutus est:

5. Qualia, milites, quantaque bona, diuinitus nobis oblata, dimittere videmur? Nam videtis ipsi, metu nostri perculsos hostes fuga sibi consuluisse. Qui autem munitionibus, in quibus erant, desertis aufugiunt; hos quonam modo possit existimare quisquam substituros, vbi nos in planitie viderint? Qui nos item minime sustinuerunt, quum nec dum experti nos essent; quo pacto nunc sustinebunt, quum et victi sunt, et multis a nobis incommodis adfecti? Quorum fortissimi quique ceciderunt, quomodo vilissimi pugnare nobiscum velint?

6. Heic quidam: Cur igitur non quam celerrime, inquit, eos perse-

αἰεὶ διανοήμενοι βελτίους ἂν εἶητε· νῦν δὲ ὡς καὶ θεοφιλεῖς, καὶ ἀγαθοὶ, καὶ σώφρονες ἄνδρες, δειπνοποιεῖσθε, καὶ σπονδὰς τοῖς θεοῖς ποιεῖσθε, καὶ παιᾶνα ἐξάρχετε, καὶ ἅμα τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖτε.

γ'. Εἰπὼν ταῦτα, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλασε· καὶ πρὸς Κυαξάρην ἐλθὼν, καὶ συνηθεὶς ἐκείνῳ καινῇ, ὡς εἰκὸς, καὶ ἰδὼν τἀκεῖ, καὶ ἐρόμενος εἴ τι δέοιτο, ἀπήλαυνεν εἰς τὸ ἑαυτῶ στράτευμα. καὶ οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον δειπνοποιησάμενοι, καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ὡς ἔδει, ἐκοιμήθησαν. οἱ δὲ Ασσύριοι, ἅτε καὶ τεθνηκότος τῦ ἄρχοντος, καὶ σχεδὸν σὺν αὐτῷ τῶν βελτίστων, ἠθύμων μὲν πάντες· πολλοὶ δὲ καὶ ἀπεδίδρασκον αὐτῶν τῆς νυκτὸς ἐκ τῦ στρατοπέδου. ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὅ, τε Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν πάντες ἠθύμων. πάντα μὲν γὰρ ἦν χαλεπὰ· ἀθυμίαν δὲ πᾶσι πλείστην παρεῖχεν, ὅτι τὸ ἡγούμενον φῦλον τῆς στρατιᾶς διεφθάρθαι ἐδόκει ταῖς γνώμαις. ἅτε δὴ ἐκλείποντι τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπέρχονται νυκτός.

δ'. Ως

tis, nimirum meliores euasuri essetis. Nunc vt accepti Deo, et fortes, et moderati viri coenam instruite, Diis libate, paeana praecinite, simul vt fiat id quod imperatum est, prouidete.

3. Haec quum dixisset, equo conscenso, anectus est, et ad Cyaxarem venit. Cum hoc vbi communem ex gratulatione mutua, ceu par erat, voluptatem cepisset; quaeque gererentur ibi, vidisset; ac num aliqua ipsi re opus esset, rogasset; suum ad exercitum revectus est. Milites eius, postea quam coenati essent, et excubias locassent, vti conueniebat, quieti se dederunt. Assyrii vero, quorum et princeps, et cum hoc fere fortissimus quisque occubuerat, vniuersi magno erant in moerore: multi etiam fuga noctu e castris dilabebantur. Quae quum Croesus, et reliqui socii viderent, animis angebantur. Nam erant omnia dira; praesertim vero maximum moerorem vniuersis adferebat, quod ea natio, cuius in exercitu principatus esset, nec animis nec consiliis amplius sibi constare videretur. Itaque nocturna fuga castra deserunt.

4. Quum

σως διακεῖσθαι, καὶ ὁρῶν καὶ ἀκούων οἶδα. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τῆς μεγίστης ἡδονῆς πολὺ μᾶλλον συμφέρειν ἐγκρατῆ εἶναι. μείζω δὲ ἡδονὴν τί παρέχει ἀνθρώποις, εὐτυχίας, ἢ νῦν ἡμῖν παραγεγένηται; ἣν μὲν τοίνυν, ἐπεὶ εὐτυχοῦμεν, σωφρόνως διαφυλάττωμεν αὐτήν, ἴσως δυναίμεθ' ἂν ἀκινδύνως εὐδαιμονοῦντες γηρᾶν· εἰ δ' ἁπλήσως χρώμενοι ταύτῃ, ἄλλην καὶ ἄλλην πειρασόμεθα διώκειν, ὁρᾶτε μὴ πάθωμεν, ἅπερ πολλοὺς μὲν λέγουσιν ἐν θαλάττῃ πεπονθέναι, διὰ τὸ εὐτυχεῖν οὐκ ἐθέλοντας παύεσθαι πλέοντας ἕως ἂν ἀπόλωνται· πολλοὺς δὲ νίκης τυχόντας, ἑτέρας ἐφιεμένους, καὶ τὴν πρόσθεν ἀποβαλεῖν.

Καὶ γὰρ εἰ μὲν οἱ πολέμιοι ἥττους ὄντες ἡμῶν ἔφευγον, ἴσως ἂν καὶ διώκειν τοὺς ἥττους ἀσφαλῶς εἶχε· νῦν δὲ κατανόησον πόσῳ αὐτῶν μέρει πάντες μαχεσάμενοι νενικήκαμεν· οἱ δὲ ἄλλοι ἄμαχοι εἰσίν· οὓς εἰ μὲν μὴ ἀναγκάσομεν μάχεσθαι, ἀγνοοῦντες καὶ ἡμᾶς καὶ ἑαυτούς, δι' ἀμαθίαν καὶ

luptati addicti sitis, equidem et oculis et auribus cognoui. Mihi vero multo magis expedire videtur, vt in maxima voluptate continentiam aliquis suam declaret. Quid vero voluptatem hominibus maiorem conciliauerit, quam fortuna prospera? quae quidem hoc tempore nobis obtigit. Si ergo, quum res nobis secundae sint, prudenter hanc conseruemus; fortassis in vita beata sine periculis senescere possimus. Sin eius nulla nos capiet satietas, sed aliam ex alia persequi conabimur: videte, ne idem nobis accidat, quod accidisse multis in mari dicitur, vt, elati fortuna prospera, finem nauigandi facere nollent, donec interirent: itidemque multis, qui victoriam adepti, dum alteram expeterent, priorem quoque amiserunt.

Nam si hostes, qui sunt in fuga, pauciores nobis essent, fortasse tutum esset pauciores persequi. Nunc vero considerare velim, cum quantula ipsorum parte nos omnes proelio congressi, vicerimus: ceteri pugna abstinuerunt, quos si ad pugnandum non cogemus, et nostrum et sui ipsorum ignari, propter imperitiam, et animi mollitiem

καὶ

σα, καταδήλων γε ὄντων τῶν ἀγαθῶν ὄντων; καὶ ὃς εἶπεν, ὅτι ἵππων προσδεόμεθα. οἱ μὲν γὰρ κράτιστοι τῶν πολεμίων, ὃς μάλιστα καιρὸς ἦν ἢ λαβεῖν ἢ ἀποκτεῖναι, ὅτοι ἐφ' ἵππων νέονται· ἡμεῖς τρέπεσθαι μὲν σὺν θεοῖς ἱκανοί, διώκοντες δὲ αἱρεῖν οὐχ ἱκανοί. τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ ἐλθὼν Κυαξάρει ταῦτα λέγεις; καὶ ὃς εἶπε· συνέπεσθε τοίνυν μοι πάντες, ὡς εἰδῇ ὅτι πᾶσιν ἡμῖν ταῦτα δοκεῖ.

ζ'. Ἐκ τούτου εἵποντό τε πάντες, καὶ ἔλεγον, οἷα ἐπιτήδεια ἐδόκουν εἶναι, ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο. καὶ ὁ Κυαξάρης ἅμα μὲν, ὅτι ἐκεῖνοι ἤρχοντο τῷ λόγῳ, ὥσπερ ὑπεφθόνει· ἅμα δὲ ἴσως καλῶς ἐδόκει ἔχειν αὐτῷ μὴ πάλιν κινδυνεύειν, (καὶ γὰρ αὐτός τε περὶ εὐθυμίαν ἐτύγχανεν ὤν, καὶ τῶν ἄλλων Μήδων ἑώρα πολλοὺς τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦντας) εἶπε δ' ὧν ὧδε·

η'. Ἀλλ', ὦ Κῦρε, ὅτι μὲν μάλιστα ἀνθρώπων μελετᾶτε ὑμεῖς οἱ Πέρσαι πρὸς μηδεμίαν ἡδονὴν ἀπλήσως

perſequimur, quum tanta nobis bona manifeſte offerantur? Et Cyrus: Equis ad hoc nobis opus eſſet, ait. Hoſtium vero qui praeſtantiſſimi ſunt, et quos eſſet iam opportunum maxime vel capere, vel occidere, domum equites redeunt. Eos Deorum ope nos in fugam quidem vertere potuimus, at idonei non ſumus ad capiendum eos perſequendo. Cur igitur, inquiunt, non Cyaxarem accedis, atque haec ipſi exponis? Vos vero, ait, omnes vna me ſequimini, vt omnibus nobis haec placere videat.

7. Itaque vniuerſi tum Cyrum ſequebantur, et quae viderentur ad rem, quam poſtulabant, accommodata, dicebant. Cyaxares partim, quod ipſi primi de hoc retuliſſent, quaſi ſubinuidebat: partim, quod recte ſe fortaſſe facturum exiſtimaret, ſi rurſum periculo ſe non exponeret, (nam et ipſe hilaritati tunc indulgebat, et complures Medos idem facere videbat) in hunc modum reſpondit:

8. Inter homines ceteros, Cyre, vos Perſas maxime hoc operam dare, vt immodice nulli voluptati

καὶ μαλακίαν ἀπίασιν· εἰ δὲ γνώσονται ὅτι καὶ ἀπιόντες ἧδὲν ἧττον κινδυνεύσουσιν ἢ μένοντες, ὅπως μὴ ἀναγκάσωμεν αὐτοὺς, καὶ εἰ μὴ βούλονται, ἀγαθοὺς γενέσθαι. ἴσθι γὰρ, ὅτι σὺ μᾶλλον τὰς ἐκείνων γυναῖκας καὶ παῖδας ἐπιθυμεῖς λαβεῖν, ἢ ἐκεῖνοι σῶσαι. ἐννόει δ' ὅτι καὶ αἱ σύες ἐπειδὰν ὀφθῶσι, φεύγουσι καὶ πολλαὶ οὖσαι σὺν τοῖς τέκνοις· ἐπειδὰν δέ τις αὐτῶν θηρᾷ τι τῶν τέκνων, οὐκέτι φεύγει, οὐδ' ἢν μία τύχῃ οὖσα, ἀλλ' ἰέναι ἐπὶ τὸν λαμβάνειν πειρώμενον.

Καὶ νῦν μὲν ἐπικατακλείσαντες ἑαυτοὺς εἰς ἔρυμα, παρέσχον ἡμῖν ταμιεύεσθαι, ὥστε ὁπόσοις ἐθέλομεθα αὐτῶν μάχεσθαι. εἰ δ' ἐν εὐρυχωρίᾳ πρόσιμεν αὐτοῖς, καὶ μαθήσονται, χωρὶς γενόμενοι, οἱ μὲν κατὰ πρόσωπον ἡμῖν, ὥσπερ νῦν, ἐναντιοῦσθαι, οἱ δ' ἐκ πλαγίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ ἑτέρου πλαγίου, οἱ δὲ καὶ ὄπισθεν· ὅρα μὴ πολλῶν ἑκάστῳ ἡμῶν καὶ ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν δεήσοι. πρὸς δ' ἔτι, ἔφη, οὐ βουλοίμην ἂν ἔγωγε νῦν ὁρῶν Μήδους εὐθυμου-

mollitiem, discedent. Sin animaduertent, nihilo se minus in periculo fore, si abeant, quam si resistant: vide, ne cogamus eos, vt praeter animi sententiam fortiter se gerant. Nam scire debes, non tam illorum vxores ac liberos capiendi te cupidum esse, quam illi seruandi sint cupidi. Etiam sues cogita, posteaquam conspectae sunt, cum sobole sua fugere, tametsi multae numero sint. At si quis sobolem venetur, non iam amplius, ne si vna quidem sit, fugit: sed eum, qui capere conatur, inuadit.

Nunc quidem intra munitionem occlusi, potestatem nobis fecere, velut e penu quodam promendi, et pugnandi cum tanto ipsorum numero, quanto nobis visum esset. At si lata in planitie cum ipsis congrediemur, diuisisque copiis, discent, partim nobis a fronte quemadmodum modo accidit obsistere; partim ab latere vno, partim ab altero, partim denique a tergo: vide, ne cuique nostrum multis et oculis et manibus futurum sit opus. Praeterea nolim, inquit, Medos equidem, quos nunc hilaritati indulgere

εὐθυμουμένους, ἐξαναστήσας ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας ἰέναι.

θ'. Καὶ ὁ Κῦρος ὑπολαβὼν εἶπεν· ἀλλὰ μηδένα σύ γε ἀναγκάσῃς, ἀλλὰ τοὺς ἐθέλοντάς μοι ἕπεσθαι δός. καὶ ἴσως ἄν σοι καὶ τῶν σῶν φίλων τούτων ἑκάστῳ ἥκοιμεν ἄγοντες ἐφ' οἷς πάντες εὐθυμήσεσθε. τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἡμεῖς γε τῶν πολεμίων οὐ διωξόμεθα· (πῶς γὰρ ἂν καὶ καταλάβοιμεν;) ἢν δέ τι ἢ ἀπεσχισμένον τοῦ στρατεύματος λάβωμεν, ἢ τι ὑπολειπόμενον, ἥξομεν πρός σε ἄγοντες. ἐννόει δ', ἔφη, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σὺ ἐδέου, ἤλθομεν, σοὶ χαριζόμενοι, μακρὰν ὁδόν· καὶ σὺ οὖν ἡμῖν δίκαιος εἶ ἀντιχαρίζεσθαι, ἵνα καὶ ἔχοντές τι οἴκαδε ἀφικώμεθα, καὶ μὴ εἰς τὸν σὸν θησαυρὸν πάντες ὁρῶμεν.

ι'. Ἐνταῦθα δὴ ἔλεξεν ὁ Κυαξάρης, Ἀλλ' εἴγε μέντοι ἐθέλων τις ἕποιτο, καὶ χάριν ἔγωγέ σοι εἰδείην ἄν. σύμπεμπον τοίνυν μοι τῶν ἀξιοπίστων τούτων τινά, ὃς ἐρεῖ ἃ ἂν σὺ ἐπισείλῃς. λαβὼν δὴ ἴθι, ἔφη, ὁντινα ἐθέλῃς τούτων. ἔνθα δὴ ἐτύγχανεν ὁ φήσας ποτὲ συγγενὴς αὐτῷ

gere video, ſurgere iuſſos ad periculoſum iter cogere.

9. Cuius ſermonem Cyrus excipiens: Neminem vero coëgeris, ait: ſed illos mihi tantum concedito, qui lubentes ſequentur. Fortaſſis etiam ita redibimus, vt et tibi, et amicis hiſce tuis ſingulis adferamus ea, quae grata omnibus futura ſint. Nos enim totas hoſtium copias non perſequemur. (Nam quo pacto poſſimus eas adſequi?) verum ſiquid vel auulſum ab exercitu nacti erimus, vel a tergo relictum; id ad te redeuntes adduceemus. Enim vero tu quoque

cogita, nos rogatu tuo veniſſe longo itinere, vt tibi rem gratam faceremus. Itaque te viciſſim nobis gratificari aequum eſt, vt et ipſi aliquo cum emolumento domum redeamus, et omnes ad theſaurum tuum non reſpiciamus.

10. Heic Cyaxares: Si quis, inquit, ſponte ſua te ſequatur, equidem tibi gratiam quoque habiturus ſim. Mitte igitur mecum quendam de tuis hiſce fide dignis, vt quae iuſſeris, exponat. Age vero, inquit, quemcunque horum volueris, accipe. Forte Medus ille aderat, qui aliquando

cognatum

αὐτῷ εἶναι, καὶ φιληθεὶς, παρῆν. εὐθὺς ἦν ὁ Κῦρος εἶπεν. ἀρκεῖ, ἔφη, ἔμοιγε ἅτοσί. καὶ ἅτος τοίνυν, ἔφη, σοὶ ἑπέσθω, καὶ λέγε σὺ, ἔφη, τὸν θέλοντα ἰέναι μετὰ Κύρου.

ιά. Οὕτω δὴ λαβὼν τὸν ἄνδρα ἐξῆει. ἐπεὶ δ' ἐξῆλθεν, εὐθὺς ὁ Κῦρος εἶπε· νῦν δὴ σὺ δηλώσεις, εἰ ἀληθῆ ἔλεγες, ὅτε ἔφης ἡδέσθαί με θεώμενος. ἄκων ἀπολείψομαί σε, ἔφη ὁ Μῆδος, εἰ τοῦτο λέγεις. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀκῶν καὶ ἄλλοις προθύμως λέξεις; κἀκεῖνος ἐπομόσας, νὴ τὸν Δί', ἔφη, ἔς τε γ' ἂν ποιήσω καὶ σὲ ἡδέως ἐμὲ θεᾶσθαι. τότε δὴ ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυαξάρους, τά τε ἄλλα προθύμως ἀπήγγελλε τοῖς Μήδοις, καὶ προσετίθει, ὅτι αὐτός γε ἂν ἀπολείψοιτο ἀνδρὸς ἀρίστου καὶ καλλίστου, καὶ, τὸ μέγιστον, ἀπὸ Θεῶν γεγονότος.

ΚΕΦ. β'.

Πραττόντος δὲ ταῦτα τοῦ Κύρου, θείως πως ἀφικνοῦνται ἀπὸ Ὑρκανίων ἄγγελοι. οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ὅμοροι μὲν τῶν Ἀσσυρίων εἰσὶν, ἔθνος δ' ἀπολύ.

cognatum se Cyri dixerat, et osculum ab eo tulerat. Itaque mox Cyrus: Sufficit, ait, hic mihi. Licet ergo, inquit, sequatur. Tuque adeo dicito, ait, vt eat cum Cyro, qui voler.

11. Ita recepto Cyrus ad se homine, quum exisset, statim dixit: Iam sane declarabis, verumne loquutus sis, quum te diceres voluptatem ex adspectu mei capere. Equidem te non deseram, inquit Medus ille, si quidem hoc dicis. Et Cyrus: Ergone ceteris itidem, ait, haec studiose expones? Ille Iouem testatus: Profecto, inquit, donec efficiam, vt etiam tu me libenter adspicias. Missus igitur a Cyaxare, cum alia Medis animo promto denuntiauit, tum etiam addidit, se a viro praestantissimo et pulcherrimo, atque etiam, quod maximum esset, a Diis oriundo, abesse nolle.

CAP. II.

Dum haec a Cyro geruntur, diuinitus quodammodo accidit, vt ab Hyrcaniis nuntii venirent. Sunt autem Assyriis Hyrcanii finitimi, natio non illa quidem

πολύ· διὸ καὶ ὑπήκοοι τῶν Ασσυρίων ἦσαν. ἔφιπποι δὲ καὶ τότε ἐδόκουν εἶναι, καὶ νῦν ἔτι δοκοῦσι· διὸ καὶ ἐχρῶντο αὐτοῖς οἱ Ασσύριοι, ὥσπερ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς Σκιρίταις, ἀδὲν φειδόμενοι αὐτῶν ὅτ' ἐν πόνοις, ὅτ' ἐν κινδύνοις. καὶ δὴ καὶ τότε ὀπισθοφυλακεῖν αὐτοὺς ἐκέλευον ὡς χιλίους ὄντας ἱππέας, ἵνα εἴ τι ὄπισθεν δεινὸν εἴη, ἐκεῖνοι πρὸ ἑαυτῶν τοῦτ' ἔχοιεν.

β'. Οἱ δὲ Υρκάνιοι, ἅτε μέλλοντες ὕστατοι πορεύεσθαι, καὶ τὰς ἁμάξας τὰς ἑαυτῶν καὶ τοὺς οἰκέτας ὑστάτους εἶχον· στρατεύονται γὰρ δὴ οἱ κατὰ τὴν Ασίαν ἔχοντες οἱ πολλοὶ μεθ' ὥνπερ καὶ οἰκοῦσι· καὶ τότε δὴ ἐστρατεύοντο οἱ Υρκάνιοι ὕτως. ἐννοηθέντες δὲ οἷά τε πάσχουσιν ὑπὸ τῶν Ασσυρίων, καὶ ὅτι νῦν τεθναίη μὲν ὁ ἄρχων αὐτῶν, ἡττημένοι δ' εἶεν, φόβος δὲ πολὺς εἴη ἐν τῷ στρατεύματι, οἵ τε σύμμαχοι αὐτῶν ὡς ἀθύμως ἔχοιεν καὶ ἀπολείποιεν· ταῦτα ἐνθυμουμένοις ἔδοξεν αὐτοῖς νῦν καλὸν εἶναι ἀποστῆναι, εἰ θέλοιεν οἱ ἀμφὶ Κῦρον συνεπιθέσθαι. καὶ

dem magna; qua etiam de causa imperio Assyriorum subiecti erant. Sed equestris tamen et tunc fuit habita, et adhuc habetur; idcirco vtebantur opera ipsorum Assyrii, quemadmodum Lacedaemonii Scitarum: nec in laboribus, nec in periculis eis parcebant. Atque hoc ipso tempore iusserant, vt agmen ipsi extremum tuerentur, qui erant equites circiter mille numero: vt si quod a tergo periculum immineret, id ante se subirent.

2. Et Hyrcanii, quod vltimo loco iter facturi erant, etiam currus suos, et domesticos, vltimos habebant. Nam pleraeque nationes Asiaticae in expeditionibus, eos quos habent in familia, secum ducunt: quem morem Hyrcanii hac etiam in expeditione seruabant. Quumque ad animos eis accidisset, cuiusmodi quaedam ab Assyriis perpeterentur, et horum principem e viuis excessisse, victos ipsos esse, magno exercitum metu teneri, socios deiectis esse animis, ac deficere: haec quum secum ipsi cogitarent, visum est opportune hoc tempore defectionem fieri posse, si secum Cyri exercitus hostes adoriri vellet.

καὶ πέμπουσιν ἀγγέλους πρὸς Κῦρον· ἀπὸ γὰρ τῆς μάχης τὸ τοῦτο ὄνομα μέγιστον ἠύξετο.

γ'. Οἱ δὲ πεμφθέντες λέγουσι Κύρῳ ὅτι μισοῖεν τοὺς Ἀσσυρίους δικαίως, νῦν τε εἰ *βούλοιτο ἰέναι ἐπ' αὐτούς, καὶ σφεῖς σύμμαχοι ὑπάρχοιεν, καὶ ἡγήσοιντο. ἅμα δὲ πρὸς τούτοις διηγοῦντο τὰ τῶν πολεμίων ὡς ἔχοι, οἷα δὴ ἐπαίρειν βουλόμενοι ὡς μάλιστα στρατεύεσθαι αὐτόν. καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο αὐτούς· καὶ δοκεῖτε ἄν, ἔφη, ἡμᾶς ἔτι καταλαβεῖν αὐτούς, πρὶν ἐν τοῖς ἐρύμασιν εἶναι; ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφη, μάλα συμφορὰν τοῦτο ἡγούμεθα εἶναι, ὅτι ἔλαθον ἡμᾶς ἀποδράντες. ταῦτα δὲ ἔλεγε, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς μέγιστον φρονεῖν ἐπὶ σφίσιν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι καὶ αὔριον, ἕωθεν εἰ εὖ ζῷνοι πορεύοιντο, καταλήψοιντο. ὑπὸ γὰρ τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἁμαξῶν σχολῇ πορεύεσθαι αὐτούς· καὶ ἅμα, ἔφασαν, ἅτε τὴν προτεραίαν νύκτα ἀγρυπνήσαντες, νῦν μικρὸν πορευθέντες, ἐστρατοπεδεύκασι.

δ'. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη· ἔχετε οὖν ὧν λέγετε πιστόν τι ἡμᾶς διδάσκειν, ὡς ἀληθεύετε; ὁμήρους γ', ἔφασαν,

Itaque nuntios ad Cyrum mittunt, cuius nomini a proelio maxima celebritas acceſſerat.

3. Qui miſſi erant, exponunt Cyro, iure ſe Aſſyrios odiſſe: ac ſi quidem eos hoc tempore adgredi vellet, ſe quoque ſocios ac duces itineris futuros: ſimulque commemorabant, quo loco res hoſtium eſſent, quod eum excitari maxime ad expeditionem hanc ſuſcipiendam cuperent. Et Cyrus eos interrogans: An exiſtimatis, inquit, nos adhuc eos adſequuturos, prius quam intra munitiones ſe recipiant? Nam hoc ipſum nos magnae cladis loco ducimus, quod clam nobis aufugerint. Ea vero dicebat, quod illos fiducia ſui maxime confirmari vellet. At illi reſponderunt, etiam poſtridie fieri poſſe, ſi ſtatim a diluculo expediti pergerent, vt eos adſequerentur. Nam prae turba et plauſtris eos tarde iter facere; ac praeterea, quod nocte ſuperiore vigilaſſent, idcirco iam paullum progreſſos caſtra feciſſe.

4. Et Cyrus reſpondit: Ergone fidei pignus aliquod habetis, quo planum nobis fiat, vos in eis quae dicitis veraces eſſe? Obſides,

* Al. εἰ βούλοιντο ἴέναι ἐπ' αὐτούς, καὶ σφίσι σύμμαχοι ὑπάρξειαν, καὶ ἡγήσοιντο.

σαν, ἐθέλομεν ἐλάσαντες αὐτίκα τῆς νυκτὸς ἀγαγεῖν· μόνον καὶ σὺ ἡμῖν θεῶν τε πίστα ποίησον, καὶ δεξιὰν δός, ἵνα φέρωμεν· καὶ τοῖς ἄλλοις ταῦτα, ἅπερ ἂν αὐτοὶ λάβωμεν παρὰ σοῦ. ἐκ τούτου τὰ πίστα δίδωσιν αὐτοῖς, ἢ μήν, ἐὰν ἐμπεδῶσιν ἃ λέγουσιν, ὡς φίλοις καὶ πιστοῖς χρήσεσθαι αὐτοῖς, ὡς μήτε Περσῶν μήτε Μήδων μεῖον ἔχειν παρ' αὐτῷ. καὶ νῦν δ' ἔτι ἰδεῖν ἐστιν Υρκανίους καὶ πιστευομένους καὶ ἀρχὰς ἔχοντας, ὥσπερ καὶ Περσῶν καὶ Μήδων οἳ ἂν δοκῶσιν ἄξιοι εἶναι.

ε'. Ἐπειδὴ δ' ἐδείπνησαν, ἐξῆγε τὸ στράτευμα ἔτι φωτὸς ὄντος, καὶ τοὺς Υρκανίους περιμένειν ἐκέλευσεν, ἵνα ἅμα ἴοιεν. οἱ μὲν δὴ Πέρσαι πάντες, ὥσπερ εἰκός, εὐθὺς ἔξω ἦσαν, καὶ Τιγράνης ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στρατεύματος δὲ Μήδων ἐξῆσαν οἱ μὲν, διὰ τὸ παιδὶ Κύρῳ ὄντι παῖδες ὄντες φίλοι γενέσθαι· οἱ δὲ, διὰ τὸ, ἐν θήραις συγγενόμενοι, ἀγαθῆναι αὐτοῦ τὸν τρόπον· οἱ δὲ, διὰ τὸ χάριν εἰδέναι

des, inquiunt, actutum hinc profecti, hac nocte vobis adducere volumus. Tu modo Diis testibus fidem nobis dato, dextrasque iungito, vt, quae abs te acceperimus, ad alios etiam adferamus. Secundum haec fidem eis dedit, si praestent ea quae polliceantur, ita se illos omnino et amicorum et fidorum hominum loco habiturum; vt deteriori apud se conditione non essent, quam vel Persae vel Medi. Atque hac etiam tempestate videre est, et fidem Hyrcaniis haberi, et eosdem nihilo sequius ad magistratus gerendos admitti, quam qui de natione Persarum et Medorum iisdem digni videntur esse.

5. Cyrus, posteaquam coenati essent, copias eduxit, quum adhuc luceret, iussitque Hyrcanios opperiri, vt vna proficiscerentur. Ac Persae quidem vniuersi, ceu par erat, statim castris egrediebantur, itidemque Tigranes suis cum copiis. Medorum autem alii prodiere, quod pueri cum Cyro puero amicitiam contraxerant; alii, quod eius consuetudine in venationibus vsi mores ipsius admirati fuissent: alii, quod gratiam

εἰδέναι, ὅτι μέγαν αὐτοῖς φόβον ἀπεληλακέναι ἐδόκει· οἱ δὲ, καὶ ἐλπίδας ἔχοντες, διὰ τὸ ἄνδρα φαίνεσθαι ἀγαθὸν, καὶ εὐτυχῆ καὶ μέγαν ἔτι ἰσχυρῶς ἔσεσθαι αὐτόν· οἱ δὲ, ὅτι, ὅτε ἐτρέφετο ἐν Μήδοις, εἴ τινι ἀγαθὸν συνέπραξεν, ἀντιχαρίζεσθαι ἐβούλοντο· (πολλοῖς δὲ πολλὰ διὰ φιλανθρωπίαν παρὰ τοῦ πάππου ἀγαθὰ διεπέπρακτο) πολλοὶ δ' ἐπεὶ τοὺς Ὑρκανίους εἶδον, καὶ λόγος διεδόθη, ὡς ἡγήσοιντο ἐπὶ πολλὰ ἀγαθὰ, ἐξῆλθον καὶ τοῦ λαβεῖν τι ἕνεκα.

ς'. Οὕτω δὴ καὶ Μῆδοι σχεδὸν ἅπαντες ἐξῆλθον, πλὴν ὅσοι σὺν Κυαξάρει ἔτυχον σκηνοῦντες. ὅτοι δὲ κατέμειναν, καὶ οἱ τούτων ὑπήκοοι. οἱ δ' ἄλλοι πάντες φαιδρῶς καὶ προθύμως ἐξωρμῶντο, ἅτε οὐκ ἀνάγκη, ἀλλ' ἐθελούσιοι καὶ χάριτος ἕνεκα ἐξιόντες. ἐπειδὴ δὲ ἔξω ἦσαν, πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς Μήδους ἐξελθὼν ἐπῆνεσέ τε αὐτοὺς, καὶ ἐπηύξατο, μάλιστα μὲν θεοὺς αὐτοῖς ἵλεως ὄντας ἡγεῖσθαι καὶ σοφίσιν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὸς δυνηθῆναι χάριν αὐτοῖς ταύτης τῆς προθυμίας ἀποδοῦναι. τέλος δ' ἓν εἶπεν ὅτι ἡγήσοιντο μὲν αὐτοῖς οἱ

ipsi haberent, qui metum eis ingentem depulisse videretur: alii, spe concepta, quod Cyrum virtute praestare pareret, etiam valde felicem et magnum aliquando futurum: alii, quod vicissim gratam ei rem facere vellent pro collatis in se beneficiis, dum apud Medos educaretur. (Et multis sane multa commoda, quae humanitas eius erat, apud auum confecerat.) Multi etiam, quum et Hyrcanios cernerent, et rumor esset ditus, hos ad optimam praedam eis duces futuros, illa ipsa de causa proficiscebantur, vt aliquid consequerentur.

6. Ita factum, vt et Medi prope vniuersi prodirent, extra eos, quicumque Cyaxaris forte in contubernio erant. Nam hi, cum subiectis imperio suo, manebant. Ceteri omnes laetis et alacribus animis illinc mouere, veluti qui non coacti, sed sponte sua, gratificandique studio prodirent. Quum vero iam egressi essent, primum Medos adit, iisque collaudatis precatus est; maxime quidem, vt Dii propitii, et ipsis, et sibi duces essent: deinde, vt et ipse gratiam eis pro hoc studio referre posset. Tandem pedites praeituros

οἱ πεζοὶ, ἐκείνους δὲ ἕπεσθαι σὺν τοῖς ἵπποις ἐκέλευσε· καὶ ὅπου ἂν ἢ ἀναπαύωνται ἢ ἐπίσχωσι τῆς πορείας, ἐνετείλατο αὐτοῖς πρὸς ἑαυτὸν παρελαύνειν τινὰς, ἵνα εἰδῶσι τὸ ἀεὶ καίριον.

ζ'. Ἐκ τούτου ἡγεῖσθαι ἐκέλευσε τοὺς Ὑρκανίους. καὶ οἱ ἥρωτων, τί δὲ οὐκ ἀναμένεις, ἔφασαν, τοὺς ὁμήρους ἕως ἂν ἀγάγωμεν, ἵνα καὶ σὺ ἔχων τὰ πιστὰ παρ' ἡμῶν πορεύῃ; καὶ τὸν ἀποκρίνασθαι λέγεται, ἐννοῶ γάρ, φάναι, ὅτι ἔχομεν πάντες τὰ πιστὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς καὶ ταῖς ἡμετέραις χερσίν. οὕτω γὰρ δοκοῦμεν παρεσκευάσθαι, ὡς, ἐὰν μὲν ἀληθεύητε, ἱκανοὶ εἶναι ὑμᾶς εὖ ποιεῖν· ἐὰν δὲ ἐξαπατᾶτε, οὕτω νομίζομεν ἔχειν, ὡς μὴ ἡμᾶς ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον, ἐὰν οἱ θεοὶ βάλωνται, ὑμᾶς ἐφ' ἡμῖν γενήσεσθαι. καὶ μέντοι, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ἐπειδήπερ φατὲ ὑστάτους πορεύεσθαι τοὺς ὑμετέρους, ἐπειδὰν ἴδητε αὐτούς, σημαίνετε ἡμῖν ὅτι οἱ ὑμέτεροί εἰσιν, ἵνα φειδώμεθα αὐτῶν.

η'. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Ὑρκάνιοι, τὴν μὲν ὁδὸν ἡγοῦντο, ὥσπερ ἐκέλευε, τὴν δὲ ῥώμην τῆς ψυχῆς ἐθαύμαζον,

ros dixit, vtque cum equis ipsi sequerentur, iussit. Ac sicubi vel requiescerent, vel in itinere subsisterent; mandauit, ad se quidam equis adueherentur, vt quid pro tempore fieri oporteret, cognoscerent.

7. Secundum haec iussit, vt duces itineris Hyrcanii praeirent. Illi vero interrogantes: Cur non exspectas, inquiunt, donec obsides adducamus, vt et tu fide prius a nobis accepta, progrediaris? Respondisse tum Cyrus fertur: Equidem cogito, habere nos omnes fidei pignus in animis et manibus nostris. Sic enim instructi nobis videmur, vt abunde nobis suppetat facultas adficiendi vos beneficiis, si veraces inueniamini: sin vti fraude velitis, ita nos comparatos existimamus, vt minime nos in potestate vestra, sed vos potius in nostra, Diis volentibus, futuri sitis. Et vero, Hyrcanii, quia postremo loco vestros proficisci dicitis; vbi eos videritis, significate nobis, illos esse vestros, vt eis parcamus.

8. His auditis, Hyrcanii, et praeibant vt duces itineris, quemadmodum mandarat, et animi

μαζον, καὶ οὐχὶ τοὺς Ασσυρίους, οὐδὲ τοὺς Λυδούς, οὐδὲ τοὺς συμμάχους ἑαυτῶν ἔτι ἐφοβοῦντο, ἀλλὰ μὴ παντάπασιν ὁ Κῦρος μικράν τινα ἑαυτῶν οἴοιτο ῥοπὴν εἶναι, καὶ παρόντων καὶ ἀπόντων. πορευομένων δὲ, ἐπεὶ νὺξ ἐγένετο, λέγεται φῶς τῷ Κύρῳ καὶ τῷ στρατεύματι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προφανὲς γενέσθαι, ὥστε πᾶσι φρίκην μὲν πρὸς τὸ θεῖον ἐγγίγνεσθαι, θάρσος δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους. ὡς δὲ εὔζωνοί τε καὶ ταχὺ ἐπορεύοντο, εἰκότως πολλήν τε ὁδὸν διήνυσαν, καὶ ἅμα κνέφαι πλησίον γίγνονται τῶν Υρκανίων στρατεύματος.

θ'. Ως δ' ἔγνωσαν οἱ ἄγγελοι, λέγουσι τῷ Κύρῳ ὅτι ὅτοί εἰσιν οἱ σφέτεροι. τῷ τε γὰρ ὑστάτους εἶναι, γιγνώσκειν ἔφασαν, καὶ τῷ πλήθει τῶν πυρῶν. ἐκ τούτου πέμπει τὸν ἕτερον αὐτῶν πρὸς αὐτούς, προσάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσὶν, ὡς τάχιστα ὑπαντᾶν, τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας. συμπέμπει δέ τινας καὶ τῶν σὺν ἑαυτῷ, καὶ λέγειν ἐκέλευσε τοῖς Υρκανίοις, ὅτι ὡς ἂν ὁρῶσιν αὐτοὺς προσφερομένους, οὕτω καὶ αὐτοὶ ποιήσουσιν. οὕτω δὴ ὁ μὲν μένει τῶν ἀγγέλων παρὰ

robur admirabantur: neque iam Assyrios, neque Lydos, neque socios horum amplius metuebant: sed vnum hoc, ne Cyrus vllo modo parum in ipsis esse momenti situm existimaret, siue secum eos haberet, siue non haberet. Quum autem progrederentur, et nox adpetiisset, proditum est, Cyro et exercitui lucem clarissimam coelitus oblatam fuisse: quo factum vt in animis omnium quidam horror erga numen diuinum, et in hostes confidentia existeret. Et quia expediti celeriterque pergerent, par est credi, magnum ab ipsis iter confectum esse: adeoque cum ipso crepusculo prope ab Hyrcaniorum copiis aberant.

9. Id quum nuntii animadvertissent, referunt Cyro, hos esse suos. Nam hoc et inde se intelligere, quod essent vltimi, et de ignium copia. Tum ille, misso ad ipsos altero, iubet, eis dicat, si quidem essent amici, statim elatis in sublime dextris occurrerent. Quosdam etiam suorum adiungit, quibus mandat, Hyrcaniis dicerent, futurum, vt in ipsos ita se sui gererent, quemadmodum eos in se ferri viderent. Ita nuntius alter

παρὰ Κύρῳ; ὁ δὲ προσελαύνει πρὸς τὰς Ὑρκανίας.

ί. Ἐν ᾧ δ' ἐσκόπει τὰς Ὑρκανίας ὁ Κῦρος ὅ,τι ποιήσουσιν, ἐπέσησε τὸ στράτευμα· καὶ παρελαύνουσι πρὸς αὐτὸν οἱ τῶν Μήδων προεσηκότες καὶ ὁ Τιγράνης, καὶ ἐρωτῶσι, τί δεῖ ποιεῖν. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς· τοῦτ' ἐστὶ τὸ πλησίον Ὑρκανίων στράτευμα, καὶ οἴχεται ὁ ἕτερος τῶν ἀγγέλων πρὸς αὐτούς, καὶ τῶν ἡμετέρων τινὲς σὺν αὐτῷ, ἐροῦντες, εἰ φίλοι εἰσὶν, ὑπαντᾶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας πάντας. ἐὰν μὲν οὖν ὕτως ἴωσι, δεξιοῦσθε αὐτοὺς καθ' ὃν ἂν ἕκαστος, καὶ ἅμα θαῤῥύνετε· ἐὰν δὲ ὅπλα αἴρωνται, ἢ φεύγειν ἐπιχειρῶσι, τούτων, ἔφη, πρώτων εὐθὺς πειρᾶσθε μηδένα λείπειν.

ιά. Ὁ μὲν τοιαῦτα παρήγγειλεν· οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ἀκούσαντες τῶν ἀγγέλων, ἥσθησάν τε, καὶ ἀναπηδήσαντες ἐπὶ τοὺς ἵππους παρῆσαν, τὰς δεξιὰς, ὥσπερ εἴρητο, προτείνοντες. οἱ δὲ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἀντεδεξιοῦντό τε αὐτοὺς καὶ ἐθάῤῥυνον. ἐν τούτῳ δὴ λέγει ὁ Κῦρος· ἡμεῖς μὲν δὴ, ὦ Ὑρκάνιοι, ἤδη ὑμῖν πιστεύομεν, καὶ ὑμᾶς δὲ χρὴ πρὸς ἡμᾶς ὕτως

alter apud Cyrum remanet, alter ad Hyrcanios prouehitur.

10. Interea vero, dum quid Hyrcanii facturi essent, considerabat Cyrus, exercitum subsistere iussit. Tum aduecti ad eum principes Medorum, ac Tigranes, quid faciendum esset, interrogabant. Quibus ille: Agmen hoc proximum, inquit, Hyrcaniorum est, ad quos nuntiorum alter abiit, cumque hoc de nostris aliqui, significaturi eis, vt si quidem amici sint, elatis in altum dextris omnes occurrant. Quapropter si hoc pacto accesserint; dextris eos suo quisque loco excipite, simulque animum ipsis addite: sin arma expedierint, aut fugae consilium ceperint, date operam, ne quis ex hostium primis hisce supersit.

11. Huiusmodi Cyrus praecipiebat. Interea nuntiis auditis, Hyrcanii gaudio efferri, equisque celeriter conscensis, adesse; dextras, vti denuntiatum fuerat, protendere. Medi ac Persae vicissim porrectis dextris eos excipere, atque etiam animos eorum confirmare. Deinde Cyrus: Nos quidem, inquit, vobis iam fidem habemus, Hyrcanii, ac vos itidem erga nos adfici

ὅτως ἔχειν. τοῦτο δ', ἔφη, ἡμῖν πρῶτον εἴπατε, ὁπόσον ἀπέχει ἐνθένδε ἔνθα αἱ ἀρχαί εἰσι τῶν πολεμίων, καὶ τὸ ἀθρόον αὐτῶν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι ὀλίγῳ πλέον ἢ παρασάγγην.

ιϐ'. Ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Κῦρος· ἄγετε δή, ἔφη, ὦ ἄνδρες Πέρσαι, καὶ Μῆδοι, καὶ ὑμεῖς ὦ Ὑρκάνιοι, (ἤδη γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ὡς συμμάχους καὶ κοινωνοὺς διαλέγομαι) εὖ χρὴ εἰδέναι νῦν, ὅτι ἐν τούτῳ ἐσμὲν, ἔνθα μαλακισάμενοι μὲν, πάντων ἂν τῶν χαλεπωτάτων τύχοιμεν· (ἴσασι γὰρ οἱ πολέμιοι ἐφ' ἃ ἥκομεν) ἢν δὲ κατὰ τὸ καρτερὸν ἐμβαλόμενοι ἴωμεν ῥώμῃ καὶ θυμῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους, αὐτίκα μάλα ὄψεσθε, ὥσπερ δηλων ἀποδιδρασκόντων καὶ εὐρημένων, τοὺς μὲν ἱκετεύοντας αὐτῶν, τοὺς δὲ φεύγοντας, τοὺς δ' ἤδη ταῦτα φρονεῖν δυναμένους. ἡττημένοι τε γὰρ ὄψονται ἡμᾶς, καὶ ὅτε οἰόμενοι ἥξειν, ὅτε συντεταγμένοι, ὅτε μάχεσθαι παρεσκευασμένοι, κατειλημμένοι ἔσονται. εἰ δὴν ἡδέως βουλόμεθα καὶ δειπνῆσαι καὶ νυκτερεῦσαι καὶ βιοτεύειν τὸ ἀπὸ τοῦδε, μὴ δῶμεν αὐτοῖς σχολὴν μήτε βουλεύσασθαι, μήτε παρα-

adfici conuenit. Sed hoc primum nobis dicite, quantum distet hinc is locus, vbi hostium magistratus, et totae copiae sunt? Responderunt illi, paullo maius interuallum esse parasanga.

12. Heic Cyrus: Agite ergo, inquit, vos Persae, Medi, Hyrcanii, (nam vos etiam modo tanquam auxiliares et socios adpello) plane sciendum nobis est, eo res nostras esse loco, vt si molliter et remisse agamus, grauissima quaeque mala nobis euentura sint: non enim ignorant hostes, quarum rerum causa huc advenerimus. Sin totis viribus irruentes, fortiter animoseque hostem aggrediemur: illico videbitis eos, seruorum fugitiuorum more qui reperiuntur, alios ritu supplicum vti, alios aufugere, alios ne ad haec quidem posse animos intendere. Nam victi nos adspicient, ac nihil minus existimabunt, quam nos aduentare: non in ordines dispositi, non ad pugnam parati deprehendentur. Quamobrem si suauiter et coenare, et noctem hanc exigere, et viuere deinceps volumus: nec spatium eis consultandi concesserimus, nec parandi,

παρασκευάσασθαι μηδὲν ἀγαθὸν ἑαυτοῖς, μηδὲ γνῶναι πάμπαν ὅτι ἄνθρωποι ἐσμέν· ἀλλὰ γέρρα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις ἅπαντα καὶ πληγὰς ἥκειν νομιζόντων.

Καὶ ὑμεῖς μέν, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ὑμᾶς αὐτοὺς προπετάσαντες ἡμῶν, προπορεύεσθε ἔμπροσθεν, ὅπως τῶν ὑμετέρων ὅπλων ὁρωμένων λανθάνωμεν ὅτι πλεῖστον χρόνον. ἐπειδὰν δ' ἐγὼ πρὸς τῷ στρατεύματι γένωμαι τῶν πολεμίων, παρ' ἐμοὶ μὲν καταλείπετε ἕκαστοι τάξιν ἱππέων, ὡς, ἐάν τι δέῃ, χρῶμαι μένων παρὰ τὸ στρατόπεδον. ὑμῶν δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν τάξει ἐλαύνετε ἀθρόοι, εἰ σωφρονεῖτε, ἵνα μήποτε ἀθρόῳ τινὶ ἐντυχόντες ἀποβιασθῆτε· τοὺς δὲ νεωτέρους ἐφίετε διώκειν. ἔστι δὲ καινόντων· τοῦτο γὰρ ἀσφαλέστατον νῦν ὡς ἐλαχίστους τῶν πολεμίων λείπειν.

Ἢν δὲ (τὸ πολλοῖς δὴ συμβεβηκὸς κρατοῦσι) τὴν τύχην ἀνατρέψαι γίγνηται, φυλάξασθαι δεῖ τὸ ἐφ' ἁρπαγὴν τραπέσθαι· ὡς ὁ τοῦτο ποιῶν ἔτι ἀνὴρ ἐστίν, ἀλλὰ σκευοφόρος, καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἤδη χρῆσθαι τούτῳ

parandi, quod ipsis ex vsu sit, adeoque ne animaduertendi quidem, quod homines simus: sed non nisi crates, et gladios, et secures, et ictus ac vulnera veniisse putent.

Et vos quidem Hyrcanii, ait, vosmet nobis praetendendo, anteriore loco pergite, quo vestris armis conspectis quam longissimo tempore hostes fallere possimus. Verum vbi ad hostium ego copias peruenero, cohortem equitum apud me singuli relinquite, quibus ipse apud exercitum manens vtar, sicubi opus fuerit. Vos autem, qui principes estis, et aetate prouectiores, ordinibus seruatis cateruatim procedite, si sapitis; ne in confertas hostium copias delati, per vim repellamini: iuuenibus persequendi potestatem facite, qui hostes obtruncent. Nam id tutissimum hoc tempore fuerit, vt ex hostibus quam paucissimos superstites relinquamus.

Quod si accidat id quod multis vsu venit, qui rerum potiuntur, vt euertamus ipsorum fortunam; cauendum erit, ne ad praedam nos conferamus. Nam qui hoc facit, non miles et vir est, sed sarcinarius calo: quem vti man-

τούτῳ ὡς ἀνδραποδῷ. ἐκεῖνο δὲ χρὴ γνῶναι, ὅτι ἡδέν ἐστι κερδαλεώτερον τοῦ νικᾶν. ὁ γὰρ κρατῶν ἅμα πάντα συνήρπακε, καὶ τοὺς ἄνδρας, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ χρήματα, καὶ πᾶσαν ἅμα τὴν χώραν. πρὸς ταῦτα τοῦτο μόνον ὁρᾶτε, ὅπως τὴν νίκην διασώσωμεν. ἐν γὰρ ταύτῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἁρπάζων ἕξεται. καὶ τοῦτο ἅμα διώκοντες μέμνησθε, ἥκειν πάλιν ὡς ἐμὲ ἔτι φωτὸς ὄντος· ὡς σκότους γενομένου οὐδένα ἔτι προσδεξόμεθα.

ιγ'. Ταῦτα εἰπὼν ἀπέπεμπεν εἰς τὰς τάξεις ἑκάστους, καὶ ἐκέλευσεν ἅμα πορευομένους τοῖς αὑτοῦ ἕκαστον δεκαδάρχοις ταῦτα σημαίνειν. ἐν μετώπῳ γὰρ οἱ δεκάδαρχοι ἦσαν, ὥστε ἀκούειν· τοὺς δὲ δεκαδάρχους τῇ δεκάδι ἕκαστον κελεύειν παραγγέλλειν. ἐκ τούτου προηγοῦντο μὲν οἱ Ὑρκάνιοι, αὐτὸς δὲ τὸ μέσον ἔχων σὺν τοῖς Πέρσαις ἐπορεύετο· τοὺς δὲ ἱππέας ἑκατέρωθεν, ὥσπερ εἰκός, παρέταξε.

ιδ'. Τῶν δὲ πολεμίων, ἐπεὶ σαφὲς ἐγένετο, οἱ μὲν ἐθαύμαζον τὰ ὁρώμενα, οἱ δὲ ἐγίνωσκον ἤδη, οἱ δ' ἤγγελλον, οἱ

cipium tractare cuiuis licet. Illud autem sciamus oportet, victoria nihil esse quaestuosius. Nam qui victor est, is simul omnia corripit, viros, mulieres, opes, regionem vniuersam. Ad haec vnicum illud videndum, vt victoriam conseruemus: quippe qua etiam raptor ipse continetur. Denique memineritis inter persequendum, vt ad me, dum adhuc lucebit, redeatis; postquam enim tenebrae accesserint, neminem admissuri sumus.

13. Haec loquutus vnumquemque suos ad ordines dimisit, simulque iussit, vt quum ad suos venissent, quilibet decurionibus suis haec significaret. Nam quia in fronte decuriones erant, audire poterant. Decurionum vero quemque iuberent eadem decuriae suae denuntiare. Secundum haec antecedebant Hyrcanii, et Cyrus cum Persis medium agmen tenens iter faciebat. Equites ex vtroque latere, ceu par erat, disposuit.

14 Quum autem illuxisset, hostium alii ad ea quae cernebantur, obstupescebant: alii iam quid ageretur, animaduertebant: alii nuntiabant: vociferabantur alii: alii

οἱ δ' ἐβόων, οἱ δ' ἔλυον ἵππους, οἱ δὲ συνεσκευάζοντο, οἱ δ' ἐρρίπτουν τὰ ὅπλα ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δὲ ὡπλίζοντο, οἱ δὲ ἀνεπήδων ἐπὶ τοὺς ἵππους, οἱ δὲ ἐχαλίνων, οἱ δὲ τὰς γυναῖκας ἀνεβίβαζον ἐπὶ τὰ ὀχήματα, οἱ δὲ τὰ πλείστα ἄξια ἐλάμβανον, ὡς διασωσόμενοι, οἱ δὲ κατορύττοντες τὰ τοιαῦτα ἡλίσκοντο, οἱ δὲ πλεῖστοι εἰς φυγὴν ὥρμων. οἴεσθαι δὲ χρὴ καὶ ἄλλα πολλά τε καὶ παντοδαπὰ ποιεῖν αὐτούς· πλὴν ἐμάχετο οὐδείς, ἀλλ' ἀμαχητὶ ἀπώλοντο.

ιέ. Κροῖσος δὲ ὁ Λυδῶν βασιλεὺς, ὡς θέρος ἦν, τάς τε γυναῖκας ἐν ταῖς ἁρμαμάξαις προαπεπέμψατο τῆς νυκτὸς, ὡς ἂν ῥᾷον πορεύοιντο κατὰ τὸ ψύχος, καὶ αὐτὸς ἔχων τοὺς ἱππέας ἐπηκολούθει. καὶ τὸν Φρύγα ταῦτά φασι ποιῆσαι, τὸν τῆς παρ' Ἑλλήσποντον ἄρχοντα Φρυγίας. ὡς δὲ παρήσθοντο τῶν φευγόντων, καὶ καταλαμβανόντων ἑαυτούς, πυθόμενοι τὸ γιγνόμενον, ἔφευγον δὴ καὶ αὐτοὶ κατὰ κράτος. τὸν δὲ τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα καὶ Ἀραβίων ἔτι ἐγγὺς ὄντας καὶ ὑποσάντας ἀθωρακίστους κατακαίνουσιν οἱ Ὑρκάνιοι. τὸ δὲ πλεῖστον ἦν τῶν ἀποθνόντων Ἀσσυρίων

alii ſoluebant equos: alii vaſa colligebant: alii de iumentis arma deiiciebant: alii ea induebant: alii in equos inſiliebant: alii frena eis iniiciebant: alii vehiculis vxores imponebant: alii res maximi pretii ſumebant, tanquam eas conſeruaturi: deprehendebantur alii, qui huiusmodi defodiebant: maxima vero pars fugam inibat. Etiam alia multa variaque feciſſe tunc eos exiſtimare licet, extra illud vnum, quod nemo pugnabat, ſed ſine proelio peribant.

15. Croeſus Lydorum rex, mulieres, quod aeſtas eſſet, noctu carpentis praemiſerat, vt in frigore facilius iter facerent: ipſe cum equitatu ſubſequebatur. Eadem feciſſe perhibent etiam Phrygem illum, qui ſitae ad Helleſpontum Phrygiae imperabat. Verum vbi fugere quoſdam, et ad ſe iam peruenire ſenſerunt; comperto quid fieret, etiam ipſi ſumma virium contentione fugerunt. Cappadocum regem, et Arabum, qui prope adhuc erant, et abſque loricis reſiſtebant, Hyrcanii trucidant. Itidem qui interficiebantur, maxima ex parte Aſſyrii

ρίων καὶ Ἀραβίων. ἐν γὰρ τῇ ἑαυτῶν ὄντες χώρᾳ, ἀσυντονώτατα πρὸς τὴν πορείαν εἶχον.

ις'. Οἱ μὲν δὴ Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι, οἷα δὴ εἰκὸς, κρατοῦντες, τοιαῦτα ἐποίουν διώκοντες. ὁ δὲ Κῦρος τοὺς παρ' ἑαυτῷ ἱππέας καταλειφθέντας περιελαύνειν ἐκέλευσε τὸ στρατόπεδον, καὶ εἴ τινας σὺν ὅπλοις ἐξιόντας ἴδοιεν, κατακαίνειν· τοῖς δ' ὑπομένουσιν ἐκήρυξεν, ὁπόσοι τῶν πολεμίων στρατιωτῶν ἦσαν ἱππεῖς, ἢ πελτασταὶ, ἢ τοξόται, ἀποφέρειν τὰ ὅπλα συνδεδεμένα, τοὺς δὲ ἵππους ἐπὶ ταῖς σκηναῖς καταλιπεῖν. ὅσις δὲ μὴ ταῦτα ποιήσῃ, αὐτίκα τῆς κεφαλῆς στερηθήσεσθαι * . . . . . τὰς δὲ κοπίδας προχείρους ἔχοντες, ἐν τάξει περιῄσαν. οἱ μὲν δὴ τὰ ὅπλα ἔχοντες, ἐρρίπτουν ἀποφέροντες εἰς ἓν χωρίον ὅποι ἐκέλευσε· καὶ ταῦτα μὲν οἷς ἐπέταξεν ἔκαιον.

ιζ'. Ὁ δὲ Κῦρος ἐνενόησεν, ὅτι ἦλθον μὲν οὔτε σῖτα οὔτε ποτὰ ἔχοντες, ἄνευ δὲ τούτων οὔτε στρατεύεσθαι δυνατὸν, οὔτε ἄλλο ὁδὸν ποιεῖν. σκοπῶν δὲ ὡς ἂν ταῦτα τάχιστα

rii et Arabes erant. Nam quod ſuam in regionem veniſſent, perquam lente progrediebantur.

16. Dum Medi et Hyrcanii patrarent huiuſmodi quaedam inter perſequendum, qualia conſentaneum eſt victores facere; Cyrus equitibus apud ſe relictis mandat, vt circum caſtra obequitarent, ac ſi quos armatos exire viderent, eos occiderent: remanentibus per praeconem edicebat, vt quicumque milites hoſtium vel equites eſſent, vel cetrati, vel ſagittarii; arma colligata adferrent, equis ad tabernacula relictis. Haec quicunque non faceret, mox capite plecteretur . . . . . et cum gladiis ſtrictis in ordine circumſtabant. Itaque ii, quibus erant arma, vnum in locum illa delata abiiciebant, vbi Cyrus iuſſerat: quae deinde concremabant illi, quibus hoc negotii dederat.

17. Quum vero in mentem Cyro veniſſet, neque ſe ab eſculentis, neque a potulentis inſtructos acceſſiſſe, ſine quibus nec vlla ſuſcipi expeditio, nec fieri quicquam aliud queat; conſideraret autem quo pacto et celerrime

* Videtur Leunclauius recte ſuſpicari, quod aliquid heic loci deſideretur, et fortaſſe huiuſmodi: εἰ μὲν ἐν ἱππεῖς περιήλαυνον τὸ στρατόπεδον, τὰς δὲ κοπίδας etc.

χισα καὶ κάλλισα γένοιτο, ἐνθυμεῖται ὅτι ἀνάγκη πᾶσι τοῖς στρατευομένοις ἐστὶν εἶναί τινα, ὅτῳ καὶ σκηνῆς μελήσει, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια παρεσκευασμένα τοῖς στρατιώταις εἰσιῶσιν ἔσαι. καὶ τοίνυν ἔγνω, ὅτι τούτους εἰκὸς μάλισα πάντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ νῦν κατειλῆφθαι ἂν ἦν, διὰ τὸ ἀμφὶ συσκευασίαν ἔχειν· ἐκήρυτσε δὴ παρεῖναι πάντας τοὺς ἐπιτρόπους· εἴ δέ τις μὴ εἴη ἐπίτροπος, τὸν πρεσβύτατον ἀπὸ σκηνῆς. τῷ δὲ ἀπειθοῦντι πάντα τὰ χαλεπὰ ἀνεῖπεν. οἱ δὲ ὁρῶντες καὶ τοὺς δεσπότας πειθομένους, ταχὺ ἐπείθοντο.

ιή. Επεὶ δὲ παρεγένοντο, πρῶτον μὲν ἐκέλευσε καθίζεσθαι αὐτῶν οἷς ἐσι πλέον ἢ δυοῖν μηνῶν ἐν τῇ σκηνῇ τὰ ἐπιτήδεια. ἐπεὶ δὲ τούτους εἶδεν, αὖθις ἐκέλευσεν οἷς μηνὸς ἦν· ἐν δὲ τούτῳ σχεδὸν σύμπαντες ἐκαθίζοντο. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔμαθεν, εἶπεν ὧδε αὐτοῖς· Αγετε τοίνυν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, οἵ τινες ὑμῶν τὰ μὲν κακὰ μισεῖτε, ἀγαθῶ δέ τινος παρ' ἡμῶν βούλεσθ' ἂν τυγχάνειν, ἐπιμελήθητε προθύμως,

me copiam horum, et rectiſſime parare poſſet: animaduertit, omnibus militantibus opus eſſe quodam, qui et tabernaculi, et rerum neceſſariarum, vt eae paratae militi aduentanti eſſent, curam gereret. Itaque intelligens, eſſe vero conſentaneum, maxime tunc illos in caſtris deprenſos ac repertos eſſe, colligendis videlicet vaſis intentos: per praecones edixit, vt procuratores Caſtrenſes omnes adeſſent, et ſicubi procurator nullus eſſet, maximus natu e tabernaculo veniret: grauiſſima quaeque interminatus iis qui non paruiſſent. Illi quum etiam dominos obtemperare cernerent, ſtatim paruerunt.

18. Quum adeſſent, primum ſedere iuſſit illos, quibus eſſet plus in tabernaculo commeatus, quam pro duobus menſibus. Hos quum adſpexiſſet, rurſus imperat, vt ſederent, quibus eſſet vnius menſis commeatus. Ibi tum fere omnes adſederunt. Quumque haec comperiſſet, his eos verbis adloquutus eſt: Agite vero, inquit, o viri, quicunque veſtrum mala exoſi eſtis, et boni quidpiam a nobis conſequi cupitis, promtis animis procurate

προθύμως, ὅπως διπλάσια ἐν τῇ σκηνῇ ἑκάστῃ σιτία καὶ ποτὰ παρεσκευασμένα ᾖ τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς οἰκέταις, ἢ ἃ καθ' ἡμέραν ἐποιεῖτε. καὶ τἆλλα δὲ πάντα, ὁπόσα καλὴν δαῖτα παρέξει, ἕτοιμα ποιεῖτε· ὡς αὐτίκα μάλα παρέσονται ὁπότεροι ἂν κρατῶσι, καὶ ἀξιώσωσιν ἔκπλεω ἔχειν πάντα τὰ ἐπιτήδεια. ἴστε δ' ὅτι συμφέροι ἂν ὑμῖν ἀμέμπτως δέχεσθαι τοὺς ἄνδρας.

ιθ'. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσαντες, πολλῇ σπουδῇ τὰ παρηγγελμένα ἔπραττον. ὁ δ' αὖ συγκαλέσας τοὺς ταξιάρχους, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι, γιγνώσκομεν ὅτι νῦν ἔξεσιν, ὑμῖν πρότεροις τῶν ἀπόντων συμμάχων ἀρίστου τυχεῖν, καὶ τοῖς μάλα ἐσπουδασμένοις σιτίοις καὶ ποτοῖς χρῆσθαι· ἀλλ' ἔμοι δοκεῖ τοῦτ' ἂν τὸ ἄριστον πλέον ὠφελῆσαι ἡμᾶς, ἢ τὸ τῶν συμμάχων ἐπιμελεῖς φανῆναι, ἐφ' ᾧ αὐτῇ ἡ εὐωχία ἰσχυροτέρους τοσοῦτον ποιῆσαι, ὅσον εἰ δυναίμεθα τοὺς συμμάχους προθύμους ποιεῖσθαι. εἰ δὲ τῶν νυνὶ διωκόντων

procurate, vt quolibet in tabernaculo cibi ac potus plus duplo paratum ſit et dominis et famulis, quam quotidie parare conſueuiſtis. Quin et alia parata ſint omnia facite, quaecunque dapes effectura ſunt bonas. Quippe mox aderunt, vtricumque vicerint, aequumque putabunt eſſe, vt res neceſſarias omnes adſatim habeant. Itaque ſcire vos volo, e re veſtra futurum, ſi eos ſine querela exceperitis.

19. Haec illi quum audiſſent, magno ſtudio imperata faciebant. Cyrus autem conuocatis cohortium praefectis, huiuſmodi quaedam ad eos protulit: Non ignoramus, amici, licere iam vobis, vt priores prandeatis, ante commilitones illos noſtros, qui abſunt, adeoque paratis exquiſite cibis ac potu fruamini: Verum arbitror equidem, plus ex hoc prandio nos vtilitatis minime percepturos; quam ſi pareat, de ſociis nos eſſe ſollicitos: neque tantum virium nobis additurum eſſe hoc conuiuium, quantum, ſi perficere poſſimus, vt horum commilitonum noſtrorum ſtudia nobis conſtent. Quod ſi eos, qui iam perſequuntur

των καὶ καταπαινόντων τὰς ἡμετέρας πολεμίας, καὶ μαχομένων εἴ τις ἐναντιῶτο, τούτων δοξομεν ὅτως ἀμελεῖν, ὥστε καὶ πρὶν εἰδέναι, ὅ, τι πράττουσιν, ἡρισηκότες φαίνεσθαι, ὅπως μὴ αἰσχροὶ μὲν φανώμεθα, ἀθενεῖς δ' ἐσόμεθα, συμμάχων ἀπορῶντες. τὸ δὲ τῶν πονούντων καὶ κινδυνευόντων ἐπιμεληθῆναί τινα, ὅπως εἰσιόντες τὰ ἐπιτήδεια ἕξουσιν, αὕτη ἂν ἡμᾶς ἡ θαίνη πλείω εὐφράνειεν, ὡς ἐγώ φημι, ἢ τὸ παραχρῆμα τῇ γαστρὶ χαρίσασθαι.

Ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὡς εἰ μηδ' ἐκείνας αἰσχυντέον ἦν, ὁδ' ὡς ἡμῖν προσήκει ὅτε πλησμονῆς ποτε, ὅτε μέθης. ὁ γάρ πω διαπέπρακται ἡμῖν ἃ βουλόμεθα, ἀλλ' αὐτὰ πάντα νῦν ἀκμάζει ἐπιμελείας δεόμενα. ἔχομεν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολεμίας πολλαπλασίας ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τούτους λελυμένους, ὃς καὶ φυλάττεσθαι ἴσως ἔτι προσήκει, καὶ φυλάττειν, ὅπως ὦσι καὶ οἱ ποιήσοντες ἡμῖν τὰ ἐπιτήδεια. ἔτι δ' οἱ ἱππεῖς ἡμῖν

tur et interficiunt hostes nostros, et cum resistentibus proelio decertant, vsque adeo negligere videbimur, vt etiam prius, quam cognouerimus, quid rerum agant, prandeamus: vereor ne turpitudinis manifestae macula nosmet adspergamus, et in penuria sociorum vires nostrae debilitentur. At vero curam eorum gerere, qui et labores perferunt, et periculis semet exponunt, vt adventantes scilicet res habeant necessarias: hoc vero epulum multo nos magis exhilarauerit, de mea quidem sententia, quam si statim ea, quae gulae grata sunt, faciamus.

Etiam hoc cogitetis velim, vt ipsos maxime reuereri non debeamus; nihilo tamen minus alienam a nobis et satietatem nimiam et temulentiam esse debere. Necdum enim confecimus ea quae volumus; sed constituta nunc in acie discriminis omnia studium diligentiae requirunt. Nam in castris hostes habemus numero longe plures nobis ipsis, eosque solutos; a quibus adhuc cauere nos conuenit, et eosdem custodire, vt sint, qui nobis res necessarias parent. Absunt praeterea nobis equites,

ἡμῖν ἄπεισι, φροντίδα παρέχοντες ὅπῃ εἰσὶ, κἂν ἔλθωσιν, εἰ παραμενοῦσιν. ὥστε, ὦ ἄνδρες, νῦν μοι δοκεῖ τοιοῦτον σῖτον προσφέρεσθαι δεῖν ἡμᾶς, καὶ τοιοῦτον ποτὸν, ὁποῖόν τις οἴεται μάλιστα σύμφορον εἶναι, πρὸς τὸ μήτε ὕπνῳ, μήτε ἀφροσύνης ἐμπίμπλασθαι.

Ετι δὲ καὶ χρήματα ἐγὼ οἶδα ὅτι πολλὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐστὶν, ὧν ἐκ ἀγνοῶ ὅτι δυνατὸν ἡμῖν, (κοινῶν αὐτῶν ὄντων τοῖς συγκατειληφόσι,) νοσφίσασθαι ὁπόσα ἂν βουλώμεθα. ἀλλ' ἔμοι δοκεῖ τὸ λαβεῖν κερδαλεώτερον εἶναι τῷ δικαίῳ φαινομένῳ ἐκείνοις, τούτῳ πρίασθαι, ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς ἢ νῦν ἀσπάζεσθαι ἡμᾶς. δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, καὶ τὸ νεῖμαι τὰ χρήματα, ἐπειδὰν ἔλθωσι, Μήδοις καὶ Υρκανίοις καὶ Τιγράνῃ ἐπιτρέψαι· κἂν τι μεῖον ἡμῖν δάσωνται, κέρδος ἡγήσασθαι· διὰ γὰρ τὰ κέρδη ἥδιον ἡμῖν παραμενοῦσι. τὸ μὲν γὰρ νῦν πλεονεκτῆσαι, ὀλιγοχρόνιον ἂν ἡμῖν τὸν πλοῦτον παράσχοι· τὸ δὲ ταῦτα προεμένους ἐκεῖνα

equites, qui quidem ſollicitudinem nobis adferunt, vbinam ſint; ac ſi redeant, manſurine ſint nobiſcum. Quapropter, mea quidem ſententia, cibus eiuſmodi hoc tempore potusque nobis eſt ſumendus, cuiusmodi quis exiſtimet ad hoc idoneum maxime, vt nec ſomno nec dementia repleamur.

Scio itidem magnam in hiſce caſtris pecuniae copiam eſſe, de qua non ignoro fieri poſſe vt nos auertamus, quantam voluerimus; vtut illa nobis ſit cum iis, qui nobiſcum eam cepere, communis. Verum non tam nobis futurum ego fructuoſum arbitror, ſi has ipſi ſumamus, quam ſi iuſtos illis nos declaremus; atque hoc ipſo id comparemus, vt nos maiori, quam modo, beneuolentia complectantur. Etiam ipſarum pecuniarum diuiſionem Medis, et Hyrcaniis, et Tigrani, poſtquam aduenerint, permittendam arbitror: ac ſi minus quoque nobis tribuerint, id ipſum in lucro ponendum eſſe. Nam ob haec lucra lubentius nobiſcum manebunt. Nos quidem hoc tempore commodi proprii rationem habere, parum duraturas opes nobis conciliarit. Verum his neglectis illa

ἐκεῖνα κ]ήσασθαι, ὅθεν ὁ πλοῦτος φύεται, τοῦθ', ὡς ἐγὼ δοκῶ, ἀενναότερον ἡμῖν δύναιτ' ἂν τὸν πλοῦτον, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις παρέχειν. οἶμαι δ', ἔφη, καὶ οἴκοι ἡμᾶς τοῦτο ἕνεκεν ἀσκεῖν καὶ γαστρὸς κρείτ]ους εἶναι, καὶ ἀκαίρων κερδῶν, ἵν', ὁπότε δέοι, δυναίμεθα αὐτοῖς συμφόρως χρῆσθαι. πῶ δ' ἂν ἐν μείζοσι τῶν νῦν παρόντων ἐπιδειξαίμεθα τὴν παιδείαν, ἐγὼ μὲν οὐκ ὀρῶ.

κ'. Ο μὲν οὕτως εἶπε. συνεῖπε δ' αὐτῷ Υστάσπας, ἀνὴρ Πέρσης τῶν ὁμοτίμων, ὧδε· δεινὸν γὰρ τ' ἂν εἴη, ὦ Κῦρε, εἰ ἐν θήρᾳ μὲν πολλάκις ἄσιτοι καρτερῶμεν, ὅπως θηρίον τι ὑποχείριον ποιησώμεθα, καὶ μάλα μικρὸν ἴσως ἄξιον· ὅλβον δὲ ὅλον πειρώμενοι θηρᾶν, εἰ ἐμποδών τι ποιησαίμεθα γενέσθαι ἡμῖν, ἃ τῶν μὲν κακῶν ἀνθρώπων ἄρχει, τοῖς δ' ἀγαθοῖς πείθεται, οὐκ ἂν (μὴ) πρέποντα ἡμῖν δοκοίημεν ποιεῖν. ὁ μὲν Υστάσπας δὴ οὕτω συνεῖπεν· οἱ δ' ἄλλοι πάντες ταῦτα συνῄνεσαν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἄγετε δή,

illa parare, vnde diuitiae naſcuntur: hoc nimirum meo iudicio nobis ac noſtris omnibus opes ſuppeditare magis perennes poſſit. Arbitror autem propterea domi quoque nos adſuefactos ad fraenandam libidinem gulae pariter, et intempeſtiui quaeſtus: vt vtroque, quum ita res exigit, commode poſſimus vti. Quibus autem in rebus potioribus, quam praeſentibus, edere queamus diſciplinae ſpecimen; equidem non video.

20. Haec Cyri fuit oratio, quam Hyſtaſpas Perſa, vnus ex aequalium numero, huiuſmodi verbis comprobauit: Abſurdum nempe fuerit, Cyre, nos in venatione quidem ſaepenumero ciborum ab vſu tolerantes abſtinere, quadam vt fera potiamur, eaque non admodum magni pretii: at in conatu venandi ſolidam felicitatem et opulentiam, ſi nobis ea patiamur eſſe impedimento, quae prauis illa quidem hominibus imperioſe dominantur, ſed bonis ac fortibus cedunt, nos haud videri quiddam efficere, quod noſmet minime deceat. Hoc modo Cyri ſententiam Hyſtaſpas adprobauit, omnibus etiam aliis adſentientibus. Et Cyrus: Agite

δὴ, ἔφη, ἐπειδὴ ὁμονοοῦμεν ταῦτα, πέμψατε ἀπὸ λόχου πέντε ἄνδρας ἕκαστος τῶν σπουδαιοτάτων· ὅτοι δὲ περιιόντες ὃς μὲν ἂν ὁρῶσι πορσύνοντας τὰ ἐπιτήδεια, ἐπαινοῦντων· ὃς δ' ἀμελοῦντας, κολαζόντων ἀφειδέστερον, ἢ ὡς δεσπόται.

ΚΕΦ. γ'.

Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν. τῶν δὲ Μήδων τινὲς ἤδη οἱ μὲν ἁμάξας προωρμημένας καταλαμβάνοντες καὶ ἀποτρέψαντες προσήλαυνον μεσὰς ὧν εἵλετο ἡ στρατιὰ, οἱ δὲ καὶ ἁρμαμάξας γυναικῶν τῶν βελτίστων, τῶν μὲν, γνησίων, τῶν δὲ, καὶ παλλακίδων, διὰ τὸ κάλλος συμπεριαγομένων, καὶ ταύτας εἰληφότες προσῆγον. πάντες γὰρ ἔτι καὶ νῦν οἱ κατὰ τὴν Ασίαν στρατευόμενοι ἔχοντες τὰ πλείστα ἄξια στρατεύονται, λέγοντες ὅτι μᾶλλον μάχοιντ' ἂν, εἰ τὰ φίλτατα παρείη· τούτοις γὰρ φασιν ἀνάγκην εἶναι προθύμως ἀλέξειν. ἴσως μὲν ἂν οὕτως ἔχει· ἴσως δὲ καὶ ποιοῦσιν αὐτὰ τῇ ἡδονῇ χαριζόμενοι.

vero, inquit, quando de his eadem est omnium nostrum sententia; mittite de suo quisque manipulo viros quinque; in primis serios, qui per castra circumeuntes collaudent eos, quoscunque res necessarias parare viderint: in negligentes autem nihilo parcius, quam si essent ipsorum domini, animaduertant.

CAP. III.

Et haec quidem illi faciebant. Medorum vero quidam, quum partim plaustra rebus exercitui necessariis referta, quae dudum e castris hostium excesserant, adsequendo reuerti coëgissent, aduehebantur; partim intercepta carpenta cum praestantissimis mulieribus, quas vel coniuges legitimas, vel concubinas suas, formae causa viri secum sumserant, ad castra adducebant. Nam Asiatici quum expeditiones instituunt, sic eas hodieque suscipiunt: vt res maximi pretii secum sumant. Aiunt enim, se pugnandi auidiores esse, quum eae res adsunt, quas sibi carissimas habent: quasi has animose defendendi necessitas eis imponatur. Ac fortassis ita se res habet, aut etiam fortassis haec, vt voluptati indulgeant, faciunt.

2. Cyrus,

β'. Ο δὲ Κῦρος, ὁρῶν τὰ τῶν Μήδων ἔργα καὶ Υρκανίων, ὥσπερεὶ κατεμέμφετο αὑτὸν καὶ τὰς σὺν αὐτῷ, ὅτι οἱ ἄλλοι ἂν τοῦτον τὸν χρόνον ἀκμάζειν τε μᾶλλον ἑαυτῶν ἐδόκουν, καὶ προσκτᾶσθαί τι, αὐτοὶ δ' ἐν ἀργοτέρᾳ χώρᾳ ὑποκαταμένειν. καὶ γὰρ δὴ οἱ ἀπάγοντες, ἀποδεικνύντες Κύρῳ ἃ ἦγον, πάλιν ἀπήλαυνον μεταδιώκοντες τὰς ἄλλας. ταῦτα γὰρ ἔφασαν σφίσι προσετάχθαι ποιεῖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. δακνόμενος δὴ ὁ Κῦρος ἐπὶ τούτοις, ταῦτα μὲν ὅμως κατεχώριζε· συνεκάλει δὲ πάλιν τὰς ταξιάρχας, καὶ σὰς ὅπως ἔμελλεν ἂν ἐξακούεσθαι τὰ λεγόμενα, εἶπε τάδε·

γ'. Οτι μέν, ὦ ἄνδρες φίλοι, εἰ κατάσχοιμεν τὰ νῦν προφαινόμενα, μεγάλα μὲν ἂν ἅπασι Πέρσαις ἀγαθὰ γένοιτο, μέγιστα δ' ἂν εἰκότως ἡμῖν, δι' ὧν πράσσεται, πάντες, οἶμαι, γινώσκομεν. ὅπως δ' ἂν αὐτῶν ἡμεῖς κύριοι γενοίμεθα, μὴ αὐτάρκεις ὄντες κτήσασθαι αὐτὰ, εἰ μὴ ἕξαι οἰκεῖον ἱππικὸν Πέρσαις, τοῦτο ἐκέτι ἐγὼ

2. Cyrus, quum Medorum et Hyrcaniorum facinora cerneret, ipse sibi ac suis quasi succensebat; quod alii viderentur ipsos hoc tempore vigore quodam superare, atque etiam aliquid adquirere, dum ipsi loco ab exercenda industria remotiori haererent. Nam qui praedam adducebant, commonstratis Cyro rebus iis, quas adferebant; rursum, persequuturi ceteros hostes, auehebantur. Id entm vti facerent, imperatum sibi suis ab praefectis aiebant. Quae res tametsi morderet Cyrum, suis tamen ille locis singula reponere. Conuocatis autem denuo cohortium praefectis, quum ita constitisset, vt audiri, quae dicerentur, possent, haec protulit:

3. Arbitror ego vos omnes animaduertere, amici, Persas vniuersos bonis ingentibus collocupletatum iri, maximisque adeo nos ceu par est, quorum adquiruntur opera: si quidem illis, quae iam ante nobis in conspectu sunt, potiemur. Verum quo pacto nos his potiri queamus, quum a nobis ad ea comparanda non satis virium nobis suppetat, nisi proprium equitatum Persae habeant, equidem

ἐγὼ ὁρῶ. ἐννοεῖτε γὰρ δή, ἔφη, ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Πέρσαι ὅπλα, οἷς δοκῶμεν τοὺς πολεμίους τρέπεσθαι ὁμόσε ἰόντας· καὶ δὴ τρεπόμενοι, ποίους ἢ ἱππέας, ἢ τοξότας, ἢ πελταστὰς, ἢ ἀκοντιστὰς, ἄνευ ἵππων ὄντες δυναίμεθα ἂν φεύγοντας ἢ λαβεῖν, ἢ καταπαίειν; τίνες δ' ἂν φοβοῖντο ἡμᾶς προσιόντες κακουργεῖν, ἢ τοξόται, ἢ ἀκοντισταὶ, ἢ ἱππεῖς, εὖ εἰδότες ὅτι οὐδεὶς αὐτοῖς κίνδυνος ὑφ' ἡμῶν κακόν τι παθεῖν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τῶν πεφυκότων δένδρων;

Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, οὐκ εὔδηλον, ἔφη, ὅτι οἱ νῦν παρόντες ἡμῖν ἱππεῖς νομίζουσι ταῦτα πάντα ὑποχείρια γιγνόμενα οὐχ ἧττον ἑαυτῶν εἶναι, ἢ ἡμέτερα; ἴσως δὲ νὴ Δία καὶ μᾶλλον. νῦν μὲν οὖν οὕτω ταῦτα ἔχει κατ' ἀνάγκην. εἰ δὲ ἡμεῖς ἱππικὸν κτησαίμεθα μὴ χεῖρον τούτων, οὐ παντάπασιν ὑμῖν καταφανὲς, ὅτι τούς τ' ἂν πολεμίους δυναίμεθα ἄνευ τούτων ποιεῖν, ἅπερ καὶ νῦν σὺν τούτοις, τούτους τε ἔχοιμεν ἂν τότε μετριώτερον πρὸς

non video. Nam velim vobis in mentem veniat, ait, nos Persas instructos iis armis esse, quibus hostes comminus nobiscum congressos videmur in fugam vertere posse. Verum vbi iam eos in fugam verterimus, quosnam vel equites, vel sagittarios, vel cetratos, vel iaculatores fugientes aut capere possimus, aut interficere, quum ab equis destituamur? Quinam itidem contra nos tendere formident, ac maleficiis nos infestare, siue sagittarii, siue iaculatores, siue equites: quum certo sciant, nihil esse periculi, ne plus a nobis detrimenti accipiant, quam a confitis arboribus?

Quae quum ita sint, annon perspicuum est, illos equites qui modo nobiscum sunt, existimare vniuersa haec, quae capta sunt, non minus esse sua, quam nostra? Immo profecto magis etiam fortasse. Sic ergo res iam necessario comparatae sunt. At vero si nos equitatum paremus nihilo deteriorem horum equitatu, an non clarissime paret omnibus, futurum, vt aduersus hostem ea sine his geramus, quae cum his modo gerimus, et vt hos ipsos erga nos modestiores experiamur?

πρὸς ἡμᾶς φρονοῦντας; ὁπότε γὰρ ἢ παρεῖναι ἢ ἀπεῖναι βούλοιντο, ἧττον ἂν ἡμῖν μέλοι, εἰ αὐτοὶ ἄνευ τούτων ἀρκοῖμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἶεν. ταῦτα μὲν δή, οἶμαι, οὐδεὶς ἂν ἀντιγνωμονήσειε, μὴ οὐχὶ τὸ πᾶν διαφέρειν, τῶν Περσῶν γενέσθαι οἰκεῖον ἱππικόν.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ἴσως ἐννοεῖτε, πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο. ἆρ' οὖν σκεψώμεθα, εἰ βουλόμεθα καθεσάναι ἱππικὸν, τί ἡμῖν ὑπάρξει, καὶ τίνος ἐνδεῖ. ἀκοῦν ἵπποι μὲν ὅτοι πολλοὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατειλημμένοι, καὶ χαλινοὶ οἷς πείθονται, καὶ τἆλλα ὅσα δεῖ ἵππους ἔχουσι χρῆσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ οἵσγε δεῖ ἄνδρα ἱππέα χρῆσθαι ἔχομεν, θώρακας μὲν, ἐρύματα τῶν σωμάτων, παλτὰ δὲ, οἷς καὶ μεθιέντες καὶ ἔχοντες χρώμεθα ἄν. τί δὴ τὸ λοιπόν; δηλονότι ἀνδρῶν δεῖ. ἀκοῦν τοῦτο μάλιστα ἔχομεν. οὐδὲν γὰρ ὅτως ἡμέτερόν ἐστιν, ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς.

Ἀλλ' ἐρεῖ τις ἴσως, ὅτι οὐκ ἐπιστάμεθα. μὰ Δί'· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐπισταμένων νῦν, πρὶν μαθεῖν, οὐδεὶς ἠπίστατο.

experiamur? Minus enim curae nobis erit, velintne illi adeſſe, vel abeſſe; ſi nobis ipſis, etiam abſque his, ſufficturi noſmet ſimus. Verum mittamus haec. Meo certe iudicio nemo ſententiae huic aduerſabitur, quin omnino praeſtet, Perſas proprium equitatum ſibi parare.

Sed vos fortaſſe, quo pacto confieri hoc poſſit, cogitatis. Conſideremus ergo, ſi quidem equitatum inſtituere volumus, quid nobis adſit, et a quo deſtituamur. Sunt igitur hi nobis equi multi numero, capti in caſtris: ſunt fraena, quibus adparendum adſuefiunt; ſunt alia, quibus opus eſt ad vſum equorum. Quin et illa nobis ſuppetunt, quibus vti eques debet, nimirum loricae muniendis corporibus, et tragulae, quibus et eiaculandis, et retentis, vti poſſumus. Quid ergo reliquum? Palam eſt, viris eſſe nobis opus: quod quidem potiſſimum habemus. Nihil enim adeo noſtrum eſt, atque noſmet nobis ſumus.

At enim dixerit fortaſſe quidam, nos imperitos eſſe. Ne quidem illorum quisquam profecto, qui iam periti ſunt, prius, quam diſceret,

ἠπίστατο. ἀλλ' εἴποι ἄν τις, ὅτι παῖδες ὄντες ἐμάνθανον. καὶ πότερον οἱ παῖδές εἰσι φρονιμώτεροι, ὥστε μαθεῖν τὰ φραζόμενα καὶ δεικνύμενα, ἢ οἱ ἄνδρες; πότεροι δὲ, ἐὰν μάθωσιν, ἱκανώτεροι τοῖς σώμασιν ἐκπονεῖν, οἱ παῖδες ἢ οἱ ἄνδρες; ἀλλὰ μὴν σχολή γε ἡμῖν μανθάνειν ὅση ὅτε παισὶν, ὅτε ἄλλοις ἀνδράσιν. ὅτε γὰρ τοξεύειν ἡμῖν μαθητέον ὥσπερ τοῖς παισί· προεπισάμεθα γὰρ τοῦτο. ὅτε μὴν ἀκοντίζειν· ἐπισάμεθα γὰρ τοῦτο. ἀλλ' οὐδὲ μὴν ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνδράσι, τοῖς μὲν γεωργίαι ἀσχολίαν παρέχουσι, τοῖς δὲ τέχναι, τοῖς δὲ ἄλλα οἰκεῖα· ἡμῖν δὲ στρατεύεσθαι οὐ μόνον σχολὴ, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη.

Αλλὰ μὴν οὐχ ὥσπερ ἄλλα πολλὰ τῶν πολεμικῶν, χαλεπὰ μὲν, χρήσιμα δὲ· ἱππικὴ δὲ οὐκ ἐν ὁδῷ μὲν ἡδίων, ἢ αὐτοῦς τοῖν ποδοῖν πορεύεσθαι; ἐν δὲ σπουδῇ οὐχ ἡδύ, ταχὺ μὲν φίλῳ παραγενέσθαι, εἰ δέοι, ταχὺ δὲ, εἴτε ἄνδρα εἴτε

peritus erat. Forte quis obiecerit, eos, dum pueri essent, didicisse. An ergo pueri plus mentis habent ad discendum ea quae dictantur, et monstrantur, quam viri? Vtris, postquam didicerint, ad exercendum ea, magis idonea corpora sunt; pueris, an viris? Quinetiam tantum nobis est ad discendum opportunitatis et otii, quantum nec pueris, nec aliis virilis aetatis. Non enim sagittandi nobis est ars discenda, sicut pueris, quum hanc iam ante teneamus: neque iaculandi, quod illam quoque non ignoremus. Nec item nobis accidit, quod hominibus ceteris; quibus negotium partim agrorum cultura, partim artificia, partim aliae domesticae res exhibent. Nobis ad tractandam rem militarem non otium duntaxat est, sed etiam necessitas imponitur.

Praeterea non heic est, quod in aliis multis rebus, ad bellum necessariis: quae sunt illae quidem vtiles, sed difficultatem habent. An non equitatio iucundior est in iriuere, quam pedes incedere? an non in festinando iucundum est celeriter, si sit opus, amicum conuenire: celeriterque, vel hominem, vel

εἴτε θῆρα δέοι διώκοντα καταλαβεῖν; ἐκεῖνο δὲ ἀκ εὐπετὲς, τὸ, ὅ, τι ἂν δέῃ ὅπλον φέρειν, τὸν ἵππον τοῦτο συμφέρειν; ἀκοῦν ταυτό γ' ἐστὶν ἔχειν τε καὶ συμφέρειν. ὅγε μὴν μάλις' ἄν τις φοβηθείη, μὴ, εἰ δεήσει ἐφ' ἵππε κινδυνεύειν πρότερον ἡμᾶς, πρὶν ἀκριβῶν τὸ ἔργον τοῦτο, κἄπειτα μήτε πεζοὶ ἔτι ὦμεν, μήθ' ἱππεῖς ἱκανοί· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμήχανον. ὅπε γὰρ ἂν βελώμεθα, ἐξέσαι ἡμῖν πεζοῖς εὐθὺς μάχεσθαι. οὐδὲν γὰρ τῶν πεζικῶν ἀπομαθησόμεθα, ἱππεύειν μαθόντες.

δ'. Κῦρος μὲν ἅτως εἶπε· Χρυσάντας δὲ συναγορεύων αὐτῷ, ὧδε ἔλεξεν· ἀλλ' ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἅτως ἐπιθυμῶ ἱππεύειν μαθεῖν, ὡς νομίζω, ἐὰν ἱππεὺς γένωμαι, ἄνθρωπος πῆνος ἔσεσθαι. νῦν μὲν γὰρ ἔγωγε ἀγαπῶν, ἐξίσε τῷ θεῖν ὁρμηθεὶς ἀνθρώπῳ, μόνον τῇ κεφαλῇ προσχὼν, ἄν τε θηρίον παραθέον ἰδὼν δυνηθῶ διατεινόμενος φθάσαι, ὥσε ἀκοντίσαι ἢ τοξεῦσαι πρὶν πάνυ

vel feram, si poscat vsus, persequendo intercipere? An non est commodum ac leue, quodcunque armorum genus ferendum sit, id vna gestari ab equo? Nimirum idem est, et habere illa, et gestare. Quod autem maxime quis vereri possit, ne si necesse sit in equo prius nos periculum proelii subire, quam equitandi rationem accurate teneamus, tum deinde neque pedites amplius simus, neque satis idonei equites: hoc ipsum adeo non omnino est explicatu difficile. Nam vbicunque voluerimus, mox nobis licebit, vt pedites dimicemus. Quippe disciplinam equestrem edocti, nihil eorum, quae pedites sciunt, dediscemus.

4. Haec Cyri fuit oratio, quam Chrysantas adprobans, in hunc modum loquutus est: Equidem, inquit, vsque adeo equitandi artem discere cupio, vt existimem, me hominem volatilem fore, si eques factus fuero. Nam modo satis mihi fuerit, si cum aliquo currere pariter adgressus, solo capite antevertam: et si feram praetercurrentem videam, ita contento cursu praeuertere possim, vt prius eam vel iaculo, vel sagitta

πάνυ πρόσω αὐτὸ γενέσθαι. ἢν δὲ ἱππεὺς γένωμαι, δυνήσομαι μὲν ἄνδρα ἐξ ὄψεως μήκιστα καθαιρεῖν, δυνήσομαι δὲ, θηρία διώκων, τὰ μὲν ἐκ χειρὸς παίειν καταλαμβάνων, τὰ δὲ ἀκοντίζων ὥσπερ ἑστηκότα. καὶ γὰρ ἐὰν ἀμφότερα ταχέα ᾖ, ὅμως δὲ πλησίον γίγνηται ἀλλήλων, ὥσπερ τὰ ἑστηκότα ἔσται.

*Ὁ δὲ δὴ μάλιστα δοκῶ, ἔφη, ζώων ἐζηλωκέναι ἱπποκενταύρους, εἰ ἐγένοντο· ὥστε προβουλεύεσθαι μὲν ἀνθρώπου φρονήσει, ταῖς δὲ χερσὶ τὸ δέον παλαμᾶσθαι, ἵππου δὲ τάχος ἔχειν καὶ ἰσχύν, ὥστε τὸ μὲν φεῦγον αἱρεῖν, τὸ δὲ ὑπομένον ἀνατρέπειν· ἐκὼν πάντα κἀγὼ ταῦτα ἱππεὺς γενόμενος συγκομίζομαι πρὸς ἐμαυτόν. προνοεῖν μέν γε ἔξω πάντα τῇ ἐμῇ ἀνθρωπίνῃ γνώμῃ, ταῖς δὲ χερσὶν ὁπλοφορήσω, διώξομαι δὲ τῷ ἵππῳ, τὸν δ' ἐαντίον ἀνατρέψομαι τῇ τοῦ ἵππου ῥώμῃ. ἀλλ' ὑ συμπεφυκὼς δεδήσομαι, ὥσπερ οἱ ἱπποκένταυροι· ἐκὼν τοῦτό γε κρεῖττον ἢ συμπεφυκέναι.

Τοὺς μὲν γὰρ ἱπποκενταύρους οἶμαι ἔγωγε πολλοῖς μὲν ἀπορεῖν

feriam, quam procul admodum euaſerit. At eques ſi factus ero, virum interficere tanto ex intervallo potero, quanto conſpectus a me fuerit: et feras perſequens, partim eas potero comminus interceptas, partim quaſi ſtantes iaculando ferire. Nam ſi velocia duo ſint, propius ad ſe delata, quodam modo ſtare videbuntur.

Quo autem nomine, inquit, maxime cunctis ex animalibus hippocentauros, ſi qui fuerunt, admirari ſoleo, quod et humana prudentia conſilium caperent prius; et quod opus eſſet manibus efficerent, et equi celeritatem ac robur haberent ad capiendum id, quod fugeret, et proſternendum, quod ſubſiſteret: haec vniuerſa, et ipſe factus eques, in me conferam. Mente humana prouidere cuncta potero, manibus arma geram, perſequar equo, et eiuſdem robore aduerſarium proſternam. Neque tamen vt hippocentauri concretus equo adligabor; quod quidem melius eſt, quam a natura equo adhaereſcere.

Nam hippocentauros equidem ignoraſſe arbitror, quo pacto pleriſque commoditatibus ab hominibus

* Al. ἐγὼ δὴ δὴ etc.

ἀπορεῖν τῶν ἀνθρώποις εὑρημένων ἀγαθῶν ὅπως δεῖ χρῆσθαι, πολλοῖς δὲ τῶν ἵππων ἡδέων πεφυκότων, πῶς αὐτῶν χρὴ ἀπολαύειν. ἐγὼ δέ, ἢν ἱππεύειν μάθω, ὅταν μὲν ἐπὶ τῷ ἵππῳ γένωμαι, τὰ τῷ ἱπποκενταύρῳ δήπου διαπράξομαι· ὅταν δὲ καταβῶ, δειπνήσω, καὶ ἀμφιέσομαι, καὶ καθευδήσω, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι· ὥστε τί ἄλλο, ἢ διαιρετὸς ἱπποκένταυρος καὶ πάλιν σύνθετος γίγνομαι;

Ετι δ', ἔφη, γὰρ τόδε πλεονεκτήσω τῷ ἱπποκενταύρῳ· ὁ μὲν γὰρ δυοῖν ὀφθαλμοῖν προεωρᾶτο, καὶ δυοῖν ὠτοιν ἤκουεν· ἐγὼ δὲ τέτταρσι μὲν ὀφθαλμοῖς τεκμαρῶμαι, τέτταρσι δὲ ὠσὶ προαισθήσομαι. πολλὰ γάρ φασιν ἀνθρώποις καὶ ἵππον τοῖς ὀφθαλμοῖς προορῶντα δηλοῦν, πολλὰ δὲ τοῖς ὠσὶ προακούοντα σημαίνειν. ἐμὲ μὲν οὖν, ἔφη, γράφε τῶν ἱππεύειν ἐπιθυμούντων.

ε'. Νὴ Δί', ἔφασαν οἱ ἄλλοι πάντες, καὶ ἡμᾶς γε. ἐκ τούτου δὴ ἔφη ὁ Κῦρος, τί οὖν, ἔφη, ἐπεὶ σφόδρα ἡμῖν ταῦτα δοκεῖ, εἰ καὶ νόμον ἡμῖν αὐτοῖς ποιησαίμεθα, αἰσχρὸν εἶναι οἷς ἂν ἵππους ἐγὼ πορίσω, ἄν τις φανῇ πεζῇ

hominibus inuentis vtendum esse; quoque pacto multis rebus iucundis, quas equis natura concessit, frui conueniret. Ego vero si equitare didicero, quum in equo consedero, quae hippocentauri sunt, faciam: quum descendero, hominum reliquorum more et coenabo, et vestiar, et dormiam. Quare quid aliud futurus sim, quam hippocentaurus, qui et diuidi et rursum componi poterit?

Ero praeterea hac etiam in parte meliori conditione, quam hippocentaurus. Nam oculis ille duobus prospiciebat, et auribus duabus audiebat. Ego vero quatuor oculis vtar in explorando, et auribus quatuor praesentiam. Aiunt enim, equum oculis multa prospicientem homini significare, et indicare itidem multa quae auribus ipse prius percipiat. Itaque me illorum in numerum refer, qui equitare cupiunt.

5. Et nos quoque profecto, inquiunt reliqui omnes. Tum Cyrus: Quid igitur? ait, quando nobis haec mirifice probantur, legemne nobis ipsis feremus, vt turpe sit quemquam eorum, quibus equos ego suppeditauero, peditem

ζῇ ἡμῶν πορευόμενος, ἐάν τε πολλὴν, ἐάν τε ὀλίγην ὁδὸν δέῃ διελθεῖν, ἵνα καὶ παντάπασιν ἱπποκενταύρους οἴωνται ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι εἶναι; ὁ μὲν ὕτως ἐπήρετο· οἱ δὲ πάντες συνεπήνεσαν· ὥστε ἔτι καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου ὕτω χρῶνται Πέρσαι, καὶ ὐδεὶς ἂν τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἑκὼν ὀφθείη Περσῶν ὐδαμῶς πεζὸς ἰών.

ΚΕΦ. δ'.

Οἱ μὲν δὴ ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἦσαν. ἡνίκα δ' ἦν ἔξω μέσου ἡμέρας, προσήλαυνον οἱ Μῆδοι ἱππεῖς καὶ οἱ Υρκάνιοι, ἵππους τε ἄγοντες αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας. ὅσοι γὰρ τὰ ὅπλα παρεδίδοσαν, οὐκ ἀπέκτεινον. ἐπεὶ δὲ προσήλασαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐπυνθάνετο ὁ Κῦρος εἰ σῶοι πάντες εἶεν αὐτῷ· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' ἔφασαν, ἐκ τούτου ἠρώτα ὅ, τι ἔπραξαν. οἱ δὲ διηγοῦντο ἅπερ ἐποίησαν, καὶ ὡς ἀνδρείως ἕκασα, ἐμεγαληγόρουν. ὁ δὲ διήκουε πάντα ἡδέως ὅσα ἐβούλοντο λέγειν. ἔπειτα δὲ καὶ ἐπήνεσεν αὐτοὺς ὕτως· ἀλλὰ

in profectione conſpici, ſiue adeo magnum ſiue paruum iter faciendum ſit; vt omnino nos hippocentauros eſſe homines arbitrentur? Haec illo rogante, ſimul adſenſi ſunt omnes. Quo fit, vt hoc ipſum inde vſque ab eo tempore Perſis nunc etiam in more ſit, neque quiſquam e Perſis elegantioribus vſquam pedes incedere, ſua quidem ſponte, conſpiciatur.

CAP. IV.

His igitur illi tum ſermonibus intenti erant. Poſtea- quam vero iam meridies praeteriiſſet, aduentabant equites Medi et Hyrcanii, ſecumque tum equos tum homines adducebant. Non enim occiderant quemquam eorum, qui arma tradiderant. Quum adueniſſent, primum eos interrogabat Cyrus, an omnes ſibi ſalui adeſſent. Quum adnuiſſent, ita deinde quid rerum geſſiſſent, quaerebat. Illi quae perpetraſſent, narrabant; et quam fortiter ſingula, magnifice praedicabant. Et Cyrus, quum omnia, quae dicere volebant, lubenter audiſſet; hunc eos in modum etiam collaudauit.

Satis

ἀλλὰ καὶ δῆλοι, ἔφη, ἐστὲ ὡς ἄνδρες ἀγαθοὶ ἐγένεσθε. καὶ γὰρ μείζους φαίνεσθε, καὶ καλλίους, καὶ γοργότεροι, ἢ πρόσθεν, ἰδεῖν. ἐκ δὲ τούτου ἐπυνθάνετο ἤδη αὐτῶν καὶ πόσην ὁδὸν διήλασαν, καὶ εἰ οἰκοῖτο ἡ χώρα. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι καὶ πολλὴν διελάσειαν, καὶ πᾶσα οἰκοῖτο ἡ χώρα, καὶ μεστὴ εἴη καὶ οἰῶν, καὶ αἰγῶν, καὶ βοῶν, καὶ ἵππων, καὶ σίτου, καὶ πάντων ἀγαθῶν.

β'. Δυοῖν ἂν, ἔφη, ἐπιμελητέον ἡμῖν εἴη, ὅπως τε κρείττους ἐσόμεθα τῶν ἐχόντων αὐτὰ, καὶ ὅπως αὐτοὶ μενοῦσιν. οἰκουμένη μὲν γὰρ χώρα πολλοῦ ἄξιον κτῆμα, ἐρήμη δ' ἀνθρώπων ὅσα, ἐρήμη καὶ τῶν ἀγαθῶν γίγνεται. τοὺς μὲν οὖν ἀμυνομένους οἶδα, ἔφη, ὅτι ἀπεκτείνατε, ὀρθῶς ποιοῦντες· (τοῦτο γὰρ μάλιστα σώζει τὴν νίκην) τοὺς δὲ παραδιδόντας * . . . . αἰχμαλώτους ἐλάβετε· οὓς εἰ ἀφίεμεν, τοῦτ' αὖ σύμφορον ἂν, ὡς ἐγώ φημι, ποιήσαιμεν. πρῶτον μὲν γὰρ νῦν οὐκ ἂν φυλάττεσθαι δεῖ φυλάττειν τούτους ἡμᾶς δέοι, οὐδ' ἂν σιτοποιεῖν τούτους· (οὐ γὰρ λιμῷ γε δήπου ἀποκτενοῦμεν αὐτούς) ἔπειτα δὲ καὶ τούτους ἀφέντες, πλείοσιν

Satis adparet, inquit, quod fortiter vosmet gesseritis. Nam et grandior, et pulchrior, et acrior est species vestra, quam prius. Inde quantum itineris confecissent, interrogabat; et an incolas regio haberet. Respondebant illi, se per maiorem eius partem proiectos, totamque regionem habere incolas, et esse refertam ouibus, capris, bobus, equis, frumento, et commodis omnibus.

2. Duo nobis, inquit, curanda sunt, cum vt superiores simus iis, qui haec possident; tum vt illi maneant. Nam, quae incolas habet regio, magni pretii possessio est; eademque si ab hominibus deserta sit, etiam commodis ipsis caret. Scio trucidatos a vobis eos, qui se defendebant; ac recte quidem a vobis factum. Nam hoc victoriam imprimis conseruat. Qui autem . . . . . tradiderunt, eos captiuos fecistis: quos si quidem dimittimus, facturi hoc, vt equidem aio, nostro cum commodo sumus. Primum neque cauere ab his, neque custodire nos eos necesse fuerit, neque cibos eis parare. Non enim certe fame eos necabimus. Deinde his dimissis, pluribus

* Videtur desiderari, post παραδιδόντας vocab. τὰ ὅπλα vti obseruauit Leunclauius.

πλείοσιν αἰχμαλώτοις χρησόμεθα. ἐὰν γὰρ κρατῶμεν τῆς χώρας, ἅπαντες ἡμῖν οἱ ἐν ταύτῃ οἰκοῦντες αἰχμάλωτοι ἔσονται. μᾶλλον δὲ τούτους ζῶντας ἰδόντες καὶ ἀφεθέντας μενοῦσι καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ πείθεσθαι αἱρήσονται μᾶλλον ἢ μάχεσθαι. ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω γιγνώσκω· εἰ δ' ἄλλος τις ὁρᾷ ἄμεινον, λεγέτω· οἱ δὲ, ἀκούσαντες, συνῄνουν ταῦτα ποιεῖν.

γ'. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος καλέσας τοὺς αἰχμαλώτους, λέγει τάδε· Ἄνδρες, ἔφη, νῦν τε ὅτι ἐπείθεσθε, τὰς ψυχὰς περιεποιήσασθε· τῷ τε λοιπῷ, ἢν οὕτω ποιῆτε, οὐδ' ὁτιοῦν κακὸν ἔσεσθ' ὑμῖν, ἀλλ' ἢ οὐχ ὁ αὐτὸς ἄρξει ὑμῶν, ὥσπερ καὶ πρότερον. οἰκήσετε δὲ τὰς αὐτὰς οἰκίας, καὶ χώραν τὴν αὐτὴν ἐργάσεσθε, καὶ γυναιξὶ ταῖς αὐταῖς συνοικήσετε, καὶ παίδων τῶν ὑμετέρων ἄρξετε, ὥσπερ νῦν. ἡμῖν μέντοι οὐ μαχεῖσθε, οὐδὲ ἄλλῳ οὐδενί. ἂν δέ τις καὶ ἄλλος ὑμᾶς ἀδικῇ, ἡμεῖς ὑπὲρ ὑμῶν μαχούμεθα. ὅπως μηδ' ἐπαγγείλῃ μηδεὶς ὑμῖν στρατεύειν, τὰ ὅπλα πρὸς ἡμᾶς κομίσατε· καὶ τοῖς μὲν κομίζουσιν ἔσται εἰρήνη, καὶ ἃ λέγομεν, ἀδόλως·

pluribus etiam captiuis vtemur. Nam si regione potiti fuerimus, omnes eius incolas captiuos habebimus. Magisque adeo ceteri, quum hos viuos dimissosque videbunt, mansuri sunt; et parere potius volent, quam proelio decernere. Haec mea sententia est. Si quid alius quisquam melius videt, proferat. Illi haec audita facienda consentiebant.

3. Itaque Cyrus aduocatos captiuos his verbis adloquitur: Animas vestras conseruastis, viri, eo ipso, quod parcuistis; ac si deinceps vos ita gesseritis, nihil mali vobis accidet, extraquam quod idem, qui antehac, vobis non imperabit. Incoletis autem domos easdem, et idem solum excoletis, et earumdem mulierum consuetudine domestica vtemini, et itidem vti modo, in liberos vestros vobis erit imperium. Neque tamen aduersus nos, vel quemquam alium pugnabitis. Ac si quis alius iniuriam vobis intulerit, nos ipsi pro vobis pugnabimus. Ne quis vero militiam vobis imperet, ad nos arma deferte. Ea qui detulerint, tum pacem, tum cetera, quae dicimus, sine fraude habebunt:

λως· ὁπόσοι δ' ἂν τὰ πολεμικὰ μὴ ἀποτίθωνται ὅπλα, ἐπὶ τούτους ἡμεῖς καὶ δὴ στρατευσόμεθα. ἐὰν δέ τις ὑμῶν, καὶ ἰὼν ὡς ἡμᾶς εὐνοϊκῶς, καὶ πράττων τι καὶ διδάσκων φαίνηται, τοῦτον ἡμεῖς ὡς εὐεργέτην καὶ φίλον, οὐχ ὡς δοῦλον, περιέψομεν. ταῦτ' οὖν, ἔφη, αὐτοί τε ἴστε, καὶ τοῖς ἄλλοις διαγγέλλετε. ἂν δ' ἄρα, ἔφη, ἡμῶν βουλομένων ταῦτα, μὴ πείθωνταί τινες, ἐπὶ τούτους ἡμᾶς ἄγετε, ὅπως ἡμεῖς ἐκείνων, μὴ ἐκεῖνοι ἡμῶν ἄρχωσιν. ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ προσεκύνησάν τε, καὶ ταῦτα ἔφασαν ποιήσειν.

ΚΕΦ. ε'.

Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι ᾤχοντο, ὁ Κῦρος εἶπεν, ὥρα δή, ὦ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι, δειπνεῖν πᾶσιν ἡμῖν· παρεσκεύασαι δὲ ὑμῖν τὰ ἐπιτήδεια, ὡς ἡμεῖς βέλτιστα ἐδυνάμεθα. ἀλλ' ἴτε καὶ ἡμῖν πέμπετε τῶ πεποιημένω σίτου τὸ ἥμισυ· ἱκανὸς δὲ ἀμφοτέροις πεποίηται. ὄψον δὲ μὴ πέμπετε, μηδὲ πιεῖν. ἱκανὰ γὰρ ἔχομεν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς παρεσκευασμένα. καὶ ὑμεῖς δ',

habebunt: quotquot autem arma bellica non depoſuerint, aduerſus eos etiam expeditionem ſuſcepturi ſumus. Quod ſi quis veſtrum animo benevolo ad nos acceſſerit, et agere quid ipſum noſtra cauſa, nosque docere paruerit: eum nos vt bene de nobis promerentem, atque amicum, non vt ſervum tractabimus. Haec vos et ſcire volo, et ceteris denuntiare. Quod ſi quidam, voluntati noſtrae refragando, parere noluerint: aduerſus eos nos ducite, quo nobis in illos, non illis in nos ſit imperium. Haec quum dixiſſet, illi eo adorato, ſe praeſtituros haec dixerunt.

CAP. V.

Quumque diſceſſiſſent: Tempus iam fuerit, inquit Cyrus, o Medi et Armenii, vt omnes coenemus. Res quidem neceſſarias vobis ſtudio, quo potuimus, maximo parauimus. Ite ergo, nobiſque partem parati panis dimidiam mittite, quandoquidem ſatis pro vtriſque paratum eſt; obſonii vero, ac potus, nihil mittite. Haec enim ipſi, quantum ſatis eſt, parata habemus. Vos autem Hyrcanii

δ', ἔφη, ὦ τρικάνιοι, διαγάγετε αὐτὺς ἐπὶ τὰς σκηνὰς, τὺς μὲν ἄρχοντας ἐπὶ τὰς μεγίστας, (γιγνώσκετε δὲ) τὺς δ' ἄλλους ἐς ἂν δοκῇ κάλλιστα ἔχειν. καὶ αὐτοὶ δὲ δειπνεῖτε, ὅπως ἥδιστον ὑμῖν· καὶ γὰρ ἀκέραιοι αἱ σκηναί. παρεσκεύασαι δὲ καὶ ἐνθάδε ὥσπερ καὶ τούτοις. τοῦτο δ' ἴστε ἀμφότεροι, ὅτι τὰ μὲν ἔξω ὑμῖν ἡμεῖς νυκτοφυλακήσομεν, τὰ δ' ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοὶ ὁρᾶτε, καὶ τὰ ὅπλα ἐντίθεσθε· οἱ γὰρ ἐν ταῖς σκηναῖς ὄπω φίλοι ἡμῖν.

β'. Οἱ μὲν δὴ Μῆδοι καὶ οἱ ἀμφὶ Τιγράνην ἐλοῦντο, (ἦν γὰρ παρεσκευασμένα) καὶ ἱμάτια μεταλαβόντες ἐδείπνουν. καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν εἶχον τὰ ἐπιτήδεια. καὶ τοῖς Πέρσαις διέπεμπον τῶν ἄρτων ἑκάστοις τὺς ἡμίσεις. ὄψον δὲ οὐκ ἔπεμπον, οὐδὲ οἶνον, οἰόμενοι ἔχειν τὺς ἀμφὶ Κῦρον, ὅτι ἔφη ἄφθονα ταῦτα ἔχειν. ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα ἔλεγεν, ὄψον μὲν τὸν λιμὸν, πιεῖν δ' ἀπὸ τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ.

γ'. Ο μὲν δὴ Κῦρος δειπνίσας τὺς Πέρσας, ἐπειδὴ συνεσκότασε, κατὰ πεμπάδας καὶ κατὰ δεκάδας πόλλὺς

canii deducite ipsos ad tabernacula, et principes quidem ad maxima, quae nota vobis sunt; ceteros, vt visum fuerit commodissimum. Quin et ipsi coenate, vbi iucundissimum vobis fuerit. Nam tabernacula vobis integra sunt, in quibus itidem parata sunt omnia, sicut et istis. Illud vtrique scitote, nocturnas excubias nos obituros vobis esse, quod ea, quae foris sunt, adtinet: vos ea, quae in tabernaculis fiunt, ipsi curate, atque arma eis inferte. Nec dum enim amici nobis sunt, quos in tabernaculis habemus.

2. Itaque Medi Tigranisque milites lauabant, quod parata essent omnia; mutatisque vestibus, coenabant. Etiam ipsorum equi necessaria habebant. Mittebantque. Persis de panibus dimidios singulis, nullo nec obsonio, nec vino addito; quod Cyri milites haec habere putarent, quia Cyrus esse ipsis haec adfatim dixerat. Is vero famem dixerat obsonium, et potum eum, qui de praetersluente amne hauriretur.

3. Itaque Cyrus praebita Persis coena, quum tenebrae iam essent; complures eorum, quinos ac denos,

πολλὰς αὐτῶν διέπεμπε· καὶ ἐκέλευσε κύκλῳ τῷ στρατοπέδῳ κρύπτειν, νομίζων ἅμα μὲν φυλακὴν ἔσεσθαι, ἐάν τις ἔξωθεν προσίῃ, ἅμα δὲ, ἐάν τις ἔξω χρήματα φέρων ἀποδιδράσκῃ, ἁλώσεσθαι αὐτόν· καὶ ἐγένετο ὕτως. πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπεδίδρασκον, πολλοὶ δὲ ἑάλωσαν. ὁ δὲ Κῦρος τὰ μὲν χρήματα τοὺς λαβόντας εἶα ἔχειν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐκέλευσεν ἀποσφάξαι· ὥστε τῷ λοιπῷ οὐδὲ βαλόμενος ἂν εὕρες ῥᾳδίως τὸν νύκτωρ πορευόμενον. οἱ μὲν δὴ Πέρσαι ὕτω διῆγον· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ ἔπινον, καὶ εὐωχοῦντο, καὶ ηὐλοῦντο, καὶ πάσης εὐθυμίας ἐνεπίμπλαντο. πολλὰ γὰρ καὶ τοιαῦτα ἑάλω, ὥστε μὴ ἀπορεῖν ἔργα τοὺς ἐγρηγορότας.

δ'. Ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τῶν Μήδων βασιλεὺς τὴν μὲν νύκτα ἐν ᾗ ἐξῆλθεν ὁ Κῦρος, αὐτός τε ἐμεθύσκετο μεθ' ὧν παρεσκήνα, ὡς ἐπ' εὐτυχίᾳ, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ Μήδους ᾤετο παρεῖναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ, πλὴν ὀλίγων, ἀκέων θόρυβον πολύν. οἱ γὰρ οἰκέται τῶν Μήδων, ἅτε τῶν δεσποτῶν ἀπεληλυθότων, ἀνειμένως καὶ ἔπινον, καὶ ἐθορύβων,

denos, hinc inde misit, vtque se circum castra occultarent, iussit. Existimabat enim simul hanc custodiam fore, si quis extrinsecus accederet; simul futurum, vt si quis pecunias auferens, extra castra fugeret, caperetur; quod quidem ita accidit. Nam et aufugiebant multi, et multi fuere capti. Cyrus autem pecunias quidem iis, qui hos cepissent, relinquebat: sed homines ipsos mactari iussit. Quo factum est, vt deinceps ne si cuperes quidem, quemquam noctu obuersantem reperisses. Et Persae quidem hoc modo degebant. Medi vero et potabant, et epulabantur, et tibiarum cantu semet oblectabant, et omni hilaritate ad satietatem fruebantur. Nam eiusmodi multa capta fuerant, vt vigilantibus, quod agerent, minime deesset.

4. Medorum vero Rex Cyaxares, ea nocte qua Cyrus abierat, et ipse cum contubernalibus ebrius erat, veluti re bene gesta; et Medos ceteros in castris, exceptis paucis, adesse putabat, quod ingentem strepitum audiret. Nam Medorum familia, quia domini discessissent, et perpotabant, et perstrepe-

ἐθορύβει, ἄλλως τε καὶ ἐκ τῶ Ασσυρίω στρατεύματος καὶ οἶνον καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εἰληφότες.

ε'. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἐπὶ θύρας ἁδεὶς ἦκε, πλὴν οἵπερ καὶ συνεδείπνων, καὶ τὸ στρατόπεδον κενὸν ἦκουεν εἶναι τῶν Μήδων καὶ τῶν ἱππέων, ἑώρα δ', ἐπεὶ ἐξῆλθεν, ὅτως ἔχοιεν· ἐνταῦθα δὴ ἐβριμᾶτό τε τῷ Κύρῳ καὶ τοῖς Μήδοις, τῷ καταλιπόντας αὐτὸν ἔρημον οἴχεσθαι· καὶ εὐθὺς, ὥσπερ λέγεται ὠμὸς εἶναι καὶ ἀγνώμων, κελεύει τῶν παρόντων τινὰ, λαβόντα τὰς παρ' ἑαυτῷ ἱππέας, πορεύεσθαι ὡς τάχιστα πρὸς τὸ ἀμφὶ Κῦρον στράτευμα, καὶ λέγειν τάδε· Ὠιμην μὲν ἔγωγε ἁδ' ἄν σε, ὦ Κῦρε, ὅτως ἀπρονοήτως περὶ ἐμῦ βουλεύεσθαι. εἰ δὲ Κῦρος ὅτω γιγνώσκοι, οὐκ ἂν ὑμᾶς γε, ὦ Μῆδοι, ἐθελῆσαι ὅτως ἔρημον ἐμὲ καταλιπεῖν. καὶ νῦν, ἐὰν μὲν Κῦρος βούληται· εἰ δὲ μὴ, ὑμεῖς γε τὴν ταχίστην πάρεσθε.

ς'. Ταῦτα ἐπέστελλεν. ὁ δὲ τασσόμενος πορεύεσθαι, ἔφη· καὶ πῶς, ὦ δέσποτα, ἐγὼ εὑρήσω ἐκείνους; πῶς δὲ Κῦρος, ἔφη, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἐφ'

perstrepebant: praesertim quod ab Assyriorum exercitu vinum, et alia multa huiusmodi accepissent.

5. Quum autem illuxisset, atque ad portam nemo veniret praeter eos, qui cum ipso coenati fuerant, audiretque castra Medis et equitibus esse vacua, et egressus ipse rem ita se habere cerneret: tum vero cum fremitu et contra Cyrum et contra Medos excanduit, quod se relicto solo discessissent: statimque iussit, vti sane crudelis et amens fuisse perhibetur, vnum ex iis qui aderant, equitibus suis secum sumtis, quam celerrime ad copias Cyrum secutas proficisci, atque haec dicere: Ne te quidem, Cyre, arbitrabar adeo imprudens consilium de me capturum fuisse. Si tamen esset ea Cyri sententia, saltem vos, Medi, minime putaram voluisse sic me solum relinquere. Nunc adeo Cyrus quidem veniat, si volet: vos autem quam celerrime adeste.

6. Haec eis mandabat. Is autem, cui profectio haec imperabatur: Ego vero, ait, mi domine, quonam modo eos inueniam? Quonam, inquit Cyaxares, modo Cyrus cum istis, qui eum secuti sunt

ἐφ' ὃς ἐπορεύοντο; ὅτι νὴ Δί', ἔφη, ἀκούω ἀφεστηκότας τῶν πολεμίων Ὑρκανίους τινὰς, καὶ ἐλθόντας δεῦρο, οἴχεσθαι ἡγουμένους αὐτῶν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κυαξάρης, πολὺ μᾶλλον ἔτι τῷ Κύρῳ ὠργίζετο, μηδ' εἰπεῖν αὐτῷ ταῦτα· καὶ πολλῇ σπουδῇ μᾶλλον ἔπεμπεν ἐπὶ τοὺς Μήδους, ὡς ψιλώσων αὐτόν· καὶ ἰσχυρότερον ἔτι, ἢ πρόσθεν, τοῖς Μήδοις ἀπειλῶν ἀπεκάλει· καὶ τῷ πεμπομένῳ δὲ ἠπείλησεν, εἰ μὴ ἰσχυρῶς ταῦτα ἀπαγγείλοι.

ζ. Ὁ μὲν δὴ πεμπόμενος ἐπορεύετο, ἔχων τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας ὡς ἑκατὸν, ἀνιώμενος ὅτι καὶ αὐτὸς οὐκ ἐπορεύθη μετὰ τοῦ Κύρου. ἐν δὲ τῇ ὁδῷ πορευόμενοι, διασχιζομένων ὁδῶν τρίβῳ τινὶ, ἐπλανῶντο, καὶ οὐ πρόσθεν ἀφίκοντο ἐς τὸ τοῦ Κύρου στράτευμα, πρὶν ἐντυχόντες ἀποχωροῦσι τισὶ τῶν Ἀσσυρίων, ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἡγεῖσθαι. καὶ οὕτως δὴ ἐφικνοῦνται, τὰ πυρὰ κατιδόντες, περὶ μέσας νύκτας. ἐπεὶ δ' ἐγένοντο πρὸς τῷ στρατοπέδῳ, οἱ φύλακες, ὥσπερ εἰρημένον ἦν ὑπὸ

sunt; illos inuenit aduersus quos profectus est? Quoniam profecto, ait, quosdam Hyrcanios ab hostibus defeciſſe audio, quumque huc veniſſent, abiiſſe ita, vt Cyri copiarum duces eſſent. Quibus auditis, Cyro Cyaxares multo magis ſuccenſere, qui haec ei non indicaſſet; maiorique ſtudio ad Medos mittere, quo Cyri vires adtenuaret. Quin etiam gravioribus cum minis, quam antea, Medos auocare; additis ad eum quoque minis, qui ablegabatur, ſi non haec acri cum vehementia nuntiaſſet.

7. Proficiſcebatur ille cum ſuis plus minus centum equitibus, grauiterque ferebat, quod non et ipſe cum Cyro diſceſſiſſet. Quumque in itinere pergerent, ac viae diuiderentur; quandam in ſemitam delati oberrarunt, neque prius ad Cyri exercitum peruenere, quam in Aſſyrios quoſdam a caſtris digreſſos incidiſſent, atque illos, vt ſibi duces eſſent, vi coëgiſſent. Hoc modo conſpectis ignibus, peruenerunt eo circa noctem mediam. Quum vero ad caſtra acceſſiſſent, excubitores eos, quemadmodum mandatum

ὑπὸ Κύρου, οὐκ εἰσαφῆκαν αὐτοὺς πρὸ ἡμέρας. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ὑπεφαίνετο, πρῶτον μὲν τοὺς Μάγους καλέσας, τὰ τοῖς Θεοῖς νομιζόμενα ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀγαθοῖς ἐξαιρεῖσθαι ἐκέλευσε. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ ταῦτα εἶχον· ὁ δὲ, συγκαλέσας τοὺς ὁμοτίμους, εἶπεν·

η'. Ἄνδρες, ὁ μὲν Θεὸς προφαίνει πολλὰ ἀγαθὰ, ἡμεῖς δὲ, ὦ Πέρσαι, ἐν τῷ παρόντι ὀλίγοι ἐσμὲν, ὥστε ἐγκρατεῖς εἶναι αὐτῶν. εἴτε γὰρ ὅσα ἂν κατεργαζώμεθα, μὴ φυλάξομεν ταῦτα, πάλιν ἀλλότρια ἔσται· εἴτε καταλείψομέν τινας ἡμῶν αὐτῶν φύλακας ἐπὶ τοῖς ἐφ' ἡμῖν γιγνομένοις, αὐτίκα ὀλιγανδρίαν ἕξουσιν ἰσχὺν ἀναφανούμεθα. δοκεῖ οὖν μοι ὡς τάχιστα ἰέναι τινὰ ὑμῶν εἰς Πέρσας, καὶ διδάσκειν ἅπερ ἐγὼ λέγω, καὶ κελεύειν ὡς τάχιστα πέμπειν στράτευμα, εἴπερ ἐπιθυμοῦσι Πέρσαι τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀσίας καὶ τὴν κάρπωσιν γενέσθαι ἐφ' ἑαυτοῖς. ἴθι μὲν οὖν, ἔφη, σὺ ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐλθὼν ταῦτα λέγε, καὶ ὅτι ὡς ἂν πέμψωσι στρατιώτας, ἐπειδὰν ἔλθωσι παρ' ἐμὲ, ἐμοὶ μελήσει περὶ τῆς τροφῆς αὐτῶν. ἃ δ' ἔχομεν

a Cyro fuerat, ante lucem non intromiserunt. Die vero iam illucescente, Cyrus primum arcessitis Magis iubet, vt Diis rite, quae fas essent, ob res adeo prosperas, eximerent. Qui dum in hoc erant occupati, conuocatis aequalibus Persicis, dixit.

8. Multa bona, commilitones, Deus nobis ostendit. At nos, o Persae, pauciores hoc tempore sumus, quam vt illa tenere in potestate possimus. Nam siue ea, quaecunque laboribus nostris adipiscimur, non conseruabimus, rursus aliena erunt: siue quosdam ex nostris custodes adquisitorum relinquamus; statim nullas nobis esse vires parebit. Quamobrem mihi videtur, cuidam e vobis quamprimum in Persiam eundum esse, qui doceat ea, quae a me dicuntur, et vt quam celerrime mittatur exercitus, iubeat; si quidem Persae et imperium, et fructum Asiae, suam in potestatem venire cupiant. Ito ergo tu, qui natu maximus es, inquit, ac postquam eo veneris, haec exponito. Adde, mihi curae futurum, vt milites, quos miserint, vbi ad me peruenerint, annonas habeant. Vides ipse,

ἔχομεν ἡμεῖς, ὁρᾷς μὲν αὐτὰ, κρύπτε δὲ τούτων μηδέν· ὅ, τι δὲ τούτων ἐγὼ πέμπων εἰς Πέρσας καλῶς καὶ νομίμως ποιοίμην ἄν, τὰ μὲν πρὸς τοὺς Θεοὺς, τὸν πατέρα ἐρώτα· τὰ δὲ πρὸς τὸ κοινὸν, τὰς ἀρχάς. πεμψάντων δὲ καὶ ὁπλῆρας ὧν πράττομεν, καὶ φρασῆρας ὧν ἐρωτῶμεν. καὶ σὺ μὲν, ἔφη, συσκευάζου, καὶ τὸν λόχον προπομπὸν ἄγε.

θ'. Ἐκ τούτου δὲ καὶ τοὺς Μήδους ἐκάλει, καὶ ἅμα ὁ τοῦ Κυαξάρους ἄγγελος παρῆσαν, καὶ ἐν πᾶσι τήν τε πρὸς τὸν Κῦρον ὀργὴν καὶ τὰς πρὸς τοὺς Μήδους ἀπειλὰς αὐτοῦ ἔλεγε· καὶ τέλος εἶπεν, ὅτι ἀπιέναι Μήδους κελεύει, εἰ καὶ ὁ Κῦρος μένειν βούλεται. οἱ μὲν δὴ Μῆδοι ἀκούσαντες τοῦ ἀγγέλου, ἐσίγησαν, ἀποροῦντες μὲν πῶς χρὴ καλοῦντος ἀπειθεῖν, φοβούμενοι δὲ πῶς ἀπειλοῦντι ὑπακούσειαν, ἄλλως τε καὶ εἰδότες τὴν ὠμότητα αὐτοῦ.

ι'. Ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' ἐγὼ, ὦ ἄγγελε καὶ Μῆδοι, ἡδέως, ἔφη, θαυμάζω εἰ Κυαξάρης πολλοὺς μὲν πολεμίους τότ' ἰδὼν, ἡμᾶς δὲ οὐκ εἰδὼς ὅ, τι πράττομεν,

ipſe, quae habeamus; eorumque nihil celaueris; ex quibus quidquam potiſſimum in Perſiam mittendo, recte atque ordine fecero, Deos quod attinet, patrem meum: quod rempublicam, magiſtratus interroga. Etiam inſpectores eorum, quae gerimus, et conſultores in iis, quae interrogaturi ſumus, huc mittant. Ac tu quidem, ait, ad iter te para; manipulumque tuum, qui te deducat, tecum ſumito.

9. Secundum haec Medos arceſſit, quum ſimul Cyaxaris nuntius adeſſet, et coram omnibus iram eius aduerſus Cyrum, et minas aduerſus Medos indicaret, tandemque diceret; mandare Cyaxarem, vt Medi diſcederent, etiamſi manere Cyrus vellet. Quae nuntii verba quum Medi audiiſſent, ſilebant; vt inopes conſilii quo pacto arceſſenti non parerent; atque etiam prae metu, neſcientes quo pacto minanti obtemperarent, praeſertim quod ipſius crudelitatem noſſent.

10. Cyrus autem: Minime miror equidem, ait, tu nuntie, ac vos Medi, Cyaxarem et de nobis, et de ſeipſo ſollicite trepidare;

τομεν, ὀκνεῖ περί τε ἡμῶν καὶ περὶ ἑαυτοῦ. ἐπειδὰν δὲ αἴσθηται πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων ἀπολωλότας, πάντας δὲ ἀπεληλαμένους, πρῶτον μὲν παύσεται φοβούμενος, ἔπειτα γνώσεται ὅτι νῦν ἔρημος ὁ γίγνεται, ἡνίκα οἱ φίλοι αὐτοῦ τοὺς ἐκείνου ἐχθροὺς ἀπολλύουσιν. ἀλλὰ μὴν μέμψεώς γε πῶς ἐσμὲν ἄξιοι, εὖ τε ποιοῦντες ἐκεῖνον, καὶ δὴ καὶ ταῦτα αὐτομάτισαντες; ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐκεῖνον ἔπεισα ἐᾶσαί με λαβόντα ὑμᾶς ἐξελθεῖν· ὑμεῖς δὲ οὐχ ὡς ἐπιθυμοῦντες τῆς ἐξόδου ἠρωτήσατε, εἰ ἐξίοιτε, καὶ νῦν δεῦρο ἥκετε, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνου κελευσθέντες ἐξιέναι, ὅτῳ ὑμῶν μὴ ἀχθομένῳ εἴη. καὶ ἡ ὀργὴ δῆν αὕτη σαφῶς οἶδ' ὅτι ὑπό τε τῶν ἀγαθῶν πεπανθήσεται, καὶ σὺν τῷ φόβῳ λήγοντι ἄπεισι. νῦν μὲν δή, ἔφη, σὺ ὦ ἄγγελε ἀνάπαυσαι, ἐπεὶ πεπόνηκας· ἡμεῖς τε, ὦ Πέρσαι, ἐπεὶ καὶ προσδεχόμεθα πολεμίους ἤτοι μαχουμένους γε ἢ πεισομένους παρέσεσθαι, τάχθῶμεν ὡς κάλλιστα. ὅτῳ γὰρ ὀρωμένους εἰκὸς πλέον προανύτειν ὧν χρῄζομεν. σὺ δ', ἔφη, ὁ τῶν Ὑρκανίων ἄρχων, ὑπόμεινον

quum multos id temporis hostes viderit, et quid nos agamus, ignoret. Verum vbi senserit, multos ex hostium copiis periisse, fugatos vniuersos: primum metuere desinet, deinde agnoscet, minime se iam desertum esse, quum amici hostes ipsius interimunt. Et quonam modo queri de nobis iure possit, quum bene de ipso promereamur, et quidem nihil ex arbitrio nostro temere faciamus? Nam ego ei suasi permittere mihi, vt vobis adsumtis digrederer: vos non vt cupidi profectionis, an exeundum esset, interrogastis, atque ita iam huc peruenistis: sed iussi estis ab ipso prodire, si cui vestrum graue non esset. Quapropter haec ita, sat scio, secundis hisce rebus mitigabitur, et vna cum metu desinente abibit. Ac tu quidem modo, nuntie, quia laboribus confectus es, quietem capito: nos autem Persae, quia sic hostes adfuturos expectamus, vt vel pugnent, vel imperium accipiant; ordines elegantissime instructos habeamus. Nam ita si conspiciamur, fortasse citius ea sumus effecturi, quae desideramus. Tu vero princeps Hyrcaniorum, heic operire,

μεινον προσάξας τοῖς ἡγεμόσι τῶν σῶν στρατιωτῶν ἐξοπλίζειν αὐτούς.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ποιήσας ὁ Υρκάνιος προσῆλθε, λέγει ὁ Κῦρος· ἐγὼ δ', ἔφη, ὦ Υρκάνιε, ἥδομαι αἰσθανόμενος, ὅτι σ' οὐ μόνον φιλίαν ἐπιδεικνύμενος πάρει, ἀλλὰ καὶ ξύνεσιν φαίνῃ μοι ἔχειν. καὶ νῦν ὅτι συμφέρει ἡμῖν τὰ αὐτὰ δῆλον· ἐμοί τε γὰρ πολέμιοι Ασσύριοι, σοί τε νῦν ἐχθίονές εἰσιν, ἢ ἐμοί. ὅτως ἂν ἡμῖν ἀμφοτέροις βουλεύτεον, ὅπως τῶν μὲν νῦν παρόντων μηδεὶς ἀποστατήσει ἡμῖν συμμάχων, ἄλλους δὲ, ἐὰν δυνώμεθα, προσληψόμεθα. τῷ δὲ Μήδῳ ἥκοντας ἀποκαλοῦντος τοὺς ἱππέας· εἰ δὲ ὅτοι ἀπίασι, πῶς ἡμεῖς μόνοι πεζοὶ μενοῦμεν; ὅτως ἂν δεῖ ποιεῖν ἐμὲ καὶ σὲ, ὅπως ὁ ἀποκαλῶν ὅτος καὶ αὐτὸς μένειν βουλήσεται παρ' ἡμῖν. σὺ μὲν ἂν σκηνὴν εὑρών, δὸς αὐτῷ ὅπου κάλλιστα διάξει πάντα τὰ δέοντα ἔχων· ἐγὼ δ' αὖ πειράσομαι ἔργον τι αὐτῷ προσάξαι, ὅπερ ἥδιον πράξει ἢ ἄπεισι

operire, militumque tuorum ducibus impera, vt ſuos arma capere iubeant.

11. Quibus effectis, quum Hyrcanius acceſſiſſet, inquit Cyrus: Periucundum mihi eſt, Hyrcanie, quod animaduerto, te non ſolum ita nobis adeſſe, vt factis amicitiam declares; ſed etiam indicia mihi praebere acris, quo praeditus es, ingenii. Ac nunc quidem nobis eadem conducere, perſpicuum eſt. Nam et mihi ſunt hoſtes Aſſyrii, et tibi iam infeſtiores ſunt, quam mihi. Quare ſic vtrique conſultandum eſt, vt eorum ſociorum, qui iam nobis adſunt, nemo deficiat; et alios quoque, ſi poſſimus, adiungamus. Audiſti vero, Medum hunc equites auocare; qui ſi diſcedant, quo pacto nos pedites ſoli manebimus? Itaque hoc agendum eſt et tibi et mihi, vt hic ipſe, qui ſuos auocat, nobiſcum manere velit. Tu igitur repertum aliquod ei tabernaculum tradito, vbi commodiſſime degat, et omnia, quibus opus fuerit, habeat. Ego vero daturus ſum operam, vt homini laboris aliquid imperem, quem lubentius ſuſcepturus ſit, quam hinc

ἄπεισι· καὶ διαλέγε δὲ αὐτῷ ὁπόσα ἐλπὶς γενέσθαι ἀγαθὰ πᾶσι τοῖς φίλοις, ἢν τὰ δέοντα εὖ γένηται. ποιήσας μέντοι ταῦτα ἦκε πάλιν παρ' ἐμέ.

ιβ'. Ο μὲν δὴ Υρκάνιος ᾤχετο τὸν Μῆδον ἐπὶ σκηνὴν ἄξων· ὁ δὲ εἰς Πέρσας ἰών, παρῆν συνεσκευασμένος. ὁ δὲ Κῦρος αὐτῷ ἐπέστειλε πρὸς μὲν Πέρσας λέγειν ἃ καὶ πρόσθεν ἐν τῷ λογῳ δεδήλωται, Κυαξάρει δὲ ἀποδοῦναι τὰ γράμματα. ἀναγνῶναι δέ σοι, ἔφη, καὶ ἃ ἐπιστέλλω, βούλομαι· ἵνα εἰδὼς αὐτὰ ὁμολογῇς, ἐάν τις σὲ πρὸς ταῦτα ἐρωτᾷ. ἐνῆν δὲ τῇ ἐπιστολῇ τάδε·

Κῦρος Κυαξάρει χαίρειν. Ημεῖς σε ὅτε ἔρημον κατελίπομεν, (οἶδεις γὰρ ὅταν τῶν ἐχθρῶν κρατῇ, τότε τῶν φίλων ἔρημος γίνεται) οὐδὲ μὴν ἀποχωρήσαντές γε ἀπὸ σοῦ οἰόμεθα ἐν κινδύνῳ σε καθεσάναι· ἀλλ' ὅσῳ πλέον σοῦ ἀπέχομεν, τοσοῦτῳ πλείονά σοι τὴν ἀσφάλειαν ποιεῖν νομίζομεν. οἱ γὰρ οἱ ἐγγύτατα τῶν φίλων καθήμενοι μάλιστα τοῖς φίλοις τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσιν, ἀλλ' οἱ τοὺς ἐχθροὺς μήκιστον ἀπελαύνοντες, μᾶλλον τοὺς φίλους ἐν ἀκινδύνῳ

hinc abiturus. Praeterea cum ipso de bonis iis disserito, quae spes sit euentura nostris omnibus, si recte gerantur ea, quae fieri oporteat. Haec vbi feceris, ad me redito.

12. Itaque abiit Hyrcanius, vt Medum ad tabernaculum deduceret; et qui proficisci debebat in Persiam, paratus aderat. Ei Cyrus mandauit, vt Persis diceret, quae oratione superiori sunt indicata: Cyaxari vero litteras redderet. Volo autem, ait, tibi recitare, quaecumque perscribo: quo et scias ea, et profitearis, si quis te de his interroget. Haec autem litteris inerant:

Cyrus Cyaxari salutem. Nos neque te solum reliquimus, quum nemo tunc ab amicis solus relinquatur, quum hostes per eos vincit; neque propterea, quod abs te discessimus, in periculo te nos constituisse arbitramur: sed quo maiori abs te interuallo absumus, tanto tibi plus securitatis a nobis parari existimamus. Nam qui apud amicos proxime desident, non eos maxime tutos efficiunt: sed qui hostes quam longissime repellunt, ii potius amicos extra

periculum

νῷ καθιζᾶσι. σκέψαι δὲ καὶ οἵῳ ὄντι μοι περὶ σὲ, οἷος ὢν περὶ ἐμὲ, ἔπειτά μοι μέμφῃ. ἐγὼ μὲν γέ σοι ἤγαγον συμμάχους, οὐχ ὅσους σὺ ἔπεισας, ἀλλ' ὁπόσους ἐγὼ πλείστους ἐδυνάμην. σὺ δέ μοι ἔδωκας μὲν ἐν τῇ φιλίᾳ ὄντι ὁπόσους πεῖσαι δυνηθείην· νῦν δ' ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντος, οὐ τὸν θέλοντα, ἀλλὰ πάντας ἀποκαλεῖς. τοιγαρῶν τότε μὲν ὠόμην ἀμφοτέροις ὑμῖν χάριν ὀφείλειν, νῦν δὲ ἀναγκάζεις σῶ μὲν ἐπιλαθέσθαι, τοῖς δ' ἀκολουθήσασι πειρᾶσθαι πᾶσαν τὴν χάριν ἀποδιδόναι. οὐ μέντοι ἔγωγε σοὶ δύναμαι ὅμοιος γενέσθαι· ἀλλὰ καὶ νῦν πέμπων ἐπὶ στράτευμα εἰς Πέρσας, ἐπιστέλλω, ὁπόσοι ἂν ἴωσιν ὡς ἐμὲ, ἤν τι σὺ αὐτῶν δέῃ, πρὶν ὡς ἡμᾶς ἐλθεῖν, σοὶ ὑπάρχειν, οὐχ ὅπως ἂν ἐθέλωσιν, ἀλλ' ὅπως ἂν σὺ βούλῃ χρῆσθαι αὐτοῖς. συμβουλεύω δέ σοι, καίπερ νεώτερος ὤν, μὴ ἀφαιρεῖσθαι ἃ ἂν δῷς· ἵνα μή σοι ἔχθραι ἀντὶ χαρίτων ὀφείλωνται· μηδ' ὅταν τινὰ βούλῃ πρὸς σε ταχὺ ἐλθεῖν,

periculum collocant. Considera vero, quem me erga te expertus, ipse vicissim quem erga me te geras, dum modo de me quereris. Equidem auxilia sociorum adduxi tibi, non quibus tu persuasisses, vt venirent; sed quam maxima potui. Tu mihi, dum adhuc pacato in solo essem, tot concessisti, quot persuadendo adducere possem: et nunc me in hostium regione constituto, non eos, qui redire velint, sed vniuersos auocas. Itaque tunc quidem arbitrabar, me vobis vtrisque gratiam debere: nunc tu me cogis, vt tui obliuiscar, et illis, qui me sequuti sunt, omnem gratiam referre studeam. Verum facere non possum, vt tibi similis fiam; sed hoc ipso tempore copiarum causa misso in Persiam nuntio, mandatum dedi, vt quotquot ad me venturi sint, si quidem eorum opera tibi sit opus, ante quam ad nos veniant, eis tibi potestas sit, non ex ipsorum arbitrio, sed vti tu voles, vtendi. Consilium autem tibi do, quamquam ipse iunior, ne quae concesseris, auferas; vt inimicitiae tibi gratiarum loco non debeantur: nec minitabundus arcessas, quum ali-

ἐλθεῖν, ἀπειλῶντα μεταπέμπεσθαι· μηδὲ φάσκοντα ἔρημον εἶναι, ἅμα πολλοῖς ἀπειλεῖν, ἵνα μὴ διδάσκῃς αὐτὸς σὲ μὴ φροντίζειν. ἡμεῖς δὲ πειρασόμεθα παρεῖναι, ὅταν τάχιστα διαπραξώμεθα, ἃ σοί τ' ἂν νομίζωμεν καὶ ἡμῖν πραχθέντα κοινὰ γενέσθαι ἀγαθά. ἔρρωσο.

Ταύτην αὐτῷ ἀπόδος, καὶ ὅ, τι ἄν σε τούτων ἐρωτᾷ, ἅπερ γέγραπται, σύμφαθι. καὶ γὰρ ἐγὼ ἐπιστέλλω σοι περὶ τῶν Περσῶν, ἅπερ γέγραπται. τούτῳ μὲν ἂν ὕτως εἰπὼν, καὶ δοὺς τὴν ἐπιστολὴν, ἀπέπεμψε, προσεντειλάμενος ὕτω σπεύδειν, ὥσπερ οἶδεν, ὅτι συμφέρει ταχὺ παρεῖναι.

ιγ'. Ἐκ τούτου δὴ ἑώρα μὲν ἐξωπλισμένους ἤδη πάντας καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τοὺς ἀμφὶ Τιγράνην· καὶ οἱ Πέρσαι δὲ ἐξωπλισμένοι ἦσαν. ἤδη δέ τινες τῶν προσχώρων καὶ ἵππους ἀπήγαγον, καὶ ὅπλα ἔφερον. ὁ δὲ τὰ μὲν παλτὰ, ὅπερ καὶ τοὺς πρόσθεν, καταβάλλειν ἐκέλευσε, καὶ κατακαίειν, οἷς τοῦτο ἔργον ἦν, ὁπόσων μὴ αὐτοὶ δέοιντο. τοὺς δὲ

quem ad te celeriter venire vis: nec simul te solum esse dixeris, et multis miniteris: ne doceas eos, nihili te facere. Nos autem vt adsimus, operam dabimus, vbi primum ea confecerimus, quae confecta tibi ac nobis ex aequo fore fructuosa censemus. Vale.

Hanc epistolam ei reddito, et de quocunque horum interrogarit, id ita se habere dicito, vt in epistola perscriptum est. Nam et de Persis itidem tibi mando, quemadmodum est perscriptum. Atque hunc quidem, ista loquutus, et tradita epistola, dimisit; addito mandato, vt ita festinaret, quemadmodum ipse reditum celerem haud parum commodi adlaturum non ignoraret.

13. Secundum haec armatos iam omnes, tam Hyrcanios, quam Tigranis milites spectabat. Aderant et Persae armis instructi. Tunc etiam finitimi quidam equos adducebant, et adferebant arma. Hos ille tragulas eum in locum vbi et ceteros antea, iussit abiicere: vtque concremarent eas, quibus id negotii dederat, si quibus ipsi non egerent.

Equos

δὲ ἵππους ἐκέλευσε φυλάττειν μένοντας τοὺς ἀγαγόντας, ἕως ἄν τι σημανθείη αὐτοῖς· τοὺς δ' ἄρχοντας τῶν ἱππέων καὶ Ὑρκανίων καλέσας, τοιάδε ἔλεξεν·

ιδ'. Ἀνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, μὴ θαυμάζητε, ἔφη, γρά: ἓξ ὅτι πολλάκις ὑμᾶς συγκαλῶ. καινὰ γὰρ ὄντα ἡμῖν τὰ παρόντα, πολλὰ αὐτῶν ἀσύντακτά ἐστιν· ἃ δ' ἂν ἀσύντακτα ᾖ, ἀνάγκη ταῦτα ἀεὶ πράγματα παρέχειν, ἕως ἂν χώραν λάβῃ. καὶ νῦν ἔστι μὲν ἡμῖν πολλὰ τὰ αἰχμάλωτα χρήματα, καὶ ἄνδρες ἐπ' αὐτοῖς· διὰ δὲ τὸ μήθ' ἡμᾶς εἰδέναι ποῖα τούτων ἑκάστου ἐστὶν ἡμῶν, μήτε τούτους εἰδέναι ὅστις ἑκάστῳ αὐτῶν δεσπότης, περαίνοντας μὲν δὴ τὰ δέοντα ἁπάντων ἐστὶν ὁρᾶν αὐτῶν πολλούς, ἀποροῦντας δὲ ὅ, τι χρὴ ποιεῖν, σχεδὸν πάντας. ἵνα οὖν μὴ ἄτως ἔχῃ, διορίσατε αὐτά.

Καὶ ὅσοις μὲν ἔλαβε σκηνὴν ἔχουσαν ἱκανὰ καὶ σῖτα καὶ ποτά, καὶ τοὺς ὑπηρετήσοντας, καὶ στρωμνὴν καὶ ἐσθῆτα, καὶ τἄλλ' οἷς οἰκεῖται σκηνὴ καλῶς στρατιωτικὴ,

Equos autem vt illi remanentes in castris custodirent, qui eos adduxerant, edixit: donec aliquid eis significatum esset. Conuocatis autem praefectis equitum et Hyrcaniorum, huiusmodi orationem habuit:

14. Ne mirum vobis sit, amici et socii, quod saepius vos conuenire iubeo. Nam quum res praesentes nouae sint, pleraeque adhuc ordine carent. Quae vero necdum in ordinem reuocata, et adhuc confusa sunt, ea semper negotia facessere necesse est; donec suum quaeque locum acceperint. Multa iam bona, multi a vobis homines capti sunt: sed quoniam et ignoramus ipsi, quaenam horum cuiusque nostrum sint, neque his ipsis constat, quem quisque dominum habeat; idcirco non admodum multos ex eis videre est officium facere, fereque ambigere omnes, quid abs se fieri oporteat. Quapropter itane comparata sint, vos ista discernite.

Quumque adeo tabernaculum aliquis adeptus est, quod satis et ab esculentis est instructum, et a potulentis, et famulitio, et stragula, et alia veste, rebusque ceteris, quae requiruntur, vt in tabernaculo militari commode degi

κη, ἐνταῦθα μὲν δὴ οὐδὲν ἄλλο δεῖ προσγενέσθαι ἢ τὸν λαβόντα εἰδέναι ὅτι τούτων, ὡς οἰκείων, ἐπιμελεῖσθαι δέοι· ὅσις δὲ εἰς ἐνδεόμενά τω κατεσκήνωσε, τούτους ὑμεῖς σκεψάμενοι, τὸ ἐλλεῖπον ἐκπληρώσατε. πολλὰ δὲ καὶ περιτὰ οἶδα ὅτι ἔσται. πλείω γὰρ ἅπαντα ἢ κατὰ τὸ ἡμέτερον πλῆθος εἶχον οἱ πολέμιοι. ἦλθον δὲ πρός με καὶ χρημάτων ταμίαι οἵ τε τῶ Ασσυρίων βασιλέως καὶ ἄλλων δυναστῶν, οἵ ἔλεγον ὅτι χρυσίον εἴη παρὰ σφίσιν ἐπίσημον, δασμούς τινας λέγοντες.

Καὶ ταῦτα δὴν κηρύττετε πάντα ἀποφέρειν πρὸς ὑμᾶς, ὅπου ἂν καθέζησθε· καὶ φόβον ἐπιτίθεσθε τῶ μὴ ποιοῦντι τὸ παραγγελλόμενον. ὑμεῖς δὲ λαβόντες διαδίδοτε, ἱππεῖ μὲν τὸ διπλοῦν, πεζῶ δὲ τὸ ἁπλοῦν, ἵνα ἔχητε, ἤν τινων προσδεηθῆτε, καὶ ὅτου ὠνήσεσθε. τὴν δ' ἀγορὰν τὴν οὖσαν ἐν τῶ στρατοπέδω κηρυξάτω μὲν ἤδη, ἔφη, μὴ ἀδικεῖν μηδένα, πωλεῖν δὲ τοὺς καπήλους καὶ ἐμπόρους ὅ, τι ἔχει ἕκαστος πράσιμον· καὶ ταῦτα διαθεμένους, ἄλλα ἄγειν, ὅπως οἰκῆται ἡμῶν τὸ στρατόπεδον.

ιε'. Καὶ

possit; huic sane nulla opus est accessione alia, nisi vt is, cui obtigit, sciat horum curam sibi, tanquam suorum gerendam esse. Qui vero in ea diuertit tabernacula, quibus pleraque desunt; his vos inspectis, quod deest, supplete. Scio equidem, multa etiam superatura esse. Nam hostibus omnia fuere copiosiora, quam pro multitudine nostra. Venerunt etiam ad me Assyriorum regis, aliorumque praepotentium quaestores, et penes se aurum signatum esse dixerunt, ac tributorum quorundam mentionem fecerunt.

Itaque per praeconem imperate, vt istaec ad vos omnia deferant, vbicumque consederitis: et terrorem incutite, si quis id, quod imperatum est, non fecerit. Quumque acceperitis ea, duplum quidem equiti, pediti simplum tribuite; vt habeatis, si quibus indigueritis, atque etiam vt aliquid emere possitis. Forum vero castrense, inquit, ab vllo violari statim praeco prohibeat, iubeatque caupones ac mercatores vendere merces suas venales, iisque distractis alias aduehere, vt castra nostra frequentiam hominum habeant.

15. Haec

ιε'. Καὶ ταῦτα μὲν εὐθὺς ἐκήρυττον. οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Υρκάνιοι εἶπον ὧδε· καὶ πῶς ἂν, ἔφασαν, ἡμεῖς ἄνευ σοῦ καὶ τῶν σῶν διανέμοιμεν ταῦτα; ὁ δ' ἂν Κῦρος πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ὧδε προσηνέχθη· ἦ γὰρ ἄτως, ἔφη, ὦ ἄνδρες, γιγνώσκετε, ὡς ὅ, τι ἂν δεήσῃ πραχθῆναι, ἐπὶ πᾶσι πάντας ἡμᾶς δεήσει παρεῖναι, καὶ ἄτε ἐγὼ ἀρκέσω ὑμῖν πράττων πρὸ ὑμῶν ὅ, τι ἂν δέῃ, ἄτε ὑμεῖς πρὸ ἡμῶν; καὶ πῶς ἂν ἄλλως πλείω μὲν πράγματα ἔχοιμεν, μείω δὲ διαπραττοίμεθα, ἢ ἄτως; ἀλλ' ὁρᾶτε, ἔφη· ἡμεῖς μὲν γὰρ διεφυλάξαμεν ὑμῖν τάδε, καὶ ὑμεῖς ἡμῖν ἐπιστεύσατε καλῶς διαπεφυλάχθαι. ὑμεῖς δ' αὖ διανείματε, καὶ ἡμεῖς πιστεύσομεν ὑμῖν καλῶς διανενεμηκέναι, καὶ ἐν ἄλλοις δέ γε αὖ ἄλλο τι ἡμεῖς πειρασόμεθα κοινὸν ἀγαθὸν πράττειν.

Ὁρᾶτε γὰρ δή, ἔφη, νυνὶ πρῶτον, ἵπποι ὅσοι ἡμῖν πάρεισιν, οἱ δὲ προσάγονται. τούτους ἂν εἰ μὲν ἐάσομεν ἀναμβάτους, ὠφελήσουσι μὲν οὐδὲν ἡμᾶς, πράγματα δὲ παρέξουσιν ἐπιμελεῖσθαι· ἢν δ' ἱππέας ἐπ' αὐτοὺς καταστήσωμεν, ἅμα πραγμάτων τε ἀπαλλαγησόμεθα, καὶ ἰσχὺν ἡμῖν αὐτοῖς προσ-

15. Haec illi ſtatim proclamabant. Medi vero, et Hyrcanii: Quo pacto nos, inquiunt, abſque te ac tuis haec diſtribuerimus? Quae ipſorum verba Cyrus ita excepit: Eane veſtra ſententia eſt, vt quidquid tandem agatur, rebus omnibus nos omnes intereſſe oporteat? neque ſatis ego facturus ſim vobis, agens pro vobis, quod vſus poſtulet; neque vos, pro nobis? Quanam alia ratione, ſi non hac, plus habituri negotii ſimus, et minus effecturi? Enimuero videte obſecro, ait: Nos haec vobis cuſtodiuimus, et vos credi-

tis, a nobis eſſe recte cuſtodita: Vos igitur itidem diſtribuite, noſque credemus vobis, recte diſtributa eſſe: ac viciſſim nos aliis in rebus quiddam, quod ſit ex vſu publico, peragemus.

Primum videte, quot nobis partim adſint equi, partim adducantur: Eos ita ſi relinquemus, vt inſideat nemo; neque quidquam nobis proderunt, et ob curam ipſorum moleſti etiam nobis erunt: Sin equites eis imponemus, eadem opera tum negotiorum moleſtia liberabimur, tum virium acceſſione nos confirmabimus.

προσθησόμεθα. εἰ μὲν ἂν ἄλλως ἔχετε, οἷς τισιν ἂν δοίητε αὐτὸς, μεθ' ὧν ἂν καὶ κινδυνεύοιτε ἥδιον (εἴ τι δέοι) ἢ μεθ' ἡμῶν, ἐκείνοις δίδοτε. εἰ μέντοι ἡμᾶς βούλεσθε παρασάτας μάλιστα ἔχειν, ἡμῖν αὐτοῖς δότε. καὶ γὰρ νῦν ὅτε ἄνευ ἡμῶν προσελάσαντες ἐκινδυνεύσατε, πολὺν μὲν φόβον ἡμῖν παρείχετε μή τι πάθητε, μάλα δὲ αἰσχύνεσθαι ἡμᾶς ἐποιήσατε, ὅτι ὃ παρῆμεν ὅπου περ ὑμεῖς. ἢν δὲ λάβωμεν τοὺς ἵππους, ἑψόμεθα ὑμῖν. κἂν μὲν δοκῶμεν ὠφελεῖν πλείονα ἐπὶ τῶν ἵππων συναγωνιζόμενοι, ἅτω προθυμίας οὐδὲν ἐλλείψομεν. ἢν δὲ πεζοὶ γενόμενοι δοκῶμεν καιριώτερος ἂν παρεῖναι, τὸ καταβῆναι, ἐν μέσῳ, καὶ εὐθὺς πεζοὶ ὑμῖν παρεσόμεθα· τοὺς δ' ἵππους μηχανησόμεθα οἷς ἂν παραδιδοίημεν.

ις'. Ὁ μὲν ἅτως ἔλεξεν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο· ἀλλ' ἡμεῖς μέν, ὦ Κῦρε, οὔτε ἄνδρας ἔχομεν, οὓς ἀναβιβάσαιμεν ἂν ἐπὶ τοὺς ἵππους τούτους, οὔτε, εἰ ἔχοιμεν, σοῦ ταῦτα βουλομένου οὐκ ἂν ἄλλο ἀντὶ τούτων αἱρούμεθα. καὶ νῦν, ἔφασαν, λαβὼν τοὺς ἵππους, ποίει ὅπως ἄριστον δοκεῖ σοι εἶναι.

mabimus. Iam si sunt alii, quibus eos detis, et quibuscum, si sit opus, pericula libentius adeatis, quam nobiscum; nimirum his eos tradite. Sin nos in primis adstites habere vultis, nobis eos date. Nam modo, quum prouecti absque nobis ad hostes, proelii discrimen adiretis, magnum nobis metum incussistis, ne quid vobis accideret: atque etiam magno pudore nos adfecistis, quod istic non essemus, vbi vos eratis. Verum si accipiemus equos, sequuturi vos sumus: ac si quidem vna vobiscum in equis dimicantes, maiores adferre vtilitates videbimur, nihil ad alacritatem summam desiderari faciemus: sin pedites putabimur opportunius vobis adesse, procliue fuerit descendere, statimque adeo vobis pedites adfuturi sumus, et quibus equos tradamus, excogitabimus.

16. Haec Cyrus dixit; ad quae illi responderunt: Nos, Cyre, neque viros habemus, quos equis hisce imponamus; neque si haberemus, quum tu hoc velis, aliud sententiae tuae praeferremus. Itaque nunc equos ipsos accipe, et quod optimum facto putabis, facito.

εἶναι. ἀλλὰ δέχομαί τε, ἔφη, καὶ ἀγαθῇ τύχῃ ἡμεῖς τε ἱππεῖς γενοίμεθα, καὶ ὑμεῖς διέλοιτε τὰ κοινά. πρῶτον μὲν δή, ἔφη, τοῖς Θεοῖς ἐξαιρεῖτε ὅ,τι ἂν οἱ Μάγοι ἐξηγῶνται· ἔπειτα δὲ Κυαξάρει ἐξέλετε ὁπόσ' ἂν οἴησθε αὐτῷ μάλιστα χαρίζεσθαι.

ιζ'. Καὶ οἱ γελάσαντες εἶπον, ὅτι γυναῖκας καλὰς ἐξαιρετέον ἂν εἴη. γυναῖκάς τε τοίνυν ἐξαιρεῖτε, ἔφη, καὶ ὅ,τι ἄλλο ἂν δοκῇ ὑμῖν. ἐπειδὰν δὲ ἐκείνῳ ἐξέλητε, ὦ Τρκάνιοι, τοὺς ἐμοὶ ἐθελοντὰς τούτους ἐπισπομένους πάντας ἀμέμπτους ποιεῖτε εἰς δύναμιν. ὑμεῖς δ' αὖ, ὦ Μῆδοι, τοὺς πρώτους συμμάχους γενομένους τούτους τιμᾶτε, ὅπως εὖ βεβουλεῦσθαι ἡγήσωνται ἡμῖν φίλοι γενόμενοι. νείματε δὲ πάντων τὸ μέρος καὶ τῷ παρὰ Κυαξάρους ἥκοντι ἀγγέλῳ, αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ. καὶ συνδιαμένειν δὲ παρακαλεῖτε, ὡς καὶ ἐμοὶ τοῦτο συνδοκοῦν, ἵνα καὶ Κυαξάρει μᾶλλον εἰδὼς περὶ ἑκάστου ἀπαγγείλῃ τὰ ὄντα. Πέρσαις δ', ἔφη, ἀπαγγελῶ τοῖς

cito. Ego vero accipio, inquit, adeoque nos, quod felix et fauſtum ſit, equites efficiamur; et vos, quae communia ſunt, diuidite. Ac primum quidem, ait, Diis eximite, quodcunque Magi e diſciplina ſua indicarint. Deinde Cyaxari ſeligite, quae ſeligendo maxime rem gratam vos ipſi facturos arbitramini.

17. Illi cum riſu, mulieres formoſas deligendas huic aiebant. Ergo mulieres, inquit, deligite, et quidquid aliud viſum vobis fuerit. Poſtea vero, quam huic ſelegeritis, Hyrcanii, facite, quantum poteſtis, vt omnes hi Medi, qui me vltro ſequuti ſunt, nihil habeant quod querantur. Et vos item Medi primos hoſce ſocios noſtros honoribus et praemiis ornate, quo recte ſe conſuluiſſe ſuis rebus exiſtiment, quum noſtrae ſe amicitiae adiungerent. Etiam de omnibus partem nuntio tribuite, qui a Cyaxare venit: nec ipſi ſolum, ſed iis quoque quos ſecum habet: atque etiam hunc obſecrate, vt nobiſcum maneat, idque mihi probari dicite, vt quum rectius intellexerit ſingula, vera renuntiare Cyaxari poſſit. Perſis autem,

τοῖς μετ' ἐμοῦ, ὅσα ἂν περιτλὰ γένηται, ὑμῶν καλῶς κατεσκευασμένων, ταῦτα ἀρκέσει. καὶ γὰρ, ἔφη, μάλα πως ἡμεῖς οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικῶς· ὥστε ἴσως ἂν ἡμῶν καταγελῴητε, εἴ τι σεμνὸν ἡμῖν περιτεθείη· ὥσπερ, ἔφη, οἶδα ὅτι πολὺν γέλωτα ὑμῖν παρέξομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθήμενοι· οἶμαι δὲ, ἔφη, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.

κη'. Ἐκ τούτου οἱ μὲν ἦσαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν, μάλα ἐπὶ τῷ ἱππικῷ γελῶντες· ὁ δὲ τοὺς ταξιάρχους καλέσας, ἐκέλευε τοὺς ἵππους λαμβάνειν, καὶ τὰ τῶν ἵππων σκεύη, καὶ τοὺς ἱπποκόμους, καὶ ἀριθμήσαντας λαβεῖν κληρωσαμένους εἰς τάξιν ἴσους ἑκάστοις. αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἀνειπεῖν ἐκέλευσεν, εἴ τις εἴη ἐν τῷ Ασσυρίων ἢ Σύρων ἢ Αραβίων στρατεύματι ἀνὴρ δοῦλος, ἢ Μήδων, ἢ Περσῶν, ἢ Βακτριανῶν, ἢ Καρῶν, ἢ Κιλίκων, ἢ Ελλήνων, ἢ ἄλλοθέν ποθεν βεβιασμένος, ἐκφαίνεσθαι. οἱ δ' ἀκούσαντες

autem, qui mecum ſunt, quaecunque vobis praeclare inſtructis ſuperauint, ſufficient. Quippe nos in deliciis non admodum educati ſumus, ſed populari ratione quadam. Itaque fortaſſis etiam riſui vobis eſſemus, ſi quid ſplendidius nobis adtribueretur: ſicuti futurum ſcio, vt equis inſidentes admodum noſmet vobis ridendos praebeamus; ac fortaſſis, vt arbitror, etiam in terram decidentes.

28. Secundum haec illi ad praedae diuiſionem acceſſere, quum ob equitatus huius mentionem valde riderent. Cyrus arceſſitis cohortium praefectis, iuſſit vt equos reciperent, et inſtrumenta equeſtria, cum equorum curatoribus; et quidem ad numerum acciperent, pares videlicet militum ſingulorum numero, ſorte quamlibet in cohortem ducta. Proclamari etiam per praeconem iuſſit, vt ſi quod in Aſſyriorum, aut Syrorum, aut Arabum exercitu mancipium eſſet, vel e Media, vel Perſia, ſiue Bactriana, ſiue Caria, ſiue Cilicia, ſiue Graecia, ſiue aliunde vi abductum, ſe conſpiciendum exhiberet. Quo quidem audito

ἀκούσαντες τῦ κηρύγματος, ἆσμενοι πολλοὶ προσεφάνησαν.

ιθ'. Ὁ δὲ ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς τὰ εἴδη βελτίους, ἔλεγεν ὅτι ἐλευθέρους αὐτοὺς ὄντας δεήσει ὅπλα ὑποφέρειν ἃ ἂν αὐτοῖς δίδωσι· τὰ δὲ ἐπιτήδεια ὅπως ἂν ἔχωσιν, ἔφη, αὐτῷ μελήσειν. καὶ εὐθὺς ἄγων πρὸς τοὺς ταξιάρχους, συνέσησεν αὐτούς, καὶ ἐκέλευσε τὰ γέρρα καὶ τὰς ψιλὰς μαχαίρας τούτοις διδόναι, ὅπως ἔχοντες σὺν τοῖς ἵπποις ἕπωνται, καὶ τὰ ἐπιτήδεια τούτοις ὥσπερ καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτῦ Πέρσαις λαμβάνειν· αὐτοὺς δὲ, τοὺς θώρακας καὶ τὰ ξυστὰ ἔχοντας, ἀεὶ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχεῖσθαι· καὶ αὐτὸς οὕτω ποιῶν κατῆρχεν. ἐπὶ δὲ τοὺς πεζοὺς τῶν ὁμοτίμων ἀνθ' ἑαυτῦ ἕκαστον καθιστάναι ἄλλον ἄρχοντα τῶν ὁμοτίμων. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ ταῦτα εἶχον.

ΚΕΦ. ς'.

Γωβρύας δ' ἐν τούτῳ παρῆν ὁ Ἀσσύριος, πρεσβύτης ἀνὴρ, ἐφ' ἵππου, σὺν ἱππικῇ θεραπείᾳ· εἶχον δὲ πάντες τὰ ἐφ' ἵππων ὅπλα. καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῷ τὰ ὅπλα παραλαμβάνειν τεταγμένοι ἐκέλευον παραδιδόναι τὰ ξυστὰ, ὅπως κατα-

audito praeconio, multi se lubenter exhibuerunt.

19. Cyrus ex eorum numero selectis, qui forma praestabant, vt liberis hominibus arma esse gestanda dixit, ab se data: sibi autem curae futurum, vt res necessarias haberent. Simul eos ad praefectos cohortium mox deducens, iisdem commendat; et iubet, vt crates, ac gladios exiles eis darent; quibus instructi, sequerentur equitatum; atque vt pro eisdem commeatum perinde, ac pro Persis suis, acciperent. Ipsi vero cohortium praefecti, loricati et hastati semper equis veherentur, quod quidem primus orsus est facere; ac singuli suo loco peditibus aequalium praefectum ex aequalibus alium constituerent.

CAP. VI.

His illi rebus intenti quum essent, interea Gobryas Assyrius, senex, cum equestri famulatu, eques et ipse aderat. Gestabant autem omnes arma equestria. Quibus vero datum hoc erat negotii vt arma reciperent, iubebant hastas tradi; vt eas perinde, atque

κατακαίοιεν ὥσπερ καὶ τἆλλα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν, ὅτι Κῦρον πρῶτον βούλοιτο ἰδεῖν· καὶ οἱ ὑπηρέται τὰς μὲν ἄλλας ἱππέας αὐτῷ κατέλιπον, τὸν δὲ Γωβρύαν ἄγουσι πρὸς τὸν Κῦρον. ὁ δὲ, ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν ὧδε·

β. Ὦ δέσποτα, ἐγώ εἰμι τὸ μὲν γένος Ασσύριος, ἔχω δὲ καὶ τεῖχος ἰσχυρὸν, καὶ χώρας ἐπάρχω πολλῆς, καὶ ἵππον εἰς χιλίαν τῷ τῶν Ασσυρίων βασιλεῖ παρειχόμην, καὶ φίλος ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστα. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος μὲν τέθνηκεν ὑφ' ὑμῶν, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὤν, ὁ δὲ παῖς ἐκείνου τὴν ἀρχὴν ἔχει, ἔχθιστος ὢν ἐμοὶ, ἥκω πρός σε, καὶ ἱκέτης προσπίπτω. καὶ δίδωμί σοι ἐμαυτὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ δὲ τιμωρὸν αἰτοῦμαί μοι γενέσθαι, καὶ παῖδα ὅτως, ὡς δυνατόν, σε ποιοῦμαι. ἄπαις δέ εἰμι ἀῤῥένων παίδων.

Ος γὰρ ἦν μοι μόνος καλὸς, ὦ δέσποτα, καὶ ἀγαθὸς, καὶ ἐμὲ φιλῶν καὶ τιμῶν ὥσπερ ἂν εὐδαίμονα πατέρα παῖς τιμῶν τιθείη, τοῦτον ὁ νυνὶ βασιλεὺς ὅτος, καλέσαντος τοῦ τότε βασιλέως, πατρὸς δὲ τοῦ νῦν, ὡς δώσοντος τὴν θυγατέρα τῷ ἐμῷ

atque arma cetera, comburerent. Gobryas, velle se primum videre Cyrum, ait. Itaque ministri ceteris ipsius equitibus relictis, ad Cyrum Gobryam deducunt. Is vbi Cyrum conspexit, his verbis vsus est:

2. Equidem, domine, natione sum Assyrius, et castellum munitum habeo, et amplae regioni cum imperio praesum, et equos circiter mille regi Assyriorum exhibere solebam: cui quidem carus eram, vt qui maxime. Sed quando caesus ille a vobis diem obiit, vir sane fortis et bonus, illiusque filius rerum modo potitur, inimicissimus mihi; ad te venio, meque supplex ad pedes tuos prosterno. Trado autem me tibi seruum, et belli socium; ac te rogo, vt me vlciscaris; teque pro eo ac possum, filium mihi adopto. Nam orbus sum liberis sexus virilis.

Quem enim, domine, solum habebam, forma et virtute praestantem, et amantem mei, et eum honorem mihi deferentem, quo filius patrem persequendo maxime beare possit: hunc rex ille nunc meus, arcessitum ab i lius temporis rege, huius patre, vt qui vellet filio meo filiam suam

vxorem

ἐμῷ παιδὶ, (ἐγὼ μὲν ἀπεπεμψάμην, μέγα φρονῶν ὅτι δῆθεν τῆς βασιλέως θηγατρὸς ὀψοίμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέτην) ὁ δὲ νῦν βασιλεὺς ἐπὶ θήραν αὐτὸν παρακαλέσας, καὶ ἀνεὶς αὐτῷ θηρᾶν ἀνὰ κράτος, ὡς πολὺ κρείσσων αὐτοῦ ἱππεὺς ἡγούμενος εἶναι· ὁ μὲν ὡς φίλῳ συνεθήρα· φανείσης δ' ἄρκτου, διώκοντες ἀμφότεροι, ὁ μὲν νῦν ἄρχων ἅτος ἀκοντίσας ἥμαρτεν· (ὡς μήποτ' ὤφελεν) ὁ δ' ἐμὸς παῖς βαλὼν, (ἀδὲν δέον) καταβάλλει τὴν ἄρκτον. καὶ τότε μὲν ἀνιαθεὶς ἄρα κατέσχεν ἅτως ὑπὸ σκότου τὸν φθόνον.

Ὡς δὲ πάλιν λέοντος παρατυχόντος ὁ μὲν αὖ ἥμαρτεν, (ἀδὲν, οἶμαι, θαυμαστὸν παθών) ὁ δ' αὖ ἐμὸς παῖς * αὖθις τυχὼν κατειργάσατο τὸν λέοντα, καὶ εἶπεν, ἆρα βέβληκα μιᾷ δὶς ἐφεξῆς, καὶ καταβέβληκα θῆρας ἑκατεράκις· ἐν τούτῳ δὲ ἀκέτι κατέσχεν ὁ ἀνόσιος τὸν φθόνον, ἀλλ' αἰχμὴν παρά τινος τῶν ἑπομένων ἁρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα, τὸν μόνον μοι καὶ φίλον παῖδα

vxorem dare: (atque equidem eum sic a me dimittebam, vt elato essem animo, qui filium meum regis filiae maritum visurus essem) hunc inquam, rex iste nunc imperans, ad venationem inuitauit, et potestatem ei fecit venandi totis viribus, quod longe se illo meliorem equitem duceret. Itaque venatus est cum eo, tanquam amico: quumque prodiisset in conspectum vrsa, et vterque hanc persequeretur; noster iste modo princeps, emisso iaculo, aberrat, (quod vtinam ne vnquam accidisset) at meus ille filius, te-

lo coniecto, (quod minime factum oportuit) vrsam sternit. Et tunc quidem ille dolore adfectus, inuidiam occulte repressit.

Quum autem interuenisset leo, atque hic rursus aberrasset, (quod ei accidisse mirùm opinione mea videri non debuit,) filius vero meus ictu denuo non aberrante leonem conficiens diceret, Certe primo ictu bis deinceps ferii, et vtraque vice feras prostraui: tum vero sceleratus ille non amplius inuidiam cohibuit, sed ereptam vni comitum cuspidem in pectus adegit, atque ita meo illi vnico caroque

* Al. δυσυχῶς τυχὼν.

παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχήν. κἀγὼ μὲν ὁ τάλας νεκρὸν ἀντὶ νυμφίου ἐκομισάμην, καὶ ἔθαψα τηλικοῦτος ὢν ἄρτι γενειάσκοντα τὸν ἄριστον παῖδα τὸν ἀγαπητόν. ὁ δὲ κατακτανὼν, ὥσπερ ἐχθρὸν ἀπολέσας, οὔτε μεταμελόμενος πώποτε φανερὸς ἐγένετο, οὔτε ἀντὶ τοῦ κακοῦ ἔργου τιμῆς τινὸς ἠξίωσε τὸν κατὰ γῆς.

Ὁ γε μὴν πατὴρ αὐτοῦ καὶ συνῴκτισέ με, καὶ δῆλος ἦν συναχθόμενός μοι τῇ συμφορᾷ. ἐγὼ μὲν οὖν, εἰ μὲν ἔζη ἐκεῖνος, οὐκ ἂν ποτε ἦλθον πρὸς σε ἐπὶ τῷ ἐκείνου κακῷ· (πολλὰ γὰρ φιλικὰ ἔπαθον ὑπ' ἐκείνου, καὶ ὑπηρέτησα ἐκείνῳ.) ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν τοῦ ἐμοῦ παιδὸς φονέα ἡ ἀρχὴ αὕτη περιήκει, οὐκ ἂν ποτε ἐγὼ τούτῳ δυναίμην εὔνους γενέσθαι, οὐδὲ οὗτός με εὖ οἶδ' ὅτι φίλον ἄν ποτε ἡγήσαιτο. οἶδε γὰρ ὡς ἐγὼ πρὸς αὐτὸν ἔχω, καὶ ὡς πρόσθεν φαιδρῶς βιοτεύων, νυνὶ διάκειμαι ἔρημος ὤν, καὶ διὰ πένθους τὸ γῆρας διάγων. εἰ μὲν οὖν ἐμὲ σὺ δέχῃ, καὶ ἐλπίδα τινὰ λάβοιμι τῷ φίλῳ παιδὶ τιμωρίας ἄν τινος μετὰ σοῦ τυχεῖν, καὶ ἀνηβῆσαι πάλιν δοκῶ

roque filio animam abstulit. Ego vero miser mortuum pro sponso retuli, ac tam grandis barbescentem tunc prima lanuginè filium optimum et dilectissimum sepelii. At interfector ille, quasi hostem aliquem peremisset, neque poenitere visus est vnquam, neque pro atroci hoc facinore terra conditum honore vllo dignatus est.

Pater quidem eius misertus mei fuit, ac palam declarauit, sibi quoque calamitatem meam molestam accidisse. Itaque si ille viueret, nunquam ego ad te cum ipsius damno veniissem. Nam et multa exstiterunt eius in me officia plena amoris, et ipse vicissim ei mea praestiti. Quia vero ad interfectorem filii mei rerum summa peruenit, non equidem animo in illum vnquam esse beneuolo possim; nec ipse me vnquam, sat scio, amicum duxerit. Non enim ignorat, quae mens in eum mea sit: atque vti antehac hilariter viuere solitus, nunc in hac orbitate adfectus sim, senectam in luctu exigens. Quapropter si tu me receperis, et aliqua mihi vindicandae per te mortis cari filii spes fiat: etiam repubescere mihi videbor,

κῶ μοι, καὶ ἅτ' ἂν ζῶν ἔτι αἰσχυνοίμην, ἅτε ἀποθνήσκων, ἀνιώμενος ἂν τελευτᾷν δοκῶ.

γ'. Ο μὲν ἅτως εἶπε. Κῦρος δ' ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἥπερ, ὦ Γωβρύα, καὶ φρονῶν φαίνῃ ὅσαπερ λέγεις πρὸς ἡμᾶς, δέχομαί τε ἱκέτην σε, καὶ τιμωρήσειν τὸν φονέα συὺ Θεοῖς ὑπισχνῆμαι. λέξον δέ μοι, ἔφη, ἐάν σοι ταῦτα ποιῶμεν, καὶ τὰ τείχη ἐῶμεν ἔχειν σε, καὶ τὴν χώραν καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν δύναμιν ἥπερ πρόσθεν εἶχες, σὺ ἡμῖν τι ἀντὶ τούτων ὑπηρετήσεις;

δ'. Ο δὲ εἶπε· τὰ μὲν τείχη, ὅταν θέλῃς, οἶκόν σοι παρέξω· δασμόν τε τῆς χώρας, ὅνπερ ἔφερον ἐκείνῳ, σοὶ ἀποίσω· καὶ ὅπῃ ἂν δεήσοι στρατεύειν, συστρατεύσομαί σοι, τὴν ἐκ τῆς χώρας δύναμιν ἔχων. ἔστι δέ μοι, ἔφη, καὶ θυγάτηρ παρθένος ἀγαπητὴ, γάμῳ ἤδη ὡραία, ἣν ἐγὼ πρόσθεν μὲν ᾠόμην τῷ νῦν βασιλεύοντι γυναῖκα τρέφειν· νῦν δέ με αὐτή τε ἡ θυγάτηρ, πολλὰ γοωμένη, ἱκέτευσε, μὴ δῶναι αὐτὴν τῷ τὸ ἀδελφὸ φονεῖ, ἐγώ τε ὡσαύτως γιγνώ-

videbor, neque me cum dedecore viuere, neque cum dolore mori putabo.

3. Sic Gobryas quum loquutus esset, respondit Cyrus: Si constet, ea te sentire, mi Gobrya, quae dicis: equidem te supplicem recipio, et de interfectore me poenas sumturum, Diis iuuantibus, polliceor. Verum dic mihi, ait, si haec a nobis tibi contingant, et castella retinere te sinamus, et regionem, et arma, et potastatem, cum qua fuisti hactenus, quidnam pro his obsequii nobis praestabis?

4. Munitionem, inquit, vbi voles, tradam tibi, vt domus tua sit: et tributum, quod illi ex agro meo pendebam, ad te deferam: et vbi necesse fuerit expeditionem suscipere, signa tua sequar, adductis meae regionis viribus. Praeterea mihi filia est, eaque virgo, quam vnice diligo, aetate iam nubili. Eam me antehac regi nunc rerum potienti putabam coniugem futuram educare. Verum modo me ipsa filia multis cum lacrumis suppliciter orat, ne se fratris interfectori tradam: quae quidem mea quoque

γιγνώσκω. νῦν δέ σοι δίδωμι βουλεύσασθαι καὶ περὶ ταύτης ὅτως, ὥσπερ ἂν καὶ ἐγὼ βουλεύων περὶ σοῦ φαίνομαι.

ε'. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἐγὼ ἀληθευόμενος δίδωμί τέ σοι τὴν ἐμὴν, καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν. θεοὶ δὲ ἡμῖν μάρτυρες ἔστωσαν. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπράχθη, ἀπιέναι τε ἐκέλευσε τὸν Γωβρύαν ἔχοντα τὰ ὅπλα, καὶ ἐπήρετο πόση τις ὁδὸς ὡς αὐτὸν εἴη, ὡς ἥξων. ὁ δ' ἔλεγεν· ἢν αὔριον ἴῃς πρωΐ, τῇ ἑτέρᾳ ἂν αὐλίζοιο παρ' ἡμῖν. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ᾤχετο, ἡγεμόνα καταλιπών.

ς'. *Οἱ δὲ Μῆδοι παρῆσαν, ἃ μὲν οἱ Μάγοι ἔφασαν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν, ἀποδόντες τοῖς Μάγοις· Κύρῳ δ' ἐξηρημότες τὴν καλλίστην σκηνὴν, καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη δὴ λέγεται τῶν ἐν τῇ Ασίᾳ γεγενῆσθαι, καὶ μουσουργὰς δὲ δύο τὰς κρατίστας· δεύτερον δὲ, Κυαξάρει τὰ δεύτερα· τοιαῦτα δ' ἄλλα, ὧν ἐδέοντο, ἐκπληρώσαντες ἑαυτοῖς, ὡς μηδενὸς δεόμενοι στρατεύοιντο. πάντα γὰρ ἦν πολλά. προσέλαβον δὲ καὶ οἱ Τρκάνιοι ὧν ἐδέοντο. ἰσόμοιρον δ' ἐποιήσαντο καὶ

sententia est. De hac etiam tibi nunc permitto, vt ita consulas, quemadmodum me re ipsa de te consulere manifestum est.

5. Itaque Cyrus: His conditionibus, ait, ego vere et ex animo dextram tibi meam do, et tuam accipio. Dii testes nobis sunto. Quibus actis, Gobryam arma retinentem abire iussit; sciscitatus, quantum itineris ad ipsum esset, quod eo venire vellet. Si cras mane, inquit, proficiscaris: postridie nobiscum degere poteris. Itaque Gobryas, itineris duce relicto, discessit.

6. Iam et Medi aderant, quaeque Magi Diis eximia servanda dixerant, ea Magis tradiderunt. Cyro pulcherrimum selegerant tabernaculum, et mulierem Susianam, quae omnium in Asia fuisse formosissima perhibetur: et insigniter peritas musicae duas. Secundo autem loco, Cyaxari secundaria. Simul aliis talibus ipsimet sibi supplebant ea, quibus deficiebantur; vt rei nullius indigi militarent. Nam magna omnium erat copia. Itidem et Hyrcanii acceperunt ea, quibus ipsis opus erat. Etiam Cyaxaris nuntium

* Al. οἱ δὲ Μῆδοι παρῆσαν, τὰ μὲν σιγῇ ἔφασαν.

καὶ τὸν Κυαξάρης. ἄγγελον. τὰς δὲ περισσὰς σκηνὰς, ὅσαι ἦσαν, Κύρῳ παρέδοσαν, ὡς τοῖς Πέρσαις γένοιντο. τὸ δὲ νόμισμα ἔφασαν, ἐπειδὰν ἅπαν συναχθῇ, διαδώσειν, καὶ διέδωκαν.

ζ'. (d) Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξάν τε καὶ ἔλεξαν. ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσε τὰ μὲν Κυαξάρης διαλαβόντας φυλάττειν, ἃς ἤδει οἰκειοτάτας αὐτῷ ὄντας. καὶ ὅσα δὲ ἐμοὶ δίδοτε, ἡδέως, ἔφη, δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ μάλιστα δεόμενος. Φιλόμουσος δέ τις τῶν Μήδων εἶπε· καὶ μὴν ἐγὼ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσοργῶν ἀκούσας ἑσπέρας, ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἥκουσά τε ἡδέως, καὶ ἤν μοι δῷς αὐτῶν μίαν, στρατεύεσθαι ἄν μοι δοκῶ ἥδιον, ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' ἔγωγε, ἔφη, καὶ δίδωμι, καὶ χάριν οἶμαί σοι πλείω ἔχειν, ὅτι με ᾔτησας, ἢ σὺ ἐμοὶ, ὅτι λαμβάνεις· ὥστε ἐγὼ ὑμῖν δι|ῶ χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν δὴ ἔλαβεν ὁ αἰτήσας.

ΞΕΝΟ-

tium ad aequales cum ceteris partes admiserunt. Tabernacula vero, quae superabant, Cyro tradiderunt, vt ea Persae haberent. Nummos tum se distributuros aiebant, vbi collegissent vniuersos: idque deinde praestitum.

7. Haec ab eis et acta tunc, et dicta. Cyrus autem, Cyaxari selecta vt illi acciperent atque custodirent, iussit; quos ei maxime familiares esse norat. Ac mihi quidem quae datis, ait, lubens accipio. Vtetur autem his vestrum quilibet, qui eis potissimum indigebit. Et Medus quidam, musicae studiosus: Ego vero, inquit, mi Cyre, quum audirem vespere musicas mulieres istas, quas tu nunc habes, voluptatem audiendo percepi: ac si quidem harum vnam tu mihi dederis, existimabo iucundius esse, versari in castris, quam domi manere. Ego vero, subiecit Cyrus, dono hanc tibi, et maiorem tibi videor habere gratiam, qui petieris: quam tu mihi, qui eam accipis: Vsque adeo vobis gratificari sitio. Atque ita mulierem accepit is qui petierat.

(d) Heic multi libri veteres librum quintum ordiuntur.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Καλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπην Μῆδον (ὃς ἦν αὐτῷ ἐκ παιδὸς ἑταῖρος, ᾧ καὶ τὴν στολὴν ἐκδὺς ἔδωκε τὴν Μηδικήν, ὅτε παρὰ Ἀστυάγους εἰς Πέρσας ἀπῄει.) τοῦτον ἐκέλευσε διαφυλάξαι αὐτῷ τήν τε γυναῖκα καὶ τὴν σκηνήν. ἦν δὲ αὕτη ἡ γυνὴ Ἀβραδάτα τοῦ Σούσων βασιλέως. ὅτε δὲ ἡλίσκετο τὸ τῶν Ἀσσυρίων στρατόπεδον, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ

XENOPHONTIS

HISTORIARVM DE CYRI

INSTITVTIONE

LIBER QVINTVS

CAP. I.

Cyrus autem arcessito Araspe Medo (qui erat ei sodalis a puero, et cui vestem quoque Medicam exuens, quum in Persiam discederet ab Astyage, dederat;) iubet vt sibi et mulierem illam, et tabernaculum adseruaret. Erat autem mulier ea Susorum regis Abradatae vxor. Quo vero tempore capiebantur Assyriorum castra, forte maritus eius non

НБ ОНУ імені І. Мечникова

οὐκ ἔτυχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὤν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Βακτριανῶν βασιλέα πρεσβεύων ᾤχετο· ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ασσύριος περὶ συμμαχίας· ξένος γὰρ ὢν ἐτύγχανε τῷ τῶν Βακτριανῶν βασιλεῖ. ταύτην οὖν ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος διαφυλάττειν τὸν Αράσπην, ἕως ἂν αὐτὸς λάβῃ.

β'. Κελευόμενος δὲ ὁ Αράσπης ἐπήρετο, ἑώρακας δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, τὴν γυναῖκα, ἣν με κελεύεις φυλάττειν; μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, οὐκ ἔγωγε. ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἡνίκα ἐξηρέμην σοι αὐτήν. καὶ δῆτα ὅτε μὲν εἰσήλθομεν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτῆς τὸ πρῶτον, οὐ διέγνωμεν αὐτήν· χαμαί τε γὰρ ἐκάθητο, καὶ αἱ θεράπαιναι πᾶσαι περὶ αὐτήν, καὶ τοίνυν ὁμοίαν ταῖς ἄλλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα. ἐπεὶ δὲ, γνῶναι βουλόμενοι ποία εἴη ἡ δέσποινα, πάσας περιεβλέψαμεν, ταχὺ πάνυ καὶ πασῶν ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν ἄλλων, καίπερ καθημένη, κεκαλυμμένη τε καὶ εἰς γῆν ὁρῶσα. ὡς δὲ ἀναστῆναι αὐτὴν ἐκελεύσαμεν, συνανέστησαν μὲν αὐτῇ πᾶσαι αἱ ἀμφ' αὐτήν· διήνεγκε δὲ ἐνταῦθα, πρῶτον μὲν τῷ μεγέθει, ἔπειτα δὲ τῇ ῥώμῃ, καὶ τῇ ἀρετῇ, καὶ τῇ εὐσχημο-

non adfuit, sed ad Bactrianorum regem legatus abierat, ab Assyrio societatis ineundae gratia missus, quod huic cum Bactrianorum rege ius esset hospitii. Hanc igitur vt adseruaret Araspes, donec eam ad se reciperet, Cyrus iussit.

2. Et Araspes, quum id facere iuberetur, Cyrum interrogans: Vidistine, inquit, mulierem hanc, Cyre, quam adservare me iubes? Non profecto, ait Cyrus. Ego vero, inquit Araspes, hanc vidi, quum eam tibi seligerem. Ac sane quum tabernaculum eius ingrederemur, primum eam non agnovimus: Nam et humi sedebat, et circum eam sedebant ancillae omnes, habebatque vestem illarum vestibus similem. Quum autem studio cognoscendi, quaenam esset hera, circumspectaremus vniuersas; mox alias omnes excellere visa est, tametsi sederet, ac velata terram intueretur. Postquam vero surgere eam iussimus, consurrexere cum ea cunctae, quae aderant. Tum vero praestabat haec primum proceritate, deinde robore, virtute, gestuum elegantia,

εὐσχημοσύνῃ, καίπερ ἐν ταπεινῷ σχήματι ἐσηκυῖα. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ δάκρυα καταῤῥάζοντα τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τὰς πόδας. ὡς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτερος εἶπε, θάῤῥει, ὦ γύναι· καλὸν μὲν γὰρ καὶ ἀγαθὸν ἀκούομεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα εἶναι· νῦν μέντοι ἐξαιρῶμεν ἀνδρί σε εὖ ἴσθι ὅτι ὅτε τὸ εἶδος ἐκείνῳ χείρονι, ὅτε τὴν γνώμην, ὅτε τὴν δύναμιν· ἀλλ', ὡς ἡμεῖς γε νομίζομεν, εἴ τις καὶ ἄλλος ἀνήρ, καὶ ὁ Κῦρος ἄξιός ἐστι θαυμάζεσθαι, ἣν σὺ ἔσῃ τὸ ἀπὸ τῦδε.

γ'. Ὡς δὲν τῦτο ἤκυσεν ἡ γυνὴ, περικατερῥήξατό τε τὸν ἄνωθεν πέπλον, καὶ ἀνωδύρατο· συνανεβόησαν δὲ αὐτῇ καὶ αἱ δμωαί. ἐν τύτῳ δ' ἐφάνη μὲν αὐτῆς τὸ πλεῖσον μέρος τῦ προσώπυ, ἐφάνη δὲ ἡ δέρη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἐμοί τε ἔδοξε καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῖς ἰδῦσι μήπω φῦναι μηδὲ γενέσθαι γυναῖκα ἀπὸ θνητῶν τοιαύτην ἐν τῇ Ασίᾳ. ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ θεάσῃ αὐτήν.

δ'. Καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, ναὶ μὰ Δία, πολύ γε ἧττον, εἰ τοιαύτη ἐστὶν, οἵαν σὺ λέγεις. τί δαί; ἔφη ὁ νεανίσκος. ὅτι, ἔφη, καὶ

licet habitu vili veſtita conſtitiſſet. Etiam lacrumas videre erat deſtillantes partim in veſtem, partim ad ipſos vſque pedes. Quumque natu maximus inter nos diceret: Bono animo ſis, mulier: nam tametſi praeſtare virum tuum corporis et animi bonis audiamus, tamen ei te modo ſeligimus, quem ſcire debes neque formae elegantia illi cedere, neque ingenio, neque poteſtate. Nimirum ſi quiſquam alius, Cyrus certe noſtra ſententia diguus eſt admiratione, cuius tu deinceps eris.

3. Id vbi mulier audiuit, dilacerata ſuperiori veſte, coepit eiulari, ancillis vna vociferantibus. Atque heic iam maxima ex parte facies eius adparuit, et collum et manus adparuerunt. Adeoque ſcito, mi Cyre, tam mihi quam aliis eam intuentibus viſam eſſe, nunquam mulierem in Aſia vel eſſe natam, vel exſtitiſſe talem ex mortalibus. Sed enim, inquit, omnino tu eam ſpectabis.

4. Et Cyrus: Immo vero multo minus, ait, ſi talis eſt, qualem tu praedicas. Quid ita? inquit adoleſcens ille. Quia ſi nunc, ait, poſtquam

καὶ νῦν σὲ ἀκούσας ὅτι καλή ἐστιν, εἰ πειθήσομαι ἐλθεῖν θεασόμενος, ὡ πάνυ μοι σχολῆς οὔσης, δέδοικα μὴ πολὺ θᾶττον ἐκείνη με αὖθις ἀναπείσῃ καὶ πάλιν ἐλθεῖν θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἀμελήσας ὧν με δεῖ πράττειν, καθοίμην ἐκείνην θεώμενος.

ε'. Καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγελάσας εἶπεν· οἴει γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανὸν εἶναι κάλλος ἀνθρώπῳ ἀναγκάζειν τὸν μὴ βουλόμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον; εἰ μέντοι τοῦτο, ἔφη, οὕτως ἐπέφυκει, πάντας ἂν ἠνάγκαζεν ὁμοίως. ὅρα, ἔφη, τὸ πῦρ, ὡς πάντας ὁμοίως καίει. πέφυκε γὰρ τοιοῦτον. τῶν δὲ καλῶν, τῶν μὲν ἐρῶσι, τῶν δ' οὔ· καὶ ἄλλος γε ἄλλου. ἐθελούσιον γάρ, ἔφη, ἐστὶ, καὶ ἐρᾷ ἕκαστος ὧν ἂν βούληται. αὐτίκα δὲ οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλλος δὲ ταύτης· οὐδὲ πατὴρ θυγατρὸς, ἄλλος δὲ ταύτης. καὶ γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς ἔρωτα κωλύειν. εἰ δέ γ', ἔφη, νόμος τεθείη μὴ ἐσθίοντας μὴ πεινῆν, καὶ μὴ πίνοντας μὴ διψῆν, μηδὲ ῥιγοῦν τοῦ χειμῶνος, μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θέρους,

postquam de te audiui, eam esse formosam, persuaderi mihi patiar, vt ad spectandum illam abeam, non admodum otiosus: vereor, ne multo citius illa mihi rursum persuadeat, vt spectatum redeam, ac deinde neglectis fortasse rebus iis, quae mihi gerendae sunt, oculis in hanc fixis desideam.

5. Et adolescens ille cum risu inquit: Existimasne, mi Cyre, formam humanam tantum habere virium, vt nolentem cogat facere, quod facto non sit optimum? Nam si hoc ita comparatum esset a natura, omnes eodem modo cogeret. Ignem, inquit, adspice, vt omnes itidem vrat. Nam talis a natura est. At ex formosis alii amantur, alii non: et alius alios amores habet. Est enim haec res in voluntate posita, et vnus quisque quos vult amat. Iam neque frater sororis amore tenetur, sed alius; neque pater filiam, sed alius amat. Etenim metus et lex ad coërcendum amorem virium satis habent. At vero si lex promulgaretur, vt, qui non comedunt, non esuriant; et qui non bibunt, non sitiant; vtque nec hyeme algeant, nec aestate caleant:

θέρως, ὐδεὶς ἂν νόμος δυνηθείη διαπράξαθαι ἀνθρώπους ταῦτα πείθεθαι· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖθαι. τὸ δ' ἐρᾶν ἐθελούσιόν ἐστιν. ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' αὑτὸν ἐρᾷ, ὥσπερ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων.

ς'. Πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελούσιόν ἐστι τὸ ἐραθῆναι, ὃ καὶ παύσαθαί ἐστιν ὅταν τις βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἑώρακα καὶ κλαίοντας ὑπὸ λύπης δι' ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις, καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας, πρίν γε ἐρᾶν, τὸ δουλεύειν, καὶ διδόντας γε πολλὰ, ὧν ὃ βέλτιον αὐτοῖς εἶρεθαι· καὶ εὐχομένους ὥσπερ καί τινος ἄλλης νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ ὃ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεθαι, ἀλλὰ δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ τινὶ ἀνάγκῃ, ἢ εἰ σιδήρῳ ἐδέδεντο. παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῆ ὑπηρετοῦντας· καὶ μέντοι ὐδ' ἀποδιδράσκειν ἐπιχειροῦσι τοιαῦτα κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους μή ποι ἀποδρῶσι.

ζ'. Καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα· ποιοῦσι γὰρ, ἔφη, ταῦτα.

leant: in his vt homines parerent, lex nulla posset efficere. Sunt enim a natura sic comparati, vt his sint inferiores. Amare vero, in voluntate positum est. Vnusquisque sane amat, quae sibi conueniunt, vt vestes et caligas.

6. Qui fit igitur, inquit Cyrus, si voluntarium quiddam est amor, quod fieri nequit, vt aliquis desinat, quum vult? Vidi ego, qui prae dolore, quem ex amore percipiebant, flerent; et iis, quos amabant, seruirent; tametsi prius, quam amarent, seruitutem rem malam esse arbitrarentur: quique multa largirentur, quibus carere suo fine incommodo non poterant; tum qui optarent, vt amore non secus atque morbo quodam alio liberarentur, neque tamen liberari possent; sed validiore necessitate vincti essent, quam si ferro fuissent constricti. Itaque etiam se suis amoribus exhibent amantes ad obsequia multa sine fructu, ac ne quidem aufugere conantur, quum eiusmodi habeant mala: sed potius amores suos ipsi, ne aufugiant, obseruant.

7. Et adolescens ille ad haec: Faciunt vero, quae dicis, ait.

ταῦτα. εἰσὶ μέντοι οἱ τοιοῦτοι, ἔφη, μοχθηροί· διόπερ, οἶμαι, καὶ εὔχονται μὲν ἀεὶ, ὡς ἄθλιοι ὄντες, ἀποθανεῖν· μυρίων δ' ὑσῶν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τῷ βίῳ, ὐκ ἀπαλλάττονται. οἱ αὐτοὶ δέ γε ἔτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι, καὶ ὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων. ἀλλ' ἐπειδάν τι ἁρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν, ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι σὺ πρῶτος, ὡς ὐκ ἀναγκαῖον τὸ κλέπτειν, αἰτιᾷ τὸν κλέπτοντα καὶ ἁρπάζοντα, καὶ ὐ συγγινώσκεις, ἀλλὰ κολάζεις; ἴτω μέντοι, ἔφη, καὶ οἱ καλοὶ ὐκ ἀναγκάζουσιν ἐρᾶν ἑαυτῶν, ὐδὲ ἐφίεσθαι ἀνθρώπους ὧν μὴ δεῖ· ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια πασῶν, οἶμαι, ἐπιθυμιῶν ἀκρατῆ ἐστι, κἄπειτα ἔρωτα αἰτιῶνται· οἱ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ, ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ ἵππων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως ἁπάντων τούτων ῥᾳδίως δύνανται ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ ἅπτεσθαι αὐτῶν παρὰ τὸ δίκαιον. ἔγωγ' ὦν, ἔφη, ταύτην ἑωράκως, καὶ πάνυ μοι καλῆς δοξάσης εἶναι, ὅμως παρὰ σοί εἰμι, καὶ ἱππεύω, καὶ τἆλλα τὰ ἐμοὶ προσήκοντα ἀποτελῶ.

η'. Ναὶ

ait. Et sunt profecto huiusmodi homines socordes et futiles. Quo fit, mea quidem sententia, semper vt optent mori, tanquam miseri: quumque rationes infinitae sint e vita excedendi, non tamen excedunt. Iidem furari quoque conantur, et ab alienis haud abstinent. Verum vbi quid vel rapuere, vel furto subtraxere, vides ipse, inquit, te primum increpare furantem et rapientem, quum nulla necessitas eos ad furtum adigat; neque veniam dare, sed poenas sumere. Sic ergo neque formosi ad amandum se cogunt, nec ad adpetendum ea quae adpetenda non sunt: sed nullius momenti homunciones in omnibus cupiditatibus sunt impotentes, ac deinde in amorem culpam conferunt. At honesti probique viri tametsi et aurum, et equos bonos, et mulieres formosas, expetant: nihilo tamen minus ab his omnibus, facile semet abstinere possunt, vt per iniuriam ea non adtingant. Ego quidem certe, tametsi hanc conspexerim, perque mihi venusta visa sit: tibi tamen adsum, et equito, et cetera, quae mei sunt officii, praesto.

8. Profecto,

η'. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· ἴσως γὰρ θᾶττον ἀπῆλθες ἢ ἐν ὅσῳ χρόνῳ ὁ ἔρως πέφυκε συσκευάζεσθαι ἄνθρωπον. καὶ πυρὸς γάρ τοι ἐστὶ δίγοντα μὴ εὐθὺς καίεσθαι, καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθὺς ἀναλάμπει. ὅμως δὲ ἔγωγε ὅτε πυρὸς εἰκὼν εἶναι ἄπλομαι, ὅτε τοὺς καλοὺς ἐσορῶ. οὐδέ γέ σοι συμβουλεύω, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς ἐᾶν τὴν ὄψιν ἐνδιατρίβειν· ὡς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁπτομένους καίει, οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἄποθεν θεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἰσθέσθαι τῷ ἔρωτι. θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδὲ ἦν μηδέποτε παύσομαι θεώμενος, ἐὰν μὴ κρατηθῶ, ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρὴ ποιεῖν. κάλλιστα, ἔφη, λέγεις. φυλάττε τοίνυν, ἔφη, ὥσπερ σε κελεύω, καὶ ἐπιμελοῦ αὐτῆς. ἴσως γὰρ ἂν καὶ πάνυ ἡμῖν ἐν καιρῷ τι γένοιτο αὕτη ἡ γυνή.

θ'. Τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες διελύθησαν· ὁ δὲ νεανίσκος, ἅμα μὲν ὁρῶν ὑπερκαλλῆ τὴν γυναῖκα, ἅμα δὲ αἰσθόμενος τὴν καλοκἀγαθίαν αὐτῆς, ἅμα δὲ θεραπεύων

8. Profecto, inquit Cyrus, discessisti fortasse citius, et ante id tempus, quo solet a natura machinis suis amor homines occupare. Nam fieri potest, vt etiam ignem quis tangens, non statim vratur: et e lignis flamma non statim emicat. Ego tamen nec ignem vltro tangere, nec formosos adspicere soleo. Ne tibi quidem consulo, mi Araspa, vt oculos formosis diutius immorari sinas. Nam ignis quidem non nisi tangentes vrit, ac formosi etiam eos, qui e longinquo spectant, sic accendunt, vt amore flagrent. Bono animo sis, ait, mi Cyre; non enim futurum, vt ita capiar: ne quidem, si nunquam hanc spectare desinam, vt aliquid praeter decori rationem admittam. Rectissime, inquit, ais: atque adeo hanc mihi adseruato, quemadmodum iubeo, eiusque curam gerito. Nam fortasse mulier haec opportune nobis vsui magno fuerit.

9. His dictis ab se inuicem tunc discesserunt. Adolescens autem ille, tum quod supra modum formosam mulierem videret, tum quod eius honestam bonitatem animaduerteret, tum etiam, quod

coleret

θεραπεύων αὐτὴν, καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὖσαν, ἀλλ' ἀντεπιμελουμένην διὰ τῶν αὐτῆς οἰκετῶν, ὡς καὶ εἰσιόντι εἴη αὐτῷ τὰ δέοντα, καὶ εἴ ποτε ἀσθενήσειεν, ὡς μηδενὸς ἂν δέοιτο· ἐκ πάντων τούτων ἠλίσκετο ἔρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἔπασχε. καὶ ταῦτα μὲν δὴ ὅπως ἐπράττετο. βουλόμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθέλοντας μένειν μεθ' ἑαυτοῦ τούς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε·

ι. Ἄνδρες Μῆδοι καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι οὔτε χρημάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε, οὔτε Κυαξάρει νομίζοντες τοῦτο ὑπηρετεῖν· ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι, καὶ ἐμὲ τιμῶντες, καὶ νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἐμοὶ ἠθελήσατε. καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, εἰ μὴ ἀδικῶ, ἀποδιδόναι δὲ ὅπως ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων. τὸ δὲ, ἢν μένητε παρ' ἐμοὶ,

coleret eam, ſeque putaret ei gratificari, et illam non ingratam eſſe ſentiret, ſed quae viciſſim per famulos ſuos curam adhiberet, vt venienti neceſſaria ſuppeterent, ac ſi quando aegrotaret, nihil vt ei deeſſet: his igitur omnibus factum, vt amore caperetur: nec mirum aliquid ei fortaſſis accidit. Atque haec quidem hoc modo gerebantur. Quum autem Cyrus et Medos et ceteros ſocios vltro ſecum manere vellet, conuocavit omnes, quos adeſſe duceret opportunum; et vbi conueniſſent, huiuſmodi protulit:

10. Equidem, Medi, voſque omnes qui adeſtis, certo ſcio, non ob penuriam pecuniae vos mecum profectos eſſe, nec quod exiſtimaretis in hoc voluntati Cyaxaris inſeruiri, ſed quia mihi gratificari, meque honore proſequi velletis, libitum vobis eſt mecum et nocturnum iter ingredi, et ſalutem in diſcrimen coniicere. Quas ob res equidem vobis gratiam habere debeo, ni eſſe iniuſtus velim; nec dum tamen ex dignitate referendi facultatem habere mihi videor: quod quidem me minime pudet dicere. Sed quo minus di-

cam

ἐμοὶ, ἀποδώσω, εὖ ἴσε ὅτι τοῦτο αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν· νομίζοιμι γὰρ ἐμαυτὸν ἐοικέναι λέγοντι ταῦτα τούτου ἕνεκα, τοῦ ὑμᾶς ἐθέλειν μᾶλλον παρ' ἐμοὶ καταμένειν. ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἂν ἤδη ἀπίητε Κυαξάρει πειθόμενοι, ὅμως ἥν τι ἀγαθὸν πράξω, πειράσομαι ὕστερον ποιεῖν, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἐμὲ ἐπαινεῖν. ὃ γὰρ δὴ αὐτός γε ἄπειμι· ἀλλὰ καὶ Υρκανίους, οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα, ἐμπεδώσω, καὶ ὕστερον τούτους προδιδοὺς ἁλώσομαι. καὶ τῷ μὲν νῦν ταῦτα διδόντι ἡμῖν Γωβρύᾳ, καὶ τειχη, καὶ χώραν, καὶ δύναμιν, πειράσομαι ποιεῖν μηποτε μεταμελῆσαι τῆς πρὸς ἐμὲ ὁδοῦ. καὶ τὸ μέγιστον δὴ, ὕστερον περιφανῶς τῶν θεῶν διδόντων ἀγαθὰ, καὶ φοβοίμην ἂν αὐτοὺς, καὶ αἰσχυνοίμην, ἀπολιπὼν ταῦτα εἰκῇ ἀπελθεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, ὕστερον ποιήσω. ὑμεῖς δὲ ὅπως καὶ γινώσκητε, ὕστερον καὶ ποιεῖτε· καὶ ἐμοὶ εἴπατε ὅ, τι ἂν ὑμῖν δοκῇ.

ια'. Ο μὲν οὕτως εἶπε. πρῶτος δὲ, ὁ φήσας ποτὲ συγγενὴς τοῦ Κύρου εἶναι, πρὸς ταῦτα ἔλεξεν· ἀλλ'

cam, si mecum manseritis, me relaturum; pudore praepedior: nam existimarem videri posse, me dicere hoc eam ob causam, vt libentius apud me remanere velletis. Itaque pro eo haec dico. Ego apud vos, etiamsi nunc Cyaxari morem gerendo discesseritis, id efficere conabor, si quid prospere gessero; vt vos ipsi me laudetis. Non enim iam discedo, sed Hyrcaniis, quibus et iusiurandum, et dextram dedi, fidem seruabo; neque vnquam committam, vt hos deseruisse conuincar. Atque etiam facere conabor, ne Gobryam, qui modo et munitiones, et regionem, et copias nobis tradidit, vnquam itineris ad me suscepti poeniteat. Quod denique maximum est, quum Dii tam manifesto bona nobis largiantur, et metus eorum, et pudor retinere me debet, quominus relictis his temere discedam. Hoc equidem, ait, facturus sum. Vos quod ex animi vestri sententia visum vobis fuerit, agite; et mihi, quae vestra sententia sit, indicate.

11. Haec eius verba fuerunt. At is, qui Cyri se cognatum esse dixerat aliquando, primus ad haec:

ἀλλ' (f) ἐγὼ μὲν, ἔφη, ὦ βασιλεῦ· βασιλεὺς μὲν γὰρ ἔμοιγε δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι, ὐδὲν ἧττον ἢ ὁ ἐν τῷ σμήνει φυόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμών. ἐκείνῳ τε γὰρ αἰεὶ αἱ μέλιτται ἕπεσθαι πείθονται· ὅπου δ' ἂν μένῃ, καὶ ὐδεμία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται· ἢν δέ που ἐξίῃ, ὐδεμία αὐτῷ ἀπολείπεται· ὥτω δεινός τις αὐταῖς ἔρως τῷ ἄρχεσθαι ὑπ' ἐκείνου ἐγγίγνεται. καὶ πρός σε δέ μοι δοκοῦσι παραπλησίως πως οἱ ἄνθρωποι ἔχειν διακεῖσθαι. καὶ γὰρ εἰς Πέρσας ὅτε παρ' ἡμῶν ἀπῆλθες, τίς Μήδων ἢ νέος ἢ γέρων σοῦ ἀπελείφθη, τοῦ μὴ σοὶ ἀκολουθεῖν, ἕως ὅτε Ἀστυάγης ἡμᾶς ἀπέστρεψεν; ἐπεὶ δὲ ἐκ Περσῶν βοηθὸς ἡμῖν ὡρμήθης, σχεδὸν αὖ ἑωρῶμεν τοὺς φίλους σοῦ πάντας ἐθελουσίους συνεπομένους. ὅτε δ' αὖ τῆς δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας, πάντες σοι Μῆδοι ἑκόντες ἠκολούθησαν. νῦν δ' αὖ ὥτως ἔχομεν, ὡς σὺν σοὶ μὲν ὅμως καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαῤῥοῦμεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι φοβούμεθα. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ὅπως ποιήσουσιν, αὐτοὶ ἐροῦσιν· ἐγὼ δὲ, ὦ Κῦρε, καὶ ὧν ἐγὼ κρατῶ, καὶ μενοῦμεν

γ: ὁμοίως

haec: Ego vero sic aio, mi rex, inquit. Nam regem natura nihilo te minus ortum arbitror, quam ille rex est, qui dux apum in alueo nascitur: illi enim semper apes vltro parent, ac quocunque loco manserit, ab eo nulla earum discedit: quod si aliquo prodierit, nulla ipsum deserit. tam mirificus eis amor erga principem hunc suum innascitur. Itidem erga te mihi quodam modo videntur hi homines adfecti esse. Nam quo tempore a nobis in Persiam proficiscebare, quisnam Medorum vel iuuenis vel senex abfuit, quo minus te sequeretur, donec Astyages nos retrogredi iussit? Postquam vero domo nobis e Persida opitulator aduenisti, videbamus iterum amicos tuos prope omnes sponte sua te sequi. Quum rursus expeditionem in haec loca suscipere cupiuisti, omnes te Medi lubentes sequuti sunt. Et nunc adeo sic adfecti sumus, vt te praesente etiam in hostico simus animosi, et absque te domum reuerti formidemus. Itaque ceteri quid facturi sint, ipsi exponent: ego vero, mi Cyre, atque illi, qui mea in potestate sunt, manebimus

(f) Desiderari vocabulum φημὶ suspicatur Leunclauius, quod elegantius intelligi videtur.

μενῦμεν παρὰ σοὶ, καὶ ὁρῶντές σε ἀνεξόμεθα, καὶ καρτερήσομεν ὑπὸ σῦ εὐεργετῦμενοι.

16'. Ἐπὶ τῦτοις ὁ Τιγράνης ἔλεξεν ὧδε· σὺ, ἔφη, ὦ Κῦρε, μή τι θαυμάσῃς, ἂν ἐγὼ σιγῶ. ἡ γάρ μοι ψυχὴ, ἔφη, ὐχ ὡς βυλεύσυσα παρεσκεύασαι, ἀλλ' ὡς ποιήσυσα ὅ, τι ἂν παραγγέλλῃς. ὁ δὲ Υρκάνιος εἶπεν· ἀλλ' ἐγὼ μὲν, ὦ Μῆδοι, εἰ νῦν ἀπέλθοιτε, δαίμονος ἂν φαίην τὴν βύλησιν εἶναι, τὸ μὴ ἐᾶσαι ὑμᾶς μέγα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρωπίνῃ δὲ γνώμῃ τίς ἂν ἢ φευγόντων πολεμίων ἀποτρέποιτο, ἢ ὅπλα παραδιδόντων ὐκ ἂν λαμβάνοι, ἢ ἑαυτὺς παραδιδόντων καὶ τὰ ἑαυτῶν ὐκ ἂν δέχοιτο; ἄλλως τε καὶ τῦ ἡγεμόνος ἡμῖν ὄντος τοιῦτυ, ὃς ἐμοὶ δοκεῖ (ὡς ὄμνυμι ὑμῖν πάντας τὺς Θεὺς) εὖ ποιῶν ὑμᾶς μᾶλλον ἥδεσθαι, ἢ ἑαυτὸν πλυτίζων. ἐπὶ τῦτῳ πάντες οἱ Μῆδοι τοιαῦτα ἔλεγον· σὺ, ὦ Κῦρε, ἐξήγαγες ἡμᾶς· καὶ οἴκαδε ὅταν ἀπιέναι καιρὸς σοὶ δοκῇ εἶναι, σὺν σοὶ ἡμᾶς ἀπάγαγε. ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα ἀκύσας, ἐπεύξατο· ἀλλ' ὦ Ζεῦ μέγιστε, αἰτῦμαί σε, δός

bimus apud te: te intuendo, quaeuis ſuſtinebimus: te beneficiis nos adficiente, tolerantes erimus.

12. Poſt haec Tigranes ita loquutus eſt: Nolim mireris, ait, mi Cyre, quod taceam. Animus enim meus non ad conſultandum paratus eſt, ſed ad faciendum quidquid imperaueris. Hyrcanius autem: Dicerem ego, inquit, ſi iam diſcederitis Medi, numinis id alicuius voluntate fieri, quod valde beatos vos fieri non fineret. Humanae quidem mentis iudicium quod adtinet, quis vel hoſte fugiente ſe patiatur auerti, vel arma tradente non ea capiat, vel ſe cum ſuis rebus dedente non recipiat? Praeſertim quum eiuſmodi ducem habeamus, qui mihi videtur (quod iuratus equidem Deos omnes teſtor) maiorem ex eo voluptatem capere, ſi bene de vobis mereatur, quam ſi ſeipſum locupletet? Tum deinde Medi omnes haec dixerunt: Tu nos eduxiſti, Cyre. Tu domum nos, vbi tibi viſum erit commodum, tecum abducito. Cyrus his auditis, hoc votum adiecit: Te vero maxime Iupiter oro, fac vt eos, qui honore

δός μοι τὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆσαι εὖ ποιοῦντα.

ιγ'. Ἐκ τούτου ἐκέλευσε τὺς μὲν ἄλλους φυλακὰς κατασήσαντας, ἀμφ' αὐτὺς ἤδη ἔχειν, τὺς δὲ Πέρσας διαλαβεῖν τὰς σκηνὰς, τοῖς μὲν ἱππεῦσι τὰς τούτοις πρεπούσας, τοῖς δὲ πεζοῖς τὰς τούτοις ἀρκούσας· καὶ οὕτω κατασήσασθαι, ὅπως ποιοῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς ἅπαντες τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς τὰς τάξεις τοῖς Πέρσαις, καὶ τὺς ἵππους τεθεραπευμένους παρέχωσι· Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ἔργον ἢ τὰ πρὸς πόλεμον ἐπονεῖν.

ΚΕΦ. β'.

Ταύτην μὲν οὕτω τὴν ἡμέραν διήγαγον· πρωὶ δ' ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς τὸν Γωβρύαν, Κῦρος μὲν ἐφ' ἵππῳ, καὶ οἱ Περσῶν ἱππεῖς, γεγενημένοι ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους. οἱ δὲ τὰ τούτων γέρρα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἵποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμόν. καὶ ἡ ἄλλη δὴ στρατιὰ ἐπορεύετο τεταγμένη. ἔκαστον δὲ ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν, ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων

nore me prosequuntur, beneficiis superem.

13. Ex eo iussit, vt ceteri quidem locatis excubiis, corpora curarent: Persae vero tabernacula distribuerent; in equites, ea quae equitibus conuenirent: in pedites, quae his sufficerent. Vt item hoc modo res constituerent, quo vniuersi, qui essent in tabernaculis, necessaria conficerent, ac Persis ad ordines ipsorum adferrent, et equos etiam curatos eis exhiberent: Persis autem nihil aliud negotii relinqueretur, quam vti res bellicas elaborarent.

CAP. II.

Hoc modo diem hunc exegerunt. Mane autem quum surrexissent, iter ad Gobryam ingressi sunt, Cyrus quidem in equo, cum Persarum equitibus, qui iam ad duo millia excreuerant. Hos sequebantur, qui crates et sicas eorum habebant, numero eis pares. Itidem exercitus reliquus instructus iter faciebat. Et iussit Cyrus, vti quisque famulis suis nouitiis futurum diceret, vt quisquis eorum vel post agminis postremi

φυλάκων φαίνηται ὄπιθεν, ἢ τῶ μετώπω πρόθεν, ἢ κατὰ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τάξει ὄντων ἁλίσκηται, κολαθήσεται. δευτεραῖοι δὲ ἀμφὶ δείλην γίγνονται πρὸς τῷ Γωβρύα χωρίῳ, καὶ ὁρῶσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ ἔρυμα, καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα, ὡς ἂν κράτιστα ἀπομάχοιντο. καὶ βῶς δὲ πολλὰς καὶ πάμπολλα πρόβατα ὑπὸ τὰ ἐρύματα προσηγμένα ἑώρων.

β'. Πέμψας δὲ ὁ Γωβρύας ἐκέλευσε τὸν Κῦρον περιελάσαντα ἰδεῖν ᾗ ἡ πρόσοδος εὐπετεστάτη, εἶσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινὰς, οἵτινες αὐτῷ τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγγελοῦσιν. ὥτω δὴ ὁ Κῦρος αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βυλόμενος ἰδεῖν, εἴπη εἴη αἱρέσιμον τὸ τεῖχος, ἢ ψευδὴς φαίνοιτο ὁ Γωβρύας, περιήλαυνε πάντοθεν, ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα ἢ *προσελθεῖν· ὡς δ' ἔπεμψε πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ Κύρῳ ὅτι τοσαῦτα εἴη ἔνδον ἀγαθὰ, ὅσα ἐπ' ἀνθρώπων γενεὰν, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ ἂν ἐπιλείπειν τοὺς ἔνδον ὄντας. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν φροντίδι ἦν ὅ, τι

custodes conſpiceretur, vel ante frontem, vel ab vtroque latere, extra eos qui eſſent in ordine, deprehenderetur, poenas daret. Poſtridie circa veſperam ad locum Gobryae perueniunt, et munitionem ſupra modum firmam vident, et in moenibus parata omnia, quibus egregie locus propugnaretur. Quin etiam multos boues, et permultas pecudes ſubter munitiones aductas cernebant.

2. Gobryas autem, miſſo ad Cyrum quodam, dici iuſſit, vt Cyrus circumuectus diſpiceret, vbinam acceſſus eſſet facillimus; atque etiam fidos quoſdam homines intro ad ſe mitteret, qui renuntiarent ei, quae intus vidiſſent. Itaque Cyrus re ipſa videre volens, num alicubi caſtellum capi poſſet, an Gobryas mendax eſſe deprehenderetur; vndique obequitabat, et omnia munitiora videbat eſſe, quam vt accedi poſſet. Illi vero, quos Cyrus ad Gobryam miſerat, renuntiant Cyro; tantam intus bonorum eſſe copiam, quanta in hominum aetatem, de ſuo quidem iudicio, ſuffectura iis, qui eſſent in caſtello, videretur. Cogitabat ſecum Cyrus, quaenam

* Al. ἢ περᾶσαι, ſecundum quam lectionem ſenſus erit: *vidit omnia munitiora quam Gobryas praedixerat.* Eſt autem et alia lectio, ἢ πόρρωθεν, ſecundum quam ſenſus erit: *vidit omnia munitiora, quam e longinquo.*

ὅ, τι ποτε εἴη ταῦτα· ὁ δὲ Γωβρύας αὐτός τε ἐξήει πρὸς αὐτὸν, καὶ τὰς ἔνδοθεν πάντας ἐξῆγε,* ἄλλας μὲν φέροντας οἶνον, ἄλευρα· ἄλλας δὲ ἐλαύνοντας βᾶς καὶ ὗς, αἶγας· καὶ εἴ τι βρωτὸν, πάντα ἱκανὰ προσῆγον, ὡς δειπνῆσαι καλῶς ἅπασαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. οἱ μὲν δὴ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες διηρῶντό τε ταῦτα καὶ ἐδειπνοποιοῦντο.

γ'. Ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες οἱ ἄνδρες αὐτῷ ἔξω ἦσαν, εἰσιέναι ἐκέλευσε τὸν Κῦρον ὅπως νομίζει ἀσφαλέστατα. προεισπέμψας δ' ἂν ὁ Κῦρος προσκόπους καὶ δύναμιν, καὶ αὐτὸς ὅτως εἰσήει. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ἀναπεπταμένας ἔχων τὰς πύλας, παρεκάλει πάντας τοὺς φίλους καὶ ἄρχοντας τῶν μεθ' ἑαυτοῦ. ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ Γωβρύας φιάλας χρυσᾶς, καὶ προχόας, καὶ κάλπιδας, καὶ κόσμον παντοῖον, καὶ Δαρεικοὺς ἀμέτρους τινὰς, καὶ πάντα καλὰ, καὶ τέλος τὴν θυγατέρα (δεινὸν ἄρα κάλλος καὶ μέγεθος, πενθικῶς δὲ ἔχουσαν τὸν ἀδελφὸν τεθνηκότος) ἐξαγαγὼν, τάδε εἶπεν· Ὦ Κῦρε, ἐγώ σοι τὰ μὲν χρήματα

nam illae res essent; quum Gobryas ipse ad eum egreditur, et omnes, quotquot intus erant, educit; alios quidem ferentes vinum et farinas, alios vero agentes boues, et sues, oues, capras: et quidquid esculenti requireretur, id omne adferebant, vt totus Cyri exercitus egregia coena exciperetur. Quapropter ii, quibus id erat datum negotii, distribuebant haec, et coenam adparabant.

3. Gobryas vero, quum suos omnes eduxisset; Cyrum ingredi iussit, eo modo quem arbitraretur ipse tutissimum. Itaque Cyrus, praemissis speculatoribus et agmine suorum, tandem et ipse ingreditur. Quum esset ingressus, portas tenens apertas, amicos omnes et praefectos militum aduocabat. Postquam hi iam intus erant, Gobryas depromtis pateris aureis, et gutturniis, et vrnulis, et omnis generis ornamentis, et immensa vi Daricorum, et vniuersis rebus pulchris; ad extremum etiam filia (quae quidem erat admiranda forma et proceritate, lugubri habitu, propter mortem fratris) producta, dixit: Pecunias hasce tibi trado, mi Cyre,

* Vocabula ἄλλας μὲν desiderantur in aliis editt.

χρήματα ταῦτα δίδωμι· τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι ὅπως ἂν σὺ βούλῃ· ἱκετεύομεν δὲ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν, τῷ υἱῷ, αὕτη δὲ νῦν, τῷ ἀδελφῷ τιμωρὸν γενέσθαι σε.

δ'. Ὁ δὲ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν, ἀλλ' ἐγώ σοι μὲν καὶ τότε ὑπεσχόμην, ἀψευδῆντός σου, τιμωρήσειν εἰς δύναμιν· νῦν δὲ ὅτε σε ἀληθεύοντα ὁρῶ ἤδη, ὀφείλω τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ ταύτῃ ὑπισχνοῦμαι τὰ αὐτὰ ταῦτα σὺν θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα, ἔφη, ἐγὼ ταῦτα δέχομαι, δίδωμι δ' αὐτὰ τῇ παιδὶ ταύτῃ, καὶ ἐκείνῳ, ὃς ἂν γήμῃ αὐτήν. ἓν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων παρὰ σοῦ, ἀνθ' ὧν ἐγὼ οὐδ' ἂν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, ἐν ᾗ πλεῖστά ἐστιν, οὐδὲ τὰ πανταχοῦ, ἀντὶ τούτου, ὃ σύ μοι δεδώρησαι, ἥδιον ἂν ἔχων ἀπελθοιμι. καὶ ὁ Γωβρύας, θαυμάσας τί ποτε τοῦτο εἴη, καὶ ὑποπτεύσας μὴ τὴν θυγατέρα λέγοι, ὅτῳ ἥρετο, καὶ τί τοῦτ' ἐστὶν, ἔφη, ὦ Κῦρε;

ε'. Καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, ὅτι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους, οἳ οὔτε ἀσεβεῖν ἂν θέλοιεν, οὔτε ἀδικεῖν, οὔτε ἂν ψεύδοιντο ἑκόντες εἶναι. διὰ δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς

ac filiam hanc tibi committo; vt de ea, ſicut ipſe voles, ſtatuas. Obſecramus vero te ſupplices, ego quidem etiam antea, vt filii; haec vero nunc, vt fratris ipſius vltor ſis.

4. Ad quae Cyrus inquit: At ego tibi tunc quoque pollicitus ſum, me vltorem tibi futurum pro viribus, ſi minime nos mendacio falleres. Nunc quia te veracem video, reus ſum promiſſi. Quin et huic polliceor eadem me, Diis iuvantibus, facturum. Ac pecunias quidem iſtas accipio, et huic puellae, atque illi, cum quo nuptura eſt, dono. Munus tamen vnum abs te accipiens, diſcedam; pro quo mihi donato ne quidem ea, quae Babylone ſunt, tametſi plurima, nec quae ſunt vſpiam, lubentius habiturus ſim, ac diſceſſurus. Et Gobryas miratus, quid tandem illud eſſet, ac ſuſpicatus, an filiam diceret, interrogauit: Quid iſtud eſt, mi Cyre?

5. Tum reſpondens Cyrus: Multos arbitror eſſe homines, ait, mi Gobrya, qui nec impii, nec iniuſti eſſe velint, ac ſponte ſua ne quidem mentiantur aut fallant. Sed quia nemo poteſtati eorum

αὐτοῖς ἐθελησέναι πρόεσθαι μήτε χρήματα πολλὰ, μήτε τυραννίδα, μήτε τείχη ἐρυμνὰ, μήτε τέκνα ἀξιέραστα, ἀποθνήσκειν πρότερον, πρὶν δῆλοι γενέσθαι, οἷοι ἦσαν. ἐμοὶ δὲ σὺ νῦν καὶ τείχη ἐρυμνὰ, καὶ πλῆτον παντοδαπὸν, καὶ δύναμιν τὴν σὴν, καὶ θυγατέρα ἀξιόλογον ἐγχειρίσας, πεποίηκάς με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι ἄτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους ἐθέλοιμι, ἄτ' ἂν ἀδικεῖν χρημάτων ἕνεκεν, ἅτε συνθήκας ψευδοίμην ἂν ἐκὼν εἶναι. τᾶτ' ἴσθι ἐγώ σοι, εὖ ἴσθι, ἕως ἀνὴρ δίκαιος ὦ, καὶ δοκῶν εἶναι τοιᾶτος ἐπαινῶμαι ὑπ' ἀνθρώπων, ἔποτ' ἐπιλήσομαι· ἀλλὰ πειράσομαί σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. καὶ ἀνδρὸς δ', ἔφη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβᾶ ὡς ἀπορήσεις, ἀξίᾳ ταύτης. πολλοὶ γὰρ καὶ ἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοὶ, ὧν ὁτῳοῦν γαμεῖ αὐτὴν, εἰ μέντοι χρήματα ἕξει τοσαῦτα, ὅσα δίδως, ἢ καὶ ἄλλα πολλαπλάσια τᾶτων, ἐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν· σὺ μέντοι εὖ ἴσθι, ὅτι εἰσί τινες αὐτῶν, οἳ ὧν μὲν σὺ δίδως

eorum permittere voluerit nec pecuniae vim magnam, nec regnum, nec caſtella munita, nec amabiles liberos; eo ſit vt prius moriantur, quam quales ſint, cognoſci poſſit. Tu vero, quum mihi iam moenia munita, et omnis generis opes, et copias tuas, et filiam dignam ſane, quam ſibi quis adquirat, in manus tradideris: feciſti ſane vt apud omnes homines conſtet, eum me eſſe, qui nec in hoſpites impius eſſe velim, nec pecuniae cauſa iniuſtus, nec in praeſtandis pactis, quod me quidem volente ſit, fallax. Igitur huius ego tibi, ſat ſcito, donec vir iuſtus ero, et ob exiſtimationem eiuſmodi laudem mortalium promerebor, nunquam obliuiſcar: ſed omnibus te rebus honeſtis ac bonis viciſſim ornare conabor. Neque verendum eſt tibi, filiam quod adtinet, ne viro ſis carituru, qui hac dignus ſit. Nam multos ego, et egregios amicos habeo, quorum quiſquis tandem hanc duxerit, an eas quidem pecunias ſit habiturus, quantae abs te dantur, vel etiam alias multo iis plures; equidem dicere nequeo. Te quidem certo ſcire volo, eſſe quoſdam inter eos,

δως χρημάτων, ἀδὲ μικρὸν τούτων ἕνεκα σὲ μᾶλλον θαυμάσουσιν. ἐμὲ δὲ ζηλῶσι νυνὶ, καὶ εὔχονται πᾶσι θεοῖς γενέσθαι ποτὲ καὶ ἑαυτοὺς ἐπιδεῖξαι, ὡς πιστοὶ μέν εἰσιν οὐδὲν ἧττον ἐμοῦ τοῖς φίλοις, τοῖς δὲ πολεμίοις οὐδέποτ' ἂν ὑφεῖντο ζῶντες, εἰ μὴ θεοὶ βλάπτοι· ἀντὶ δ' ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς ὅτι οὐδ' ἂν τὰ Σύρων, πρὸς τοῖς σοῖς, καὶ Ασσυρίων πάντα προέλοιντο· τοιούτους ἄνδρας εὖ ἴσθι ἐνταῦθα καθημένους.

5'. Καὶ ὁ Γωβρύας ἐπιγελάσας, πρὸς θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, δεῖξόν μοι πῶ ἔστοί εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παῖδά μοι γενέσθαι. ἀμέλει, ἔφη, οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἢν σὺν ἡμῖν ἕπῃ, αὐτὸς σὺ ἕξεις καὶ ἄλλῳ δεικνῦναι αὐτῶν ἕκαστον. τοσαῦτα δ' εἰπὼν δεξιὰν τ' ἔλαβε τοῦ Γωβρύα, καὶ ἀναστὰς ἐξῆει, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ἐξήγαγε. καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρύα ἔνδον δειπνεῖν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐδείπνει, καὶ τὸν Γωβρύαν σύνδειπνον παρέλαβεν.

ζ. Ἐπὶ στιβάδος δὲ κατακλιθεὶς ἤρετο αὐτὸν ὧδε·

Εἰπέ

qui ob pecuniam, quam tu largiris, ne tantillo quidem magis te sint admiraturi. Me autem hoc tempore suspiciunt, et omnes Deos precantur, vt declarare possint, se quoque nihilo minus, quam me, fideles amicis esse, hostibus nunquam cedere, dum vita sit eis superstes, nisi numen obstet. Virtuti vero, et existimationi bonae, ne Syrorum quidem, et Assyriorum omnia bona, tuis addita, praetulerint. Tales viros certo scias heic iam consedisse.

6. Ad ea Gobryas quum adrisisset: Per Deos immortales, inquit, indica mihi, mi Cyre, vbinam illi sint, vt abs te petam, liceat mihi horum aliquem adoptare filium. Nihil profecto, ait, opus est ex me sciscitari, sed si nobiscum sequaris, poteris ipsemet etiam alteri quemlibet horum ostendere. Haec loquutus, prehendit Gobryae dextram, et surgens abiit, suis omnibus secum eductis. Quumque multum a Gobrya rogaretur, vt intus coenaret, noluit: sed in castris coenauit, et Gobryam in coena conuiuam adhibuit.

7. Accumbens autem straminео in toro, sic eum interrogauit:

Dic

Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πότερον οἴει εἶναί σοι πλείω, ἢ ἡμῶν ἑκάστῳ στρώματα; καὶ ὃς εἶπεν· ὑμῖν νὴ τὸν Δί' εὖ οἶδ' ὅτι στρώματα πλείω ἐστὶ καὶ κλίναι, καὶ οἰκία γε πολλῷ μείζων ἢ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς· οἵ γε οἰκίᾳ μὲν χρῆσθε γῇ τε καὶ ἀρανῷ, κλίναι δ' ὑμῖν εἰσιν, ὁπόσαι γένοιντ' ἂν εὐναὶ ἐπὶ γῆς· στρώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὁπόσα πρόβατα φύει ἔρια, ἀλλ' ὁπόσα φρύγανα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνίησι.

η'. Τότε μὲν δὴ πρῶτον ὁ Γωβρύας συνδειπνῶν αὐτοῖς, ὁρῶν τὴν φαυλότητα τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων, πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν εἶναι ἐλευθεριωτέρους αὐτῶν, (g) ἐπειδὴ κατενόησε τὴν μετριότητα τῶν σίτων. ἐπ' ὀδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πόματι Πέρσης ἀνὴρ τῶν πεπαιδευμένων, οὔτε ὄμμασιν ἂν ἐκπεπληγμένος καταφανὴς γένοιτο, οὔτε ἁρπαγῇ, οὔτε νόῳ, μὴ οὐχὶ προνοεῖν ἅπερ ἂν καὶ μὴ ἐν σίτῳ ὤν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἱππικοὶ, διὰ τὸ μὴ ταράσσεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων, δύνανται ἅμα ἱππεύοντες καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐν τῷ σίτῳ

Dic mihi, mi Gobrya, inquit, vtrum existimas plura tibi esse toralia, quam cuique nostrum? Profecto, inquit, vobis plura sunt, sat scio, tum stragula, tum lecti: et domus vestra longe amplior est, quam mea, quibus terra et coelum domus vsum praebent: Etiam tot vobis lecti sunt, quot supra terram cubilia. Praeterea lanas ouium non habetis pro stragulis, sed quaecumque sarmenta tum montes, tum campi suppeditant.

8. Ac Gobryas quidem tunc primum apud eos coenans, quum ciborum, qui adponerentur, vilitatem cerneret; multo illos liberalius suis degere iudicauit, eorum in vescendo moderatione considerata. Etenim ad nullum neque cibum neque potum Persam, disciplina institutum gentilitia, sic commoueri vel oculis adparet, vel rapacitate, vel animo; minus vt prouidus sit, quam si cibus non adesset: sed vt homines equestres, propterea quod in equis non perturbantur, inter equitandum et cernere, et audire, et dicere, quae sit necesse, possunt: ita et illi prudentiam ac moderationem in

(g) Rectius ἐπειδή quam ἐπὶ δί.

σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι. τὸ δὲ κεκινῆσθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς πόσεως, πάνυ αὐτοῖς κυνικὸν καὶ θηριώδες δοκεῖ εἶναι.

θ'. Ἐνενόησε δὲ αὐτῶν καὶ ὡς ἐπηρώτων ἀλλήλους τοιαῦτα, οἷα ἐρωτηθῆναι ἥδιον ἦν ἢ μή, καὶ ὡς ἔσκωπτον οἷα σκωφθῆναι ἥδιον ἦν ἢ μή· ἅ, τε ἔπαιζον ὡς πολὺ μὲν ὕβρεως ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν, πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους. μέγιστον δ' αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι, τὸ ἐν στρατείᾳ ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐμβαινόντων *μηδενὸς οἴεσθαι δεῖν πλείω παρατίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν μεγίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμάχεσθαι μέλλοντας ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν.

ί. Ἡνίκα δὲ ὁ Γωβρύας εἰς οἶκον ἀπιὼν ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται· ἔτι θαυμάζω, ὦ Κῦρε, εἰ ἐπιπώματα μὲν καὶ ἱμάτια καὶ χρυσίον ἡμεῖς ὑμῶν πλείονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δ' ἐλάττονος ὑμῶν ἄξιοί ἐσμεν. ἡμεῖς γὰρ ἐπιμελούμεθα ὅπως ἡμῖν ταῦτα ὡς πλεῖστα ἔσται, ὑμεῖς δέ μοι

vescendo exhibendam censent, ac prorsus caninum belluinumque ducunt, a cibis et potu commoueri.

9. Animaduertit etiam eos de rebus eiusmodi sese interrogare, de quibus iucundius esset interrogari, quam non interrogari: et falsa quaedam dicere, quibus perstringi incundius esset, quam non perstringi: et ita iocari, vt omnis contumelia longe abesset, longe turpis actio, longe animorum ex indignatione contra se inuicem commotio. Maximum vero ei visum est, quod quum essent in expeditione, nemini eorum qui periculum idem adibant, plura putarent adponenda: sed epulum id lautissimum ducerent, si eos, quos belli socios habituri essent, quam fortissimos et optimos efficerent.

10. Quum autem Gobryas domum iturus surgeret, dixisse perhibetur: Equidem, mi Cyre, non amplius miror nos copiam maiorem poculorum, vestium, auri possidere, quam vos: sed vobis tamen multo esse minoris aestimandos. Quippe nobis est curae, vt copia illorum adfluamus: vos id

* Forte μηδενί.

μοι δοκεῖτε ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως αὐτοὶ ὡς κράτιστοι ἔσεσθε. ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος, ἄγ', ἔφη, ὦ Γωβρύα, ὅπως πρωὶ παρέσῃ ἔχων τοὺς ἱππέας ἐξωπλισμένους, ἵνα καὶ τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν, καὶ ἅμα διὰ τῆς σῆς χώρας ἄγῃς ἡμᾶς, ὡς ἂν εἰδῶμεν ἅ τε δεῖ φίλια καὶ πολέμια ἡμᾶς νομίζειν. τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἕκατερος ἐπὶ τὰ προσήκοντα.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἱππέας, καὶ ἡγεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ προσήκει ἀνδρὶ ἄρχοντι, ἃ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅμα προϊὼν ἐπεσκοπεῖτο, εἴτι δυνατὸν εἴη τοὺς μὲν πολεμίους ἀσθενεστέρους ποιεῖν, αὐτοὺς δὲ ἰσχυροτέρους. καλέσας οὖν τὸν Υρκάνιον καὶ τὸν Γωβρύαν, (τούτους γὰρ ἐνόμιζε μάλιστα εἰδέναι ὧν αὐτὸς ᾤετο δεῖσθαι μαθεῖν) Ἐγώ τοι, ἔφη, ἄνδρες φίλοι, οἶμαι, σὺν ὑμῖν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε, οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν. ὁρῶ γὰρ ὑμῖν ἔτι μᾶλλον, ἢ ἐμοὶ, σκεπτέον ὄν, ὅπως ὁ Ασσύριος, ἡμῶν μὴ ἐπικρατήσει. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι

id eniti ſtudioſe mihi videmini, vt longe praeſtantiſſimi ſitis. Haec Gobryas quum dixiſſet, ſubiecit Cyrus: Vide mi Gobrya, cras mane cum equitibus armatis adſis, vt copias etiam tuas inſpiciamus: ſimulque per agrum tuum nos ducas, vt ſciamus, quae pro amicorum, quae hoſtium rebus nobis habenda ſint. At tunc quidem his dictis, vterque ad ſua diſceſſit.

11. Quum autem illuxiſſet, aderat cum equitibus Gobryas, et praeibat. At Cyrus, velut eum facere par eſt, qui cum imperio ſit, non ſolum itineri faciendo intentus erat, ſed inter progrediendum conſiderabat, fierine poſſet, vt hoſtes imbecilliores redderentur, ipſi firmiores. Itaque arceſſito Hyrcanio et Gobrya, quos inprimis ea ſcire putabat, quibus ſibi cognitis opus eſſet: Arbitror, inquit, amici, me nequaquam in conſiliis de hoc bello meis aberraturum; ſi vos, homines fidos, eis adhibeam. Vobis enim magis etiam cogitandum eſſe video, quam mihi, ne ſuperior nobis Aſſyrius euadat. Nam me quod attinet, ſi fruſtatus in his fuero, for-

λέντι ἐστὶν ἴσως καὶ ἄλλη ἀποστροφή· ὑμῖν δὲ, εἰ ἔτος ἐπικρατήσει, ὁρῶ ἅπαντα τὰ ὄντα ἀλλότρια γιγνόμενα. καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός ἐστιν, οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος ἀσύμφορον εἶναι αὐτῷ, ἡμᾶς μεγάλους εἶναι· καὶ στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς· ὑμᾶς δὲ καὶ μισεῖ, καὶ ἀδικεῖσθαι νομίζει ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο ἀμφότεροι, καὶ τὰ αὐτὰ περαίνειν ὅτι μέλλει ὡς ταῦτα εἰδόσι σφίσι, καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς, ὅπη τὰ νῦν παρόντα ἀποβήσοιτο.

ιϚ'. Ἐνταῦθα δὴ ἤρχετο ὧδε· λέξατέ μοι, ἔφη, ὑμᾶς μόνους ἐνόμιζε πολεμικῶς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτὸν, ἢ ἐπίσασθε καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, πολεμιώτατοι μέν εἰσιν αὐτῷ Καδούσιοι, ἔθνος μάλα πολὺ καὶ ἄλκιμον· Σάκαι γε μήν, ὅμοροι ἡμῖν, οἳ πολλὰ κακὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου. ἐπειρᾶτο γὰρ καὶ ἐκείνους, ὥσπερ καὶ ἡμᾶς, καταστρέψασθαι. ἆρ' οἴεσθε, ἔφη, νῦν αὐτοὺς ἀμφοτέρους ἡδέως ἂν ἐπιβῆναι σὺν ἡμῖν τῷ Ἀσσυρίῳ; ἔφασαν, καὶ σφόδρα γε, εἶπη δύναιντο

tassis aliud est quo me vertam: a vobis, si superior hic euaserit, omnia quae possidetis, alienatum iri video. Etenim meus hostis est, non quod me oderit: sed quod sibi non expedire arbitratur, nos magnos esse; eaque vna causa est, cur bellum nobis faciat. At vos et odit, et adfectum se a vobis iniuria ducit. Ad quae respondit vterque, curae sibi esse, res istas vt ita peragerent, quod ipsi haec non ignorarent: ac praeterea sibi vehementer esse curae, qui negotiorum praesentium futurus sit exitus.

12. Ibi tum ipse sic orsus est dicere: Velim mihi significetis, ait, an vos solos Assyrius existimarit erga se hostiliter adfectos, an et alium quendam infestum ei nquistis? Immo, inquit Hyrcanius, maximi profecto eius hostes sunt Cadusii, populosa gens et robusta: itidemque finitimi nobis sunt Sacae, quos Assyrius iste multis maleficiis infestauit. Nam et illos aeque, ac nos, conatus est sibi subiicere. Ergò existimatis, ait, iam libenter hos vtrosque nobiscum inuasuros Assyrium? Immo etiam acriter, inquiunt, si

quo

δύναιντο συμμίξαι. τί δ' ἐν μέσῳ, ἔφη, ἐστὶ τῷ συμμίξαι; Ασσύριοι, ἔφασαν, τὸ αὐτὸ ἔθνος δι' ὅπερ νῦν πορεύῃ.

ιγ'. Επεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Κῦρος, τί γὰρ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, ἀ σὺ τῷ νεανίσκῳ τούτῳ, ὃς νῦν εἰς τὴν βασιλείαν καθέστηκεν, ὑπερηφανίαν πολλήν τινα τῷ τρόπῳ κατηγορεῖς; τοιαῦτα γάρ, οἶμαι, ἔφη ὁ Γωβρύας, ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. πότερα δῆτα, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς σὲ μόνον ἐγένετο τοιοῦτος, ἢ καὶ εἰς ἄλλους τινάς; νὴ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους πολλούς. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀθενοῦντας οἷα ὑβρίζει, τί δεῖ λέγειν; ἑνὸς δ' ἀνδρὸς πολὺ δυνατωτέρου ἢ ἐγὼ υἱὸν, καὶ ἐκ *νέου ἑταῖρον ὄντα, ὥσπερ τὸν ἐμὸν, συμπίνοντα παρ' ἑαυτῷ συλλαβὼν ἐξέτεμεν, ὡς μέν τινες ἔφασαν, ὅτι ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἐπῄνεσεν αὐτὸν ὡς καλὸς εἴη, καὶ ἐμακάρισε τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναῖκα ἕξεσθαι· ὡς δὲ οὗτος νῦν λέγει, ὅτι ἐπείρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος μέν ἐστι, τὴν δὲ ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν.

ιδ'. Οὐκοῦν,

quo modo coniungere se nobiscum possent. At quid obstat, ait, quominus coniungantur? Nimirum Assyrii, dixere, gens ea, per quam nunc pergis.

13. Quum haec audisset Cyrus: Quid enim mi Gobrya, inquit, an non tu adolescentem hunc, qui modo regno potitur, ita accusas, vt qui moribus et indole supra modum superba sit? Nimirum talem, ait, eum expertus sum. Vtrum vero, subiecit Cyrus, in te solum se talem gessit, an etiam erga quosdam alios? Profecto, inquit Gobryas, erga multos etiam alios. Et quibus sane contumeliis imbecilliores adficiat, quid adtinet dicere? Etiam viri cuiusdam longe me potentioris filium, sodalem a iuuentute suum, sicut et meus erat, compotantem apud se comprehendit et castravit: idque propterea, quemadmodum nonnulli narrant, quod concubina regis eum laudauerat a formae praestantia, felicemque futuram dixerat, quam ille coniugem habiturus esset: vt autem iste nunc ait, quod eius concubinae pudicitiam tentasset. Itaque iam ille castratus est, et patre mortuo, imperium obtinet.

14. Ergo,

* Al. καὶ ἐκείνῳ ἑταῖρον.

ιδ'. Οὐκοῦν, ἔφη, οἴει ἂν καὶ τοῦτον ἡμᾶς ἰδεῖν ἡδέως, εἰ οἴοιτο αὐτῷ βοηθοὺς ἂν γενέσθαι; εὖ μὲν οἶν οἶδα, ἔφη ὁ Γωβρύας· ἀλλ' ἰδεῖν τοι αὐτὸν χαλεπόν ἐστιν, ὦ Κῦρε. πῶς; ἔφη ὁ Κῦρος. ὅτι εἰ μέλλοι τις ἐκείνῳ συμμίξειν, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα δεῖ παριέναι. τι οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν; ὅτι νὴ Δι', ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδα ἐξελθοῦσαν δύναμιν αὐτόθεν πολλαπλασίαν ἧς σὺ νῦν ἔχεις· εὖ δ' ἴσθι ὅτι διὰ ταῦτα ἧττόν σοι νῦν, ἢ τὸ πρῶτον, οἱ Ἀσσύριοι καὶ τὰ ὅπλα ἀποφέρουσι, καὶ τοὺς ἵππους ἀπάγουσιν, ὅτι τοῖς ἰδοῦσιν αὐτὴν ὀλίγη ἔδοξεν ἡ σὴ δύναμις, καὶ ὅτος ὁ λόγος πολὺς ἤδη ἐνέσπαρται. δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι φυλαττομένους πορεύεσθαι.

ιε'. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου ταῦτα τοιάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε· καλῶς μοι δοκεῖς, ὦ Γωβρύα, λέγειν, κελεύων ὡς ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιεῖσθαι. ἐγωγ' οὖν σκοπῶν ὃ δύναμαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν ὁδὸν ἰέναι τῆς περὶ αὐτὴν Βαβυλῶνα πορείας

14. Ergo, subiecit Cyrus, existimas hunc quoque nos lubenter conspecturum, si nos arbitraretur opem sibi laturos? Id vero sat equidem scio, ait Gobryas. Verum difficile est, mi Cyre, in conspectum eius venire. Quid ita? inquit Cyrus. Quia si quis cum eo coniungere se velit, eum necesse est praeter ipsam Babylonem transire. Quid autem in hoc, ait Cyrus, difficultatis est? Quia profecto, inquit Gobryas, scio copias ex ea multo maiores his, quas tu nunc habes, prodiisse; atque adeo plane tibi constare volo, hanc ipsam ob caussam minus Assyrios nunc et adferre arma, et equos adducere, quam antea: quod exercitus tuus exiguus esse visus sit iis, qui eum conspexerunt, quodque passim rumor hic iam sparsus sit. Quamobrem consultius arbitror esse, vt caute proficiscamur.

15. Huiusmodi quum ex Gobrya Cyrus audisset, ita respondit; Recte, mi Gobrya, dicere videris, qui profectionem nos instituere tutissimam iubes. Mihi vero negotium hoc consideranti nullum tutius iter ad animum accidit, quam si ad Babylonem ipsam

tendamus;

πορείας ἰέναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κράτιστον. πολλοὶ μὲν γάρ εἰσιν, ὡς σὺ φής· εἰ δὲ καὶ θαρρήσουσι, καὶ δεινοὶ ἡμῖν, ὡς ἐγώ φημι, ἔσονται. μὴ ὁρῶντες μὲν ἂν ἡμᾶς, ἀλλ' οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους, σάφ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι τῷ μὲν φόβῳ ἀπαλλάξονται, ὃς αὐτοῖς ἐγένετο, θάρσος δὲ ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσούτῳ μεῖζον, ὅσῳ ἂν πλείονα χρόνον ἡμᾶς μὴ ὁρῶσιν. ἢν δὲ καὶ ἤδη ἴωμεν ἐπ' αὐτούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὑρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ' ἡμῶν, πολλοὺς δ' ἔτι τραύματα ἐπιδεδεμένους, ἃ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἔλαβον, πάντας δ' ἔτι μεμνημένους τῆς τῶνδε μὲν τῷ στρατεύματος τόλμης, τῆς δ' αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς.

Εὖ δ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, εἶναι καὶ τοῦτο ἤδη, ὡς οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν μὲν θαρρήσωσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέχονται· ὅταν δὲ δείσωσιν, ὅσῳ ἂν πλείους ὦσι, τοσούτῳ μείζω καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ηὐξημένος αὐτοῖς πάρεσιν,

tendamus; si quidem ibi robur hostium maximum est. Nam multos istic esse, fateris ipse: qui si fidentibus animis sint, etiam terrori nobis erunt, vt equidem arbitror. Iam vero si nusquam nos conspiciant, sed delitescere nos in obscuro existiment, quasi eos metuamus: certo futurum scias, inquit, vt metu liberentur, quem conceperunt; proque hoc tanto maior in iis fiducia existat, quanto nos diutius non conspexerint. Sin iam in eos pergemus, multos inveniemus, plorantes adhuc illos, qui a nobis interfecti sunt: multos, quibus erunt obligata vulnera, quae a nostris acceperunt; omnes denique recenti habebunt in memoria nostri huius exercitus audaciam, et fugam calamitatemque suam.

Scire autem plane debes, mi Gobrya, sic comparatum esse; vt plerique mortales, quum fiduciae pleni sunt, ea sint animorum elatione, quae sustineri nequeat. Verum vbi sibi metuunt, tanto maiori stupidioque formidine tenentur, quanto plures numero fuerint. Nam de multis et aduersis rumoribus is terror eis adauctus adest,

πάρεσιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν * χρημάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων τε καὶ ἐξεπεπληγμένων προσώπων ἥθροισται· ὥστε ὑπὸ τοῦ μεγέθους ῥᾴδιον αὐτόν ἐστιν ἔστε λόγοις κατασβέσαι, ἔστε προσάγοντα πρὸς πολεμίους μένος ἐμβαλεῖν, ἔστ' ἀπαγόντα ** ἀναθρέψαι τὸ φρόνημα· ἀλλ' ὅσῳ ἂν μᾶλλον αὐτοῖς θαρσεῖν παρακελεύῃ, τοσούτῳ ἐν δεινοτέροις ἡγοῦνται εἶναι.

Ἐκεῖνο μέντοι ἤδη σκεψώμεθα ἀκριβῶς, ὅπως ἔχει. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε αἱ νῖκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις, ὁπότεροι ἂν πλείονα ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὀρθῶς καὶ σὺ φοβῇ περὶ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ἐσμεν· εἰ μέντοι, ὥσπερ πρόσθεν, διὰ τὰς εὖ μαχομένας, ἔτι καὶ νῦν, αἱ μάχαι κρίνονται, θαῤῥῶν ὀδὲν ἂν σφαλείης. πολὺ μὲν γὰρ σὺν θεοῖς παρ' ἡμῖν πλείονας εὑρήσεις τοὺς θέλοντας μάχεσθαι, ἢ παρ' ἐκείνοις.

Ὡς δὲ ἔτι μᾶλλον θαῤῥῇς, καὶ τόδε κατανόησον· οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι πολὺ μὲν ἐλάττονές εἰσι νῦν, ἢ πρὶν ἡττηθῆναι ὑφ' ἡμῶν, πολὺ δὲ ἐλάττονες, ἢ ὅτε ἀπέδρασαν ἡμᾶς. ἡμεῖς

adest, deque multis et triſtibus rebus, ac multis etiam conſternatis exanimatiſque vultibus collectus. Adeoque ob magnitudinem terroris huius facile fieri nequit, vt vel ille verbis extinguatur, vel in hoſtem ducendo robur animis addatur, vel ab eiſdem abducendo, militum ſpiritus excitentur: ſed quo magis hortere praeſentibus vt animis ſint, tanto ſe grauioribus in periculis eſſe putant.

Quin et illud quo pacto ſe habeat, accurate conſideremus. Nam ſi deinceps in rebus bellicis apud eos futurae ſunt victoriae, qui maiorem hominum turbam adnumerabunt; recte tu nobis metuis, et nos reapſe in periculo verſamur: Sin vt antea, ſic etiam adhuc, ex virtute dimicantium de proeliis decernitur; recte feceris, ſi bono ſis animo. Nam Diis iuvantibus multo plures apud nos inuenies, qui pugnare velint, quam apud illos.

Atque vti plus etiam fiduciae ſumas, hoc quoque tecum cogita. Sunt hoſtes iam multo minores, quam prius, poſtquam a nobis victi ſunt; et multo nunc item minores, quam quum aufugerunt. Nos

* Al. πραγμάτων. ** Al. ἀνατρέψαι.

ἡμεῖς δὲ καὶ μείζονες νῦν, ἢ πρὶν, ἐπεὶ νενικήκαμεν· καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ εὐτυχήκαμεν· καὶ πλείονες δὲ, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσεγένεσθε. μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζε μηδὲ τὰς σὰς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι. σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι σάφ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, θαρρῦντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἕπονται. μὴ λανθανέτω δέ σε μηδὲ τόδ', ἔφη, ὅτι ἔξεσι μὲν τοῖς πολεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δὲ, σάφ' ἴσθι, ῥᾳδιως ἂν αὐτοῖς φανείημεν, ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους. ὡς ἂν ἐμοὶ ταῦτα γιγνώσκοντος, ἄγε ἡμᾶς εὐθὺ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος.

ΚΕΦ. γ'.

Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι, τεταρταῖοι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο. ὡς δ' ἐν τῇ πολεμίᾳ ἦν, κατέστησε λαβὼν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τούς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἱππέων ὅσους ἐδόκει αὐτῷ καλῶς ἔχειν. τοὺς δ' ἄλλους ἱππέας ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὅπλα ἔχοντας κατακαίνειν· τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα, ὅσα ἂν

Nos autem et maiores nunc sumus, quam prius, quum viceri-mus: et firmiores quum fortuna vsi prosperа simus: et plures, quum vestrum accessione simus aucti. Noli enim deinceps ne de tuorum quidem honore detrahere, quando iam nobiscum sunt. Nam cum victoribus certo scire debes, mi Gobrya, etiam eos, qui sequuntur exercitum, fidentibus animis pergere. Ne id quidem te lateat, inquit, posse hostes hoc etiam tempore nos videre: sed magis illis strenui nequaquam parebimus, quam si aduersus ipsos progrediamur. Quum igitur haec mea sententia sit, Babylonem nos recta ducito.

CAP. III

Itaque sic pergentes, die quarto ad fines agri Gobryae peruenerunt. Quumque iam esset in hostico, secum instructos consistere iussit tum pedites, tum equites, quot ipsi sufficere viderentur. Reliquis equitibus excurrendi potestatem fecit, hoc etiam praecipiens, vt armatos occiderent; reliquos cum pecudibus, quascunque

ἂν λάβωσιν, ἄγειν πρὸς αὐτόν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τὰς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἦκον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκυλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες.

β'. Ὡς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλέσας τάς τε τῶν Μήδων ἀρχοντας καὶ τῶν Ὑρκανίων, καὶ τὰς ὁμοτίμους, ἔλεξεν ὧδε· ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς ὁ Γωβρύας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς Θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα, καὶ τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ τὰ ἱκανὰ, δοίημεν τὴν ἄλλην τούτῳ λείαν, ἆρ' ἂν, ἔφη, καλὸν ποιήσαιμεν, τὸ εὐθὺς φανερὸν εἶναι ὅτι καὶ τὰς εὖ ποιήσας πειρώμεθα νικᾶν εὖ ποιοῦντες. ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάντες μὲν ἐπῄνουν, πάντες δ' ἐνεκωμίαζον· εἷς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε·

γ'. Πάνυ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τοῦτο ποιήσομεν. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ Γωβρύας πλουσίους τινὰς ἐνόμιζεν ἡμᾶς, ὅτι ὑπ' Ἀσσυρίων μεστοὶ ἥκομεν, οὐδ' ἐκ χρυσῶν φιαλῶν ἐπίνομεν. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσαιμεν, γνοίη ἄν, ἔφη, ὅτι ἐλευθερίους εἶναι

cunque cepissent, ad se deducerent. Iussit et Persas cum ceteris populatum excurrere, quorum multi redierunt ab equis delapsi, multi etiam praedam amplissimam adduxerunt.

2. Ea quum adesset, conuocatis Medorum Hyrcaniorumque principibus, et aequalibus Persicis, sic eos adloquutus est: Gobryas, amici, nos vniuersos hospitio exceptos liberaliter habuit. Itaque si rite Diis eximia pro more selegerimus, et reliquo exercitui, quantum satis erit, ac deinde praedam aliam huic dabimus: recte facturi sumus, vt statim constet, conari nos bene de nobis promerentes vicissim benefaciendo vincere. Quod vbi auditum esset, et comprobatum et celebratum fuit id quidem ab omnibus: sed vnus tamen huiusmodi quiddam protulit:

3. Maxime, mi Cyre, faciendum hoc nobis est. Nam mea quidem sententia, Gobryas hic nos mendicos quosdam esse arbitratus est, quia Daricis onusti non venimus, nec aureis e pateris bibimus. At si hoc fecerimus, fortassis agnouerit, posse homines

etiam

εἶναι καὶ ἄνευ χρυσίου ἐσθῆτος ἐλευθερίους εἶναι. ἴτε δή, ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς Μάγοις, καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ ἱκανὰ ἐξελόντες, τὰ ἄλλα καλέσαντες τὸν Γωβρύαν, δότε αὐτῷ. ἔτω δὴ λαβόντες ἐκεῖνοι ὅσα ἔδει, τὰ ἄλλα ἔδοσαν τῷ Γωβρύᾳ.

δ'. Ἐκ τούτου δὴ ἦει πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα, παρατεταγμένος ὥσπερ ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξῆεσαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν προσελάσαντα εἰπεῖν, ὅτι εἰ βούλεται ἐξιὼν ὁ βασιλεὺς ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμύνει τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι πείθεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας προσελάσας ἔνθα ἀσφαλὲς ἦν, ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινόμενον τοιάδε· δεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γωβρύα, οὐχ ὅτι ἀπέκτεινά σου τὸν υἱόν, μεταμέλει μοι, ἀλλ' ὅτι σὲ καὶ σὲ προσαπέκτεινα. μάχεσθαι δ' ἂν βούλησθε, ἥκετε εἰς τὴν τριακοστὴν ἡμέραν· νῦν δ' ἡμῖν ἔπω σχολή· ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν·

ἀλλὰ

etiam absque auro liberales esse. Ite igitur, inquit, atque vbi Diis debita, Magis tradideritis, et quae exercitui sufficerint, selegeritis; cetera Gobryae arcessito donate. Quamobrem acceptis illi rebus omnibus, quibus opus erat, cetera Gobryae dederunt.

4. Secundum haec ad ipsam Babylonem progressus est Cyrus, instructo exercitu eodem modo, quo instructus pugnae tempore fuerat. Quum vero Assyrii contra non prodirent, Gobryam Cyrus adequitantem dicere iussit, Vel seipsum cum rege dimicaturum, si Rex egressus pro regione dimicare vellet: sin regionem suam non defenderet, necessario victoribus parendum sciret. Itaque Gobryas eo profectus, vbi dicere tutum erat, haec dixit. Is vero quendam prodire iussit, qui verbis huiusmodi responderet. Haec ait dominus tuus, Gobrya: Non me poenitet, quod filium tuum interfeci: sed quod praeter ipsum, non etiam te occiderim. Quod si pugnare vultis, ad diem ab hoc trigesimum adeste. Nunc enim nobis haud vacat, adparatu belli occupatis. Gobryas autem:

ἀλλὰ μήποτέ σοι λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέλεια. δῆλον γὰρ, ὅτι ἀνιῶ σε ἐγὼ, ἐξ ὧν αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει.

ε'. Ο μὲν δὴ Γωβρύας ἀπήγγειλε τὰ τῶ Ασσυρίῳ· ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας ταῦτα, ἀπήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ καλέσας τὸν Γωβρύαν· εἰπέ μοι, ἔφη, ἦ ἔλεγες μέντοι σὺ, ὅτι τὸν ἐκτμηθέντα ὑπὸ τῶ Ασσυρίῳ οἴει ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; εὖ μέντοι, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι. πολλὰ γὰρ ἤδη ἔγωγε καὶ ἐκεῖνος ἐπαῤῥησιασάμεθα πρὸς ἀλλήλους. ὁπότε ἂν καλῶς σοι δοκεῖ ἔχειν, πρόσιθι πρὸς αὐτόν· καὶ πρῶτον μὲν ὅτω ποίει, *ὅπως ἂν αὐτὸς λέγῃ· ἐπειδὰν δὲ συγγένῃ αὐτῷ, ἐὰν μὲν γνῷς αὐτὸν φίλον ἡμῶν βυλόμενον εἶναι, τότ' ἤδη μηχανᾶσθαι, ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῖν. ὅτε γὰρ ἂν φίλως τις ποιήσειεν ἄλλως πως πλεῖστα ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ, ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι· ὅτ' ἂν ἐχθρὸς πλείω τις βλάψειεν ἄλλως πως, ἢ φίλος δοκῶν εἶναι.

ς'. Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδ' ὅτι καὶ ἁρπάσαιτο Γαδάτας

Vtinam perpetuo te horum poeniteat, inquit. Satis enim adparet, te ab illo tempore, quo eorum poenitere cepit, a me cruciari.

5. Deinde renuntiat Cyro responsum Assyrii Gobryas: quo ille audito, copias abduxit: et arcessito Gobrya: Dic mihi, ait, an non perhibebas, existimare te futurum, vt ille castratus ab Assyrio nobiscum se coniungeret? Equidem hoc, ait, certo mihi persuasum habeo. Nam multa iam pridem nos inter nos libere colloquuti sumus. Quando igitur commodum tibi videtur, hominem accedito, ac primum quidem sic facito, quemadmodum ipse tibi significabit. Vbi vero cum eo congressus fueris, si quidem animaduertes, eum nobis amicum esse velle; prorsus hoc struendum erit, vt clam sit, eum nobis amicum esse. Nec enim aliquis in bello amicos vlla ratione alia pluribus beneficiis adfecerit, quam si hostis esse putetur: nec inimicos vlla ratione alia quis adfecerit detrimentis pluribus, quam si amicus esse videatur.

6. Noui equidem, ait Gobryas, id emturum quoque Gadatam,

* Al. ὅπως ἂν αὐτὸς ᾖ, τι ἂν λέγῃ εἰδῆτε· ἐπειδὰν etc.

δάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ασσυρίων· ἀλλ' ὅ, τι ἂν δύναιτο, τοῦτο καὶ ἡμᾶς δεῖ σκοπεῖν. λέγε δή μοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς τοῦτο τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὃ φατε Υρκανίοις τε καὶ Σάκαις ἐπιτετειχίσθαι τῇδε τῇ χώρᾳ, πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου, ἆρ' ἂν οἴει, ἔφη, ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆναι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; σαφῶς γε, ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνύποπτος ὢν, ὥσπερ νῦν ἐστιν, ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν.

ζ. Οὐκοῦν, ἔφη, ἀνυποπτότατος ἂν εἴη, εἰ προσβάλοιμι ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ, ὡς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δ' ἐκεῖνος ἀνὰ κράτος· καὶ λάβοιμι μὲν αὐτοῦ τι ἐγὼ, ἀντιλάβοι δὲ κἀκεῖνος ἡμῶν ἢ ἄλλους τινὰς, ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους ὡς φατε πολεμίους τῷ Ασσυρίῳ εἶναι· καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἀπέρχονται, καὶ κλίμακας ὡς τὸ φρούριον ἄγοντες· ὁ δ' εὐνοῦχος ἀκούσας προσποιήσαιτο, προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα, παρεῖναι· καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν·

datam, vt magno aliquo malo regem hunc Assyriorum adficere possit. Sed nobis considerandum est, quid possit. Dic igitur, ait Cyrus, an in castellum hoc, quod est ante regionem hanc, et quod ipsi dicitis aduersus Hyrcanios et Sacas ad eum vsum, vt belli propugnaculum huic regioni sit, extructum esse; in hoc inquam castellum existimas admissum iri a praesidii magistro castratum illum, si cum copiis accedat? Prorsus, inquit Gobryas, si quidem haud suspectus, vti nunc est, ad eum veniat.

7. Ergo, ait, quamminime suspectus fuerit, si ego castella ipsius adoriar, tanquam ea capere velim, et ille totis viribus defendat: et capiam ego quiddam, quod ipsius sit; ille contra vel quosdam alios nostrum capiat, vel etiam nuntios eos, qui mittentur a me ad illos, quos regi Assyriorum infestos dicitis. Ex his qui capti fuerint, ad exercitum se proficisci dicant, vt scalas ad illud castellum deportent. At ille castratus, his auditis, adesse se simulet, velut haec indicaturum. Et Gobryas:

εἶπεν· ἄτω μὲν γιγνομένων, σαφῶς οἶδα ὅτι παρείη ἂν αὐτὸν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν ἕως σὺ ἀπέλθῃς.

η'. Οὐκοῦν ἂν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴγε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ὑποχείριον ποιῆσαι τὸ χωρίον; εἰκὸς γοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔνδον ἐκείνῳ συμπαρασκευάζοντος, τὰ δ' ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. ἴθι δή, ἔφη, καὶ πειρῶ, ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος, παρεῖναι. πιστὰ δὲ αὐτῷ ἐκ ἂν μείζω ἄττε εἴποις ἂν, ἄττε δείξαις, ὧν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις παρ' ἡμῶν εἰληφώς.

θ'. Ἐκ τούτου ᾤχετο μὲν ὁ Γωβρύας· ἅσμενος δὲ ἰδὼν αὐτὸν ὁ εὐνοῦχος, συνωμολόγει τε πάντα, καὶ συνέθετο ἃ ἔδει. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ Γωβρύας ὅτι πάντα δοκοίη ἰσχυρῶς τῷ εὐνούχῳ ἔχειν τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ τούτου τῇ ὑστεραίᾳ προσέβαλε μὲν ὁ Κῦρος, ἀπεμάχετο δὲ ὁ Γαδάτας. ἦν δὲ καὶ ὃ ἔλαβε χωρίον ὁ Κῦρος, ὁποῖον ἔφη ὁ Γαδάτας. τῶν δὲ ἀγγέλων, οὓς ἐπεμψεν ὁ Κῦρος, προεισπὼν οἷ πορεύσοιντο, τοὺς μὲν εἴασεν ὁ Γαδάτας διαφεύγειν, ὅπως ἄγοιεν τὰ

Si res ita geratur, ait, certo scio recepturum, atque etiam eum rogaturum, vt secum maneat, donec tu recedas.

8. Ergo ait Cyrus, si semel castellum ingrediatur, an nostram illud in potestatem redigere possit? Ita videtur, inquit Gobryas, siquidem intus ille adparando iuvet, ac tu foris impetu vehementiori exercitum admoueas. Ito igitur, inquit Cyrus, et enitere, castratum vt istum haec edoceas, et re confecta nobis praesto sis. Fidem vero neque dederis, neque ostenderis ei maiorem illa, quam a nobis ipse accepisti.

9. Secundum haec discessit Gobryas: cuius conspectus quum gratus illi castrato fuisset; ita cum eo conuenit et pactus est, vt oportuit. Quumque renuntiasset Cyro Gobryas, videri sibi apud eunuchum certa iam et firma esse omnia, quae mandasset; tum deinde copias postero die Cyrus admouit, Gadata ex aduerso sua propugnante. Castellum a Cyro captum, id erat quod Gadatas iusserat oppugnari. Nuntios autem, quos Cyrus miserat, praedicens eis, quo proficisci deberent, alios Gadatas elabi sinit, vt copias adducerent,

τὰ στρατεύματα, καὶ τὰς κλίμακας νομίζοιεν· ἃς δ' ἔλαβε, βασανίζων ἐναντίον πολλῶν. ὡς δ' ἤκουσεν ἐφ' ἃ ἔφασαν πορεύεσθαι, εὐθέως συνεσκευασμένος ὡς ἐξαγγελῶν, πῆς νυκτὸς ἐπορεύετο. τέλος δὲ πιστευθεὶς, ὡς βοηθὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ φρούριον· καὶ τέως μὲν συμπαρεσκεύαζεν, ὅ, τι ἐδύνατο τῷ Φραόρτῃ· ἐπεὶ δὲ ὁ Κῦρος εἰσῆλθε, καταλαμβάνει τὸ χωρίον, συνεργὸς ποιησάμενος καὶ τὰς παρὰ Κύρῳ αἰχμαλώτους.

ι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, εὐθὺς Γαδάτας ὁ εὐνοῦχος τὰ ἔνδον κατασήσας ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ τῷ νόμῳ προσκυνήσας, εἶπε, χαῖρε ὦ Κῦρε. ἀλλὰ ποιῶ ταῦτ', ἔφη· σὺ γάρ με σὺν τοῖς Θεοῖς οὐ κελεύεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζεις χαίρειν. εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι ἐγὼ μέγα ποιοῦμαι, φίλον τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐνθάδε συμμάχοις καταλιπεῖν. σὲ δ', ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν (ὡς ἔοικε) τὸ ποιεῖν ἀφείλετο, οὐ μέντοι τόγε φίλους κτᾶσθαι σὲ δύναται ἀπεσέρησεν· ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ

ducerent, et scalas adferrent: quos vero cepit, quaestionibus in multorum praesentia subiecit. Quumque audisset, ad quae proficisci se dicerent; statim rebus ad iter adparatis, tanquam haec enuntiaturus, noctu profectus est. Tandem quum ei fides habita esset, velut opem laturus castellum ingreditur: ac primum quidem vna cum eo, qui castello praefectus erat, omnia pro viribus adparabat. Posteaquam vero Cyrus accessit, castellum Gadatas occupat, vsus ad hoc etiam captiuorum de Cyri copiis opera.

10. Quo confecto, statim Gadatas eunuchus rebus in eo constitutis ad Cyrum egreditur, quem vbi pro more adorasset: Gaudere, inquit, te Cyre iubeo. Gaudeo vero, subiecit ille. Nam tu cum Diis non solum me iubes, sed etiam cogis gaudere. Nam plane scias, magni me facere, quod sociis heic nostris castellum hoc pacatum relinquo. Tibi vero Gadata, liberum quidem procreandorum, vti videtur, facultatem Assyrius ademit, amicos parandi facultatem non abstulit: sed velim tibi persuadeas, te nos hoc facto

τῷ φίλῳ πεποίησαι, οἱ σοὶ, ἢν δυνώμεθα, πειρασόμεθα μὴ χείρως βοηθοὶ παρασῆναι, ἢ εἰ παῖδας ἢ ἐκγόνους ἐκέκτησο.

ια'. Ο μὲν τοιαῦτα ἔλεξεν· ἐν δὲ τούτῳ ὁ Υρκάνιος, ἅρτι ἠσθημένος τὰ γεγενημένα, προσθεῖ τῷ Κύρῳ, καὶ λαβὼν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, εἶπεν· ὦ μέγα ἀγαθὸν σὺ τοῖς φίλοις Κῦρε, ὡς πολλήν με τοῖς Θεοῖς ποιεῖς χάριν ὀφείλειν, ὅτι σοί με συνήγαγον. ἴθι νῦν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ λαβὼν τὸ χωρίον ὅπερ ἕνεκά με ἀσπάζῃ, διατίθει αὐτὸ ὅτως, ὡς ἂν *τῷ ὑμετέρῳ φύλῳ πλείστα ἄξιον ᾖ, καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, μάλιστα δ', ἔφη, Γαδάτᾳ τούτῳ, ὃς ἡμῖν λαβὼν αὐτὸ παραδίδωσι.

ιβ'. Τί ἂν, ἔφη ὁ Υρκάνιος, ἐπειδὰν Καδούσιοι ἔλθωσι, καὶ Σάκαι, καὶ οἱ ἐμοὶ πολῖται, καλέσωμεν καὶ τοῦτον, ἵνα κοινῇ βουλευσώμεθα πάντες, ὅσοις προσήκει, πῶς ἂν συμφορώτατα χρώμεθα τῷ φρουρίῳ; ταῦτα μὲν ὅτως συνήνεσε καὶ ὁ Κῦρος. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἷς ἔμελε περὶ τοῦ φρουρίου,

tibimet amicos adiunxisse; qui tibi conabimur, si poterimus, haudquaquam deteriores opitulatores esse, quam si vel filios, vel nepotes haberes.

11. Huiusmodi verba Cyri fuerunt. Atque heic Hyrcanius, qui iam primum animaduerteret, quid esset gestum, adcurrit ad Cyrum, prehensaque ipsius dextra, inquit: O ingens tu bonum amicis, Cyre, quantam vt Diis gratiam modo debeam, effecisti; quod tibi me coniunxerunt. Tu vero abito, inquit Cyrus, et recepto in potestatem tuam castello, cuius causa me tantopere complecteris, ita res eius componito; vt et vestrae nationi, quantiuis pretii sit; et reliquis sociis, inque primis huic Gadatae, qui captum nobis tradit.

12. Quid igitur? inquit Hyrcanius, an vbi Cadusii Sacaeque venerint, et ciues mei, hunc etiam vocabimus; vt omnes, ad quos res pertinet, in commune consulamus, quo pacto maxima cum vtilitate nostra castello fruamur? Placuit hoc Cyro. Quumque conueniissent, ad quos castelli cura pertinebat, hoc

* Al. ὑμετέρῳ φίλῳ

ρίᾳ, ἐβουλεύσαντο κοινῇ φυλάττειν οἵσπερ ἀγαθὸν ἦν φίλιον ὄν, ὅπως ἑαυτοῖς μὲν πρόβολος εἴη πολέμιᾳ, τοῖς δ' Ασσυρίοις ἐπιτετειχισμένον.

ιγ'. Επεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολὺ δὴ προθυμότερον καὶ Καδούσιοι συνεστρατεύοντο, καὶ Σάκαι, καὶ Υρκάνιοι. καὶ συνελέγη ἐντεῦθεν στράτευμα, Καδουσίων μὲν πελτασταὶ εἰς δισμυρίους, καὶ ἱππεῖς εἰς τετρακισχιλίους· Σακῶν δὲ τοξόται εἰς μυρίους, καὶ ἱπποτοξόται εἰς δισχιλίους· καὶ Υρκάνιοι δὲ πεζούς τε ὅσους ἐδύναντο προσεξέπεμψαν, καὶ ἱππέας προσεπλήρωσαν εἰς δισχιλίους. τὸ γὰρ πρόσθεν καταλελειμμένοι ἦσαν πλείους οἵπερ αὐτῶν ἱππεῖς, ὅτι οἱ Καδούσιοι καὶ οἱ Σάκαι τῶν Ασσυρίων πολέμιοι ἦσαν. ὅσον δὲ χρόνον ἐκαθέζετο ὁ Κῦρος ἀμφὶ τὴν περὶ τὸ φρούριον οἰκονομίαν, τῶν Ασσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα τὰ χωρία πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἵππους, πολλοὶ δὲ ἀπέφερον ὅπλα, φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προσχώρους.

ιδ'. Εκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας, καὶ λέγει ὅτι ἥκοιεν αὐτῷ ἄγγελοι, ὡς ὁ Ασσύριος, ἐπεὶ πύθοιτο

hoc consilii ceperunt; vt communiter ab iis custodiretur, quibus expediret illud habere pactum: quo ipsis belli propugnaculum esset, ac aduersus Assyrios munimentum.

13. Id vbi factum esset, multo alacrius Cadusii, Sacae, Hyrcanii militiae societatem amplectebantur. Coactusque hinc est exercitus, ex Cadusiis, ad vicies mille cetrati, quatuor circiter equitum millia: de Sacis, decies mille sagittarii, et duo sagittariorum equitum millia: et Hyrcanii quantum poterant, peditum suorum numerum auxerunt, et equitum numerum expleuerunt ad duo millia. Nam domi antehac ab eis maior equitum pars relicta erat, quod Cadusii et Sacae hostes Assyriorum essent. At toto illo tempore, quo Cyrus haerebat heic, vt castelli res constitueret, multi Assyriorum, qui his locis erant vicini, equos adducebant, multi deserebant arma, quod iam finitimos omnes metuerent.

14. Postea venit ad Cyrum Gadatas, et nuntios ad se venisse dicit, qui narrarent, Assyrium, postea-

πύθοιτο τὰ περὶ τῆ Φρυγίᾳ, χαλεπῶς τε ἐνέγκοι, καὶ συσκευάζοιτο ὡς ἐμβαλῶν εἰς τὴν αὐτῆ χώραν. ἢν ἄν ἀφῆς με, ὦ Κῦρε, τὰ τείχη ἂν πειραθείην διασῶσαι· τῶν δὲ ἄλλων μείων λόγος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἢν ἄν ἴῃς νῦν, πότε ἔσῃ οἴκοι; καὶ ὁ Γαδάτας εἶπεν· εἰς τρίτην δειπνήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. ἦ καὶ τὸν Ασσύριον, ἔφη, οἴει ἐκεῖ ἤδη καταλήψεσθαι; εὖ μὲν ἴσθι, ἔφη, οἶδα· σπεύσει γὰρ ὅσῳ σὺ πρόσω δοκεῖς ἰέναι. ἐγὼ δὲ, ἔφη ὁ Κῦρος, ποσταῖος ἂν σὺν τῷ στρατεύματι ἐκεῖσε ἀφικοίμην; πρὸς ταῦτα δὴ ὁ Γαδάτας λέγει· πολὺ ἤδη, ὦ δέσποτα, ἔχεις τὸ στράτευμα, καὶ οὐκ ἂν δύναιο μεῖον ἢ ἐν ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμέραις ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐμὴν οἴκησιν. σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἄπιθι ὡς τάχιστα· ἐγὼ δὲ ὡς ἂν δυνατὸν ᾖ, πορεύσομαι.

ιε'. Ο μὲν δὴ Γαδάτας ᾤχετο. ὁ δὲ Κῦρος συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἄρχοντας τῶν συμμάχων· καὶ ἤδη πολλοί τε ἐδόκουν καὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ παρεῖναι· ἐν οἷς δὴ ὁ Κῦρος λέγει τοιάδε· Ανδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διέπραξεν, ἃ ἐδόκει πᾶσιν ἡμῖν πολλοῦ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα, πρὶν καὶ ὁτιοῦν

posteaquam de castello inaudivisset, graviter molesteque tulisse, seque ad incursionem in Gadatae agrum parare. Quamobrem si me, Cyre, dimiseris, ait, saltem tueri munitiones enitar: quippe res ceteras minoris facio. Et Cyrus: Si ergo iam discesseris, inquit, quando futurus es domi? Nimirum die tertio mea in ditione coenabo, inquit Gadatas. An et Assyrium istic, ait Cyrus, offensurum te iam arbitraris? Sat scio, inquit Gadatas. Tanto magis enim festinabit, quanto tu abiisse longius videris. Verum ego, subiecit Cyrus, quoto die cum copiis eo pervenire possim? Et Gadatas ad haec: Magnae iam tibi, mi domine, copiae sunt; vixque poteris sex septemue diebus meum ad domicilium peruenire. Tu sane, ait Cyrus, quam celerrime te eo confer: ego pro viribus iter faciam.

15. Discessit ergo Gadatas. Cyrus autem coactis omnibus sociorum principibus, qui iam multi, ac praeclari forteque viri videbantur adesse, huiusmodi orationem in eorum coetu habuit: Perfecit nobis Gadatas, socii, quae nos omnes magni aestimanda duximus, atque etiam

prius

ὁτιῶν ἀγαθὸν ὑφ' ἡμῶν παθεῖν. νῦν δὲ ὁ Ασσύριος εἰς τὴν χώραν αὐτῶ ἐμβάλλειν ἀγγέλλεται, δηλονότι ἅμα μὲν τιμωρεῖσθαι αὐτὸν βυλόμενος, ὅτι δοκεῖ μέγα βεβλάφθαι ὑπ' αὐτῦ· ἅμα δ' ἴσως καὶ ἐκεῖνο ἐννοεῖται, ὡς εἰ οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν ὑπ' ἐκείνυ κακὸν πείσονται, οἱ δὲ σὺν ἐκείνῳ ὄντες ὑφ' ἡμῶν ἀπολῶνται, ὅτι ὡς τάχιστα ὠδένα εἰκὸς σὺν αὐτῷ βάλεσθαι εἶναι. νῦν ἴν, ὦ ἄνδρες, καλόν τι ἄν μοι δοκῶ ποιῆσαι, εἰ προθύμως Γαδάτη βοηθήσαιμεν, ἀνδρὶ εὐεργέτη· καὶ ἅμα δίκαια ποιοῖμεν ἄν, χάριν ἀποδιδόντες· ἀλλὰ μὴν καὶ σύμφορον γ' ἄν, ὡς ἐγὼ δοκῶ, πράτοιμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ πᾶσι φαινοίμεθα τὺς μὲν κακῶς ποιῶντας νικᾶν πειρώμενοι κακῶς ποιῶντες, τὺς δ' εὐεργετῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλόμενοι, εἰκὸς ἐκ τῶν τοιύτων φίλυς μὲν ἡμῖν πολλὺς βέλεσθαι γίγνεσθαι, ἐχθρὸν δὲ μηδένα ἐπιθυμεῖν εἶναι. εἰ δὲ ἀμελῆσαι δόξαιμεν Γαδάτα, πρὸς τῶν Θεῶν ποίοις λόγοις ἄλλυς πείθοιμεν ἂν χαρίζεσθαί τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῶμεν ἡμᾶς αὐτὺς ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν

prius quam vllo a nobis beneficio esset adfectus. At nunc Assyrius fines eius inuadere nuntiatur, qui nimirum eadem vult opera supplicium de illo sumere, a quo se magnum accepisse detrimentum putat: et fortassis etiam cogitat, si nihil ab ipso accidat illis mali, qui ad nos deficiunt, et ipsius socii ad internecionem a nobis deleantur; par esse creditu, breuissimo tempore neminem ab ipso futurum. Praeclarum ergo quiddam facere videbimur, si alacribus animis opem Gadatae tulerimus, homini bene de nobis promerenti: et iuste fecerimus, si gratiam referamus: atque etiam, mea sententia, rebus nostris recte consuluerimus. Nam si videbimur in oculis omnium eniti, vt eos, qui nos laedunt, laedendo vincamus; et bene merentes beneficiis superemus: consentaneum est, multos amicitiae se nostrae libenter adiuncturos, et neminem futurum, qui nos sibi hostes esse cupiat. Sin Gadatam negligere videamur, quo ore, per Deos immortales, aliis persuaserimus, vt nobis gratificentur? qui nosmet audeamus laudare? qui possit aliquis nostrum

ἡμῶν δύναιτο Γαδάτα, εἰ ἠτιῶμεθα αὐτὸν εὖ ποιοῦντος, τοσοίδε ὄντες, ἑνὸς ἀνδρὸς, καὶ τούτου ὧδε διακειμένου;

ις'. Ὁ μὲν δὴ οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ πάντες συνεπῄνουν ἰσχυρῶς ταῦτα ποιεῖν. ἄγετε τοίνυν, ἔφη, ἐπείπερ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ ταῦτα, ἐπὶ μὲν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ ὀχήμασι καταλείπωμεν ἑκάστοις τοὺς μετὰ τούτων ἐπιτηδειοτάτους πορεύεσθαι· Γωβρύας δὲ ἡμῖν ἀρχέτω αὐτῶν, καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς· καὶ γὰρ ὁδῶν ἔμπειρος, καὶ τἆλλα ἱκανός. ἡμεῖς δὲ, ἔφη, σὺν ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀνδράσι πορευώμεθα, τὰ ἐπιτήδεια τριῶν ἡμερῶν λαβόντες. ὅσῳ δ' ἂν κουφότερον συσκευαζώμεθα καὶ εὐτελέστερον, τοσούτῳ τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἥδιον ἂν ἀριστήσομέν τε, καὶ δειπνήσομεν, καὶ καθευδήσομεν.

Νῦν δ', ἔφη, πορευώμεθα ὧδε· πρῶτον μὲν ἄγε σὺ Χρυσάντα τοὺς θωρακοφόρους, (ἐπεὶ ὁμαλή τε καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός ἐστι) τοὺς ταξιάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ πάντας· ἡ δὲ τάξις ἑκάστη ἐφ' ἑνὸς ἴτω. ἀθρόοι γὰρ ὄντες, καὶ τάχιστα καὶ ἀσφαλέστατα ἂν πορευοίμεθα· τούτου δὲ

strum Gadatam intueri, si tot ipsi numero, beneficiis ab vno superemur, et quidem hoc modo rebus ipsius comparatis?

16. Haec Cyrus dixit, eaque consenserunt omnes acriter esse facienda. Agite igitur, inquit, quando vobis haec etiam placent, relinquamus singuli eos apud iumenta et vehicula, qui quam maxime sint ad iter cum his faciendum idonei: et Gobryas his praefectus sit, qui eos praecedat: Est enim peritus itinerum; et ad quaenis alia idoneus. Nos autem cum equis et viris quibusque valentissimis, trium dierum commeatu instructi, pergamus. Quanto quidem leuius et vilius nos oneraverimus, tanto sequentibus hisce diebus proximis iucundius et pransuri, et coenaturi, et dormituri sumus.

Nunc vero iter hoc modo instituamus: Primum tu Chrysanta loricatos ducito, quando plana et lata via est; cohortiumque praefecti omnes in fronte tibi sunto, et cohors quaelibet ita procedito, vt singuli singulis succedant. Quippe cateruatim et celerrime et tutissime iter fecerimus. Loricatos

δὲ ἕνεκα, ἔφη, τὰς θωρακοφόρους κελεύω ἡγεῖσθαι, ὅτι τοῦτο βαρύτατόν ἐστι τοῦ στρατεύματος. τοῦ δὲ βαρυτάτου ἡγουμένου, ἀνάγκη ῥᾳδίως ἕπεσθαι πάντα τὰ ἐλάττονα. ὅταν δὲ τὸ τάχιστον ἡγῆται ἐν νυκτὶ, οὐδέν ἐστι θαυμαστὸν καὶ διασπᾶσθαι τὰ στρατεύματα. τὸ γὰρ προταχθὲν ἀποδιδράσκει.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη, * Ἀρτάβαζος τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ τοξότας ἀγέτω· ἐπὶ δὲ τούτοις, Ἀνδραμίας ὁ Μῆδος, τὸ Μήδων πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις ** Ἔμβας τὸ Ἀρμενίων πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρτύχας Ὑρκανίους· ἐπὶ δὲ τούτοις *** Θαμβράδας τὸ Σακῶν πεζικόν· ἐπὶ δὲ τούτοις **** Δαμάτας Καδουσίους. ἀγόντων δὲ καὶ οὗτοι πάντες, ἐν μετώπῳ μὲν τοὺς ταξιάρχους ἔχοντες, δεξιοὺς δὲ τοὺς πελταστὰς, ἀριστερὸς δὲ τοὺς τοξότας τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου· οὕτω γὰρ πορευόμενοι, καὶ εὐχρηστότεροι γίγνονται. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη, οἱ σκευοφόροι πάντων ἐπέσθωσαν. οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπιμελείσθωσαν πάντων, ὅπως ἂν συνεσκευασμένοι τε ὦσι πάντα πρὶν καθεύδειν, καὶ πρωὶ σὺν τοῖς σκεύεσι παρῶσιν εἰς τὴν τεταγμένην χώραν, καὶ ὅπως κοσμίως ἕπωνται.

Ἐπὶ

ricatos ea de causa praeire iubeo, quod exercitus ea pars maxime grauis sit. Grauissima vero si praeeant, facilius omnia sequantur necesse est, quae leuiora sunt. Quod si pars expeditissima noctu praeeat, mirum non est, diuelli copias. Tunc enim id, quod prima est in acie, celerius aufugit.

Post hos Artabazus Persas, qui cetrati sunt et sagittarii, ducat: post eos Andramias Medus, peditatum Medicum: post eos peditatum Armeniorum, Embas: post eos, Artuchas Hyrcanios: post eos, Thambradas peditatum e Sacis: post eos, Damatas Cadusios. Atque omnes hi sic ducant, vt cohortium praefectos in fronte habeant, cetratos ad dextram, ad laeuam agminis sui sagittarios. Nam si hoc modo incedant, etiam paratiores quemlibet ad vsum fuerint. Post hos, inquit, calones cum impedimentis omnium sequantur, quorum praefecti dent operam, vt omnes conuasent prius omnia, quam somnum capiant, ac mane cum impedimentis loco constituto adsint, et ordine sequantur.

Post

* Al. Ἀρταβάτας.
** Al. Ἐμβάτας.
*** Al. Σαμβάκας.
**** Al. Δατάμας.

Ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις, ἔφη, τοὺς Πέρσας ἱππέας * Μαδάτας ὁ Πέρσης ἀγέτω, ἔχων καὶ ὅστις τοὺς ἑκατοντάρχους τῶν ἱππέων ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἑκατόνταρχος τὴν τάξιν ἀγέτω εἰς ἕνα, ὥσπερ οἱ πέζαρχοι· ἐπὶ δὲ τούτοις ** Ραμβάκας ὁ Μῆδος ὡσαύτως τοὺς ἑαυτῷ ἱππέας· ἐπὶ δὲ τούτοις σύ, ὦ Τιγράνη, τὸ σαυτῷ ἱππικόν. καὶ οἱ ἄλλοι δ' ἵπαρχοι, μεθ' ὧν ἕκαστος ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς· ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι ἀγέτωσαν· ἔσχατοι δ' ὥσπερ ἦλθον Καδούσιοι ἀγόντων στράτευμα· σὺ δὲ *** Αλκεύνα ὁ ἄγων αὐτούς, ἐπιμελοῦ τὸ νῦν εἶναι πάντων τῶν ὄπισθεν, καὶ μηδένα ἐᾶν ὕστερον τῶν σῶν ἱππέων γίγνεσθαι.

Ἐπιμελεῖσθε δὲ τοῦ σιωπῇ πορεύεσθαι οἵ τε ἄρχοντες καὶ πάντες οἱ σωφρονοῦντες· διὰ γὰρ τῶν ὤτων ἐν τῇ νυκτὶ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἕκαστα καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ πράττεσθαι· καὶ τὸ ταραχθῆναι δ' ἐν νυκτὶ πολὺ μεῖζόν ἐστι πρᾶγμα, ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, καὶ δυσκαλαστότερον. ὧν ἕνεκα ἥ τε σιωπὴ ἀσκητέα, καὶ ἡ τάξις διαφυλακτέα

Poſt impedimenta Perſas equites Madatas Perſa ducat, et centuriones equitum itidem in fronte habeat. Quilibet autem centurio cohortem ducat ſingillatim, perinde atque peditum etiam praefecti faciunt. Poſt hos Rambacas Medus equites itidem ſuos, et poſt eos tu Tigranes tuas equeſtres copias. Reliqui deinde magiſtri equitum ducant eos, cum quibus ad nos quiſque venit. Secundum hos Sacae ducunto. Caduſii quemadmodum vltimi venerunt, ita etiam poſtremo ſint in agmine: tuque Alceuna ductor eorum, ſtudioſe curam gerito, in hoc quidem tempore, omnium qui vltimo ſunt in agmine: neque permittito vt quiſquam equites tuos ſequatur.

Date vero etiam operam vos praefecti, et omnes qui ſapitis, vt cum ſilentio progrediamini. Quippe noctu magis auribus quam oculis, ſingula tum percipi, tum agi oportet. Quin et maioris res eſt negotii, ſedatuque difficilior, ſi perturbatio noctu incidat, quam interdiu. Quapropter et ſilentium teneri diligenter, et ordines ſeruari neceſſe eſt.

* Al. Δαμάτας. ** Al. Ιερτομβάτας.
*** Al. σὺ δὲ ὁ ἄγων etc. omiſſo vocabulo Αλκεύνα.

φυλακτέα. τὰς δὲ νυκτερινὰς, ἔφη, φυλακὰς, ὅταν μέλλητε νυκτὸς ἐξανασήσεσθαι, αἰεὶ χρὴ ὡς βραχυτάτας καὶ ὡς πλείστας ποιεῖσθαι, ὡς μηδένα ἡ ἐν τῇ φυλακῇ ὠγρυπνία πολλὴ ὖσα λυμαίνηται ἐν τῇ πορείᾳ. ἡνίκα δ' ἂν ὥρα ᾖ πορεύεσθαι, σημαίνειν τῷ κέρατι. ὑμεῖς δὲ ἔχοντες αἱ δεῖ ἕκαστον, πάρεσε εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος ὁδόν. ὁ δὲ ὁρμώμενος, αἰεὶ τῷ κατ' ὀρὰν παρεγγυάτω ἕπεσθαι.

ιζ'. Ἐκ τούτου δὴ ᾤχοντο ἐπὶ τὰς σκηνὰς, καὶ ἅμα ἀπιόντες διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους, ὡς μνημονικὸς ὁ Κῦρος, ὁπόσοις συνέτατλε, πῶς ὀνομάζων ἐνετέλλετο. ὁ δὲ Κῦρος ἐπιμελείᾳ τοῦτο ἐποίει. πάνυ γὰρ αὐτῷ θαυμαστὸν ἐδόκει εἶναι, εἰ οἱ μὲν βάναυσοι ἴσασι τῆς ἑαυτοῦ τέχνης ἕκαστος τῶν ἐργαλείων τὰ ὀνόματα, καὶ ἰατρὸς δὲ οἶδε καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φαρμάκων οἷς χρῆται πάντων τὰ ὀνόματα· ὁ δὲ στρατηγὸς ὅτως ἠλίθιος ἔσοιτο, ὥστε ἂν εἴσεται τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα, οἷς ἀνάγκη ἐστὶν αὐτῷ ὀργάνοις

se est. Nocturnae vero excubiae, quoties noctu castra mouenda vobis erunt, semper quam breuissimae constituendae sunt, et frequentes; ne cui vigiliae in excubiis, si diuturniores sint, in itinere noceant. Quum autem proficiscendi tempus erit, cornu signum est dandum. Denique singuli a necessariis rebus instructi, ad viam Babylonem versus ineundam adeste. Quisquis vero progredi coeperit, semper a tergo iter facientem ad sequendum hortetur.

17. Secundum haec ibant ad tabernacula, et inter eundum colloquebantur inter se, quantum memoria valeret Cyrus, si quid cum aliquibus esset constituendum, quo modo nominatim adpellatis suis praeciperet. At Cyrus hoc studiose faciebat: cui perquam mirum videbatur, eos, qui opificia sordida profiterentur, tenere singulos instrumentorum opificii sui adpellationes: sicut medicus, et instrumentorum et medicamentorum omnium, quibus vtitur, nomina nouit: imperatorem vero tam stolidum esse, vt ducum sub se nomina ignoraret, quibus ei tanquam instrumentis necessario

γάνοις χρῆσθαι, καὶ ὅταν προκαταλαβεῖν τι βέλτιον, καὶ ὅταν φυλάξαι, καὶ ὅταν θαρρῦναι, καὶ ὅταν φοβῆσαι. καὶ ὅταν τιμῆσαι δέ ποτε τινὰ βέλτιστο, πρέπον αὐτῷ ἐδόκει εἶναι ὀνομαστὶ προσαγορεύειν.

ιή. Εδόκει δὲ αὐτῷ οἱ γιγνώσκεσθαι δοκοῦντες ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ καλόν τι ποιοῦντες ὁρᾶσθαι μᾶλλον ὀρέγεσθαι, καὶ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν μᾶλλον προθυμεῖσθαι ἀπέχεσθαι. ἡλίθιον δὲ καὶ τοῦτο αὐτῷ ἐδόκει εἶναι, τὸ, ὁπότε βέλτιστό τι πραχθῆναι, ἔτω προσάττειν, ὥσπερ ἐν οἴκῳ ἔνιοι προσάττουσι δεσπόται, ἴτω τις ἐφ' ὕδωρ, ξύλα τις σχισάτω. ἔτω γὰρ προσατ]ομένων, εἰς ἀλλήλους τε ὁρᾶν ἅπαντες ἐδόκουν αὐτῷ, καὶ ἀδεὶς περαίνειν τὸ προσαχθέν· καὶ πάντες ἐν αἰτίᾳ εἶναι, καὶ ἀδεὶς τῇ αἰτίᾳ ἅτε αἰσχύνεσθαι, ἅτε φοβεῖσθαι ὅμως, διὰ τὸ σὺν πολλοῖς αἰτίαν ἔχειν. διὰ ταῦτα δὴ αὐτὸς πάντας ὠνόμαζεν, ὁπότε προσάττοι.

ιθ'. Καὶ ὁ Κῦρος μὲν δὴ ἔτω περὶ τούτων ἐγίγνωσκεν· οἱ δὲ στρατιῶται

rio esset vtendum, siue quid occupare, siue custodire, siue aliquibus animos addere, siue terrere cuperet. Quinetiam si quem honore adficere aliquando vellet, decori rationem postulare putabat, vt nominatim hunc compellaret.

18. Praeterea existimabat, eos qui principi se notos esse arbitrarentur, magis hoc expetere, vt praeclarum aliquid gerentes conspicerentur, et a facinore turpi maiore studio abstinerent. Hoc quoque stolidum esse statuebat, imperatorem, quum aliquid geri vellet, ita praecipere, quemadmodum domini quidam domi suae imperant: Eat aliquis ad aquam, ligna quis findat. Nam si hoc modo iubeant, mutuo se respicere putabat omnes, neminemque imperata facere, et omnes eadem culpa teneri, neque tamen quemquam vel pudore ob culpam adfici, vel sibi metuere, quod ea cum multis ipsi communis esset. Has ob causas quoties aliquid imperaret, omnes adpellabat nominatim.

19. Atque haec Cyri erat de his sententia. Milites vero tum

coenati,

στρατιῶται τότε μὲν δειπνήσαντες, καὶ φύλακας καταστησάμενοι, καὶ συσκευασάμενοι πάντα ἃ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. ἡνίκα δ' ἦν ἐν μέσῳ νυκτῶν, ἐσήμαινε τῷ κέρατι. Κῦρος δ' εἰπὼν τῷ Χρυσάντᾳ, ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδῷ ἐπιμένοι δὴ ἐν τῷ πρόσθεν τὸ στρατεύμαλος, ἐξήει λαβὼν τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπηρέτας. βραχεῖ δὲ χρόνῳ ὕστερον παρῆν Χρυσάντας ἄγων τοὺς θωρακοφόρους. τούτῳ μὲν ἦν ὁ Κῦρος δὴς ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ, πορεύεσθαι ἐκέλευεν ἡσύχως, ἕως ἄγγελος ἔλθοι· (ἐγγάρ πω ἐν ὁδῷ πάντες ἦσαν) αὐτὸς δὲ ἐσηκὼς ἐν τῷ αὐτῷ τὸν μὲν προσιόντα προὐπέμπετο ἐν τάξει, ἐπὶ δὲ τὸν ὑστερίζοντα ἔπεμπε καλῶν.

κ'. Ἐπεὶ δὲ πάντες ἐν ὁδῷ ἦσαν, πρὸς μὲν Χρυσάνταν ἱππέας ἔπεμψεν, ἐρῶντας ὅτι ἐν ὁδῷ ἤδη πάντες· ἄγε δὴ ὡς θᾶσσον. αὐτὸς δὲ παρελαύνων τὸν ἵππον εἰς τὸ πρόσθεν, ἡσυχος κατεθεᾶτο τὰς τάξεις· καὶ ὃς μὲν ἴδοι εὐτάκτως καὶ σιωπῇ ἰόντας, προσελαύνων αὐτοῖς, οἵτινες εἶεν, ἠρώτα, καὶ ἐπεὶ πύθοιτο, ἐπῄνει· εἰ δέ τινας θορυβομένους αἴσθοιτο, τὸ αἴτιον τούτου σκοπῶν, καθασβεννύναι τὴν ταραχὴν ἐπειρᾶτο.

κα'. Εν

coenati; locatis excubiis, et neceſſariis rebus omnibus conuaſatis, quieti ſe dederunt. Nocte media cornu ſignum eſt datum. Quumque Cyrus Chryſantae dixiſſet, illum in itinere manſurum ante exercitum; adparitoribus ſuis ſecum ſumptis, egrediebatur. Paulo poſt aderat Chryſantas, et loricatos ducebat. Itaque Cyrus, datis ei ducibus itineris, pedetentim vt pergeret, iuſſit, donec nuntius adeſſet; necdum enim viam omnes ingreſſi erant. Ipſe conſiſtens eodem in loco, quemlibet aduenientem ordine pro-

gredi iubebat; cunctantem vero, miſſis nuntiis, arceſſebat.

20. Quum omnes eſſent in itinere, miſit equites ad Chryſantam, qui omnes in via iam eſſe nuntiarent; vtque propterea celerius ducendo progrederetur. Ipſe profectus equo ad partem anteriorem, tacitus ordines inſpectabat: et quos compoſite et cum ſilentio videbat incedere, ad eos adequitans, quinam eſſent, interrogabat; eoque cognito, illos collaudabat: ſin quoſdam tumultuari animaduerteret, comperta cauſa, motum ſedare nitebatur.

21. Reſtat

καὶ. Ἓν μόνον παραλέλειπτο τῆς ἐν νυκτὶ ἐπιμελείας αὐτῷ, ὅτι πρὸ παντὸς τοῦ στρατοπέδου πεζοὺς εὐζώνους καὶ πολλοὺς προέπεμπεν, ἐφορωμένους ὑπὸ Χρυσάντα, καὶ ἐφορῶντας αὐτὸν, ὡς ὠτακουστοῦντες, καὶ εἴπως ἄλλως δύναιντο αἰσθάνεσθαί τι, σημαίνοιεν τῷ Χρυσάντα ὅ, τι καιρὸς δοκοίη εἶναι· ἄρχων δὲ καὶ ἐπιτάττων εἷς ἦν, ὃς καὶ τάττους ἐκόσμει. καὶ τὸ ἄξιον μὲν λόγου ἐσήμαινε, τὸ δὲ μὴ, οὐκ ἠνώχλει λέγων. τὴν μὲν δὴ νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο.

κϐ'. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς μὲν τῶν Καδουσίων ἱππέας, ὅτι αὐτῶν καὶ οἱ πεζοὶ ἔσχατοι ἐπορεύοντο, παρὰ τούτοις κατέλιπεν, ὡς μηδ' οὗτοι ψιλοὶ ἱππέων ἴοιεν· τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ πρόσθεν παρελαύνειν ἐκέλευσεν, ὅτι καὶ οἱ πολέμιοι ἐν τῷ πρόσθεν ἦσαν· ὅπως εἴ τι που ἐναντίον αὐτῷ ὑπαντῴη, ὑφ' αὐτῷ ἔχων ἐν τάξει τὴν ἰσχὺν, μάχοιτο· εἴτέ τι που φεῦγον ὀφθείη, ὅπως ἐξ ἑτοιμοτάτου διώκοι. ἦσαν δὲ αὐτῷ αἰεὶ τεταγμένοι, εἰ δέοι διωγμοῦ,

21. Reſtat indicanda eius adhuc vna cura diligentiaque nocturna, quod ante copias vniuerſas pedites quoſdam expeditos, eoſque non multos praemiſit, qui et conſpicerentur a Chryſanta, et Chryſantam conſpicerent: vt auribus captando, et alio quodam modo, ſi perſentiſcere aliquid poſſent, Chryſantae ſignificarent, quidquid offerre occaſio videretur. Erat autem quidam, qui his praefectus imperabat, et eos inſtruebat. Ac ſi quid eſſet operae pretium, ſignificabat: ſin autem, indicando minime moleſtus erat. Et nocte quidem hac iter hoc modo fecerunt.

22. Quum vero illuxiſſet, quoſdam Caduſiorum equites, propterea quod eorum pedites vltimi pergerent, apud eoſdem reliquit, ne ab equitibus hi nudi progrederentur: reliquos in anteriorem partem praeteruehi iuſſit, verſus quam et hoſtes erant: vt ſi quid vſpiam ei ſe opponeret, cum inſtructo robore occurrens dimicaret: ſin alicubi conſpecti eſſent, qui fugerent, vt quam expeditiſſime perſequeretur. Et erant apud eum ſemper inſtructi, ſi perſequen-

διωγμῷ, ὅς τε διώκειν δέοι, καὶ ὃς παρ' ἑαυτῷ μένειν. πᾶσαν δὲ τὴν τάξιν λυθῆναι οὐδέποτε εἴα. Κῦρος μὲν δὴ ὅτως ἦγε τὸ στράτευμα· ὁ μέντοι αὐτός γε μιᾷ χώρᾳ ἐχρῆτο, ἀλλ' ἄλλοτε ἀλλαχῆ περιελαύνων ἐφεώρα τε καὶ ἐπεμελεῖτο εἴ τι δέοιντο.

ΚΕΦ. δ'.

Οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον ὅτως ἐπορεύοντο. ἐκ δὲ τῶν Γαδάτα ἱππικῶν τῶν δυνατῶν τις ἀνδρῶν, ἐπεὶ ἑώρα αὐτὸν ἀφεσηκότα ἀπὸ τοῦ Ασσυρίου, ἐνόμισεν, εἴτι ὅτος πάθοι, αὐτὸς ἂν λαβεῖν παρὰ τοῦ Ασσυρίου πάλαι τὰ Γαδάτα· ὅτω δὴ πέμπει τινὰ τῶν ἑαυτοῦ πιστῶν πρὸς τὸν Ασσύριον, καὶ κελεύει τὸν ἰόντα, εἰ καταλάβοι ἤδη ἐν τῇ Γαδάτα χώρᾳ τὸ Ασσύριον στράτευμα, λέγειν τῷ Ασσυρίῳ, ὅτι, εἰ βέλοιτο ἐνεδρεῦσαι, λάβοι ἂν τὸν Γαδάταν καὶ τὰς σὺν αὐτῷ. δηλῶν δὲ ἐνετέλλετο ὅσην τε εἶχε δύναμιν ὁ Γαδάτας, καὶ ὅτι Κῦρος ὁ συνείπετο αὐτῷ· καὶ τὴν ὁδὸν ᾗ μέλλει προσιέναι, ἐδήλωσε. προσεπέστειλε δὲ καὶ τοῖς αὑτοῦ οἰκέταις,

sequendum esset, qui persequi deberent; et quibus esset apud eum manendum. Nam vniuersos ordines dissolui nunquam patiebatur. Hoc modo Cyrus exercitum ducebat. Neque tamen ipse vno tantum loco vtebatur, sed alias alibi circumuectus inspectabat, ac si quo esset opus, id curabat.

CAP. IV.

Sic ergo Cyri agmen pergebat. Quidam vero in equitatu Gadatae vir potens, quod eum defecisse ab Assyrio videbat; arbitrabatur se, si quid illi accidisset, omnia quae possideret Gadatas, ab Assyrio impetraturum. Itaque de suis hominem quendam fidum ad Assyrium mittit, et eunti mandat, vt si iam in agro Gadatae Assyriorum copias offenderet, diceret Assyrio; posse ab eo et Gadatam, et qui essent cum illo, capi; si quidem insidias tendere vellet. Praeterea significare iubet, quem copiarum numerum Gadatas duceret, quodque Cyrus cum eo non veniret; indicata etiam via, qua esset accessurus. Dedit et familiae suae

οἰκέταις, ὡς πιστεύοιτο μᾶλλον, καὶ τὸ τεῖχος, ὃ ἐτύγχανεν αὐτὸς ἔχων ἐν τῇ Γαδάτα χώρᾳ, παραδῶναι τῷ Ασσυρίῳ, καὶ τὰ ἐνόντα· ἥξειν δὲ καὶ αὐτὸς ἔφη, εἰ μὲν δύναιτο, ἀποκτείνας Γαδάταν, εἰ δὲ μή, ὡς σὺν τῷ Ασσυρίῳ τολοιπὸν ἐσόμενος.

β'. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπὶ ταῦτα ταχθεὶς ἐλαύνων ὡς δυνατὸν ἦν τάχιστα ἀφικνεῖται πρὸς τὸν Ασσύριον, καὶ ἐδήλωσεν ἐφ' ἃ ἥκοι· ἀκούσας ἐκεῖνος, τό, τε χωρίον εὐθὺς καταλαμβάνει, καὶ πολλὴν ἵππον ἔχων καὶ ἅρματα, ἐνήδρευεν ἐν κώμαις ἀθρόαις. ὁ δὲ Γαδάτας ὡς ἐγγὺς ἦν τούτων τῶν κωμῶν, πέμπει τινὰς προερευνησομένους. ὁ δὲ Ασσύριος ὡς ἔγνω προσιόντας τοὺς διερευνήσοντας, φεύγειν κελεύει ἅρματα ἐξανασάντα δύο ἢ τρία καὶ ἵππους ὀλίγους, ὡς δὴ φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας. οἱ δὲ διερευνηταὶ ὡς εἶδον ταῦτα, αὐτοί τε ἐδίωκον, καὶ τῷ Γαδάτᾳ κατέσειον. καὶ ὃς ἐξαπατηθεὶς διώκει ἀνὰ κράτος. οἱ δὲ Ασσύριοι, ὡς ἐδόκει ἁλώσιμος εἶναι ὁ Γαδάτας, εὐθέως ἀνίσανται ἐκ τῆς ἐνέδρας.

γ'. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες, ὥσπερ εἰκὸς, ἔφευγον·

mandata, quo plus ei fidei haberetur, vt caſtellum, quod in agro Gadatae poſſidebat, Aſſyrio cum vniuerſis in eo rebus traderent. Se quidem venturum aiebat occiſo Gadata, ſi poſſet: ſin autem, velle ſe tamen deinceps apud Aſſyrium eſſe.

2. Is vero, cui datum hoc erat negotii, quum equitando, quam fieri poterat celerrime, ad Aſſyrium peruenisſet, et cuius rei cauſa veniret, expoſuiſſet, audita re, mox caſtellum Aſſyrius occupat, et numeroſo cum equitatu, multiſque curribus, in vicis illic frequentibus inſidias locat. Gadatas, quum prope ab his vicis abeſſet, exploratum quoſdam praemittit. Aſſyrius, animadverſo, exploratores aduenire, currus quoſdam productos caſtris, duos treſue, cum paucis equitibus, fugere iubet; quaſi qui et territi, et numero pauci eſſent. Ea quum exploratores viderent, non ipſi ſolum perſequebantur, ſed etiam Gadatae innuebant. Is deceptus, totis viribus inſequitur. Aſſyrii quum Gadatam capi iam poſſe putarent, ſtatim ex inſidiis ſurgunt.

3. His Gadatae milites conſpectis, vt par erat, fugiunt: illi

γον· οἱ δ' αὖ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐδίωκον. καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἐπιβουλεύων τῷ Γαδάτᾳ παίει αὐτὸν, καὶ καιρίας μὲν πληγῆς ἁμαρτάνει, τύπτει δὲ αὐτὸν εἰς τὸν ὦμον, καὶ τιτρώσκει. ποιήσας δὲ τοῦτο, ἐξανίσταται, ὡς σὺν τοῖς διώκουσι γένοιτο. ἐπεὶ δὲ ἐγνώσθη ὃς ἦν, ὁμῶς δὴ σὺν Ἀσσυρίοις προθύμως ἐκτείνων τὸν ἵππον, σὺν τῷ βασιλεῖ ἐδίωκεν. ἐνταῦθα δὴ ἠλίσκοντο μὲν δηλονότι οἱ βραδυτάτους ἵππους ἔχοντες ὑπὸ τῶν ταχίστων. ἦσαν δὲ μάλα πάντες πιεζόμενοι, διὰ τὸ κατατετρύχθαι ὑπὸ τῆς πορείας, οἱ τῶ Γαδάτα ἱππεῖς· καθορῶσι δὲ τὸν Κῦρον προσιόντα σὺν τῷ στρατεύματι. δοκεῖν δὲ χρὴ ἀσμένως καὶ ἡδέως, ὥσπερ εἰς λιμένα ἐκ χειμῶνος, προσφέρεσθαι αὐτούς.

δ'. Ὁ δὲ Κῦρος τὸ μὲν πρῶτον ἐθαύμασεν· ὡς δ' ἔγνω τὸ πρᾶγμα, ἔστε μὲν πάντες ἐναντίοι ἤλαυνον, ἐναντίος καὶ αὐτὸς ἦγεν ἐν τάξει τὴν στρατιάν· ὡς δὲ γνόντες οἱ πολέμιοι τὸ ὂν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐνταῦθα δὴ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε διώκειν τοὺς πρὸς τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ εἵπετο σὺν τοῖς

illi contra, quemadmodum fieri solet, insequebantur. Atque heic Gadatam is feriens, qui has ei struxerat insidias, aberrat ille quidem a vulnere letali: sed icto tamen humero, vulnus homini inflixit. Ea re patrata discedit, vt persequentibus se coniungeret. Agnitus autem quis esset, alacriter vna cum Assyriis equo concito, regem in persequendo iuuat. Atque heic iam illi scilicet, quibus erant equi tardissimi, ab iis capiebantur, qui velocissimos habebant. Quumque iam equites Gadatae omnes valde premerentur, quod itinere confecti essent; Cyrum cum exercitu aduenientem conspiciunt. Tum vero credi par est, eos tanquam in portum ex tempestate, libenter et cum voluptate, adpulisse.

4. Cyro primum res admirationi erat: verum vbi quid ageretur, animaduertit: quam quidem diu illi aduersi contra se ferebantur, et ipse copias instructas in eos ducebat. Quum autem hostes eo, quod erat, cognito, in fugam versi sunt: ibi tum Cyrus illos, quibus hoc negotii dederat, persequi iussit, et ipse cum ceteris

τοῖς ἄλλοις ὡς ᾤετο συμφέρειν. ἔνθα δὴ καὶ ἅρματα ἡλίσκετο, ἔνια μὲν καὶ ἐκπιπτόντων τῶν ἡνιόχων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀναστροφῇ, τῶν δὲ καὶ ἄλλως· ἔνια δὲ καὶ περιτεμνόμενα ὑπὸ τῶν ἱππέων ἡλίσκετο. καὶ ἀποκτείνυσιν ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ τὸν παίσαντα τὸν Γαδάταν. τῶν μέντοι πεζῶν Ασσυρίων, οἱ ἔτυχον τὸ Γαδάτα χωρίον πολιορκοῦντες, οἱ μὲν εἰς τὸ τεῖχος κατέφυγον τὸ ἀπὸ Γαδάτα ἀποσάν· οἱ δὲ, φθάσαντες εἰς πόλιν τινὰ τῆ Ασσυρίᾳ μεγάλην, ἔνθα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἅρμασι καὶ τοῖς ἵπποις κατέφευγεν ὁ Ασσύριος.

ε'. Κῦρος μὲν δὴ διαπραξάμενος ταῦτα, ἐπαναχωρεῖ εἰς τὴν Γαδάτα χώραν· καὶ προσάξας οἷς ἔδει ἀμφὶ τὰ αἰχμάλωτα ἔχειν, εὐθὺς ἐπορεύετο ὡς ἐπισκέψαιτο τὸν Γαδάταν, ὅπως ἔχει ἐκ τοῦ τραύματος. πορευομένῳ δ' αὐτῷ ἤδη ὁ Γαδάτας ἐπιδεδεμένος τὸ τραῦμα ἀπήντα. ἰδὼν δὲ ὁ Κῦρος αὐτὸν ἤδη τε καὶ εἶπεν· Ἐγὼ πρὸς σὲ ἦα ἐπισκεψόμενος πῶς ἔχεις.

ς'. Ἐγὼ δὲ, εἶπεν ὁ Γαδάτας, ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, σε ἐπαναθεασόμενος

ris subsequebatur, prout expedire putabat. Itaque tunc et currus aliqui capti sunt, de quorum nonnullis aurigae delabebantur, partim dum conuerterentur, partim aliis modis; aliqui etiam in potestatem, ab equitibus intercepti, venerunt. Interficiunt etiam cum alios multos, tum illum ipsum, qui Gadatam vulnerarat. Pedites autem Assyrii, qui forte tunc Gadatae castellum oppugnabant, partim in illam munitionem se fuga recipiunt, quae a Gadata defecerat; partim aduentu hostium anteuerso, in magnam quandam Assyrii regis vrbem se conferunt, in quam et ipse cum curribus et equis aufugerat.

5. His rebus confectis, Cyrus in regionem Gadatae recedit; datisque mandatis ad eos quorum intererat, vt captiuorum curam gererent, recta pergit, vt Gadatam viseret, et quo pacto se is ex vulnere haberet, cognosceret. Illi pergenti Gadatas, obligato iam vulnere, occurrit. Quem Cyrus vt vidit, laetus ait: Ad te ibam visurus, qui valeres.

6. Ego vero, inquit Gadatas, iterum te profecto spectatum veni,

ναθεασόμενος ἥια, ὁποῖός τις ποτὲ φαίνῃ ἰδεῖν, ὁ τοιαύτην ψυχὴν ἔχων, ὅσις ἄτ' οἶδ' ἐγὼ ὅ, τι νῦν μᾶ δεόμενος, ἄτε μὴν ὑποσχόμενός γέ μοι ταῦτα πράξειν, ἄτε μὴν εὖ πεπονθὼς ὑπ' ἐμᾶ (εἴς γε τὸ ἴδιον) ἀδ' ὁτιᾶν, ἀλλ' ὅτι τὰς φίλας σοι ἔδοξά τι ὀνῆσαι, ἄτως ἐμοὶ προθύμως ἐβοήθησας, ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ, οἴχομαι, τὸ δ' ἐπί σοι, σέσωσμαι. ἀ μὰ τὰς Θεὰς, ὦ Κῦρε, εἰ ἦν οἷος ἔφυν ἐξαρχῆς, καὶ ἐπαιδοποιησάμην, ἀκ οἶδα εἰ ἐκτησάμην παῖδά ποτ' ἂν τοιᾶτον περὶ ἐμέ. ἐπεὶ ἄλλως τε οἶδα παῖδας, καὶ τᾶτον τὸν νῦν Ασσυρίων βασιλέα, πολὺ πλείω ἤδη τὸν αὐτᾶ πατέρα ἀνιάσαντα, ἢ σὲ νῦν δύναται ἀνιᾶν.

ζ'. Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν ὧδε· ὦ Γαδάτα, ἦ πολὺ μεῖζον παρεὶς θαῦμα, ἐμὲ νῦν θαυμάζεις. καὶ τί δὴ τᾶτ' ἐσίν; ἔφη ὁ Γαδάτας. ὅτι τοσᾶτοι μὲν Περσῶν, ἔφη, ἐσπάδασαν περὶ σὲ, τοσᾶτοι δὲ Μήδων, τοσᾶτοι δὲ Υρκανίων· πάντες δὲ οἱ παρόντες Αρμενίων καὶ Σακῶν καὶ Καδυσίων. καὶ ὁ Γαδάτας ἐπεύξατο, ἀλλ' ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τᾶτοις

ni, vt videam, quae vultus tui ſpecies ſit, tali animo praediti Aſſyriri; qui ſane, quum ipſe neſciam, qua nunc in re mei indigeas, nec facturum haec te receperis, nec adfectus vllo a me vel tantillo ſis beneficio priuatim, ſed ideo duntaxat, quod tibi viſus ſum aliquid amicis vtilitatis adferre, vſque adeo alacriter opem tuliſti, vt iam, me quod adtinet, perierim; quod te, ſaluus ſim. Deos teſtor, mi Cyre, etiam ſi talis eſſem, qualis initio natus ſum, liberoſque procreaſſem; haud ſcio, an filium ſic erga me adfectum habiturus fuerim. Nam et alios aliorum filios noui, et hunc ipſum Aſſyriorum modo regem, multo plus doloris et moleſtiae patri ſuo creaſſe, quam tibi iam creare poſſit.

7. Ad quae Cyrus reſpondit: Mi Gadata, multo maiori certe miraculo praetermiſſo, iam me admiraris. Et quidnam illud eſt? ait Gadatas. Quod, inquit, tot Perſae tibi nauarunt operam: tot Medi, tot Hyrcanii, atque adeo quotquot adſunt Armenii, Sacae, Caduſii. Et Gadatas adiecto voto: Verum his, ait, o Iupiter,

τούτοις πολλὰ ἀγαθὰ δοῖεν οἱ Θεοὶ, καὶ πλεῖστα τῷ αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους τοιούτους εἶναι. καὶ ὅπως μέντοι ὡς ἐπαινεῖς, τούτους, ὦ Κῦρε, καὶ ξενίσωμεν καλῶς, δέχου τὰ ξένια, οἷα ἐγὼ δύναμαι. ἅμα δὲ προσῆγε πάμπολλα, ὥστε καὶ θύειν τὸν βουλόμενον, καὶ ξενίζεσθαι πᾶν τὸ στράτευμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιημένων καὶ καλῶς συμβάντων.

η'. Ο δὲ Καδούσιος ὠπισθοφυλάκει, καὶ οὐ μετέσχε τῆς διώξεως· βουλόμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρόν τι ποιῆσαι, ὅτε ἀνακοινωσάμενος ὅτε εἰπὼν οὐδὲν τῷ Κύρῳ, κατέθει τὴν πρὸς Βαβυλῶνα χώραν. διεσπαρμένοις δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἐπιὼν ὁ Ασσύριος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, ὃ δὴ κατέφυγε, συντυγχάνει μάλα δὴ συντεταγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα. ὡς δ' ἔγνω μόνους εἶναι τοὺς Καδουσίους, ἐπιτίθεται, καὶ τόν τε ἄρχοντα τῶν Καδουσίων ἀποκτείνει, καὶ ἄλλους πολλούς· καὶ ἵππους δὲ πολλοὺς λαμβάνει τῶν Καδουσίων, καὶ ἣν ἄγοντες λείαν ἐτύγχανον, ἀφαιρεῖται. καὶ ὁ μὲν Ασσύριος

multa Dii bona largiantur, et illi plurima, qui auctor est, vt et hi tales sint. Vt tamen eos, quos tu praedicas, Cyre, egregie hospitio excipiamus: accipe haec munera, qualia quidem dari a me possunt. Simulque permulta adduxit, vt et rem sacram facere, qui vellet, posset; et vniuersus exercitus hospitio exciperetur pro rerum illarum dignitate, quae res et praeclare gestae erant, et praeclare successerant.

8. Cadusius autem, extremi custos agminis, quia persequendi non fuerat particeps, ac vellet etiam ipse facinus illustre quoddam edere; neque communicata re cum Cyro, neque ad eum delata, in regionem versus Babylonem sitam excurrit. Dispersis vero ipsius equitibus, rex Assyrius ab vrbe sua, quo confugerat, superueniens; cum instructis egregie copiis occurrit. Quumque solos esse hos Cadusios percepisset, impetum in eos facit, et tum Caduiorum principem interficit, tum multos alios. Quin et complures Cadusiorum equos capit, quamque sorte praedam illi tunc agebant, aufert. Atque hoc modo

Assyrius

σύριος διώξας ἄχρις ἧ ἀσφαλὲς ᾤετο εἶναι, ἀπετράπετο· οἱ δὲ Καδούσιοι ἐσώζοντο πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀμφὶ δείλην οἱ πρῶτοι.

θ'. Κῦρος δὲ ὡς ἤκουσε τὸ γεγονὸς, ὑπήντα τε τοῖς Καδουσίοις, καὶ ὄντινα ἴδοι τετρωμένον, ἀναλαμβάνων, τοῦτον μὲν ὡς Γαδάταν ἀπέπεμπεν, ὅπως θεραπεύοιτο· τοὺς δ' ἄλλους συγκατεσκήνου, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια ἔχοιεν, συνεπεμελεῖτο, παραλαμβάνων τῶν ὁμοτίμων Περσῶν συνεπιμελητάς. (ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις οἱ ἀγαθοὶ συνεπιπονεῖν ἐθέλουσι) καὶ ἀνιώμενος μέντοι αὐτὸς ἰσχυρῶς δῆλος ἦν· ὡς καὶ τῶν ἄλλων δειπνούντων, ἡνίκα ἤδη ὥρα ἦν, Κῦρος ἔτι σὺν τοῖς ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἰατροῖς, ὑδένα ἑκὼν ἀτημέλητον παρέλιπεν, ἀλλ' ἢ αὐτόπλης ἐφεώρα, ἢ, εἰ μὴ αὐτὸς ἐξανύτοι, πέμπων φανερὸς ἦν τοὺς θεραπεύοντας. καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν.

ι. Ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κηρύξας συνιέναι τῶν μὲν ἄλλων

Assyrius Cadusios eo vsque persequutus, quo tutum esse putabat, reuertit. Cadusii vero primi ad castra circa vesperam salvi peruenerunt.

9. Cyrus vbi rem, sicuti gesta fuerat, cognouit: et obuiam Cadusiis prodiit, et quem vulneratum videret, eum recipiens, ad Gadatam mittebat, vt curaretur. Ceteros in eadem tabernacula distribuebat, studioseque cum aliis et ipse dabat operam, vt eis necessaria suppeterent, adsumtis in partem curationis huius nonnullis de Persarum aequalibus. (Nam in huiusmodi rebus viri boni libenter operas suas coniungunt) Adeo vero molestum hoc sibi accidisse declarabat, vt quum iam coenarent alii, nimirum opportuno coenae tempore, Cyrus cum adparitoribus ac medicis neminem sua quidem sponte neglectum relinqueret: sed vel ipsemet inspectoris munere fungeretur, vel ipse si hoc perficere non posset, palam mitteret, qui curam eorum gererent. Ac tum quidem ita se quieti dederunt.

10. Vbi primum autem illuxisset, significari praeconum ope-

ἄλλων τὺς ἄρχοντας, τὺς δὲ Καδυσίυς πάντας, ἔλεξε τοιάδε· Ανδρες σύμμαχοι, ἀνθρώπινον μὲν τὸ γεγενημένον πάθος. τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπυς ὄντας, ὐδὲν, οἶμαι, θαυμαστόν. ἄξιοί γε μέντοι ἐσμὲν τῦ γεγενημένυ τύτυ πράγματος ἀπολαῦσαί τι ἀγαθὸν, τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τῦ ὅλυ δύναμιν ἀθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως. καὶ ὐχὶ τῦτ', ἔφη, λέγω, ὡς ὐ δεῖ ποτε καὶ ἐλάσσονι ἔτι μορίῳ ἰέναι ὅπυ ἂν δέῃ, ἢ νῦν ὁ Καδύσιος ᾤχετο· ἀλλ' ἤν τις κοινύμενος ὁρμᾶται τῷ ἱκανῷ βοηθῆσαι, ἔστι μὲν ἀπατηθῆναι, ἔστι δὲ τῷ ὑπομένοντι, ἐξαπατήσαντι τὺς πολεμίυς, ἄλλοσε τρέψαι ἀπὸ τῶν ἐξεληλυθότων· ἔστι δὲ ἄλλα παρεχόντα πράγματα τοῖς πολεμίοις, τοῖς φίλοις ἀσφάλειαν παρέχειν. καὶ ὕτω μὲν ὐδ' ὁ χωρὶς ὢν ἀπέσται, ἀλλ' ἐξαρτήσεται τῆς ἰσχύος· ὁ δὲ ἀπελθὼν, μὴ ἀνακοινωσάμενος ὅπυ ἂν ᾖ, ὐδὲν

ra iussit, vt reliquorum quidem principes, Cadusii vero vniuersi conuenirent, et huiusmodi quaedam in medium adtulit: Humanum est, quod nobis accidit, socii. Nam eos, qui homines sint, errare; mirum videri, mea quidem sententia, non debet. Merito autem ex eo, quod contigit, boni alicuius fructus ad nos redit: nimirum vt discamus, imbecilliores copias, quam hostium copiae sint, ab exercitu toto nunquam auellendas esse. Neque hoc a me dicitur, ait, non debere aliquem etiam minori cum agmine illuc proficisci, quo sit opus, quam illud fuerit, cum quo Cadusius modo exiit: sed si quis, re cum illo communicata, egrediatur, qui satis virium ad opem ferendam habeat, fieri quidem posse, vt decipiatur; at illud etiam posse fieri, vt per eos, qui remanent, hostes deceptos auertat ab iis, qui sunt egressi. Quin et alia negotia quis hosti facessere potest, eoque modo amicos in tuto collocare. Atque ita fiet, vt ne quidem is, qui discesserit, absit; sed ab exercitus robore pendeat. Qui vero discedit, neque communicat prius, quo iturus sit:

illi

ἀδέν τι διάφορον πάσχει ἢ εἰ μόνος ἐστρατεύετο. ἀλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἔφη, ἢν Θεὸς θέλῃ, ἀμυνούμεθα τοὺς πολεμίους οὐκ εἰς μακράν· ἀλλ' ἐπειδὰν τάχιστα ἀριστήσητε, ἄξω ὑμᾶς ἐγὼ ἔνθα τὸ πρᾶγμα ἐγένετο· καὶ ἅμα μὲν θάψομεν τοὺς τελευτήσαντας, ἅμα δὲ δείξομεν τοῖς πολεμίοις, ἔνθα κρατῆσαι νομίζουσιν, ἐνταῦθα ἄλλους αὐτῶν κρείττους, ἢν Θεὸς θέλῃ· καὶ ὅπως γε μηδὲ τὸ χωρίον ἡδέως ὁρῶσιν, ἔνθα κατέκαινον ἡμῶν τοὺς συμμάχους· ἢν δὲ μὴ ἀντεπεξίωσι, καύσωμεν αὐτῶν τὰς κώμας, καὶ δηώσωμεν τὴν χώραν, ἵνα μὴ ἃ ἡμᾶς ἐποίησαν ὁρῶντες εὐφραίνωνται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν κακὰ θεώμενοι ἀνιῶνται. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι, ἔφη, ἀρίστατε ἰόντες· ὑμεῖς δέ, ὦ Καδούσιοι, πρῶτον μὲν ἀπελθόντες ἄρχοντα ὑμῶν αὐτῶν ἕλεσθε, ὅπερ ὑμῖν νόμος, ὅστις ὑμῶν ἐπιμελήσεται σὺν τοῖς θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἤν τι προσδέησθε· ἐπειδὰν δὲ ἕλησθε, καὶ ἀρίστησητε, πέμψατε πρὸς ἐμὲ τὸν αἱρεθέντα.

ια'. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξαν. ὁ δὲ Κῦρος, ἐπειδὴ ἐξήγαγε

illi nihil admodum diuersi accidit ab eo, si solus aliquis expeditionem suscipere velit. Sed enim huius facinoris causa, volente Deo, non longo tandem ex interuallo, in hostem vindicabimus: sed vbi primum pransi fueritis, eo vos equidem ducam, vbi res est gesta, simulque mortuos sepeliemus, simul hostibus, si Deus volet, ostendemus; illic alios longe ipsis esse potiores, vbi se superiores euasisse censent: atque etiam efficiemus, vt ne locum quidem illum lubenter intueantur, quo loco socios nostros interemerunt. Sin aduersi non prodierint, incendemus eorum vicos, agrumque populabimur, ne laetitiam de conspectu eorum, quae in nos patrarunt, capiant; sed intuendo mala propria, dolorem sentiant. Itaque vos, inquit, alii pransum ite: vos autem, Cadusii, primum hinc digressi, more vestro aliquem deligite, qui cum imperio vobis praesit, et cum Diis ac nobis curam vestri gerat, vbicumque opus fuerit. Hunc vbi delegeritis, ac pransi fueritis, delectum ad me mittite.

11. Atque haec illi fecerunt. Cyrus autem eductis copiis, post-

γαγε τὸ στράτευμα, καὶ κατέστησεν εἰς τάξιν τὸν ἠρημένον ὑπὸ τῶν Καδουσίων, ἐκέλευσε πλησίον αὐτῷ ἄγειν τὴν τάξιν, ὅπως, ἔφη, ἢν δυνώμεθα, ἀναθαρρύνωμεν τοὺς ἄνδρας. ὕτω δὴ ἐπορεύοντο· καὶ ἐλθόντες ἔθαπτον μὲν τοὺς Καδουσίους, ἐδήουν δὲ τὴν χώραν. ποιήσαντες δὲ ταῦτα, ἀπῆλθον, τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῆς πολεμίας ἔχοντες, πάλιν εἰς τὴν Γαδάτα.

ιβ'. Ἐννοήσας δὲ, ὅτι οἱ πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότες, ὄντες πλησίον Βαβυλῶνος, κακῶς πείσονται, ἂν μὴ αὐτὸς αἰεὶ παρῇ, ὕτως ὅσους τε τῶν πολεμίων ἀφίη, καὶ τούτους ἐκέλευε λέγειν τῷ Ασσυρίῳ, καὶ αὐτὸς κήρυκα ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν, λέγοντα ταῦτα, ὅτι ἕτοιμος εἴη ἐᾶν τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν, καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἐκεῖνος βούλοιτο ἐᾶν ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότων ἐργάτας. καίτοι, ἔφη, σὺ μὲν, ἢν καὶ σύνῃ κωλύειν, ὀλίγους τινὰς κωλύσεις· (ὀλίγη γάρ ἐστι γῆ ἡ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀφεστηκότων) ἐγὼ δὲ πολλὴν ἄν σοι γῆν ἐῴην ἐνεργὸν εἶναι. εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ

quam illi, quem Cadusii legerant, suum in acie locum tribuisset, iussit vt propter se suorum aciem duceret, quo Caduſiorum, inquit, animos iterum excitemus, si quidem poterimus. Hoc modo profecti, quum ad locum peruenissent; et Caduſios sepeliebant, et agrum populabantur. Quod vbi factum ab eis esset, commeatum ex hostico secum ferentes, in regionem Gadatae reuersi sunt.

12. Quum autem ad animum Cyro accidisset, futurum, vt qui ad se defecerant, quod a Babylone non procul remoti essent, miſere adfligerentur, nisi praesens ipse semper adesset: non solum eos, quotquot ex hostibus dimittebat, Assyrio dicere iussit, sed misso etiam caduceatore denuntiauit; se paratum, vt agricolis parceret, nullaque hos adficeret iniuria, siquidem et ipse illorum, qui ad se defecissent, agricolis permissurus esset, suas vt operas facerent. Ac tu quidem, ait, etiamsi prohibere possis, non nisi paucos prohibebis; quod eorum, qui ad me defecerunt, exiguus sit ager: ego vero permitterem, amplam tibi ditionem cultam esse. Iam eo tempore,

καρπῶ κομιδὴν, ἢν μὲν πόλεμος ᾖ, ὁ κρατῶν μὲν, οἶμαι, κομίσεται· ἢν δὲ εἰρήνη γένηται, δηλονότι σὺ, ἔφη. ἢν μέντοι τὶς ἢ τῶν ἐμῶν ὅπλα ἀνταίρηταί σοι, ἢ τῶν σῶν ἐμοὶ, τάττε, ἔφη, ὡς ἂν δυνώμεθα, ἑκάτεροι ἀμυνώμεθα.

ιγ'. Ταῦτα ἐπισείλας τῷ κήρυκι ἀπέπεμπεν. οἱ δὲ Ασσύριοι, ἐπεὶ ἤκουσαν ταῦτα, πάντα ἐποίουν πείθοντες τὸν βασιλέα συγχωρῆσαι ταῦτα, καὶ ὁτισμικρότατον τῷ πολέμῳ λιπεῖν. καὶ ὁ Ασσύριος μέντοι, εἴτε ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων πειθεὶς, εἴτε καὶ αὐτὸς ἄτω βληθεὶς, συνήνεσε ταῦτα. καὶ ἐγένοντο συνθῆκαι, τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοῖς δ' ὁπλοφόροις πόλεμον. ταῦτα μὲν δὴ περὶ τῶν ἐργατῶν διεπέπρακτο ὁ Κῦρος· τὰς μέντοι νομὰς τῶν κτηνῶν τὰς μὲν ἑαυτῷ φίλας ἐκέλευσε καταθέσθαι, εἰ βούλοιντο, ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ· τὴν δὲ τῶν πολεμίων, λείαν ἦγον, ὁπόθεν δύναιντο, ὅπως εἴη ἡ στρατεία ἡδίων τοῖς συμμάχοις. οἱ μὲν γὰρ κίνδυνοι, οἱ αὐτοὶ, καὶ ἄνευ τῷ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια· ἡ δὲ ἐκ τῶν πολεμίων τροφὴ κυφοτέραν τὴν στρατείαν ἐδόκει παρέχειν.

ιδ'. Επεὶ

tempore, quo fructus colligendi sunt, siquidem bellum fuerit, is qui potentior est, hos mea sententia colligit: sin pacem iniverimus, tu scilicet id facies. Quod si quis vel meorum aduersus te arma sumserit, vel tuorum aduersus me: in hos, inquit, pro virili vterque vindicabimus.

13. Cum his mandatis caduceatorem ablegauit. Assyrii vero, quum haec audiissent, omnia mouebant ad persuadendum regem, vt haec admitteret, ac quam minimum belli reliquum faceret. Assyrius vero, siue genti suae obsequutus, siue quod idem et ipse vellet, haec comprobauit. Itaque pactis initis conuenit, vt cum agricolis pax esset, cum armatis bellum. Haec igitur de agricolis Cyrus perfecit: iumentorum pascua suos, si vellent, in ditione sua collocare iussit: hostium vero ditionem populari vndecumque possent, vt militia sociis iucundior esset. Nam tametsi commeatus nullus pararetur, tamen eadem pericula proposita erant: at ipsam militiam leniorem efficere videbatur, quod ex hostium regione annonas haberent.

14. Quum

ιδ'. Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάζετο ὁ Κῦρος ἤδη ὡς ἀπιών, παρῆν ὁ Γαδάτας, ἄλλα τε δῶρα πολλὰ καὶ παντοῖα φέρων καὶ ἄγων, ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ ἵππους γε πολλοὺς ἀφελόμενος τῶν ἑαυτοῦ ἱππέων, οἷς ἠπιστήκει διὰ τὴν ἐπιβουλήν. ὡς δ' ἐπλησίασεν, ἔλεξεν ὧδε· ὦ Κῦρε, νῦν μέν σοι ἐγὼ ἄγω ταῦτα, ἵνα ἐν τῷ παρόντι χρῇ αὐτοῖς ἄν τι δέοι. νόμιζε δ', ἔφη, καὶ τἆλλα πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ εἶναι. ὅτε γὰρ ἔσιν, ὅτ' ἔσαι ποτὲ, ὅτῳ ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φύντι καταλείψω τὸν ἐμὸν οἶκον· ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, σὺν ἐμοὶ τελευτῶντι πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὄνομα. καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, (ὄμνυμί σοι τοὺς Θεοὺς, οἳ καὶ ὁρῶσι πάντα καὶ ἀκούουσιν) ὅτε ἄδικον, ὅτε αἰσχρὸν οὐδὲν ὅτ' εἰπὼν ὅτε ποιήσας ἔπαθον. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσε τὴν αὑτοῦ τύχην, καὶ οὐκέτι ἠδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

ιε. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας, τῷ μὲν πάθους ᾤκτειρεν αὐτὸν, ἔλεξε δὲ ὧδε· ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι, ἔφη· σέ τε γὰρ ὠφελήσω, εὐνουστέροις δοὺς αὐτοὺς

14. Quum autem Cyrus se iam ad discessum pararet, aderat Gadatas, et cum alia dona multa variaque secum adferebat et adducebat, velut ex ampla copiosaque domo; tum permultos equos, suis equitibus ademtos, quibus iam propter illas insidias fidem non habebat. Vbi propius accessisset, ita loquutus est: Haec ego iam adduco tibi, mi Cyre, quibus in hoc tempore velim vtaris, si quidem horum aliquo tibi sit opus. Existimare vero debes, etiam alia, quae mea sunt, esse tua. Quippe nemo est, nec vnquam erit, cui ex me nato domum meam sim relicturus: sed necesse est, inquit, me moriente, mecum et genus nostrum, et nomen extingui. Atque haec perpessus sum, mi Cyre, (Deos iuratus testor, qui et vident et audiunt omnia) quum tamen nihil iniustum, nihil turpe, neque dixerim, neque fecerim. Simulque haec dicens, fortunam suam cum lacrumis deplorauit, neque loqui plura potuit.

15. Quibus auditis Cyrus, commiseratus hominis calamitatem, dixit: Equidem equos accipio. Nam vtile tibi hoc erit, quod eos daturus

τὰς ἢ νῦν σοι εἶχον, ὡς ἔοικεν· *ἐγώ τε (ἃ δὴ πάλαι ἐπεθύμουν) τὸ Περσῶν ἱππικὸν θᾶττον ἐκπληρώσω εἰς τὰς μυρίας ἱππέας· τὰ δὲ ἄλλα χρήματα σὺ ἀπαγαγὼν φύλαττε, ἔφη, ἕως ἄν με ἴδῃς ἔχοντα, ὥστε σοὶ μὴ ἠτιᾶσθαι ἀντιδωρούμενον. εἰ δὲ πλείω μοι δὰς ἀπίοις, ἢ λαμβάνων παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς θεοὺς ἂν οἶδ' ὅπως ἂν δυναίμην μὴ αἰσχύνεσθαι.

ις'. Πρὸς ταῦτα ὁ Γαδάτας εἶπεν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πιστεύω σοι· (ὁρῶ γάρ σε τὸν τρόπον) φυλάττειν μέντοι ὅρα, εἰ ἐπιτήδειός εἰμι. ἕως μὲν γὰρ φίλοι ἦμεν τῷ Ασσυρίῳ, καλλίστη δὴ ἐδόκει εἶναι ἡ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτῆσις. τῆς γὰρ μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγὺς ὄντα, ὅσα μὲν ὠφελεῖσθαί ἐστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν· ὅσα δὲ ἐνοχλεῖσθαι, οἴκαδε δεῦρο ἀπιόντες τούτων ἐκποδὼν ἦμεν. νῦν δ' ἐπεὶ ἐχθροί ἐσμεν, δηλονότι ἐπειδὰν σὺ ἀπέλθῃς, καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα, καὶ ὁ οἶκος

daturus ſum hominibus maiori te ſtudio proſequentibus, quam quorum modo erant, vti quidem adparet: et Perſicum equitatum, cuius deſiderio iamdudum incenſus ſum, celeriter explebo ad decem equitum millia. Reliquas illas pecunias et opes tecum auectas ſeruato, donec tantum habere me videris, vt remunerando te non ſim inferior. Quod ſi ita abeas, vt plura mihi des, quam a me acceperis; neſcio profecto, quo pacto facere poſſim, vt pudore non adficiar.

16. Ad ea Gadatas: Equidem haec tibi credo, ait: nam ingenium tuum video. Verum conſideres, an ſatis ad haec conſeruanda ſim idoneus. Etenim quamdiu inter nos et Aſſyrium amicitia conſtabat, paterna ditio pulcherrima videbatur eſſe. Quippe quum ab vrbe maxima Babylone prope abſit, quicunque fructus ex vrbe ampla capi poteſt, eum nos capiebamus: quidquid autem moleſtum eſſe poterat, ab eo nos domum profecti longe aberamus. Nunc quum hoſtes ſimus, planum eſt, vbi tu diſceſſeris, futurum, vt et nobis, et toti domui noſtrae

* Al. ἐγώ τε ἂν δὴ πάλαι ἐπιθυμῶν τὸ Περσῶν ἱππικὸν ἐκπλήσω εἰς etc.

κος ὅλος· καὶ, οἶμαι, λυπηρῶς βιωσόμεθα, ὅλως τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντες, καὶ κρείττους ἡμῶν αὐτῶν ὁρῶντες.

Τάχ' ἂν εἴποις ἂν, καὶ τί δὴ ταῦτα οὐκ ἐνενόουν, πρὶν ἀποξῆναι; ὅτι, ὦ Κῦρε, ἡ ψυχή μου, διὰ τὸ ὑβρίσθαι καὶ ὀργίζεσθαι, οὐ τὸ ἀσφαλέστατον σκοποῦσα διῆγεν, ἀλλ' ἀεὶ τοῦτο κύουσα, ἆρά ποτε ἔσαι ἀποτίσασθαι τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὃς διατελεῖ μισῶν, οὐκ ἤν τις τὶ αὐτὸν ἀδικῇ, ἀλλ' ἤν τινα ὑποπτεύσῃ βελτίονα ἑαυτοῦ εἶναι; τοιγαροῦν, οἶμαι, αὐτὸς πονηρὸς ὢν, πᾶσι πονηροτέροις ἑαυτοῦ συμμάχοις χρήσεται. ἢν δέ τις ἄρα καὶ βελτίων αὐτοῦ φανῇ, θαῤῥεῖ, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδέν σε δεήσει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ μάχεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀρκέσει τοῦτο μηχανώμενος, *ἕως ἂν ἕλῃ τὸν αὐτοῦ βελτίονα. τῷ μέντοι ἐμὲ ἀνιᾶν, καὶ σὺν τοῖς πονηροῖς ῥᾳδίως, οἶμαι, κρείττων ἔσαι.

ιζ'. Ἀκούσαντε

noſtrae inſidiae ſtruantur: adeoque, mea ſententia, triſtis erit et miſera vita noſtra, qui et omnino vicinos habituri ſimus hoſtes, et eoſdem nobis etiam potentiores conſpecturi.

Fortaſſe dixeris, cur iſta non cogitarim prius, quam deficerem? Quia, mi Cyre, animus meus, propter acceptam iniuriam, et propter iram, non quod eſſet tutiſſimum, conſiderabat, ſed huiuſmodi quiddam perpetuo parturiebat: Ecquando licebit vlciſci hunc et Diis et hominibus inuiſum, qui non deſinit odiſſe, non ſi quis eum laedat; ſed ſi quem ſe praeſtantiorem ſuſpicetur? Itaque quum ignauus ipſe ſit, omnes etiam, mea ſententia, ſe deteriores ſocios habebit. Quod ſi quis inter hos eo praeſtantior eſſe viſus fuerit, certus eſto, mi Cyre, nequaquam tibi aduerſus eiuſmodi virum egregium dimicandum eſſe; ſed ipſius Aſſyrii machinationes ſufficient, vt illum praeſtantiorem ſe perimat. Verum vt mihi moleſtus ſit, in eo, quamuis ignauis et improbis hiſce ſociis vtatur, facile ſuperior eſt, vt opinor, futurus.

17. Haec

* Ὡς ἀπελάσει τὸν etc.

ιζ'. Ἀκούσαντι τῷ Κύρῳ ταῦτα ἔδοξεν ἄξια ἐπιμελείας λέγειν· καὶ εὐθὺς εἶπε, τί ἂν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, ἀχὶ τὰ μὲν τείχη φυλακῇ ἐχυρὰ ἐποίησας, ὅπως ἄν σοι εἴη ἀσφαλῶς χρῆσθαι, ὁπόταν εἰς αὐτὰ ἴῃς; αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύῃ, ἵνα ἦν οἱ Θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὦσιν, ἵτός σε φοβῆται, ἀλλὰ μὴ σὺ τοῦτον; ὅ, τι δὲ ἡδύ σοι ὁρᾶν τῶν σῶν, ἢ ὅτῳ συνὼν χαίροις ἔχων, σὺν ἐμοὶ πορεύου. καὶ σύ τ' ἂν ἐμοὶ, ὡς γε μοι δοκῶ, πάνυ χρήσιμος εἴης, ἐγὼ τέ σοι, ὡς ἐὰν δύνωμαι, πειράσομαι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσέ τε καὶ εἶπεν· ἆρ' ἂν, ἔφη, δυναίμην ἂν συσκευασάμενος φθάσαι, πρίν σε ἐξιέναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα ἄγειν μετ' ἐμαυτοῦ. ναὶ μὰ Δί', ἔφη, φθάσεις μέντοι. ἐγὼ γὰρ ἐπισχήσω ἕως ἂν καλῶς σὺ φῇς ἔχειν.

ιη'. Οὕτω δὴ ὁ Γαδάτας ἀπελθὼν, ἐφύλαξε μὲν τὰ τείχη σὺν Κύρῳ ἃ ὠχυρώσατο, συνεσκευάσατο δὲ πάντα, ὁπόσοις ἂν οἶκος μέγας καλῶς οἰκοῖτο. ἤγετο δὲ καὶ τῶν ἑαυτοῦ

17. Haec quum Cyrus audiisset, visus est ei digna consideratione dicere. Itaque statim: Quid ais, inquit, mi Gadata, nonne castella praesidiis muniisti, quibus esse tutus possis, quum ea fueris ingressus? Ipse vero nonne nobiscum es in expeditione, vt si Dii perinde nobiscum fuerint, ac modo, hic te metuat, non tu ipsum? Quin tu mecum proficiscitor, et quidquid tuorum adspectu tibi iucundum est, aut cuius consuetudine delectaris, id tecum habeto. Nimirum et tu mihi, vt arbitror, admodum vsui fueris, et esse tibi ego conabor, vt potero. Quae Gadatas quum audiisset, respirauit, ac dixit: Num possim res meas citius colligere, quam tu discedas? Nam et matrem mecum abducere volo. Possis, inquit, profecto citius. Etenim subsistam, donec tibi commodum esse dixeris.

18. Itaque digressus inde Gadatas, castellis, quae communierat, vna cum Cyro praesidia imposuit, et omnia, quibus ampla domus instrui commode posset, collegit. Praeterea suorum plerosque secum abducebat,

ἑαυτῷ τῶν τε πιστῶν οἷς ἥδετο, καὶ ὧν ἠπίστει πολλὰς, ἀναγκάσας τὰς μὲν αὐτῶν καὶ γυναῖκας ἄγειν, τὰς δὲ καὶ ἀδελφὰς, ὡς δεδεμένας τούτοις κατέχοι αὐτάς. καὶ τὸν μὲν Γαδάταν ὁ Κῦρος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν ἔχων ἦει, καὶ ὁδῶν φρασῆρα, καὶ ὑδάτων, καὶ χιλοῦ, καὶ σίτου, ὡς ἀεὶ ἐν τοῖς ἀφθονωτάτοις στρατεύοιτο.

ιϑ'. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθεώρα τὴν τῶν Βαβυλωνίων πόλιν, καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ ὁδὸς, ἣν ἦει, παρ' αὐτὸ τὸ τεῖχος φέρειν, καλέσας τὸν Γωβρύαν καὶ τὸν Γαδάταν, ἠρώτα εἰ ἄλλη ὁδὸς εἴη, ὥστε μὴ πάνυ πλησίον ἄγειν τοῦ τείχους. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν· εἰσὶ μέν, ὦ δέσποτα, καὶ πολλαὶ ὁδοί· ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη, ᾠόμην καὶ βούλεσθαί ἄν σε νοῦν ὅτι ἐγγυτάτω ἄγειν τῆς πόλεως, ἵνα καὶ ἐπιδείξῃς αὐτοῖς τὸ στράτευμα, ὅτι σοὶ ἤδη πολύ τε ἐστὶ καὶ καλόν. ἐπεὶ καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες, προσῆλθές τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος, καὶ ἐθεῶντο ἡμᾶς ὀλίγους ὄντας· νῦν δὲ καὶ εἰ παρεσκευασμένος τε ἐστὶν, ὥσπερ πρὸς σὲ εἶπεν, ὅτι παρασκευάσοιτο ὡς μαχούμενος, οἶδα ὅτι ἰδόντι

abducebat, tum fidos, quibus delectabatur, tum quibus diffidebat; quorum alios cogebat secum vxores ducere, alios sorores, vt his quasi vinculis eos constrictos teneret. Itaque Cyrus cum Gadata, et quos ille secum haberet, abibat; qui et index ei viarum esset, et aquarum, et pabuli, et frumenti; quo castra semper vberrimis in locis haberet.

19. Quum vero pergens in itinere Babyloniorum vrbem adspiceret, atque ei via, qua incedebat, ducere propter vrbis ipsa moenia videretur; arcessito Gobrya Gadataque, aliane via esset, interrogabat; vt tam prope ad moenia non accederent. Et Gobryas: Sunt, inquit, mi domine, permultae quidem viae: sed existimabam equidem, te quam proxime iam ad vrbem ducere velle, quo ipsis commonstrares, exercitum tibi nunc et numerosum esse, et praeclarum. Nam quum is etiam minor esset, ad murum ipsum accessisti, et nos illi haud multos numero spectabant. Nunc tametsi paratus sit Assyrius, quemadmodum aiebat, adparatum ab se fieri ad pugnam; scio futurum

vt

καὶ τὸς Υρκανίους, καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τὸς εὐιπποτάτους τε καὶ εὐοπλοτάτους, ἀπήντα· καὶ ἐπιδείκνυσι τῷ Κυαξάρει τὴν δύναμιν.

γ'. Ο δὲ Κυαξάρης, ἐπεὶ εἶδε σὺν μὲν τῷ Κύρῳ πολλούς τε καὶ καλοὺς κἀγαθοὺς συνεπομένους, σὺν ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγου ἀξίαν θεραπείαν, ἄτιμόν τι ἔδοξεν αὐτῷ εἶναι, καὶ ἄχος αὐτὸν ἔλαβεν. ἐπεὶ δὲ καταβὰς ὁ Κῦρος ἀπὸ τοῦ ἵππου προσῆλθεν ὡς φιλήσων αὐτὸν κατὰ νόμον, ὁ Κυαξάρης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπεστράφη δὲ· καὶ ἐφίλησε μὲν οὔ, δακρύων δὲ φανερὸς ἦν. ἐκ τούτου δὲ ὁ Κῦρος τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας ἀποσάντας ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι· αὐτὸς δὲ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυαξάρους, καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ φοινικίς τινας, τῶν τε Μηδικῶν πίλων ὑποβάλλειν ἐκέλευσεν αὐτῷ, καὶ καθίσας αὐτὸν καὶ παρακαθισάμενος ἤρετο ὧδε·

δ'. Εἰπέ μοι, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ θεῖε, τί μοι ὀργίζῃ; καὶ τί χαλεπὸν ὁρῶν οὕτω χαλεπῶς φέρεις; ἐνταῦθα δὴ ὁ Κυαξάρης ἀπεκρίνατο τοιάδε· ὅτι, ἔφη, ὦ Κῦρε, δοκῶν γε δὴ,

et Hyrcaniis, et qui reliquorum ſociorum equis et armis inſtructiſſimi erant, obuiam prodiit, et copias ei ſpectandas exhibuit.

3. Cyaxares, vbi multos et egregios forteſque viros in Cyri comitatu conſpexit, ſecum vero et exiguam, et non magni aeſtimandam famulorum manum: id ſibi dedecori eſſe putauit, adeoque dolorem ex eo cepit. Quumque Cyrus ab equo iam deſcendiſſet, ac de more oſculaturus ipſum accederet: deſcendit ille quidem ex equo, ſed auertit ſeſe: nec oſculatus eſt eum, ſed lacrumas palam profudit. Tum vero Cyrus alios quidem omnes ſecedere iuſſit et quieſcere: ipſe dextra Cyaxaris prehenſa, de via ſub palmas quasdam eum abduxit, et ſtragula quaedam ei Medica ſubſterni iuſſit, in quae cum eum collocaſſet, et adſediſſet ipſe, ſic interrogauit:

4. Dic mihi, per Deos immortales, mi auuncule, quamobrem iraſceris mihi? quid rei moleſtae vides, quod vſque adeo fers grauiter? Heic Cyaxares huiuſmodi quaedam reſpondit: Quia quum, Cyre, exiſtimer in-

δὴ, ἐφ' ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐφικνεῖται, καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφυκέναι, καὶ αὐτὸς βασιλεὺς νομιζόμενος εἶναι, ἐμαυτὸν μὲν ὁρῶ ὕτω ταπεινῶς καὶ ἀναξίως ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε καὶ μεγαλοπρεπῆ παρόντα. καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ πολεμίων παθεῖν, πολὺ δὲ, ὦ Ζεῦ, χαλεπώτερον, ὑφ' ὧν ἥκιστα ἐχρῆν ταῦτα πεπονθέναι. ἐγὼ μὲν γὰρ δοκῶ δεκάκις ἂν κατὰ τῆς γῆς ἥδιον δῦναι, ἢ ὀφθῆναι ὕτω ταπεινὸς, καὶ ἰδεῖν τὰς ἐμὰς ἐμῶν ἀμελήσαντας καὶ ἐπεγγελῶντας ἐμοί. ὃ γὰρ ἀγνοῶ τῶτ', ἔφη, ὅτι ὑ σύ μου μόνον μείζω εἶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ δῶλοι ἰσχυρότεροι ἐμῶ ὑπαντιάζουσί μοι, καὶ κατεσκευασμένοι εἰσὶν ὥστε δύνασθαι ποιῆσαι μᾶλλον ἐμὲ κακῶς, ἢ παθεῖν ὑπ' ἐμῶ.

ε'. Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων πολὺ ἔτι μᾶλλον ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν δακρύων· ὥστε καὶ τὸν Κῦρον ἐπεσπάσατο ἐμπλησθῆναι δακρύων τὰ ὄμματα. ἐπισχὼν δὲ μικρὸν ἔλεξε τοιάδε ὁ Κῦρος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Κυαξάρη, ὅτε λέγεις ἀληθῶς, ὅτε ὀρθῶς γιγνώσκεις, εἰ οἴει τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ

inde vsque ab omni hominum memoria tum maioribus iam olim regibus, tum patre rege procreatus esse, atque etiam ipse rex habear, me quidem adeo viliter indigneque aduehi conspicio, te vero famulitio meo, ceterisque copiis magnum et magnificum adesse. Atque haec, mea sententia, vel ab hostibus pati graue est; sed multo, pro Iupiter, grauius ab illis, a quibus perpeti minime decebat. Equidem arbitror esse satius, decies sub terram condi, quam adeo vilem me conspici, meorumque neglectionem et irrisionem cernere. Non enim nescius sum, non te solum me maiorem esse: sed etiam seruos meos maioribus cum copiis, quam meae sint, mihi occurrere, atque ita paratos esse, vt facilius me laedere possint, quam a me laedi.

5. Quae dum proferret, multo etiam magis eum superabant lacrumae: adeoque Cyrum ipsum eo pertraxit, vt oculi eius lacrumis implerentur. Quum autem paullum se cohibuisset, ita Cyrus loquutus est: Tu vero, mi Cyaxares, nec vera dicis, nec recte iudicas, quum Medos existimas

proptrerea

παρεσία Μήδας κατεσκευάσθαι, ὥστε ἱκανὰς εἶναί σε κακῶς ποιεῖν. τὸ μέντοι σὲ θυμοῦσθαι καὶ φοβεῖσθαι, ἐ θαυμάζω· εἰ μέντοι γε δικαίως ἢ ἀδίκως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήσω τοῦτο. οἶδα γὰρ ὅτι βαρέως ἂν φέροις ἀκούων ἐμοῦ ἀπολογουμένου ὑπὲρ αὐτῶν. τὸ μέντοι ἄνδρα ἄρχοντα πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν τοῖς ἀρχομένοις, τοῦτο ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἁμάρτημα εἶναι. ἀνάγκη γὰρ, διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν, πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι· διὰ δὲ τὸ ἅμα πᾶσι χαλεπαίνειν, πᾶσιν αὐτοῖς ὁμόνοιαν ἐμβάλλειν. ὧν ἕνεκα, εὖ ἴσθι, ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον ἄνευ ἐμαυτοῦ τούτους, φοβούμενος μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργήν· ὅ, τι πάντας ἡμᾶς λυπήσει. ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς ἕξει σοι. τὸ μέντοι σὲ νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτ' ἐγὼ χαλεπῶς πάνυ φέρω, εἰ ἀσκῶν ὅσον δύναμαι τοὺς φίλους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν, ἔπειτα τἀναντία τούτοις δοκῶ ἐργάζεσθαι.

Ἀλλὰ γὰρ, ἔφη, μὴ ἄτοπος εἰκῇ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα·

propterea, quod adfuerint mihi, sic instructos esse, vt ad te laedendum satis virium habeant. Te quidem et irasci, et in metu esse, non miror. Vtrum autem iure an iniuria eis succenseas, equidem omittam. Quippe scio te grauiter laturum, si me agere causam horum audias. Sed enim hominem, qui cum imperio sit, subiectis sibi pariter omnibus succensere, magnum equidem errorem arbitror. Est enim necesse, multos infestos fieri, quum quis terrorem multis incutit: et omnibus ineundae concordiae occasiones suggeri, quum quis omnibus succenset. His de causis me scire debes hos ad te sine me non remisisse, quod metuerem, ne quid ob iracundiam tuam accideret, quod nobis vniuersis dolorem adferret. Itaque Deum ope nullum haec tibi me praesente periculum creabunt. Quod vero existimas, iniuria te adfectum a me esse: grauiter admodum fero, si dum in eo pro virili laboro, vt in amicos plurima beneficia conferam, contrarium facere videar.

Verumenimuero ne nosmet, ait, adeo temere criminemur et

μεθα· ἀλλ', εἰ δυνατὸν, σαφέστατα κατίδωμεν ὁποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ ἀδίκημα. καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν ἐγὼ ὑποτίθεμαι· ἢν γάρ τί σε ἐγὼ φανῶ κακὸν πεποιηκὼς, ὁμολογῶ ἀδικεῖν· ἢν μέντοι μηδὲ φαίνομαι κακὸν πεποιηκὼς, μηδὲ βληθεὶς, ὑ καὶ σὺ αὖ ὁμολογήσεις μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι; ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη. ἢν δὲ δὴ καὶ ἀγαθὸν πεπραχώς σοι δῆλος ὦ, καὶ προθυμούμενος πρᾶξαι ὁπόσα πλεῖστα ἠδυνάμην, ὑκ ἂν ἐπαίνυ σοι ἄξιος εἶην μᾶλλον, ἢ μέμψεως; δίκαιον γᾶν, ἔφη.

ς'. Αγε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, σκοπῶμεν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἓν ἕκαστον. ὕτω γὰρ δὴ μάλιστα δῆλον ἔσαι ὅ, τι τε αὐτῶν ἀγαθόν ἐστι, καὶ ὅ, τι κακόν. ἀρξώμεθα δὲ, ἔφη, ἐκ τῆσδε τῆς ἀρχῆς, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ ἀρκούντως ἔχειν. σὺ γὰρ δήπυ ἐπεὶ ἦθυ πολλὰς πολεμίους ἠθροισμένους, καὶ τύτυς ἐπί σε καὶ τὴν σὴν χώραν ὡρμημένους, εὐθὺς ἔπεμπες πρός τε τὸ Περσῶν κοινὸν, συμμάχυς αἰτούμενος, καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ, δεόμενος πειρᾶσθαι αὐτόν

insimulemus: sed, si fieri potest, planissime videamus, qualis illa sit a me illata iniuria. Atque equidem aequissimam inter amicos conditionem fero. Nam si me pateat quidquam mali fecisse, iniustum me fatebor: sin me nihil admisisse pateat, ac ne cogitasse quidem, an non et ipse fatebere, nulla te adfectum a me iniuria? Id vero necesse fuerit, ait. Quod si autem pateat, etiam boni me auctorem exstitisse tibi, studioseque in id incubuisse, vt quamplurima beneficia possem, in te conferrem; an non potius laude tibi dignus habear, quam reprehensione? Aequum scilicet, ait.

6. Age igitur, inquit Cyrus, considéremus singillatim omnia quae a me gesta sunt. Sic enim maxime patebit, quid in iis boni sit, quid mali. Atque ordiamur sane ab hoc principio, si quidem tibi sufficere videtur. Tu enim, quum animaduerteres, multos hostes coiuisse, et quidem aduersus te, tuamque ditionem, domo progressos esse: illico tum ad Persas publice misisti, qui subsidiarias copias poscerent, tum ad me privatim; rogans, vt operam darem, quo

ἰδόντι αὐτῷ τὴν σὴν δύναμιν, πάλιν ἀπαρασκεύαστα τὰ αὐτῶν φανεῖται.

κ'. Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε· δοκεῖς μοι, ὦ Γωβρύα, θαυμάζειν ὅτι ἐν ᾧ μὲν χρόνῳ πολὺ μείονα ἔχων στρατιὰν ἦλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσήγαγον· νῦν δὲ πλείω δύναμιν ἔχων οὐκ ἐθέλω ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη ἄγειν. ἀλλὰ γὰρ μὴ θαύμαζ', ἔφη. ὁ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστι προσάγειν τε καὶ *παράγειν. προσάγουσι μὲν γὰρ ἅπαντες, ὅτω ταξάμενοι, ὡς ἂν οἴωνται ἄριστα μάχεσθαι· ἀπάγουσι μέντοι οἱ σώφρονες ἢ ἂν ἀσφαλέστατα, οὐχ ἧ ἂν τάχιστα ἀπέλθοιεν. παρίεναι δὲ ἀνάγκη ἐστὶν ἐκτεταμέναις μὲν ταῖς ἁμάξαις, **ἀνειμένοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις σκευοφόροις ἐπιπολύ. ταῦτα δὲ δεῖ πάντα προκεκαλύφθαι τοῖς ὁπλοφόροις, καὶ μηδαμῇ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὅπλων τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. ἀνάγκη ἦν, ὅτω πορευομένων, ἐπὶ λεπτὸν καὶ ἀθενὲς τὸ μάχιμον τετάχθαι. εἰ ἐν βέλοιντο ἐκ τῶν τείχων ἀθρόοι πη προσπεσεῖν, ὅπη προσμίξαιεν, πολλῷ ἂν ἐρρωμενέστερον συμμιγνύοιεν τῶν παριόντων.

Καὶ

vt si copias tuas conſpexerit, imparata ipſi ſua videantur.

20. Ad haec Cyrus ait: Videris mihi, mi Gobrya, mirari; quòd id temporis, quo multo cùm minori exercitu veni, ad ipſa vſque moenia duxerim: nunc maioribus copiis inſtructus, ducere ſub muros nolim. Verum id tibi mirum ne ſit, ait. Non enim idem eſt adducere, et praeterducere. Omnes enim ſic inſtructas copias adducunt, vti ſe quàm optime pugnaturos arbitrantur: at qui ſapiunt, ſic abducunt, vt quàm tutiſſime, non quam celerrime abſcedant. In praetereundo autem, exporrigi plauſtra neceſſe eſt, et impedimenta quoque cetera multum laxari: atque haec omnia tegi armatis, nec vſpiam impedimenta hoſtibus ab armis nuda conſpici. Sic vero procedentibus copiis, neceſſe eſt aptos pugnae milites iuxta debiles et imbecillos collocari. Si ergo velint ex munitione conferti hoſtes in aliquos praetereuntes impetum facere, vbicumque tandem manus conſerent, multo validiores erunt in conflictu, quam qui praetereunt.

Praeterea

* Forte ἀπάγειν vti paulo poſt linus ἀπάγουσι.

** Al. ἀνειργμένοις.

Καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευομένοις μακραὶ καὶ αἱ ἐπιβοήθειαι, τοῖς δ' ἐκ τοῦ τείχους βραχὺ πρὸς τοὺς ἐγγὺς καὶ προσδραμεῖν καὶ πάλιν ἀπελθεῖν. ἢν δὲ μὴ μεῖον ἀπέχοντος παρίωμεν, ἢ ἐφ' ὅσον κατόψονται ἡμᾶς καὶ νῦν ἐκτεταμένοι πορευόμεθα, τὸ μὲν πλῆθος κατόψονται ἡμῶν, ὑπὸ δὲ τῶν παρυφασμένων ὅπλων πᾶς ὄχλος δεινὸς φαίνεται. ἢν δ' ἄρα καὶ ὕτως ἰόντων ἐπεξίωσι σιωπῇ, ἐκ πολλοῦ προορῶντες αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀπαράσκευοι λαμβανοίμεθα. μᾶλλον δ', ἔφη, ὦ ἄνδρες, οὐδ' ἐπιχειρήσουσιν, ὁπόταν πρόσω δέοι ἀπὸ τοῦ τείχους ἀπιέναι, ἢν μὴ τῷ ὅλῳ ὑπολάβωσι τοῦ παντὸς κρείττους εἶναι. φοβερὸν γὰρ ἡ ἀποχώρησις.

κα'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν, ἔδοξέ τε ὀρθῶς τοῖς παροῦσι λέγειν, καὶ ὁ Γωβρύας, ὥσπερ ἐκέλευσεν, ἡγεῖτο. παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρατεύματος, ἀεὶ τὸ ὑπολειπόμενον ἰσχυρότερον ποιούμενος ἀπεχώρει. ἐπεὶ δὲ πορευόμενος

Praeterea quum longum agmen trahitur, etiam subsidia ferri non nisi longo ex intervallo possunt: qui vero extra munitionem erumpunt, breui spatio ad illos, qui prope absunt, et excurrere possunt, et rursus abscedere. Quod si non minori ex interuallo praeteribimus, quam ex quo nos conspecturi sunt, et vti nunc extensis ordinibus procedimus: multitudinem illi nostram conspicient, et omnis multitudo propter armatos adtextos formidabilis adparet. Quod si nobis hoc modo incedentibus, tacite nos inuadent: quia multo eos ante prospicimus, imparati minime deprehendemur. Quin potius ne quidem nos adgredientur, quum ipsis procul a muro erit recedendum; nisi se cum vniuersis copiis suis futuros toto exercitu nostro superiores existimauerint. Nam receptus, res quaedam est plena formidinis.

21. Quae quum dixisset, visus est, iis qui aderant, recte dicere, et Gobryas, ita vti iusserat, ducebat. Quumque praeteriret vrbem exercitus, sic abscedebatur, vt semper Cyrus postremum agmen firmius efficeret. Hoc modo

do

ρευόμενος ἔτως ἐν ταῖς γιγνομέναις ἡμέραις ἀφικνεῖτο πρὸς τὰ μεθόρια τῶν Ασσυρίων καὶ Μήδων, ὅθενπερ ὥρμᾶτο, ἐνταῦθα δὴ τρία ὄντα τῶν Ασσυρίων φρούρια, ἓν μὲν αὐτῶν τὸ ἀσθενέστατον προσβαλὼν βίᾳ ἔλαβε, τὼ δὲ δύο φρουρίω φοβῶν μὲν Κῦρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἔπεισε παραδῶναι τὺς φυλάττοντας.

ΚΕΦ. ε'.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διεπράξατο, πέμπει πρὸς Κυαξάρην, καὶ ἐπέστελλεν ἥκειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ στράτευμα, ὅπως περί τε τῶν φρουρίων ὧν εἰλήφεσαν βουλεύσαιντο ὅ,τι χρήσαιντο, καὶ ὅπως θεασάμενος τὸ στράτευμα, καὶ περὶ τῶν ἄλλων σύμβουλος γίγνοιτο ὅ, τι ἂν δοκοίη ἐκ τούτου πράττειν. ἦν δὲ κελεύῃ, εἰπὲ, ἔφη, ὅτι ἐγὼ ἂν ὡς ἐκεῖνον ἴοιμι στρατοπεδευσόμενος. ὁ μὲν δὴ ἄγγελος ὤχετο ταῦτ' ἀπαγγέλλων. ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσεν ἐν τούτῳ τὸν Γαδάταν τὴν τῶ Ασσυρίω σκηνὴν, ἣν Κυαξάρει οἱ Μῆδοι ἐξεῖλον, ταύτην κατασκευάσαι ὡς κάλλιστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ, ἣν εἶχε, καὶ τὼ γυναῖκε εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα

do pergens, diebus insequentibus ad Assyriorum Medorumque limites peruenit, vnde initium expeditionis fecerat. Ibi quum essent Assyriorum castella tria, vnum, quod erat infirmissimum, vi adortus cepit: reliqua duo, Cyro metum incutiente, suadente Gadata, perfectum est, vt praesidiarii dederent.

CAP. V.

Quibus rebus confectis, ad Cyaxarem misit, atque vti ad exercitum adesset, per epistolam petiit: quo et de castellis captis quid esset agendum, deliberarent; et exercitum ipse contemplatus, de ceteris etiam rebus consuleret, quid deinceps agendum arbitraretur. Quod si iusserit, ait, dicito me ad ipsum venturum, et istic castra locaturum. Itaque nuntius, qui haec exponeret, abibat. Cyrus interea Gadatae mandat, vt tabernaculum Assyrii, quod Cyaxari Medi selegerant, cum adparatu reliquo, quem habebat, instrueret elegantissime: tum vtramque mulierem in conclaue tabernaculi muliebre

κῶνα τῆς σκηνῆς, καὶ σὺν αὐταῖς τὰς μισθοφορὰς, αἵπερ ἐξῃρημέναι ἦσαν Κυαξάρει.

β'. Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἔπραττον. ὁ δὲ πεμφθεὶς πρὸς τὸν Κυαξάρην, ἐπεὶ ἔλεξε τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας ὁ Κυαξάρης αὐτῷ, ἔγνω βέλτιον εἶναι τὸ στράτευμα μένειν ἐν τοῖς μεθορίοις. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι, ὃς μετεπέμψατο ὁ Κῦρος, ἦκον· ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοξοτῶν καὶ πελταστῶν. ὁρῶν δὲ καὶ τούτους πολλὰ σινομένους τὴν Μηδικήν, τούτων αὖ ἐδόκει ἥδιον ἀπαλλαγῆναι μᾶλλον, ἢ ἄλλον ὄχλον εἰσδέξασθαι. ὁ μὲν δὴ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατὸν, ἐρόμενος τὸν Κυαξάρην, κατὰ τὴν Κύρου ἐντολὴν, εἴ τι δέοιτο τοῦ στρατεύματος, ἐπεὶ οὐκ ἔφη δεῖσθαι, αὐθημερὸν, ἐπεὶ ἥκουσε παρόντα Κῦρον, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ στράτευμα. ὁ δὲ Κυαξάρης τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύετο σὺν τοῖς παραμείνασι Μήδων ἱππεῦσιν· ὡς δ' ἤθετο ὁ Κῦρος προσιόντα αὐτὸν, λαβὼν τοὺς Πέρσας ἱππέας, πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας, καὶ τοὺς Ἀρμενίους, καὶ

deduceret, et cum his etiam muſicas illas, quae Cyaxari exemtae fuerant.

2. Haec illi exſequebantur. Qui vero miſſus erat ad Cyaxarem, quum mandata expoſuiſſet, eaque Cyaxares audiiſſet: viſum eſt ei potius, vt iſtic in finibus exercitus maneret. Nam et Perſae, quos Cyrus arceſſiuerat, aderant: qui quidem erant numero ad quadragies mille ſagittarii et cetrati. Quamobrem quum videret, hos etiam magnum Medorum agro detrimentum adferre; libentius his quoque liberari velle videbatur, quam vt aliam turbam inſuper admitteret. Quumque is, qui e Perſia copias haſce ducebat, Cyaxarem interrogaret, quemadmodum Cyrus praeceperat, an opus ipſi hoc exercitu eſſet, atque is opus eſſe ſibi negaret: eodem die ad Cyrum pergebat, exercitum ductitans, quo illum adeſſe audierat. Cyaxares poſtridie cum iis, qui ſecum manſerant, equitibus Medis, iter eſt ingreſſus: quem vbi Cyrus aduenire ſenſit, ſumtis ſecum et Perſis equitibus, qui iam multi erant, et Medis omnibus, et Armeniis, et

πάντα, καταθεάσαι οἷά σοι φαίνεται. τί γὰρ ἂν, ἔφη, εἴτις κύνας, ἃς σὺ τρέφεις φυλακῆς ἕνεκα σαυτῷ τε καὶ τῶν σῶν, ταύτας θεραπεύων, ἑαυτῷ γνωριμωτέρας ἢ σοὶ ποιήσειεν, ἆρ' ἂν εὐφραίνοι σε τούτῳ τῷ θεραπεύματι;

Εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκεῖ μικρὸν εἶναι, κἀκεῖνο κατανόησον, εἴ τις τὰς σε θεραπεύοντας, ὃς σὺ καὶ φερεφᾶς καὶ θεραπείας ἕνεκα κέκτησαι, τούτους οὕτω διαθείη, ὥς' ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ σοῖ βούλεσθαι εἶναι, ἆρ' ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας χάριν αὐτῷ εἰδείης; τί δὲ (ὃ μάλιστα ἄνθρωποι ἀσπάζονταί τε καὶ θεραπεύουσιν οἰκειότατα) εἴ τις γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπεύσειεν, ὥστε αὐτὴν φιλεῖν μᾶλλον ποιήσειεν ἑαυτὸν ἢ σέ, ἆρ' ἄν σε τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ εὐφράνοι; πολλοῦ γ' ἄν, ἔφη, οἶμαι, καὶ δέοι· ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι πάντων ἂν μάλιστα ἀδικοίη σε τοῦτο ποιήσας. ἵνα δὲ εἶπω καὶ τὸ μάλιστα τῷ ἐμῷ πάθει ἐμφερές, εἴ τις ὃς σὺ ἤγαγες Πέρσας οὕτω θεραπεύσειεν ὡς' αὐτῷ ἥδιον ἕπεσθαι ἢ σοί, ἆρ' ἂν φίλον αὐτὸν νομίζοις; οἶμαι μὲν, ὦ,

qualia tibi videantur, considera. Quid enim, si quis canes, quos tu aleres custodiae tuae tuorumque causa, tales commode curando reddat, vt illum magis, quam te norint; an hoc curationis genere te delectaturus sit?

Quod si exiguum hoc tibi videtur, id etiam considera; si quis tuos e familia ministros, quos et custodiae et praesidii causa, et vt te colant, tecum habes, eiusmodi efficiat, vt ipsius esse malint, quam tui; an pro eo beneficio gratiam illi sis habiturus? Quid vero, (quod vnum amore maximo complectuntur homines, et curae in primis vt sibi proprium habent,) si quis vxorem tuam sic obsequiis demereretur, vt tandem efficeret eam sui magis amantem, quam tui; num hoc beneficio te delectaret? Nihil, mea quidem sententia, minus. Immo iniuriam tibi hoc facto maximam inferret. Vt autem, quod dolori meo simillimum est, dicam; si quis Persas eos, quos tu ad nos duxisti, sic demereretur, vt ipsum lubentius, quam te sequerentur, an hunc tibi amicum duceres; Equidem haud arbitror,

δὲ, ἀλλὰ πολεμιώτερον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν κατακάνοι. τί δὲ, εἴ τις τῶν σῶν φίλων, φιλοφρόνως σε εἰπόντος, λάμβανε τῶν ἐμῶν ὁπόσα ἐθέλεις, εἰ τοῦτο ἀκούσας οἴχοιτο λαβὼν πάντα ὁπόσα δύναιτο, καὶ αὐτὸς μὲν τοῖς σοῖς γε πλουτοίη, σὺ δὲ μηδὲ μετρίοις ἔχοις χρῆσθαι· ἆρ' ἂν δύναιο τὸν τοιοῦτον ἄμεμπτον φίλον νομίζειν;

Νῦν μέντοι ἐγὼ, Κῦρε, εἰ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τοιαῦτα ὑπὸ σοῦ δοκῶ πεπονθέναι. σὺ γὰρ ἀληθῆ λέγεις, εἰπόντος ἐμοῦ τοὺς ἐθέλοντας ἄγειν, λαβὼν ὤχου πᾶσαν μοῦ τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον κατέλιπες. καὶ νῦν ἃ ἔλαβες τῇ ἐμῇ δυνάμει, ἄγεις δή μοι, καὶ τὴν ἐμὴν χώραν αὔξεις σὺν τῇ ἐμῇ δυνάμει· ἐγὼ δὲ δοκῶ, οὐδὲν συναίτιος ὢν τῶν ἀγαθῶν, παρέχειν ἐμαυτὸν ὥσπερ γυνὴ εὖ ποιεῖν καὶ τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις, καὶ τοῖσδε τοῖς ἐμοῖς ὑπηκόοις. σὺ μὲν γὰρ ἀνὴρ φαίνῃ, ἐγὼ δὲ οὐκ ἄξιος ἀρχῆς· ταῦτα οὖν σοι δοκεῖ εὐεργετήματα εἶναι, ὦ Κῦρε; εὖ ἴσθ', ὅτι, εἴτι ἐμοῦ ἐκήδου,

bitror, ſed infeſtiorem putares, quam ſi multos eorum occideret. Quid ſi amicus quiſpiam tuus, te amanter dicente, Accipe de rebus meis, quantum voles; poſteaquam id audiſſet, iret, atque omnia, quae poſſet, acciperet; tuiſque adeo rebus ditaretur, quum tu ne modicum quidem earum fructum perciperes: an poſſes experrem culpae amicum hunc exiſtimare?

Nunc autem abs te, mi Cyre, ſi non haec, tamen his ſimillia perpeſſum me arbitror. Nam vera narras, quum ego dixiſſem, poſſe volentes abduci, diſceſſiſſe te ita, vt omnes meas copias acciperes, et me ſolum relinqueres. Iam autem, quae opera mei exercitus cepiſti, adfers ſane mihi, ac meis viribus ditionem hanc auges: atqui equidem nullius boni tecum auctor, inſtar foeminae me offerre videor, et exhibere, vt beneficia tum ab aliis hominibus, tum etiam ab his imperio meo ſubiectis accipiam. Tu viri ſpeciem habes, ego indignus iudicor imperio. Haeccine tibi, Cyre, videntur eſſe beneficia? Ignorare profecto non debebas, ſi te vlla

mei

ἐκήδε, ὑδενὸς ἂν ἧττω με ἀποστερεῖν ἐφυλάττε, ὡς ἀξιώματος, καὶ τιμῆς. τί γὰρ ἐμοὶ πλέον τὸ τὴν γῆν πλατύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; ἐγὼ γάρ τοι ἐγὼ Μήδων ἦρχον, διὰ τὸ κρείττων πάντων αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὸ καὶ αὐτὸς τούτους ἀξιῶν ἡμᾶς αὐτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.

ια'. Καὶ ὁ Κῦρος, ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, ὑπολαβὼν εἶπε· πρὸς τῶν Θεῶν, ἔφη, ὦ θεῖε, εἶτι κἀγώ σοι πρότερον ἐχαρισάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χάρισαι ὧν ἄν σε δεηθῶ. παῦσαι, ἔφη, τὸ νῦν εἶναι μεμφόμενός μοι· ἐπειδὰν δὲ πεῖραν ἡμῶν λάβῃς, ὅπως ἔχομεν πρός σε, ἢν μέν σοι φαίνηται τὰ ὑπ' ἐμοῦ πεπραγμένα ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ τῷ σῷ πεποιημένα, ἀσπαζομένῳ τε ἐμοῦ σὲ ἀνταspάζῃ με, εὐεργέτην τε νόμιζε εἶναι· ἢν δ' ἐπὶ θάτερα, τότε μοι μέμφῃ. ἀλλ' ἴσως τοι, ἔφη ὁ Κυαξάρης, καλῶς λέγεις· κἀγὼ ποιήσω ταῦτα. τί ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἢ καὶ φιλήσω σε; εἰ σὺ βούλει, ἔφη. καὶ οὐκ ἀποστρέψεις με ὥσπερ ἄρτι; οὐκ ἀποστρέψομαι, ἔφη. καὶ ὃς ἐφίλησεν αὐτόν.

ιβ'. Ὡς

mei cura tangeret, in primis tibi cauendum, vt nulla re minus me spoliares, quam auctoritate ac dignitate. Nam quid accedit ex eo mihi, si maxime regio mea dilatetur, ipse per ignominiam contemtui sim? Nec enim idcirco Medorum ego potitus sum imperio, quod vnus praestantior vniuersis essem; sed potius, quia ducerent illi, nos in omnibus se meliores esse.

11. Tum Cyrus, adhuc loquente Cyaxare, sermonem ipsius excipiens, ait: Per Deos immortales, mi auuncule, si quid ego tibi antehac feci, quod gratum esset; etiam tu in his mihi gratificare, quae petam. Finem scilicet de me querendi hoc tempore facito. Vbi vero periculum de nobis feceris, quo pacto adfecti erga te simus: si quidem patuerit, ea quae sunt a me gesta, tui boni causa gesta esse, me amplectentem te vicissim amplectere, beneque de te promeritum existima: sin aliter, de me queritor. Fortassis, ait Cyaxares, recte dicis; atque equidem hoc faciam. Quid igitur, ait Cyrus, an etiam te osculabor? Si voles, inquit. Neque me aduersabere, vt modo? Non auersabor, ait. Itaque Cyrus eum est osculatus.

12. Quod

ιβ'. Ως δὲ εἶδον οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι καὶ ἄλλοι πολλοὶ (πᾶσι γὰρ ἔμελεν ὅ, τι ἐκ τούτων ἔσοιτο) εὐθὺς ἥθησάν τε καὶ ἐφαιδρύνθησαν. καὶ ὁ Κυαξάρης δὲ καὶ ὁ Κῦρος ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἡγοῦντο· καὶ ἐπὶ μὲν τῷ Κυαξάρει οἱ Μῆδοι εἵποντο, (Κῦρος γὰρ αὐτοῖς ὧδε ἐπένευσεν) ἐπὶ δὲ τῷ Κύρῳ οἱ Πέρσαι, ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ ἄλλοι. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ κατέσησαν τὸν Κυαξάρην εἰς τὴν κατεσκευασμένην σκηνήν, οἷς μὲν ἐπετέτακτο, παρεσκεύαζον τὰ ἐπιτήδεια τῷ Κυαξάρει· οἱ δὲ Μῆδοι ὅσον χρόνον σχολὴν πρὸ δείπνου ἦγεν ὁ Κυαξάρης, ἦσαν πρὸς αὐτὸν, οἱ μὲν, καὶ αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν, οἱ δὲ πλεῖστοι, ὡς κεκέλευστο ὑπὸ Κύρου, δῶρα ἄγοντες, ὁ μέν τις οἰνοχόον καλὸν, ὁ δὲ ὀψοποιὸν ἀγαθὸν, ὁ δὲ ἀρτοποιὸν, ὁ δὲ μαγειρικὸν, ὁ δὲ ἐκπώματα, ὁ δὲ ἐσθῆτα καλήν· πᾶς δέ τις ὡς ἐπιτοπολύ ἔν γέ τι ὧν εἰλήφει, ἐδωρεῖτο αὐτῷ· ὥστε τὸν Κυαξάρην μεταγινώσκειν ὡς ὅτε Κῦρος ἀφίοι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ, ὅτε οἱ Μῆδοι ἧττόν τι αὐτῷ προσεῖχον τὸν νοῦν, ἢ καὶ πρόσθεν.

ιδ'. Ἐπειδὴ

12. Quod quum Medi, Perſae, ceteri viderent, (erant enim omnes ſolliciti, quid de his futurum eſſet) ſtatim adfecti laetitia, et exhilarati ſunt. Cyaxares et Cyrus, conſcenſis equis, praeibant, Medis Cyaxarem ſequentibus, (ſic enim nutu Cyrus eis ſignificarat) Perſis Cyrum: poſt alii ſequebantur. Vbi ad caſtra peruentum eſſet, Cyaxarem in tabernaculum paratum collocarunt; et ei, quibus hoc datum erat negotii, neceſſaria parabant: Medi ceteri, quamdiu ante coenam otioſus Cyaxares erat, accedebant eum, partimque ſponte ſua, partim mandato Cyri, quorum erat maximus numerus, munera ferebant; alius bellum pocillatorem, alius bonum coquum, alius piſtorem, muſicae artificem alius, alius pocula, veſtem alius elegantem. Maxima quidem ex parte quilibet vnum quiddam eorum, quae ceperat, ei donabat: vt Cyaxares adeo ſententiam deinde mutaret, ac neque Cyrum eos ab ſe auertiſſe, neque minus, quam ante, a Medis ſe obſeruari duceret.

13. Quum

αὐτόν με ἐλθεῖν ἡγούμενον, εἴ τινες Περσῶν ἴοιεν. ἀκὴν ἐγὼ ἐπείθην τε ταῦτα ὑπὸ σοῦ, καὶ παρεγενόμην, ἄνδρας ἄγων σοι ὡς ἐδυνάμην πλείστους τε καὶ ἀρίστους; ἦλθες γὰρ ἂν, ἔφη.

ζ'. Εν τούτῳ τοίνυν μοι πρῶτον εἰπὲ, ἔφη, πότερον ἀδικίαν ἐμοῦ πρὸς σε κατέγνως, ἢ μᾶλλον εὐεργεσίαν; δῆλον, ἔφη ὁ Κυαξάρης, ὅτι ἔκ γε τούτων εὐεργεσίαν. τί γὰρ, ἔφη, ἐπειδὴ οἱ πολέμιοι ἦλθον, καὶ διαγωνίζεσθαι ἔδει πρὸς αὐτοὺς, ἐν τούτῳ κατενόησάς με ἢ πόνου τινὸς ἀποσάντα, ἢ κινδύνου φεισάμενον; ἀμὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀ μὲν δή. τί γὰρ, ἐπεὶ νίκης γενομένης σὺν τοῖς Θεοῖς ἡμετέρας, καὶ ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων, παρεκάλεσε σε ἐγὼ, ὅπως κοινῇ μὲν αὐτοὺς διώκοιμεν, κοινῇ δὲ τιμωροίμεθα, κοινῇ δὲ, εἴ τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν συμβαίνοι, τοῦτο καρποίμεθα· ἐν τούτοις ἔχεις τινὰ πλεονεξίαν ἐμοῦ κατηγορῆσαι;

η'. Ο μὲν δὴ Κυαξάρης πρὸς ταῦτα ἐσίγα· ὁ δὲ Κῦρος πάλιν

quo venirem ipse, copiarumque Persicarum, si quae ad te irent, ductor essem. An igitur in his non abs te persuasus sum, non adfui, non militem adduxi numero, quam potui, maximo, et eundem praestantissimum? Venisti vero, inquit.

7. Ergo, ait, mihi primum dicito, vtrum in hoc iniuriam adversum te meam deprehenderis, an beneficium? Planum est, inquit Cyaxares, ex his beneficium me tuum cognouisse. Quid vero, vbi venerunt hostes, et dimicandum aduersus eos erat, an tum animaduertisti, me vel laborem vllum detrectasse, vel peperciisse periculo? Non profecto, non equidem. Quid? vbi Deum ope victoria penes nos stetit, hostesque iam cederent, atque ego te rogarem, vt communibus eos copiis insequeremur, communi opera in eos vindicaremus, communem denique siue boni, siue mali fructum caperemus, quidquid accidisset; in his an accusare me possis, quasi proprii emolumenti plus aequo cupidum.

8. Ad haec Cyaxares subticuit. Et Cyrus rursum ita locutus est:

λιν ἔλεγεν ὧδε, ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἡδίον σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γε, ἔφη, εἰπὲ, εἴτι ἀδικεῖσθαι ἐνόμισας, ὅτι, ἐπεί σοι ἐδόκει οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ διώκειν, σὲ μὲν αὐτὸν οὐκ ἀφῆκα τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν, ἱππέας δὲ τῶν σῶν πέμψαι ἐδεόμην σοῦ; εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἠδίκουν, ἄλλως τε καὶ προπαροξυνθεὶς ἐμαυτόν σοι σύμμαχον, τοῦτ' αὖ παρὰ σοῦ, ἔφη, ἐπιδεικνύσθω.

θ'. Ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς ταῦτα ἐσίγα ὁ Κυαξάρης, ἀλλ' εἰ μηδὲ τοῦτ', ἔφη, βούλει ἀποκρίνασθαι, σὺ τοῦτο τοίνυν εἰπὲ, εἴτι αὖ ἠδίκουν, ὅτι σοῦ ἀποκρινομένου ἐμοὶ, ὡς οὐκ ἂν βούλοιο, εὐθυμουμένους ὁρῶν Μήδους, * τούτους παύσας αὐτοὺς ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας ἰέναι, εἴτι αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι ἀμελήσας τοῦ ὀργίζεσθαί σοι, ἐπὶ τούτοις πάλιν ἦλθον σὲ ὁ ἥδιον ἢ σοὶ δοῦναί μοι ἁδὲν, ἢ τε ῥᾷον Μήδοις ἐπιταχθῆναι ἁδέν. τὸν γὰρ βουλόμενον δήπου ἔπεσθαι ἠτησά σε δοῦναί μοι. οὐκοῦν τοῦτο τυχὼν παρὰ σοῦ, ἁδὲν ἧττον εἰ μὴ τούτους πείσαιμι.

Quando tibi ad hoc tacere potius lubet, quam respondere: id mihi dicito, adfectumne te sis arbitratus iniuria, quod, quum tibi tutum non esse videretur persequi, te quidem ipsum periculi huius participem fieri non sum passus, sed vt equites mihi quosdam de tuis mitteres, rogavi? Num enim id abs te petens, iniuste fecerim, praesertim qui iam ante me tibi socium belli praebuissem, hoc abs te, inquit, demonstretur.

9. Ad quae Cyaxares quum itidem taceret: Quod si ne ad hoc quidem, inquit, respondere vis, deinceps dicito, an iniurius fuerim; quod quum tu mihi responderes, nolle te, qui Medos hilaritati operam dare videres, ab hac reuocatos cogere tunc ad profectionem cum periculo coniunctam: an inquam videar molestum aliquid tibi fecisse, quod irasci tibi noluerim; sed post haec rursum abs te id petiuerim, quo sciebam nihil a te mihi tribui posse levius, neque Medis imperari facilius? Rogabam enim, vt eos mihi dares, qui sequi vellent. Quod quum abs te impetrassem, perfeci nihil, extraquam persuadendo.

* Al. Μήδους τούτους, παύσας.

πείσαιμι. ἐλθὼν ὧν ἔπειθον αὐτὸς, καὶ ὡς ἔπεισα, τούτους λαβὼν ἐπορευόμην, σοῦ ἐπιτρέψαντος. εἰ δὲ τοῦτό γε αἰτίας ἄξιον νομίζεις, ὃ δ' ὅ, τι ἂν δίδως, ὡς ἔοικε, δέχεσθαι παρὰ σοῦ ἀναίτιόν ἐστιν. ἐκεῖθεν ἐξωρμήσαμεν ἅτως.

Ἐπεὶ δ' ἐξήλθομεν, τί ἡμῖν πεπραγμένον ἢ φανερόν ἐστιν; ἢ τὸ στρατόπεδον ἠλώκει τῶν πολεμίων; ἢ τεθνᾶσι πολλοὶ τῶν ἐπὶ σὲ ἐλθόντων; ἀλλὰ μὴν τῶν γε ζώντων ἐχθρῶν ἢ πολλοὶ μὲν ὅπλων ἐστέρηνται, πολλοὶ δὲ ἵππων; χρήματά γε μὴν τὰ τῶν φερόντων καὶ ἀγαγόντων τὰ σὰ πρότερον νῦν ὁρᾷς τοὺς σοὺς φίλους καὶ ἔχοντας καὶ ἄγοντας, τὰ μὲν σοὶ, τὰ δ' αὐτοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ κάλλιστον, τὴν μὲν σὴν χώραν αὐξανομένην ὁρᾷς, τὴν δὲ τῶν πολεμίων, μειουμένην· καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων φρούρια ἔχόμενα, τὰ δὲ σὰ, τὰ πρότερον εἰς τὴν Σύρων ἐπικράτειαν συγκαταπαθέντα, νῦν τἀναντία σοι προσκεχωρηκότα· τούτων δὲ εἴτι κακόν σοι ἢ εἴτι ἀγαθὸν, μαθεῖν μὲν ἔγωγε βούλεσθαι ἂν οἶδ' ὅπως ἂν εἴποιμι· ἀκοῦσαι

dendo. Itaque eos acceſſi, perſuaſi, perſuaſos accepi atque abii, tuo permiſſu. Quod ſi hoc merito culpandum exiſtimas, ne quidem culpa vacat, vti videtur, aliquid abs te accipere, quod dederis. Sic igitur profecti ſumus.

At poſtquam diſceſſimus, quid geſtum a nobis eſt, quod omnibus notum non ſit? an non hoſtium caſtra capta ſunt? non plures eorum interfecti ſunt, qui contra te venerant? Quin et viuis adhuc hoſtibus an non pleriſque ademta ſunt arma, pleriſque equi? Fortunas quidem eorum, qui antehac ferebant, et agebant res tuas, iam vides amicos tuos et poſſidere, et ſecum adferre partim tibi, partim ſibi, qui tuo tamen imperio continentur. Quod vero longe omnium maximum eſt et praeclariſſimum, vides ditionem tuam ampliorem fieri, hoſtium imminui: vides illorum caſtella teneri, ac tua, quae auulſa Syri ſuam in poteſtatem redegerant, nunc e contrario tibi ceſſiſſe. An horum aliquid vel bonum, vel malum ſit, cognoſcere velle, equidem quid ſibi velit, dicere nequeo: quominus

ἀκῦσαι μέντοι, ἔφη, οὐδὲν κωλύει. ἀλλὰ λέγε ὅ, τι γιγνώσκεις περὶ αὐτῶν.

ι'. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως εἰπὼν, ἐπαύσατο· ὁ δὲ Κυαξάρης ἔλεξε πρὸς ταῦτα τάδε· ἀλλ' ὦ Κῦρε, ὡς μὲν ταῦτα, ἃ σὺ πεποίηκας, κακά ἐστιν, οὐκ οἶδα ὅπως χρὴ λέγειν· εὖ γε μέντοι, ἔφη, ἴσθι, ὅτι ταῦτα τὰ ἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστιν, οἷα ὅσῳ πλείω φαίνεται, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. τήν τε γὰρ χώραν, ἔφη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν ἐβουλόμην τῇ ἐμῇ δυνάμει μείζω ποιεῖν μᾶλλον, ἢ τὴν ἐμὴν ὑπὸ σοῦ ὁρᾶν οὕτως αὐξανομένην. σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα ποιοῦντι καλὰ, ἐμοὶ δέ γε ἔστι που ταῦτα ἀτιμίαν φέροντα. καὶ χρήματά γε, ἔφη, ἐγὼ ἄν σοι δοκῶ ἥδιον οὕτω δωρεῖσθαι, ἢ παρὰ σοῦ λαμβάνειν, ὧν σὺ νῦν ἐμοὶ δίδως. τούτοις γὰρ πλουτιζόμενος ὑπὸ σοῦ καὶ μάλα αἰσθάνομαι, οἷς πενέστερος γίγνομαι. καὶ τοὺς γε ἐμοὺς ὑπηκόους ἰδὼν μικρά γε ἀδικουμένους ὑπὸ σοῦ, ἧττον ἂν δοκῶ λυπεῖσθαι, ἢ νῦν ὁρῶν ὅτι μεγάλα ἀγαθὰ πεπόνθασιν ὑπὸ σοῦ. εἰ δέ σοι ταῦτα, ἔφη, δοκῶ ἀγνωμόνως ἐνθυμεῖσθαι, μὴ ἐν ἐμοὶ ταῦτα, ἀλλ' ἐν σοὶ τρέψας πάντα,

quominus tamen audiam, nihil impedit. Dic igitur, quae tua de his sententia sit.

10. Haec quum dixisset Cyrus, finem fecit: Cyaxares vero ad haec respondit: Nescio qui dici possit, Cyre, ea quae fecisti, mala esse. Verum scire te volo, haec bona eiusmodi esse, vt quanto plurium speciem habent, tanto magis mihi sint oneri. Nam malim equidem ditionem tuam copiis meis ampliorem facere, quam videre tali modo abs te augeri meam. Quippe tibi haec gerenti honesta et laudabilia sunt, mihi quodammodo ignominiae notam inurunt. Etiam opes, ait, tibi me donare malim, quam abs te accipere, quae tu nunc mihi tribuis. Nam iis abs te locupletari me plane sentio, quibus ipse pauperior fio. Quod si subiectos mihi viderem modica quadam abs te adfectos iniuria, minus dolerem, mea sententia, quam nunc, vbi magnis abs te adfecti sunt beneficiis. Ac siquidem haec parum humaniter et absque iudicio tibi cogitare videor, non ea in me, sed in te conuersa, qualia

ιγ'. Επειδὴ δὲ δεῖπνου ὥρα ἦν, καλέσας ὁ Κυαξάρης ἠξίου τὸν Κῦρον, διὰ χρόνου ἰδόντα αὐτὸν, συνδειπνεῖν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπε· μὴ δὴ σὺ κέλευε, ὦ Κυαξάρη. ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὅτι ὅτοι οἱ παρόντες ὑφ' ἡμῶν πάντες ἐπῃρμένοι πάρεισιν; ὅκως καλῶς ἂν πράττοιμι, εἰ τούτων ἀμελῶν τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύειν δοκοίην. ἀμελεῖσθαι δὲ δοκοῦντες οἱ στρατιῶται, οἱ μὲν ἀγαθοὶ, πολὺ ἂν ἀθυμότεροι γίγνοιντο, οἱ δὲ πονηροὶ, πολὺ ὑβριστότεροι. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ἄλλως τε καὶ ὁδὸν μακρὰν ἥκων, δεῖπνει ἤδη· καὶ εἴ τινές σε τιμῶσιν, ἀνταspάζε καὶ εὐώχει αὐτούς, ἵνα σε καὶ θαῤῥήσωσιν. ἐγὼ δὲ ἀπιὼν, ἐφ' ἅπερ ἔλεγον τρέψομαι· αὔριον δ', ἔφη, πρωΐ δεῦρο ἐπὶ τὰς σὰς θύρας παρέσονται πάντες οἱ ἐπικαίριοι, ὅπως βουλευσώμεθα σὺν σοί, τί χρὴ ποιεῖν τὸ ἐκ τοῦδε. σὺ δὲ ἡμῖν ἔμβαλε παρὼν περὶ τούτου, πότερον ἔτι δοκεῖ στρατεύεσθαι, ἢ καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν.

ιδ'. Ἐκ τούτου ὁ μὲν Κυαξάρης ἀμφὶ δεῖπνον εἶχεν· ὁ δὲ Κῦρος, συλλέξας τοὺς ἱκανωτέρους τῶν φίλων

13. Quum autem coenae tempus adpetiisset, arcessit Cyrum Cyaxares, ac rogat; vt, quando iam longo temporis ex interuallo eum videret, secum coenaret. Cui Cyrus: Ne iusseris hoc, inquit, mi Cyaxares. An non vides, hos omnes qui adsunt, a nobis impulsos adesse? Quamobrem non recte fecero, si hos negligens, voluptati meae indulgere videar. Nimirum vbi se negligi putant milites, tum et fortes qui sunt, multo animis deiectiores euadunt, et improbi petulantiores. Verum tu, qui praesertim longo itinere confecto aduenisti, coenato iam; et si qui te colunt, illos vicissim complectere, coenaque excipito, vt per eos animo bono sis. Ego vero ad ea me conuertam, quae dixi. Cras autem mane heic ad portam tuam omnes, quos conuenit, aderunt; vt tecum deliberemus, quidnam deinceps agendum sit. Tu vero praesens de hoc ad nos referto, videaturne amplius bellum esse gerendum, an opportunum sit iam dimittere exercitum.

14. Post haec Cyaxares coenabat. Cyrus vero conuocatis amicis, qui maxime et ad intelligendum,

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Ταύτην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαγόντες, καὶ δειπνήσαντες, ἀνεπαύοντο· τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρωὶ ἦκον ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας πάντες οἱ σύμμαχοι. ἐν ᾧ δ' ὁ Κυαξάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων ὅτι πολὺς ὄχλος ἐπὶ ταῖς θύραις εἴη, ἐν τούτῳ οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ προσῆγον οἱ μὲν, Καδουσίους δεομένους αὐτοῦ μένειν, οἱ δὲ, Ὑρκανίους, ὁ δέ τις, Γωβρύαν, ὁ δὲ

XENOPHONTIS

HISTORIARVM DE CYRI

INSTITVTIONE

LIBER SEXTVS

CAP. I.

Quum hoc modo diem hunc exegissent, coenati quieverunt. Postridie mane ad Cyaxaris portam socii omnes conueniunt. Itaque dum Cyaxares ornaretur, qui audiret magnam multitudinem ad portam adesse; interea adducebant amici ad Cyrum, alii quidem Cadusios, rogantes vti maneret; alii Hyrcanios; Gobryam hic, ille Sacam:

ὁ δὲ τις, Σάκαν· Ὑσάσπης δὲ Γαδάτην τὸν εὐνοῦχον προσῆγε, δεόμενον τῷ Κύρῳ μένειν.

ϛ'. Ἐνθα δὴ ὁ Κῦρος γιγνώσκων ὅτι ὁ Γαδάτας πάλαι ἀπολώλει τῷ φόβῳ μὴ λυθείη ἡ στρατιὰ, ἐπιγελάσας εἶπεν· Ὦ Γαδάτα, δῆλος, ἔφη, εἶ ὑπὸ Ὑσάσπου τάδε πεπεισμένος ταῦτα γιγνώσκειν, ἃ λέγεις. καὶ ὁ Γαδάτας ἀνατείνας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἀπώμοσεν ἢ μὴν μὴ ὑπὸ τοῦ Ὑσάσπου ταῦτα πεπεῖσθαι, ἃ γιγνώσκοι· ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι ἦν ὑμεῖς ἀπέλθητε, ἔρρει τὰ ἐμὰ παντελῶς. διὰ ταῦτ', ἔφη, καὶ τούτῳ ἐγὼ αὐτὸς προσῆλθον, ἐρωτῶν εἰ εἰδείη τίνα γνώμην ἔχεις περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος.

γ'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἀδίκως γὰρ ἐγὼ, ὡς ἔοικεν, Ὑσάσπην αἰτιῶμαι. καὶ ὁ Ὑσάσπης εἶπε· ναὶ μὰ Δία, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀδίκως μὲν δή· ἐπειδὴ ἔγωγε καὶ ἀντέλεγον Γαδάτᾳ, ὡς οὐχ οἷόν τέ σοι μένειν, λέγων ὅτι ὁ πατὴρ σε μεταπέμποιτο. καὶ ὁ Κῦρος, τί λέγεις; ἔφη· καὶ τοῦτο σὺ ἐτόλμησας ἐξενεγκεῖν, εἴτ' ἐγὼ ἐβουλόμην, εἴτε μή; μὰ Δί', ἔφη·

Sacam: Gadatam castratum adducebat Hystaspes, orantem Cyrum, vti maneret.

2. Ibi Cyrus, qui Gadatam iam dudum interiisse nosset praemetu, ne exercitus dimitteretur, cum risu ait: Manifesto patet, Gadata, te ab hoc Hystaspa persuasum ea sentire quae dicis. Ibi sublatis ad coelum manibus, Gadatas sancte deierauit, ab Hystaspa sibi haec persuasa non esse, quae sentiret: sed scio futurum, inquit, vt si vos discedatis, meae res prorsus perierint. Propterea, inquit, hunc egomet conueni, vt interrogarem, num sciret, quae tua de copiis dimittendis esset sententia.

3. Et Cyrus inquit: Ergo iniuste in Hystaspen, vti quidem adparet, culpam ego confero. Profecto Cyre, ait Hystaspes, iniuste. Nam equidem Gadatae etiam contradicebam, fieri non posse, vt maneas; quod arcessi te a patre dicerem. Tum Cyrus, quid ais? inquit. Et tu hoc efferre ausus es, siue ego vellem, siue non? Vero, inquit. Nam te supra modum adfectare

ἔφη· ὁρῶ γάρ σε ὑπερεπιθυμοῦντα ἐν Πέρσαις περίβλεπτον περιελθεῖν, καὶ τῷ πατρὶ ἐπιδείξασθαι ἥ ἕκαστα διεπράξω. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, σὺ δὲ οὐκ ἐπιθυμεῖς οἴκαδε ἀπελθεῖν; μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑσάσπης, οὐδὲ ἀπειμί γε, ἀλλὰ μένων στρατηγήσω ἕως ἂν ποιήσω Γαδάταν τυτονὶ δεσπότην τῆς Ἀσσυρίας.

δ'. Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔπαιζον σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους· ἐν δὲ τούτῳ ὁ Κυαξάρης σεμνῶς κεκοσμημένος ἐξῆλθε, καὶ ἐπὶ θρόνου Μηδικοῦ ἐκαθέζετο. ὡς δὲ πάντες συνῆλθον οὓς ἔδει, καὶ σιωπὴ ἐγένετο, Κυαξάρης εἶπεν ὧδε. Ἄνδρες σύμμαχοι, ἴσως ἐπειδὴ παρὼν τυγχάνω, καὶ πρεσβύτερός εἰμι Κύρου, εἰκός με ἄρχειν λόγου. νῦν δ' ἂν μοι δοκεῖ καιρὸς, ἔφη, εἶναι περὶ τούτου διαλέγεσθαι πρῶτον, πότερον στρατεύεσθαι καιρὸς δοκεῖ εἶναι ἔτι, ἢ διαλύειν ἤδη τὴν στρατιάν. λεγέτω δ' ἂν τις, ἔφη, περὶ αὐτοῦ τούτου ἢ γινώσκει.

ε'. Ἐκ τούτου πρῶτος μὲν εἶπεν ὁ Ὑρκάνιος· Ἄνδρες σύμμαχοι, οὐκ οἶδα μὲν ἔγωγε, εἴτι δεῖ λόγων, ὅπου αὐτὰ τὰ ἔργα δεικνύει τὸ κράτιστον. πάντες γὰρ ἐπισάμεθα ὅτι ὁμῶ

sectare video, vt illustris in Persia circumeas, ac patri demonstres, quo pacto singula peregeris. At tu, subiecit Cyrus, non domum redeundi cupidus es? equidem inquit Hystaspas, non discedam; sed heic manens, imperatorio munere fungar, donec hunc Gadatam Assyrii dominum fecero.

4. Huiusmodi quaedam illi dum serio iocarentur, interea Cyaxares augusto cultu ornatus prodiit, inque Medico solio consedit. Quumque iam conuenissent omnes, quos oportebat, et silentium factum esset, Cyaxares in hanc sententiam loquutus est: Quia praesens, socii, et Cyro maior natu sum, par fortassis est me dicendi principium facere. Videtur autem mihi nunc tempus esse, vt de eo primum differamus, vtrum adhuc sit e re nostra, bellum geri, an copias dimitti. De hoc ipso, ait, dicat aliquis sententiam suam.

5. Hinc primus Hyrcanius dixit: Equidem nescio, socii, num verbis sit opus, vbi res ipsae, quod optimum est, demonstrant. Omnes enim intelligimus, plus hostibus

ὁμῶ μένοντες πλείω κακὰ ποιῶμεν τὰς πολεμίους, ἢ πάσχομεν· ὅτε δὲ χωρὶς ἦμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι ἡμῖν ἐχρῶντο ὡς ἐκείνοις ἦν ἥδιστον, ἡμῖν γε μὴν ὡς χαλεπώτατον.

ς'. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδούσιος εἶπεν· ἡμεῖς δὲ τί ἂν λέγοιμεν, ἔφη, περὶ τῶ οἴκαδε ἀπελθόντες ἕκαστοι χωρὶς εἶναι, ὅπου γε καὶ δεῦρο στρατευομένοις, ὡς ἔοικε, χωρίζεσθαι συμφέρει; ἡμεῖς γὰρ ὑπολὺν χρόνον δίχα τῶ ἡμετέρω πλήθους στρατευσάμενοι, δίκην ἔδομεν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε.

ζ'. Ἐπὶ τούτῳ Ἀρταβάζος, ὁ συγγενὴς εἶναι ποτὲ φήσας Κύρῳ, εἶπε τάδε· ἐγὼ δὲ, ἔφη, ὦ Κυαξάρη, τοσοῦτον διαφέρομαι τοῖς πρόσθεν λέγουσιν. οἵτοι μὲν γάρ φασιν, ὅτι δεῖ μένοντας στρατεύεσθαι· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι, ὅτε οἴκοι ἦμην, ἐστρατευόμην. καὶ γὰρ ἐβοήθουν πολλάκις, τῶν ἡμετέρων ἀγομένων, καὶ περὶ τῶν σφετέρων φροντίων, ὡς ἐπιβουλευσομένων, πολλάκις πράγματα εἶχον, φοβούμενός τε καὶ φροντῶν· καὶ ταῦτα ἔπρατ[τον]

hostibus detrimenti nos adferre, si maneamus vna, quam ipsi accipiamus. Quo vero tempore seiuncti eramus inter nos, agebant illi nobiscum, prout ipsis iucundissimum, nobis sane gravissimum erat.

6. Post hunc Cadusius: Nos autem quid dicamus, ait, de eo, vt domum profecti seperatim singuli viuamus, quum ne modo quidem militantibus adhuc, vt adparet, conducat distractio? Nimirum nos Cadusii, quum, non magno temporis spatio, seorsum a copiis vniuersis seiuncti militaremus, poenas dedimus, quemadmodum et vobis constat.

7. Post hunc Artabazus, qui se cognatum Cyri aliquando dixerat, haec protulit: Ego vero hactenus, mi Cyaxares, ab his, qui ante me dixere, dissentio. Aiunt hi, oportere nos heic manentes in expeditione versari: ego autem dico me, quum essem domi, in expeditione versatum esse. Nam persaepe succurrendo ferebam opem, quum res nostrae ferrentur et agerentur, atque etiam pro castellis nostris, vti quibus insidiae struerentur; saepe mihi negotium est exhibitum, quum et metuerem, et in praesidio essem, atque

ἔπρατ]ον τὰ οἰκεῖα δαπανῶν. νῦν δὲ ἔχω μὲν τὰ ἐκείνων φρούρια, καὶ ὑ φοβοῦμαι ἐκείνους, εὐωχοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων, πίνω δὲ τὰ τῶν πολεμίων. ὡς ὧν τὰ μὲν οἴκοι στρατιὰν οὖσαν, τὰ δ' ἐορτήν, ἐμοὶ μὲν ὑ δοκεῖ, ἔφη, διαλύειν τήνδε τὴν πανήγυριν.

η'. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Γωβρύας εἶπεν· ἐγὼ δ', ὦ ἄνδρες σύμμαχοι, μέχρι μὲν τοῦδε ἐπαινῶ τὴν Κύρου δεξιάν· ὑδὲν γὰρ ψεύδεται, ὧν ὑπέσχετο. εἰ δ' ἄπεισιν ἐκ τῆς χώρας, δηλονότι ὁ μὲν Ασσύριος ἀναπαύσεται, ὑ τίνων ποινὰς ὧν τε ὑμᾶς ἐπεχείρησεν ἀδικεῖν, καὶ ὧν ἐμὲ ἐποίησεν· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρει πάλιν ἐκείνῳ δώσω δίκην, ὅτι ὑμῖν φίλος ἐγενόμην.

θ'. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κῦρος εἶπεν· Ω ἄνδρες, ὑδ' ἐμὲ λανθάνει ὅτι ἐὰν διαλύωμεν τὸ στράτευμα, τὰ μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα γίγνοιτο ἂν, τὰ δὲ τῶν πολεμίων πάλιν αὐξήσεται. ὅσοι μὲν γὰρ αὐτῶν ὅπλα ἀφῆνται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται· ὅσοι τε ἵππους ἀπεστέρηνται, ταχὺ πάλιν ἄλλους κτήσονται· ἀντὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων ἕτεροι

idipsum meo sumptu facerem. Nunc et castella eorum teneo, et ipsos non metuo, et de iis quae hostium sunt, tum epulor, tum bibo. Itaque non aliter, ac si vita domestica, militia sit; haec vero militaria, feriae: conuentum hunc equidem frequentissimum minime dimittendum arbitror.

8. Post hunc Gobryas ait: Ego vero, socii, hactenus Cyri dextram laudo. Nihil enim eorum, quae promisit, mentitur. At si ex hac regione discesserit, planum est, Assyrium quietem habiturum, nec poenas earum iniurjarum, quas vobis inferre conatus est, nec illorum, quae in me patrauit, luiturum. Ego autem vicissim ei poenas iterum dabo, quod amicitiae vestrae me adiunxerim.

9. Post omnes hos Cyrus inquit: Nec ego sum nescius, commilitones, si copias dimittamus, nostras quidem imbecilliores futuras, hostium vero res rursus habituras incrementum. Nam quibuscumque ipsorum arma sunt ademta, ii celeriter alia facturi sunt: quicunque spoliati sunt equis, celeriter alios sibi de integro comparabunt: pro interfectis

alii

ἕτεροι καὶ ἐφηβήσωσι καὶ ἐπιγενήσονται· ὥστε οὐδὲ θαυμαστὸν, εἰ ἐν τάχει πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχειν δυνήσονται.

ι. Τί δῆτα ἐγὼ Κυαξάρει λόγον ἐκέλευσα ἐμβαλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εὖ ἴσε, ἔφη, ὅτι φοβούμενος τὸ μέλλον. ὁρῶ γὰρ ἡμῖν ἀντιπάλους προσιόντας, οἷς ἡμεῖς, εἰ ὧδε στρατευσόμεθα, οὐ δυνησόμεθα μάχεσθαι· προσέρχεται μὲν γὰρ δήπου χειμὼν, στέγαι δ' εἰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰσιν, ἀλλὰ μὰ Δία οὐχ ἵπποις, οὐδὲ θεράπουσιν, οὐδὲ τῷ δήμῳ τῶν στρατιωτῶν· ὧν ἄνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα στρατεύεσθαι. τὰ δ' ἐπιτήδεια, ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐληλύθαμεν, ὑφ' ἡμῶν ἀνάλωται· ὅποι δὲ οὐκ ἀφίγμεθα, διὰ τὸ ἡμᾶς φοβεῖσθαι, ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν εἰς ἐρύματα· ὥστε αὐτοὺς μὲν ἔχειν, ἡμᾶς δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. τίς οὖν ἔστω ἀγαθὸς, ἢ τίς ἔστω ἰσχυρὸς, ὃς λιμῷ καὶ ῥίγει δύναιτ' ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι;

ια'. Εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατευσόμεθα, ἐγὼ μέν φημι, χρῆναι ἐκόντας ἡμᾶς καταλῦσαι τὴν στρατιὰν μᾶλλον, ἢ ἄκοντας ὑπ' ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι. εἰ

alii pubescent, et iis nascendo succedent: vt mirum adeo videri non debeat, si celeriter nobis rursum facessere negotia poterunt.

10. Cur igitur ego Cyaxari, vt de dimissione copiarum ad vos referret, auctor fui? Nempe quia quod futurum est, metuo. Video enim tendere aduersum nos eos aduersarios, cum quibus nos, in ista tali militia, dimicare non poterimus. Nam hyems adpetit, ac tametsi tecta nos habeamus, non tamen equis ea, non ministris, non militum vulgo suppetunt: absque quibus sit, bellum hosti facere non poterimus. Commeatus autem iis in locis, in quae nos venimus, a nobismet absumtus est: quo non accessimus, nostri metu in munitiones est conuectus. Itaque hostes hunc habent, neque his eripi a nobis potest. Quis ergo tam fortis est, quis tam robustus, vt aduersus famem et frigus pugnando, bellum gerere possit?

11. Quapropter si hoc modo militaturi sumus, aio nos vltro dimittere potius exercitum, quam inuitos a difficultate rerum profligari debere.

εἰ δὲ βυλόμεθα ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγώ φημι ἔτι χρῆναι ποιεῖν, πειρᾶσθαι ὡς τάχιστα τῶν μὲν ἐκείνων ὀχυρῶν ἡμᾶς· ὡς πλεῖστα παραιρεῖν, ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὡς πλεῖστα ὀχυρὰ ποιεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ταῦτα γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείονα ἕξουσιν ὁπότεροι ἂν πλείω δύνωνται λαμβάνοντες ἀποτίθεσθαι, πολιορκήσονται δὲ ὁπότεροι ἂν ἧσσους ὦσι. νῦν δ' οὐδὲν διαφέρομεν τῶν ἐν πελάγει πλεόντων· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πλέουσι μὲν ἀεί, τὸ δὲ πεπλευσμένον οὐδὲν οἰκειότερον τῇ ἀπλεύστῳ καταλείπουσιν. ἢν δὲ φρούρια ἡμῖν γένηται, ταῦτα δὴ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀλλοτριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δὲ ὑπ' εὐδίας μᾶλλον ἕξει πάντα.

ιϛ'. Ὁ δὲ ἴσως ἄν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόρρω τῆς ἑαυτῶν φρουρεῖν, μηδὲ τοῦτο οἰκνήσητε. ἡμεῖς μὲν γὰρ, ἐπείπερ ὡς οἴκοθεν ἀποδημοῦμεν, φρουρήσειν ὑμῖν ἀναδεχοίμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία τῶν πολεμίων· ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσορα ὑμῖν αὐτοῖς τῆς Ἀσσυρίας, ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε. ἢν γὰρ ἡμεῖς τὰ πλησίον αὐτῶν δυνάμεθα φρουροῦντες

Sin hac in militia perſeuerare volumus, cenſeo ſic nobis agendum eſſe, vt quamprimum loca munita complura hoſtibus adimere conemur, ac nobiſmet complura munire. Nam id ſi fiat, commeatus maiorem habituri ſunt copiam, qui ereptam alteris recondent: et obſidebuntur, qui fuerint ex alterutris inferiores. Iam quidem nihil inter nos et in mari nauigantes, diſcriminis eſt. Quippe nauigant illi quidem ſemper, ſed nihilo magis id quod nauigando confecerunt, ſibi proprium relinquunt, quam quod confectum nauigando non eſt. At ſi caſtella nobis acceſſerint, ab hoſtibus ea regionem alienabunt, et nobis omnia magis erunt in tranquillo.

12. Quod vero nonnulli veſtrum fortaſſe metuerint, ne procul a ſolo patrio collocentur in praeſidiis, id minime vobis formidandum eſt. Nos enim, qui ſic quoque domo peregrinantes abſumus, cuſtodienda recipiemus loca hoſtibus proxima: vos Aſſyriae loca vobis finitima poſſidete et colite. Nam ſi nos ea quae ab ipſis prope abſunt, tueri cuſtodiendo praeſidiis noſtris

φρονοῦντες σώζεσθαι, ἐν πολλῇ ὑμεῖς εἰρήνῃ, οἱ τὰ πρόσω αὐτῶν ἔχοντες, βιοτεύσετε· ἐγὼ γάρ, οἶμαι, δυνήσονται τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν ὄντων κακῶν ἀμελοῦντες τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν.

ιγ'. Ὡς δὲ ταῦτα ἐρρήθη, οἵ τε ἄλλοι πάντες ἀνιστάμενοι συμπροθυμήσεσθαι ταῦτ' ἔφασαν, καὶ Κυαξάρης. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας, καὶ τεῖχος αὐτῶν ἑκάτερος, ἢν ἐπιτρέψωσιν οἱ σύμμαχοι, τειχιεῖσθαι ἔφασαν, ὥστε καὶ ταῦτα φίλια τοῖς συμμάχοις ὑπάρχειν. ὁ δὲ Κῦρος, ἐπεὶ ἑώρα πάντας προθύμους ὄντας πράσσειν ὅσα ἔλεξε, τέλος ἔφη· Εἰ τοίνυν περαίνειν βουλόμεθα ὅσα φαμὲν χρῆναι ποιεῖν, ὡς τάχιστα ἂν δέοι γενέσθαι, μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμίων τείχη, τέκτονας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ὀχυρὰ πυργοῦσθαι. ἐκ τούτου ὑπέσχετο μὲν Κυαξάρης μηχανὴν αὐτὸς ποιησάμενος παρέξειν, ἄλλην δὲ Γαδάτας τε καὶ Γωβρύας, ἄλλην Τιγράνης· ἄλλην δὲ αὐτὸς ὁ Κῦρος ἔφατο πειρᾶσθαι ποιήσασθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, ἐπορίζοντο μὲν μηχανοποιούς, παρεσκευάζοντο δ' ἕκαστοι

nostris poterimus, alta vos in pace, qui loca possidetis procul ab ipsis dissita, victuri estis. Neque enim, vt arbitror, neglectis malis sibi proximis, insidiari vobis procul remotis poterunt.

13. Haec vbi dicta fuerunt, cum alii omnes surgentes, ad ea suas operas et studia promtis animis obtulere, tum etiam Cyaxares. Gadatas vero, et Gobryas, munitionem vterque se extructuros aiebant, si potestatem eius sibi facerent socii; vt etiam illae a sociis essent. Cyrus ergo, quum videret impigre facturos omnes, quaecunque dixisset, tandem ait: Quod si igitur perficere, quaecunque dicimus conficienda esse, animus est; quamprimum confici necesse est: nimirum machinas ad muros hostium demoliendos, et fabros, qui munitiones nobis excitent. Tum vero Cyaxares machinam se fabricaturum et suppeditaturum pollicitus est, aliam Gadatas et Gobryas, aliam Tigranes; aliam Cyrus ipse curaturum se, vti fieret, dixit. Quae vbi decreta essent, machinarum opifices conquirebant, et adparabant singuli, quae ad machinas

ἕκαστοι εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔδει· ἄνδρας δ' ἐπέστησαν, οἳ ἐδόκουν ἐπιτηδειότατοι εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν.

ιδ'. Κῦρος δ', ἐπεὶ ἔγνω ὅτι διατριβὴ ἔσαι ἀμφὶ ταῦτα, ἐκάθισε μὲν τὸ στράτευμα ἔνθα ᾤετο ὑγιεινότατον εἶναι, καὶ εὐπροσοδώτατον ὅσα ἔδει προσκομίζεσθαι· ὅσα τε ἐρυμνότητος προσεδεῖτο, ἐποιήσατο ὡς ἐν ἀσφαλεῖ οἱ ἀεὶ μένοντες εἶεν, εἴποτε καὶ πρόσω τῇ ἰσχύϊ ἀποστρατοπεδεύσαιντο. πρὸς δὲ τούτοις, ἐρωτῶν ἃς ᾤετο μάλιστα εἰδέναι τὴν χώραν, ὁπόθεν ἂν ὡς πλεῖστα ὠφελοῖτο τὸ στράτευμα, ἐξῆγεν ἀεὶ εἰς προνομάς, ἅμα μὲν ὅπως ὁτιπλεῖστα λαμβάνοι τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια, ἅμα δ' ὅπως μᾶλλον ὑγιαίνοιεν καὶ ἰσχύοιεν διαπονούμενοι ταῖς πορείαις, ἅμα δ' ὅπως ἐν ταῖς ἀγωγαῖς τὰς τάξεις ὑπομιμνήσκοιντο.

ιε'. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν· ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ αὐτόμολοι καὶ οἱ ἁλισκόμενοι ταῦτ' ἔλεγον, ὅτι ὁ Ασσύριος οἴχοιτο ἐπὶ Λυδίας, πολλὰ τάλαντα ἀργυρίου καὶ χρυσίου ἄγων, καὶ

chinas requirerentur, praefectis etiam nonnullis operi, qui ad haec curanda maxime viderentur esse idonei.

14. Cyrus vero, quod animadverteret, haec sine mora perfectum non iri; eo loco castra metatus est, quem putabat et saluberrimum esse, et propter illa, quae aduehi oporteret, accessu facillimum: et quaecunque munitionis egebant, sic perficiebat, vt quouis tempore qui remanerent in castris, in tuto essent, quamuis exercitus robur aliquando longius a castris abduceretur. Praeterea interrogans eos, quibus regionem maxime notam arbitrabatur, e quibus locis plurimum emolumenti exercitus capere posset; semper ad quaerendum commeatum educebat, tum vt res exercitui necessarias maxima copia pararet, tum vt rectius valerent, et robusti essent, ex itinerum laboribus; tum etiam vt inter ducendum ordinis seruandi recordarentur.

15. His rebus Cyri occupata erat opera. Ceterum e Babylone transfugae et captiui narrabant, Assyrium in Lydiam multis cum talentis argenti et auri, opibusque

καὶ ἄλλα κτήματα καὶ κόσμον παντοδαπόν. ὁ μὲν οὖν ὄχλος τῶν στρατιωτῶν ὑπελάμβανεν, ὡς ὑπεκτίθοιτο ἤδη τὰ χρήματα φοβούμενος· ὁ δὲ Κῦρος, γιγνώσκων ὅτι οἴχοιτο συσήσων εἴτι δύναιτο ἀντίπαλον, ἑαυτὸν ἀντιπαρεσκευάζετο ἐρρωμένως, ὡς μάχης ἔτι δεῆσον· καὶ ἐξεπίμπλα μὲν τὸ τῶν Περσῶν ἱππικὸν, τὰς μὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τὰς δέ τινας καὶ παρὰ τῶν φίλων λαμβάνων ἵππους. ταῦτα γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχετο, καὶ ἀπεωθεῖτο οὐδέν, ὅτε εἴ τις ὅπλον εὐδίδου καλὸν, ὅτε ἵππον.

ις'. Κατεσκευάζετο δὲ καὶ ἅρματα ἔκ τε τῶν αἰχμαλώτων ἁρμάτων, καὶ ἄλλοθεν ὁπόθεν δύναιτο. καὶ τὴν μὲν Τρωϊκὴν διφρείαν πρόσθεν οὖσαν, καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι νῦν οὖσαν ἁρματηλασίαν κατέλυσε. τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ, καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ασίᾳ, τοῖς ἅρμασιν ὥσπερ ἐχρῶντο, ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. ἔδοξε δ' αὐτῷ, ὃ κράτιστον εἰκὸς ἦν εἶναι τῆς δυνάμεως, ὄντων τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς ἅρμασι,

opibusque aliis, et omnis generis ornamentis, profectum esse. Quamobrem militum vulgus suspicabatur, adductum metu iam pecunias alibi deponendas exportasse. Cyrus vero, qui hominem intelligeret ea de causa discessisse, vt si quos posset, adversarios eis excitaret; etiam ipse praesenti animo se parabat, ad id proelium, quod adhuc pugnandum esset. Explebat quoque Persarum equitatum, partim a captiuis, partim ab amicis acceptis equis. Nam haec ab omnibus admittebat, neque reiiciebat eorum quidquam; siue quis arma ipsi elegantia daret, seu equum.

16. Praeterea currus parabat, cum de iis quos ceperat, tum vndecumque poterat. Ac superiorum quidem temporum agitationem curruum Troianam, et qua hodieque Cyrenaici vtuntur, quadrigis inuehendi rationem sustulit et abrogauit. Nam superioribus saeculis Medi, et Syri, et Arabes, et omnes Asiatici curribus sic vtebantur, vt nunc Cyrenaici. Existimavit autem Cyrus, partem in exercitu eam, quam esse praestantissimam sit verisimile, quum fortissimi quique sint in curribus,

ἅρμασι, τοῦτο ἐν ἀκροβολισῶν μέρει εἶναι, καὶ εἰς τὸ κρατεῖν οὐδὲ μέγα μέρος συμβάλλεσθαι. ἅρματα γὰρ τριακόσια τοὺς μὲν μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵππους δ' ὅτοι χρῶνται διακοσίοις καὶ χιλίοις· ἡνίοχοι δ' αὐτοῖς εἰσὶ μὲν, ὡς εἰκὸς, οἷς μάλιστα πιστεύουσιν οἱ βέλτιστοι, *ἄλλοι δὴ εἰς τριακοσίους· ὅτοι δέ εἰσιν οἳ οὐδ' ὁτιοῦν τοὺς πολεμίους βλάπτουσι.

ιζ'. Ταύτην μὲν οὖν τὴν διφρείαν κατέλυσεν· ἀντὶ δὲ τούτου πολεμιστήρια κατεσκεύασεν ἅρματα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὡς μὴ ῥᾳδίως συντρίβηται, ἄξοσί τε μακροῖς· ἧττον γὰρ ἀνατρέπεται πάντα τὰ πλατέα. τὸν δὲ δίφρον τοῖς ἡνιόχοις ἐποίησεν, ὥσπερ πύργον, ἰσχυρῶν ξύλων. ὕψος δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι τῶν ἀγκώνων τοῦ ἡνιόχου, ὡς δύνωνται ἡνιοχεῖσθαι οἱ ἵπποι ὑπὲρ τῶν δίφρων. τοὺς δ' ἡνιόχους ἐθωράκισε πάντα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν. προσέθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδήρεα ὡς διπήχεα πρὸς τοὺς ἄξονας, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τροχῶν, καὶ ἄλλα κάτω ὑπὸ τῷ ἄξονι εἰς γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλοῦντων εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἅρμασιν. ὡς

ribus, ita velitum vicem explere, neque magnum ad victoriam momentum adferre. Nam trecenti currus, pugnantes quidem ſuppeditant trecentos, equos autem mille ducentos requirunt; ac praeter hos, aurigas habent, vt par eſt, quibus illi optimi in exercitu maxime fidunt, ad trecentos. At hi ſunt ii qui nihil hoſtibus detrimenti adferunt.

17. Hanc igitur curruum agendorum rationem ſuſtulit, proque ea bello aptos currus inſtruit, rotis firmis, ne facile comminuerentur, et axibus longis, quod minus euertantur omnia quae lata ſunt. Sellam vero aurigis ſtruxit, veluti turrim, ex lignis firmis. Atque harum ſellarum altitudo pertinebat ad aurigae cubitos, vt equi ſupra ſellas habenis regi poſſent. Aurigas ipſos totos, exceptis oculis, loricis armauit. Praeterea falces ferreas duum fere cubitorum ad axes, ab vtraque rotarum parte, adpoſuit, et alias infra axem, quae terram reſpicerent: tanquam his in aduerſos cum curribus impetum facturis. Atque

* Expungenda eſſe videntur vocabula ἄλλοι δή.

ὡς δὲ τότε Κῦρος ταῦτα κατεσκεύασεν, ὕτω καὶ ἔτι νῦν τοῖς ἅρμασι χρῶνται καὶ οἱ ἐν τῇ Βασιλέως χώρᾳ. ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ κάμηλοι πολλαὶ παρά τε τῶν φίλων συνειλεγμέναι, καὶ αἰχμάλωτοι πᾶσαι συνηθροισμέναι.

ιή. Καὶ ταῦτα μὲν ὕτως ἐπεραίνετο. βουλόμενος δέ τινα κατάσκοπον πέμψαι ἐπὶ Λυδίας, καὶ μαθεῖν ὅ, τι πράσσει ὁ Ἀσσύριος, ἔδοξεν αὐτῷ ἐπιτήδειος εἶναι Ἀράσπας ἐλθεῖν ἐπὶ τοῦτο, ὁ φυλάττων τὴν καλὴν γυναῖκα. συνεβεβήκει γὰρ τῷ Ἀράσπᾳ τοιάδε· ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς, ἠναγκάσθη προσενεγκεῖν λόγους αὐτῇ περὶ συνουσίας. ἡ δὲ ἀπέφησε μὲν, καὶ ἦν πιστὴ τῷ ἀνδρὶ, καίπερ ἀπόντι· (ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ἰσχυρῶς) ἀ μέντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀράσπου πρὸς τὸν Κῦρον, ὀκνοῦσα συμβαλεῖν φίλους ἄνδρας. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀράσπας δοκῶν ὑπηρετήσειν τῷ τυχεῖν ἀ ἐβούλετο, ἠπείλησε τῇ γυναικὶ, ὅτι εἰ μὴ βούλοιτο ἑκοῦσα, ἄκουσα ποιήσοιτο ταῦτα· ἐκ τούτου ἡ γυνὴ, ὡς ἔδεισε τὴν βίαν, οὐκέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμπει τὸν εὐνοῦχον πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ κελεύει λέξαι ἅπαντα.

ιθ. ο

Atque vt Cyrus id temporis haec inſtituit, ſic etiam hac tempeſtate curribus hiſce vtuntur ii qui regis in ditione degunt. Habebat Cyrus etiam permultas camelos, tum ab amicis collectas, tum omnes illas, quae captae fuerant, congregatas.

18. Et haec quidem ita peragebantur. Quum autem in Lydiam exploratorem quendam mittere vellet, ac quid rerum Aſſyrius ageret, cognoſcere: viſus ei fuit idoneus, qui hanc profectionem ſuſciperet, illius formoſae foeminae cuſtos Araſpas. Nam huic Araſpae huiuſmodi quiddam euenerat. Quum mulieris eius amore captus eſſet, coactus eſt eam adpellare de conſuetudine. Ac negabat quidem illa, viroque ſuo fidem ſeruabat, tametſi abeſſet, quod vehementer eam amaret: non tamen Araſpam apud Cyrum accuſabat, amicos inter ſe committere verita. Sed vbi Araſpas exiſtimans momentum aliquod ſe adlaturum ad hoc, vt ea conſequeretur, quae vellet, mulieri minatus eſt, ni lubens faceret, inuitam eſſe facturam: tum vero mulier vim verita, rem non amplius occultat, ſed ad Cyrum, eunuchum mittit, eique mandat, vt exponat omnia.

19. Cyrus

ιθ'. Ο δ' ὡς ἤκουσεν, ἀναγελάσας ἐπὶ τῷ κρείττονι τὸ ἔρωτος φάσκοντι εἶναι, πέμπει Ἀρταβάζον σὺν τῷ εὐνούχῳ, καὶ κελεύει αὐτῷ εἰπεῖν, βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, πείθειν δὲ εἰ δύναιτο, ὃ τι ἔφη κωλύειν. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἀρταβάζος πρὸς τὸν Ἀράσπαν, ἐλοιδόρησεν αὐτὸν, παρακαταθήκην τε ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀσέβειάν τε αὐτῷ λέγων, ἀδικίαν τε καὶ ἀκράτειαν· ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δ' ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ μή τι καὶ πάθῃ ὑπὸ Κύρου.

κ'. Ο δὲ Κῦρος καταμαθὼν ταῦτα, ἐκάλεσέ τε αὐτὸν, καὶ μόνος μόνῳ ἔλεξεν· ὁρῶ σε, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, φοβούμενόν τε ἐμὲ, καὶ ἐν αἰσχύνῃ δεινῶς ἔχοντα. παῦσαι δὲ τούτων· ἐγὼ γὰρ θεούς τε οἶδα ἀκούων ἔρωτος ἡσσηθέντας, ἀνθρώπους τε οἶδα καὶ μάλα φρονίμους δοκοῦντας εἶναι οἷα πεπόνθασιν ὑπ' ἔρωτος. καὶ αὐτὸς δ' ἐμαυτοῦ κατέγνων μὴ ἂν καρτερῆσαι ὥστε συνὼν καλοῖς ἀμελῆσαι

19. Cyrus vbi rem audiuit, edito risu, quod ab amore se nuper inuictum ille dixerat, Artabazum cum eunucho mittit, et dici Araspae iubet, vim quidem tali foeminae adferri non debere; quominus autem persuadeat, si possit, non se vetare. Et Artabazus, quum ad Araspam veniisset, conuitiis eum insectatus est, quod mulierem illam esse depositum diceret, et ipsum impium, iniurium, intemperantem; adeo quidem, vt Araspes prae dolore multum lacrumarum profunderet, pudore opprimeretur, atque etiam metu exanimaretur, ne quid ipsi grauius a Cyro accideret.

20. Quae vbi Cyrus cognouisset, arcessit eum, et solus cum solo loquitur. Video te, inquit, Araspa, metuere me, et maximo pudore adfici: verum ab his desiste. Nam audio equidem, Deos etiam ab amore victos fuisse; et non ignoro, cuiusmodi ab amore iis etiam hominibus, qui prudentia singulari praediti viderentur, acciderint. Atque etiam ipse de meipso animaduerti, ita me continentem non esse, vt si formosis adsim, ab eis abstinere negligendo

σαι αὐτῶν. καὶ σοὶ δὲ τάτε τῶ πράγματος ἐγὼ αἴτιός εἰμι· ἐγὼ γάρ σε συγκαθεῖρξα τῶτῳ τῷ ἀμάχῳ πράγματι. καὶ ὁ Ἀράσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κῦρε, καὶ ταῦτα ὅμοιος εἶ οἷός περ καὶ τἆλλα, πρᾷός τε καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων· ἐμὲ δ', ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καταδύσι τῷ ἄχει. ὡς γὰρ ὁ θρῶς διῆλθε τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐχθροὶ ἐφήδονταί μοι, οἱ δὲ φίλοι προσιόντες συμβελεύσιν ἐκποδὼν ἔχειν ἐμαυτὸν, μή τι καὶ πάθω ὑπὸ σῶ, ὡς ἠδικηκότος ἐμῶ μεγάλα.

κα'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, εὖ τοίνυν ἴσθι, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτῃ τῇ δόξῃ οἷός τ' εἶ ἐμοί τε ἰσχυρῶς χαρίσασθαι, καὶ τὰς συμμάχας μεγάλα ὠφελῆσαι. εἰ γὰρ γένοιτο, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὅ, τι ἐγώ σοι ἐν καιρῷ ἂν γενοίμην αὖ χρήσιμος. εἰ τοίνυν, ἔφη, προσποιησάμενος ἐμὲ φεύγειν ἐθέλοις εἰς τὰς πολεμίας ἐλθεῖν, οἶμαι ἄν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. ἔγωγε ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων οἶδα ὅτι ὡς σὲ πεφευγὼς λόγον ἂν παρέχοιμι.

do queam. Quin huius ego tibi rei sum auctor, qui te cum illa re inexpugnabili concluserim. Et Araspas sermonem ipsius excipiens: Enimuero tu, Cyre, in his etiam sic te geris, vt in aljis: qui et clemens sis, et delictis humanis ignoscas. Me vero ceteri homines moerore obruunt. Nam ex quo rumor de calamitate mea ditus est, inimici de me voluptatem capiunt, amici me conuenientes, vt e medio me subducam, consulunt; ne quid a te mihi accidat, qui graui sis a me adfectus iniuria.

21. Et Cyrus: Certo scias, inquit, Araspa, posse te per hanc hominum de te opinionem vehementer gratam mihi rem facere, et sociis vtilitates maximas adferre. Vtinam vero fiat, inquit Araspas, vt aliquid ego tibi rursus opportune commodem. Quod si ergo volueris, ait, simulare quasi me fugias, atque ad hostes transire; arbitror fore, vt ab hostibus tibi fides habeatur. Profecto, inquit Araspas, scio futurum equidem, vt etiam per amicos rumor excitetur, quasi te fugerim.

παρέχοιμι. ἔλθοις ἂν τοίνυν, ἔφη, ἡμῖν, πάντα εἰδὼς τὰ τῶν πολεμίων. οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βουλευμάτων κοινωνὸν ἄν σε ποιοῖντο, διὰ τὸ πιστεύειν· ὥστε μηδὲ ἓν σε λεληθέναι ὧν βουλόμεθα εἰδέναι. ὡς πορεύσομαι ἤν, ἔφη, ἤδη νυνί. καὶ γὰρ τοῦτο, ἴσθι, ἐν τῶν πιστῶν ἔσαι, τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ μελλήσοντά τι παθεῖν ἐκπεφευγέναι.

ἦσαν. Ἦ καὶ δυνήσῃ, ἔφη, ἀπολιπεῖν τὴν καλὴν Πάνθειαν; δύο γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, σαφῶς ἔχω ψυχάς. νῦν τοῦτο πεφιλοσόφηκα μετὰ τοῦ ἀδικου σοφιστοῦ τοῦ ἔρωτος. ἡ γὰρ δὴ μία γε οὖσα, ἅμα ἀγαθή τέ ἐστι καὶ κακή, οὐδ' ἅμα καλῶν τε καὶ αἰσχρῶν ἔργων ἐρᾷ, καὶ ταυτὰ ἅμα βούλεταί τε καὶ οὐ βούλεται πράττειν· ἀλλὰ δηλονότι δύο ἐσὸν ψυχά, καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττεται· ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχρὰ ἐπιχειρεῖται. νῦν δὲ, ὡς σε σύμμαχον ἔλαβε, κρατεῖ ἡ ἀγαθὴ καὶ πάνυ πολύ.

κϚ'. Εἰ τοίνυν καὶ σοὶ δοκεῖ πορεύεσθαι, ἔφη ὁ Κῦρος,

fugerim. Itaque nobis redires, ait, rebus omnibus hostium cognitis. Quinetiam arbitror ita tibi fidem habituros, vt et rationum et consiliorum suorum te participem facturi sint: nihil vt adeo latere te possit eorum omnium, quae scire nos cupimus. Proficiscar igitur nunc, inquit Araspas. Nam scire debes, etiam vnum hoc fidei argumentum fore; quod effugisse videbor, ne quid abs te mihi accideret.

An et formosam illam Pantheam relinquere poteris? Duae mihi, Cyre, inquit, liquido sunt animae. Hanc Philosophiam didici modo apud improbum illum magistrum, amorem. Nam vna si esset anima, non et bona simul esset, et mala; neque res pariter honestas et turpes amaret, neque simul eadem et vellet et nollet facere: sed est manifestum, duas esse animas, et vbi sane penes animam bonam imperium est, honestae res suscipiuntur: vbi vero penes malam, res illa turpes adgreditur. Nunc quia te socium et adiutorem nacta est anima bona, potior haec viribus, et longe quidem superior est.

22. Quod si ergo, inquit Cyrus, tibi quoque hoc iter instituendum

ρος, ὧδε χρὴ ποιεῖν, ἵνα κἀκείνοις πιστότερος ἦς· ἐξάγγελλέ τε αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν, ὅτω τε ἐξάγγελλε, ὡς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα ἐμποδὼν μάλις' ἂν εἴη ὧν βέλονται πράττειν. εἴη δ' ἂν ἐμποδὼν, εἰ ἡμᾶς φαίης παρασκευάζεσθαι ἐμβαλεῖν πῃ τῆς ἐκείνων χώρας. ταῦτα γὰρ ἀκούοντες, ἧττον ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοιντο, ἕκαστός τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἴκοι. καὶ μένε, ἔφη, παρ' ἐκείνοις ὁτιπλεῖστον χρόνον. ἃ γὰρ ἂν ποιῶσιν, ὅταν ἐγγύτατα ἡμῶν ὦσι, ταῦτα μάλιστα ἡμῖν καιρὸς εἰδέναι ἔσται. συμβούλευε δ' αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεσθαι ὅπῃ ἂν δοκῇ κράτιστον εἶναι. ὅταν γὰρ σὺ ἀπέλθῃς, εἰδέναι δοκῶν τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναγκαῖον ἅτω τετάχθαι αὐτοῖς. μεταστάσεσθαι γὰρ οἰκήσουσι· καὶ ἤν πῃ ἄλλῃ μετατάττωνται, ἐξ ὑπογύου ταράξονται.

κγ'. Ἀράσπας μὲν δὴ ἅτως ἐξελθὼν, συλλαβὼν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας, καὶ εἰπὼν πρός τινας οἷα ᾤετο συμφέρειν

tuendum videtur: sic erit agendum, vt apud illos etiam maiorem fidem inuenias. Nimirum enuntiato ipsis, quae a nobis gerantur, et quidem sic enuntiato, vt quae abs te dicentur, maximo sint ipsis impedimento ad ea quae facere voluerint. Fuerit autem impedimento, si nos adparatum facere dixeris, vt alicubi agrum ipsorum inuadamus. Nam si haec audient, minus vires vniuersas in vnum locum colligent, metuente quolibet etiam domesticis rebus. Praeterea manebo, inquit, apud ipsos diutissime. Nam maxime nobis opportunum fuerit ea rescire quae facient, vbi proxime a nobis aberunt. Da item consilium, vt, quocunque modo fuerit optimum, aciem instruant. Etenim posteaquam tu discesseris, qui nosse ipsorum aciei structuram videbere, necesse erit, vt eandem ordinum rationem retineant. Nam verebuntur aciem mutare, ac si quo alio modo eam sunt immutaturi, subito perturbabuntur.

23. Hoc modo digressus Araspas, sumtis secum fidissimis famulis, et ad quosdam prolatis iis, qualia maxime profutura

συμφέρειν τῷ πράγματι, ᾤχετο· ἡ δὲ Πάνθεια, ὡς ἤσθετο οἰχόμενον τὸν Ἀράσπαν, πέμψασα πρὸς τὸν Κῦρον, εἶπε· Μὴ λυποῦ, ὦ Κῦρε, ὅτι Ἀράσπας οἴχεται εἰς τοὺς πολεμίους. ἐὰν γὰρ ἐμὲ ἐάσῃς πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα, ἐγώ σοι ἀναδέχομαι ἥξειν πολὺ Ἀράσπου πιστότερόν σοι φίλον, καὶ δύναμιν δὲ οἶδ' ὅτι ὁπόσην ἂν δύνηται ἔχων παρέσται σοι. καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νῦν βασιλεύοντος φίλος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχείρησέ ποτε ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων. ὑβριστὴν δ' ἂν νομίζων αὐτόν, οἶδ' ὅτι ἀσμένως ἂν πρὸς ἄνδρα, οἷος σὺ εἶ, ἀπαλλαγείη.

κδ'. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος κελεύει πέμπειν πρὸς τὸν ἄνδρα· ἡ δ' ἔπεμψεν. ὡς δ' ἔγνω ὁ Ἀβραδάτης τὰ παρὰ τῆς γυναικὸς σύμβολα, καὶ τἄλλα δὲ ἤσθετο ὡς εἶχεν, ἄσμενος πορεύεται πρὸς Κῦρον, ἵππους ἔχων ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους. ὡς δ' ἦν πρὸς τοῖς τῶν Περσῶν σκοποῖς, πέμπει πρὸς τὸν Κῦρον, εἰπὼν ὃς ἦν. ὁ δὲ Κῦρος εὐθὺς ἄγειν κελεύει

negotio putabat, discessit. Quum autem Panthea discessisse Araspam sensisset, mittit ad Cyrum, qui diceret: Ne tibi molestum sit, Cyre, quod Araspas ad hostes transierit. Nam si potestatem mihi feceris mittendi ad maritum meum, recipio tibi, venturum amicum longe Araspa fideliorem: atque etiam scio futurum, vt tibi cum quantis maximis poterit copiis adsit. Nam huius quidem regis, qui modo imperat, pater ei amicus erat; at is, qui iam rerum potitur, etiam conatus est aliquando me ac maritum meum divellere. Quamobrem sat scio, quum ipsum insolenter iniurium esse ducat, lubens ad virum talem, qualis tu es, discesserit.

24. Haec vbi Cyrus audisset, mandat, vt ad maritum mittat: quod quidem ipsa fecit. Quum vero ab vxore signa cognouisset Abradatas, atque etiam animaduerteret, qui ceterarum rerum status esset: lubens ad Cyrum cum duobus circiter equorum millibus profectus est. Ad Persarum vero speculatores vbi peruenisset, mittit ad Cyrum, et quisnam esset significat. Cyrus statim deduci

hominem

κελεύει αὐτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα. ὡς δ' ἰδέτην ἀλλήλους ἡ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτης, ἠσπάσαντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς ἐκ δυσελπίστου. ἐκ τούτου δὴ λέγει ἡ Πάνθεια τῷ Κύρῳ τὴν ὁσιότητα καὶ τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοίκτισιν. ὁ δὲ Ἀβραδάτης ἀκούσας εἶπε· τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν, ὦ Πάνθεια, χάριν Κύρῳ ὑπέρ τε σοῦ καὶ ἐμαυτοῦ ἀποδιδοίην; τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ Πάνθεια, ἢ πειρώμενος ὅμοιος περὶ ἐκεῖνον εἶναι οἷός περ καὶ ἐκεῖνος περὶ σέ;

κέ. Ἐκ τούτου δὴ ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον ὁ Ἀβραδάτης· καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ εἶπεν· ἀνθ' ὧν σὺ εὖ πεποίηκας ἡμᾶς, ὦ Κῦρε, οὐκ ἔχω τί μεῖζον εἴπω, ἢ ὅτι φίλου σοι ἐμαυτὸν δίδωμι καὶ θεράποντα καὶ σύμμαχον· καὶ ὅσα ἂν ὁρῶ σε σπουδάζοντα, συνεργός σοι πειράσομαι γίγνεσθαι ὡς ἂν δύνωμαι κράτιστος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἐγὼ δὲ δέχομαι, καὶ νῦν μέν σε ἀφίημι, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνεῖν· αὖθις δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε καὶ ἐμοῖς φίλοις.

κς'. Ἐκ τούτου ὁρῶν ὁ Ἀβραδάτης σπουδάζοντα τὸν Κῦρον περὶ

hominem ad vxorem iubet. Illi quum se mutuo vidissent, se complexi sunt, vti par erat, ex insperato. Deinde Panthea Cyri pietatem, temperantiam, commiserationem erga se recenset. Quibus Abradatas auditis, ait: Quid igitur faciam, mea Panthea, quo gratiam Cyro, cum tuo tum meo nomine, referam? Quid aliud, inquit Panthea, quam vt perinde erga ipsum te gerere coneris, atque se ipse erga te gessit?

25. Post haec ad Cyrum Abradatas venit: quem vbi conspexit, prehensa ipsius dextra: Pro iis beneficiis, ait, mi Cyre, quibus nos adfeciisti, non habeo quod dicam maius, quam quod amicum me tibi, et ministrum, et socium trado. Cuiuscumque rei studio teneri te videro, in ea conabor operam tibi meam exhibere quam potero praeclarissimam. Et Cyrus: Ego vero accipio, inquit, ac nunc te quidem dimitto, vt cum vxore coenes: deinceps autem tibi etiam meo, cum tuis ac meis amicis, tabernaculo vtendum erit.

26. Secundum haec quum Cyrum Abradatas videret falcato-

περὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρματα καὶ περὶ τὰς τεθωρακισμένας ἵππους τε καὶ ἱππέας, ἐπειρᾶτο συντελεῖν αὐτῷ εἰς τὰ ἑκατὸν ἅρματα ἐκ τῆ ἱππικῆ τῆ ἑαυτῆ, ὅμοια ἐκείνῳ· αὐτὸς δὲ ὡς ἡγησόμενος αὐτῶν ἐπὶ τῆ ἅρματος παρεσκευάζετο. συνεζεύξατο δὲ τὸ ἑαυτῆ ἅρμα τετράρυμόν τε καὶ ἐξ ἵππων ὀκτώ. ἡ δὲ Πάνθεια ἡ γυνὴ αὐτῆ ἐκ τῶν ἑαυτῆς χρημάτων χρυσῆν τε αὐτῷ θώρακα ἐποιήσατο καὶ χρυσῆν κράνος, ὡσαύτως δὲ καὶ περιβραχιόνια· τοὺς δ' ἵππους τῆ ἅρματος χαλκοῖς πᾶσι προβλήμασι κατεσκευάσατο.

κζ'. Ἀβραδάτης μὲν ταῦτα ἔπραττε. Κῦρος δὲ ἰδὼν τὸ τετράρυμον αὐτῆ ἅρμα, κατενόησεν ὡς οἷόν τε εἴη καὶ ὀκτάρυμον ποιήσασθαι, ὥστε ὀκτὼ ζεύγεσι βοῶν ἄγειν τῶν μηχανῶν τὸ κατώτατον οἴκημα. ἦν δὲ τοῦτο τριόργυιον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τοῖς τροχοῖς. τοιοῦτοι δὲ πύργοι σὺν τάξει ἀκολουθοῦντες ἐδόκουν αὐτῷ μεγάλη μὲν ἐπικουρία γενέσθαι τῇ ἑαυτῆ φάλαγγι, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων τάξει. ἐποίησε δὲ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων καὶ περιδρόμους καὶ ἐπάλξεις· ἀνεβίβαζε δὲ ἐπὶ τῶν πύργων ἕκαστον ἄνδρας εἴκοσιν.

κη'. Ἐπεὶ

rum curruum, ac tum equorum, tum equitum loricatorum ſtudio teneri: operam dabat, vt ex equeſtribus copiis ſuis currus centum conficeret, ſimiles ipſius curribus: ac ſeipſum etiam parabat, vt in curru dux eorum eſſet. Iunxit autem currum ſuum ita, vt e temonibus quatuor, et equis octo conſtaret. Vxor vero ipſius Panthea de facultatibus ſuis ei loricam auream, et auream galeam, et tegumenta brachiorum confecit. Equos, quibus vtebatur in curru, totos aereis tegumentis inſtruxit.

27. His ſane rebus Abradatas occupabatur. Cyrus autem currum ipſius cum temonibus quatuor intuitus, animaduertit fieri poſſe currum etiam octo temonum, vt octo boum iugis machinarum infima ſtructura veheretur. Et aberat hic currus cum rotis a terra tribus vlnis. Huiusmodi turres, ſi cum ordinibus ſequerentur, videbantur ei ſimul phalangi ſuae magno adiumento, et hoſtium aciei magno damno futuri. Etiam ſtructuris in hiſce tum circuitus fecit, tum propugnacula; et in turrim quamlibet viginti viros impoſuit.

28. Poſtea

κη'. Επεὶ δὲ πάντα συνεσήκει αὐτῷ τὰ περὶ τὰς πύργας, πεῖραν ἐλάμβανε τῆ ἀγωγίᾳ. καὶ πολὺ ῥᾷον ἦγε τὰ ὀκτὼ ζεύγη τὸν πύργον καὶ τὰς ἐπ' αὐτῷ ἄνδρας, ἢ τὸ σκευοφορικὸν βάρος ἕκαστον τὸ ζεῦγος. σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι καὶ πέντε τάλαντα ἦν ζεύγει· τῆ δὲ πύργῳ, ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς τῶν ξύλων πάχος ἐχόντων καὶ εἴκοσιν ἀνδρῶν καὶ ὅπλων, τούτοις ἐγένετο ἔλαττον ἢ πεντεκαίδεκα τάλαντα ἑκάστῳ ζεύγει τὸ *ἀγώγιον. ὡς δ' ἔγνω εὔπορον ὂσαν τὴν ἀγωγὴν, παρεσκευάζετο ὡς ἅμα ἄξων τὰς πύργας σὺν τῷ στρατεύματι, νομίζων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν, ἅμα σωτηρίαν τε εἶναι καὶ δικαιοσύνην καὶ εὐδαιμονίαν.

ΚΕΦ. β'.

Ηλθον δὲ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ παρὰ τῆ Ινδῆ χρήματα ἄγοντες· καὶ ἀπήγγελλον αὐτῷ, ὅτι ὁ Ινδὸς ἐπιστέλλει τοιάδε· Εγὼ, ὦ Κῦρε, ἥδομαι ὅτι μοι ἐπήγγειλας

28. Postea vero quam omnia, quae ad currus pertinebant, confecta essent; periculum vecturae fecit: et multo facilius octo illa iuga turrim cum impositis ei militibus trahebant, quam iugale vehiculum vnum id onus ferret, quod ei ex impedimentis imponebatur. Nam iugo impedimentorum onus, quod fere talenta quinque ac viginti aequabat, imponi solebat. At quum in turri materia tragicae scenae crassitudinem haberet, et viri essent viginti, et arma: fiebat, vt haec in vnumquodque iugum oneris minus, quam talenta quindecim, conficerent. Postquam animaduertit, nullo negotio currus hos agitari posse; parabat sese, vt turres vna cum exercitu in hostem duceret. Nam in bello captationem conditionis potioris existimabat et salutarem, et iustam, et plenam prosperitatis esse.

CAP. II.

Id temporis etiam illi venere, qui pecuniam ab Indo adferebant; ac renuntiarunt, Indum ei talia quaedam mandare: Gratum mihi est, Cyre, te mihi significasse,

* Τὸ ἀγώγιον, τυτέστι, τὸ ἀγόμενον ἐπὶ τῆς ἁμάξης βάρος. Suid.

γειλας ὧν ἐδέᾳ· καὶ βούλομαί σᾳ ξένος εἶναι, καὶ πέμπω σοι χρήματα· κἂν ἄλλων δέῃ, μεταπέμψᾳ. ἐπέσαλταᾳ δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιεῖν ὅ, τι ἂν σὺ κελεύῃς.

β'. Ακούσας δὲ ὁ Κῦρος εἶπε· κελεύω τοίνυν ὑμᾶς, τοὺς μὲν ἄλλους μένονλας ἐνθα κατεσκηνώκατε, φυλάτλειν τὰ χρήμαλα, καὶ ζῆν ὅπως ὑμῖν ἥδιστόν ἐστι· τρεῖς δέ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τοὺς πολεμίους, ὡς παρὰ τοῦ Ινδοῦ περὶ συμμαχίας, καὶ τὰ ἐκεῖ μαθόντες ὅ, τι ἂν λέγωσί τε καὶ ποιῶσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγείλατε ἐμοί τε καὶ τῷ Ινδῷ. κἂν ταῦτά μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ὑμῖν χάριν εἴσομαι τούτου, ἢ ὅτι χρήματα πάρεσε ἄγοντες. καὶ γὰρ οἱ μὲν δούλοις ἐοικότες κατάσκοποι οὐδὲν ἄλλο δύνανταᾳ εἰδότες ἀπαγγέλλειν, ἢ ὅσα πάντες ἴσασιν· οἱ δὲ τοιοῦτοι οἷοί περ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ βουλεύματα καταμανθάνουσιν.

γ'. Οἱ μὲν δὴ Ινδοὶ, ἀκούσαντες ἡδέως καὶ ξενισθέντες τότε παρὰ Κύρῳ, συσκευασάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο,

cassе, quibus tibi rebus opus esset. Eqnidem mihi tecum hospitii ius esse volo, et pecunias tibi mitto. Quod si aliis tibi sit opus, mitte qui adferant. Praeterea mandatum est iis, qui a me ad te veniunt, vt quidquid tu iusseris, faciant.

2. Quae quum audisset Cyrus: Iubeo igitur, ait, vt alii vestrum iis in tabernaculis heic remaneant, in quae vos recepistis; atque harum pecuniarum custodes sint, et iucundissimam sibi vitam agant: tres autem vestrum ad hostes profecti, quasi adsint ab Indo societatis ineundae gratia, cognitis istic rebus omnibus, quid dicant, quidue faciant, quamprimum et mihi et Indo renuntient. Atque in his si mihi egregiam operam nauabitis, maiores etiam vobis gratias habebo, quam quod pecunias adtuleritis. Nam exploratores seruis similes nihil aliud, quod sciant, renuntiare possunt, quam quae nota sunt vniuersis. At eiusmodi homines, quales vos estis, saepenumero etiam consilia cognoscunt.

3. Quae quum Indi lubenter audiissent, et hospitio tunc a Cyro liberaliter accepti fuissent: paratis rebus suis, postridie proficiscebantur,

ρεύοντο, ὑποσχόμενοι ἢ μὴν καταμαθόντες ὅσα ἂν δύνωνται πλεῖσα ἐκ τῶν πολεμίων, ἥξειν ὡς δυνατὸν τάχιστα. ὁ δὲ Κῦρος τά τε ἄλλα πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάζετο μεγαλοπρεπῶς, ὡς δὴ ἀνὴρ οὐδὲν μικρὸν ὑπονοῶν πράττειν· ἐπεμελεῖτο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ καὶ ἔριν ἐνεβάλλετε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις, ὅπως αὐτοὶ ἕκαστοι φανήσονται καὶ εὐοπλότατοι καὶ ἱππικώτατοι καὶ ἀκοντιστικώτατοι καὶ τοξικώτατοι καὶ φιλοπονώτατοι. ταῦτα δὲ ἐξεργάζετο ἐπί τε τὰς θήρας ἐξάγων, καὶ τιμῶν τοὺς κρατίστους ἑκάστοτε· καὶ τοὺς ἄρχοντας δὲ ὡς εὖ ἐώρα ἐπιμελουμένους τούτου, ὅπως οἱ αὐτῶν κράτιστοι ἔσονται στρατιῶται, καὶ τούτους ἐπαινῶν τε παρώξυνε καὶ χαριζόμενος αὐτοῖς ὅ, τι δύναιτο. εἰ δέ ποτε θυσίαν ποιοῖτο, καὶ ἑορτὴν ἄγοι, καὶ ἐν ταύτῃ ὅσα πολέμου ἕνεκα μελετῶσιν οἱ ἄνθρωποι, πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει, καὶ ἆθλα τοῖς νικῶσι μεγαλοπρεπῶς ἐδίδου, καὶ ἦν πολλὴ εὐθυμία ἐν τῷ στρατεύματι.

δ'. Τῷ

ficiscebantur, sancte polliciti se, vbi de hostibus, quantum maxime liceret, didicissent, quam fieri posset celerrime redituros. Et Cyrus cum alia parabat ad pugnam magnifice, vt erat sane vir talis, qui nihil exiguum gerere cogitaret; tum non solum ea curabat, quae socii censuissent, sed etiam contentionem inter amicos excitabat, vt armati singuli pulcherrime, et equitandi, iacula vibrandi, sagittis feriendi peritissimi, laborumque patientissimi conspicerentur. Atque haec effecit, tum ad venationes eos educendo, tum praestantissimos vbique praemiis et honoribus ornando. Quin et praefectos, quos videret studiose operam dare, vt milites ipsorum quam optimi essent, partim collaudando excitabat, partim eis gratificando, quacumque in re posset. Quod si rem sacram aliquando faceret, festumue diem ageret: tum quoque de iis omnibus, quae homines belli causa exercent, ludos et certamina instituebat, et praemia victoribus magnifice largiebatur: vt multa iam in exercitu esset hilaritas.

δ'. Τῷ δὲ Κύρῳ σχεδόν τι ἤδη ἀποτετελεσμένα ἦν, ὁπόσα ἐβούλετο ἔχων στρατεύεσθαι, πλὴν τῶν μηχανῶν. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἔκπλεῳ ἤδη ἦσαν εἰς τὰς μυρίας· καὶ τὰ ἅρματα τὰ δρεπανηφόρα, ἃ τε αὐτὸς κατεσκεύασεν, ἔκπλεα ἤδη ἦν εἰς τὰ ἑκατόν· ἃ τε Ἀβραδάτης ὁ Σούσιος ἐπεχείρησε καλασκευάζειν ὅμοια τοῖς Κύρου, καὶ ταῦτα ἔκπλεα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ τὰ Μηδικὰ δὲ ἅρματα ἐπεπείκει Κῦρος Κυαξάρην εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦτον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωϊκῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας· καὶ ἔκπλεα καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους δὲ ἐκτεταγμένοι ἦσαν ἄνδρες δύο ἐφ' ἑκάστην τοξόται. καὶ ὁ μὲν πλεῖστος στρατὸς οὕτως εἶχε τὴν γνώμην, ὡς ἤδη παντελῶς κεκρατηκὼς, καὶ οὐδὲν ὂν τὰ τῶν πολεμίων.

ε'. Ἐπεὶ δὲ οὕτω διακειμένων ἦλθον οἱ Ἰνδοὶ ἐκ τῶν πολεμίων, οὓς ἐπεπόμφει Κῦρος ἐπὶ καλασκοπῇ, καὶ ἔλεγον, ὅτι Κροῖσος μὲν ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς πάντων ἠρημένος εἴη τῶν πολεμίων, δεδογμένον δ' εἴη πᾶσι τοῖς συμμάχοις βασιλεῦσι πάσῃ δυνάμει ἕπασον παρεῖναι, χρήματα δὲ εἰσφέρειν

4. Erant autem Cyro perfecta propemodum omnia, quibus ad expeditionem erat vsurus, extra machinas. Nam Persicorum equitum numerus ad decem millia plene iam excreuerat, et falcati currus, quos ipse parauerat, prope centum erant confecti; et totidem alii, quos Abradates ille Susius Cyri curribus similes parandos susceperat. Etiam Cyaxari Cyrus auctor fuerat, vt currus Medicos ad eundem modum ex Troiana Libycaque curruum forma immutaret; qui et ipsi numerum ad centum alios plenum habebant. Praeterea delecti erant pro camelis milites, in singulos duo sagittarii. Maxima vero pars exercitus hoc erat animo, quasi qui omnino iam vicissent, et quasi hostium adparatus nullius essent momenti.

5. Quum autem illis sic adfectis, Indi ab hostibus rediissent, quos speculandi causa Cyrus miserat; ac dicerent, Croesum lectum esse ducem et imperatorem omnium hostium: et decretum, vt omnes reges socii, suis quisque cum copiis vniuersis, adessent: vt maximam pecuniae summam conferrent,

φέρειν πάμπολλα, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθαρνεῖς ὃς δύναιντο, καὶ δωρεμένους οἷς δέοι· ἤδη δὲ καὶ μεμισθωμένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρᾳκῶν μαχαιροφόρους, Αἰγυπτίους δὲ προσπλεῖν· καὶ ἀριθμὸν ἔλεγον εἰς δώδεκα μυριάδας σὺν ἀσπίσι ταῖς ποδήρεσι, καὶ δόρασι μεγάλοις, οἷά περ καὶ νῦν ἔχουσι, καὶ κοπίσι· προσπλεῖν δὲ καὶ Κυπρίων στράτευμα ἔτι, παρεῖναι δὲ ἤδη καὶ Κίλικας πάντας καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους, καὶ Λυκάονας καὶ Παφλαγόνας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀραβίους καὶ Φοίνικας καὶ σὺν τῷ Βαβυλῶνος ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἴωνας δὲ καὶ Αἰολέας, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐποικοῦντας σὺν Κροίσῳ ἠναγκάσθαι ἕπεσθαι· πεπομφέναι δὲ Κροῖσον καὶ εἰς Λακεδαίμονα περὶ συμμαχίας· συλλέγεσθαι δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ τὸν Πακτωλὸν ποταμόν, προϊέναι δὲ μέλλειν αὐτοὺς εἰς Θύβαρρα, (ἔνθα καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν ὑπὸ βασιλέα βαρβάρων τῆς κάτω Συρίας) καὶ ἀγορὰν πᾶσι παρηγγέλθαι ἐνταῦθα κομίζειν· σχεδὸν δὲ τούτοις

conferrent, impendendam partim ad conducendos milites, quoscunque possent, partim ad danda munera, quibus oporteret: praeterea conductos iam permultos esse Thracas, qui machaeras gestarent: Aegyptios nauigiis aduehi, quos aiebant esse numero ad centum viginti millia, cum scutis ad pedes vsque pertinentibus, hastisque magnis, quales nunc etiam habent, et copidibus: Cypriorum quoque copias nauigiis aduehi, iamque adesse Cilicas omnes, et Phrygas vtrosque, et Lycaonas, et Paphlagonas, et Cappadoces, et Arabes, et Phoenices, et cum Babylonio rege Assyrios, et Iones, et Aeolenses, propeque Graecos omnes Asiam incolentes, Croesum sequi coactos esse; et eundem societatis ineundae causa legatos etiam Lacedaemonem misisse: exercitum ipsum propter Pactolum amnem cogi, ac progressuros deinde versus Thybarra, vbi nunc quoque barbari Syriae inferioris incolae, qui regis imperio continentur, cogi solent: omnibusque denuntiatum esse, vt rerum venalium forum eo conferrent: eadem prope

captiui

τούτοις ταυτὰ ἔλεγον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι· (ἐπεμελεῖτο γὰρ ὁ Κῦρος, ὅπως ἁλίσκοιντο παρ' ὧν ἔμελλε πεύσεσθαί τι· ἔπεμπε δὲ καὶ δούλοις ἐοικότας κατασκόπους, ὡς αὐτομόλους.)

ϛ'. Ὡς δὴ ἤκουσε ταῦτα ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου, ἐν φροντίδι τε ἕκαστος ἐγίγνετο, ὥσπερ εἰκὸς, ἡσυχαίτεροί τε ἢ ὡς εἰώθασι διεφοίτων, φαιδροί τε οἱ πολλοὶ δὴ πάνυ ἐφαίνοντο, ἐκυκλοῦντό τε, καὶ μεσαὶ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων περὶ τούτων, καὶ διαλεγομένων. ὡς δὲ ἤθετο ὁ Κῦρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ στρατιᾷ, συγκαλεῖ τούς τε ἄρχοντας τῶν στρατευμάτων, καὶ πάντας ὁπόσων ἀθυμούντων βλάβη ἐδόκει τις γίγνεσθαι, καὶ προθυμουμένων ὠφέλεια. προεῖπε δὲ τοῖς ὑπηρέταις, καὶ ἄλλος εἴ τις βούλοιτο τῶν ὁπλοφόρων προσίσασθαι ἀκουσόμενος τῶν λόγων, μὴ κωλύειν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε·

ζ'. Ἄνδρες σύμμαχοι, ἐγώ τοι ὑμᾶς συνεκάλεσα, ἰδών τινας ὑμῶν, ἐπεὶ αἱ ἀγγελίαι ἦλθον ἐκ τῶν πολεμίων,

captiui etiam dicebant: (dabat enim operam Cyrus, vt caperentur aliqui, de quibus nonnihil exquirere posset, atque etiam mittebat exploratores, seruorum specie, quasi si transfugae essent.)

6. Haec igitur quum Cyri exercitus audiisset, et sollicitus esse quisque coepit, vti consentaneum erat; et incedebant maiori cum silentio, quam consueuissent; magnaque pars eorum non admodum hilaris cernebatur. Praeterea in circulis congregabantur, et omnia plena erant interrogantium de his rebus, et colloquentium. Cyrus, vbi metum peruagari exercitum animaduertit: tum copiarum praefectos conuocat, tum eos omnes, qui si deiectis essent animis, damnum; si alacribus, vtilitatem adlaturi viderentur. Praedixit etiam adparitoribus, vt si quis alius quoque grauis armaturae militum adstare vellet, hanc orationem auditurus, ne prohiberent. Vbi conueniissent, in hanc sententiam loquutus est.

7. Conuocaui ego vos, socii, quia nonnullos vestrum video, posteaquam ab hostibus venere nuntii,

λεμίων, πάνυ ἐοικότας πεφοβημένοις ἀνθρώποις. δοκεῖ γάρ μοι θαυμαστὸν εἶναι, εἴ τις ὑμῶν, ὅτι μὲν οἱ πολέμιοι λέγονται συλλέγεσθαι, δέδοικεν, ὅτι δὲ ἡμεῖς πολὺ μὲν πλείους συνειλέγμεθα νῦν, ἢ ὅτε ἐνικῶμεν ἐκείνους, πολὺ δὲ ἄμεινον σὺν θεῷ παρεσκευάσμεθα νῦν, ἢ πρόσθεν· ταῦτα δὴ ὁρῶντες ὑ θαρρεῖτε; ὦ πρὸς θεῶν, ἔφη, τί δῆτ' ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν δεδοικότες, εἰ ἤγγελλόν τινες τὰ παρ' ἡμῖν νῦν ὄντα, ταῦτα ἀντίπαλα ἡμῖν προσιόντα; καὶ πρῶτον μὲν ἡκούετε, ἔφη, ὅτι οἱ πρόσθεν νικήσαντες ἡμᾶς, ὅτοι πάλιν ἔρχονται, ἔχοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἥν ποτε νίκην ἐκτήσαντο· ἔπειτα δὲ, οἱ τότε ἐκκόψαντες τῶν τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν τὰς ἀκροβολίσεις, νῦν ὅτοι ἔρχονται, καὶ ἄλλοι ὅμοιοι τούτοις πολλαπλάσιοι· ἔπειτα δὲ ὥσπερ ὅτοι ὁπλισάμενοι τοὺς πεζοὺς τότε ἐνίκων, νῦν ὅτως καὶ οἱ ἱππεῖς αὐτῶν παρεσκευασμένοι πρὸς τοὺς ἱππέας προσέρχονται· καὶ τὰ μὲν τόξα καὶ ἀκόντια ἀποδεδοκιμάκασι, παλτὸν δὲ ἓν ἰσχυρότερον ἕκαστος λαβὼν, προσελαύνειν διανενόηται, ὡς ἐκ χειρὸς

nuntii, similimos esse hominibus perterritis. Equidem miror, quemquam vestrum formidine corripi, quia dicantur hostes colligi: quod vero multo maiore numero nos iam collecti sumus, quam id temporis, quum eos vinceremus; et multo nunc Dei ope, quam antea, melius instructi, haec videntes non estis bono animo? Dii immortales, ait, quid facturi tandem fuissetis, qui iam metu estis perculsi, si qui nuntium adtulissent, quae nunc apud nos sunt, haec nobis aduersa adventare? si primum audiretis, (inquit) eos, qui prius nos vicissent, rursum venire, ac victoriam in animis habere, quam aliquando adepti essent: deinde eos, qui tum et sagittariorum, et iaculatorum velitationes fregissent, nunc aduenire cum aliis sibi similibus multo pluribus? Praeterea quemadmodum hi tunc armati vicissent pedites, sic nunc equites ipsorum instructos, ad equites accedere: reiectisque arcubus et iaculis, et accepto quemque pilo vno, eoque firmiore, apud animum statuisse adequitare, vt comi-

nus

ρὸς τὴν μάχην ποιησόμενος· ἔτι δὲ ἅρματα ἔρχεται, ἃ οὐχ ὅπως ἐπὶ ξύλον, ὥσπερ πρόσθεν ἀποσφαντα ὡς εἰς φυγήν, ἀλλ' οἵ τε ἵπποι εἰσὶ κατατεθωρακισμένοι οἱ ἐν τοῖς ἅρμασιν, οἵ τε ἡνίοχοι ἐν πύργοις ἑστᾶσι ξυλίνοις, τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα συνεσεγασμένοι θώραξι καὶ κράνεσι· δρέπανά τε σιδηρᾶ περὶ τοῖς ἄξοσι προσήρμοσται, ὡς ἐλῶντες καὶ ὅτι εὐθὺς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐναντίων· πρὸς δ' ἔτι κάμηλοί εἰσιν αὐτοῖς, ἐφ' ὧν προσελῶσιν, ὧν μίαν ἑκάστην ἑκατὸν ἵπποι οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἰδόντες· ἔτι δὲ πύργους ἔχοντες προσίασιν, ἀφ' ὧν τοῖς μὲν αὐτῶν ἀρήξουσιν, ὑμᾶς δὲ βάλλοντες κωλύσουσιν ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μάχεσθαι.

Εἰ δή ταῦτα ἤγγελλέ τις ὑμῖν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντα, οἱ νῦν φοβούμενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὁπότε ἀπαγγελλομένων, ὅτι Κροῖσος μὲν ἥρηται τοῖς πολεμίοις στρατηγὸς, ὃς τοσούτῳ Σύρων κακίων ἐγένετο, ὅσῳ Σύροι μὲν μάχῃ ἡττηθέντες ἔφυγον, Κροῖσος δὲ ἰδὼν ἡττημένους, ἀντὶ τοῦ ἀρήγειν τοῖς συμμάχοις, φεύγων ᾤχετο; ἔπειτα δὲ διαγγέλλεται δήπου, ὅτι αὐτοὶ μὲν οἱ πολέμιοι οὐχ ἱκανοὶ ἡγοῦνται

nus pugnam ineat? Venire item currus, qui non ita conſtituendi ſint auerſi velut ad fugam, ſicut prius: ſed tum equos in curribus cataphractos eſſe, tum aurigas in turribus ligneis ſtare, quorum partes corporis eminentes omnes loricis ac galeis tectae ſint: et falces ferreas ad axes aptatas eſſe, quo et illi ſtatim in aduerſariorum ordines impetum faciant. Praeter haec habere ipſos, camelos, quibus aduehantur, quorum vnum vel centum equi videre non ſuſtineant. Aduentare item eos cum turribus, de quibus ſint opem laturi ſuis, et vos eiaculando impedituri, quominus in planitie dimicetis?

Haec igitur ſi quis vobis, qui iam in metu eſtis, nuntiaret hoſtibus adeſſe, quid facturi eſſetis? quando iam adeo perturbamini adlatis nuntiis, quod Croeſum hoſtes imperatorem legerint, qui tanto Syris imbellior fuit, vt quum Syri proelio victi fugerent, ipſe victos eſſe videns, quibus opem, vt ſociis, ferre debebat, fuga ſe ſubduceret? Deinde nuntiatur ſane, hoſtes ipſos ſe non idoneos ac pares arbitrari, qui

nobiſcum

τιμᾶ ἡμῖν εἶναι μάχεσθαι, ἄλλους δὲ μισθῶνται ὡς ἄμεινον μαχομένους ὑπὲρ σφῶν, ἢ αὐτοί. εἰ μέντοι τισὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ὄντα δεινὰ δοκεῖ εἶναι, τὰ δὲ ἡμέτερα φαῦλα, τούτους ἐγὼ φημι χρῆναι, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι εἰς τοὺς ἐναντίους. πολὺ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἂν ἡμᾶς ὠφελοῖεν ἢ παρόντες.

η. Ἐπεὶ ταῦτα εἶπεν ὁ Κῦρος, ἀνέστη Χρυσάντας ὁ Πέρσης, καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ω Κῦρε, μὴ θαύμαζε εἴ τινες ἐσκυθρώπασαν ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων· οὐ γὰρ φοβηθέντες οὕτω διετέθησαν, ἀλλ' ἀχθεσθέντες. ὥσπερ γε, ἔφη, εἴ τινων βλομένων τε καὶ οἰομένων ἤδη ἀριστήσειν, ἐξαγγελθείη τι ἔργον, ὃ ἀνάγκη εἴη πρὸ τοῦ ἀρίστου ἐξεργάσασθαι, οὐδεὶς ἂν, οἶμαι, ἡσθείη τοῦτο ἀκούσας· οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἤδη οἰόμενοι πλουτήσειν, ἐπεὶ ἠκούσαμεν ὅτι ἐσί τι λοιπὸν ἔργον, ὃ δεῖ ἐξεργάσασθαι, συνεσκυθρωπάσαμεν, οὐ φοβούμενοι, ἀλλὰ πεποιῆσθαι ἂν ἤδη καὶ τοῦτο βλόμενοι. ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ οὐ περὶ Συρίας μόνον ἀγωνιούμεθα,

nobiſcum pugnent, ſed alios conducere, quaſi pro eis melius illi proeliaturi ſint, quam ipſimet. Haec igitur quum ita ſe habeant, ſi quibus terribilia videntur eſſe, noſtra vero futilia: hos equidem aio, milites, ad hoſtes ablegandos eſſe. Nam multo magis nobis proſuerint, ſi cum illis ſint, quam ſi nobis adſint.

8. Poſteaquam haec Cyrus protulit, Chryſantas ille Perſa ſurgens, hoc modo loquutus eſt: Ne tibi mirum ſit, mi Cyre, quoſdam, auditis hiſce, quae nuntiantur, triſtes viſos eſſe: quippe non eo ſic adfecti fuere, quaſi metu percellerentur; ſed propter indignationem. Perinde ac, inquit, ſi aliquibus iam et prandere cupientibus, et exiſtimantibus id futurum, opus aliquod denuntietur, quod neceſſe ſit ante prandium abſolvi: neminem, opinor, hoc audito delectatum iri. Sic nos etiam, qui fore putabamus, vt opes conſequeremur, poſteaquam inaudiuimus, reſtare quoddam opus, quod abſoluendum ſit; vultus noſtros contraximus, non qui metu percelleremur, ſed illud etiam vellemus effectum eſſe. Verumenimvero quia non de Syria ſolum dimicabimus,

ἀγωνιώμεθα, ὅπως σῖτος πολὺς, καὶ πρόβατά ἐστι, καὶ φοίνικες οἱ καρποφόροι· ἀλλὰ καὶ περὶ Λυδίας, ἔνθα πολὺς μὲν οἶνος, πολλαὶ δὲ σῦκα, πολὺ δὲ ἔλαιον, θάλατ]α δὲ προσκλύζει, καθ' ἣν πλείω ἔρχεται ἢ ὅσα τις ἑώρακεν ἀγαθά· ταῦτα, ἔφη, ἐννοούμενοι, οὐκέτι ἀχθόμεθα, ἀλλὰ θαρρῶμεν ὡς μάλιστα, ἵνα θᾶ]ον καὶ τούτων τῶν Λυδίων ἀγαθῶν ἀπολαύσωμεν.

θ'. Ο μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμαχοι πάντες ἥδησάν τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπήνεσαν. καὶ μὲν δὴ, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ ἄνδρες, δοκεῖ μοι καὶ ἰέναι ἐπ' αὐτοὺς ὡς τάχιστα· ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὺς φθάσωμεν ἀφικόμενοι, ἢν δυνώμεθα, ὅπως τὰ ἐπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγεται· ἔπειτα δὲ ὅσῳ ἂν θᾶττον ἴωμεν, τοσούτῳ μείω μὲν τὰ παρόντα αὐτοῖς εὑρήσομεν, πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. ἐγὼ μὲν δὴ οὕτω λέγω. εἰ δέ τις ἄλλως πως γιγνώσκει ἢ ἀσφαλέστερον εἶναι, ἢ ῥᾷον ἡμῖν, διδασκέτω. ἐπεὶ δὲ συνηγόρευον μὲν πολλοὶ ὡς χρεὼν εἴη ὁτιτάχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀντέλεγε δὲ οὐδείς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος ἤρχετο λόγου τοιῶνδε·

ί. Ανδρες

dimicabimus, quae et frumenti, et pecudum, et palmarum feracium copiam habet; sed etiam de Lydia, in qua vini, ficorum, olei magna est copia, et quam mare adluit, quo bona plura, quam quisquam viderit, aduehuntur: haec, inquit, cogitantes, non iam amplius indignamur, sed quammaxime confirmatis animis sumus, vt quamprimum etiam istis Lydiae bonis fruamur.

9. Haec illius verba fuerunt: quibus vniuersi socii delectati, eadem comprobarunt. Et Cyrus: Equidem, ait, arbitror, quam celerrime aduersus eos pergendum esse; vt primum ipsos eo veniendo anteuertamus, si quidem poterimus, vbi commeatum colligunt. Deinde quanto celerius iuerimus, tanto pauciora in promptu habebunt, ac plura desiderabunt. Equidem ita censeo. Quod si quis vel tutius, vel facilius aliquid alia ratione facturos nos sentit, sane id doceat. Quum autem multi sententiis et ipsi dictis ostenderent, necessarium esse, vt quamprimum in hostem pergerent, ac nemo contradiceret; tum vero Cyrus huiusmodi orationem est orsus:

10. Iam

ί. Ανδρες σύμμαχοι, αἱ μὲν ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ ὅπλα, οἷς δεήσει χρῆσθαι, ἐκ πολλοῦ ἡμῖν σὺν Θεῷ παρεσκεύασται· νῦν δὲ τὰ ἐπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐτοῖς τε ἡμῖν, καὶ ὁπόσοις τετράποσι χρώμεθα, μὴ μεῖον εἴκοσιν ἡμερῶν. ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὑρίσκω, πλειόνων ἢ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν ἐσομένην ὁδὸν, ἐν ᾗ οὐδὲν εὑρήσομεν τῶν ἐπιτηδείων. ἀνεσκευάσθαι γὰρ, τὰ μὲν ὑφ' ἡμῶν, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅσα ἐδύναντο. συσκευάζεσθαι δὲν χρὴ σῖτον μὲν ἱκανόν· (ἄνευ γὰρ τούτου οὔτε μάχεσθαι οὔτε ζῆν δυναίμεθα ἄν) οἶνον δὲ τοσοῦτον χρὴ ἔχειν ἕκαστον, ὅσος ἱκανὸς ἔσται ἐθίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς ὑδροποτεῖν. πολλὴ γάρ ἐστι τῆς ὁδοῦ ἄοινος, εἰς ἣν οὐδ' ἂν πάνυ πολὺν οἶνον συσκευασώμεθα, διαρκέσει. ὡς ἂν μὴ ἐξαπίνης ἄοινοι γενόμενοι νοσήματι περιπίπτωμεν, ὧδε χρὴ ποιεῖν· ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ νῦν εὐθὺς ἀρχώμεθα πίνειν ὕδωρ.

ιά. Τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες οὐ πολὺ μεταβαλοῦμεν. καὶ γὰρ ὅστις

10. Iam dudum, ſocii, tum animi, tum corpora, tum arma, quibus vtendum erit, ope Dei nobis parata ſunt. Nunc vero commeatus ad iter comportandus eſt, et nobis ipſis, et quibuſcunque vtimur quadrupedibus: iſque non minor quam viginti dierum. Etenim ratiocinando reperio, nos plurium quam quindecim dierum viam habituros, in qua nihil commeatus inueniemus. Nam quaecta ſunt partim a nobis, partim ab hoſtibus, quaecunque potuerunt. Quamobrem conſaſari neceſſe eſt, quantum ſatis ſit cibi; (nam abſque hoc nec proeliari, nec viuere poſſimus) et vini tantum habere quemvis oportet, quantum ſatis fuerit ad conſuefaciendum nos, vt aquam bibamus. Nam pleraque viae pars vino caret, in quam ſi vel plurimum vini comportemus, non tamen illud ſuffecerit. Quare ne, ſi ſubito vinum nos deficiat, in morbos incidamus, ſic faciendum erit: ad cibum iam ſtatim aquam bibere incipiamus.

Nam id ſi modo fecerimus, mutationem non magnam ſentiemus. Etenim quicumque

ὅσις ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμιγμένην ἀεὶ τὴν μάζαν ἐσθίει· καὶ ὅσις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον. καὶ τὰ ἑφθὰ δὲ πάντα μεθ' ὕδατος τῷ πλείστῳ ἐσκεύασαι. μετὰ δὲ τὸν σῖτον εἰ οἶνον ἐπιπίνοιμεν, οὐδὲν μεῖον ἔχουσα ἡ ψυχὴ ἀναπαύσεται. ἔπειτα δὲ καὶ τῷ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀφαιρεῖν χρὴ, ἕως ἂν μάθωμεν ὑδροπόται γενόμενοι. ἡ γὰρ κατὰ μικρὸν μετάλλαξις πᾶσαν ποιεῖ φύσιν ὑποφέρειν τὰς μεταβολάς· διδάσκει δὲ καὶ ὁ Θεὸς, ἀπάγων ἡμᾶς κατὰ μικρὸν ἔκ τε τῷ χειμῶνος εἰς τὸ ἀνέχεσθαι ἰσχυρὰ θάλπη, καὶ ἐκ τῷ θάλπους εἰς τὸν ἰσχυρὸν χειμῶνα· ὃν χρὴ μιμουμένους, εἰς ὃ δεῖ ἐλθεῖν προειθισμένους ἡμᾶς ἀφικνεῖσθαι.

Καὶ τὸ τῶν στρωμάτων δὲ βάρος εἰς τὰ ἐπιτήδεια καταδαπανᾶτε. τὰ μὲν γὰρ ἐπιτήδεια περιτρεύοντα οὐκ ἄχρηστα ἔσαι· στρωμάτων δὲ ἐνδεηθέντες μὴ δείσητε, ὡς οὐχ ἡδέως καθευδήσετε· εἰ δὲ μὴ, ἐμὲ αἰτιᾶσθε. ἐσθὴς μέντοι ὅτῳ ἐστὶν ἀφθονωτέρα παρῇσα, πολλὰ καὶ ὑγιαίνοντι καὶ κάμνοντι ἐπικουρεῖ. ὅψα δὲ χρὴ συνεσκευάσθαι, ὅσα

polenta veſcitur, is ſemper offam aqua miſtam; qui pane, aqua ſubactum panem comedit. Quin et elixa omnia multa cum aqua parantur. Poſt cibum vero ſi vini potus accedat, nihilo deterius habens animus adquieſcet. Deinde vinum etiam illud imminui debebit, quod a coena ſumitur, donec conſuefaciendo aquam bibere poſſimus. Nam quae mutatio paullatim declinando fit, ea facit, vt quaelibet natura mutationes ferat: quod quidem Deus ipſe nos docet, qui paullatim ab hyeme nos ad perferendum vehementes calores abducit, et ab aeſtu ad acrem hyemem: quem imitando, peruenire ad id, quod neceſſe eſt, iam ante conſuefacti, debemus.

Quin et ſtragulorum pondus in res neceſſarias inſumite. Neceſſaria enim ſi ſuperſint, non erunt inutilia; at ſtragula ſi vobis deſint, metuendum non erit, quin ſuauiter dormituri ſitis: ſin minus, me culpate. Veſtis tamen, cui ſit abundantior, permultum et recte valenti et aegrotanti prodeſt. Obſonia conuaſanda ſunt, quaecum-

ὅσα ἐστὶν ὀξέα ἐπιπλεῖσον, καὶ δριμέα, καὶ ἁλμυρά. ταῦτα γὰρ ἐπὶ σῖτόν τε ἄγει, καὶ ἐπιπλεῖσον ἀρκεῖ. ὅταν δ' ἐκβαίνωμεν εἰς ἀκέραια, ὅπου ἡμᾶς εἰκὸς ἤδη σῖτον λαμβάνειν, χειρομύλας χρὴ αὐτόθεν παρασκευάσασθαι, αἷς σιτοποιησόμεθα. τοῦτο γὰρ κεφότατον τῶν σιτοποιικῶν ὀργάνων. συνεσκευάσθαι δὲ χρὴ καὶ ὧν ἀσθενοῦντες δέονται ἄνθρωποι. τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος μικρότατος, ἢν δὲ τύχη τοιάδε γένηται, μάλιστα δεήσει.

Ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἱμάντας. τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ ἀνθρώποις καὶ ἵπποις ἱμᾶσιν ἥρτηνται· ὧν κατατριβομένων καὶ καταῤῥηγνυμένων ἀνάγκη ἀργεῖν, ἢν μή τις ἔχῃ περιζυγά. ὅσις δὲ πεπαίδευται καὶ παλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι. ἀγαθὸν δὲ καὶ ῥίνην φέρεσθαι· ὁ γὰρ λόγχην ἀκονῶν, ἐκεῖνος καὶ τὴν ψυχήν τι παρακονᾷ. ἔπεσι γάρ τις αἰσχύνη, λόγχην ἀκονῶντα κακὸν εἶναι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ξύλα περίπλεα καὶ

quaecumque plurimum acida, et acria, et salsa fuerint. Nam haec ad cibum inuitant, et quamdiutissime sufficiunt. Posteaquam vero ad integra loca peruenerimus, vbi consentaneum est frumentum nos habituros, inde manuariae molae parandae erunt, quibus panem conficiamus. Nam id ex illis instrumentis, quibus fit panis, leuissimum est. Praeterea conuasari necesse est etiam illa, quibus homines infirmae valetudinis indigent. Nam horum moles per est exigua, et si talis fortuna sit, eis maxime opus erit.

Oportet etiam habere lora. Nam plurima tum hominibus, tum equis loris alligata sunt; quibus attritis et fractis, cessare necesse est, nisi vincula quis habeat. Quod si quis tragulam polire didicit, huic vtile fuerit, ascias non obliuisci. Profuerit etiam limam secum ferre. Nam qui hastam acuit, is animum quoque praeterea nonnihil exacuit. Inest enim pudor quidam, eum ignauum esse, qui lanceam acuit. Oportet autem etiam lignorum habere copiam et

καὶ ἅρμασι καὶ ἁμάξαις· ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι πολλὰ ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπαγορεύοντα εἶναι.

Ἔχειν δὲ δεῖ καὶ τὰ ἀναγκαιότατα ὄργανα ἐπὶ ταῦτα πάντα. ὃ γὰρ ἀπανταχοῦ χειροτέχναι παραγίνονται· τὸ δ' ἐφ' ἡμέραν ἀρκέσον ὀλίγοι τινὲς οὐχ ἱκανοὶ ποιῆσαι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἄμπυν καὶ σμινύην κατὰ ἅμαξαν ἑκάστην, καὶ κατὰ τὸ νωτοφόρον δὲ ἀξίνην καὶ δρέπανον. ταῦτα γὰρ καὶ ἰδίᾳ χρήσιμα ἑκάστῳ, καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πολλάκις ὠφέλιμα γίνεται. τὰ μὲν οὖν εἰς τροφὴν δέοντα οἱ ἡγεμόνες τῶν ὁπλοφόρων ἐξετάζετε τοὺς ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς. οὐ γὰρ δεῖ παρεῖναι ὅτου ἂν τις δέηται τούτων. ἡμεῖς γὰρ τούτων ἐνδεεῖς ἐσόμεθα.

Ὅσα δὲ καὶ τὰ ὑποζύγια κελεύω ἔχειν, ὑμεῖς οἱ τῶν σκευοφόρων ἄρχοντες ἐξετάζετε, καὶ τὸν μὴ ἔχοντα κατασκευάζεσθαι ἀναγκάζετε. ὑμεῖς δ' αὖ οἱ τῶν ὁδοποιῶν ἄρχοντες, ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ' ἐμοῦ τοὺς ἀποδεδοκιμασμένους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀκοντιστῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν τοξοτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν σφενδονητῶν. τούτους ἂν χρὴ

curribus et plauſtris. Nam multis in negotiis et operibus, neceſſe eſt multa quoque deficere.

Simul habere oportet inſtrumenta maxime neceſſaria ad haec omnia. Non enim vbique opifices adſunt. Quod autem toto die ſuffecturum ſit, ad id efficiendum pauci quidam non ſufficiunt. Conuenit et ſarculum et ligonem in curru quouis habere, et in iumento doſſuario dolabram et falcem. Nam haec et cuique priuatim vſui ſunt, et publice frequenter vtilitatem adferunt. Quibus quidem ad cibos opus eſt, de iis vos duces militum grauis armaturae illos interrogate, qui vobis parent. Non enim praetermittendum eſt quidquam horum, quo indigere quiuis poterit. Nam alioquin eorum penuria nos ipſos tanget.

Quaecumque vero habere iumenta iubeo, vos impedimentorum praefecti inquirite, et qui non habet, hunc ad parandum ea cogite. Vos autem, qui vias exercitui ſternentibus praeeſtis, haberis a me deſcriptos eos, qui ex iaculatoribus, et ſagittariis, et funditoribus loco moti ſunt. Itaque cogetis

χρὴ τὰς μὲν ἀπὸ τῶν ἀκοντιστῶν πέλεκυν ἔχοντας ξυλοκόπον ἀναγκάζειν στρατεύεσθαι, τὰς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν, σμινύην, τὰς δ' ἀπὸ τῶν σφενδονητῶν, ἄμην. τούτους δ' ἔχοντας ταῦτα, πρὸ τῶν ἁμαξῶν κατ' ἴλας πορεύεσθαι, ὅπως, ἤν τι δέῃ ὁδοποιΐας, εὐθὺς ἐνεργοὶ ἦτε, καὶ ἐγὼ, ἤν τι δέωμαι, ὅπως εἰδῶ ὁπόθεν δεῖ λαβόντα τούτοις χρῆσθαι. ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ ξὺν τοῖς ὀργάνοις χαλκέας τε καὶ τέκτονας καὶ σκυτοτόμους, ὅπως ὁπόσα ἂν δέηται καὶ τοιούτων τεχνῶν ἐν τῇ στρατιᾷ, μηδὲν ἐλλίπηται. ὅτοι δὲ ὁπλοφόρα μὲν τάξεως ἀπολελύσονται, ἀὶ δ' ἐπίσανται τῷ βουλομένῳ μισθῷ ὑπηρετοῦντες, ἐν τῷ τεταγμένῳ ἔσονται.

Ἦν δέ τις καὶ ἔμπορος βούληται ἕπεσθαι πωλεῖν τι βουλόμενος, τῶν μὲν προειρημένων ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν· ἢν δέ τι πολῶν ἁλίσκηται, πάντων στερήσεται. ἐπειδὰν δ' αὗται παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι, πωλήσει ὅπως ἂν βούληται. ὅσις δ' ἂν τῶν ἐμπόρων πλείστην ἀγορὰν παρέχων

getis reiectos ex iaculatoribus, vt ſumta ſecuri lignaria militent: eos qui ex ſagittariis, ligone: qui ex funditoribus, ſarculo. Atque hos ipſos iis inſtructos, ante plauſtra turmatim incedere cogetis, vt, ſi quid opus ſit munienda via, ſtatim opus adgrediamini: et ipſe ſciam, ſi mihi aliquorum opera neceſſaria ſit, vnde ad vſum meum mihi ſumendi ſint. Ducam vero nobiſcum et fabros aerarios militaris aetatis, et fabros lignarios, et ſutores, cum inſtrumentis ſuis: vt ſi qua in re his etiam artificiis opus ſit in exercitu, nihil deficiat. Atque hi ſane ab armatorum militum ordinibus ſoluti erunt, quae autem ſciunt, mercede ei qui velit, miniſtrantes, erunt in conſtituto loco.

Quod ſi quis etiam mercator ſequi caſtra voluerit, vt aliquid vendat, is illorum dierum, quos ante ſignificauimus, commeatum habere debet; ſin aliquid vendere deprehendatur, omnibus ſpoliabitur. Poſteaquam vero dies hi praeterierint, quo pacto volet, vendet; et quiſquis e mercatoribus quam maxime rerum venalium forum augere

χων φαίνηται, ὅτος καὶ παρὰ τῶν συμμάχων καὶ παρ' ἐμοῦ δώρων καὶ τιμῆς τεύξεται. εἰ δέ τις χρημάτων προσδεῖσθαι νομίζει εἰς ἐμπολήν, γνωσθῆρας ἐμοὶ προσαγαγὼν καὶ ἐγγυητὰς, ἢ μὴν πορεύεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ, λαμβανέτω ὧν ἡμεῖς ἔχομεν.

Ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα προαγορεύω· εἰ δέ τις τι καὶ ἄλλο δέον ἐνορᾷ, πρὸς ἐμὲ σημαινέτω. καὶ ὑμεῖς μὲν ἀπιόντες συσκευάζεσθε, ἐγὼ δὲ θύσομαι ἐπὶ τῇ ὁρμῇ· ὅταν δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς ἔχῃ, σημανῶμεν. παρεῖναι δὲ χρὴ ἅπαντας τὰ προειρημένα ἔχοντας εἰς τὴν τεταγμένην χώραν, πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἑαυτῶν. ὑμεῖς δὲ ὦ ἡγεμόνες, τὴν ἑαυτῷ ἕκαστος τάξιν εὐτρεπισάμενος, πρὸς ἐμὲ πάντες συμβαλεῖτε, ἵνα τὰς ἑαυτῶν ἕκαστοι χώρας καταλάβητε.

ΚΕΦ. γ'.

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνεσκευάζοντο· ὁ δ' ἐθύετο. ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὥρμητο σὺν τῷ στρατεύματι· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐξεστρατοπεδεύσατο ὡς δυνατὸν

videbitur, is et a ſociis, et a me munera et honores conſequetur. Quod ſi quis exiſtimat, pecunia ſibi ad coemtionem rerum opus eſſe: is illos, quibus eſt notus, et fide iuſſores, quibus recte caueat, ſe cum exercitu profecturum, adducat: et quam nos habemus, accipiat.

Et haec a me praedicta ſunto. Si quis vero aliud quippiam, quod facto ſit opus, perſpicit, mihi ſignificet. Ac vos quidem hinc digreſſi vaſa colligite, ego profectionis cauſa rem ſacram faciam; cum vero res diuinae recte ſe habebunt, ſignum dabimus. Debent autem adeſſe omnes cum iis, quae praedicta ſunt, loco conſtituto, apud duces ſuos. Vos vero duces, vbi ſuum quiſque ordinem inſtruxeritis, ad me omnes conuenietis, vt ſuos ſinguli locos percipiatis.

CAP. III.

Quibus illi auditis, ad iter ſe comparabant: Cyrus vero ſacrificabat. Vbi vero ſacrificia bene ſe habuerunt, cum exercitu progredi coepit. Ac primo quidem die metatus eſt caſtra, loco,

δυνατὸν ἐγγύτατα, ὅπως εἴ τις τι ἐπιλελησμένος εἴη, μετέλθοι, καὶ εἴ τις τι ἐνδεόμενος γνοίη, τοῦτο ἐπιπαρασκευάσαιτο. Κυαξάρης μὲν οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος, κατέμενεν, ὡς μηδὲ τὰ οἴκοι ἔρημα εἴη. ὁ δὲ Κῦρος ἐπορεύετο ὡς ἐδύνατο τάχιστα, τοὺς ἱππέας μὲν πρώτους ἔχων, καὶ πρὸ τούτων διερευνητὰς καὶ σκοποὺς ἀεὶ ἀναβιβάζων ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκοπώτατα· μετὰ δὲ τούτους ἦγε τὰ σκευοφόρα, ὅπου μὲν πεδινὸν εἴη, πολλοὺς ὁρμαθοὺς ποιούμενος τῶν ἁμαξῶν καὶ τῶν σκευοφόρων. ὅπισθεν δὲ ἡ φάλαγξ ἐφεπομένη εἴ τι τῶν σκευοφόρων ὑπολείποιτο, οἱ προσυχάνοντες τῶν ἀρχόντων ἐπεμέλοντο, ὡς μὴ κωλύοιντο πορεύεσθαι.

β'. Ὅπου δὲ στενοτέρα εἴη ἡ ὁδὸς, διὰ μέσου ποιούμενοι τὰ σκευοφόρα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπορεύοντο οἱ ὁπλοφόροι· καὶ εἴ τι ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γιγνόμενοι αὖ τῶν στρατιωτῶν ἐπεμέλοντο. ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ πολλὰ αἱ τάξεις παρ' ἑαυταῖς ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα. ἐπετέτακτο γὰρ πᾶσι τοῖς

loco, quam potuit, proximo; vt si quis alicuius rei esset oblitus, ad petendum transiret: et si quis esse sibi re aliqua opus animaduerteret, eam adhuc sibi compararet. Et Cyaxares quidem cum tertia parte Medorum remansit, vt domi solitudo non esset. Cyrus quam celerrime poterat, faciebat iter, primo equitibus loco tributo; ante hos et exploratores et speculatores semper anteriora in loca, quae ad speculandum essent commodissima, praemittens. Post hos agebat impedimenta, in planitie quidem multos plaustrorum et impedimentorum globos faciens. Hos a tergo sequebatur phalanx, vt, si quid impedimentorum a tergo relinqueretur, praefecti superuenientes curarent, vt in progressu non impedirentur.

2. Sicubi vero angustior erat via, milites armati, receptis in medium impedimentis, hinc et illinc incedebant: ac si quid impediret, milites ad haec constituti curam adhibebant. Plerumque vero sic cohortes iter faciebant, vt impedimenta sua apud se haberent. Nam clitellariis omnibus

τοῖς σκευοφόροις κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἕκαστον ἰέναι, εἰ μή τι ἀναγκαῖον ἀποκωλύοι. καὶ σημεῖον δὲ ἔχων τῆ ταξιάρχη ὁ σκευοφόρος ἡγεῖτο γνωστὸν τοῖς τῆς ἑαυτῶν τάξεως· ὥστε ἀθρόοι ἐπορεύοντο, ἐπεμελῶντό τε ἰσχυρῶς ἕκαστος τῶν ἑαυτῆ, ὡς μὴ ὑπολείποιντο. καὶ ἅτω ποιούντων, ἅτε ζητεῖν ἔδει ἀλλήλους, ἅμα τε παρόντα ἅπαντα, καὶ σαώτερα ἦν, καὶ θᾶσσον τὰ δέοντα εἶχον οἱ στρατιῶται.

γ'. Ὡς δὲ οἱ προϊόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῷ πεδίῳ ὁρᾶν ἀνθρώπους λαμβάνοντας καὶ χιλὸν καὶ ξύλα, καὶ ὑποζύγια δὲ ἑώρων ἕτερα τοιαῦτα ἄγοντά τε καὶ νεμόμενα, καὶ τὰ πρόσω αὖ ἐφορῶντες ἐδόκουν καταμανθάνειν μετεωριζόμενον ἢ καπνὸν ἢ κονιορτόν· ἐκ τούτων ἁπάντων ἐγίγνωσκον, ὅτι εἴη πῃ πλησίον τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων. εὐθὺς ὃν πέμπει ὁ σκοπάρχης τινὰ ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρῳ. ὁ δὲ, ἀκούσας ταῦτα, ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταύταις ταῖς σκοπαῖς, ὅ, τι ἂν

bus erat imperatum, vt quisque propter cohortem suam progrederetur, nisi quid rei necessariae impediret. Atque etiam clitellarius quisque praeibat, ac signum centurionis sui habebat, quod militibus eiusdem cohortis notum esset. Itaque cateruatim faciebant iter, et vehementer in hoc intentus erat quilibet, ne qui suorum a tergo relinquerentur. Quod quum facerent, necesse non erat, vt mutuo se quaererent; et omnia praesto, magisque salua erant; et ea, quibus esset opus, citius milites habebant.

3. Ceterum speculatores antegressi, quum viderentur in planitie videre quosdam, qui pabulum et ligna sumerent, et adspicerent itidem iumenta, quae huiusmodi alia portarent, atque interim pascerentur: et remotiora loca intuendo, animaduertere sibi viderentur vel fumum, vel puluerem in sublime ferri; de his omnibus intelligebant, hostium copias alicubi esse in propinquo. Itaque speculatorum praefectus statim quendam mittit, qui Cyro ista nuntiaret. Is vbi haec audiisset, iussit, vt illis ipsis in speculis manerent, ac

ἂν ἀεὶ καινὸν ὁρῶσιν, ἐξαγγέλλειν· τάξιν δ' ἔπεμψεν ἱππέων εἰς τὸ πρόσθεν, καὶ ἐκέλευσε πειραθῆναι συλλαβεῖν τινας τῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον μάθοιεν τὸ ὄν.

δ'. Οἱ μὲν δὴ ταχθέντες τοῦτο ἔπραττον· αὐτὸς δὲ τὸ ἄλλο στράτευμα αὐτῷ κατεχώριζεν, ὅπως παρασκευάσαιντο, ὅσα ὤετο χρῆναι, πρὶν πάνυ ὁμοῦ εἶναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀριστᾶν παρηγγύησεν, ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖν. ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσε καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ἁρμάτων τοὺς ἡγεμόνας, καὶ τῶν μηχανῶν δὲ καὶ τῶν σκευοφόρων τοὺς ἄρχοντας καὶ τῶν ἁρμαμαξῶν. καὶ ὅτοι μὲν συνήεσαν· οἱ δὲ, καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον, συλλαβόντες ἀνθρώπους ἤγαγον. οἱ δὲ ληφθέντες, ἀνερωτώμενοι ὑπὸ τοῦ Κύρου, ἔλεγον ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου εἶεν, προεληλύθοιεν δὲ οἱ μὲν ἐπὶ χιλὸν, οἱ δ' ἐπὶ ξύλα, παρελθόντες τὰς προφυλακάς. διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια πάντα εἶναι.

ε'. Καὶ

ac quidquid semper noui conspicerent, sibi renuntiarent. Praeterea equitum cohorte vlterius missa, darent operam mandat, vt quosdam illorum in ea planitie comprehenderent, quo certius id, quod esset, cognosci posset.

4. Ac faciebant hoc illi, quibus id erat negotii datum: Cyrus ipse copias reliquas ibidem disponebat, vt praepararent ea quae arbitrabatur oportere, antequam omnino congrederentur. Primum vero edixit, vti pranderent; deinde vt suis in ordinibus manerent, ac prouiderent, quod imperaretur. Pransi quum essent, equitum, peditum, curruum duces, atque etiam machinarum, impedimentorum, plaustrorum praefectos conuocauit. Hi dum conuenirent, interea qui in planitiem excurrerant, homines comprehensos adducebant. Quumque a Cyro interrogarentur ii, qui capti erant; aiebant se hostium ex castris esse, ac processisse, partim pabulatum, partim lignatum, praetergressos primas excubias. Etenim propter exercitus multitudinem rarissima esse omnia.

ε'. Καὶ ὁ Κῦρος, ταῦτα ἀκούσας, πόσον δ', ἔφη, ἄπεστιν ἐνθένδε τὸ στράτευμα; οἱ δ' ἔλεγον, ὡς δύο παρασάγγας. ἐπὶ τούτοις ἤρετο ὁ Κῦρος· ἡμῶν δ', ἔφη, λόγος τις ἦν παρ' αὐτοῖς; ναὶ μὰ Δί', ἔφασαν, καὶ πολύς γε, ὡς ἐγγὺς ἤδη ἥτε προσιόντες. τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἢ καὶ ἔχαιρον ἀκούοντες; (τοῦτο δ' ἐπήρετο τῶν παρόντων ἕνεκα) οὐ μὰ Δία, εἶπον ἐκεῖνοι, οὐ μὲν δή γε ἔχαιρον, ἀλλὰ καὶ μάλα ἠνιῶντο. νῦν δ', ἔφη ὁ Κῦρος, τί ποιοῦσιν; ἐκτάττονται, ἔφασαν, καὶ χθὲς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον. ὁ δὲ τάττων, ἔφη ὁ Κῦρος, τίς ἐστιν; οἱ δ' ἔφασαν, αὐτός τε Κροῖσος, καὶ σὺν αὐτῷ Ἕλλην τις ἀνήρ, καὶ ἄλλος δέ τις Μῆδος· ὅτος μέντοι ἐλέγετο φυγὰς εἶναι παρ' ὑμῶν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἀλλ' ὦ Ζεῦ μέγιστε, λαβεῖν μοι αὐτὸν γένοιτο, ὡς ἐγὼ βούλομαι. ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέλευσεν, εἰς δὲ τοὺς παρόντας ὡς λέξων τι ἀνήγετο.

ϛ'. Ἐν τούτῳ δὲ παρῆν ἄλλος αὖ παρὰ τῶν σκοπάρχων, λέγων ὅτι ἱππέων τάξις μεγάλη ἐν τῷ πεδίῳ

5. Quibus auditis, Cyrus: Et quanto, inquit, interuallo hinc exercitus abeſt? Paraſangas duas, aiunt illi. Poſt haec Cyrus: An de nobis erat, inquit, apud ipſos aliquis rumor? Erat profecto, inquiunt, et quidem magnus; nimirum ita vos aduenire, vt iam prope abeſſetis. Quid igitur? ait Cyrus, quum id audirent, an gaudebant? Quod quidem eorum cauſa quaerebat, qui aderant. Non profecto, reſpondent illi, non ſane gaudebant, ſed admodum etiam anxii erant. Iam vero, ait Cyrus, quid rerum agunt? Inſtruuntur, inquiunt, atque in hoc tum heri tum nudiuſtertius etiam occupati fuerunt. Et quis eos inſtruit? dicebat Cyrus: Croeſus ipſe, inquiunt, et cum eo Graecus quidam, et alius quidam Medus; hic quidem a vobis veniſſe transfuga dicebatur. Verum, o maxime Iupiter, ait Cyrus, vtinam eum capiam, vti deſidero. Exhinc abduci captiuos iuſſit, et ad eos, qui aderant, quaſi aliquid dicturus, ſe conuertit.

6. Interea quidam alius a ſpeculatorum praefecto aderat, qui magnum equitum agmen in planicie

δίῳ προφαίνοιτο. καὶ ἡμεῖς μὲν, ἔφη, εἰκάζομεν ἐλαύνειν αὐτὸς βυλομένους ἰδεῖν τόδε τὸ στράτευμα. καὶ γὰρ πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τριάκοντα ἱππεῖς συχνῶς προσελαύνουσι, καὶ μέντοι κατ' αὐτοὺς ἡμᾶς· ἴσως βυλόμενοι λαβεῖν, ἢν δύνωνται, τὴν σκοπήν. ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν μία δεκὰς οἱ ἐπὶ ταύτῃ τῇ σκοπῇ. καὶ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε τῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ ὄντων ἱππέων ἐλάσαντας ὑπὸ τὴν σκοπὴν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ἀτρεμίαν ἔχειν. ὅταν δ', ἔφη, ἡ δεκὰς ἡ ἡμετέρα λείπῃ τὴν σκοπὴν, ἐξαναστάντες ἐπιθέσθε τοῖς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπήν. ὡς δ' ὑμᾶς μὴ λυπῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς μεγάλης τάξεως, ἀντέξελθε σὺ, ἔφη, ὦ Ὑστάσπα, τὴν χιλιοστὺν τῶν ἱππέων λαβών, καὶ ἐπιφάνηθι ἀντίος τῇ τῶν πολεμίων τάξει. διώξεις δὲ μηδαμῇ ἐς ἀφανὲς, ἀλλ' ὅπως αἱ σκοπαί σε διαμένωσιν ἐπιμεληθεὶς πάριθι. ἂν δ' ἄρα ἀνατείνοντες τὰς δεξιὰς προσελαύνωσιν ὑμῖν τινὲς, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.

ζ'. ο

nicie dicebat conſpici. Ac nos quidem, inquit, ſuſpicamur eos prouehi ſtudio contemplandi hunc exercitum. Nam ante hanc turmam alii equites fere triginta celeriter aduehuntur, et quidem verſus nos ipſos; fortaſſe quod hanc ſpeculam occupare velint, ſi quidem poſſint. Nos autem in iſta ſpecula tantummodo decem ſumus. Et Cyrus nonnullos equites, ex iis quos ſemper circum ſe habebat, prouehi ſub ipſam vſque ſpeculam iubet, atque ita quieſcere, vt ab hoſtibus non conſpicerentur. Vbi vero, ait, decuria noſtra ſpeculam deſeruerit, tum vos erumpentes ex inſidiis, eos inuadite, qui ſpeculam conſcenderint. Atque vt vos magnum illud agmen non laedat, egredere tu, inquit, adverſus hos, Hyſtaſpa, cum mille hiis equitibus, et in conſpectum hoſtilis agminis aduerſo agmine pergito. Nequaquam vero perſequaris eos vſque ad loca tibi non perſpecta, ſed vbi curaueris, vt ſpeculae tuae conſeruentur, abſcedito. Quod ſi qui ſublatis dextris ad vos aduehantur, eos amanter excipite.

7. Hyſtaſpas

ζ'. Ο μὲν δὴ Ὑσάσπας ἀπιὼν ὡπλίζετο· οἱ δὲ ὑπηρέται ἤλαυνον εὐθύς, ὡς ἐκέλευσεν. ἀπαντᾷ δ' αὐτοῖς καὶ δὴ ἐντὸς τῶν σκοπῶν Ἀράσπας σὺν τοῖς θεράπουσιν, ὁ πεμφθεὶς πάλαι κατάσκοπος, ὁ φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικός. ὁ μὲν δὴ Κῦρος, ὡς εἶδεν, ἀναπηδήσας ἐκ τῆς ἕδρας ὑπήντα τε αὐτῷ καὶ ἐδεξιοῦτο· οἱ δ' ἄλλοι, ὥσπερ εἰκὸς, μηδὲν εἰδότες, ἐκπεπληγμένοι ἦσαν τῷ πράγματι· ἕως ὁ Κῦρος εἶπεν· ἄνδρες φίλοι, ἥκει ἡμῖν ἀνὴρ ἄριστος. νῦν γὰρ ἤδη πάντας ἀνθρώπους δεῖ εἰδέναι τὰ τούτου ἔργα. ὅστος ὅτε αἰσχρῶς ἠτιμωμένος ὠδύνατο ὤχετο, ὅτε ἐμὲ φοβηθεὶς, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ πεμφθεὶς, ὅπως ἡμῖν μαθὼν τὰ τῶν πολεμίων, σαφῶς τὰ ὄντα ἐξαγγείλειεν. ἃ μὲν ἂν ἐγώ σοι ὑπεσχόμην, ὦ Ἀράσπα, μέμνημαί τε καὶ ἀποδώσω σὺν τούτοις πᾶσι. δίκαιον δὲ καὶ ὑμᾶς ἅπαντας, ὦ ἄνδρες, τοῦτον τιμᾶν ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα· ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ ἐκινδύνευσε, καὶ αἰτίαν ὑπέσχεν ἣ ἐζημίωτο.

η'. Ἐκ τούτου δὴ πάντες ἠσπάζοντο τὸν Ἀράσπαν, καὶ ἐδεξιοῦντο.

7. Hystaspas itaque discedens arma sumebat, et adparitores Cyri statim, quemadmodum imperarat, auehebantur. Illis autem Araspas, cum famulis, eis ipsas speculas occurrit, is qui dudum explorator missus fuerat, Susiae mulieris custos. Eum Cyrus vt vidit, exsiliens de sella, progressus est ei obviam, et dextra hominem excepit. Ceteris, qui nihil horum scirent, stupori erat haec res, vti par est credi: donec Cyrus ait: Vir optimus nobis aduenit, amici. Nam scire iam vniuersi homines, quid fecerit, debent. Hic neque vlla turpitudine victus, neque formidine mei permotus, discessit: sed a me fuit ablegatus, vt hostium rebus liquido cognitis, vera nobis referret. Tibi quidem, mi Araspa, quae pollicitus sum, memini; et ea tibi, cum his omnibus, praestabo: vos autem aequum est, milites, hunc, vt virum fortem, honore prosequi. Nam commodi nostri causa, tum periculo se exposuit, tum criminis, quo grauabatur, culpam sustinuit.

8. Heic vero Araspam vniuersi salutantes amplectebantur, et dextris

ἐδεξιῶντο. εἰπόντος δὲ Κύρου, ὅτι τούτων μὲν ἄλις εἴη, ἃ δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτα, ἔφη, διηγοῦ, ὦ Ἀράσπα, καὶ μηδὲν μεῖον τῆς ἀληθοῦς τὰ τῶν πολεμίων. κρεῖττον γὰρ, μείζονα οἰηθέντας μείονα ἰδεῖν, ἢ μείω ἀκούσαντας μείζονα εὑρίσκειν. καὶ μὴν, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὡς σαφέστατά γ' ἂν εἰδείην, ἐποίουν. συνεξέταττον γὰρ παρὼν αὐτός. σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ τὸ πλῆθος μόνον οἶσθα, ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν; ἐγὼ μὲν ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὡς διανοοῦνται τὴν μάχην ποιεῖσθαι. ἀλλ' ὅμως, ἔφη ὁ Κῦρος, τὸ πλῆθος ἡμῖν πρῶτον εἰπὲ ἐν κεφαλαίῳ. ἐκεῖνοι τοίνυν, ἔφη, πάντες τεταγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τριάκοντα τὸ βάθος καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς, πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. ἔστοι δ' *ἐπέχουσιν ἀμφὶ τὰ τετταράκοντα στάδια. πάνυ γάρ μοι, ἔφη, ἐμέλησεν, ὥστε εἰδέναι ὁπόσον κατεῖχον χωρίον.

θ'. Οἱ δ' Αἰγύπτιοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰπὲ πῶς εἰσι τεταγμένοι· ὅτι εἶπας, πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. τούτους δ' οἱ μυριάρχαι

dextris excipiebant. Quum autem dixisset Cyrus, satis iam istorum esse: quae autem scire nos refert, inquit, narra nobis, Araspa, neque res hostium praeter veritatem extenua. Nam melius fuerit, nos arbitratos maiora, deinde minora videre; quam auditis minoribus, maiora reperire. Enimuero, inquit Araspas, operam dedi, vt rem quam certissime cognoscerem. Nam praesens ipse cum aliis aciem eorum instruxi. Tu igitur, inquit Cyrus, non eorum modo numerum, sed etiam aciei rationem tenes? Teneo profecto, inquit Araspas, atque etiam, quo pacto proelium inire cogitent. Tu tamen, ait Cyrus, primum nobis eorum multitudinem summatim exponito. Sunt, inquit, omnes et pedites, et equites, instructi ad tricenos in densitatem, exceptis Aegyptiis. Occupant autem hi fere spatium quadraginta stadiorum. Etenim admodum mihi curae fuit, vt quantum loci occuparent, scirem.

9. Aegyptii vero, subiecit Cyrus, quo pacto instructi sint, dicito. Aiebas enim, exceptis Aegyptiis. Nimirum hos denum millium

* Al. ἀπέχουσιν, al. ἴσχουσιν, al. κατέχουσιν.

ριάρχαι ἑκατὸν εἰς ἑκατὸν πανταχῆ τὴν μυριοστὺν ἑκάστην. τοῦτον γὰρ σφίσι καὶ οἴκοι νόμον ἔφασαν εἶναι τῶν τάξεων. καὶ ὁ Κροῖσος μέντοι μάλα ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς οὕτω τάττεσθαι. ἐβούλετο γὰρ ὁτιπλεῖστον ὑπερφαλαγγῆσαι τοῦ σοῦ στρατεύματος. πρὸς τί δή, ἔφη ὁ Κῦρος, τοῦτο ἐπιθυμῶν; ὡς ναὶ μὰ Δί', ἔφη, τῷ περιττῷ κυκλωσόμενος.

ἔβη: 9. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἀλλ' *ἴστοι ἂν εἰδεῖεν, εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν. ἀλλ' ἃ μὲν παρὰ σοῦ καιρὸς μαθεῖν, ἀκηκόαμεν. ὑμᾶς δὲ χρή, ὦ ἄνδρες, οὕτω ποιεῖν νῦν μὲν ἐπειδὰν ἐνθένδε ἀπέλθητε, ἐπισκέψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων, καὶ τὰ ὑμῶν αὐτῶν ὅπλα. πολλάκις γὰρ μικροῦ ἐνδεία καὶ ἀνὴρ καὶ ἵππος καὶ ἅρμα ἀχρεῖον γίνεται. αὔριον δὲ πρωΐ, ἕως ἂν ἐγὼ θύωμαι, πρῶτον μὲν χρὴ ἀριστῆσαι καὶ ἄνδρας καὶ ἵππους, ὅπως ὅ, τι ἂν πράττειν καιρὸς ἀεὶ ᾖ, μὴ τούτου ἡμῖν ἐνδεὴς· ἔπειτα δὲ σύ, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, τὸ δεξιὸν κέρας ἔχε, ὥσπερ καὶ ἔχεις,

millium praefecti sic instruebant, vt quaelibet denum millium acies in centenos esset disposita. Nam domi quoque sibi hanc ordinum legem esse dicebant. Croesus sane perquam inuitus eis concessit, vt hoc modo instruerentur: quippe phalangem suam sic extendere volebat, vt tuum vltra exercitum longissime porrigeretur. At quamobrem, ait Cyrus, id cupiebat? Ea profecto de causa, vt exsuperante copias tuas multitudine circumdaret.

10. Et Cyrus ait: At nequaquam scire possint, an qui circumdare volunt, ipsimet circumdentur. Sed enim quae de te audiri ex re erat, audiuimus. Vobis autem, commilitones, ita faciendum erit: Posteaquam hinc iam abieritis, tum equorum arma, tum vestra inspicite. Nam saepenumero exigua re deficiente, et vir, et equus, et currus inutilis redditur. Cras autem mane, dum sacram ego rem peragam, primum et viris et equis vescendum erit: vt quidquid fieri semper opportunum fuerit, in hoc ne deficiamus. Deinde tu, inquit, Araspa, cornu dextrum obtineto, vti nunc obtines;

* Al. ἀλλ' ἴστι ἂν εἰδεῖεν.

ἔχεις, καὶ οἱ ἄλλοι μυριάρχοι ἥπερ νῦν ἔχετε. ὁμῶ γὰρ τῶ ἀγῶνος ὄντος, ὀδενὶ ἅρματι ἔτι καιρὸς τὰς ἵππους μεταζευγνύναι. παραγγείλατε δὲ τοῖς ταξιάρχαις καὶ λοχαγοῖς ἐπὶ φάλαγγος καθίσασθαι, εἰς δύο ἔχοντας ἕκαστον τὸν λόχον· ὁ δὲ λόχος ἦν ἑκατὸς εἰκοσιτέτταρες.

ια'. Καί τις εἶπε τῶν μυριάρχων· καὶ δοκῶμέν σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανῶς ἔξειν εἰς τοσάδε τεταγμένοι, πρὸς ὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· αἱ δὲ βαθύτεραι φάλαγγες, ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τοῖς ὅπλοις τῶν ἐναντίων, τί σοι δοκῶσιν, ἔφη, τὰς πολεμίας βλάπτειν, ἢ τὰς συμμάχας ὠφελεῖν; ἐγὼ μὲν γὰρ, ἔφη, τὰς εἰς ἑκατὸν τάττας ὁπλίτας εἰς μυρίας ἂν βουλοίμην μᾶλλον τετάχθαι· ὕτω γὰρ ἂν ἐλαχίστοις μαχοίμεθα. ἐξ ὅσων μέντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθυνῶ, οἴομαι ὅλην ἐνεργὸν καὶ σύμμαχον ποιήσειν αὐτὴν ἑαυτῇ. ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θωρακοφόροις τάξω,

tines; itidemque ceteri denum millium praefecti ſeruate, quem nunc locum obtinetis. Nam vbi proelio congrediendum eſt, non iuncti iam equi vllo in curru commode mutari poſſunt. Denuntiate vero cohortium ductoribus, et praefectis manipulariis, vt in phalange conſiſtant, ſingulis manipulis denſis ad duos. Erant autem iſti manipuli ſinguli militum viginti quatuor.

11. Et quidam e denum millium praefectis inquit: An videmur tibi, Cyre, ſiquidem in tot ordinati ſimus, aduerſus tam denſas phalanges ſuffecturi? Tum Cyrus: Si denſiores ſint phalanges, ait, quam vt armis ad hoſtes poſſint pertingere, quid tibi videntur hoſtibus adferre damni, quid ſociis commodi? Equidem, ait, hos in centenos ordinatos grauis armaturae milites mallem in decies millenos eſſe diſpoſitos. Nam hoc modo cum pauciſſimis dimicaremus. At quo militum numero phalangis meae denſitas conſtabit, futurum arbitror, vt tota ſtrenua reddatur, et ad opem mutuo ferendam prompta. Iaculatores quidem poſt loricatos diſponam,

τάξω, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοξότας. τούτους γὰρ πρωτοστάτας μὲν ἄν τις τάττοι, οἳ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι μηδεμίαν μάχην ἂν ὑπομεῖναι ἐκ χειρός; προβεβλημένοι δὲ τοὺς θωρακοφόρους μενοῦσί γε· καὶ οἱ μὲν, ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ, τοξεύοντες ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων, λυμανοῦνται τοὺς πολεμίους. ὅ, τι δ' ἂν κακουργῇ τις τοὺς ἐναντίους, δηλονότι παντὶ τούτῳ τοὺς συμμάχους κωφίζει.

Τελευταίους μέντοι γήσω τοὺς ἐπὶ πᾶσι καλουμένους. ὥσπερ γὰρ οἰκίας οὔτε ἄνευ λιθολογήματος ὀχυρᾶς, οὔτε ἄνευ τῶν τέγην ποιούντων ὄφελός ἐστιν, οὕτως οὐδὲ φάλαγγος οὔτε ἄνευ τῶν πρώτων οὔτε ἄνευ τῶν τελευταίων, ἢν μὴ ἀγαθοὶ ὦσιν, ὄφελος οὐδέν. ἀλλ' ὑμεῖς τε, ἔφη, ὡς παραγγέλλω τάττεσθε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν πελτασῶν ἄρχοντες ἐπὶ τούτοις τοὺς λόχους ὡσαύτως καθίστατε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν τοξοτῶν, ἐπὶ τοῖς πελτασταῖς ὡσαύτως. σὺ δὲ ὃς τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἄρχεις, τελευταίους ἔχων τοὺς ἄνδρας, παράγγελλε τοῖς ἑαυτοῦ ἐφορᾶν τε ἑκάστῳ τοὺς καθ' ἑαυτὸν, καὶ τοῖς μὲν τὸ δέον ποιοῦσιν

ponam, et post iaculatores, sagittarios. Quis enim eos in principiis constituat, qui fateantur ipsi, nullam se comminus pugnam sustinere posse? At si loricatos ante se hostibus oppositos habeant, subsistent: et illi quidem tela vibrando, hi sagittas emittendo, super omnes ante se collocatos, hosti damnum inferent. Quocunque vero maleficio quis hostem infestat, eo nimirum ipso socios subleuat.

Postremos collocabo, qui omnium vltimi vocantur. Nam quemadmodum domus nec sine lapidum compositione firma, nec absque iis, qui tectum faciant, vllam ad rem vtilis est: sic neque phalangis vel absque primis, vel absque vltimis, si strenui non fuerint, vllus est vsus. Enimuero vestros ordines, vti praecipio, instruite; ac vos cetratorum praefecti post ordines horum, vestros itidem manipulos disponite; vosque praefecti sagittariorum, itidem post cetratos. At tu, qui praefectus es vltimis omnium, extrema esto in acie cum tuis, eisque praecipito, vt quisque respiciendo suos obseruet, et officium facientes

ποιῶσιν ἐπικελεύειν, τοῖς δὲ κακυνομένοις ἀπειλεῖν ἰσχυρῶς· ἢν δέ τις τρέφηται, προδιδόναι θέλων, θανάτῳ ζημιᾶν. ἔργον γάρ ἐστι τοῖς μὲν πρωτοστάταις θαῤῥύνειν τὰς ἑπομένας, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ὑμᾶς δὲ δεῖ, τὰς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένας, πλείω φόβον παρέχειν τοῖς κακοῖς τῶ ἀπὸ τῶν πολεμίων.

Καὶ ὑμεῖς μὲν ταῦτα ποιεῖτε. σὺ δὲ ὦ Ἀβραδάτα, ὃς ἄρχεις τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, ὅτω ποίει, ὅπως τὰ ζεύγη τὰ τὰς ὑπηρέτας καὶ τὰς πύργας φέροντα ἕψεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος. σὺ δ', ὦ Δαῦχε, ὃς ἄρχεις τῶν σκευοφόρων ἐπὶ τοῖς πύργοις, καὶ ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, ἄγε πάντα τὸν τοιοῦτον στρατόν· οἱ δ' ὑπηρέται σῶ ἰσχυρῶς κολαζόντων τὰς προϊόντας. τῶ καιρῶ ἢ λειπομένας. σὺ δ', ὦ Καρδᾶχε, ὃς ἄρχεις τῶν ἁρμαμαξῶν, αἱ ἄγουσι τὰς γυναῖκας, κατάσησον αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ τοῖς σκευοφόροις. ἑπόμενα γὰρ ταῦτα πάντα καὶ πλήθους δόξαν παρέξει, καὶ ἐνεδρεύειν ἡμῖν ἐξουσία ἔσται, καὶ τοῖς πολεμίοις, ἢν κυκλῶσθαι βάλωνται, μείζω τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει

facientes vlterius cohortetur, ignauiores minitabundus acriter increpet. Quod si quis tergum vertat, prodendi consilio, eum morte multet. Est enim hoc principe constitutorum loco munus, vt sequentes verbis et factis animosos efficiant. Vos autem, qui post omnes estis collocati, etiam metum hostili maiorem ignauis incutere debetis.

Ac vos quidem haec facite. Tu vero Abradata, qui praefectus es machinariis, sic fac, vt vehicula iugalia, quae adparitores ac turres vehunt, quamproxime phalangem sequantur. Tu Dauche, qui praefectus es plaustris impedimenta vehentibus, post turres et post machinas copias eiusmodi omnes ducito, et adparitores tui vehementer in eos animaduertant, qui vel intempestiue praecesserint, vel a tergo manserint. Tu Carduche, qui carpentis mulieres vehentibus es praefectus, postremo ea loco post impedimenta constitue. Nam si haec omnia sequantur, et multitudinis opinionem praebebunt, et insidias struendi facultatem nobis suppeditabunt, et cogent hostes, si quidem circumdare nos velint, vt maiorem

κάσει ποιεῖσθαι. ὅσῳ δ' ἂν μεῖζον χωρίον περιβάλλωνται, τοσούτῳ αὐτοὺς ἀσθενεστέρους ἀνάγκη γίγνεσθαι.

Καὶ ὑμεῖς μὲν οὕτω ποιεῖτε. σὺ δὲ ὦ Ἀρταβάζε, καὶ Ἀρταγέρσα, τὴν χιλιοστὺν ἑκάτερος τῶν σὺν ὑμῖν ἐπὶ τούτοις ἔχετε πεζῶν. καὶ σὺ ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδάτα, τὴν τῶν ἱππέων χιλιοστύν, ἧς ἑκάτερος ὑμῶν ἄρχει, μὴ συγκατατάττετε εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ' ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν ἐξοπλίσθητε καθ' ὑμᾶς αὐτούς· ἔπειτα πρὸς ἡμᾶς ἥκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡγεμόσιν. οὕτω δὲ δεῖ ὑμᾶς παρεσκευάσθαι, ὡς πρώτους δεῆσον ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ σὺ δὲ, ὁ ἄρχων τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις ἀνδρῶν, ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν ἐκτάττου· ποίει δ' ὅ, τι ἄν σοι παραγγέλλῃ Ἀρταγέρσας. ὑμεῖς δ' οἱ τῶν ἁρμάτων ἡγεμόνες διακληρωσάμενοι, ὁ μὲν λαχὼν ὑμῶν, πρὸ τῆς φάλαγγος τὰ μεθ' ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἔχων ἅρματα καταστησάτω· αἱ δ' ἕτεραι ἑκατοντάδες τῶν ἁρμάτων, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς τοιχοῦσα, ἐπέσθω τῇ φάλαγγι ἐπὶ κέρας, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον.

ιβ'. Κῦρος

rem ambitum faciant. Quanto autem maius ſpatium circumdando complectantur, tanto neceſſe eſt imbecilliores fiant.

Ac vos quidem ita facite. Tu vero Artabaze, et tu Artagerſa, vterque mille pedites, quibus praeeſtis, poſt hos ducite. Tuque Pharnuche, ac tu Aſiadata, equites illos mille, quibus praeeſtis vterque, ne intra phalangem diſponite: ſed armis inſtructi pone plauſtra ſeorſum conſiſtite, ac deinde cum ducibus ceteris ad nos accedite. Sic autem paratos vos eſſe neceſſe eſt, ac ſi primi proelium ſitis inituri. Tu quoque camelis impoſitorum praefecte, pone plauſtra locum tuum obtineto, et quidquid Artagerſas imperarit, facito. Vos autem curruum duces, cum ſortem duxeritis, is cui ſors obuenerit, ante phalangem ſuos centum curros conſtituat. De ceteris curruum centuriis altera quidem, ad latus dextrum exercitus procedens, phalangem ad cornu ſequatur, ad laeuum altera.

12. Sic

ιβ'. Κῦρος μὲν ἅτω διέτασσεν. Ἀβραδάτης δὲ ὁ Σούσων βασιλεὺς εἶπεν· ἐγώ σοι, ὦ Κῦρε, ἐθελούσιος ὑφίσαμαι τὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ἀντίας φάλαγγος τάξιν ἔχειν, εἰ μή τι σοι ἄλλο δοκεῖ. καὶ ὁ Κῦρος ἀγαθεὶς αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος, ἐπήρετο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅρμασι Πέρσας· εἰ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχωρεῖτε; ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι ἀπεκρίναντο, ὅτι οὐ καλὸν εἴη ταῦτα ὑφίεσθαι, διεκλήρωσεν αὐτούς, καὶ ἔλαχεν Ἀβραδάτης ἥπερ ὑφίσατο· καὶ ἐγένετο κατὰ τὰς Αἰγυπτίας. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες, καὶ ἐπιμεληθέντες ὧν προεῖπον, ἐδειπνοποιοῦντο, καὶ φυλακὰς κατασησάμενοι ἐκοιμήθησαν.

ΚΕΦ. δ'.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρωὶ μὲν ὁ Κῦρος ἐθύετο· ὁ δ' ἄλλος στρατὸς ἀρισήσας καὶ σπονδὰς ποιησάμενος ἐξωπλίζετο πολλοῖς μὲν καὶ καλοῖς χιτῶσι, πολλοῖς δὲ καὶ καλοῖς θώραξι καὶ κράνεσιν· ὥπλιζον δὲ καὶ ἵππους προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις, καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δ' ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, παραπλευριδίοις.

12. Sic adeo Cyrus omnes disponebat. Abradatas autem Susorum rex: Equidem, ait, vltro in me recipio, mi Cyre, vt hunc e regione phalangis adversae locum obtineam, nisi quid aliud tibi videtur. Et Cyrus hominem admiratus, dextra prehendit, ac Persas, qui ceteris erant in curribus, interrogat: An et vos haec conceditis? Illis respondentibus, honestum non esse, haec permittere: sorte ducta rem inter ipsos componit, Abradatae sors id concessit, quod ipse in se receperat, et Aegyptiis oppositus fuit. Ac tum quidem discedentes, curatis iis, de quibus praedixerant, coenabant; et constitutis excubiis, quieti se dabant.

CAP. IV.

Postridie mane Cyrus rem divinam faciebat. At omnis exercitus, quum pransus esset, ac libasset, armabat et instruebat se, multas induens elegantes tunicas, multas et elegantes loricas, et galeas: itidemque armabant equos frontium pectorumque tegumentis: et celeres quidem equos illis armis, quae femora; curribus vero iunctos armis aliis, quae latera

δίοις· ὥστε ἥρμοττο μὲν χαλκῷ, ἥνθει δὲ φοινικίσι πᾶσα ἡ στρατιά. καὶ τῷ Ἀβραδάτῃ δὲ τὸ τετράρυμον ἅρμα καὶ ἵππων ὀκτὼ παγκάλως ἐκεκόσμητο. ἐπεὶ δ' ἔμελλε τὸν λινοῦν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ ἡ Πάνθεια χρυσοῦν κράνος, καὶ περιβραχιόνια, καὶ ψέλλια πλατέα περὶ τὰς καρπὰς τῶν χειρῶν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν, ποδήρη, σολιδωτὸν τὰ κάτω, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ. ταῦτα δὲ ἐποιήσατο λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ἐκμετρησαμένη τὰ ἐκείνου ὅπλα.

β'. Ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασέ τε, καὶ ἐπήρετο τὴν Πάνθειαν· Σὺ δή που, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαυτῆς κόσμον, τὰ ὅπλα μοι ἐποιήσω; μὰ Δί', ἔφη ἡ Πάνθεια, ἄκων τόν γε πλείστου ἄξιον. σὺ γὰρ ἐμοιγ', ἢν καὶ τοῖς ἄλλοις φανῇς οἷος ἐμοὶ δοκεῖς εἶναι, μέγιστος κόσμος ἔσῃ. ταῦτα δὲ λέγουσα ἐνέδυέ τε τὰ ὅπλα· καὶ λανθάνειν μὲν ἐπειρᾶτο, ἐλείβετο δὲ αὐτῇ τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν

tegerent. Itaque totus exercitus aere fulgebat, et florido veſtium punicearum colore nitebat. Erat et Abradatae currus temonum quatuor, et equorum octo, perelegantер exornatus. Quumque iam thoracem more patrio lineum induere vellet, adfert ei Panthea galeam auream, et tegumenta brachiorum, et armillas latas circum internodia manuum, et purpuream ad pedes vſque demiſſam tunicam, pallae plicas habenti ſimilem inferius, et coloris hyacinthini criſtam. Haec illa clam viro, ad armorum eius menſuram fabricanda curauerat.

2. Quibus ille conſpectis, cum admiratione Pantheam interrogauit: Tunè vero, mea mulier, ornamento tuo conciſo haec mihi arma confeciſti? Non profecto, ait Panthea, ornamento illo, quod mihi maximi pretii eſt. Nam tu, ſi quidem talis etiam aliis videaris, qualis eſſe mihi videris, maximus mihi mundus et ornamentum futurus es. Haec dicens, armis eum induebat: et quamquam id occultare conaretur, lacrymae tamen ei per genas deſtillabant.

παρειῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὢν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδάτης, ὡπλίσθη τοῖς ὅπλοις τούτοις, ἐφάνη μὲν κάλλιστος καὶ ἐλευθεριώτατος, ἅτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ὑφηνιόχου τὰς ἡνίας, παρεσκευάζετο ὡς ἀναβησόμενος ἤδη ἐπὶ τὸ ἅρμα.

γ'. Ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθεια, ὑποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς παρόντας πάντας, ἔλεξεν· ἀλλ' ὅτι μέν, ὦ Ἀβραδάτα, εἴ τις καὶ ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν αὐτῆς ἄνδρα μεῖζον τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἐτίμησεν, οἶμαί σε γιγνώσκειν ὅτι καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμί· τί ἂν με δεῖ καθ' ἓν ἕκαστον λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαί σοι πιθανώτερα παρεσχῆθαι τῶν νῦν λεχθέντων λόγων. ὅμως δ' οὕτως ἔχουσα πρός σε, ὥσπερ σὺ οἶσθα, ἐπομνύω σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν, ἣ μὴν ἐγὼ βούλεσθαι ἂν μετὰ σοῦ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γενομένη κοινῇ γῆν ἐπιέσασθαι μᾶλλον, ἢ ζῆν μετ' αἰσχυνομένου αἰσχυνομένη· οὕτως ἐγὼ καὶ σὲ τῶν καλλίστων καὶ ἐμαυτὴν ἠξίωκα. καὶ Κύρῳ δὲ δοκῶ μεγάλην τινὰ ἡμᾶς χάριν

stillabant. Abradatas iam ante spectatu dignus, posteaquam his armis erat ornatus, pulcherrimus adparebat, et maxime liberali forma praeditus: quippe qui talis esset etiam a natura. Quumque ab auriga inferiore habenas accepisset, iam se parabat, vt in currum adscenderet.

3. Ibi tum Panthea, secedere iussis omnibus qui aderant, dixit: Sed quoniam quidem, mi Abradata, si qua mulier vmquam maritum suum pluris quam suam aestimauit animam; agnoscere te arbitror, etiam me harum vnam esse: quid ergo necesse est omnia sigillatim commemorare? Nam factis ea me tibi praestitisse existimo, quae plus apud te fidei mereantur, quam verba ista meo nunc ex ore prodeuntia. Sed enim tametsi hoc sim erga te animo, quem ipse nosti: iurata tamen et meum, et tuum amorem sancte testor, malle me tecum, cum strenue te gesseris, simul terra obrui; quam cum infami, et ipsam infamem viuere. Vsque adeo equidem et te, et meipsam honestissimis quibusque dignos iudicaui. Quinetiam Cyro, mea sententia, magnas quasdam

ριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰχμάλωτον γεγενημένην, καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ, ἅτε με ὡς δάλην ἠξίωσε κεκτῆσθαι, ἅτε ὡς ἐλευθέραν ἐν ἀτίμῳ ὀνόματι· διεφύλαξε δέ σοι ὥσπερ ἀδελφῆ γυναῖκα λαβών. πρὸς δὲ, καὶ ὅτε ὁ Αράσπας ἀπέξη αὐτῆ, ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἰ με ἐάσειε πρός σε πέμψαι, ἥξειν αὐτῷ σὲ πολὺ Αράσπα πιστότερον καὶ ἀμείνονα.

δ'. Η μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Αβραδάτης ἀγαθεὶς τοῖς λόγοις, καὶ θίγων αὐτῆς τῆς κεφαλῆς, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐπεύξατο· ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρί· ἀξίῳ δὲ Κύρῳ φίλῳ τῷ ἡμᾶς τιμήσαντος. ταῦτα εἰπὼν, κατὰ τὰς θύρας τῷ ἁρματείῳ δίφρῳ ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ ἅρμα. ἐπεὶ δὲ ἀναβάντος αὐτῷ κατέκλεισε τὸν δίφρον ὁ ὑφηνίοχος, οὐκ ἔχουσα ἡ Πάνθεια πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπάσαιτο αὐτὸν, κατεφίλησε τὸν δίφρον· καὶ τῷ μὲν προήει ἤδη τὸ ἅρμα, ἡ δὲ λαθοῦσα αὐτὸν συνεφείπετο, ἕως ἐπισραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν

gratias debemus, quod redacta me ad captiuae fortunam, et ſibi ſelecta, nec vt ſeruilis foemina conditionis, nec vt libera ſub ignominioſo nomine voluerit vti: ſed poſteaquam me accepit, tibi tanquam fratris vxorem cuſtodiuerit. Praeterea quum Araſpas, cuſtos ille meus, ab ipſo deficeret: pollicita ſum ei, ſi mihi facultatem ad te mittendi concederet, venturum te ad ipſum, longe Araſpa tum fideliorem, tum meliorem.

4. Haec illa eſt proloquuta: cuius verbis cum admiratione delectatus Abradatas; et caput eius tangens, et in coelum ſuſpiciens, precatus eſt: Tu vero Iupiter maxime, fac vt dignum me Panthea maritum, et amicum Cyro dignum declarem, qui nobis honorem habuit. Ea loquutus, per oſtium ſellae currulis in currum adſcendit. Et quum inferior auriga, poſt ipſius adſcenſum, ſellam iſtam occluſiſſet; Panthea, quae alia ratione non poſſet amplius ipſum amplecti, ſellam eſt oſculata. Itaque iam currus Abradatae procedebat, et illa clam viro ſubſequebatur; donec conuerſus

αὐτὴν ὁ Ἀβραδάτης, εἶπε· θάῤῥει Πάνθεια, καὶ χαῖρε, καὶ ἄπιθι ἤδη. ἐκ τούτου δὴ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπαιναι λαβοῦσαι αὐτὴν ἀπῆγον εἰς τὴν ἁρμάμαξαν, καὶ καταklίναντες κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ. οἱ δὲ ἄνθρωποι, καλοῦντος τοῦ θεάματος τοῦ Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἅρματος, ὑπὸ θεν ἐδύναντο θεάσασθαι αὐτὸν πρὶν ἡ Πάνθεια ἀπῆλθεν.

ε'. Ὡς δ' ἐκεκαλλιερήκει μὲν ὁ Κῦρος, ἡ δὲ στρατιὰ παρετέτακτο αὐτῷ ὥσπερ παρήγγειλε, κατέχων σκοπὰς ἄλλας πρὸ ἄλλων, συνεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τὰ μὲν ἱερὰ ἡμῖν οἱ θεοὶ φαίνουσιν, οἷά περ ὅτε τὴν πρόσθεν νίκην ἐδοσαν· ὑμᾶς δ' ἐγὼ βούλομαι ἀναμνῆσαι, ὧν μοι δοκεῖτε μεμνημένοι πολὺ ἂν εὐθυμότεροι εἰς τὸν ἀγῶνα ἰέναι. ἠσκήκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολὺ μᾶλλον τῶν πολεμίων, συντέτραφθε δὲ καὶ συντέταχθε ἐν τῷ αὐτῷ πολὺ πλείω ἤδη χρόνον, ἢ οἱ πολέμιοι, καὶ συννενικήκατε μετ' ἀλλήλων· τῶν δὲ πολεμίων

conuersus Abradatas, ea conspecta, dixit: Bono sis animo mea Panthea, et salue, et abi iam. Tum deinde eunuchi atque ancillae receptam ad carpentum deduxerunt, et in lecto compositam tentorio texerunt. Tametsi vero et Abradatas, et currus eius sane pulchrum spectaculum exhibe rent; prius tamen homines eum contemplari non potuere, quam Panthea discessisset.

5. Quum autem Cyrus rite rem diuinam feciſſet, et iam instructus esset exercitus, vti mandarat, et speculas alias ante alias teneret: ducibus conuocatis, huiusmodi verba fecit: Dii nobis, amici ac socii, sacrificia talia ostendunt, qualia, quum victoriam nobis illam priorem largiti sunt. Ego vero commonefacere vos eorum volo, quae si memoria teneatis, longe, mea quidem sententia, sitis ad praelium alacrius accessuri. Nam bellicis in rebus multo quam hostes magis estis exerciti: et tum educati simul viuendo, tum instructi estis longe diutius quam hostes: et victoria potiti simul estis. At ex hostibus

λεμίων πολλοὶ μὲν συνήπτηνται μετ' αὐτῶν. οἱ δὲ ἀμάχητοι ἑκατέρων, οἱ μὲν τῶν πολεμίων ἴσασιν, ὅτι προδότας τὰς παρασάτας ἔχουσιν· ὑμεῖς δὲ οἱ μεθ' ἡμῶν, ἴστε ὅτι μετὰ θελόντων τοῖς συμμάχοις ἀρήγειν μαχεῖσθε. εἰκὸς δὲ τὰς μὲν πιστευούσας ἀλλήλοις ὁμονόως μάχεσθαι μένοντας· τὰς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκαῖον βουλεύεσθαι, πῶς ἂν ἕκαστοι τάχιστα ἐκποδὼν γένοιντο.

Ἰωμεν δή, ὦ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἅρματα μὲν ἔχοντες ὡπλισμένα πρὸς ὅπλα τὰ τῶν πολεμίων, ὡς δ' αὕτως καὶ ἱππέας καὶ ἵππους ὡπλισμένους πρὸς ὁπλους, ὡς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι. πεζοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις οἵοις καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε· Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως μὲν ὡπλισμένοι εἰσὶν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι· τάς τε γὰρ ἀσπίδας μείζους ἔχουσιν, ἢ ὡς ποιεῖν τι, καὶ ὁρᾶν· τεταγμένοι δὲ εἰς ἑκατὸν δῆλον ὅτι κωλύσουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι, πλὴν πάνυ ὀλίγων. εἰ δὲ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύσουσιν, ἵπποις αὐτοὺς πρῶτον δεήσει

multi cum iisdem ipsis victi sunt. Qui autem ex vtraque parte praelio nondum interfuerunt, eorum quotquot in hostium exercitu sunt, se norunt adstites habere desertores: vos vero, qui a nobis estis, cum iis aleam praelii vos subituros nostis, qui sociis opem ferre cupiant. Est autem consentaneum, concordibus animis in pugna substituros eos, qui mutuo sibi fidunt: qui vero diffidunt, hos consultare necesse est, quo pacto singuli quamprimum subducere se possint.

Eamus igitur in hostem, commilitones, cum armatis curribus, aduersus hostium currus inermes: itidemque cum equitibus et equis armatis, aduersus inermes cominus pugnaturi. Pedites quidem aduersarios habituri estis eos, quos antehac: et Aegyptii eodem armati sunt modo, eodem et in acie dispositi sunt. Nam maiores eis clypei sunt, quam vt aliquid vel efficere, vel prospicere possint: et in centenos ordinati, seipsos haud dubie in praelio sunt impedituri, paucis admodum exceptis. Quod si nos impellendo protrusuros se crediderint, primum equi sustinendi

δεήσει ἀντέχειν, καὶ σιδήρῳ ὑφ' ἵππων *ἰσχυριζομένῳ. ἢν δέ τις αὐτῶν καὶ ὑπομένῃ, πῶς ἅμα δυνήσεται ἱππομαχεῖν τε, καὶ φαλαγγομαχεῖν, καὶ πυργομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν ἐπαρήξουσι, τὰς δὲ πολεμίους παίοντες ἀμηχανεῖν ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. εἰ δέ τινος ἔτι ἐνδεῖσθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε. σὺν γὰρ θεοῖς ἕδενὸς ἀπορήσομεν. καὶ εἴ μέν τις εἰπεῖν τι βούλεται, λεξάτω· εἰ δὲ μή, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερὰ, καὶ προσευξάμενοι οἷς ἐθύσαμεν θεοῖς, ἴτε ἐπὶ τὰς τάξεις. καὶ ἕκαστος ὑμῶν ὑπομιμνησκέτω τὰς μεθ' ἑαυτοῦ, ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυτὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἄφοβον δεικνὺς καὶ σχῆμα, καὶ πρόσωπον, καὶ λόγους.

ΞΕΝΟ-

nendi eis erunt; et ferrum, cui robur ab equis accedit. Iam si quis illorum etiam non cedendo subsistet, quo pacto simul et aduersus equitatum, et phalangem, et turres pugnare poterit? Nam in turribus collocati nostri, nobis auxilio futuri sunt; et hostes feriendo, potius vt de suis rebus desperent, quam praelientur, efficient. Quod si re quapiam vobis adhuc opus esse putatis, ad me referte. Nam Diis adiuuantibus, nullius inopia laboraturi sumus. Si quis etiam dicere aliquid voler, dicat; sin autem, ad rem diuinam discedite, ac Deos comprecati, quibus rem sacram fecimus, ad ordines vosmet conferte. Redigat autem suis quisque vestrum in memoriam ea, de quibus a me admoniti estis: adeoque subiectis sibi quilibet, intrepidum et gestu, et vultu, et oratione semet ostendendo, imperio se dignum declaret.

* Al. ἰσχυριζομένων; Muretus vult legi καὶ ἵπποις σιδήρῳ ἰσχυριζομένοις.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Οἱ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς Θεοῖς, ἀπῆσαν πρὸς τὰς τάξεις. τῷ δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες ἐμφαγεῖν καὶ ἐμπιεῖν, ἔτι ὢν ἀμφὶ τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ εἶχεν ἐσηκώς, ἀπαρξάμενος ἠρίστα, καὶ μετεδίδου ἀεὶ τῷ μάλιστα δεομένῳ· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος, ἔπιε, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν ἔτως ἐποίουν.

μετὰ

XENOPHONTIS

HISTORIARVM DE CYRI

INSTITVTIONE

LIBER SEPTIMVS

CAP. I.

Illi ergo precati Deos, ad ordines abierunt. Et ministri, Cyro, atque iis qui cum ipso erant, cibum ac potum adtulere, quum adhuc rem sacram facerent. Cyrus ita, vti constiterat, delibatis cibis prandebat; et semper ei, qui maxime indigeret, impertiebat: quumque post libationem precatus esset, tum ipse bibit, tum ceteri, qui aderant. Secundum

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος Δία πατρῷον ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον, ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ τὰς ἀμφ' αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὡπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κῦρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῷ κρανείνῳ ἕνι ἕκαστος· οἱ δὲ ἵπποι προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις καὶ παραπλευριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ παραμηρίδια ἦν τῷ ἀνδρί. τοσοῦτο δὲ μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὅπλα, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριστο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι, τὰ δὲ Κύρου ὅπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν.

β'. Ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, καὶ ἔστη ἀποβλέπων, ἧπερ ἔμελλε πορεύεσθαι, βροντὴ δεξιὰ ἐφθέγξατο. ὁ δ' εἶπεν· Ἑψόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὥρμητο μὲν, ἐν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ *Ἀρασάμβαν καὶ τοὺς πεζούς. παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον, καὶ ἐν ἴσῳ ἕπεσθαι· ἦν δ' αὐτῷ τὸ σημεῖον, ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι

cundum haec implorato Ioue patrio, vt et dux et ſocius eſſet; equum adſcendit, idemque ſibi proximos facere iuſſit. Erant autem omnes illi cum Cyro iiſdem armis inſtructi, quibus ipſe Cyrus: tunicis puniceis, loricis aereis, aereis galeis, criſtis albis, gladiis, et vna cornea quiſque tragula. Equi tegumentis frontium, et pectorum, et laterum aereis muniti erant. Eiuſdem generis tegumenta equitis cuiuſque femora muniebant. Tantum Cyri arma differebant in hoc, quod reliqua colore aureo illita erant: at Cyri arma inſtar ſpeculi reſplendebant.

2. Poſteaquam conſcendit equum, ac ſubſtitit, vt reſpiceret, qua perrecturus eſſet; tonitru dextrum inſonuit. Itaque dixit: Sequemur te, maxime Iupiter. Tum progredi coepit, Chryſanta equitum praefecto, cum equitibus, dextrum: Araſamba, cum pedeſtribus copiis, latus laeuum obtinentibus. Praecepit etiam, vt ad ſignum reſpicerent, et aequali gradu ſequerentur. Erat autem ei ſignum, aquila aurea in haſta ſublimi extenſa. Et hodie ſignum

* Al. Ἀρίσβαν.

ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. πρὶν δὲ ὁρᾶν τοὺς πολεμίους, εἰς τρὶς ἀνέπαυσε τὸ στράτευμα.

γ'. Ἐπεὶ δὲ προσεληλύθεισαν ὡς εἴκοσι σταδίους, ἤρχοντο ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπρόσωπον παρορᾶν. ὡς δ' ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις ἐγένοντο, καὶ ἔγνωσαν οἱ πολέμιοι πολὺ ἑκατέρωθεν ὑπερφαλαγγοῦντες, στήσαντες τὴν ἑαυτῶν φάλαγγα, (οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως κυκλοῦσθαι) ἀπέκαμπτον εἰς κύκλωσιν, ὅπως ὥσπερ Γάμμα ἑκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποιήσαντες, πάντοθεν ἅμα μάχοιντο.

δ'. Κῦρος δὲ ὁρῶν ταῦτα, οὐδέν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ' ὡσαύτως ἦγεῖτο. κατανοῶν δὲ ὡς πρόσω τὸν καμπτῆρα ἑκατέρωθεν ἐποιήσαντο, περὶ ὃν κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ κέρατα. ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἔνθα τὴν ἐπικαμπὴν ποιοῦνται; πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας, καὶ θαυμάζω γε. πολὺ γάρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. ναὶ μὰ Δί', ἔφη,

signum hoc a rege Perſarum adhuc retinetur. Prius vero, quam in hoſtium conſpectum venirent, ter exercitum quieſcendo reſecit.

3. Vbi iam ad ſtadia viginti acceſſiſſent, hoſtium copias adventantes contra ſe cernere coeperunt. Quum autem vtrique iam ſe mutuo in conſpectu haberent, et hoſtes decreuiſſent longe ab vtroque latere phalangem aduerſam circumuenire: ſtiterunt phalangem ſuam (quod alter circumdare non liceat) et inflexerunt ad intercipiendum in medio hoſtem, vt, inſtructo agmine ſuo vtrimque inſtar litterae Gamma, vndique ſimul dimicarent.

4. Quae Cyrus tametſi videret, nihilo tamen magis reſtitit; ſed eodem modo praeibat. Quum autem animaduerteret, procul ab ipſis vtrimque flexum fieri, quo cornua flectendo extendebant: Animadvertis, inquit, Chryſanta, vbi hoſtes flexionem inſtituant? Prorſus, ait Chryſantas, atque adeo res mihi mira videtur. Nam cornua, mea quidem ſententia, longe a ſua phalange abſtrahunt. Sic eſt profecto, ait

ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀπό γε τῆς ἡμετέρας. τί δὴ τοῦτο; δηλονότι, ἔφη, φοβούμενοι μὴ, ἢν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα, τῆς φάλαγγος ἔτι πρόσω οὔσης, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς. ἔπειτα, ἔφη ὁ Χρυσάντας, πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους, οὕτω πολὺ ἀπέχοντες ἀλλήλων; ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κῦρος, ὅτι ἡνίκα ἂν γένηται τὰ κέρατα ἀναβαίνοντα κατ' ἀντιπέρας τῶν πλαγίων τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα ἅμα πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μαχούμενοι.

ε'. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι βουλεύεσθαι; πρός γε ἃ ὁρῶσι· πρὸς δέ γε ἃ οὐχ ὁρῶσιν, ἔτι κάκιον, ἢ εἰ κατὰ κέρας προσήεσαν. ἀλλὰ σὺ μέν, ἔφη, ὦ Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῷ πεζῷ ἡρέμα, ὥσπερ ἐμὲ ὁρᾷς· καὶ σύ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπου. ἐγὼ δὲ ἄπειμι ἐκεῖσε ὅθεν μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρχεσθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ παριὼν ἐπισκέψομαι ἕκαστα πῶς ἡμῖν ἔχει. ἐπειδὰν δὲ ἐκεῖ γένωμαι, ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις

ait Cyrus, ac longe etiam a noſtra. Cur id? Nimirum, ait, metuunt, ne, ſi cornua nobis propiora ſint, phalange procul adhuc remota, nos ipſos inuadamus. At qui poterunt deinde, inquit Chryſantas, aliis alii adiumento eſſe, quum tam procul ab ſe inuicem abſint? Manifeſtum eſt, ait Cyrus, quod vbi cornua e regione laterum exercitus noſtri aſcendendo conſtiterint: quaſi in phalangem conuerſi pariter ex omni parte nos adgredientur, ſimul vndique aduerſum nos pugnaturi.

5. Ergone tibi, ait Chryſantas, recte hoc conſilii capere videntur? Recte, ad ea quae proſpiciunt, inquit: quod autem adtinet ea, quae non proſpiciunt; etiam peius ſibi conſulunt, quam ſi aduerſis cornibus nos inuaderent. Sed tu, Arſama, inquit, peditatui modice praeito, ſicuti me praeire vides: ac tu Chryſanta pari gradu cum hoc copias equeſtres ducens ſequitor. Ego vero illuc abeo, vnde mihi tempeſtiuum videtur, ordiri praelium: et ſimul in tranſitu ſingula conſiderabo, quo pacto nobis iſta ſe habeant. Illuc vbi vero, et congreſſuri iam inter

ter

ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάρξω, ὑμεῖς δὲ ἐφέπεσθε. ἡνίκα δ' ἂν ἡμεῖς ἐγχειρῶμεν τοῖς πολεμίοις, αἰσθήσεσθε μὲν, (ὀλίγος θόρυβος ἔσαι) ὁρμήσεται δὲ τηνικαῦτα Ἀβραδάτης ἤδη σὺν τοῖς ἅρμασιν εἰς τὰς ἐναντίας. οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται. ὑμᾶς δὲ χρὴ ἕπεσθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἁρμάτων· οὕτω γὰρ μάλιστα τοῖς πολεμίοις τεταραγμένοις ἐπιπεσούμεθα. παρέσομαι δὲ καὶ ἐγὼ, ἥ ἂν δύνωμαι τάχιστα, διώκων τὰς ἄνδρας, ἢν οἱ θεοὶ ἐθέλωσι.

5'. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ σύνθημα παρεγγυήσας, Ζεὺς Σωτὴρ καὶ Ἡγεμὼν, ἐπορεύετο. μεταξὺ δὲ τῶν ἁρμάτων καὶ τῶν θωρακοφόρων διαπορευόμενος, ὁπότε προσβλέψειέ τινας τῶν ἐν ταῖς τάξεσι, τοτὲ μὲν εἶπεν ἄν· Ὦ ἄνδρες, ὡς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσωπα θεάσασθαι; τοτὲ δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἂν ἔλεξεν· ἆρα ἐννοεῖτε, ἄνδρες, ὅτι ὁ νῦν ἀγὼν ἐστιν ὁ μόνον περὶ τῆς τήμερον νίκης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πρόσθεν ἣν ἐνικήσατε, καὶ περὶ πάσης εὐδαιμονίας; ἐν ἄλλοις δὲ προσιὼν εἶπεν· ὦ ἄνδρες, τὸ ἀπὸ τῆδε ἤδέν ποτε θεὸς αἰτιατέον

ter nos erimus: paeanem exordiar, ac vos ſubſequimini. Quando autem manus cum hoſte nos conſerturi ſimus, facile vos ſentietis, quum non exiguus tumultus futurus ſit: ac deinde cum curribus Abradates in adverſos impetum faciet. Sic enim ipſi ſignificabitur. Vos autem ſequi oportebit quammaxime contiguos curribus. Nam hoc modo in hoſtes plurimum perturbatos incidemus. Adero etiam ipſe, et quam celerrime potero, Diis volentibus, eos perſequar.

6. Haec loquutus, quum teſſeram militarem hanc dediſſet, Iupiter Seruator et Dux, progreſſus eſt. Quumque inter currus et loricatos pergeret, quoties aliquos in ordinibus adſpiceret, aiebat modo: Quam iucundum eſt, milites, vultus veſtros intueri? modo apud alios dicebat; An intelligitis, milites, certamen iam propoſitum eſſe, non ſolum de hodierna victoria; ſed etiam de ea, quam prius obtinuiſtis, adeoque de felicitate vniuerſa? Hinc ad alios accedens: Deinceps, aiebat, numquam Dii nobis accuſandi erunt,

αἰτιατέον ἔτι ἔσαι. παραδεδώκασι γὰρ ἡμῖν πολλά τε καὶ ἀγαθὰ κτήσασθαι. ἀλλ', ὦ ἄνδρες, ἀγαθοὶ γενώμεθα.

ζ'. Κατ' ἄλλους δ' αὖ τοιάδε· ὦ ἄνδρες, εἰς τίνα ποτ' ἂν καλλίονα ἔρανον ἀλλήλους παρακαλέσαιμεν, ἢ εἰς τόνδε; νῦν γὰρ ἔξεσιν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομένοις πολλὰ καὶ ἀγαθὰ ἀλλήλοις εἰσενεγκεῖν. κατ' ἄλλους δ' αὖ· ἐπίσασθε μὲν, οἶμαι, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἆθλα πρόκειται, τοῖς νικῶσι μὲν, διώκειν, παίειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν, καλὰ ἀκούειν, ἐλευθέροις εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς, δηλονότι τἀναντία τούτων. ὅσις ἂν ἑαυτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ μαχέσθω. ἐγὼ γὰρ οὐδὲν κακὸν, οὐδ' αἰσχρὸν ἐκὼν εἶναι προσήσομαι. ὁπότε δ' αὖ γένοιτο κατά τινας τῶν πρόσθεν συμμαχεσαμένων, εἶπεν ἄν· πρὸς δὲ ὑμᾶς τί δεῖ λέγειν, ὦ ἄνδρες; ἐπίσασθε γὰρ, οἵαν τε οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι, καὶ οἵαν οἱ κακοί.

η'. Ὡς δὲ ἀπιὼν κατὰ Ἀβραδάτην ἐγένετο, ἔση· καὶ ὁ Ἀβραδάτης παραδοὺς τῷ ὑφηνιόχῳ τὰς ἡνίας, προσῆλθεν αὐτῷ·

erunt, commilitones. Nam facultatem conceſſere multa et egregia nobis adquirendi. Saltem nos, milites, fortiter nosmet geramus.

7. Rurſus ad alios huiuſmodi: Quaſnam ad communes epulas lautiores noſmet inuitare poſſemus, quam ad has ipſas? Nam modo facultas vobis eſt, ſi viri fortes eſſe volueritis, multa et egregia commoda mutuo vobis conferendi. Rurſus ad alios: Noſtis, opinor, milites, propoſita iam eſſe praemia; vincentibus quidem, vt perſequantur, feriant, occidant, bona poſſideant, praeclare audiant, liberi ſint, imperent; ignauis autem, his contraria ſcilicet. Quisquis ergo ſeipſum diligit, mecum proelium ineat. Nam nihil equidem ignauiae, nihil turpitudinis volens admittam. Rurſus vbi ad quoſdam acceſſiſſet, qui proelio ſuperiori interfuiſſent, aiebat: Ad vos vero, milites, quid verbis opus eſt? Noſtis enim, qualem diem viri fortes in proeliis agant, et qualem ignaui.

8. Deinde diſcedens, ad Abradatam quum acceſſiſſet, reſtitit: et Abradatas habenis inferiori aurigae traditis, adiit eum,

αὐτῷ· προσέδραμον δὲ καὶ οἱ ἄλλοι τῶν πλησίον τεταγμένων καὶ πεζῶν καὶ ἁρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἐν τοῖς παραγεγενημένοις ἔλεξε τοιάδε· ὁ μὲν Θεὸς, ὦ Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺ ἠξίους, συνηξίωσέ σε καὶ τοὺς σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμάχων· σὺ δὲ τοῦτο μέμνησο, ὅταν δέῃ σε ἤδη ἀγωνίζεσθαι, ὅτι Πέρσαι οἵ τε θεασόμενοι ὑμᾶς ἔσονται, καὶ οἱ ἑψόμενοι ὑμῖν· καὶ οὐκ ἐάσοντες ἐρήμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ ὁ Ἀβραδάτης εἶπεν· ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Κῦρε, καλῶς ἔχειν· ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν πλάγια τῶν πολεμίων κέρατα ἰσχυρὰ ὁρῶ ἀνατεινόμενα καὶ ἅρμασι καὶ παντοδαπῇ στρατιᾷ· ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτέτακται ἢ ἅρματα· ὥς ἔγωγ', ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον τήνδε τὴν τάξιν, ἠσχυνόμην ἂν ἐνθάδε ὤν· ὕτω πολύ μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ εἶναι.

θ'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἀλλ' εἰ τὰ παρά σοι καλῶς ἔχει, θάρρει ὑπὲρ ἐκείνων. ἐγὼ γάρ σοι, σὺν Θεοῖς, ἔρημα τῶν πολεμίων τὰ πλάγια ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον ἔμβαλλε

eum, simul adcurrentibus etiam aliis, qui prope ab ipso in acie collocati erant, tum pedites, tum curruum agitatores. Hi quum ad Cyrum venissent, in hanc sententiam inquit: Deus, Abradata, quemadmodum tu petebas, et te et tuos dignos censuit, qui sociorum essetis in acie principes. Tu vero memineris, vbi iam tibi proeliandum erit, Persas, eos futuros qui vos et spectabunt, et sequentur: neque committent, vt soli desertique dimicetis. Et Abradates ait: Equidem res nostras, Cyre, habere se recte existimo: verum latera me sollicitum habent: nam hostium cornua video porrigi firma tum propter currus, tum propter omnis generis copias; his nihil nos opposuimus aliud quam currus. Quapropter me quidem, nisi forte locus hic mihi obtigisset, eius sane puderet: adeo mihi videor esse in tuto.

9. Cyrus autem ad haec: Si res apud te recte habent, inquit, bono sis animo, quod illos adtinet. Nam equidem, Deum ope, tibi palam haec hostium latera nudabo. Teque obtestor, ne prius in hostes istos impetum facias

βαλλε τοῖς πολεμίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἂν φεύγοντας τούτους, ὃς νῦν φοβῇ, θεάσῃ· (τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει, μελλούσης τῆς μάχης γίγνεσθαι· ἄλλως δ' ὑ μάλα μεγαλήγορος ἦν) ὅταν μέντοι τούτους ἴδῃς φεύγοντας, ἐμέ τε ἤδη παρεῖναι νόμιζε, καὶ ὅρμα εἰς τοὺς ἄνδρας. καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίοις κακίστοις ἂν χρήσαιο, τοῖς δὲ μετὰ σαυτοῦ, ἀρίστοις. ἀλλ' ἕως ἐστί σοι σχολή, ὦ Ἀβραδάτα, πάντως παρελάσας παρὰ τὰ σαυτοῦ ἅρματα, παρακάλει τοὺς σύν σοι εἰς τὴν ἐμβολήν, τῷ μὲν προσώπῳ παραθαῤῥύνων, ταῖς δ' ἐλπίσιν ἐπικυφίζων. ὅπως δὲ κράτιστοι φανῇθε τῶν ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, φιλονεικίαν αὐτοῖς ἔμβαλλε. καὶ γὰρ, εὖ ἴσθι, ἢν τάδε γένηται, πάντες ἐρῶσι τολοιπὸν μηδὲν εἶναι κερδαλεώτερον ἀρετῆς.

ι. Ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτης ἀναβὰς παρήλαυνε, καὶ ταῦτα ἐποίει· ὁ δ' αὖ Κῦρος παριὼν, ὡς ἐγένετο πρὸς τῷ εὐωνύμῳ, ἔνθα Ὑστάσπας τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων, ὀνομάσας αὐτὸν, εἶπεν· ὦ Ὑστάσπα, νῦν ὁρᾷς ἔργον τῆς σῆς ταχυεργίας. νῦν γὰρ, ἢν φθάσωμεν τοὺς πολεμίους

cias, quam hos ipsos, quos modo metuis, fugere cernas: (Et huiusmodi verba Cyrus magnifice iactabat, instante pugna; quum ceteroqui non admodum iactabundus esset:) Vbi vero fugientes hos conspexeris, tum et me iam adesse putato, et impetum in hostes facito. Quippe tunc aduersarios ignauissimos, et tuos fortissimos experieris. Enimuero dum tibi vacat, Abradata, currus tuos vtique praeteruectus, cohortare tuos ad inuadendum, ac partim eis vultu animos addito, partim spe subleuato. Atque vti longe praestantissimi omnium; qui sunt in curribus, videamini; aemulationem inter ipsos excitato. Nam certo scias, dicturos omnes deinceps, si hoc fiat, virtute nihil esse fructuosius.

10. Itaque conscenso curru praeteruehebatur Abradates, et haec faciebat. Cyrus progressus, vbi ad laeuam peruenit, quo loco Hystaspas erat, cum equitatus Persici parte dimidia, nominatim eum compellans, ait: Vides iam, Hystaspa, dignum opus celeritate in conficiendis rebus tua. Nam si modo anteuertemus

πολεμίους κατακτανόντες, ἀδεὴς ἡμῶν ἀποθανεῖται. καὶ ὁ Ὑστάσπας ἐπιγελάσας εἶπεν· ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐξ ἐναντίας ἡμῖν μελήσει· τοὺς δ' ἐκ πλαγίου σὺ ἄλλοις πρόσαξον, ὅπως μηδ' ὅτοι σχολάζωσι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἀλλ' ἐπί γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς ἀπέρχομαι. ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τόδε μέμνησο, ὅτῳ ἂν ἡμῶν ὁ Θεὸς νίκην διδῷ, ἤν τι πᾳ μένῃ πολέμιον, πρὸς τὸ μαχόμενον ἀεὶ συμβάλλωμεν.

ιά'. Ταῦτα εἰπὼν προῆει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν προϊὼν ἐγίγνετο, καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτῃ ἁρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν· ἐγὼ δὲ ἔρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων· ἀλλ' ὁπόταν αἴσθησθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρων, τότε καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν. πολὺ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέρῳ ἔσεσθε, ἔξω γενόμενοι, ἢ ἔνδον ἀπολαμβανόμενοι. ἐπεὶ δ' αὖ παρῆν ἐγένετο ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν, Ἀρταγέρσαν μὲν καὶ Φαρνοῦχον ἐκέλευσεν, ἔχοντας τήν τε τῶν πεζῶν χιλιοστύν, καὶ τὴν τῶν ἱππέων, μένειν αὐτοῦ. ἐπειδὰν δέ, ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτιθεμένου τοῖς

hostes interficiendo, nemo nostrum peribit. Et Hystaspas cum risu ait: Enimuero de aduersis curae nobis erit. Tu autem de illis, qui sunt a latere, aliis mandata dederis, ne otiosi sint. Equidem ad hos, ait Cyrus, ipse pergo. Tu tamen memineris, Hystaspa, cuicumque nostrum tandem victoriam Deus concesserit, si quid alicubi reliquum ex hostibus manserit, semper cum iis qui pugnabunt, manus conserendas esse.

12. His dictis, procedebat. Quumque progrediendo ad latus venisset, et ad praefectum curruum, qui istic erant, sic eum adpellans ait: Equidem vobis opem laturus venio. Vos vbi senseritis, nos ad partes extremas hostem inuadere; tum et ipsi per medios hostes inuehendo perrumpere conamini. Nam tutiores futuri estis, si peruadendo foras eruperitis, quam si ab eis in medio intercipiamini. Postquam autem pergendo, pone plaustra venit: iussit, vt Artagersas et Pharnuchus cum mille peditibus, ac totidem equitibus, ibidem manerent. Vbi vero, inquit, me animaduerteritis, eos qui ad latus

τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐπιχειρεῖτε· μαχεῖσθε δ', ἔφη, πρὸς κέρας, ὥσπερ ἀσθενέστερον στράτευμα γίγνεται· φάλαγγα δ' ἔχοντες, ὥσπερ ἰσχυρότεροι ἂν εἴητε. καὶ εἰσὶ μέν, ὡς ὁρᾶτε, τῶν πολεμίων ἱππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ πρόσετε πρὸς αὐτὸς τὴν τῶν καμήλων τάξιν· καὶ εὖ ἴστε ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελοίους τοὺς πολεμίους θεάσεσθε.

ιϛ'. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ταῦτα διαπραξάμενος, ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρῆει. ὁ δὲ Κροῖσος, νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα, σὺν ᾗ αὐτὸς ἐπορεύετο, ἢ τὰ ἐπανατεινόμενα κέρατα, ἦρε τοῖς κέρασι σημεῖον, μηκέτι ἄνω πορεύεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ στραφῆναι. ὡς δ' ἔσησαν πάντες πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στράτευμα ὁρῶντες, ἐσήμαινεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ ἔτω προσῆσαν τρεῖς φάλαγγες ἐπὶ τὸ Κύρου στράτευμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τὰ δὲ δύο, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον· ὥστε πολὺν φόβον παρεῖναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ. ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλινθίον ἐν μεγάλῳ

latus dextrum ſunt, adoriri: tunc et ipſi vobis oppoſitos invadite. Pugnabitis enim adverſus cornu, quo loco imbecillior eſt exercitus: et phalangem habebitis, vt firmiores ſitis. Sunt etiam, vti videtis, equites hoſtium vltimi, aduerſus quos omnino camelorum ordines immittite. Nam certo ſcitote, prius vos hoſtes ridiculos eſſe conſpecturos, quam manus conſeratis.

12. His Cyrus peractis, ad latus dextrum ſe contulit. Croeſus autem ratus iam phalangem, cum qua ipſe procedebat, ab hoſtibus abeſſe propius, quam illa cornua, quae protendebantur: ſignum extulit, quo cornua monerentur, ne longius ſurſum progrederentur, ſed eo loco ſe conuerterent. Quumque ſubſiſterent omnes, et Cyri copias intuerentur; ſignum eis dedit, vt in hoſtem pergerent. Hoc modo tres phalanges aduerſus exercitum Cyri tendebant, vna ex aduerſo, ex reliquis duabus ad dextrum altera latus, ad laeuum altera: ita quidem, vt totus exercitus Cyri magno in metu verſaretur. Nam inſtar exigui laterculi, qui collocatus

μεγάλῳ τεθὲν, ἄτω καὶ τὸ Κύρου στράτευμα πάντοθεν περιείχετο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἱππεῦσι, καὶ ὁπλίταις, καὶ πελτοφόροις, καὶ τοξόταις, καὶ ἄρμασι, πλὴν ἐξόπισθεν.

ιγ'. Ὅμως δὲ καὶ ὁ Κῦρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίοις· καὶ ἦν μὲν πανταχόθεν πολλὴ σιγὴ ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν. ἡνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς ἤδη εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Ἐνυαλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν, καὶ ἐξανίσταται ὁ Κῦρος, καὶ εὐθὺς μὲν μετὰ τῶν ἱππέων λαβὼν πλαγίους τοὺς πολεμίους, ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυεν. οἱ δὲ πεζοὶ αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο, καὶ περιεπίσσοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὥστε πολὺ ἐπλεονέκτουν. Φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλον· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμίοις.

ιδ'. Ὡς δ' ἤσθετο ὁ Ἀρταγέρσης ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κῦρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεῖς τὰς καμήλους, ὥσπερ Κῦρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐν πάνυ πολλῷ

est in magno, Cyri copiae cingebantur vndique ab hostium equitibus, et cataphractis, et cetratis, et sagittariis, et curribus, extraquam a tergo.

13. Sed vbi tamen Cyrus imperauit, omnes ore aduerso in hostem se conuerterunt. Et erat altum vbique silentium, prae futuri euentus formidine. Quum autem Cyro iam tempus esse videretur, paeanem exorsus est, et exercitus vniuersus simul insonuit. Deinde Martem alta voce conclamabant, et Cyrus erupit, statimque cum equitibus hostes adgressus ex obliquo, quamprimum cum eis manum conseruit. Pedites autem, seruatis ordinibus suis, celeriter subsequebantur, et hostibus hinc atque inde circumfundebantur, vt multo iam potiori conditione, quam illi essent. Nam cum phalange ad cornu inferebantur: quo factum est, vt celeriter vehemens hostium fuga fieret.

14. Artagerses vt Cyrum iam rem aggressum animaduertit, et ipse ad sinistrum latus immissis camelis hostes inuadit, quemadmodum Cyrus iusserat. Hos equi magno admodum ex

interuallo

πολλᾷ ἂν ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνόμενοι ἔφευγον, οἱ δ' ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν οἱ ἵπποι ὑπὸ καμήλων. ὁ δὲ Αρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, παρατεινόμενος ἐπέκειτο τεταγμένος· καὶ τὰ ἅρματα δὲ τά τε κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἅρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἑπομένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες, ὑπὸ τῶν ἁρμάτων ἡλίσκοντο.

ιε'. Καὶ ὁ Αβραδάτης δὲ οὐκέτι ἔμελλεν, ἀλλὰ ἰσχυρῶς ἀναβοήσας, Ανδρες φίλοι, ἕπεσθέ μοι, ἐνίει, ὁδὸν ποιούμενος τῶν ἵππων, ἀλλὰ ἐξαιματῶν καταπολὺ τῷ κέντρῳ. συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἁρματηλάται· καὶ τὰ μὲν ἅρματα ἔφευγεν αὐτοὺς εὐθύς, τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολιπόντα. ὁ δὲ Αβραδάτης ἀντικρὺ δι' αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἐμβάλλει· συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. πολλαχόθι μὲν οὖν καὶ ἄλλοθι δῆλον, ὡς οὐκ ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ, ἢ ὅταν ἐκ φίλων συμμάχων ἠθροισμένη

interuallo non expectabant, ſed alii conſternati fugiebant, alii ſaltu efferebantur, alii ſuper ſe inuicem irruebant. Nam ſolent equis huiuſmodi a camelis accidere. Artagerſes ſuos ordinatos retinens, perturbatos vrgebat integris ordinibus: et currus, qui ad dextram et laeuam erant, ſimul immittebat. Multi autem, quum currus fugerent, ab iis qui cornu directo ſequebantur, ſunt interemti: multi, quum hos fugerent, a curribus intercipiebantur.

15. Et Abradates haud amplius cunctatus, ſed altum clamans, Sequimini me, amici; equos immittebat in hoſtes, quum quidem eis minime parceret, ſed ita ſtimulo foderet, vt multo ſanguine reſpergerentur. Cum hoc etiam ceteri curruum agitatores eruperunt. Hos oppoſiti currus ſtatim fugere, partim receptis qui ex eis pugnarent, partim relictis. Abradates recta per eos in Aegyptiorum phalangem impetum facit, illis cum eo ſimul irruentibus, qui proxime collocati erant. Cum aliunde vero perſpicuum eſt, non eſſe firmiorem phalangem, quam quae ex amicis commilitonibus eſt collecta: tum illud haec phalanx hoc

ἠθροισμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἑταῖροί τε αὐτῷ καὶ ὁμοτράπεζοι συνεισέβαλον· οἱ δὲ ἄλλοι ἡνίοχοι, ὡς εἶδον ὑπομένοντας πολλῷ σίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλιναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἅρματα, καὶ τούτοις ἐφείποντο.

ις'. Οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάτην, ἧ μὲν ἐνέβαλον, ἅτε δυναμένων διαχωρῆσαι τῶν Αἰγυπτίων, διὰ τὸ μένειν τοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῶν, τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ ῥύμῃ τῇ τῶν ἵππων παίοντες ἀνετρέποντο, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλόων, καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵππους καὶ τροχούς. ὅτε δὲ ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βίᾳ διεκόπτετο, καὶ ὅπλα καὶ σώματα. ἐν δὲ τῷ ἀδιηγήτῳ τούτῳ ταράχῳ, ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν, ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτης, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων· καὶ ὅτοι μὲν ἐνταῦθα, ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, κατεκόπησαν καὶ ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ἧ μὲν ὁ Ἀβραδάτης ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν

tempore declarauit. Nam et ſodales ipſius, et menſae participes eiuſdem, hoſtes vna cum ipſo ſunt adgreſſi. Et alii quidem aurigae, quum viderent Aegyptios agmine denſo impetum ſuſtinere; verſus fugientes currus deflexerunt, et illos inſecuti ſunt.

16. At vero qui erant cum Abradata, quia nuſquam illic, vbi prorueraut in hoſtem, diuiſi Aegyptii cedere poterant, omnibus vtrinque ſuo loco manentibus; equorum impetu ſtantes impellendo euerterunt, cadentes obtriuere; nec ipſos tantummodo, ſed etiam ipſorum arma, et equos, et rotas. Quidquid autem falces corripuiſſent, id totum violento concidebatur impetu; ſiue arma eſſent, ſiue corpora. Atque in hoc tumultu, qui exponi dicendo nequit, rotis propter multiplices aceruos ſubſultantibus, accidit vt curru Abradates excideret, atque illorum alii qui cum ipſo in hoſtes impetum fecerant. Et hi quidem heic, officio functi virorum fortium, conciſi vulneribus interierunt. At hos vna ſecuti Perſae, quum eo loco, quo Abradates hoſtem cum ſuis inuaſerat,

σὺν αὐτῷ, ταύτῃ ἐπεισπεσόντες, τεταραγμένους ἐφόνευον.

ιζ'. Οἱ δὲ ἀπαθεῖς ἐγένοντο οἱ Αἰγύπτιοι (πολλοὶ δὲ ἔτοι ἦσαν) ἐχώρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις. ἔνθα δὴ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μαχαιρῶν· ἐπλεονέκτουν μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ πλήθει καὶ τοῖς ὅπλοις. τά τε γὰρ δόρατα ἰσχυρά τε καὶ μακρὰ, (ἃ ἔτι καὶ νῦν ἔχουσι) αἵ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέρρων καὶ σέγεσι τὰ σώματα, καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συνεργάζονται, πρὸς τοῖς ὤμοις ἔσαι. συγκλείσαντες δὴ τὰς ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ὤθουν. οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντέχειν, ἅτε ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ τὰ γέρρα ἔχοντες, ἀλλ' ἐπὶ πόδα ἀνεχάζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι, ἕως ὑπὸ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα ἦλθον, ἐπαίοντο αὖθις οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύργων. καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἴων φεύγειν ἔτε τοὺς τοξότας, ἔτε τοὺς ἀκοντιστὰς, ἀλλ' ἀνατεταμένοι τὰς μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολὺς

ſerat, irruiſſent; perturbatos occidebant.

17. Aegyptii, qua parte cladis expertes manſerant, (et erant hi multi numero) recta tendebant aduerſus Perſas. Ibi tum atrox pugna lanceis, iaculis, gladiis committebatur: et Aegyptii ſane tam numero, quam armis ſuperiores erant. Etenim haſtae ipſis erant firmae ac longae, quas nunc etiam geſtant; et ſcuta multo, quam vel loricae vel crates, magis corpora tegunt, et ad propellendum aliquid adiumenti adferunt, humeris adfixa. Quamobrem clypeis conſertis procedebant, ac propellebant. Perſae vero ſuſtinere ipſos haud poterant, veluti qui manibus extremis crates ſiue parmas tenerent. Itaque pedetentim cedebant, quum et ferirent alios ipſi, et ferirentur, donec ſub machinas ſe receperunt. Eo quum veniſſent, viciſſim Aegyptii de turribus feriebantur. Et vltimi omnium neque ſagittariis, neque iaculatoribus fugiendi poteſtatem faciebant; ſed ſtrictis gladiis eos et ſagittas et tela emittere cogebant. Erat autem ingens hominum caedes,

πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων καὶ βελῶν παντοδαπῶν, πολλὴ δὲ βοή, τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρακελευομένων, τῶν δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων.

ιή. Ἐν δὲ τούτῳ Κῦρος διώκων τοὺς καθ' ἑαυτὸν, παραγίνεται. ὡς δὲ εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἐωσμένους, ἤλγησέ τε, καὶ γνοὺς ὅτι ἀδαμῶς ἂν θᾶττον σχοίη τοὺς πολεμίους τῆς εἰς τὸ πρόσθεν προσόδου, εἰ μὴ εἰς τὸ ὄπισθεν περιελάσειεν αὐτῶν, παραγγείλας ἕπεσθαι τοῖς μεθ' ἑαυτῷ, περιήλαυνεν εἰς τὸ ὄπισθεν· καὶ εἰσπεσόντες παίουσιν ἀφορῶντας, καὶ πολλοὺς κατακαίνουσιν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ἤσθοντο, ἐβόων τε ὅτι ὄπισθεν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐστρέφοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐνταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς. πεπληγὼς δέ τις ὑπὸ τῷ Κύρῳ ἵππῳ, καὶ πατούμενος, παίει εἰς τὴν γαστέρα τῇ μαχαίρᾳ τὸν ἵππον αὐτοῦ· ὁ δὲ ἵππος πληγείς, σφαδάζων ἀποσείεται τὸν Κῦρον. ἔνθα δὴ ἔγνω ἄν τις, ὅσον ἄξιον εἴη τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ τῶν ἀρχομένων. εὐθὺς γὰρ ἀνεβόησάν τε πάντες, καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο· ἐώθουν, ἐωθοῦντο·

ingens armorum telorumque omnis generis ſtrepitus, ingens vociferatio, aliis mutuo ſibi adclamantibus, aliis cohortantibus, aliis Deos implorantibus.

18. Interea Cyrus hoſtes oppoſitos ſibi perſequens, aduenit; quumque Perſas loco pulſos videret, indoluit: et animaduertens, nulla ratione citius hoſtes reuocari poſſe, quo minus progrederentur vlterius, quam ſi ad eorum terga circumueheretur; imperat iis quos ſecum habebat, vti ſe ſequerentur, et ad ipſorum terga circumuehitur. Heic irruentes auerſos caedunt, ac multos perimunt. Quod quum Aegyptii ſentirent, hoſtes a tergo eſſe clamabant, et inter ipſos ictus ſe vertebant. Tum vero et equites et pedites promiſcue praeliabantur. Et quidam, quum ſubter equum Cyri cecidiſſet, et conculcaretur, gladio ventrem equi ferit. Equus autem ſaucius quum nutaret, Cyrum excutit. Tum perſpicere aliquis potuiſſet, quanti ſit aeſtimandum, principem a ſubiectis ſibi diligi. Nam ſtatim vniverſi clamorem tollunt, et impetu facto pugnant: pellunt, pelluntur:

θῶντο· ἔπαιον, ἐπαίοντο. καταπηδήσας δέ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν, ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον.

ιθ'. Ὡς δὲ ἀνέβη ὁ Κῦρος, κατεῖδε πάντοθεν ἤδη παιομένους τοὺς Αἰγυπτίους. καὶ γὰρ Ὑστάσπας ἤδη παρῆν σὺν τοῖς Περσῶν ἱππεῦσι, καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ τούτους ἐμβαλεῖν μὲν ἔτι εἴα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἔξωθεν δὲ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκέλευεν. ὡς δὲ ἐγένετο περιελαύνων παρὰ τὰς μηχανάς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι ἐπὶ πύργον τινὰ κατασκέψασθαι εἴ πη καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολεμίων, καὶ μάχοιτο. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεσὸν τὸ πεδίον ἵππων, ἀνθρώπων, ἁρμάτων· φευγόντων, διωκόντων· κρατούντων, κρατουμένων· τῶν μὲν πολεμίων, φευγόντων, τῶν δ' ἑαυτοῦ, κρατούντων· κρατουμένων δ' ἐδαμοῦ ἔδεν ἔτι ἠδύνατο κατιδεῖν, πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. ἔτοι δὲ ἐπειδὴ ἠπορῶντο, κύκλῳ πάντοθεν ποιησάμενοι, ὥστε ὁρᾶσθαι τὰ ὅπλα, ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποίουν μὲν ἔδεν ἔτι, ἔπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινά.

κ'. Ἀγαθεὶς

luntur: feriunt, feriuntur. Vnus autem ex adparitoribus Cyri quum ex equo desiliisset, Cyrum in equum suum sustulit.

19. At Cyrus vbi conscendisset, vndique iam Aegyptios caedi vidit. Nam Hystaspas cum equitatu Persico iam aderat, itemque Chrysantas. Verum hos in Aegyptiorum phalangem amplius irruere non siuit, sed vt extrinsecus sagittas ac tela coniicerent, iussit. Posteaquam autem circumuectus ad machinas peruenit, visum est ei quandam in turrim ascendere, quo circumspiceret, an alicubi aliae quoque hostium copiae subsisterent, ac proeliarentur. Vt ascendit, campum refertum vidit equis, hominibus, curribus: fugientibus, persequentibus: vincentibus, succumbentibus; hostibus quidem fugientibus, suis autem vincentibus. Ex iis vero, qui vincerentur, nusquam alios amplius conspicere poterat, praeter Aegyptios. Hi quum ad inopiam consilii redacti essent, vndique facto circulo, vt arma conspicerentur, subter clypeos consederunt; et faciebant illi quidem nihil amplius, multa vero grauiaque perpetiebantur.

κ'. Ἀγαθεὶς δὲ ὁ Κῦρος αὐτὸς, καὶ οἰκτείρων, ὅτι ἀγαθοὶ ἄνδρες ὄντες ἀπόλοιντο, ἀνεχώρισέ τε πάντας τοὺς περιμαχομένους, καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἴα. πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κήρυκα, ἐρωτῶν πότερα βούλονται ἀπολέσθαι πάντες ὑπὲρ τῶν προδεδωκότων αὐτούς, ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι. οἱ δ' ἀπεκρίναντο· πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείημεν, ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν· ὅτι ἡμεῖς ὑμᾶς ὁρῶμεν μόνους καὶ μόνους καὶ μάχεσθαι θέλοντας. ἀλλὰ τοῦντεῦθεν, ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι, τί καὶ καλὸν ἂν ποιοῦντες σωθείημεν; καὶ ὁ Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν· εἰ τῶν τε συμμάχων μηδένα προδόντες σωθεῖητε, τά τε ὅπλα ἡμῖν παραδόντες, φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἱρεθεῖσιν ὑμᾶς σῶσαι, ἐξὸν ἀπολέσαι.

κα'. Ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήροντο· ἢν δὲ γενώμεθά σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιώσεις χρῆσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος, εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. ἐπηρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι· τίνα εὐεργεσίαν; πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος·

20. Quos Cyrus admiratus, et dolens viros fortes interire, ſuos omnes pedem referre iuſſit, qui dimicabant aduerſus eos vndique; nec vlli amplius, vt in eos pugnaret, conceſſit. Miſſo etiam caduceatore, interrogauit eos, vtrum omnes interire mallent propter eos, a quibus proditi fuiſſent; an bona cum exiſtimatione conſeruari, quod eſſent viri fortes? Ad haec illi reſponderunt: Quo pacto poſſimus eſſe ſalui cum exiſtimatione bona, quod viri fortes ſimus? et Cyrus iterum: Quia nos, ait, vos ſolos conſpicimus, qui et ſubſiſtant, et dimicare velint. Quid vero deinceps, aiunt Aegyptii, recte agendo ſeruari poſſimus? Ad hoc Cyrus: Salui eſſe poteritis, inquit, nemine ſociorum prodito, traditis armis, et eorum amplexi amicitiam, qui vos conſeruare malunt, quum liceat interimere.

21. His illi auditis, rurſum interrogant: Si tuam fuerimus amplexi amicitiam, quas ad res vti nobis voles? Beneficia, reſpondit Cyrus, conferam, et viciſſim accipiam. Et Aegyptii rurſum: Quae beneficia narras? inquiunt. Ad ea

Κῦρος· μισθὸν ὑμῖν δοίην πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε, ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος ᾖ. εἰρήνης δὲ γενομένης, τῷ βουλομένῳ ὑμῶν μένειν παρ' ἐμοὶ χώραν τε δώσω, καὶ πόλεις, καὶ γυναῖκας, καὶ οἰκέτας. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι, τὸ μὲν ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν, ἀφελεῖν σφίσιν ἐθεήθησαν· τούτῳ γὰρ μόνῳ συγγιγνώσκεσθαι ἔφασαν. τὰ δ' ἄλλα συνομολογήσαντες, ἔδοσαν πίστιν καὶ ἔλαβον. καὶ οἱ Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε, ἔτι καὶ νῦν βασιλεῖ πιστοὶ διαμένουσι· Κῦρός τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε, τὰς μὲν ἄνω, αἳ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Λάρισσάν τε καὶ Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάσσης, ἃς ἔτι καὶ νῦν οἱ ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Κῦρος, ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν *Θυριβάροις.

κϐ'. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν μὲν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι εὐδοκίμησαν, τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἱππικὸν κράτιστον ἔδοξεν εἶναι· ὥστε καὶ νῦν διαμένει ἡ ὅπλισις, ἣν

ea Cyrus: Stipendium vobis, ait, illo maius dedero, quod nunc meretis; quam quidem diu bellum geretur. Pace vero facta, cuicunque vestrum mecum manere lubuerit, eum et agro, et oppidis, et vxoribus, et seruitiis donabo. Quibus auditis orauerunt Aegyptii, hoc vnum exciperetur, ne aduersus Croesum sub signis eorum militarent; quod illi soli se ignoscere dicerent. In ceteris et conventum, et data fides acceptaque fuit. Et qui tunc manserunt Aegyptii, nunc quoque regis in fide permanent; deditque Cyrus eis vrbes in regione superiori, quae hac etiam tempestate vrbes Aegyptiorum adpellantur; et Lariſſam et Cyllenem, propter Cumam, haud procul a mari; quas etiam nunc illorum posteri possident. His rebus confectis, Cyrus iam sub ipsas noctis tenebras reuersus, Thyribaris castra locauit.

22. In hoc autem proelio soli ex hostibus Aegyptii gloriam consequuti sunt, et ex iis, qui Cyro militabant, equestres Persarum copiae visae sunt esse praestantissimae: adeo quidem vt illa nunc etiam armatura duret,

* Al. Θυμβράροις.

ἦν τότε Κῦρος τοῖς ἱππεῦσι κατεσκεύασεν. εὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρμαλα· ὥστε καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει τὸ πολεμιστήριον τῷ ἀεὶ βασιλεύοντι. αἱ μέντοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, ἀλλὰ μέντοι καὶ κατέκαινόν γε οἱ ἐπ' αὐτῶν ἱππεῖς, ἀλλ' αὐτοί γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἱππέων· ἀδεὴς γὰρ ἵππος ἐπέλαζε. καὶ χρήσιμον μὲν ἐδόκει εἶναι· ἀλλὰ γὰρ ὅτε τρέφειν ἀδεὴς ἐθέλει καλὸς κἀγαθὸς κάμηλον, ὡς ἐποχεῖσθαι, ὅτε μελετᾷν ὡς πολεμήσων ἀπὸ τούτων. ὅτω δὴ ἀπολαβοῦσα πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα, ἐν τοῖς σκευοφόροις διάγουσι. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον, δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλακὰς κατασησάμενοι, ὥσπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν.

ΚΕΦ. Β'.

Κροῖσος μέντοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεων ἔφευγε σὺν τῷ στρατεύματι. τὰ δ' ἄλλα φῦλα ὅποι ἐδύνατο προσωτάτω ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ ἕκαστος ἀπεχώρει. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεις ἦγεν ὁ Κῦρος·

ret, qua tunc equites a Cyro instructi fuere. Praeterea currus illi falcari laudem adeo insignem adepti sunt, vt hoc etiam tempore bellicum illud curruum genus is Rex, qui rerum potitur, retineat. Cameli duntaxat equis terrori fuerunt. Nam vt illis insidentes neminem ex equitibus interemerunt, ita nec ipsi ab equitibus occisi sunt; quod nullus ad eos equus propius accessisset. Idque tum quidem visum est esse vtile: sed nemo tamen virorum fortium et egregiorum vel alere camelum vult, vt eo vehatur; vel ad pugnandum ex his, semet exercere. Itaque recepta forma cultuque suo pristino, inter impedimenta iam degunt. Et Cyri quidem milites, vbi coenassent, et excubias constituissent, vti par erat, quieti se dederunt.

CAP. II.

Croesus autem recta Sardes cum exercitu profugit. Ceterae nationes, quam remotissime quisque poterat, domum ea nocte discedebant. Quum autem illuxisset, recta Sardes Cyrus duxit:

ὁ Κῦρος· ὡς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν Σάρδεσι, τάς τε μηχανὰς ἀνίστη ὡς προσβαλῶν πρὸς τὸ τεῖχος, καὶ κλίμακας παρεσκευάζετο. ταῦτα δὲ ποιῶν κατὰ τὰ ἀποτομώτατα δοκοῦντα εἶναι τῶν Σαρδιανῶν ἐρύματα, τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἡγήσατο δ' αὐτοῖς ἀνὴρ Πέρσης, δοῦλος γεγενημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τινὸς Φρυγῶν, καὶ καταμεμαθηκὼς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτήν. ὡς δὲ ἐγένετο τοῦτο δῆλον, ὅτι εἴχετο τὰ ἄκρα, πάντες δὴ ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν, ὅπη ἠδύνατο ἕκαστος. Κῦρος δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῆει εἰς τὴν πόλιν, καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι.

β'. Ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις, Κῦρον ἐβόα· ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροίσου φύλακας κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν, ὡς εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἄκραν ὥσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὅπλα ἔρημα (κατεδεδραμήκεσαν γὰρ ἁρπασόμενοι τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν) εὐθὺς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἀπιέναι ἐκ τοῦ

xit; atque vbi ad Sardium moenia peruenit, et machinas erexit, quasi facturus in muros impetum, et scalas parauit. Interea dum id faceret, vt in munitiones Sardianorum, qua parte maxime praecipites videbantur, sequenti nocte Chaldaei ac Persae ascenderent, effecit. His ductor erat Persa quidam, qui cuiusdam in arce custodis praesidiarii seruus fuerat, ac descensum ad flumen, et adscensum itidem didicerat. Quum cognitum esset, arcem esse occupatam: Lydi omnes a muris diffugiunt, quo quisque poterat. Cyrus cum prima diei luce oppidum ingressus, ne quis ordines desereret, edixit.

2. Croesus autem, seipso intra regiam occluso, Cyrum inclamabat. Cui Cyrus custodibus relictis, ad arcem occupatam contendit: vbi quum Persas arcem, vt oportebat, custodire videret, Chaldaeorum vero arma sola conspiceret, quod illi decurrissent, vt ex aedibus praedam facerent: mox praefectos eorum conuocavit, et ab exercitu quamprimum

vt

τῶ στρατεύματος τάχιστα. ὁ γὰρ ἂν, ἔφη, ἀνασχοίμην πλεονεκτοῦντας ὁρῶν τοὺς ἀτακτοῦντας. καὶ εὖ μὲν, ἔφη, ἐπίσασθε ὅτι παρεσκευαζόμην ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὶ συστρατευομένους πᾶσι Χαλδαίοις μακαριστοὺς ποιῆσαι· νῦν δ', ἔφη, μὴ θαυμάζετε, ἤν τις καὶ ἀπιστῆ ὑμῖν κρείττων ἐντύχῃ.

γ'. Ακούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἔδεισάν τε καὶ ἱκέτευον παύσασθαι ὀργιζόμενον, καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδώσειν ἔφασαν. ὁ δὲ εἶπεν ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο· ἀλλ' εἴ με, ἔφη, βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα, ὅσα ἐλάβετε, τοῖς διαφυλάξασι τὴν ἀκραν. ἦν γὰρ αἴσθωνται οἱ ἄλλοι στρατιῶται, ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὔτακτοι γενόμενοι, πάντα μοι καλῶς ἕξει. οἱ μὲν δὴ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν, ὡς ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος· καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ παντοῖα χρήματα. ὁ δὲ Κῦρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ ὅπου ἐδόκει τὸ ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως,

vt discederent, iussit. Non enim, ait, tolerare possim, vt qui ordines deserunt, maioribus, quam alii, commodis potiantur. Adeoque vos certo scire volo, iam in hoc me fuisse, vt vos, qui signa mea sequimini, tales efficerem, quos vniuersi Chaldaei felices praedicarent. Verum iam vobis mirum non videatur, si quis vos hinc discedentes viribus potior adoriatur.

3. Quae Chaldaei quum audiissent, metu perculsi orabant, vt irasci desineret: aiebantque, se pecunias et opes omnes velle restituere. Cyrus his sibi non opus esse dixit, Sed si me vultis, ait, ab indignatione desistere, date omnia, quae cepistis, illis qui arcis in custodia mansere. Nam si milites ceteri animaduertent, eos qui ordines seruarunt, maiora commoda consequi; praeclare se meae res habebunt. Itaque Chaldaei sic, vti Cyrus edixerat, fecerunt: et qui obedienter sese gesserant, magnam rerum opumque variarum copiam consequuti sunt. Cyrus autem, quum castra pro milite suo metatus esset, eo vrbis loco, qui maxime opportunus ei videbatur;

πόλεως, μένειν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις παρήγγειλε, καὶ ἀριστοποιεῖσθαι.

δ'. Ταῦτα διαπραξάμενος, ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸν Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κῦρον· χαῖρε, ὦ δέσποτα, ἔφη. τοῦτο γὰρ ἡ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσί σοι, καὶ ἐμοὶ, προσαγορεύειν. καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπείπερ ἄνθρωποι ἐσμὲν ἀμφότεροι. ἀτὰρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἆρ' ἄν τι μοι ἐθελήσαις συμβουλεῦσαι; καὶ βουλοίμην γ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀγαθόν τί σοι εὑρεῖν. τοῦτο γὰρ ἂν οἶμαι ἀγαθὸν καὶμοὶ γενέσθαι. ἄκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὁρῶν τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεπονηκότας, καὶ πολλὰ κεκινδυνευκότας, καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην ἐν τῇ Ασίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιῶ ὠφεληθῆναι τοὺς στρατιώτας. γινώσκω γὰρ, ἔφη, ὅτι εἰ μή τινα καρπὸν λήψονται τῶν πόνων, οὐ δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθομένους ἔχειν. διαρπάσαι μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι· τήν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἅμα διαφθαρῆναι· ἔν τε τῇ ἁρπαγῇ εὖ οἶδ' ὅτι οἱ πονηρότατοι πλεονεκτήσειαν ἄν.

ε'. Ακούσας

videbatur; ſuos in armis manere, ac prandere iuſſit.

4. Quibus perfectis, adduci Croeſum ad ſe praecepit. Is vbi Cyrum vidit: Salue, inquit, domine. Nam id nomen deinceps fortuna tibi tribuit, quo ego te compellem. Salue tu quoque, ait, Croeſe, quandoquidem homines ambo ſumus. Verum, mi Croeſe, veliſne mihi conſilium dare? Etiam, mi Cyre, inquit, aliquid boni tibi reperire velim. Nam idem arbitrarer etiam mihi fructuoſum fore. Audi ergo, Croeſe; Quia video milites multis laboribus exhauſtos, multisque verſatos in periculis, nunc etiam putare, ſe vrbe totius Aſiae, poſt Babylonem, opulentiſſima potitos: aequum iudico, vt aliquid vtilitatis ad eos perueniat. Nam futurum intelligo, vt, niſi quem laborum ſuorum fructum percipiant, dicto eos audientes diu non ſim habiturus. Sed vrbem tamen eis diripiendam concedere, non eſt animus. Nam et vrbs, mea ſententia, prorſus interiret: et in direptione plurimum vtilitatis caperent, qui maxime ſunt improbi.

5. Quae

ε'. Ακούσας ταῦτα ὁ Κροῖσος, ἔλεξεν· ἀλλ' ἐμὲ, ἔφη, ἔασον λέξαι πρὸς ὃς ἂν ἐγὼ Λυδῶν ἐθέλω, ὅτι διαπέπραγμαι παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἁρπαγὴν, μηδὲ ἐᾶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας· ὑπεσχόμην δέ σοι ἀντὶ τούτων ἢ μὴν παρ' ἑκόντων Λυδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὅ, τι καλὸν κἀγαθόν ἐστιν ἐν Σάρδεσιν. ἢν γὰρ ταῦτα ἀκούσωσιν, οἶδ' ὅτι ἄξουσι πᾶν ὅ, τι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτῆμα ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ, καὶ ὁμοίως εἰς νέωλα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι πλήρης ἡ πόλις ἔσται. ἢν δὲ διαρπάσῃς, καὶ αἱ τέχναι σοι, ἃς πηγὰς φασι τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. ἔξεστι δέ σοι ἰδόντι ταῦτα, ἐλθόντι ἔτι καὶ περὶ τῆς ἁρπαγῆς βουλεύσασθαι. πρῶτον δὲ, ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμοὺς θησαυροὺς πέμπε, καὶ παραλαμβανέτωσαν οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων.

ς'. Ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα ὕστερον συνήνεσε ποιεῖν ὁ Κῦρος, ὥσπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖσος· τάδε δέ μοι, ἔφη, πάντως, ὦ Κροῖσε, λέξον, πῶς ἀποβέβηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου· σοὶ γὰρ δὴ λέγεται πάνυ τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλ-

5. Quae vbi Croesus audisset: Me vero dicere sinito Lydis, ait, quibus ego voluero, impetrasse me abs te, ne direptio fiat, neue permittatur, vt liberi et coniuges ex oculis eorum abstrahantur: proque hoc tibi pollicitum esse, futurum omnino, vt Lydi lubentes offerant tibi, quidquid Sardibus pulchrum et praeclarum sit. Nam si haec audierint, adlaturos scio, quidquid pulchrae rei vir aut mulier heic habuerit. Itidemque alterum in annum multis ac pulchris rebus iterum vrbs tibi referta erit. Quod si eam diripueris, etiam artificia tibi, quae bonorum fontes esse perhibent, perierint. Praeterea licet tibi, postquam haec intuitus sis, etiam ita pergere, deque direptione adhuc consultare. Primum autem, inquit, ad meos thesauros mittito, atque hos a custodibus meis tui custodes accipiant.

6. Atque haec omnia sic fieri censuit oportere Cyrus, vti Croesus dixerat. At ista mihi, Croese, inquit, vtique memorato; quonam euaserint, quae Delphico tibi sunt oraculo prodita. Nam fertur is Apollo admodum abs

Απόλλων, καὶ σὲ πάντα ἐκείνῳ πειθόμενον πράττειν. ἐβουλόμην δ' ἂν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅτως ἔχειν· νῦν δὲ πάντα τἀναντία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηνέχθην τῷ Απόλλωνι. πῶς δέ; ἔφη ὁ Κῦρος, δίδασκε. πάνυ γὰρ παράδοξα λέγεις.

ζ'. Οτι πρῶτον μὲν, ἔφη, ἀμελήσας ἐρωτᾶν τὸν Θεὸν εἴ τι ἐδεόμην, ἀπεπειρώμην αὐτῷ, εἰ δύναιτο ἀληθεύειν. τοῦτο δὲ μὴ ὅτι ὁ Θεὸς, ἔφη, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καλοὶ κἀγαθοὶ, ἐπειδὰν γνῶσιν ἀπιστούμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς ἀπιστοῦντας. ἐπεὶ μέντοι ἔγνων καὶ μάλα ἄτοπα ἐμοῦ ποιοῦντος, καὶ πρόσω Δελφῶν ἀπέχοντος, ὅτω δὴ πέμπω περὶ παίδων. ὁ δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δὲ ἐγὼ, πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χρυσᾶ, πολλὰ δ' ἀργυρᾶ, πάμπολλα δὲ θύων, ἐξιλασάμην ποτὲ αὐτὸν, ὡς ἐδόκουν, τότε δή μοι ἀποκρίνεται ἐρωτῶντι τί ἂν μοι ποιήσαντι παῖδες γένοιντο· ὁ δὲ εἶπεν ὅτι ἔσοιντο. καὶ ἐγένοντο μὲν, (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο) γενόμενοι δὲ οὐδὲν

ἔγνω

abs te cultus, teque fertur omnia sic agere, vt illi obtemperes. Vellem, inquit, mi Cyre, sic comparatae res essent. Ego vero Apollinem offendi, dum omnia contraria statim ab initio facerem. Quomodo vero? ait Cyrus, edoce. Nam valde quidem mira refers.

7. Primum, ait, posthabita cura interrogandi Deum de iis, quibus mihi esset opus, periculum feci, an vera respondere posset. At non solum Deus, inquit, sed homines etiam honesti ac boni, quum fidem non adhiberi sibi animadvertunt, haud amant diffidentes. Quum autem animadverterem, perabsurde me agere, ac procul Delphis abesse: mitto de liberis interrogatum. Ille mihi primum ne respondit quidem: vbi vero missis compluribus donariis, partim aureis, partim argenteis, permultisque caesis hostiis, tandem eum aliquando placaui, vti quidem ipse arbitrabar: tunc mihi quaerenti, quid faciendum esset, vt liberi mihi nascerentur? respondit, habiturum me liberos. Ac nati quidem mihi sunt (quippe nec in hoc mentitus est) sed nati nulli

ἀδὲν ὤνησαν. ὁ μὲν γὰρ, κωφὸς ὢν διετέλει· ὁ δὲ, ἄριστος γενόμενος, ἐν ἀκμῇ τῦ βίυ ἀπώλετο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τὰς παῖδας συμφοραῖς, πάλιν πέμπω, καὶ ἐπερωτῶ τὸν Θεὸν τί ἂν ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέσαλα διατελέσαιμι. ὁ δέ μοι ἀπεκρίνατο·

Σαυτὸν γινώσκων, εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.

ἐπεὶ δὲ ἀκύσας τὴν μαντείαν ἤσθην. ἐνόμιζον γὰρ τό γε ῥᾴδιόν μοι αὐτὸν προσάξαντα, τὴν εὐδαιμονίαν διδόναι. ἄλλας μὲν γὰρ γινώσκειν τὰς μὲν οἵαν τ' εἶναι, τὰς δ' ἄ· ἑαυτὸν δὲ ὅσις ἐσὶ, πάντα τινὰ ἐνόμιζον ἄνθρωπον εἰδέναι. καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ χρόνον, ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, ἀδὲν ἐνεκάλων μετὰ τὸν τῦ παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις. ἐπειδὴ δὲ ἀνεπείσθην ὑπὸ τῦ Ασσυρίυ ἐφ' ὑμᾶς στρατεύεσθαι, εἰς πάντα κίνδυνον ἦλθον· ἐσώθην μέντοι ἀδὲν κακὸν λαβών. ἀκ αἰτιῶμαι δὲ ἀδὲ τάδε τὸν Θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνων ἐμαυτὸν μὴ ἱκανὸν ὑμῖν μάχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ Θεῷ ἀπῆλθον, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σὺν ἐμοί. νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπό τε πλήτυ τῦ παρόντος διαθρυπτόμενος,

vsui fuere. Nam alter eorum mutus manſit, alter, praeſtantiſſimus, in ipſo aetatis flore periit. Quum his liberum calamitatibus premerer, iterum mitto, Deumque interrogo: quid a me fieri oporteret, vt id, quod eſſet vitae reliquum, exigere quam feliciſſime poſſem. Reſpondit ille mihi:

Si te cognoſcas, viues, o Croeſe, beatus.

Hoc oraculo audito, gauiſus ſum. Arbitrabar enim, Deum felicitatem mihi tribuere, rem facillimam imperando. Nam alios partim cognoſci poſſe, partim non poſſe: quis vero ſit ipſe-

met, quemlibet hominem ſcire putabam. Omnique adeo deinceps tempore, quamdiu quietem colui, nihil erat poſt mortem filii, quamobrem caſus fortuitos culparem. Verum poſteaquam ab Aſſyrio ſum perſuaſus, vt expeditionem aduerſus vos ſuſciperem; omnis generis adii pericula; nec vllo tamen accepto malo conſeruatus ſum. Ac ne de his quidem Apollinem incuſo. Nam vbi me ad pugnandum aduerſus vos idoneum non eſſe, animaduerti: tuto, Dei ope, tum ipſe, tum mei mecum euaſimus. Sed rurſum nunc deliciis opulentiae praeſentis

diffluens,

θρυπτόμενος, καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μὲ προστάτην γενέσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν δώρων ὧν ἐδίδοσάν μοι, καὶ ὑπ' ἀνθρώπων, οἳ μὲ κολακεύοντες ἔλεγον, ὡς εἰ ἐγὼ ἐθέλοιμι ἄρχειν, πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοιντο, καὶ μέγιστος ἂν εἴην ἀνθρώπων· ὑπὸ τοιούτων δὴ λόγων ἀναφυσώμενος, ὡς εἵλοντό με πάντες οἱ κύκλῳ βασιλεῖς προστάτην τῷ πολέμῳ, ὑπεδεξάμην τὴν στρατηγίαν, ὡς ἱκανὸς ὢν μέγιστος γενέσθαι· ἀγνοῶν ἄρα ἐμαυτὸν, ὅτι σοι ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ὤμην εἶναι, πρῶτον μὲν ἐκ θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφυκότι, ἔπειτα δ' ἐκ παιδὸς ἀρετὴν ἀσκοῦντι. τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα ἅμα τε βασιλέα καὶ ἐλεύθερον γενέσθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας, δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. ἀλλὰ νῦν δή, ἔφη, ὦ Κῦρε, γινώσκω μὲν ἐμαυτόν· σὺ δ' ἔτι δοκεῖς ἀληθεύειν τὸν Ἀπόλλω, ὡς εὐδαίμων ἔσομαι γιγνώσκων ἐμαυτόν; σέ δ' ἐρωτῶ διὰ τοῦτο, ὅτι ἄριστ' ἄν μοι δοκεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι· καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι.

η'. Καὶ

diffluens, et ob eorum preces, qui me rogabant, vt eis praeeſſem; et ob illa munera quae mihi donabant; et illorum hominum opera, qui mihi adſentando futurum dicebant, vt omnes mihi parerent; et omnium ego mortalium maximus euaderem, modo imperium accipere vellem: his inquam verbis inflatus, vbi reges omnes vndique belli me praefidem legerunt, accepi munus imperatorium, quaſi eſſem is, qui maximus euadere poſſem; meipſum certe ignorans, qui, bello aduerſus te gerendo, parem me tibi arbitrarer, primum a Diis orto, deinde a regibus genito, atque etiam a puero ad virtutem exercitato. At ex maioribus meis eum, qui primus regno potitus eſt, audio ſimul et regnum et libertatem eſſe conſequutum. Haec ergo quum ignorauerim, merito poenam fero. Nunc autem, mi Cyre, quum meipſum norim, an adhuc veracem Apollinem exiſtimas, qui beatum me fore dixit, ſi meipſum noſſem? Ac te quidem propterea interrogo, quod optime coniecturam mihi de hoc facturus in praeſentia videris. Potes enim id facere.

η'. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπε· βελήν μοι δὸς περὶ τούτου, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γάρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐδαιμονίαν, οἰκτείρω τέ σε, καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναῖκά τε ἔχειν, ἣν ἔχεις, καὶ τὰς θυγατέρας, (ἀκούω γάρ σοι εἶναι) καὶ τοὺς φίλους, καὶ τοὺς θεράποντας, καὶ τράπεζαν σὺν οἵᾳ περ ἔζητε· μάχας δέ σοι καὶ πολέμους ἀφαιρῶ. μὰ Δία μηδὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ ἔτι βουλεύου ἀποκρίνασθαι περὶ τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας. ἐγὼ γὰρ ἤδη σοι λέγω, ἣν ταῦτά μοι ποιήσῃς ἃ σὺ λέγεις, ὅτι ἦν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνόμιζον εἶναι βιοτήν, καὶ ἐγὼ συνεγίνωσκον αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ νῦν ἔχων διάξω. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε· τίς δὴ ὁ ἔχων ταύτην τὴν μακαρίαν βιοτήν; ἡ ἐμὴ γυνή, εἶπεν, ὦ Κῦρε. ἐκείνη μὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ τὸ ἴσον μετεῖχε· φροντίδων δὲ ὅπως ταῦτα ἔσαι, καὶ πολέμου καὶ μάχης οὐ μετῆν αὐτῇ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευάζειν, ὥσπερ ἐγὼ ἦν ἐφίλουν μάλιστ' ἀνθρώπων· ὥστε τῷ Ἀπόλλωνι

8. Tum Cyrus ait: Da vero tu mihi de hoc consilium, Croese. Nam equidem, apud animum repetens felicitatem tuam pristinam, misericordia tangor erga te, coniugemque tibi tuam habere permitto, quam habes; et filias (audio enim esse tibi quasdam) et amicos, et famulos, et mensam, quali hactenus estis vsi. Pugnas autem et bella tibi adimo. Ergo, ait Croesus, nihil tu profecto amplius deliberes, quid mihi de mea felicitate respondeas. Etenim ipse iam tibi dico, si haec, quae nunc ais, feceris; fore, vt quam alii vitam beatissimam ducunt, etiam me adsentiente, hanc modo consequutus agam. Tum Cyrus subiecit: Et quis beatae istius vitae compos est? Vxor mea, mi Cyre, ait. Nam ea mecum bonorum omnium, et vitae mollis ac delicatae, et gaudiorum particeps fuit: curarum vero, quo pacto haec contingerent, et belli, et pugnae nihil mecum ei commune fuit. Ac tu quoque me talem efficere velle videris, qualem ego illam, quam omnium hominum maxime diligebam. Quo fit, vt Apollini

λωνι ἄλλα μοι δοκῶ χαριστήρια ὀφειλήσειν. ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος τὰς λόγους αὐτῶ, ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν· ἤγετο δὲ τολοιπὸν, ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτ' ἄρα καὶ χρήσιμόν τι νομίζων αὐτὸν εἶναι, εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον ὕτως ἡγούμενος. καὶ τότε μὲν ὕτως ἐκοιμήθησαν.

ΚΕΦ. γ'.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ καλέσας ὁ Κῦρος τὰς φίλους καὶ τὰς ἡγεμόνας τῶ στρατεύματος, τὰς μὲν αὐτῶν ἔταξε τὰς θησαυρὰς παραλαμβάνειν. τὰς δ' ἐκέλευσεν, ὁπόσα παραδοίη Κροῖσος χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς Θεοῖς ἐξελεῖν ὁποῖα ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα τὰ ἄλλα χρήματα παραδεχομένας, ἐν ζυγάστροις στήσαντας ἐφ' ἁμαξῶν ἐπισκευάσαι, καὶ διαλαχόντας τὰς ἁμάξας νομίζειν, ὁποιπερ ἂν αὐτοὶ πορεύωνται· ἵνα ὅποι καιρὸς εἴη, διαλαμβάνοιεν ἕκασοι τὰ ἄξια. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίων· ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, εἶπατέ

lini etiam alia munera debere mihi videar, quibus grati erga ipsum animi significationem edam. His Croesi verbis auditis, Cyrus in eo tranquillitatem animi est admiratus. Ac deinceps ille, quocunque Cyrus proficisceretur, vna ducebatur: siue adeo propterea, quod eum sibi vtilem esse crederet, seu quod ita tutius arbitraretur. Ac tum quidem hoc modo quieti se dederunt.

CAP. III.

Postridie Cyrus, amicis et ducibus copiarum conuocatis, alios quidem constituit, qui thesauros acciperent; aliis hoc negotii dedit, vt de iis pecuniis, quascunque Croesus traderet, primum Diis seligerent, quas magi sumendas declararent: deinde reliquas pecunias acceptas in arcis locarent, ac plaustris imponerent, iisdemque plaustris sorte distributis, secum eas portarent, quocunque proficiscerentur; vt opportuno tempore, sua pro meritis cuique tribuerentur. Et hi quidem ista exsequebantur. Cyrus autem quibusdam ex adparitorum numero, qui aderant, arcessitis:

εἶπατέ μοι, ἔφη, ἑώρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάτην; θαυμάζω γὰρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς, νῦν οὐδαμοῦ φαίνεται. τῶν δ' ὑπηρετῶν τις ἀπεκρίνατο· ὅτι, ὦ δέσποτα, οὐ ζῇ, ἀλλ' ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν, ἐμβαλὼν τὸ ἅρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους· οἱ δ' ἄλλοι, πλὴν τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, ἐξέκλιναν, ὡς φασὶν, ἐπεὶ τὸ σῖφος εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. καὶ νῦν γε, ἔφη, λέγεται αὐτοῦ ἡ γυνὴ, ἀνελομένη τὸν νεκρὸν, καὶ ἐνθεμένη εἰς τὴν ἁρμάμαξαν, ἐν ἧπερ αὐτὴ ὠχεῖτο, προσκεκομικέναι αὐτὸν ἐνθάδε πη πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. καὶ τοὺς μὲν εὐνούχους, καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὀρύττειν φασὶν ἐπὶ λόφῳ τινὸς θήκην τῷ τελευτήσαντι, τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὡς κάθηται χαμαὶ, κεκοσμημένα οἷς εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνασι.

β'. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Κῦρος ἐπαίσατο ἄρα τὸν μηρὸν, καὶ εὐθὺς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον, λαβὼν χιλίους ἱππέας ἤλαυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. Γαδάταν δὲ καὶ Γωβρύαν ἐκέλευσεν ὅ, τι δύναιντο λαβόντας καλὸν κόσμημα ἀνδρὶ φίλῳ

sitis: Dicite mihi, ait, an aliquis veſtrum Abradatam vidit? Miror enim, quod antehac frequenter nos accedere ſolitus, modo nuſquam adpareat. Ei quidam adparitorum reſpondit: Is vero, domine, non viuit, ſed in pugna mortuus eſt; quum in Aegyptios currum ſuum immiſiſſet. Ceteri, ſodalibus eius exceptis, deflexerunt, vti quidem perhibetur, poſteaquam Aegyptiorum agmen conſpexiſſent. Et vxor ipſius iam mortuum ſuſtuliſſe dicitur, atque impoſitum in carpentum, quo ipſa vehi ſolita eſt, adtuliſſe huc aliquo ad Pactolum fluuium. Aiunt et eunuchos et famulos ipſius quodam in tumulo fodere locum mortuo, quo condatur, et vxorem humi ſedere, quae maritum rebus iis ornarit, quascunque habuerit, eiuſque caput impoſitum genibus teneat.

2. Haec vbi Cyrus audiuit, femur ſane ſuum percuſſit, ſtatimque in equum inſiliens, ſumtis ſecum equitibus mille, ad illum triſtem caſum aduehitur. Gadatae vero Gobryaeque mandat, vt ſecum ſumerent, quidquid ornamenti mortuo viro forti et amico conueniret,

φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τετελευτηκότι, μεταδιώκειν. καὶ ὅσις εἶχε τὰς ἑπομένας ἀγέλας καὶ βᾶς καὶ ἵππους, εἶπε τούτῳ καὶ ἄλλα πρόβατα πολλὰ ἐλαύνειν, ὅποι ἂν αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὡς ἐπισφαγείη τῷ Ἀβραδάτῃ. ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην, καὶ τὸν νεκρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει, καὶ εἶπε· φεῦ ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχή, οἴχῃ δὴ ἀπολιπὼν ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδεξιοῦτο αὐτὸν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νεκροῦ ἐπηκολούθησεν· ἀποκέκοπτο γὰρ κοπίδι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων.

γ'. Ὁ δὲ ἰδὼν, πολὺ ἔτι μᾶλλον ἤλγησε· καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύραλο, καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα, καὶ πάλιν ὡς οἷόν τ' ἦν προσήρμοσε, καὶ εἶπε· καὶ τἄλλα τοι, ὦ Κῦρε, ὥτως ἔχει. ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτ', ἔφη, οἶδ' ὅτι δι' ἐμὲ ἀχ ἥκιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διὰ σὲ, ὦ Κῦρε, ἀδὲν ἧττον. ἐγώ τε γὰρ ἡ μωρὰ πολλὰ διεκελευόμην αὐτῷ ὥτω ποιεῖν, ὅπως σοι φίλος ἄξιος λόγου φανείη· αὐτός τε οἶδ' ὅτι ὥτος ἀ τοῦτο ἐνενόει ὅ, τι πείσοιτο,

conueniret, ſtatimque ſubſequerentur. Praeterea ſi quis greges, et boues, et equos ſecum duceret, mandabat, vt alias etiam pecudes eo multas ageret, vbicunque ſe reſciret eſſe, quo mactari apud Abradatam poſſent. Vt humi ſedentem mulierem vidit, et iacentem mortuum, lacrumas ob caſum triſtem profudit, ac dixit: Heu fortem ac fidam animam, itane nobis relictis abiiſti? ſimul dextram mortui prehendit, atque ea ſubſequuta eſt; quod ab Aegyptiis copide ſiue ſica fuiſſet amputata.

3. Id cernens Cyrus, multo maiori dolore adfectus eſt: mulier ipſa, ſublato eiulatu, acceptam a Cyro manum oſculabatur, et rurſus eam, vti quidem poterat, adaptabat, quum diceret; Etiam cetera, Cyre, perinde laeſa ſunt. Verum quid attinet ea te adſpicere? Atque haec, ait, ſcio propter me maxime ipſi accidiſſe, ac fortaſſis etiam propter te, Cyre, nihilo minus. Etenim ſtulta ego multis eum cohortata ſum, efficeret, vt amicum in aliquo numero habendum tibi ſe declararet: et ipſe, ſat ſcio, non quid ſibi accideret,

πείσοιτο, ἀλλὰ τί ἄν σοι ποιήσας χαρίσαιτο. καὶ γὰρ ἂν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν, ἐγὼ δ' ἡ παρακελευομένη, ζῶσα παρακάθημαι.

δ'. Καὶ ὁ Κῦρος χρόνον μέν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα δὲ ἐφθέγξατο· ἀλλ' ὅτος μὲν δὴ, ὦ γύναι, ἔχει τὸ κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε. σὺ δὲ λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμει αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ. (παρῆν δὲ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας, πολὺν καὶ καλὸν κόσμον φέροντες) ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι ὅτι ἀδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ μνῆμα πολλοὶ χώσουσιν ἀξίως ὑμῶν, καὶ ἐπισφαγήσεται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ. καὶ σὺ δὲ, ἔφη, οὐκ ἔρημος ἔσῃ, ἀλλ' ἐγώ σε καὶ σωφροσύνης ἕνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τἆλλα τιμήσω, καὶ συσήσω ὅσις ἀποκομιεῖ σε, ὅποι ἂν αὐτὴ ἐθέλῃς. μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ὅντινα χρήζεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν· ἀλλὰ θαῤῥεῖ, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅ μή σε κρύψω, πρὸς ὅντινα βούλομαι ἀφικέσθαι.

ε'. Ο

cogitabat; ſed quibus facinoribus editis, tibi gratificaretur. Quamobrem ipſe quidem extremum vitae diem, expers omnis de ſe querelae, clauſit, ego vero cohortatrix ei viua heic adſideo.

4. Cyrus vbi aliquamdiu cum ſilentio lacrumas fudiſſet: Hic vero finem, inquit, praeclariſſimum ſortitus eſt, mulier. Nam victor diem obiit. Tu vero haec a me accipito, quibus eum ornes: (et Gobryas Gadataſque iam aderant, adlato copioſo et eleganti ornatu) deinde ſcito, inquit, ne alios quidem honores ei defuturos: ſed et monumentum illi complures, ex dignitate veſtra, tumulo aggeſto conficient, et mactabuntur ei, quaecumque viro forti aequum eſt mactari. Tu quoque deſerta non eris, ſed ego te propter pudicitiam, virtuteſque tuas ceteras, cum aliis rebus colam, tum alicui commendabo; qui te, quocunque voles, deportabit. Tantum, ait, indicato, ad quem deportari te cupias. Et Panthea: Securo ſis animo, inquit, Cyre; non enim te celabo, ad quem peruenire velim.

5. Cyrus

ε'. Ο μὲν δὴ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆει, κατοικτείρων τήν τε γυναῖκα, οἵᾳ ἀνδρὸς ἐρῴτο, καὶ τὸν ἄνδρα, οἵαν γυναῖκα καταλιπὼν ἀπέτ' ὄψοιτο. ἡ δὲ γυνὴ τὰς μὲν εὐνάχας ἐκέλευσεν ἀποσῆναι, ἕως ἂν, ἔφη, τόνδε ἐγὼ ὀδύρωμαι ὡς βέλομαι· τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὰν ἀποθάνῃ, περικαλύψαι αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα ἐν ἑνὶ ἱματίῳ. ἡ δὲ τροφὸς πολλὰ ἱκετεύσασα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἤνυε, καὶ χαλεπαίνουσαν ἐῶρα, ἐκάθητο κλαίουσα. ἡ δὲ, ἀκινάκην πάλαι παρεσκευασμένη, σφάττει ἑαυτὴν, καὶ ἐπιθεῖσα ἐπὶ τὰ στέρνα τῷ ἀνδρὸς τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν, ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω, ὥσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέστελλεν.

γρ. κη

ς'. Ο δὲ Κῦρος, ὡς ἤθετο τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἐκπλαγεὶς, ἵεται εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ Εὐνᾶχοι, ἰδόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες, σπασάμενοι κἀκεῖνοι τὰς ἀκινάκας, ἀποσφάττονται, ὅπερ ἔταξεν αὐτοὺς, ἑστηκότες. καὶ νῦν τὸ μνῆμα μέχρι τῶν εὐνούχων κεχῶσθαι λέγεται· καὶ

5. Cyrus haec loquutus diſceſſit: tum mulieris miſertus, quae virum talem amiſiſſet; tum viri, qui relictam vxorem talem non amplius adſpiceret. Mulier autem eunuchos ſecedere iuſſit, donec iſtum ego, inquit, ex animi ſententia lamentando defleuero: nutrici dixit, vt ſecum maneret; eidemque praecepit, vt ſe mortuam, et virum, vna veſte velatos obtegeret. Nutrix multis eam precata ſuppliciter, ne facinus id perpetraret, quum nihil proficeret, ipſamque videret indignari, lacrumans adſedit. Tum mulier, quae acinacem dudum ad hoc paratum haberet, ſeipſam iugulat: et capite in mariti pectus impoſito moritur. Nutrix, cum eiulatu ambos obtegit, quemadmodum Panthea iuſſerat.

6. Cyrus autem, vbi mulieris facinus reſciuit, exterritus acceſſit, ſi quid auxilii ferre poſſet. Eunuchi, qui tres erant, quum quid factum eſſet, viderent; et ipſi ſtrictis acinacibus, quo loco ſtare iuſſi ab ea fuerant, ſtantes ſe iugularunt. Et nunc quoque monumentum iſtorum vſque ad eunuchos aggeſto tumulo porrigi dicitur.

καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἄνω σήλῃ, τῶ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα· κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγουσι σήλας, καὶ ἐπιγεγράφθαι *ΕΥΝΟΥΧΩΝ. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς ἐπλησίασε τῷ πάθει, ἀγαθεὶς τε τὴν γυναῖκα καὶ κατολοφυράμενος ἀπῆει. καὶ τούτων μὲν ᾗ εἰκὸς ἐπεμελήθη, ὡς τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν. καὶ τὸ μνῆμα ὑπερμεγεθες ἐχώθη, ὥς φασιν.

ΚΕΦ. δ'.

Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κᾶρες καὶ πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἑκάτεροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κῦρος αὐτὸς μὲν ἐν Σάρδεσι, μηχανὰς ἐποιεῖτο καὶ κριούς, ὡς τῶν μὴ πειθομένων ἐρείψων πὰ τείχη. **Αδύσιον δὲ ἄνδρα Πέρσην, καὶ τἆλλα οὐκ ἄφρονα οὐδ' ἀπόλεμον, καὶ πάνυ δὴ εὐχαρι, πέμπει ἐπὶ τὴν Καρίαν, στράτευμα δούς· καὶ Κίλικες δὲ

Ac ſuperiore quidem in pila, huius viri et mulieris huius nomina feruntur inſcripta litteris Syriacis: inferius autem pilas eſſe tres aiunt, et eis inſcriptum EVNVCHORVM. Cyrus vbi propius ad illum triſtem caſum acceſſiſſet, et admiratus iſtam mulierem, et lamentis proſequutus, diſceſſit: fuitque, ceu par erat, ei curae, praeclara vt illis omnia contingerent. Ingens etiam monumentum, vt perhibent, aggeſto tumulo factum fuit.

CAP. IV.

Secundum haec quum ſeditionibus inter Cares ortis, bellum hi inuicem ſibi facerent, vtpote qui domicilia munitis in locis haberent; vtrique Cyrum implorabant. Is Sardibus quidem ipſe manebat, machinasque fabricabatur, et arietes, vt eorum, qui parere nollent, moenia ſolo aequaret: Aduſium vero Perſam, hominem ceteroqui nec imprudentem, reiue militaris rudem, ac valde etiam elegantis ingenii, cum exercitu in Cariam mittit; perlubenter hac

* Al. Σκηπτέχων. Sed eodem res redit. Eunuchi enim erant σκηπτοῦχοι, vti et nunc Conſtantinopoli in Sultani Sarario more hoc Perſarum antiquiſſimo a Turcis vſurpato.

** Al. Καδούσιον, et ſic deinceps.

δὲ καὶ Κύπριοι πάνυ προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. ὧν ἕνεκα δὴ ἔπεμπε πώποτε Πέρσην σατράπην ἔτε Κιλίκων ἔτε Κυπρίων, ἀλλ' ἤρκει αὐτῷ ἀεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες· δασμὸν μέντοι ἐλάμβανε· καὶ στρατείας, ὁπότε δέοιτο, ἐπήγγελλεν αὐτοῖς.

β', Ο δὲ Αδούσιος ἄγων τὸ στράτευμα, ἐπὶ τὴν Καρίαν ἦλθε, καὶ ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν παρῆσαν πρὸς αὐτὸν, ἕτοιμοι ὄντες δέχεσθαι εἰς τὰ τείχη, ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασιαζόντων. ὁ δὲ Αδούσιος πρὸς ἀμφοτέρους ταυτὰ ἐποίει, δικαιότερά τε ἔφη λέγειν τούτους, ὁποτέροις διαλέγοιτο, λαθεῖν τε ἔφη δεῖν τοὺς ἐναντίους, φίλους σφᾶς γενομένους, ὡς δὴ ὕστω μᾶλλον ἐπιπεσὼν ἀπαρασκεύοις τοῖς ἐναντίοις. πιστὰ δ' ἠξίου γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὁμόσαι ἀδόλως τε δέξασθαι εἰς τὰ τείχη σφᾶς, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῷ Κύρου καὶ Περσῶν· αὐτὸς δὲ ὀμόσαι θέλειν, ἀδόλως ἰέναι εἰς τὰ τείχη, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων.

γ'. Ταῦτα

hac in expeditione tum Cilicibus, tum Cypriis, eius signa sequentibus. Quae causa fuit, cur nullum satrapam Persicum Cilicibus et Cypriis vnquam miserit, contentus indigenis eorum regibus. Tributum tamen ab istis exigebat; et militiam, quum erat opus, eis imperabat.

2. Adusius autem, qui ducebat exercitum, posteaquam in Cariam peruenit; aderant ab vtraque Carum parte quidam, parati eum suas intra munitiones, ad contrariae factionis detrimentum, recipere. Adusius erga vtrosque faciebat eadem, quum diceret, illos, quibuscum loquebatur, aequiora proponere, et occultandam esse rem, quominus aduersarii amicitiam cum ipsis initam resciscerent, quasi hoc pacto magis imparatos aduersarios adgressurus esset. Praeterea fidem vtrinque dari petebat, et Cares quidem sacramentum praestare, quod absque fraude, et Cyri Persarumque bono, intra munitiones Persas essent admissuri: se vero iurare velle, quod absque dolo malo, et quidem admittentium commodo, munitiones ingressurus esset.

3. Haec

γ'. Ταῦτα δὲ ποιήσας, ἀμφοτέροις λάθρα ἑκατέρων νύκτα συνέθετο τὴν αὐτὴν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσήλασεν εἰς τὰ τείχη, καὶ παρέλαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ καθεζόμενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ, ἐκάλεσεν ἑκατέρων τὰς ἐπικαιρίας. οἱ δὲ, ἰδόντες ἀλλήλας, ἠχθέσθησαν, νομίζοντες ἐξηπατῆσθαι ἀμφότεροι. ὁ μέντοι Ἀβράδατος ἔλεξε τοιάδε· ἐγὼ ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὤμοσα ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τείχη, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἴπερ ἂν ἀπολῶ ὁποτέρας ὑμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰσεληλυθέναι Καρῶν. ἢν δὲ εἰρήνην ὑμῖν ποιήσω, καὶ ἀσφάλειαν ἐργάζεσθαι ἀμφοτέροις τὴν γῆν, νομίζω ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ παρεῖναι. νῦν ἂν χρὴ ἀπὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπιμίγνυσθαί τε ἀλλήλοις φιλικῶς, ἐργάζεσθαί τε τὴν γῆν ἀδεῶς, διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων. ἢν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τὶς ἐπιχειρῇ, τούτοις Κῦρός τε καὶ ἡμεῖς πολέμιοι ἐσόμεθα.

δ'. Ἐκ

3. Haec vbi confeciſſet, vtriſque noctem, clam alteris, eandem pactus eſt, qua caſtella cum equitatu eſt ingreſſus, et munitiones amborum accepit. Quum illuxiſſet, in medio cum exercitu conſedit, et ab vtriſque; rebus componendis opportunos, adeſſe iuſſit. Illi ſe mutuo intuiti, graviter rem tulere, qui partem vtramque dolo circumventam exiſtimarent. Aduſius autem in hanc ſententiam verba fecit: Iusiurandum vobis ego, Cares, praeſtiti: ingreſſurum veſtra me caſtella ſine dolo malo, et eorum commodo qui me admitterent. Quamobrem ſi alterutros veſtrum euertere velim, ipſe me damno Carum haec caſtella ingreſſum eſſe ſtatuam. Sin pacem inter vos conciliavero, et vtriſque conſecero, vt agrum tuto colere poſſitis; veſtra cum vtilitate vobis adeſſe me arbitrabor. Oportet igitur ex hoc die vos amice inter vos vna verſari, et agros colere ſine metu, et inter liberos veſtros hinc inde matrimonia contrahi. Quod ſi contra haec iniuriam facere conatus aliquis fuerit, iis et Cyrus et nos hoſtes erimus.

4. Hinc

δ'. Ἐκ τούτου πύλαι μὲν ἀνεῳγμέναι ἦσαν τῶν τειχῶν, μεσαὶ δὲ αἱ ὁδοὶ πορευομένων παρ' ἀλλήλους, μεσοὶ δὲ οἱ χῶροι ἐργαζομένων· ἑορτὰς δὲ κοινῇ ἦγον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. ἐν δὲ τούτῳ ἦκον οἱ παρὰ Κύρου, ἐρωτῶντες εἴτι στρατιᾶς προσδέοιτο ἢ μηχανημάτων. ὁ δὲ Ἀδούσιος ἀπεκρίνατο ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἔχει ἀλλαχόσε χρῆσθαι στρατιᾷ· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε τὸ στράτευμα, φρουροὺς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπών. οἱ δὲ Κᾶρες ἱκέτευον μένειν αὐτόν· ἐπεὶ δ' οὐκ ἤθελεν, ἔπεμψαν πρὸς τὸν Κῦρον, δεόμενοι πέμψαι Ἀδούσιον σφίσι σατράπην.

ε'. Ὁ δὲ Κῦρος ἐν τούτῳ ἀπεσάλκει Ὑστάσπην, στράτευμα ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν πρὸς Ἑλλήσποντον. ἐπεὶ δ' ἦκεν ὁ Ἀδούσιος, μετάγειν αὐτὸν ἐκέλευσεν ἥπερ ὁ Ὑστάσπης προώχετο, ὅπως μᾶλλον πείθοιντο τῷ Ὑστάσπῃ, ἀκούσαντες ἄλλο στράτευμα προσιόν. οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦντες, πολλὰ δόντες δῶρα, διεπράξαντο, ὥστε εἰς μὲν τὰ τείχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ὑποφέρειν,

5. Hinc iam et portae caſtellorum erant apertae, et itinera plena congredientium inter ſe, et agri pleni cultoribus. Vtraque ex parte feſtos dies agebant, et pacis ac laetitiae cuncta erant plena. Interea quidam a Cyro veniunt, qui Aduſium interrogarent, ecquo exercitu alio, vel machinis egeret. Quibus Aduſius reſpondit, ſe praeſenti exercitu etiam alibi vti poſſe. Ac ſimul cum hiſce verbis copias abducit, relictis ad arces militibus praeſidiariis. Cares autem ſupplices orabant vt maneret: quod quum facere nollet, miſſis ad Cyrum ſuis rogabant, vt Aduſium ſibi ſatrapam mitteret.

4. Cyrus autem Hyſtaſpam interim ablegarat, qui exercitum in Phrygiam Helleſponto finitimam duceret. Poſteaquam igitur Aduſius venit, ſequi Cyrus eum cum exercitu iuſſit, qua Hyſtaſpes praeceſſerat, vt Hyſtaſpae magis parerent, vbi audiiſſent, alias etiam copias accedere. Graeci maris accolae, multis muneribus datis, id conſecuti ſunt; vt intra moenia barbaros admittere neceſſe non haberent, ſed tributum tamen

ὑποφέρειν, καὶ στρατεύειν ὅπη Κῦρος ἐπαγγέλλοι. ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς παρεσκευάζετο μὲν, ὡς καθέξων τὰ ἐρυμνὰ, καὶ ὑπεισόμενος, καὶ παρήγγελλεν ὅτως· ἐπεὶ δὲ ἀφίσαντο αὐτῷ οἱ ὕπαρχοι, καὶ ἔρημος ἐγίγνετο, τελευτῶν εἰς χεῖρας ἦλθεν Ὑσάσπᾳ, ἐπὶ τῇ Κύρῳ δίκῃ. καὶ ὁ Ὑσάσπας καταλιπὼν ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυρὰς Περσῶν φρουρὰς, ἀπῆει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτῷ καὶ Φρυγῶν πολλὰς ἱππέας καὶ πελτασάς. ὁ δὲ Κῦρος ἐπέστελλε Ἀδυσίῳ, συμμίξαντα πρὸς Ὑσάσπην, τὰς μὲν ἑλομένας Φρυγῶν τὰ σφέτερα, σὺν τοῖς ὅπλοις ἄγειν· τὰς δ' ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν, τούτων ἀφελομένους τὰς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα, σφενδόνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἕπεσθαι.

ς'. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. Κῦρος δὲ ὡρμᾶτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν *πεζὴν καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἁμάξας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. ἦκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς, ὅσα ἐν ἑκάστῃ ἦν τῇ

men penderent, et militatum irent, quo Cyrus iuſſiſſet. Phrygiae vero rex ſe parabat, quaſi loca munita tueri, nec imperata facere vellet, atque ita ſe facturum denuntiabat. Sed poſtquam conſtituti ſub ipſius imperio praefecti, ab eo defecerunt, et ſolus eſt relictus: tandem in manus Hyſtaſpae venit, cauſa Cyri iudicio permiſſa. Hyſtaſpas relictis in arcibus firmis Perſarum praeſidiis, diſceſſit, ac ſecum praeter ſuos, Phryges complures tum equites, tum cetratos duxit. Cyrus autem Aduſio mandata dederat, vt poſteaquam ſe cum Hyſtaſpa coniunxiſſet, Phryges eos, qui partes ſuas amplexi fuiſſent, armatos adduceret: qui vero bellum gerere contra Cyrum ſtuduiſſent, illis et equos adimerent, et arma, omneſque cum fundis ſequi iuberent.

6. Haec illi tunc exſequebantur. Cyrus autem Sardibus mouit, et numeroſo iſtic peditum praeſidio relicto, Croeſum quoque ſecum retinens, multa multis et variis opibus onuſta plauſtra ſecum auexit. Acceſſit autem Croeſus ad Cyrum, ferens accurate deſcripta, quaecunque ſingulis in plauſtris

* Al. περσικήν.

τῇ ἁμάξῃ, καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα, εἶπε, ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὦ Κῦρε, εἴσῃ τόν τε ὀρθῶς ἀποδιδόντα ἃ ἄγει, καὶ τὸν μή. καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν· ἀλλὰ σὺ μὲν καλῶς ποιεῖς, ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἔμοιγε μέντοι ἄξουσι τὰ χρήματα, οἵπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἄξιοί εἰσιν· ὥστε ἤν τι καὶ κλέψωσι, τὰ ἑαυτῶν κλέψονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἰδεῖεν τῶν ἐπιτρόπων οἵ τε σῶα αὐτοῖς ἀποδιδοῖεν, οἵ τε μή.

ζ'. Ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν ἃς μὲν ἑώρα καλλωπιζομένας καὶ ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ ἅρμασι, καὶ πάντα πειρωμένας ποιεῖν ὅ, τι ὤοντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὅπλοις· ἃς δὲ ἑώρα ἀχαρίστως ἑπομένας, τὰς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευσαμένοις, τὰ δὲ ὅπλα κατέκαυσε· σφενδόνας δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἕπεσθαι. καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειρίων γενομένων σφενδονᾶν ἠνάγκαζε μελετᾶν, νομίζων

plauſtris eſſent: eaſque ſcripturas Cyro tradens, ait: Hos libellos, mi Cyre, ſi habeas; ſcies, quinam recte ſit redditurus quae vehit, et qui non recte. Ad ea Cyrus: Facis tu quidem probe, ait, mi Croeſe, qui prouideas. Sed mihi ſane has opes vehent, qui digni ſunt vt etiam eas poſſideant. Quamobrem ſi quid ſuffurabuntur, ſua furto ſubtrahent. Quae quum dixiſſet, amicis et praefectis libellos iſtos tradidit; vt ſcirent, quinam ex iis, quibus eſſent eae res creditae, ſaluas et integras redderent, qui non redderent.

7. Ducebat etiam ſecum Lydos, quibus eſſe curae cerneret elegantiam armorum, et equorum, et curruum; et quos eniti videret, vt omnia facerent, quibus ipſi gratificaturos ſe putabant; et ducebat hos ſecum armatos: quos autem cerneret quadam cum moleſtia ſe comitari, eorum equos Perſis, qui primi cum eo militatum profecti fuerant, tradidit; et arma exuſſit, ac ipſos fundis inſtructos ſequi coëgit. Omneſque adeo inermes ex iis, qui eius in poteſtatem venerant, ad vſum fundarum exercere ſe coëgit; quod

hoc

ζων τοῦτο τὸ ὅπλον δυσκολώτερον εἶναι. σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἐστὶν ἔνθα ἰσχυρῶς ὠφελοῦσι σφενδονῆται παρόντες· αὐτοὶ δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μείνειαν πάνυ ὀλίγους ὁμόσε ἰόντας σὺν ὅπλοις ἀγχεμάχοις.

θ'. Προϊὼν δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος, κατεστρέψατο μὲν Φρύγας τοὺς ἐπὶ τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὲ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποιήσατο Ἀραβίους· ἐξωπλισε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἱππέας ὀλίγῳ ἐλάττους ἢ μεῖον ἢ τετρακισμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε. καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο, παμπόλλους μὲν ἱππέας ἄγων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστὰς, σφενδονήτας δὲ ἀναρίθμους.

ΚΕΦ. ε'.

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε μὲν πᾶν τὸ στράτευμα ἐπὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλαυνε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ

hoc armorum genus maxime ſeruile duceret. Eſt enim, vbi funditores, ſi copiis aliis adſint, mirum quantum vtilitatis adferunt: ipſi vero ſeorſum, ne quidem omnes, admodum paucos, iis cum armis, quibus comminus pugnatur, congreſſos ſuſtinuerint.

9. Quum autem via Babylonem ducente progrederetur, ſubegit Phrygas illius maioris Phrygiae, ſubegit Cappadocas, Arabas in poteſtatem redegit: quorum omnium armis Perſas quidem equites inſtruxit, non pauciores quadragies millibus: multos vero captiuorum equos in ſocios vniuerſos diſtribuit. Babylonem permagno cum equitatu, perquam multis cum ſagittariis, et iaculatoribus venit, cum funditoribus autem innumeris.

CAP. V.

Quumque iam apud Babylonem eſſet, exercitum omnem circum vrbem conſtituit: inde cum amicis, et iis, qui e ſociis opportune aderant, vrbem ipſe circumuectus eſt. Poſtquam muros

δὲ κατεθεάσατο τὰ τείχη, ἀπάγειν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως. ἐξελθὼν δέ τις αὐτόμολος εἶπεν, ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὁπότε ἀπάγοι τὸ στράτευμα· καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τῶν τείχων ἀθενὴς ἐδόκει εἶναι ἡ φάλαγξ. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν οὕτως ἔχειν. περὶ γὰρ πολὺ τεῖχος κυκλωμένῳ ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγον τὸ βάθος γενέσθαι τὴν φάλαγγα.

β'. Ακούσας δὲν ὁ Κῦρος ταῦτα, σὰς κατὰ μέσον τῆς αὐτῶν στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν, παρήγγειλεν ἀπὸ τῶν ἄκρων ἑκατέρωθεν τὰς ὁπλίτας ἀναπλύσσονσας τὴν φάλαγγα ἀπιέναι παρὰ τὸ ἔσηκὸς τῶν στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἑκατέρωθεν τὸ ἄκρον καθ' ἑαυτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. ὕτως δὲν ποιόντων, οἵ τε μένονσες εὐθὺς θαῤῥαλεώτεροι ἐγίγνονσο, ἐπὶ διπλάσιον τὸ βάθος γιγνόμενοι· οἵ τ' ἀπιόνσες, ὡσαύτως θαῤῥαλεώτεροι· εὐθὺς γὰρ οἱ μένοντες αὐτῶν, πρὸς τοῖς πολεμίοις ἐγίγνονσο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἑκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔσησαν ἰσχυρότεροι

muros contemplatus esset, ab vrbe copias abducere parabat: quum transfuga quidam ex vrbe egressus ait, Babylonios ipsum adoriri velle, quando copias abducturus esset. Nam de muro phalangem hanc despectantibus, inquit, visa est imbecilla esse: quod quidem ita se habuisse, mirum non erat. Quia enim murum amplum circumdarent, necesse erat phalangem ad exiguam densitatem redigi.

2. Quae Cyrus quum audiisset, stans in medio exercitus sui, cum iis quos circum se habebat, praecepit vt grauis armaturae milites ab vtraque extremitate phalangem explicantes abirent propter eam partem exercitus, quae subsisteret: donec vtraque extremitas ad se, atque ad medium peruenirent. Id quum facerent, tum iis, qui subsistebant, fiducia quaedam accedebat, quod duplicata iam esset aciei densitas: tum illis quoque confidentia similiter augebatur, qui abscedebant: mox enim illi qui subsistebant, prope ab hostibus aberant. Quum autem progrediendo extremitates vtrinque coniunxissent, constitere iam facti

ρότεροι γεγενημένοι, οἵ τε ἀπεληλυθότες, διὰ τὰς ἔμπροσθεν, οἵ τ' ἔμπροσθεν, διὰ τὰς ὄπισθεν προσγεγενημένας.

γ'. Ἀναπλυχθείσης δ' ὕτω τῆς φάλαγγος, ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάχθαι. ἡ δ' ὕτως ἔχουσα τάξις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι εὐδόκει εὖ παρεσκευάσθαι, καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνῆται ἀπὸ τῶν κεράτων, αἰεὶ ἐγγύτερον ἐγίγνοντο τοῦ ἄρχοντος, τοσούτῳ ὅσῳ ἡ φάλαγξ βαθυτέρα ἐγίγνετο ἀναδιπλωμένη. ἐπεὶ δὲ ὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπῆσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα. ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, σραφέντες· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μετεβάλλοντο ἐπὶ ἀσπίδα, καὶ ἵσαντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες· ὅσῳ δὲ προσωτέρω ἐγίγνοντο, τοσῷδε μανώτερον μετεβάλλοντο. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐδόκουν εἶναι, ξυνειέρον ἀπιόντες ἐς τε ἐπὶ ταῖς σκηναῖς ἐγένοντο.

δ'. Ἐπεὶ δὲ κατεσρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους, καὶ ἔλεξεν· ἄνδρες σύμμαχοι, τεθεάμεθα

facti firmiores, tum qui abscesserant, propter anteriores: tum anteriores, propter eos, qui a tergo accesserant.

3. Hoc modo explicata phalange, necesse est primos et vltimos fortissimos esse; ignauissimos in medio collocari: quae quidem acies et ad dimicandum, et ad prohibendam fugam instructa commode videbatur. Praeterea equites, et armatura leuis a cornibus, semper eo propius ad imperatorem accedebant, quo phalanx duplicata densior efficiebatur. Hoc modo per cohortes conglobati, pedetentim inde recedebant, quo tela de muro pertinebant. Quum extra telorum ictus essent, conuerterunt sese: ac primum quidem modicos passus progressi, statum mutabant clypeum versus, atque ita consistebant, vt murum intuerentur. Quanto autem longius abscederent, tanto rarius fiebat mutatio. Posteaquam in tuto sibi esse videbantur, conferti recedebant, donec ad tabernacula peruenirent.

4. Vbi iam in castris essent, Cyrus iis, quos oporteret, conuocatis, dixit: Vrbem, socii, vndique

θεάμεθα μὲν κύκλῳ τὴν πόλιν· ἐγὼ δὲ, ὅπως μὲν ἄν τις τείχη ἅτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος ἕλοι, οὐκ ἐνορᾷν μοι δοκῶ· ὅσῳ δὲ πλέονες ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσὶν, ἐπείπερ οἱ μάχονται ἐξιόντες, τοσούτῳ ἂν θᾶττον λιμῷ αὐτοὺς ἡγοῦμαι ἁλῶναι. εἰ μή τινα ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τούτῳ πολιορκητέους φημὶ εἶναι τοὺς ἄνδρας.

ε'. Καὶ ὁ Χρυσάνθας εἶπεν· ὁ δὲ ποταμὸς, ἔφη, ἅτος ἐστὶ διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ, πλάτος ἔχων πλεῖον ἢ ἐπὶ δύο στάδια; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας· καὶ βάθος γε ὡς οὐδ' ἂν δύο ἄνδρες, ὁ ἕτερος ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ ἑστηκὼς, τῷ ὕδατος ὑπερέχοιεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἔτι ἰσχυροτέρα ἐστὶν ἡ πόλις, ἢ τοῖς τείχεσι. καὶ ὁ Κῦρος· ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἐῶμεν ὅσα πρείττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· διαμετρησαμένους δὲ χρὴ ὡς τάχιστα τὸ μέρος ἕκαστον ὑμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως ὀτιοῦν ἐλαχίστων ὑμῖν τῶν φυλάκων δέοι.

ς'. Οὕτω δὴ κύκλῳ διαμετρήσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν

dique contemplati ſumus; atque equidem, quo pacto quis adeo firmos et excelſos muros oppugnando capere poſſit, videre mihi non videor. Quanto autem plures homines in vrbe ſunt, quando ad pugnandum non exeunt, tanto citius fieri arbitror, vt fame in poteſtatem redigantur. Niſi igitur aliquem alium modum habetis, quem nobis oſtendatis, hoc ipſo nobis iſtos expugnandos eſſe aio.

5. Et Chryſantas inquit: Hiccine fluuius per vrbem mediam labitur, cuius latitudo ſtadia duo ſuperat? Ita profecto, ait Gobryas; ac tanta quoque profunditas eius eſt, vt ne duo quidem viri, alter alteri inſiſtentes, ſupra aquam exſtare poſſint. Quo fit, vt fluuio ſit vrbs etiam munitior, quam moenibus. Et Cyrus: Miſſa faciamus haec, ait, mi Chryſanta, quae viribus noſtris potiora ſunt. Adhibita vero menſura, quamprimum foſſa latiſſima profundiſſimaque vobis erit agenda, pro parte cuique ſua: quo pauciſſimis cuſtodibus vobis ſit opus.

6. Sic igitur vndique circa murum ſpatia dimenſus, relicto a

πῶν ὅσον τύρσεσι μεγάλαις ἀπὸ τῦ ποταμῦ, ὤρυσσεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῦ τείχυς τάφρον ὑπερμεγέθη, καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτύς. καὶ πρῶτον μὲν πύργυς ἐπὶ τῷ ποταμῷ ᾠκοδόμει, φοίνιξι θεμελιώσας ὀμεῖον ἢ πλεθριαίοις· (εἰσὶ γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσῦτοι τὸ μῆκος πεφυκότες) καὶ γὰρ δὴ πιεζόμενοι οἱ φοίνικες ὑπὸ βάρυς ἄνω κυρτῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ καμηλιοι. τύτυς δ' ὑπετίθει τύτο ἕνεκα, ὅπως ὀτιμαλιστὶ εἰκοι πολιορκήσειν παρασκευαζομένῳ, ὡς εἰ καὶ διαφύγοι ὁ ποταμὸς εἰς τὴν τάφρον, μὴ ἂν ἕλοι τὺς πύργυς. ἀνίει δὲ καὶ ἄλλυς πολλὺς πύργυς ἐπὶ τῆς ὠμβολάδος γῆς, ὅπως ὀτιπλεῖστα φυλακτήρια εἴη.

ζ'. Οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίυν· οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει κατεγέλων τῆς πολιορκίας, ὡς ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια πλέον ἢ εἴκοσιν ἔτη. ἀκύσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος, τὸ στράτευμα κατένειμε δυοδέκα μέρη, ὡς μῆνα τῦ ἐνιαυτῦ ἕκαστον τὸ

flumine interuallo, quantum sufficeret magnis propugnaculis, ingentem fossam circum murum vndique egit, terra versus seipsos adgesta. Ac primum quidem turres propter flumen exstruebat, palmis fundatas, quarum non minor erat, quam iugeri longitudo. Nam haec maiorem etiam in longitudinem excrescunt. Palmae vero, quum aliquo pondere premuntur, sursum, velut in gibbum quendam, incuruantur, quemadmodum et asini clitellarii. Has autem palmas operi proptrea subiiciebat: vt quammaxime videretur id facere, quod solent, qui ad vrbem obsidendam sese comparant: vt, tametsi flumen in fossam dilaberetur, ipsas turres non euerteret. Etiam multas alias turres supra terram egestam excitabat, vt quam plurima essent excubiarum loca.

7. Et has quidem illi res agebant. Qui autem in muro stabant, obsidionem hanc irridebant; quod eis commeatus esset copiosior, quam in annos viginti. Quae Cyrus quum audiisset, in partes duodecim exercitum diuisit, vt pars quaelibet vnum anni, mensem

τὸ μέρος φυλάξον. οἱ δ' αὖ Βαβυλώνιοι, ἀκούσαντες ταῦτα, πολὺ ἔτι μᾶλλον κατεγέλων, ἐννοούμενοι εἰ σφᾶς φρύγες καὶ * Λύκιοι καὶ Ἀράβιοι καὶ Καππαδόκαι φυλάξοιεν, ὃς σφίσιν ἐνόμιζον πάντας εὐμενεστέρως εἶναι, ἢ Πέρσαις. καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὀρωρυγμέναι ἦσαν. ὁ δὲ Κῦρος, ἐπειδὴ ἑορτὴν τοιαύτην ἐν Βαβυλῶνι ἤκουσεν εἶναι, ἐν ᾗ πάντες Βαβυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα πίνουσι καὶ κωμάζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ τάχιστα συνεσκότασε, λαβὼν πολλὰς ἀνθρώπους, ἀνεστόμωσε τὰς τάφρους τὰς πρὸς τὸν ποταμόν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί· ἡ δὲ διὰ τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς πορεύσιμος ἀνθρώποις ἐγίγνετο.

ἡ. Ὡς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ ἐπορσύνετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦρος Πέρσαις χιλιάρχοις καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων, εἰς δύο ἀγούσας τὴν χιλιοστὺν παρεῖναι πρὸς αὐτόν, τὰς δ' ἄλλας συμμάχους κατ' ἀρὰν τούτων ἕπεσθαι, ἥπερ πρόσθεν τεταγμένους. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δέ, καταβάσας εἰς τὸ

mensem in excubiis esset. Quibus iterum auditis, multo etiam Babylonii magis irridebant, qui cogitarent secum, Phryges ac Lycios, et Arabas, et Cappadoces futuros contra se in excubiis; quos omnes arbitrabantur animis erga se magis esse beneuolis, quam erga Persas. Ac fossae quidem iam actae erant. Cyrus vero quum audiisset, celebrari Babylone festum quendam eiusmodi diem, quo Babylonii omnes nocte tota potarent et comessarentur: quamprimum eo die tenebrae accessissent, magna mortalium multitudine adhibita, fossarum ostia versus amnem aperuit. Hoc quum factum esset, aqua nocte in fossas manabat, et alveus fluuii per vrbem tendens, hominibus permeabilis esse coepit.

8. Id vbi de flumine hoc modo ei successisset, Persicis Cyrus et peditum et equitum tribunis imperat, apud se adessent, et mille suos in binos explicatos singuli ducerent: reliqui socii hos a tergo subsequerentur, instructi quemadmodum prius. Et hi quidem aderant, quum Cyrus in fluminis partem siccam

* Al. Λυδοί.

τὸ ξηρὸν τῶ ποταμῶ τὰς ὑπηρέτας, καὶ πεζὰς καὶ ἱππέας, ἐκέλευσε σκέψασθαι εἰ πορεύσιμον εἴη τὸ ἔδαφος τῶ ποταμῶ. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν, ὅτι πορεύσιμον εἴη, ἐνταῦθα δὴ συγκαλέσας τὰς ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων, ἔλεξε τοιάδε·

Θ'. Ανδρες φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῖν παρακεχώρηκε τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδῦ. ἡμεῖς δὲ θαρρῦντες εἰσίωμεν, μηδὲν φοβούμενοι εἴσω, ἐννοούμενοι ὅτι ἅτοι, ἐφ' ἃς νῦν πορευσόμεθα, ἐκεῖνοί εἰσιν ἃς ἡμεῖς καὶ συμμάχους πρὸς ἑαυτοῖς ἔχονλας, καὶ ἐγρηγορότας ἅπαντας, καὶ νήφονλας, καὶ ἐξωπλισμένους, καὶ συντεταγμένους ἐνικῶμεν· νῦν δ' ἐπ' αὐτὰς ἴωμεν, ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν αὐτῶν καθεύδουσι, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύουσι, πάντες δὲ ἀσύντακτοί εἰσιν. ὅταν δὲ καὶ αἴσθωνται ἡμᾶς ἔνδον ὄντας, πολὺ ἂν ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται, ὑπὸ τῦ ἐκπεπλῆχθαι. εἰ δέ τις τῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὴ λέγεται φοβερὸν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν εἰσιοῦσι, μὴ ἐπὶ τὰ τέγη ἀναβάντες βάλωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τῦτο μάλιστα θαρρεῖτε. ἢν γὰρ ἀναβῶσί τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας,

siccam ſuis adparitoribus, tam peditibus, quam equitibus immiſſis, explorare iuſſit, an vadum fluminis permeari poſſet. Poſteaquam illi poſſe permeari renuntiarunt, tum vero peditum equitumque ducibus convocatis, huiuſmodi verbis ad eos eſt vſus:

9. Flumen hoc nobis, amici, viam in vrbem conceſſit. Itaque praeſentibus animis ingrediamur in vrbem, nihilque metuamus: ſed cogitemus, hos, quos adgreſſuri nunc ſumus, eoſdem eſſe; quos et a ſociis inſtructos, et omnes vigilantes, et ſobrios, et armatos, et in acie diſpoſitos vicimus. Iam vero adverſus eos tendimus, quo tempore multi eorum dormiunt, multi ſunt ebrii, vniuerſi nullos in ordines diſpoſiti. Poſteaquam autem ſenſerint, etiam nos intus eſſe; multo magis, quam nunc, vſui nulli futuri ſunt, quia exanimati erunt. At ſi hoc in mentem alicui venit, quod fertur eſſe formidabile vrbem intrantibus, ne tectis illi conſcenſis hinc inde tela in nos coniiciant: id ipſum maxime vobis animos addat. Nam ſi qui conſcendent aedes,

οἰκίας, ἕχομεν σύμμαχον Θεὸν Ηφαιστον. εὔφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἱ θύραι πεποιημέναι, ἀσφάλτῳ δὲ ὑπεκκαύματι κεχρισμέναι. ἡμεῖς δ' αὖ πολλὴν δᾷδα ἔχομεν, ἣ ταχὺ πολὺ πῦρ τέξεται, πολλὴν δὲ πίτταν καὶ συππεῖον, ἃ ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν φλόγα· ὥστε ἀνάγκην εἶναι ἢ φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν, ἢ ταχὺ κατακεκαῦσθαι. ἀλλ' ἄγετε, λαμβάνετε ὅπλα· ἡγήσομαι δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς θεοῖς. ὑμεῖς δ', ἔφη, ὦ Γαδάται καὶ Γωβρύα, δείκνυτε τὰς ὁδούς· ἴσε γάρ. ὅταν δὲ ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε ἐπὶ τὰ βασίλεια. καὶ μήν, ἔφασαν οἱ ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν, οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν. καὶ γὰρ ἄκλειστοι αἱ πύλαι αἱ τῶν βασιλείων· ὡς ἐν κώμῳ δοκεῖ γὰρ ἡ πόλις πᾶσα εἶναι τῇδε τῇ νυκτί. φυλακὴ μέντοι πρὸ τῶν πυλῶν ἐντευξόμεθα· ἔστι γὰρ ἀεὶ τεταγμένη. οὐκ ἂν ἀμελεῖν δέοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἰέναι, ἵνα ἀπαρασκεύους ὡς μάλιστα λάβωμεν τοὺς ἄνδρας.

ι. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐῤῥήθη, ἐπορεύοντο. τῶν δὲ ἀπαντώντων

aedes, opitulator nobis est Deus Vulcanus. Et sunt eorum vestibula crematu facilia. Nam ianuae palmarum e materia fabricatae sunt, et bitumine sunt inunctae, quod ignem facile concipit. Nobis autem et faces plurimae sunt, quae ingens incendium cito parient; et copia picis ac stuppae, quae cito magnam flammam eliciunt. Quo fiet, vt vel celeriter necesse sit hos ab aedibus aufugere, vel celeriter exuri. Verum agite, arma capite; Diis equidem iuvantibus praeibo. Vos autem Gadata et Gobrya, demonstrate nobis itinera, quum vobis ea cognita sint: et vbi iam intus erimus, quamprimum ad regiam ducite. Atqui, aiebant illi, qui erant cum Gobrya, non mirum fuerit, si quidem nec portae ipsius regiae clausae sint. Vrbs enim tota videtur hac nocte comessationi esse intenta. Sed in excubias tamen ante regiae portas incidemus, quod eae semper istic collocentur. Non negligenda res est, ait Cyrus, sed eundum, vt quammaxime imparatos offendamus.

10. Quae quum essent dicta, pergebant. Si qui eis obuiam venirent,

των οἱ μὲν ἀπέθνησκον παιόμενοι, οἱ δ' ἔφευγον πάλιν εἴσω, οἱ δ' ἐβόων. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν συνεβόων αὐτοῖς, ὡς κωμασαὶ ὄντες καὶ αὐτοί. καὶ ἰόντες ἧ ἐδύναντο ὡς τάχιστα, περὶ τοῖς βασιλείοις ἐγένοντο. καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γαδάτᾳ τεταγμένοι κεκλεισμένας εὑρίσκουσι τὰς πύλας τῦ βασιλείυ· οἱ δ' ἐπὶ τὰς φύλακας ταχθέντες ἐπεισπίπλουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολύ, καὶ εὐθὺς ὡς πολέμιοι ἐχρῶντο αὐτοῖς. ὡς δὲ κραυγὴ καὶ κλύπος ἐγίγνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τῦ θορύβυ, κελεύσαντος τῦ βασιλέως σκέψασθαι τί εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας.

ια'. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάταν ὡς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, εἰσπίπλουσι, καὶ τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἴσω ἑφεπόμενοι, καὶ παίοντες ἀφικνῦνται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἤδη ἑστηκότα αὐτὸν καὶ σπασάμενον ὃν εἶχεν ἀκινάκην, εὑρίσκουσι· καὶ τῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτᾳ καὶ Γωβρύᾳ πολλοὶ ἐχειρῦντο. καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν, προβαλλόμενός τι, ὁ δὲ, φεύγων, ὁ δέ γε, καὶ ἀμυνόμενος ὅτῳ

nirent, partim caesi peribant, partim retro viciſſim fugiebant, partim clamorem edebant. Cum his et Gobryani clamores edebant eoſdem, velut ipſi quoque comeſſationum ſocii. Simul pergentes, qua celerrime progredi poterant, ad regiam perueniunt. Et hi quidem Gobryae Gadataeque adiuncti, portas regiae clauſas inveniunt: qui vero aduerſus regiae cuſtodes ire iuſſi fuerant, irruunt in eos ad ignem luculentum potantes, ſtatimque hoſtili cum eis more agunt. Orto autem clamore ac ſtrepitu, quum ii, qui erant intus, tumultum ſentirent, et inſpici rex iuberet, quid illud eſſet rei: apertis aliqui portis, foras procurrunt.

11. Eas quum pateſactas Gadataei conſpicerent, irruunt; et illos rurſus fugientes intro ſequuti, ac ferientes, ad regem accedunt: eumque iam erectum cum acinace, quem ſtrictum tenebat, inueniunt. Hunc Gadataei et Gobryani numero plures opprimunt, interfectis etiam iis, qui regi aderant, ac partim aliquid obiiciebant, partim fugiebant, partim ſe quacunque re poterant,

ὅτῳ ἐδύνατο. ὁ δὲ Κῦρος διέπεμπε τὰς τῶν ἱππέων τάξεις κατὰ τὰς ὁδούς, καὶ προεῖπεν, ὃς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν, κατακαίνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δέ τις ἔξω ληφθείη, ὅτι θανατώσοιτο. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἦκον· καὶ θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύνουν, ὅτι τετιμωρημένοι ἦσαν τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρου κατεφίλουν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, πολλὰ δακρύοντες ἅμα χαρᾷ καὶ εὐφραινόμενοι.

ιϛ'. Ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἤθροντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἐαλωκυῖάν τε τὴν πόλιν, καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασι καὶ τὰς ἄκρας. ὁ δὲ Κῦρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθὺς παρελάμβανε, καὶ φρουράρχους τε καὶ φρουροὺς εἰς ταύτας ἀνέπεμπε· τοὺς δὲ τεθνηκότας θάπτειν ἐφῆκε τοῖς προσήκουσι· τοὺς δὲ κήρυκας κηρύττειν ἐκέλευσεν, ἀποφέρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλωνίους· ὅπου δὲ ληφθήσοιτο ὅπλα ἐν οἰκίᾳ, προηγόρευον ὡς πάντες οἱ ἔνδον ἀποθανοῦνται. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον· ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα

poterant, tuebantur. Cyrus autem cohortes equitum per vias passim dimittebat, edicens, vt si quos extra domos inuenirent, occiderent: at illis, qui adhuc in aedibus essent, per Syriacae linguae peritos denuntiari praeconio iussit, vt intus manerent. Quod si quis foris deprehenderetur, eum morte multandum. Et hi quidem haec exsequebantur. Gadatas autem et Gobryas quum accessissent, Deos primum venerati sunt, quod de impio rege poenas sumsissent: deinde manus et pedes Cyri deosculabantur, quum prae gaudio, simul et lacrumas copiose profunderent, et laetitiae signa darent.

12. Posteaquam illuxisset, ac sensissent illi, qui arces tenebant, tum vrbem esse captam, tum regem occisum; arces etiam tradunt. Cyrus eas statim occupat, et praesidiorum magistros cum praesidiariis in illas immittit. Mortuos sepeliendi potestatem propinquis facit: et praecones proclamare iubet, vt omnes Babylonii arma deferrent. In quacunque vero domo arma deprehenderentur, in ea denuntiabant omnibus esse moriendum. Et illi quidem arma deportabant: quae Cyrus

ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὡς εἴη ἕτοιμα εἴ τι ποτὲ δέοι χρῆσθαι.

ιγ'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς Μάγους καλέσας, ὡς δορυαλώτου τῆς πόλεως ὄντος, ἀκροθίνια τοῖς Θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν. ἐκ τούτου δὲ καὶ οἰκίας διεδίδου καὶ ἀρχεῖα τούτοις, ὥσπερ κοινωνοὺς ἐνόμιζε τῶν καταπεπραγμένων· ὕτω διένειμεν, ὥσπερ ἐδέδοκτο, τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δέ τις οἴοιτο μεῖον ἔχειν, διδάσκειν προσιόντα ἐκέλευε. προεῖπε δὲ, Βαβυλωνίους μὲν τὴν γῆν ἐργάζεσθαι, καὶ τοὺς δασμοὺς ἀποφέρειν, καὶ θεραπεύειν τούτους οἷς ἕκαστοι αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ, καὶ τοὺς κοινωνοῦντας, καὶ τῶν συμμάχων ὅσοι μένειν ἠξίωντο παρ' αὐτῷ, ὡς δεσπότας ὧν ἔλαβον, προηγόρευε διαλέγεσθαι.

ιδ'. Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κῦρος ἤδη κατασκευάσασθαι καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεῖ ἠγεῖτο πρέπειν, ἔδοξεν αὐτῷ τοῦτο σὺν τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὡς ὁτιήκισα

in arces imposuit; vt in promtu essent, si quando eis esset vtendum.

13. Quae vbi peracta fuerunt, primum arcessitis Magis, quia bello capta vrbs esset, iussit vt Diis primitiae manubiarum, et fana seligerentur. Postea tum alias domos, tum principum aedificia diuidebat in eos, quos illorum, quae gesta fuerant, socios existimabat. Atque hoc modo tribuit, vti dudum fuerat decretum, optima quaeque praestantissimis. Quod si putaret aliquis sibi minus obtigisse, mandabat, vt accedens id ipsum doceret. Edixit etiam, Babyloniis agros esse colendos, et tributum pendendum, et iis obsequia praestanda, quibus singuli traditi essent. Persas vero et Persarum participes, et quotquot ex sociis apud eum remanere vellent, iussit, tanquam dominos, cum iis quos sibi traditos accepissent, loqui.

14. Secundum haec ita iam se parare cupiebat Cyrus, quemadmodum decere regem existimaret: idque de amicorum sententia faciendum statuit, vt quam minima cum

inuidia

ὁτιήκισα ἐπιφθόνως σπάνιός τε καὶ σεμνὸς φανείη. ὧδε δὴ ἐμηχανᾶτο τῶτο· ἅμα τῇ ἡμέρᾳ σὰς, ὅπῃ ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι, προσεδέχετο τὸν βυλόμενον λέγειν τι, καὶ ἀποκρινόμενος ἀπέπεμπεν. οἱ δ' ἄνθρωποι, ὡς ἔγνωσαν ὅτι προσδέχοιτο, ἧκον ἀμήχανοι τὸ πλῆθος. καὶ ὠθισμένων περὶ τῷ προσελθεῖν, μηχανή τε πολλὴ καὶ μάχη ἦν. οἱ δὲ ὑπηρέται ὡς ἠδύναντο διακρίναντες, προσῆσαν.

ιέ. Ὁπότε δέ τις καὶ τῶν φίλων διωσάμενος τὸν ὄχλον προφανείη, προτείνων ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσήγετο αὐτὸς, καὶ ὕτως ἔλεγεν· ἄνδρες φίλοι, περιμένετε ἕως τὸν ὄχλον διωσώμεθα· ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα. οἱ μὲν δὴ φίλοι περιέμενον· ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπέῤῥει, ἕως παρέφθασεν ἑσπέρα γενομένη πρὶν τοῖς φίλοις αὐτὸν σχολάσαι καὶ συγγενέσθαι. ὕτω δὴ ὁ Κῦρος λέγει· ἆρα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, νῦν μὲν καιρὸς διαλυθῆναι· αὔριον δὲ πρωῒ ἔλθετε. καὶ γὰρ ἐγὼ βέλομαι

inuidia et rarius conſpiceretur, et auguſtiori ſpecie. Id ita effecit. Prima luce ſtabat in loco, quo putabat eſſe commodum, et admittebat quemlibet aliquid dicere volentem; ac poſteaquam reſpondiſſet, dimittebat. Quum autem intellexiſſent homines, Cyrum eos expectare: magna multitudo ad eum confluxit. Iamque conveniendi eius cauſa ſemet impellentium molitiones et rixae multiplices erant. Adparitores quidem ipſius, adhibito diſcrimine, prout poterant, accedendi poteſtatem faciebant.

15. Quod ſi aliquando quispiam ex amicis, impellendo diſiecta hominum turba, prae aliis conſpectus eſſet; tum vero manum protendebat, ac iſtos attrahebat, et ita dixit: Expectate, amici, donec turbam hanc dimoveamus; ac deinde per otium congrediemur. Quamobrem opperiebantur amici, et turba maior adfluebat; donec opprimeret eum veſpera, priuſquam per otium congredi cum amicis et colloqui poſſet. Itaque dicebat Cyrus: Modo quidem, amici, tempus eſt diſcedendi: cras mane adeſte: nam eſt quod vobiſcum

λομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ φίλοι, ἄσμενοι ᾤχοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδωκότες ἀπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν ὕτως ἐκοιμήθησαν.

ις'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον· ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλεῖον πλῆθος περιεστήκει βουλομένων προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον, ἢ οἱ φίλοι παρῆσαν. ὁ δὲ Κῦρος περιστησάμενος τῶν ξυσσφόρων Περσῶν κύκλον μέγαν, εἶπε μηδένα παριέναι, ἢ τοὺς φίλους τε καὶ ἀρχοντας τῶν Περσῶν τε καὶ τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον αὐτοὶ, ἔλεξεν ὁ Κῦρος αὐτοῖς τοιάδε·

ιζ'. Ανδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν Θεοῖς οὐδὲν ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι, τὸ μὴ οὐχὶ μέχρι τοῦδε πάντα ὅσα εὐχόμεθα κατα πεπραχέναι. εἰ μέντοι τοιοῦτον ἔστι τὸ μεγάλα πράττειν, ὥστε μὴ οἷόν τε εἶναι μήτε ἀμφ' αὐτὸν σχολὴν ἔχειν, μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι, ἐγὼ μὲν χαίρειν ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω. ἐνενοήσατε γάρ, ἔφη, καὶ χθὲς δήπου, ὅτι ἕωθεν ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσιόντων, οὐκ ἐλήξαμεν πρόσθεν ἑσπέρας· καὶ

biscum colloquar. His auditis, libenter amici discedebant etiam cursitantes, rerum omnium necessariarum neglectione multati. Ac tum quidem ita quieti se dedere.

16. Postridie Cyrus eodem aderat loco, quem iam multo maior hominum adire volentium turba circumstabat, qui multo prius etiam, quam illi amici, aduenerant. Cyrus igitur Persis hastas gestantibus ambitu magno circum se collocatis, neminem admitti iussit, praeter amicos et Persarum sociorumque principes. Illi vero quum conuenissent, hanc Cyrus orationem habuit.

17. Nihil est, amici ac socii, quod de Diis queramur, quasi non perfecerimus hactenus omnia, quaecunque liceret optare. Sed enim si huiusmodi quiddam est, res magnas gerere, vt neque possis ipsi tibi vacare, neque cum amicis hilariter viuere; beatam sane vitam hanc equidem valere iubeo. Nam et heri animaduertistis, a prima nos aurora coepisse audire accedentes, neque desiisse ante vesperam: et

καὶ νῦν ὁρᾶτε τούτους, καὶ ἄλλους πλείονας τῶν χθὲς παρόντων, ὡς πράγματα ἡμῖν παρέξοντας. εἰ ἄν τις τούτοις ὑφ' ἑξει ἑαυτὸν, λογίζομαι μικρὸν μέν τι ὑμῖν μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δέ τι ἐμοὶ ὑμῶν· ἐμαυτῷ μέντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὁτιοῦν μοι μετέσαι. ἔτι δ', ἔφη, καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πρᾶγμα. ἐγὼ γὰρ δήπου ὑμῖν μὲν ὥσπερ εἰκὸς διάκειμαι· τούτων δὲ τῶν περιεστηκότων ἢ τινα, ἢ οὐδένα οἶδα, καὶ ἕτοι πάντες ὅτῳ παρεσκευασμένοι εἰσὶν, ὡς, ἢν νικῶσιν ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότερον ἂ βούλονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ διαπραξόμενοι. ἐγὼ δὲ ἠξίουν τούτους, εἴ τις τι ἐμοῦ δέοιτο, θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φίλους, δεόμενος προσαγωγῆς. ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις, τί δῆτα οὐχ ὅτως ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην, ἀλλὰ παρεῖχον ἐν τῷ μέσῳ ἐμαυτόν; ὅτι τὰ τοῦ πολέμου τοιαῦτα ἐγίγνωσκον ὄντα, ὡς μὴ ὑστερίζειν δέον τὸν ἄρχοντα, μήτε τὸ εἰδέναι ἃ δεῖ, μήτε τὸ πράττειν ἃ ἂν καιρὸς ᾖ. τοὺς δὲ σπανίως ἰδεῖν στρατηγοὺς, πολλὰ μᾶλλον ἐνόμιζον,

et nunc videtis hos, atque alios multo plures iis, qui heri aderant, praesto esse, vt nobis negotia facessant. Itaque si quis istis se summittere velit, futurum equidem cogito, vt exigua parte vos mei copiam habeatis, et ego vestri. Mei quidem ipsius mihi, sat scio, ne tantilla quidem erit copia. Praeterea rem, inquit, aliam quoque ridiculam animaduerto. Nam equidem ita sum erga vos adfectus, vt par est: at eorum, qui heic circumstant, vel vnum aliquem, vel neminem noui: et hi tamen omnes ita parati sunt, vt, si vos impellendo vincant, priores etiam vobis a me quae voluerint, impetraturi sint. Ego vero aequum arbitrarer, hos, si quis a me petere aliquid vellet, amicos meos vos demereri, atque orare, vt eos adduceretis. Fortasse dixerit quispiam, cur ita non ab initio me comparauerim, sed omnibus in medio me potius exhibuerim? Nimirum intelligebam, res bellicas eiusmodi esse, vt imperatorem non oporteat esse postremum, vel intelligendis iis, quae necesse est; vel gerendis quae vsus postulat. Et imperatores si raro conspicerentur, existimabam praeter-

ἐνόμιζον, ὧν δεῖ πραχθῆναι, παριέναι. νῦν δ' ἐπειδὴ ὁ φιλοπονώτατος πόλεμος ἀναπέπαυται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος ἀξιῶν τυγχάνειν. ὡς ὧν ἐμοῦ ἀπορροῦντος, ὅ, τι ἂν τύχοιμι ποιῶν, ὥστε καλῶς ἔχειν τά τε ἡμέτερα, καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὧν ἡμᾶς δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, συμβουλευέτω τις ὅ, τι ὁρᾷ συμφορώτατον.

ιη'. Κῦρος μὲν ὕτως εἶπεν· ἀνίσταται δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρτάβαζος, ὁ συγγενής ποτε φήσας εἶναι, καὶ εἶπεν· ἦ καλῶς, ἔφη, ἐποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦ λόγου. ἐγὼ γὰρ, ἔτι νέου μὲν ὄντος σου πάνυ, ἀρξάμενος ἐπεθύμουν φίλος γενέσθαι, ὁρῶν δέ σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ, κατώκνουν σοι προσιέναι. ἐπεὶ δὲ ἔτυχές ποτε καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς, προθύμως ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους τὰ παρὰ Κυαξάρους, ἐλογιζόμην, εἰ ταῦτα προθύμως σοι συλλάβοιμι, ὡς οἰκείός τέ σοι ἐσοίμην, καὶ ἐξέσοιτό μοι διαλέγεσθαί σοι, ὁπόσον ἂν χρόνον βουλοίμην. καὶ ἐκεῖνα μὲν δὴ ἐπράχθη, ὥστε σε ἐπαινεῖν. μετὰ δὲ τοῦτο Ὑρκάνιοι μὲν πρῶτοι, φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο,

praetermittere multa, quae fieri debuerant. Nunc posteaquam, bello maximi laboris confecto, quievimus, etiam meus animus aequum censet, vt requiete aliqua potiatur. Quare quum ipse ambigam, quid faciendum mihi sit, vt et res nostrae, et aliorum, quos curae nobis esse oporter, recte se habeant; consulat aliquis in medium, quid maxime conducturum perspiciat.

18. Haec Cyri verba fuerunt. Post eum surgens Artabazus, qui se aliquando cognatum Cyri dixerat: Profecto, ait, recte factum abs te, Cyre, qui hac de re dicere coeperis. Nam equidem, te admodum iuuene, coepi amicitiam tuam expetere: sed quum te mei non egere viderem, adire te sum veritus. Postquam vero me forte rogasses, vt, quae Cyaxares mandarat, studiose Medis exponerem: mecum ipse cogitabam, si promto te iuuissem in illis animo, futurum me tibi familiarem, et habiturum copiam colloquendi tecum, quamdiu vellem. Et sunt illa certe sic effecta, vt etiam tu me praedicares. Deinde primi amplexi sunt amicitiam nostram Hyrcanii, quum magna sociorum

ἐγένοντο, καὶ μάλα πεινῶσι συμμάχων· ὥστε μονονὺκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιφέρομεν αὐτὰς ἀγαπῶντες. μετὰ δὲ τοῦτο, ἐπεὶ ἐάλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, ἦν, οἶμαι, σχολὴν σοι εἶναι ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγώ σοι συνεγίνωσκον. ἐκ δὲ τούτου Γωβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαιρον· καὶ αὖθις Γαδάτας· καὶ δὴ ἔργον σε ἦν μεταλαβεῖν. ἐπεί γε μέντοι καὶ Σάκαι καὶ Καδούσιοι σύμμαχοι ἐγεγένηντο, θεραπεύειν εἰκότως ἔδει τούτους· καὶ γὰρ ἔτοί σε ἐθεράπευον. ὡς δ' ἤλθομεν πάλιν, ἔνθεν ὡρμήθημεν, ὁρῶν σε ἀμφ' ἵππους ἔχοντα, ἀμφ' ἅρματα, ἀμφὶ μηχανάς, ἡγούμην, ἐπεὶ ἀπὸ τούτου σχολάσαις, τότε σε καὶ ἀμφ' ἐμὲ ἕξειν σχολήν. ὡς γε μέντοι ἦλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς συλλέγεσθαι, ἐγίγνωσκον ὅτι ταῦτα μέγιστα εἴη· εἰ δὲ ταῦτα καλῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν εἰδέναι, ὅτι πολλὴ ἔσοιτο ἀφθονία τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς συνουσίας. καὶ νῦν δὴ νενικηκαμέν τε τὴν μεγάλην μάχην, καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχείριον ἔχομεν,

rum apud nos esset penuria. Itaque tantum non eos in gremio prae caritate gestabamus. Postea quum hostium castra capta essent, otium tibi non esse putabamus, vt mihi operam dares, atque ipse tibi ignoscebam. Hinc Gobryas nobis amicus accessit, quod mihi voluptati erat: itidemque Gadatas: vnde factum, vt esset difficile tui habere copiam. Quum autem Sacae et Cadusii societatem nobiscum coiuissent, nimirum par erat hos colere, qui et ipsi te colerent. Posteaquam eo reuersi sumus, vnde profectionis initium factum erat; quia te videbam occupatum instruendis èquis, curribus, machinis; existimabam, te, vbi hac cura liberatus esses, otium habiturum, vt mihi quoque operam dares. Sed vbi nuntius ille terribilis venit, homines vniuersos contra nos colligi: maxima esse illa intelligebam; quae si prospere cederent, certo me iam scire putabam, fore magnam inter nos ambos consuetudinis mutuae copiam. Nunc tandem et ingenti proelio victoriam adepti sumus, et Sardes cum ipso Croeso nobis subiectas tenemus, et

Babylo-

μεν, καὶ Βαβυλῶνα ἡρήκαμεν, καὶ πάντα κατεστράμμεθα· καὶ μὰ τὸν (a) Μίθρην ἐγώ τοι ἐχθὲς, εἰ μὴ πολλοῖς διεπύθευσα, οὐκ ἂν σοι ἐδυνάμην προσελθεῖν. ἐπεί γε μέντοι ἐδεξιώσω με, καὶ παρά σοι ἐκέλευσας μένειν, ἤδη περιβλεπτος ἦν, ὅτι μετὰ σοῦ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. νῦν δ', εἰ μὲν ἔστι πη ὅπως οἱ πλείστοι ἄξιοι γεγενημένοι πλεῖόν σου μέρος μεθέξομεν, εὖ ἔχει. εἰ δὲ μὴ, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγέλλειν, ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ, πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.

ιθ'. Ἐπὶ τούτῳ ἐγέλασε μὲν ὁ Κῦρος, καὶ ἄλλοι πολλοί. Χρυσάντας δὲ ἀνέστη ὁ Πέρσης, καὶ ἔλεξεν ὧδε· ἀλλὰ τὸ μὲν πρόσθεν, ὦ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανερῷ σαυτὸν παρεῖχες, διὰ ἅ τε αὐτὸς εἶπες, καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θεραπευτέον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκα παρῆμεν· τὸ δὲ πλῆθος ἀναχτᾶσθαι ἔδει ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἥδιστα συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν·

Babylonem cepimus, et omnia noſtram in poteſtatem redegimus: nec heri tamen, per Mithrem, accedere te potuiſſem, niſi cum multis luctatus fuiſſem. Verum vbi tu me prehendiſti dextra, et apud te manere iuſſiſti; tum ſcilicet in oculis omnium eram, qui ſine cibo ac potu totum apud te diem conſumere cogerer. Nunc igitur, ſi quo fieri modo poteſt, vt, qui plurimum tibi commodauerimus, plurimum etiam fruamur te, bene eſt: ſin autem, rurſus ego nuntiabo verbis tuis, vt omnes a te diſcedant, exceptis nobis, qui amici ab initio tui fuimus.

19. Ibi tum et Cyrus, et complures alii riſere. Chryſantas autem Perſa ſurgens, hoc modo loquutus eſt: Antehac, Cyre, conſentanea quadam ratione te in oculis omnium exhibebas, cum illis de cauſis, quas expoſuiſti; tum quod nos ii non eramus, quos tu colere maxime deberes. Quippe nos etiam noſtra cauſa tunc aderamus. At erat neceſſe tibi, quouis vt pacto multitudinem tibi conciliares; vt quam lubentiſſime nobiſcum eoſdem ſuſcipere labores, et eadem adire pericula vellet.

(a) Perſae ſolem ita nominarunt.

ἐθέλοιεν· νῦν δ' ἐπειδὴ οὐχ ὅτῳ τρόπῳ μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἀνακτᾶσθαι δύνασαι, ὡς καιρὸς εἴη, ἤδη καὶ οἰκίας σε τυχεῖν ἄξιον. ἢ τί ἀπολαύσαις ἂν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἴης ἑστίας, ἣ ὅτε ὁσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις, ὅτε ἥδιον, ὅτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐδέν; ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἴει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, εἰ σὲ μὲν ὁρῶμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰκίαις εἴημεν, καὶ σοῦ δοκοίημεν πλεονεκτεῖν; ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, συνηγόρευον αὐτῷ κατὰ ταῦτα πολλοί.

κ'. Ἐκ τούτου δὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ ἐκ Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδοσαν. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ὁ Κῦρος, πρῶτον μὲν Ἑστίᾳ ἔθυσεν, ἔπειτα Διὶ βασιλεῖ, καὶ εἴ τινι ἄλλῳ θεῷ οἱ Μάγοι ἐξηγοῦντο. ποιήσας δὲ ταῦτα, τὰ ἄλλα ἤδη ἤρχετο διοικεῖν. ἐννοῶν δὲ τὸ αὐτοῦ πρᾶγμα, ὅτι ἐπιχειροίη μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν

vellet. Nunc quum non modo talis sis, sed etiam conciliare possis alios, quos opportunum fuerit: aequum est, vt tibi quoque iam domus contingat. Quippe quem alioquin ex imperio fructum perciperes, si careres solus foco domestico, quo nullus neque sanctior fundus est inter homines, neque gratior, neque magis noster et peculiaris? Praeterea non adfici nos etiam pudore putas, si te videamus foris toleranter vivere: nos in aedibus degere, ac videri conditione, quam tua sit, esse potiori? Haec vbi Chrysantas protulisset, eadem et ab aliis adprobantibus fuere dicta.

20. Tum deinde Cyrus regiam ingreditur, et qui pecunias Sardibus aduexerant, heic eas tradebant. Quum ingressus esset, primum Vestae rem sacram fecit, deinde Ioui regi, et si cui alteri Deo Magi sacrificandum suis e ritibus indicarent. Quibus peractis, iam alia quoque coepit administrare. Quumque in mentem ei veniret, quid in se negotii suscepisset, qui multis mortalibus imperare niteretur, et habere domicilium in vrbe inter illustres amplissima instituere,

τῶν φανερῶν, αὐτὴ δὲ ὅτως ἔχοι αὐτῷ, ὡς ἂν πολεμιωτάτη γένοιτο ἀνδρὶ πόλις· ταῦτα δὴ λογιζόμενος, φυλακῆς περὶ τὸ σῶμα ἠγήσατο δεῖσθαι. γνοὺς δ' ὅτι ἁδαμοῦ ἄνθρωποι εὐχειρωτότεροί εἰσιν, ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτρῷ καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ, ἐσκόπει τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχοι.

κά. Ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἄλλον μᾶλλον φιλήσει τοῦ τῆς φυλακῆς δεομένου. τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας, ἢ γυναῖκας συναρμοζούσας, ἢ παιδικά, ἔγνω φύσει συνηναγκάσθαι ταῦτα μάλιστα φιλεῖν. τοὺς δὲ εὐνούχους ὁρῶν πάντων τούτων στερομένους, ἡγήσατο τούτους ἂν περὶ πλείστου ποιεῖσθαι, οἵτινες δύνανται πλουτίζειν μάλιστα αὐτούς, καὶ βοηθεῖν εἴ τι ἀδικοῖντο, καὶ τιμὰς περιαπλεῖν αὐτοῖς. τούτους δὲ εὐεργετοῦντα ὑπερβάλλειν αὐτὸν οὐδένα ἡγεῖτο δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις, ἄδοξοι ὄντες οἱ εὐνοῦχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο δεσπότου

stituere, quae sic adfecta in eum esset, vt vrbs alicui maxime infesta: quum haec, inquam, expenderet, corporis sibi custodia opus esse existimauit. Quod item sciret, homines opprimi facilius non posse, quam inter vescendum, bibendum, lauandum, in cubili et somno: circumspiciebat quosnam in his sibi maxime fidos habere posset.

21. Arbitrabatur autem, non posse fidum hominem vnquam esse, qui magis amaret alium, quam illum, qui eius custodia indigeret. Quamobrem alios, quibus essent liberi, vel coniuges genio congruentes, vel amores alii, naturae quadam coactione iudicabat ad eos maxime diligendos impelli. At eunuchos omnibus his carere cernens, maximi facturos putabat illos, a quibus locupletari plurimum possent, et opem habere, si iniuriis adficerentur, atque etiam honoribus ornari. A quo autem beneficiis in hos conferendis ipse superari posset, neminem fore censebat. Praeterea quum ignobiles et pretii nullius sint apud homines ceteros eunuchi, hanc ipsam ob causam domino

δεσπότᾳ ἐπικύρᾳ προσδέονται. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἦν, ὅστις οὐκ ἂν ἀξιώσειεν εὐνύχᾳ πλέον ἔχειν ἐν παντὶ, εἰ μή τι ἄλλο κρεῖττον ἀπείργοι. δεσπότῃ δὲ πιστὸν ὄντα οὐδὲν κωλύει πρωτεύειν καὶ τὸν εὐνῦχον.

κϐ'. Ὁ δ' ἂν μάλιστά τις οἰηθείη, ἀνάλκιδας τὰς εὐνύχας γίγνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ. ἐτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι οἵ τε ὑβρισταὶ ἵπποι ἐκτεμνόμενοι, τῷ μὲν δάκνειν καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται, πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἧττον γίγνονται· οἵ τε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι, τῷ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τῷ δ' ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ σφίσκονται· καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως, τῷ μὲν ἀπολείπειν τὰς δεσπότας ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι, φυλάττειν δὲ καὶ εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίγνονται. καὶ οἵ γε ἄνθρωποι ὡσαύτως ἠρεμέστεροι γίγνονται, σφισκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προσασσομένων, οὐδ' ἧττόν τι ἱππικοὶ, οὐδὲ ἧσσόν τι ἀκοντιστικοὶ, οὐδὲ ἧσσον φιλότιμοι.

κγ'. Κατάδηλοι

mino indigent, qui ſuppetias eis ferat. Quippe nemo non potior eſſe velit in omnibus eunucho, ſi non obſtet aliquid, cui vires ſint maiores. Iam qui domino fidelis eſt, eum nihil impedit, quo minus locum principem teneat, licet eunuchus ſit.

22. Quod autem maxime quis exiſtimet, eunuchos imbelles effici: ne id quidem Cyro videbatur. Et heic ei argumento erant animalia quoque caetera. Nimirum feroces et inſolentes equi, ſi caſtrentur, deſinunt illi quidem mordere, ac inſolentes eſſe, ſed nihilominus ad res bellicas idonei ſunt: et tauri, ſi caſtrentur, nonnihil de ferocia et contumacia remittunt, ſed robore ſuo tamen, et viribus ad laborandum, haud deſtituuntur: eodemque modo canes caſtrati, non amplius dominos illi quidem deſerunt, ſed ad cuſtodiam et venationem nihilo redduntur deteriores. Sic et homines magis ſedati fiunt, vbi haec cupiditas eis eſt adempta: neque tamen vel negligentiores ſunt in exſequendis iis, quae imperantur, vel minus ad equitandum, vel iaculandum idonei, vel minus honoris cupidi.

κγ'. Καταδηλοι δὲ γίγνονται καὶ ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ ἐν ταῖς θήραις, ὅτι ἔσωζον τὸ φιλόνεικον ἐν ταῖς ψυχαῖς. τᾷ δὲ πιστοὶ εἶναι, ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βάσανον ἐδίδοσαν. οὐδένες γὰρ πιστότερα ἔργα ἐπεδείκνυντο ἐν ταῖς δεσποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. εἰ δέ τι ἄρα τῆς τοῦ σώματος ἰσχύος μειοῦσθαι δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος ἂν ἰσοῖ τοὺς ἀσθενεῖς ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς ἰσχυροῖς. ταῦτα δὲ γιγνώσκων, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν, πάντας τοὺς περὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα θεραπευτῆρας, ἐποιήσατο εὐνούχους.

κδ'. Ηγησάμενος δὲ οὐχ ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν ταύτην πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυσμενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει τίνας τῶν ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ τὸ βασίλειον φύλακας λάβοι. εἰδὼς δ' ὃν Πέρσας τοὺς οἴκοι, κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν, ἐπιπονωτάτα δὲ ζῶντας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα, καὶ διὰ τὸ (b) αὐτουργοὺς εἶναι, τούτους ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἀγαπᾶν τὴν παρ' ἑαυτῷ δίαιταν. λαμβάνει

23. Immo tum in bellis, tum in venando manifeste declarant, in animis ipsorum quoddam contentionis studium superesse. Documenta vero fidelitatis in dominorum interitu maxima dedere. Nulli enim alii magis spectatae fidei facinora designarunt, in dominorum suorum calamitatibus, quam eunuchi. Quod si maxime nonnihil de viribus corporis existimetur in eis decedere, ferrum tamen in bello valentibus imbelles exaequat. Haec igitur quum animaduerteret, facto ab ianitoribus initio, illos omnes, quibus corporis sui curam committebat, ex eunuchis delegit.

24. Quod etiam existimaret, non sufficere custodiam hanc aduersus eorum multitudinem, qui hostiliter adfecti essent: circumspiciebat, quos e ceteris maxime fidos regiae custodes sumeret. Quod ergo sciret Persas domi relictos, pessime propter inopiam victitare, laboresque tota vita sustinere grauissimos, tum ob agri Persici asperitatem, tum quod opus ipsi faciant: hos potissimum istam viuendi apud se rationem amplexuros arbitratus est. Itaque

(b) Hoc est: quod ipsi operarii sunt, seu labore manuum victum quaeritant.

λαμβάνει ἓν τούτων μυρίους δορυφόρους, οἱ κύκλῳ μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον ἐπὶ τὰ βασίλεια, ὁπότε ἔσω ῥαΐσειεν· ὁπότε δὲ ἐξίοι που, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τεταγμένοι ἐπορεύοντο. νομίσας δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης φύλακας δεῖν εἶναι ἱκανούς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι, εἴτε καὶ ἀποδημῶν, κατέσησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκανούς· μισθὸν δὲ καὶ τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς ἀμηχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὁτιταπεινότατοι καὶ εὐκαθεκτότατοι εἶεν.

κε'. Αὕτη μὲν δὴ περὶ αὐτόν τε φυλακὴ, καὶ ἡ ἐν Βαβυλῶνι τότε καταστᾶσα, καὶ νῦν ἔτι ὥτως ἔχουσα διαμένει. σκοπῶν δ' ὅπως ἄν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέχοιτο, καὶ ἄλλη ἔτι προσγίγνοιτο, ἡγήσατο τοὺς μισθοφόρους τούτους ἀποτοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων εἶναι, ὅσον ἐλάττονας· τοὺς δ' ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγίγνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς Θεοῖς τὸ κρατεῖν παρέσχον· καὶ

Itaque decies mille ſatellites haſtatos ex his ſibi legit, qui et noctu et interdiu in excubiis vndique circum regiam eſſent, quandocunque intus ipſe quieſceret: ſin aliquo prodiret, hinc et illinc inſtructi circum ipſum incederent. Quia vero exiſtimabat, etiam totam Babylonem praeſidiarios requirere, qui cuſtodiendae ſufficerent, ſiue adeo ad vrbem eſſet ipſe, ſeu abiſſet peregre: idoneum Babyloni quoque praeſidium impoſuit, cui ſtipendium a Babyloniis numerari iuſſit; quod eos quam maxime inopes eſſe vellet, vt abiectiſſimi fierent, ac in officio contineri facillime poſſent.

25. Atque haec, quae tunc et circum ipſum, et Babylone collocata fuit cuſtodia, nunc etiam in eodem ſtatu manet. Praeterea quum conſideraret, quo pacto vniuerſum imperium conſeruari, atque etiam aliqua principatus alterius acceſſione augeri poſſet: exiſtimabat hoſce ſtipendiarios non tam meliores eſſe reliquis ſubditis, quam numero inferiores: ideoque viros fortes ſecum retinendos iudicabat, qui Diis iuuantibus, ſibi potentiam iſtam conci-

καὶ ἐπιμελητέον, ὅπως μὴ ἀνήσωσι τὴν τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν. ὅπως δὲ μὴ ἐπιτάττειν αὐτοῖς δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα εἶναι, ὕτως ἐμμένοιέν τε καὶ ἐπιμελοῖντο τῆς ἀρετῆς, συνέλεξε τούς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας ὁπόσοι ἐπικαίριοι ἦσαν, καὶ ἀξιοχρεώτατοι αὐτῷ ἐδόκουν κοινωνοὶ εἶναι καὶ πόνων καὶ ἀγαθῶν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε.

ιϛ'. Ανδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν Θεοῖς μεγίστη χάρις, ὅτι ἔδοσαν ἡμῖν τυχεῖν, ὧν ἐνομίζομεν ἄξιοι εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, καὶ οἵτινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρέψουσιν ἡμᾶς. ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίας, καὶ ἐν ταύταις κατασκευάς. καὶ μηδείς γε ὑμῶν ἔχων ταῦτα νομισάτω ἀλλότρια ἔχειν. νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμῶντων πόλις ἁλῷ, τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα. ἄκων ἀδικίᾳ γε ἕξετε ὅ, τι ἂν ἔχοιτε,

liaſſent; et curandum, vt virtutis exercitationem non intermitterent. Ne vero videretur hoc eis imperare, ſed vt ipſi cenſerent, haec eſſe optima, et in eis perſeuerarent, ac virtutem ſtudioſe colerent: tum Perſicos aequales conuocauit, tum ceteros omnes, quos opportunum eſſet, quique viderentur inprimis idonei, vt tam in laborum, quam commodorum ſocietatem admitterentur. Vbi conueniſſent, orationem huiusmodi habuit:

16. Maximam Diis gratiam habemus, amici et ſocii, quod ea nobis adipiſci conceſſerint, quibus arbitrabamur nos eſſe dignos. Eſt enim iam noſtra in poteſtate ſolum amplum ac fertile, nec deſunt, qui hoc colendo nos alent. Sunt etiam nobis aedes, et eae quidem inſtructae. Nec eſt cur quiſquam veſtrum haec poſſidens, aliena ſe poſſidere exiſtimet. Eſt enim aeterna lex inter omnes homines, capta eorum vrbe, qui bellum aliis faciunt, tam corpora illorum, qui ſunt in vrbe, quam fortunas iis vindicari, qui vrbem capiunt. Quamobrem iniuſte non poſſidebitis, quae tenetis: ſed ſi quid hoſtes retinere permiſeritis,

ἔχοιτε, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ ἂν ἀφαιρήσεσθε, ἤν τι ἐᾶτε ἔχειν αὐτάς.

Τὸ μέντοι ἐκ τῶνδε, ὅτως ἐγὼ γιγνώσκω, ὅτι εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ ῥαδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἡδυπάθειαν, (οἳ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον, τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεύειν, ἡδυπάθειαν) ταχὺ ἡμᾶς φημὶ ὀλίγα ἀξίους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι, καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν στερήσεσθαι. ἃ γάρ τοι τὸ ἀγαθὰς ἄνδρας γενέσθαι, τοῦτο ἀρκεῖ, ὥστε καὶ διατελεῖν ὄντας ἀγαθὰς, ἢν μή τις αὐτῶν διὰ τέλους ἐπιμελῆται· ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἀμεληθεῖσαι μείονος ἄξιαι γίγνονται, καὶ τὰ σώματά γε αὐτὰ εὖ ἔχοντα, ὁπόταν τις αὐτὰ ἀνῇ ἐπὶ ῥαδιουργίαν, πονήρως πάλιν ἔχει· οὕτω καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ ἡ ἀλκὴ, ὁπόταν τις αὐτῶν ἀνῇ τὴν ἄσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται.

Οὐκοῦν δεῖ μέλλειν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ αὐτίκα ἡδὺ προϊέναι αὐτάς. μέγα μὲν γὰρ, οἶμαι, ἔργον καὶ τὸ ἀρχὴν καταπρᾶξαι, πολὺ δ' ἔτι μεῖζον, τὸ λαβόντα διασώσασθαι.

seritis, id ablatum non esse, clementiae vestrae acceptum referri debet.

Quod attinet illa, quae agenda deinceps erunt, haec mea sententia est: Si deflectamus ad inertiae desidiam, et ad vitam ignauorum hominum voluptariam, qui laborem pro re miserrima, vitam laboris expertem pro voluptaria ducunt: cito nos equidem nobis ipsis aio parum vtiles futuros, adeoque bona haec vniuersa cito amissuros. Non enim viros fortes fuisse sufficit ad hoc, vt fortes permaneant, nisi quis perpetuo diligentiam, vt talis sit, adhibeat; sed vt artes etiam aliae per neglectionem minoris aestimantur, et vt ipsa corpora bene adfecta, per desidiae remissionem male se rursum habere incipiunt: sic et temperantia, et continentia, et fortitudo, quum quis exercitationem horum remittit, exinde rursus ad improbitatem deflectunt.

Non igitur per inertiam cessandum nobis, nec in id, quod in praesentia suaue est, proruendum. Quippe magnum equidem aliquid esse arbitror, imperium parare: sed multo maius, id quod

σώσασθαι. τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν, πολλάκις τῷ τόλμαν μόνον παρασχομένῳ ἐγένετο· τὸ δὲ λαβόντα κατέχειν, οὐκέτι τοῦτο ἄνευ σωφροσύνης, οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας, οὐδ' ἄνευ πολλῆς ἐπιμελείας γίγνεται. ἃ χρὴ γιγνώσκοντας, νῦν πολὺ μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετήν, ἢ πρὶν τάδε τἀγαθὰ κτήσασθαι· εὖ εἰδότας ὅτι ὅταν πλεῖσά τις ἔχῃ, τότε πλεῖστοι καὶ φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμιοι γίγνονται, ἄλλως τε κἂν παρ' ἀκόντων τά τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν, ὥσπερ ἡμεῖς, ἔχῃ.

Τοὺς μὲν δὴ θεοὺς οἴεσθαι χρὴ σὺν ἡμῖν ἕσεσθαι. οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσαντες ἀδίκως ταῦτα ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλευθέντες ἐτιμωρησάμεθα. τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον, ἡμῖν αὐτοῖς παρασκευαστέον· τοῦτο δέ ἐστι, τὸ βελτίονας ὄντας τῶν ἀρχομένων, ἄρχειν ἀξιοῦν. θάλπους μὲν δή, καὶ ψύχους, καὶ σίτων, καὶ ποτῶν, καὶ πόνων, καὶ ὕπνου ἀνάγκη καὶ τοῖς δούλοις μεταδιδόναι· μεταδιδόντας γε μέντοι, πειρᾶσθαι δεῖ ἐν τούτοις πρῶτον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι.

sis adeptus, conseruare. Nam adipisci saepius etiam illi contigit, qui audaciam duntaxat adhiberet: sed retinere, quod adeptus sis, id vero non iam sine temperantia, nec sine continentia, nec sine multo studio fieri solet. Quae quum intelligamus, multo iam magis virtutem exercere debemus, quam antea, bonis hisce nec dum partis: atque etiam sciri nos oportet, tum plurimos et inuidere, et insidiari, et hostes fieri, quum plurima quis possidet: praesertim si ab inuitis et opes, et obsequium, quod nobis vsu venit, habeat.

Deos quidem certe nobiscum futuros existimandum est. Non enim insidiis vsi, haec iniuste possidemus; sed insidiis petiti poenas sumsimus. Quod vero secundum hoc optimum est, a nobis ipsis parari debet: Est autem illud, vt subditis ipsi meliores, imperio nos dignos aestimemus. Caloris sane, et frigoris, et ciborum, et potus, et laborum, et somni partem seruis etiam concedi necesse est, sed ita tamen haec cum ipsis communia nobis esse debent, vt declarare nos in his primum praestantiores eis conemur

φαίνεσθαι. πολεμικῆς δ' ἐπιστήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις, ὅς τινας ἐργάτας τε ἡμετέρους, καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα κτήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν· καὶ ὥσπερ γε ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφῃρήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μὴ τῶν ὅπλων ποτ' ἐρήμους γίγνεσθαι· εὖ εἰδότας ὅτι τοῖς ἀεὶ ἐγγυτάτω τῶν ὅπλων ὄσι, τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν, ἃ ἂν βούλωνται.

Εἰ δέ τις τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δῆτα ἡμῖν ὄφελος καταπράξαι, ἃ ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἔτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ ἐπιμελομένους καὶ πονοῦντας; ἐκεῖνο δεῖ καταμαθεῖν, ὅτι τοσούτῳ τἀγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσῳ ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ ἀπίοι. οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς. ἄνευ δὲ τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τινὸς, οὐδὲν οὕτω πολυτελῶς παρασκευασθείη ἂν, ὥσθ'

conemur. Militaris vero scientiae atque exercitationis omnino nihil cum iis communicandum est, quos adquirere volumus, vt nobis et laboribus operisque suis inseruiant, et tributum pendant: sed his exercitiis nos superiores istis esse debemus, atque adeo scire, Deos ipsos hominibus haec instrumenta libertatis et felicitatis exhibuisse. Et quemadmodum arma istis ademimus, ita nos ipsos nunquam ab armis destitui oportet; idque pro certo habere persuasum, illis omnia, quaecunque velint, maxime sua et propria esse, qui quamproxime ab armis absint.

Quod si quis huiusmodi quaedam cogitat: Quid ergo conducit nobis, quod ea, quae cupiebamus, perfecerimus; si quidem adhuc necesse erit famem, sitim, curas, labores tolerare? Nimirum hoc cognosci oportet, tanto plus adferre laetitiae bonā, quanto maiori labore praecedente ad ea perueniatur. Labores enim fortibus viris obsonii loco sunt. At absque eo, vt aliquis indigeat eius, quod consequitur, nihil tam sumtuose parari possit,

ὥσθ' ἡδὺ εἶναι. εἰ δὲ ὧν μὲν μάλιστα ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσιν, ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρεσκεύακεν, ὡς δ' ἂν ἥδιστα ταῦτα φαίνοιτο, αὐτός τις αὐτῷ ταῦτα παρασκευάσει· ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσούτῳ πλεονεκτήσει τῶν ἐνδεεστέρων βίᾳ, ὅσῳ πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύξεται, καὶ διψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται, καὶ δεηθεὶς ἀναπαύσεως, ἥδιστον ἀναπαύσεται. ὧν ἕνεκα φημὶ, χρῆναι νῦν ἐπιταθῆναι ἡμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ἥ ἄριστον καὶ ἥδιστον ἀπολαύσωμεν, καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλεπωτάτου ἄπειροι γενώμεθα. τὸ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν.

Ἐννοήσατε δὲ καὶ ἐκεῖνο, τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν προελοίμεθα κακίονες, ἢ πρόσθεν, γενέσθαι. πότερον ὅτι ἄρχομεν; ἀλλ' ὃ δήπου τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον προσήκει εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν, ἢ πρότερον εἶναι· ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φήσει τὶς τὴν κακίαν ἐπιτρέπειν; ἀλλ' ὅτι ἐπεὶ κεκτήμεθα

δῆλος,

vt ſuaue ſit. Quod ſi ea, quae maxime homines expetunt, diuinitus nobis parata ſunt; vt autem illa quam ſuauiſſima videantur, ipſe ſibi quiſque parat: ſane vir talis in hoc meliori erit conditione, quam alii victus indigentes; quod eſuriens ſuauiſſimis cibis veſcetur, et ſitiens fruetur ſuauiſſimo potu, et requietis egens, ſuauiſſime quieſcet. Quapropter equidem cenſeo, debere iam nos contentis viribus bonorum virorum officio fungi; vt bonis quamoptime ſuauiſſimeque fruamur, et quod omnium eſt grauiſſimum, non experiamur. Nec enim adeo graue ac moleſtum eſt, bona non adipiſci; quam acerbum, quae ſis adeptus, amittere.

Quin hoc etiam conſideretis, quam praetexere cauſam velimus, cur nunc potius vitam ignauiorem ſectemur, quam antehac. An propterea, quod cum imperio ſumus? At vero non conuenit, eum, qui cum poteſtate ſit, ſubiectis ſibi peiorem eſſe. An quod eſſe iam feliciores videamur, quam prius; idcircone fortunae proſperae dicet aliquis indulgendam eſſe ignauiam? An quia ſeruos adepti

δήλους, τούτους κολάσομεν, ἢν πονηροὶ ὦσι; καὶ τί προσήκει αὐτὸν ὄντα πονηρὸν, πονηρίας ἕνεκα, ἢ βλακείας, ἄλλους κολάζειν;

Ἐννοεῖτε δ' ἔτι καὶ τοῦτο, ὅτι τρέφειν μὲν παρεσκευάσμεθα πολλοὺς, καὶ τῶν ἡμετέρων οἴκων φύλακας, καὶ τῶν σωμάτων. αἰσχρὸν δὲ πῶς ἂν εἴη, εἰ δὴ ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ μὴν εὖ γε δεῖ εἰδέναι ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη, οἵα αὐτόν τινα καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν. τοῦτο γὰρ δεῖ συμπαρομαρτεῖν. τῷ δ' ἀρετῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς ἔχειν οὐδὲν προσήκει.

Τί οὖν φημι χρῆναι ποιεῖν, καὶ πῶς τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν, καὶ πῶς τὴν μελέτην ποιεῖσθαι; οὐδὲν καινὸν, ὦ ἄνδρες, ἐρῶ· ἀλλ' ὥσπερ ἐν Πέρσαις ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν, οὕτω καὶ ἡμᾶς φημὶ χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ὁμοτίμους πάντας, ἅπερ καὶ ἐκεῖ ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑμᾶς γε ἐμὲ ὁρῶντας κατανοεῖν παρόντας

epti nunc habemus, in eos animaduertemus, si fuerint improbi? At quo pacto conuenit, eum, qui sit ipsemet improbus, alios improbitatis aut dissolutionis causa plectere?

Praeterea cogitetis velim, instituisse nos multos alere, tam aedium nostrarum, quam corporum custodes. At quomodo turpe non fuerit, nos alios salutis nostrae satellites parandos nobis existimare, ipsos autem nos minime nobis satellites esse? Atqui certo sciendum est, non esse vllum aliud tale praesidium vel custodiam, qualis est ista, si virtute quis praestet. Hoc enim vna comitari necesse est. Ei vero, qui virtute destituitur, nec aliud quidquam recte succedere conuenit.

Quid igitur esse faciendum aio? et vbi virtutem exercendam? vbi studium et operam adhibendam? Nihil noui proferam: sed sicut illi aequales dignitate in Persia degunt, ac versantur ad curias; sic aio nobis aequalibus vniuersis, quotquot heic adestis, iisdem studiis operam dandam, quibus illic occupati fuimus: ac vos quidem me praesentes intueri debetis, et

παρόντας, εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω· ἐγώ τε ὑμᾶς κατανοῶν θεάσομαι, καὶ ὃς ἂν ὁρῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐπιτηδεύοντας, τούτους τιμήσω. καὶ τοὺς παῖδας δὲ, οἳ ἂν ἡμῖν γίγνωνται, ἐνθάδε παιδεύωμεν. αὐτοὶ γὰρ βελτίονες ἐσόμεθα, βλεπόμενοι τοῖς παισὶν ὡς βέλτιστα παραδείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχειν· οἵ τε παῖδες ἥδ' ἂν εἰ βούλοιντο ῥᾳδίως πονηροὶ γένοιντο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μήτε ὁρῶντες μήτε ἀκούοντες, ἐν δὲ καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασι διημερεύοντες.

ΞΕΝΟ-

et animaduertere, num in iis curandis aſſiduus ſim, quae curari a me neceſſe eſt: ego viciſſim animum aduertens vos contemplabor, et quos quidem videro praeclaris et honeſtis rebus operam dare, honoribus et praemiis ornabo. Quinetiam liberos, qui nobis naſcentur, liberaliter heic inſtituamus. Nam et ipſi meliores erimus, ſi liberis noſtris nos ipſos tanquam exempla longe optima exhibere volemus: et liberi noſtri, etiamſi velint, non facile improbi euadent; quando nihil, quod turpe ſit, vel conſpecturi, vel audituri ſunt; ſed in virtutis et honeſti ſtudio dies totos conſument.

ΧΕΝΟ-

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

ΚΕΦ. α'.

Κῦρος μὲν δὴ ἔτως εἶπεν· ἀνέξη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάντας, καὶ εἶπεν ὧδε· Αλλὰ πολλάκις μὲν δὴ, ὦ ἄνδρες, καὶ ἄλλοτε κατενόησα, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς, ἐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθῦ. οἵ τε γὰρ πατέρες προνοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μή ποτε αὐτὰς τἀγαθὰ ἐπιλείψει· Κῦρος τέ μοι δοκεῖ νῦν συμβελεύειν ἡμῖν, ἀφ' ὧν μάλιστ'

XENOPHONTIS

HISTORIARVM DE CYRI

INSTITVTIONE

LIBER OCTAVVS

CAP. I.

Huiuſmodi Cyrus oratione tunc vſus fuit: poſt quem Chryſantas adſurgens, hoc modo loquutus eſt: Etiam aliis in rebus, commilitones, animaduerti ſaepius; nihil inter principem bonum, et patrem bonum, intereſſe. Nam et patres liberis proſpiciunt, ne vnquam eos bona deficiant: et Cyrus iam mihi videtur ea nobis conſulere, de quibus

λις ἂν εὐδαιμονοῦντες διατελοῖμεν. ὃ δέ μοι δοκεῖ ἐνδεέστερον ἢ ὡς ἐχρῆν δηλῶσαι, τοῦτο ἐγὼ πειράσομαι τοὺς μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε γὰρ δή, τίς ἂν πόλις πολεμία ὑπὸ μὴ πειθομένων ἁλοίη; τίς δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων διαφυλαχθείη; ποῖον δ' ἂν ἀπειθούντων στράτευμα νίκης τύχοι; πῶς δ' ἂν μᾶλλον ἐν μάχαις ἡτῶντο ἄνθρωποι, ἢ ἐπειδὰν ἄρξωνται ἰδίᾳ ἕκαστος περὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας βουλεύεσθαι; τί δ' ἂν ἄλλο ἀγαθὸν τελεσθείη ὑπὸ τῶν μὴ πειθομένων τοῖς κρείττοσι; ποῖαι δὲ πόλεις νομίμως ἂν οἰκήσειαν; ἢ ποῖοι οἶκοι σωθείησαν; πῶς δ' ἂν νῆες ὅποι δεῖ ἀφίκοιντο; ἡμεῖς δ' ἃ νῦν ἀγαθὰ ἔχομεν, διὰ τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν, ἢ διὰ τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ταχὺ μὲν ὅποι ἔδει παρεγινόμεθα, ἀθρόοι δὲ τῷ ἄρχοντι ἑπόμενοι, ἀνυπόστατοι ἦμεν, τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελεί-

quibus felicitatem perpetuam maxime conſequuturi ſimus. Quod autem minus mihi, quam oporteret, declaraſſe videtur: id equidem ignaros edocere conabor. Cogitate enim, quaenam vrbs hoſtium ab iis capi poſſit, qui nolint imperio parere? quae amicorum vrbs conſeruari poſſit ab iis, qui nolint imperio parere? qui militum contumacium exercitus victoria potiri poſſit? quonam modo facilius poſſint in proeliis homines vinci, quam vbi coeperint ſeorſum ſinguli ſalutis propriae conſilia capere? quid aliud rei praeclarae perfici poſſit ab iis, qui ſe potioribus haud parent? quae vrbes legitime adminiſtrentur? quae domus ſervari queant? quo pacto naues eo perueniant, quo tendunt? Nos ipſi ea commoda, quae modo nobis adſunt, quanam alia re magis comparauimus, quam principi parendo? Nam ita factum eſt, vt celeriter et noctu et interdiu, quo erat neceſſe, peruenieremus: et dum repente totis copiis principem ſequeremur, nemo vim et impetum noſtrum ſuſtinere potuerit: eorum denique nihil ſemiperfe-

ctum

καταλείπομεν. εἰ τοίνυν μέγιστον ἀγαθὸν τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπράττειν τἀγαθά, ἴστε εὖ ἴσε, ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν, ἃ δεῖ, μέγιστον ἀγαθόν ἐστι.

Καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῶν ἦρχον, ἀδεγὸς δ' ἤρχομεν· νῦν δὲ κατεσκεύασθε ὥστω πάντες οἱ παρόντες, ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειόνων. ὥσπερ τοίνυν αὐτοὶ ἀξιώσετε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, ὥτω καὶ αὐτοὶ πειθώμεθα, οἷς ἂν ἡμῖν καθήκοι. τοσοῦτον δὲ διαφέρειν ἡμᾶς δεῖ τῶν δούλων, ὅσον οἱ μὲν δοῦλοι, ἄκοντες τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦσιν· ἡμᾶς δὲ, εἴπερ ἀξιοῦμεν ἐλεύθεροι εἶναι, ἑκόντας δεῖ ποιεῖν ὅ, τι πλείστου ἄξιον φαίνεται εἶναι. εὑρήσετε δὲ, ἔφη, καὶ ἔνθα ἄνευ μοναρχίας πόλις οἰκεῖται, τὴν μάλιστα τοῖς ἄρχουσιν ἐθέλουσαν πείθεσθαι, ταύτην ἥκιστα τῶν πολεμίων ἀναγκαζομένην ὑπακούειν. παρῶμέν τε ἂν, ὥσπερ Κῦρος κελεύει, ἐπὶ τόδε τὸ ἀρχεῖον,

ctum reliquerimus, quae nobis paerant imperata. Ergo si parere imperio, maximum esse bonum manifeste patet, ad comparandum bona cetera; certo sciendum vobis est, etiam idem hoc bonum esse maximum ad conseruandum ea, quae conservari necesse sit.

Et antea quidem multi nobis imperabant, quum nullis nos imperaremus: nunc res omnium, quotquot adestis, sic comparatae sunt, vt imperetis alii pluribus, alii paucioribus. Quemadmodum igitur aequum existimatis esse, vos potestati vestrae subiectis imperare: sic et ipsi pareamus eis, quibus officii ratio parere nos iubet. Tantum autem inter nos et seruos interesse oportet, quod illi quidem inuiti suas heris operas exhibent: nos vero, siquidem liberi esse volumus, sponte nostra facere convenit, quod maxime dignum laude videatur. Inuenietis autem, inquit, etiam ciuitatem, quae vnius imperio non administratur, si magistratibus omni studio parere velit, minime per vim eo posse adigi, vt hostium imperium accipiat. Quamobrem ad hanc, vti Cyrus praecipit, curiam

χεῖον, ἀσκῶμέν τε δι' ὧν μάλιστα δυνησόμεθα κατέχειν ἃ δεῖ, παρέχωμέν τε ἡμᾶς αὐτὰς χρῆσθαι Κύρῳ ὅ, τι ἂν δέῃ. καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι χρή, ὅτι ἃ μὴ δύνηται Κῦρος εὑρεῖν ὅ, τι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται, ἡμῖν δὲ ἄπειπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν συμφέρει, καὶ οἱ αὐτοί εἰσιν ἡμῖν πολέμιοι.

β'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνίσαντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ τῶν συμμάχων συνερῶντες· καὶ ἔδοξε, τὰς ἐντίμους ἀεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας, καὶ παρέχειν αὐτὰς χρῆσθαι ὅ, τι βέλησθαι ἕως ἂν ἀφίῃ Κῦρος. ὡς δὲ τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ασίαν ὑπὸ βασιλεῖ ὄντες· θεραπεύουσί τε τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας. ὡς δ' ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος κατασησάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν ἑαυτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτα καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον βασιλεῖς νόμιμα ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι ποιοῦντες. οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὥσπερ καὶ

riam praesto simus, nosque in iis exerceamus, quibus retinere potissimum queamus ea, quae conseruari necesse est; et operam Cyro nostram exhibeamus, vt ea, quamcunque ad rem opus hac fuerit ipsi, vtatur. Nam id quoque scire debemus, non posse Cyrum quidquam reperire, cuius vsus ad sua tantum, non etiam ad nostra commoda pertineat. Etenim eadem nobis conducunt, et iidem nobis hostes sunt.

2. Quae Chrysantas vbi dixisset, alii tum Persae, tum socii complures adsurgebant, qui haec oratione sua quoque comprobarent. Estque decretum, vt honorati semper ad portas praesto essent, et Cyro suam operam offerrent, quamcunque ad rem illi visum esset, donec eos dimitteret. Quod quidem ita, vt tunc decretum fuit, etiam hodieque faciunt ii, qui regis imperio in Asia parent: dum portas principum officiose frequentant. Atque vt hoc toto libro declaratum est, Cyrum sic constituisse imperium, vt illud et sibi et Persis conseruaret; ita reges eum sequuti nunc quoque constanter institutis iisdem inhaerent. Accidit autem in his, quod etiam

in

καὶ τἄλλα. ὅταν μὲν ὁ ἐπισάτης βελτίων γένηται, καθαρώτερον τὰ νόμιμα πράττεται· ὅταν δὲ χείρων, φαυλότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρου οἱ ἔντιμοι σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰχμαῖς, συνδόξαν πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκατασκευαμένων τὴν ἀρχήν.

γ'. Κῦρος δ' ἐπὶ μὲν τἄλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελητάς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες, καὶ δαπανημάτων δοτῆρες, καὶ ἔργων ἐπισάται, καὶ κτημάτων φύλακες, καὶ τῶν εἰς τὴν δίαιταν ἐπιτηδείων ἐπιμεληταί. καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίστη, ὃς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βοσκήματα βέλτιν' ἂν παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι. ὃς δὲ συμφύλακας τῆς εὐδαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσοιντο, αὐτὸς ἐσκόπει, καὶ οὐκέτι τοῦτο τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλοις προσέταττεν, ἀλλ' αὐτὸς ἐνόμιζε τοῦτο ἔργον εἶναι. ᾔδει γάρ, ὅτι εἴ γε μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τούτων αὐτῷ καὶ παρασάτας καὶ

in aliis. Quum is, qui praeeſt rerum ſummae, vir aliquanto melior eſt, etiam ſincerius puriuſque legitima inſtituta maiorum obſeruantur: quum deterior aliquis, ſegnius. Frequentabant igitur illi honorati cum equis et haſtis Cyri portas, quando ita decretum eſſet a praeſtantiſſimis auctoritate viris, qui vna cum ipſo imperium illud euerterunt.

3. Ceterum aliis aliarum rerum curam Cyrus mandabat, quum quidem et eos haberet, qui vectigalia reciperent, et qui ſumtuum expenſas facerent, et praeſides operum, et facultatum cuſtodes, et rerum ad victum neceſſariarum procuratores. Etiam nonnullis equorum et canum curam committebat, quos exiſtimabat effecturos haec animalia ſuum ad vſum accommodatiſſima. Vt autem illi, quos ſecum habere vellet, in ſocietatem conſeruandae felicitatis admittendos, longe optimi euaderent; meditandum ſibi ſumebat, nec aliis eam curam mandabat, ſed eſſe munus hoc ſuum arbitrabatur. Norat enim, ſi pugnandum aliquando eſſet, ex illorum numero ſibi et adſtites

καὶ ἐπισάτας λῃπλέον εἴη, σὺν οἵσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξιάρχας δὲ καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων ἐγίγνωσκεν ἐκ τούτων καταστατέον εἶναι. εἰ δέοι δὲ καὶ στρατηγῶν τιν' ἄνευ αὐτοῦ, ᾔδει ὅτι ἐκ τούτων πεμπλέον εἴη.

δ'. Καὶ πόλεων δὲ καὶ ἄλλων ἐθνῶν φύλαξι καὶ σατράπαις ᾔδει ὅτι τούτων τισὶ χρηστέον, καὶ πρέσβεις γε τούτων τινὰς πεμπλέον· ὅπερ ἐν τοῖς μεγίστοις ἡγεῖτο εἶναι, εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν, ὧν δέοιτο. μὴ ὄντων μὲν ἂν, οἵων δεῖ, δι' ὧν αἱ μέγισται καὶ πλεῖσται πράξεις ἔμελλον εἶναι, κακῶς ἡγεῖτο τὰ αὑτοῦ ἕξειν· εἰ δ' ὅτοι εἶεν, οἵους δέοι, πάντα ἐνόμιζε καλῶς ἕσεσθαι. ἐνέδυ μὲν ἂν, ὅτω γνοὺς, εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν. ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν καὶ αὐτῷ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. ὃ γὰρ ᾤετο οἷόν τε εἶναι, μὴ αὐτόν τινα ὄντα, οἷον δεῖ, ἄλλους παρορμᾶν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα. ὡς δὲ ταῦτα διενοήθη, ἠγήσατο σχολῆς

et ſubſtites ſumendos eſſe, qui maximis in periculis exerciti fuiſſent; itidemque praefectos cohortium tam pedeſtrium, quam equeſtrium ex iiſdem conſtituendos eſſe intelligebat. Quod ſi copiarum praetoribus aliis, praeter ſe, opus eſſet; ex his ipſis mittendos eſſe ſciebat.

4. Quinetiam norat, quorundam ex his opera vtendum eſſe, vt et vrbium et totarum nationum tum cuſtodes eſſent, tum ſatrapae, legatique nonnulli mitterentur: quod quidem inter res maximi momenti ponebat, vt abſque bello impetraret id quod cuperet. Quod ſi tales ii non eſſent, quales eſſe conueniret, quorum opera maxima plurimaque negotia eſſent conficienda, male rebus ſuis proſpectum fore arbitrabatur. Sin illi tales eſſent, quales oporteret; praeclare ſecum actum iri ducebat. Qua in ſententia quum eſſet, totus in hanc curam incubuit. Exiſtimabat ſibi quoque virtutem eandem exercendam eſſe. Nec enim fieri poſſe putabat, vt qui talis ipſe non eſſet, qualem eſſe oporteret, is alios ad praeclaras et laudabiles actiones incitaret. Quae quum apud animum expendiſſet,

λῆς πρῶτον δεῖν, εἰ μέλλοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμελεῖσθαι. τὸ μὲν ἂν προσόδων ἀμελεῖν οὐχ οἷόν τε ἐνόμισεν εἶναι, προνοῶν ὅτι πολλὰ καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν.

ε. Τὸ δ' αὖ, πολλῶν κτημάτων ὄντων, ἀμφὶ ταῦτα αἰεὶ αὐτὸν ἔχειν, ἤδει ὅτι ἀσχολίαν παρέξει τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας ἐπιμελεῖσθαι. ὅτω δὴ σκοπῶν, ὅπως ἂν τά τε οἰκονομικὰ καλῶς ἔχοι, καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο, κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. ὡς γὰρ τὰ πολλὰ, δεκάδαρχοι μὲν δεκάδων ἐπιμέλονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλίαρχοι δὲ λοχαγῶν, μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων· καὶ ὅτως ἀδεὴς ἀτημέλητος γίγνεται, ἀδ' ἢν πάνυ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων ὦσι· καὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς βάληται χρήσασθαί τι τῇ στρατιᾷ, ἀρκεῖ ἢν τοῖς μυριάρχοις παραγγείλῃ. ὥσπερ ἂν ταῦτα ἔχει, ὅτω καὶ ὁ Κῦρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονομικὰς πράξεις· ὥστε καὶ τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγομένῳ μηδὲ τῶν

set, otio primum esse sibi opus statuit, siquidem efficere vellet, vti res eximias cura complecti posset. Fieri quidem haud posse iudicabat, vt proventuum curam negligeret, quod prospiceret multa in magno imperio expendi.

5. Rursus autem, quum magnam opum copiam possideret, harum cura semper ipsum occupari; id vero auocaturum se sciebat a cura totius summae rerum conseruandae. Quare considerans, quo pacto et res familiaris recte administrari, et ipse frui otio posset; rei militaris ordinem intuetur. Nam plerumque decuriones curam decuriarum gerunt, ductores manipularii, decurionum; tribuni, manipulariorum ducum: decem millium praefecti, tribunorum: quo quidem ipso contingit, vt nemo sit, cuius cura non geratur, tametsi valde multae sint hominum myriades. Quumque vult imperator exercitus opera vti, satis est, decem millium praefectis mandata dedisse. Quae igitur horum est ratio, eadem Cyrus etiam res domesticas summatim complexus est. Quo factum, vt ipso cum paucis colloquente,

τῶν οἰκείων ἀτημελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἤδη σχολὴν ἦγε πλείω, ἢ ἄλλος, μιᾶς οἰκίας καὶ μιᾶς νεὼς ἐπιμελούμενος. οὕτω δὴ κατασησάμενος τὰ αὑτῷ, ἐδίδαξε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ταύτῃ τῇ κατασάσει χρῆσθαι. τὴν μὲν δὴ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτόν.

5'. Ἤρχετο δ' ἐπισατεῖν τῶν οἴους δεῖ εἶναι τοὺς κοινωνούς. πρῶτον μὲν, ὁπόσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων τρέφεσθαι, μὴ παρεῖεν ἐπὶ τὰς θύρας, τούτους ἐπεζήτει· νομίζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλειν οὔτε κακὸν οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν ἂν πράττειν, καὶ διὰ τὸ παρὰ ἄρχοντι εἶναι, καὶ διὰ τὸ εἰδέναι, ὅτι ὀρῶνται, ὅ, τι πράττοιεν, ὑπὸ τῶν βελτίστων· οἱ δὲ μὴ παρεῖεν, τούτους ἡγεῖτο ἢ ἀκρατείᾳ τινὶ, ἢ ἀδικίᾳ, ἢ ἀμελείᾳ ἀπεῖναι. τοῦτο οὖν πρῶτον ἡγησάμενος, προσηνάγκαζε τοὺς τοιούτους παρεῖναι. τῶν γὰρ παρ' ἑαυτῷ μάλιστα φίλων ἐκέλευσεν ἄν τινα λαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοῦτο γένοιτο,

domestica minime negligerentur. Itaque deinceps ei plus erat otii, quam alii, qui vel vnius domus, vel nauis vnius curam gereret. Sic adeo rebus suis constitutis, suos etiam docuit eadem ratione vti. Atque hoc modo tam sibi, quam suis otium parauit.

6. Coepit deinde sibi sumere magisterium efficiendi participes rerum tales, quales esse oporteret. Primum requirebat illos, quotquot, aliis terram colentibus, victum habere possent, si ad portas praesto non essent; quod existimaret, eos qui adessent, nihil neque sceleris, neque rei turpis admissuros; partim quod ipsi principi adessent, partim quod intelligerent, omnes actiones suas a viris praestantissimis conspici. Qui vero non adessent, eos vel intemperantiae, vel iniustitiae, vel negligentiae causa putabat abesse. Quamobrem quum hoc primum existimaret, etiam cogebat tales, vt adessent. Etenim aliquem illorum, quos maxime caros habebat, bona eius, qui portas non frequentaret, occupare iubebat, ac dicere, res ab se suas occupari. Hoc quum fieret, statim spoliati veniebant,

γένοιτο, ἥκον ἂν εὐθὺς οἱ τερόμενοι, ὡς ἠδικημένοι.

ζ'. Ο δὲ Κῦρος πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν, ἡγεῖτο προσεθίζειν αὐτὸς θεραπεύειν, ἧττον δὲ *ἐχθρῶς, ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων ἠνάγκαζε παρεῖναι. εἷς μὲν διδασκαλίας τρόπος ἦν αὐτῷ ὅτος τὸ παρεῖναι· ἄλλος δὲ, τὸ ταῤῥᾶσα καὶ κεφαλεώταλα τοῖς παροῦσι προστάττειν· ἄλλος δὲ, τὸ μηδέν ποτε τοῖς ἀπροῦσι νέμειν. ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἴ τις τούτων μηδενὸς ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἂν τοῦτον ἃ ἔχοι, ἄλλῳ ἐδίδου, ὃν ᾤετο δύνασθαι ἂν ἐν τῷ δέοντι παρεῖναι· καὶ ὅτως ἐγίγνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος ἀντὶ ἀχρήστου. ἐπιζητεῖ δὲ καὶ ὁ νῦν βασιλεὺς ἤν τις ἀπῇ, οἷς παρεῖναι καθήκει.

η'. Τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν ὅτω προσεφέρετο. τοὺς δὲ παρέχοντας ἑαυτοὺς ἐνόμισε μάλις' ἂν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ παρορμᾶν ἔργα, ἐπείπερ ἄρχων ἦν αὐτῶν,

veniebant, quasi quibus esset illata iniuria.

7. Cyro autem longo tempore non vacabat, vt huiusmodi homines audiret: et posteaquam audierat, diu controuersiae cognitionem differebat. Quae faciens, arbitrabatur eos se ad obseruandum et colendum adsuefacere; sed minus odiose, quam si poenis irrogandis eos adesse cogeret. Haec vna docendi ratio erat, vt adessent: alia, quod et facillima, et maxime fructuosa praesentibus imperaret; item alia, quod nihil vnquam absentibus tribueret. Praecipuus vero cogendi modus erat, vt si nihil horum aliquem moueret, ei facultates adimeret, ac donaret alteri, quem existimaret posse sibi opportune praesto esse. Hoc modo amicum vtilem pro inutili consequebatur. Inquirit autem etiam is Rex, qui nunc rerum potitur, in eos, qui, quum adesse ex officio debeant, absunt.

8. Ad hunc sane modum Cyrus in absentes se gerebat. Illos autem qui se offerrent ac exhiberent, maxime se putabat ad praeclaras et laudabiles actiones excitaturum, siquidem ipse, qui princeps

* Al. ἐχθρὰς pro ἐχθρῶς.

τῶν, εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν πειρῷτο τοῖς ἀρχομένοις πάντων μάλιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ. αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει, καὶ διὰ τὰς γραφομένας νόμους, βελτίους γενομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρχοντα, βλέποντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμιζεν, ὅτι καὶ τάττειν ἱκανός ἐστι, καὶ ὁρᾶν τὸν ἀτακτοῦντα, καὶ κολάζειν. οὕτω δὴ γιγνώσκων, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς Θεοὺς μᾶλλον ἐπεδείκνυεν ἑαυτὸν ἐκπονοῦντα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπειδὴ εὐδαιμονέστερος ἦν. καὶ τότε πρῶτον κατεστάθησαν οἱ μάγοι ὑμνεῖν τε ἀεὶ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς Θεοὺς, καὶ θύειν ἀνὰ ἑκάστην ἡμέραν οἷς οἱ μάγοι Θεοῖς εἴποιεν. οὕτω δὴ τὰ τότε καταστάθέντα ἔτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῷ ἀεὶ ὄντι βασιλεῖ. ταῦτα δὴ πρῶτον ἐμιμοῦντο αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, νομίζοντες καὶ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι ἔσεσθαι, ἢν θεραπεύωσι τοὺς Θεοὺς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός τε ὢν καὶ ἄρχων. καὶ Κύρῳ δ' ἂν ἡγοῦντο ταῦτα ποιοῦντες ἀρέσκειν.

θ'. Ὁ δὲ Κῦρος τὴν τῶν μεθ' αὑτοῦ εὐσέβειαν καὶ ἑαυτῷ ἀγαθὸν

ceps eorum esset, subiectis imperio declarare se niteretur virtute imprimis ornatum. Videbatur enim animaduertere, meliores quidem effici homines etiam legibus scriptis: sed principem bonum arbitrabatur hominibus esse legem oculis praeditam: veluti qui et ordinando iubere, et ordinis negligentem cernere ac punire posset. Ita quum sentiret, primum se cultus diuini magis hoc tempore studiosum declarabat, quia felicior euasisset. Atque tunc primum Magi constituti sunt, qui semper cum prima luce Deos hymnis celebrarent, et quotidie sacrificarent Diis illis, quibus ipsi sacrificandum dicerent. Ita quidem id temporis constituta, nunc quoque permanent apud eum regem, qui quouis tempore rerum potitur. Imitabantur autem eum in hoc, primum Persae ceteri, quod et ipsi beatiores se fore arbitrarentur, si Deos ita colerent, vt is qui et felicissimus esset, et imperaret. Praeterea se gratiores Cyro futuros putabant, si haec facerent.

9. Cyrus ipse religiosam suorum pietatem sibi quoque vti-

lem

ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος, ὥσπερ οἱ πλεῖν αἱρέμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον, ἢ μετὰ τῶν ἠσεβηκέναι τι δοκούντων. πρὸς δὲ τούτοις ἐλογίζετο, εἰ πάντες οἱ κοινωνοῦντες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν καὶ περὶ αὐτόν, εὐεργέτης νομίζων εἶναι τῶν κοινωνῶν. ἐμφανίζων δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο μηδένα μήτε φίλον ἀδικεῖν, μήτε σύμμαχον, ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἰσχυρῶς ὁρῶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους ᾤετ' ἂν τῶν μὲν αἰσχρῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι, διὰ τὸ δικαίου δ' ἐθέλειν πορίζεσθαι. καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἡγεῖτο μᾶλλον πάντας ἐμπιπλάναι, εἰ αὐτὸς φανερὸς εἴη πάντας ὅτως αἰδούμενος, ὡς μήτ' εἰπεῖν ἂν μήτε ποιῆσαι μηδὲν αἰσχρόν.

ι'. Ετεκμαίρετο δὲ τοῦτο ὅτως ἔξειν ἐκ τοῦδε. μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ θεοὺς ὑποπτεύσαντας, μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἄνθρωποι.

lem ducebat esse, quum rationem eandem sequeretur, quam illi qui certo iudicio cum religiosis potius, quam cum iis, qui commisisse aliquid impie videntur, nauigare malunt. Praeterea futurum ratiocinabatur, vt si omnes illi rerum participes religiosi essent, minus aliquod impium facinus tum contra se inuicem, tum contra Cyrum ipsum designare vellent: qui bene se de participum collegio promeritum esse arbitrabatur. Itidem quum declararet, id maximi se facere, si nec amicus, nec socius laederetur, et quum id ante oculos haberet, quod iustum esset; futurum putabat, vt alii quoque se turpibus a lucris magis abstinerent, ac ratione iusta rem facere mallent. Etiam pudore ac verecundia putabat omnes magis impletum iri, si palam ipse declararet, ita se omnes reuereri, vt nihil foedum ac turpe nec diceret, nec perpetraret.

10. Atque hoc ita futurum, isto argumento colligebat. Etenim non dicam principem, sed illos etiam, quos alioqui non metuunt, magis reuerentur homines si verecundi sint, quam si in-

νων

ποι· καὶ γυναῖκας δὲ, ἃς ἂν αἰδημένας αἰσθάνονται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλλον ἐθέλουσιν ὁρῶντες. τὸ δ' αὖ πείθεσθαι ὅτῳ μάλις' ἂν ὄρετο ἔμμονον εἶναι τοῖς περὶ αὐτὸν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθομένους φανεροὺς εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπονωτάτας δοκούντων παρέχεσθαι. γιγνώσκων δ' ὅτῳ καὶ ποιῶν διετέλει.

ια'. Καὶ σωφροσύνην δ' αὐτῷ ἐπιδεικνὺς, μᾶλλον ἐπείει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν. ὅταν γὰρ ὁρῶσιν, ᾧ μάλιστα ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, ὅτῳ μᾶλλον οἵ γε ἀσθενέστεροι ἐθέλουσιν ἀδὲν ὑβριστικὸν ποιοῦντες φανεροὶ εἶναι. διήρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῇδε, ὡς τοὺς μὲν αἰδημένους, τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχρὰ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώφρονας, καὶ τὰ ἐν τῷ ἀφανεῖ. καὶ ἐγκράτειαν δὲ ὅτῳ μάλις' ἂν ὄρετο ἀσκεῖσθαι, εἰ αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἑαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν ἑλκόμενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθέλοντα πρῶτον σὺν τῷ καλῷ τῶν εὐφροσυνῶν. τοιγαροῦν

verecundi: et mulieres, quas esse verecundas animaduertunt, homines intuentes vicissim reuereri magis volunt. Putabat etiam suos constantius imperio parituros, si eos, qui sine recusatione parerent, in oculis omnium magis ornaret; quam alios, quorum vel maximae laboriosissimaeque virtutes exstare viderentur. Et hoc quidem vti sentiebat, ita etiam facere perseuerabat.

11. Praeterea moderationem suam ostendendo, efficiebat vt hanc etiam alii magis exercerent. Nam quum vident homines, eum cui maxima facultas est insolenter agendi, modeste se gerere; nolunt imbecilliores alii quidquam insolentius palam agere. Sic autem verecundiam ac moderationem cernebat, vt diceret, verecundos palam turpia fugere; moderatos, etiam illa quae occulte fiant. Continentiam sic exercitatum iri a suis maxime putabat, si ipse declararet, se per occasiones oblatarum voluptatum ab iis, quae honesta et bona essent, non abstrahi: sed velle potius ante voluptatum gaudia laborem cum honestate coniunctum suscipere.

Enimuero

τοιγαρῦν τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν, ὑπεικόντων τοῖς ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγνως δ' ἂν ἐκεῖ ἀδένα ὅτε ὀργιζόμενον κραυγῇ, ὅτε χαίροντα ὑβριστικῶς γέλωτι· ἀλλὰ ἰδὼν ἂν αὐτὸς, ἡγήσω τῷ ὄντι εἰς κάλλος ζῆν. τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὁρῶντες ἐπὶ θύραις διῆγον.

ιϐ'. Τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν ὥσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι· ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ γὰρ ἐπόχους ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα ἀποδείκνυσι, διὰ τὸ θηρίοις φεύγουσιν ἕπεσθαι· καὶ ἀπὸ τῶν ἵππων ἐνεργὰς αὕτη μάλιστα ἀπεργάζεται, διὰ τὴν τῦ λαμβάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν. καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ, καὶ πόνους, καὶ ψύχη, καὶ θάλπη, καὶ λιμὸν, καὶ δίψος δύνασθαι φέρειν, ἐνταῦθα μάλιστα προσεῖθιζε τοὺς κοινωνούς.

Enimuero quum talis esset, perfecit vt ad portam magna inferiorum esset modestia, praestantioribus cedentium, magnus erga se inuicem amborum pudor et composita morum grauitas. Neminem ibi animaduertisses vel irascentem cum vociferatione, vel insolente risu gaudentem: sed eos adspiciens, existimasses reapse ad honesti decorique normam viuere. Huiusmodi ergo quaedam et faciebant, et conspiciebant, qui ad portam versabantur.

12. Ceterum exercitationis bellicae causa venatum eos educebat, quos in his exercendos arbitrabatur; quod venationem duceret tum bellicae rei totius optimam exercitationem esse, tum equestris longe verissimam. Nam ad insidendum equis in locis quibuslibet, maxime reddit aptos, quod fugientes feras sequi necesse sit: et agiles efficit maxime ad quoduis opus ex equis perficiendum, propter honoris studium, et cupiditatem capiendi. Heic etiam maxime suos illos participes adsuefaciebat ad continentiam, et labores, et frigora, et calores, et famem, et sitim tole-

κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν.

ιγ'. Οτι μὲν οὖν οὐκ ἄν φαίη προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελτίων εἴη τῶν ἀρχομένων, καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι δῆλον· καὶ ὅτι ὅτως ἀσκῶν τὰς περὶ ἑαυτὸν, πολὺ μάλιστα αὐτὸς ἐξεπόνει καὶ *τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολεμικὰς τέχνας καὶ τὰς μελέτας. καὶ γὰρ ἐπὶ θήραν τὰς μὲν ἄλλας ἐξῆγεν, ὁπότε μὴ μένειν οἶκοι ἀνάγκη τις εἴη· αὐτὸς δὲ καὶ ὁπότε ἀνάγκη εἴη οἴκοι, ἐθήρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα· καὶ ὅτε αὐτός ποτε πρὶν ἱδρῶσαι, δεῖπνον ἤρεῖτο, ὅτε ἵπποις ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν θήραν τὰς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. τοιγαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς διέφερεν ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκεῖνον, διὰ τὴν ἀεὶ μελέτην. παράδειγμα μὲν δὴ τοιόνδε ἑαυτὸν παρείχετο. πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ τῶν ἄλλων ὅστινας μάλιστα ὁρᾴη τὰ καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις, καὶ

randam. Ac modo quoque tum rex, tum qui cum rege viuunt, haec facere non ceſſant.

13. Quod igitur arbitraretur, nemini conuenire imperium, qui non eſſet ſubiectis ſibi melior; id de iis, quae antehac expoſuimus, nulli non patet; ſicut illud etiam, quod ſuos in hunc modum exercendo, multo maxime tum ad continentiam, tum bellicas artes et exercitationes ipſe laborando ſe conſuefaceret. Nam venatum quidem alios educebat, vbi nulla neceſſitas domi manere cogebat: ipſe vero etiam retinente domi neceſſitate, feras venari ſolebat, quae in ſeptis hortorum alerentur: nec vel ipſe prius, quam ſudaſſet, ſumebat coenam; nec equis prius, quam eſſent exerciti, pabulum obiiciebat. Ad hanc venationem ſceptrigeros etiam ſuos inuitabat. Itaque multum in omnibus praeclaris actionibus et ſtudiis ipſe praeſtabat, multum qui cum eo verſabantur, ob exercitationem illam perpetuam. Atque huiuſmodi ſane exemplum ipſe ſe praebuit. Praeterea ſi quos alios videret maxime rerum honeſtarum ſectatores, eos et donis,

* Al. πρὸς τὴν ἐγκρατ.

НБ ОНУ ім. І. Мечникова

καὶ ἀρχαῖς, καὶ ἕδραις, καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγέραιρεν· ὥστε πολλὴν πᾶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν, ὅπως ἕκαστος ἄριστος φανήσοιτο Κύρῳ.

ιδ'. Καταμαθεῖν δὲ τῷ Κύρῳ δοκῶμεν, ὡς ἐ τούτῳ μόνῳ ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἄρχοντας τῶν ἀρχομένων διαφέρειν, τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ καταγοητεύειν ᾤετο χρῆναι αὐτούς. στολήν τε γὰρ εἵλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν, καὶ τοὺς κοινωνοὺς ταύτην ἔπεισεν ἐνδύεσθαι. αὐτὴ γὰρ αὐτῷ συγκρύπτειν ἐδόκει, εἴ τις τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς ἔχοι, καὶ καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας. καὶ γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν, ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μείζους εἶναι ἢ εἰσί. καὶ ὑποχρίεσθαι δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσίετο, ὡς εὐοφθαλμότεροι φαίνοιντο ἢ εἰσί· καὶ ἐντρίβεσθαι, ὡς εὐχροώτεροι ὀρῷντο ἢ πεφύκασιν. ἐμελέτησε δὲ καὶ ὡς μηδὲ πτύοντες,

nis, et imperiis, et ſedendi loco, et omnibus honoribus ornabat. Quo factum eſt, vt in omnibus ingens ſtudium excitaret, quo quiſque Cyro praeſtantiſſimus videretur.

14. Animaduertiſſe vero nos in Cyro id quoque putamus, quod non eo duntaxat principes exiſtimarit praeſtare ſubiectis ſibi debere, vt iis meliores eſſent: verum etiam blanditiis quibuſdam demulcendos arbitraretur. Itaque tum ſibi veſtitum Medicum geſtandum eſſe, certo iudicio ſtatuit; tum illi ſuo participum collegio perſuaſit, vt eundem induerent. Nam ſi quid in alicuius corpore vitii eſſet, id occultare veſtitus is Cyro videbatur; et illos, qui eum geſtarent, quam pulcherrimos, et maximos exhibere. Habent enim huiuſmodi calceos, in quibus maxime ſubiici clam aliquid poteſt; vt grandiores, quam ſint, eſſe videantur. Hoc etiam admittebat, vt oculis pigmenta quaedam ſublinerentur, quo viderentur oculos habere pulchriores, quam eſſent: et vt fucus infricaretur, quo praediti, colore meliori cernerentur, quam natura conceſſiſſet. Ad haec eos exercuit, vt palam nec exſpuerent,

τες, μηδὲ ἀπομυττόμενοι φανεροὶ εἶεν, μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ θέαν μηδενὸς, ὡς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα, ὥετο φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφρονητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις.

ιε'. Οὓς μὲν δὴ ἄρχειν ὥετο χρῆναι δι' ἑαυτοῦ, ὅτῳ κατεσκεύασε καὶ μελέτῃ, καὶ τῷ σεμνῶς προσᾴναι αὐτῶν· ὃς δ' αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους ὅτε μελετᾶν τῶν ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρώρμα, ὅτε ὅπλα κεκτῆσθαι ἐπέτρεπεν· ἐπεμελεῖτο δ' ὅπως μήποτε ἄσιτοι μήτε ἄποτοί ποτε ἔσοιντο, ἐλευθερίων ἕνεκα μελετημάτων. καὶ γὰρ ὁπόταν ἐλαύνοιεν τὰ θηρία τοῖς ἱππεῦσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σῖτον εἰς θήραν τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε πορεία εἴη, ἦγεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὕδατα, ὥσπερ τὰ ὑποζύγια. καὶ ὁπότε δὲ ὥρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενεν αὐτοὺς ἕως ἂν φάγοιέν τι, ὡς μὴ βλιμιῶεν· ὥστε καὶ ὅτοι αὐτὸν, ὥσπερ οἱ ἄριστοι, πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν,

rent, nec emungerent ſe, nec ad vllam rem ſpectandam ſe conuerterent, quaſi nihil admirarentur. Haec adeo vniuerſa putabat aliquid adferre momenti ad hoc, vt ſubiectorum imperio ſuo contemtui minus expoſiti viderentur.

15. Et ad hunc ſane modum inſtruxit eos, quos beneficio ſuo magiſtratus gerere volebat; tum exercendo, tum illo ipſo, quod eis cum maieſtate praeeſſet. Quos autem ad ſeruiendum inſtruebat, eos nec ad labores vllos liberales excitabat, nec habere arma ſinebat: ſtudioſeque dabat operam, ne vnquam liberalium exercitiorum cauſa vel cibo vel potu carerent. Permittebat enim ſeruis, quoties equitibus feras in campos adigerent, vt cibum ad venationem ſecum ſumerent; ingenuorum vero nemini. Quando item faciendum erat iter, ad aquas eos perinde, ac iumenta ducebat. Quum prandii tempus erat, exſpectabat eos, donec aliquid comediſſent, ne fames acrior eos adfligeret. Quo fiebat, vt non aliter ac optimates, etiam hi Cyrum patrem adpellarent; qui curam ipſorum gereret, vt

ſemper

τῶν, ὅπως ἀναμφιλόγως ἀεὶ ἀνδράποδα διατελοῖεν.

ις'. Τῇ μὲν δὴ ὅλῃ Περσῶν ἀρχῇ ὅτω τὴν ἀσφάλειαν κατεσκεύαζεν· ἑαυτῷ δέ, ὅτι μὲν ἐκ ὑπὸ τῶν καταγραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι, ἰσχυρῶς ἐθάρρει. καὶ γὰρ ἀνάλκιδας ἡγεῖτο εἶναι αὐτούς, καὶ ἀσυντάκτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ ἐπλησίαζε τούτων οὐδεὶς αὐτῷ ὅτε νυκτὸς ὅτε ἡμέρας. ὡς δὲ κρατίστους τε ἡγεῖτο, καὶ ὡπλισμένους καὶ ἀθρόους ὄντας ἑώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ἥδει ἱππέων ἡγεμόνας ὄντας, τοὺς δὲ, πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ φρονήματα ἔχοντας ἠθάνετο, ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν· καὶ τοῖς φύλαξι δὲ αὐτοῦ ὅτοι μάλιστα ἐπλησίαζον, καὶ αὐτῷ δὲ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλάκις συνεμίγνυσαν· (ἀνάγκη γὰρ ἦν, ὅτι καὶ χρῆσθαι ἔμελλεν αὐτοῖς) ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν αὐτὸν μάλιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους. σκοπῶν οὖν ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο, τὸ μὲν περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὅπλα, καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι, ἀπεδοκίμασε,

semper sine dubio mancipia manerent.

16. Ac totum quidem imperium Persicum hoc modo firmum vt esset ac stabile, Cyrus effecit. At sibi nihil ab iis quos in potestatem redegisset, periculi futurum, vt aliquid perpeteretur, magno animi robore confidebat. Nam et imbelles eos existimabat, et nullo inter se coniunctos ordine videbat, ac praeterea nemo illorum propius ad ipsum neque noctu, neque interdiu accedebat. Quos vero praestantissimos ducebat, et ab armis instructos, et magno coniunctos numero conspiciebat, ac partim sciebat, equitum duces esse, partim peditum; quorumque complures animaduertebat esse animis elatis, quasi qui ad imperandum essent idonei; quique propius ad custodes ipsius Cyri accedere possent, ac plerique Cyrum ipsum saepenumero conuenirent; quod fieri necesse erat, siquidem opera ipsorum vti vellet: ab his igitur ne quid ei mali accideret, periculum erat, idque multis modis. Quamobrem dispiciens quo pacto ab iis quoque tutus esset; arma quidem illis adimi, et reddi ad bellum ineptos, minime probauit: quod esse

μασε, καὶ ἄδικον ἡγούμενος, καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τοῦτο νομίζων· τὸ δ' αὖ μὴ προσίεσθαι αὐτούς, καὶ τὸ ἀπιστοῦντα φανερὸν εἶναι, ἀρχὴν ἡγήσατο πολέμου· ἐν δ' ἀντὶ πάντων τούτων ἕνα καὶ κράτιστον εἶναι πρὸς τὴν αὑτοῦ ἀσφάλειαν καὶ κάλλιστον, εἰ δύναιτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῷ μᾶλλον φίλους, ἢ ἀλλήλοις.

ΚΕΦ. β'.

Ὡς δ' ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν ἐλθεῖν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι. πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς ἀεὶ τοῦ χρόνου φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς ὡς ἠδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν· ἡγούμενος, ὥσπερ οὐ ῥάδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν δοκοῦντας, οὐδ' εὐνοεῖν τοῖς κακονόοις, οὕτω καὶ τοὺς γνωσθέντας ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγουμένων. ἕως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργετεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συόντων, καὶ τῷ προπονεῖν, καὶ τῷ συνηδόμενος μὲν ἐπὶ

esse illud et cum iniuria, et cum imperii euersione coniunctum duceret: Rursus eos non admittere, ac palam declarare, quod fidem eis non haberet; id belli arbitrabatur esse initium. Itaque hoc vnum istorum omnium loco iudicabat et optimum esse ad securitatem suam et honestissimum; si praestantissimos illos sibi redderet amiciores, quam inter se ipsos essent.

CAP. II.

Quo igitur modo peruenisse nobis eo videatur, vt amaretur; exponere conabimur. Primum quouis tempore, quam poterat maxime, clementiam et humanitatem animi declarabat; quum existimaret, perinde ac facile non sit eos diligere, qui odisse videantur, neque male erga nos adfectos beneuolentia complecti; sic fieri non posse, vt illi quorum semel cognitus sit amor et beneuolentia, iis odio sint, qui ab ipsis diligi videantur. Igitur quam quidem diu facultas ei deerat conferendi beneficia, donatis opibus; tum illis prospiciendo, quos secum haberet, tum pro eis laborando, et palam declarando, se prosperis

ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερὸς εἶναι, συναχθόμενος δὲ ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειρᾶτο τὴν φιλίαν θηρεύειν.

β'. Ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ, ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γνῶναι, πρῶτον μὲν, ὡς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους ἡδέν ἐστιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχαριτώτερον, ἢ σίτων καὶ ποτῶν μετάδοσις. τοῦτο δ' ἅτω νομίσας, πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὑτοῦ τράπεζαν συνέταξεν, ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις, τούτοις ὁμοίοις ἀεὶ παρατίθοιτο αὐτῷ, ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώποις· ὅσα δὲ παρατεθείη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι χρήσαιντο, διεδίδου οἷς ἀεὶ βούλοιτο τῶν φίλων μνήμην ἐνδείκνυσθαι, ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τούτοις, ὃς ἀγαθείη, ἢ ἐν φυλακαῖς, ἢ ἐν θεραπείαις, ἢ ἐν ἄλλαις τισὶ πράξεσιν· ἐνσημαινόμενος τοῦτο, ὅτι οὐχὶ λανθάνοι χαρίζεσθαι βουλόμενος.

γ'. Ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης,

prosperis ipsorum rebus laetari, aduersas grauiter ferre, venari amorem eorum nitebatur.

3. Verum posteaquam hoc adeptus est, vt beneficus esse largiendis opibus posset: animaduertisse nobis videtur, primo quidem beneficium hominibus ex eadem impensa nullum esse gratius, quam si quis cibum ac potum impertiatur. Id quum ita se habere statuisset, primum de mensa sua, mandatum dedit, vt quibus ipse cibis vesceretur, iis similes sibi semper adponerentur, permultis hominibus suffecturi. Quaecunque vero adponebantur, ea semper omnia distribuebat inter amicos, quos visum esset, quo se memorem ipsorum esse ostenderet, vel beneuolentiam declararet; extra cibos illos, quibus ipse atque conuiuae vescerentur. Praeterea mittebat cibos iis, quorum vel in excubiis diligentiam suspiciens probaret, vel in praestandis obsequiis et cultu, vel aliis in actionibus: simul significans, non esse ignotam sibi voluntatem eorum, gratificari sibi cupientium.

3. Eodem honore ciborum e mensa sua donatorum domesti-

cos

ζης, ὁπότε τινὰ ἐπαινέσειε· καὶ τὸν πάντα δὲ σῖτον τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν αὑτῷ τράπεζαν ἐπετίθετο, οἰόμενος ὥσπερ καὶ τοῖς *κυσὶν ἐμποιεῖν τινα καὶ τῶτο εὔνοιαν. εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαί τινας βύλοιτο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τύτοις ἔπεμπεν ἀπὸ τραπέζης. καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὁρῶσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης, τύτυς πάντες μᾶλλον θεραπεύυσι· νομίζοντες αὐτὺς ἐντίμυς εἶναι, καὶ ἱκανὺς διαπράτ]ειν ἤν τι δέονται. ἔτι δὲ καὶ ὁ τύτων μόνον ἕνεκα τῶν εἰρημένων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἡδονῇ πολὺ διαφέρει τὰ ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης.

δ'. Καὶ τῶτο μέν]οι ὕτως ἔχειν, ὐδέν τι θαυμαξόν. ὥσπερ γὰρ καὶ ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξειργασμέναι εἰσὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σῖτα πολὺ διαφερόντως ἐκπεπόνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν· πολλάκις δ' ὁ αὐτὸς ἕτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ ἢν καὶ ὕτως ἱκανὺς αὐτὸν

cos ſuos adficiebat, ſi quando laudare aliquem vellet: atque etiam cibos omnes horum domeſticorum in menſam ſuam adponi curabat, quod putaret hoc eis beneuolentiam quandam inditurum, ſicut vſu venire canibus ſolet. Quod ſi amicos aliquos a multis coli vellet, his ipſis etiam aliquid de menſa ſua mittebat. Hodieque adeo, ſi quibus de menſa regia mitti aliqua vident, eos vniuerſi magis colunt: quod illos et honoratos eſſe arbitrentur, et auctoritate valere ad impetrandum aliquid, ſi ſit opus. Nec his ſolum de cauſis, quas indicauimus, laetitiam adferunt ea quae a rege mittuntur: ſed reapſe multum praeſtant ſuauitate, quae de menſa regis veniunt.

4. Atque hoc ita eſſe, non eſt mirandum. Etenim vt aliorum quoque artificiorum opera magnis in vrbibus excellentia fiunt, ſic etiam cibi regii longe praeſtantius elaborantur. Nam paruis in oppidis iidem ſpondam, ianuam, aratrum, menſam fabricantur: atque ſaepenumero idem etiam domum exſtruit, et bene ſecum agi putat, ſi vel hoc modo conſequatur aliquos, qui opus ei faciendum

* Al. πκιτίν.

αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνῃ. ἀδύνατον γὰρ πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι, διὰ τὸ πολλοὺς ἑκάστου δεῖσθαι, ἀρκεῖ καὶ μία ἑκάστῳ τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι· πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα. ἔστι δὲ ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευρορράφων μόνον τρέφεται, ὁ δὲ, σχίζων· ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δέ γε, τούτων οὐδὲν ποιῶν, ἀλλὰ συντιθεὶς ταῦτα. ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα ἔργῳ, τοῦτον καὶ ἄριστα διηναγκάσθαι τοῦτο ποιεῖν.

ε'. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν. ᾧ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάττει, ὄψα ἄλλοτε ἀλλοῖα ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τούτῳ ὡς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἑνὶ ἕψειν κρέα, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ δὲ ἰχθὺν ἕψειν, ἄλλῳ ὀπτᾶν, ἄλλῳ ἄρτους ποιεῖν, καὶ μηδὲ τούτους παντοδαπούς, ἀλλὰ ἀρκεῖ ἂν ἓν εἶδος εὐδοκιμοῦν παράσχῃ· ἀνάγκη,

dum locent, quod ipsi alendo sufficiat. Fieri quidem certe nequit, vt qui multis artificiis occupatur, omnia recte faciat. At magnis in vrbibus, quia multi singulis egent, vel vnum cuique sufficit artificium, vt eo se alat: saepenumero ne vnum quidem totum, sed calceos alius viriles, alius muliebres facit. Est vbi quis se calceis duntaxat consuendis alit, quum alius tantum eos scindat. Itidem alius tantummodo tunicas scindit, alius nihil horum facit, sed eos consarcit. Quamobrem necesse est, eum, qui occupatur opere minime longo, etiam id quam optime cogi perficere.

5. Hoc ipsum et in victu accidit. Nam cui vnus et idem lectum sternit, mensam instruit, farinam subigit, alias alia obsonia parat; eum necesse est, mea quidem sententia, sic habere singula, vti cesserunt. Verum vbi satis est vni quod agat coquendis carnibus elixis, assandis alii; alii piscibus elixandis, alii assandis; alii faciendis panibus, ac ne his quidem omnis generis, sed effici panis vnam speciem probatam satis est:

ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα ὕτω ποιούμενα, πολὺ διαφερόντως ἐξειργάσθαι ἕκαστον. τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιῶν, πολὺ ὑπερεβάλετο πάντας.

5'. Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγήσομαι. πολὺ γὰρ διενεγκὼν ἀνθρώπων τῷ πλείστας προσόδους λαμβάνειν, πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ πλείστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατῆρξε μὲν ὢν τούτου Κῦρος, διαμένει δὲ ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἡ πολυδωρία. τίνι μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες φανεροὶ, ἢ Περσῶν βασιλεῖ; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον φαίνεται στολαῖς τὰς περὶ αὐτὸν, ἢ βασιλεύς; τίνος δὲ δῶρα γιγνώσκεται, ὥσπερ ἔνια τῶν βασιλέως; ψέλλια, καὶ στρεπτοὶ, καὶ ἵπποι χρυσοχάλινοι; ὃ γὰρ δὴ ἔξεστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν ᾧ ἂν μὴ βασιλεὺς δῷ. τίς δ' ἄλλος λέγεται δώρων μεγέθει ποιεῖν αἱρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν, καὶ ἀντὶ πατέρων, καὶ ἀντὶ παίδων; τίς δ' ἄλλος ἐδυνάσθη ἐχθροὺς ἀπέχοντας

tum vero haec in hunc modum facta, neceſſe eſt, opinione mea, perquam excellenter eſſe a ſingulis elaborata. Et cibis quidem ita ſuos demerendo, longe Cyrus omnes ſuperabat.

6. Vt autem ad homines demerendos aliis etiam rebus omnibus longe praeſtiterit, id equidem modo ſum narraturus. Nam tametſi mortales ceteros eo ipſo excelleret, quod proventus plurimos perciperet: multo tamen in hoc magis excelluit, quod vnus inter omnes homines plurima largiretur. Atque hoc ita coeptum a Cyro fuit, ac permanet etiam nunc apud illos reges multa munifice donandi conſuetudo. Quem enim nouimus opulentiores amicos habere, quam habeat rex Perſarum? quis illo rege ſuos elegantius ornare veſtitu videtur? cuius munera eiusmodi eſſe cognoſcuntur, qualia ſunt pleraque regis illius, armillae, torques, equi fraenis aureis inſignes? Non enim apud Perſas haec habere cuiquam licet, cui rex ea non donarit. Quis alius magnitudine munerum efficere dicitur, vt fratribus ipſe anteferatur, et parentibus, et liberis? Quis alius hoſtes ſuos, multorum

ἀπέχοντας πολλῶν μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι, ὡς Περσῶν βασιλεύς; τίς δ' ἄλλος, καταστρεψάμενος ἀρχήν, ὑπὸ τῶν ἀρχομένων Πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν, ἢ Κῦρος; τοῦτο δὲ τοὔνομα δῆλον ὅτι εὐεργετοῦντός ἐστι μᾶλλον, ἢ ἀφαιρουμένου.

ζ'. Κατεμάθομεν δὲ, ὡς καὶ τοὺς βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βασιλέως ὦτα οὐκ ἄλλως ἐκτήσατο, ἢ τῷ δωρεῖσθαί τε καὶ τιμᾶν. τοὺς γὰρ ἀπαγγείλαντας ὅσα καιρὸς αὐτῷ εἴη πεπύσθαι, μεγάλως εὐεργετῶν, πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώπους καὶ ὠτακουστεῖν καὶ κατοπτεύειν, τί ἂν ἀγγείλαντες ὠφελήσειαν βασιλέα. ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομίσθησαν βασιλέως ὀφθαλμοὶ, καὶ πολλὰ ὦτα. εἰ δέ τις οἴεται ἕνα αἱρετὸν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἴεται. ὀλίγα γὰρ εἷς ἂν ἴδοι, καὶ εἷς ἀκούσειε· καὶ τοῖς ἄλλοις ὥσπερ ἀμελεῖν ἂν παραγγελλόμενον εἴη, εἰ ἑνὶ τοῦτο προσεταγμένον εἴη. πρὸς δὲ, καὶ ὁντινα γιγνώσκοιεν ὀφθαλμὸν

torum menſium itineris intervallo diſtantes, ſic vlciſci et plectere potuit, vt rex Perſarum? Quis alius, euerſo aliorum imperio, ſic diem extremum obiit, vt a ſubiectis ſibi Pater adpellaretur, praeter Cyrum? At nomen illud magis ei tribui, qui beneficia confert, quam qui rapit aliena, conſtat.

7. Etiam hoc accepimus, Cyrum illos, qui et oculi et aures regis adpellantur, non alia ratione ſibi conciliaſſe; quam munera largiendo, et honoribus ac praemiis ornando. Quippe dum eos, qui nuntiabant, quaecunque ipſius intereſſet in tempore cognoſci, magnis beneficiis coleret; efficiebat, vt homines permulti et auribus id captarent, et notarent oculis, quo nuntiato, regi aliquid vtilitatis adferrent. Hinc multos eſſe regis oculos, et aures multas, exiſtimatum fuit. Quod ſi quis arbitratur, vnum potius eſſe regi oculum eximium; is rem non recte aeſtimat. Nam vnus aliquis et cernere pauca, et audire poſſet; et quaedam quaſi negligentia ceteris eſſet indicta, ſiquidem ea de re mandata duntaxat vni darentur. Praeterea quemcunque regis

μὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἰδεῖεν ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τῷ φάσκοντος ἀκούσαί τι, ἢ ἰδεῖν ἄξιον ἐπιμελείας, παντὸς βασιλεὺς ἀκούει. οὕτω δὴ πολλαὶ μὲν βασιλέως ὦτα, πολλοὶ δὲ ὀφθαλμοὶ νομίζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὥσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος, καὶ ποιεῖν ἃ μὴ συμφορα, ὥσπερ αὐτοῦ παρόντος. ὅπως μνησθήναι ἄν τις ἐτόλμησε πρός τινα περὶ Κύρου φλαῦρόν τι, ἀλλ' ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὠσὶ βασιλέως, τοῖς ἀεὶ παροῦσιν, οὕτως ἕκαστος διέκειτο. τὸ δὲ οὕτω διακεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ὅ, τι ἂν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον, ἢ ὅτι μεγάλα ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν εὐεργετεῖν.

η'. Καὶ τῷ μὲν δὴ μεγέθει δώρων ὑπερβαλεῖν, πλουσιώτατον ὄντα, οὐ θαυμαστόν· τῇ δὲ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγενέσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον.

oculum esse animaduerterent, ab eo cauendum scirent. Verum ita se res non habet, sed audit rex quemlibet, qui se vel audiuisse vel vidisse quippiam adfirmat, quod attentione dignum sit. Ita multae regis aures, multi esse oculi existimantur: et vbique proferre metuunt, ea quae regi non expediant, tanquam si audiret ipsemet; et reformidant facere non conducentia regi, tanquam si praesens ipse adesset. Tantum igitur aberat, vt ad quempiam aliquis sinistram Cyri mentionem facere fuerit ausus; vt etiam ita quilibet adfectus esset, quasi omnes, quibuscum quouis tempore versaretur, et oculi regis, et aures essent. Quod vero sic in ipsum adfecti essent homines, eius rei causam equidem ignoro, quam potiorem quis putet, nisi quia pro exiguis ipse meritis beneficia rependere magna vellet.

8. Ac munerum quidem amplitudine superatos ab eo fuisse alios, mirum videri non debet, quum opulentissimus esset: at vero eum, qui esset regia cum dignitate, amicos officiis studiose colendo superasse, id sane magis praedicari

λογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται καταδηλος εἶναι μηδενὶ ἂν ὅτως αἰσχυνθεὶς ἡττώμενος, ὡς φίλων θεραπείᾳ. καὶ λόγος δὲ αὐτῷ ἀπομνημονεύεται, ὡς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθῷ καὶ βασιλέως ἀγαθῷ. τόν τε γὰρ νομέα χρῆναι, ἔφη, εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς, (ἡ δὴ προβάτων εὐδαιμονία) τόν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ ἀνθρώπους ποιοῦντα, χρῆσθαι αὐτοῖς. ἡδὲν ἂν θαυμαστὸν, εἴπερ ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονείκως ἔχειν πάντων ἀνθρώπων θεραπείᾳ περιγίγνεσθαι.

θ'. Καλὸν δὲ ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο λέγεται Κῦρος ἐπιδεῖξαι Κροίσῳ, ὅτε ἐνθυμοῖτο αὐτὸν, ὡς διὰ τὸ πολλὰ διδόναι, πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ θησαυρὸς χρυσοῦ πλείστους ἑνί γε ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ καταθέσθαι. καὶ τὸν Κῦρον λέγεται ἐρέσθαι· καὶ πόσα ἂν ἤδη οἴει μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνέλεγον χρυσίον, ὥσπερ σὺ κελεύεις, ἐξ ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἰμί; καὶ τὸν Κροῖσον εἰπεῖν

praedicari meretur. Enimuero traditum est, Cyrum in nullare adeo manifesta pudoris signa dedisse, posteaquam superatus esset, atque in amicorum obsequiis et cultu. Ac dictum quoddam eius memoratur, quo similia perhibuerit esse boni pastoris et boni regis opera. Nam pastoris esse munus, vt posteaquam iumentis felicitatem conciliasset, ita deinde illis vteretur: (quae quidem pecudum esset felicitas) Itemque regem vrbibus et hominibus quos ipse beasset, vti debere. Nihil mirum igitur, quum hac esset in sententia, singulari eum contentione conatum esse, homines vniuersos obsequiis et demerendo superare.

9. Praeclarum certe documentum dedisse Croeso perhibetur, quum is futurum admoneret, vt multa largiendo pauper fieret; cui tamen liceret, vni quidem homini, plurimos auri domi suae thesauros recondere. Quaesiuisse tum Cyrus dicitur: Et quantam pecuniae summam habiturum me iam fuisse arbitraris, si, quemadmodum tu iubes, aurum collegissem ab eo tempore, quo cum imperio sum? Ibi Croesum indicas-

πεῖν, πολύν τινα ἀριθμόν. καὶ τὸν Κῦρον πρὸς ταῦτα· ἄγε δή, φάναι, ὦ Κροῖσε, σύμπεμψον ἄνδρα σὺν Ὑστάσπᾳ τούτῳ, ὅτῳ σὺ πιστεύεις μάλιστα. σὺ δὲ, ὦ Ὑστάσπα, ἔφη, περιελθὼν πρὸς τοὺς φίλους, λέγε αὐτοῖς ὅτι δέομαι χρυσίου πρός πρᾶξίν τινα· (καὶ γὰρ τῷ ὄντι προσδέομαι) καὶ κέλευε αὐτούς, ὁπόσα ἂν ἕκαστος δύναιτο, πορίσαι μοι χρήματα, γράψαντας δὲ καὶ κατασημηναμένους δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῷ Κροίσου θεράποντι φέρειν.

ι. Ταῦτα δὲ, ὅσα ἔλεγε, καὶ γράψας καὶ σημηνάμενος, ἐδίδου τῷ Ὑστάσπᾳ φέρειν πρὸς τοὺς φίλους· ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας, καὶ Ὑστάσπαν ὡς φίλον αὐτῶν δέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ περιῆλθε, καὶ ἤνεγκεν ὁ Κροίσου θεράπων τὰς ἐπιστολάς, ὁ δὴ Ὑστάσπας εἶπεν· ὦ Κῦρε βασιλεῦ, καὶ ἐμοὶ ἤδη χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι· πάμπολλα γὰρ ἔχων πάρειμι δῶρα, διὰ τὰ σὰ γράμματα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· εἷς μὲν τοίνυν καὶ ἕτος ἤδη θησαυρὸς ἡμῖν, ὦ Κροῖσε· τοὺς δὲ ἄλλους καταθεῶ, καὶ λόγισαι πόσα ἐστὶν ἕτοιμα χρήματα, ἤν

se magnam quandam ſummam. Et ſubieciſſe Cyrum: Age vero, Croeſe, mitte quendam cum hoc Hyſtaſpa, cuicunque fidei plurimum habes. Tu autem Hyſtaſpa, inquit, circumito profectus ad amicos, ac dicito mihi quoddam ad negotium eſſe opus auro; (et reuera mihi eo eſt opus) et iube copiam pecuniae mihi quiſque ſuppeditet, quantam poſſit: eamque deſcriptam, et obſignatam litteris, Croeſi miniſtro ferendam tradat.

10. Quumque haec, quaecunque dixerat, etiam mandaſſet litteris, atque obſignaſſet; dedit eas Hyſtaſpae ad amicos ferendas, adſcribens ad omnes, etiam Hyſtaſpam ipſum, tanquam amicum ſuum, exciperent. Is quum circuiſſet, et Croeſi miniſter litteras adferret, inquit Hyſtaſpas: Etiam mecum, rex Cyre, tibi agendum erit, vt cum diuite: Nam multis tibi cum muneribus adſum, propter litteras tuas. Et Cyrus: Ergo iam hic quoque theſaurus vnus nobis eſt, Croeſe: tu ceteros conſiderato, ac rationes ſubducito, quantae nobis pecuniae paratae ſint, ſi ad vſum aliquem eis

mihi

ἤν τι δέωμαι χρῆσθαι. λέγεται δὴ λογιζόμενος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια εὑρεῖν, ἢ ἔφη Κύρῳ ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς ἤδη, εἰ συνέλεγεν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο φανερὸν ἐγένετο, εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος·

ια'. Ὁρᾷς, φάναι, ὦ Κροῖσε, ὡς εἰσὶ καὶ ἐμοὶ θυσαυροί; ἀλλὰ σὺ μὲν κελεύεις με, παρ' ἐμοὶ αὐτὸς συλλέγοντα, φθονεῖσθαί τε δι' αὐτὸς καὶ μισεῖσθαι, καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐφιστάντα μισθοφόρους, τούτοις πιστεύειν. ἐγὼ δὲ, τοὺς φίλους πλεῖστου ποιῶν, τούτους μοι νομίζω θυσαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν πιστοτέρους εἶναι, ἢ εἰ φρουροὺς μισθοφόρους ἐπεσησάμην. καὶ ἄλλο δέ σοι ἐρῶ· ἐγὼ γὰρ, ὦ Κροῖσε, ὁ μὲν οἱ Θεοὶ δόντες εἰς τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις, ἐποίησαν ὁμοίως πένητας πάντας, τοῦτο μὲν οὐδὲ αὐτὸς δύναμαι περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἄπληστος κἀγὼ, ὥσπερ οἱ ἄλλοι, χρημάτων· τῇ δέ γε μέντοι διαφέρειν μοι δοκῶ τῶν πλείστων, ὅτι οἱ μὲν, ἐπειδὰν τῶν ἀρκούντων περιττὰ κτήσωνται, τὰ μὲν αὐτῶν κατορύττουσι, τὰ δὲ κατασήπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες, καὶ μετροῦντες, καὶ ἰσάντες, καὶ διαψύχοντες, καὶ φυλάττοντες πράγματα

mihi sit opus. Croesus initis rationibus, multo plures reperiisse fertur, quam habiturum in thesauris fuisse Cyrum dixerat, si eas collegisset. Quod vbi patuit, dixisse Cyrus traditur:

11. Videsne Croese, mihi quoque thesauros esse? Tu vero me iubes colligendo inuidiae me atque odio exponere, ac mercenariis custodibus praefectis fidem habere. Sed ego amicos locupletatos arbitror mihi thesauros esse; custodesque tum mei ipsius, tum bonorum nostrorum fideliores, quam si praesidiarios mercede conductos eis praeficerem. Etiam aliud quiddam tibi dicam. Ego id, Croese, quo indito in hominum animos, Dii pariter omnes fecere pauperes, ne ipse quidem vincere possum: sed expleri pecuniis nequeo, perinde atque ceteri. Verum hoc discrimen inter me atque alios plurimos esse puto, quod illi pecuniae copia potiti, superante sufficientem, partim eam defodiant, partim situ et putredine corrumpi sinant, partim numerando, metiendo, ponderando, ventilando, custodiendo sibi negotium facessant.

ματα ἔχωσι. καὶ ὅμως ἔνδον ἔχοντες αὐτὰ, ὅτε ἐθέλωσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν· (διαῤῥαγεῖεν γὰρ·) ὅτ' ἀμφιέννυνται πλείω ἢ δύνανται φέρειν· (ἀποπνιγεῖεν γὰρ ἄν·) ἀλλὰ τὰ περιττὰ χρήματα πράγματα ἔχωσιν. ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ μὲν τοῖς θεοῖς, καὶ ὠφέλομαι ἀεὶ πλειόνων· ἐπειδὰν δὲ κτήσωμαι, ἃ ἂν ἴδω περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τάς τ' ἐνδείας τῶν φίλων *ἐξακέομαι, καὶ πλουτίζων καὶ εὐεργετῶν ἀνθρώπους εὔνοιαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν, καὶ ἐκ τούτων κερδῶμαι ἀσφάλειαν καὶ εὐκλειαν· ἃ ὅτε κατασήπεται, ὅτε ὑπερπλησθέντα λυμαίνεται· ἀλλὰ ἡ εὐκλεια, ὅσῳ ἂν πλείων ᾖ, τοσούτῳ καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γίγνεται, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς φέροντας αὐτὴν κουφοτέρους παρέχεται. ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῇς, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς πλεῖστα ἔχοντας, καὶ φυλάττοντας πλεῖστα, εὐδαιμονεστάτους ἡγοῦμαι· (οἱ γὰρ τὰ τείχη φυλάττοντες, ὅπως ἂν εὐδαιμονέστατοι εἶεν. πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν) ἀλλ' ὃς ἂν κτᾶσθαί τε πλεῖστα δύηται

sant. Neque tamen interea, dum eam domi habent, plus comedunt, quam ferre possint, quod alioqui creparent; neque plures induunt vestes, quam gestare possint, quod alioqui suffocarentur; sed opes illae nimiae nihil eis sunt aliud, quam negotiorum molestiae. Ego et Diis inservio, et plura semper appeto: verum vbi eas comparaui, quas vsum mihi sufficientem excedere video, his ipsis amicorum penuriae medeor, et homines ditando, ac beneficiis adficiendo, beneuolentiam ex eis amoremque mihi paro: de quibus et securitatis, et gloriae fructum capio. Ea vero neque putredine corrumpuntur, neque nimium excrescendo vitiantur: sed gloria quo auctior est, eo fit maior, et pulchrior, et portatu leuior, ac saepenumero etiam illos, qui eam gestant, expeditiores reddit. Atque vt hoc quoque scias, Croese, non equidem eos, qui pecunias plurimas possident, et seruant plurimas, felicissimos duco; quod hoc pacto, qui muros custodiunt, fortunatissimi essent, quum omnia, quae sunt in vrbibus, custodiant: sed qui parare quamplu-

* Al. ἐξαρκέομαι.

δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ, χρῆσθαί τε πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονέστατον νομίζω καὶ τὰ χρήματα. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερὸς ἦν, ὥσπερ καὶ ἔλεγε, πράττων.

ιβ'. Πρὸς δὲ τούτοις, κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἢν μὲν ὑγιαίνοντες διατελῶσι, παρασκευάζονται ὅπως ἔξουσι τὰ ἐπιτήδεια, καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα εἰς τὴν τῶν ὑγιαινόντων δίαιταν· ὅπως δὲ, ἢν ἀσθενήσωσι, τὰ σύμφορα παρέσται, τοῦτο ὀ πάνυ ἐπιμελουμένους ἑώρα· ἔδοξεν ἂν καὶ ταῦτα ἐπονῆσαι αὐτῷ, τοὺς τε ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους συνεκομίσατο πρὸς αὑτὸν, τῷ *τελεῖν ἐθέλειν, καὶ ὁπόσα ἢ ὄργανα ἔφη τις ἂν αὐτῷ χρήσιμα γενέσθαι, ἢ φάρμακα, ἢ σῖτα, ἢ ποτὰ, ἀδὲν τούτων ὃ, τι ἀχὶ παρασκευάσας ἐθησαύριζε παρ' αὑτῷ. καὶ ὁπότε δέ τις ἀσθενήσειε τῶν θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, ἐπεσκόπει, καὶ παρεῖχε πάντα, ὅτου ἔδει. καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ χάριν ἤδει, ὁπότε τις ἰάσαιτό τινα τῶν παρ' ἐκείνου λαμβάνων. ταῦτα

quamplurimas iuste potest, et plurimis honeste vti, hunc ego felicissimum arbitror, etiam opum respectu. Et haec Cyrus vti verbis proferebat, ita etiam in oculis omnium faciebat.

12. Praeterea, quum animadvertisset hominum plerosque, dum bona valetudine continuo fruuntur, operam dare, vt a rebus necessariis instructi sint, et quae victui recte valentium vsui sint, reponere; verum vt, posteaquam in morbum inciderint, vtilia suppetant, id quia non admodum eis esse curae cernebat: visum est ei, hac quoque in parte elaborandum esse. Itaque medicos praestantissimos ad se collegit, quod nulli parcere sumtui vellet: ac quaecunque instrumenta quis vtilia esse ipsi diceret, vel medicamenta, vel cibos, vel potum, eorum nihil erat, cuius non paratam apud se copiam reconderet. Quod si aliquando quispiam ex iis aeger esset, quos curari conveniret: et inspiciebat et suppeditabat omnia, quibus esset opus. Etiam medicis gratiam habebat, quum quis sanasset aliquem, sumtis iis quae haberet ipse recondita.

* Al. τῷ τε λέγειν ἐθ.

ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρωτεύειν, παρ' οἷς ἐβέλετο ἑαυτὸν φιλεῖσθαι.

ιγ'. Ὡς δὲ προηγόρευέ τε ἀγῶνας καὶ ἆθλα προὐτίθει, φιλονεικίας ἐμποιεῖν βουλόμενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔργων, ταῦτα τῷ μὲν Κύρῳ ἔπαινον παρεῖχεν, ὅτι ἐπεμέλετο, ὅπως ἀσκοῖτο ἡ ἀρετή· τοῖς μέντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες ἦτοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔριδας καὶ φιλονεικίας ἐνέβαλλον. πρὸς δὲ τούτοις, ὥσπερ νόμον κατεστήσατο ὁ Κῦρος, ὅσα διαιρέσεως δέοιτο, εἴτε δίκῃ εἴτε ἀγωνίσματι, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς. δῆλον δ' ἂν ὅτι ἐσοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοί τι ἀμφότεροι τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν, τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνει, τοὺς δὲ μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας ἐμίσει· ὁ δ' αὖ νικῶν, τῷ δικαίῳ προσεποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν οὐδενὶ ἠγεῖτο ὀφείλειν. καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι φιλίᾳ παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσιν,

Et his atque aliis multis artibus huiusmodi Cyrus efficiebat, vt apud eos primas obtineret, a quibus diligi se vellet.

13. Quibus autem in rebus et certamina Cyrus indicebat et proponebat praemia, quum contentiones inter suos excitare de studiis praeclaris et honestis vellet; eae res Cyro laudem adferebant, quod curae ipsi esset, vt virtus coleretur: et praestantissimis quibusque certamina haec, inter ipsos suscepta, tum contentiones tum altercationes iniiciebant. Praeterea Cyrus quasi legem constituit, vt quidquid tandem esset diiudicari necesse, siue aliqua in lite, seu certamine, ad iudices vna currerent illi, quibus diiudicatione opus esset. Itaque manifestum est, aduersarios vtrosque coniectando respicere solitos ad iudices optimos, sibique amicissimos. Victus autem victoribus inuidebat, et eos, qui sententiam secundum se non tulissent, odio prosequebatur: Victor contra, iure se vicisse praeferebat, adeoque nemini se gratiam debere putabat. Itidem qui primas inter amicos Cyri tenere volebant, perinde sibi inuidebant, atque alii solent, qui

πόλεσιν, καὶ ἔτοι ἐπιφθόνως πρὸς ἀλλήλους εἶχον· ὥσθ' οἱ πλέονες ἐκποδὼν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον, ἢ συνέπραξαν ἄν τι ἀλλήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται, ὡς ἐμηχανᾶτο τὰς κρατίστας αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν, ἢ ἀλλήλας.

ΚΕΦ. γ'.

Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα, ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε Κῦρος ἐκ τῶν βασιλείων. καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν ἂν πρὸ τῆς ἐξελάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὑτὸν τὰς τὰς ἀρχὰς ἔχοντας Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων, διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολάς· (καὶ τότε Πέρσαι πρῶτον Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν) διαδύς τε ἅμα τάδε, ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ἐλάσαι βούλοιτο εἰς τὰ τεμένη τὰ τοῖς Θεοῖς ἐξηρημένα, καὶ θύσαι μετ' ἐκείνων. πάρεσθε ἂν, ἔφη, ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις, πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίσασθε ὡς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγείλῃ

qui degunt in vrbibus. Itaque complures malebant alius alium e medio sublatum, potius quam vt inuicem adiuuando commodum aliquod sibi procurarent. Et haec quidem indicata sunt, quo pateat, quibus artibus Cyrus effecerit, vt praestantissimi quique magis ipsum amarent, quam se mutuo.

CAP. III.

Iam vero narrabimus, quo pacto Cyrus primum e regia prouectus sit. Nam ipsa maiestas huius prouectionis vna nobis videtur ex iis esse artibus, quae perfecerunt, vt imperium ipsius facile contemni non posset. Primum igitur, antequam prodiret, arcessitis tam Persis, quam aliis, qui essent cum imperio, vestes inter eos Medicas distribuit. Et amictum sane Medicum Persae tunc primum induerunt. Simul inter distribuendum dicebat, velle se prouehi ad fana Diis selecta, et vna cum ipsis rem sacram facere. Quamobrem ad portas adeste, inquit, ornati vestibus istis, prius quam sol oriatur, et sic consistite, quemadmodum Pheraulas Persa vobis

ἐξαγγείλῃ παρ' ἐμοῦ· καὶ ἐπειδὰν, ἔφη, ἐγὼ ἡγῶμαι, ἕπεσθε ἐν τῇ ῥηθείσῃ χώρᾳ. ἢν δ' ἄρα τινὶ δοκῇ ὑμῶν ἄλλῃ κάλλιον εἶναι, ἢ ὡς ἂν νῦν ἐλαύνωμεν, ἐπειδὰν πάλιν ἔλθωμεν, διδασκέτω με. ὅπῃ γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῇ εἶναι, ταύτῃ ἕκαστα δεῖ κατασήσασθαι.

β'. Ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατίστοις διέδωκε τὰς καλλίστας στολὰς, ἐξέφερε δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολάς. παμποίκιλος γὰρ παρεσκευάσατο, ἐδὲν φοινίδωμενος ὅτε πορφυρίδων, ὅτε ὀρφνίνων, ὅτε φοινικίδων, ὅτε καρυκκίνων ἱματίων. νείμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἑκάστῳ τῶν ἡγεμόνων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς αὐτῶν φίλους, ὥσπερ, ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. καί τις τῶν παρόντων ἐπήρετο αὐτόν· σὺ δὲ, ὦ Κῦρε, ἔφη, πότε κοσμήσῃ; ὁ δ' ἀπεκρίνατο· ἀ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι, ὑμᾶς κοσμῶν; ἀμέλει, ἔφη, ἢν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, οἵαν ἂν ἔχων στολὴν τυγχάνω, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι.

γ'. Οὕτω δὴ οἱ μὲν ἀπελθόντες, μεταπεμπόμενοι τοὺς

vobis ex me denuntiabit: quumque ipse praecessero, vos loco vobis indicato sequimini. Quod si cui vestrum alia quaepiam ratio videbitur elegantior, quam ea qua modo prodimus; is illam mihi, quum redierimus, ostendat. Nam vti vobis pulcherrimum optimumque visum fuerit, ita singula constitui debent.

2. Posteaquam inter praestantissimos vestes elegantissimas distribuit, etiam alias vestes Medicas protulit. Plurimas enim parari curauerat, nullis parcens, hue purpurei, seu fusci, seu punicei, seu caryccini vel sanguinei coloris vestes essent. Has autem singulos inter duces dispertitus, iussit, vt eis ornarent amicos suos; sicut et ego, inquit, vos orno. Tum quidam ex iis qui adérant, eum interrogans: Tu vero, ait, Cyre, quando exornaberis? Cui Cyrus respondens: An modo, inquit, non etiam ipse vobis ornari videor, dum vos orno? Nimirum si possim in vos, amicos meos, esse beneficus; quamcunque tandem habeam vestem, in ea videbor elegans.

3. Sic illi digressi, vestibus istis amicos

τὰς φίλας ἐκόσμων ταῖς στολαῖς. ὁ δὲ Κῦρος, νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημοτῶν, καὶ συνετὸν εἶναι, καὶ φιλόκαλον, καὶ εὔτακτον, καὶ τῷ χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελεῖν, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε· τοῦτον δὴ καλέσας, συνεβουλεύετο αὐτῷ, πῶς ἂν τοῖς μὲν εὖνοις κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δυσμενέσι φοβερώτατα. ἐπεὶ δὲ σκοπούντοιν αὐτοῖν τὰ αὐτὰ ἔδοξεν, ἐκέλευε τὸν Φεραύλαν ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἂν ὅτω γένηται αὔριον ἡ ἐξέλασις, ὥσπερ ἔδοξε καλῶς ἔχειν. εἴρηκα δὲ, ἔφη, ἐγὼ πάντας πείθεσθαί σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξελάσει τάξεως. ὅπως δ' ἂν ἥδιον παραγγέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβών, ἔφη, χιτῶνας μὲν τουτουσὶ τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι· κάσας δὲ τοῦσδε τοὺς ἐφιππείους τοῖς τῶν ἱππέων ἡγεμόσι δός, καὶ τῶν ἁρμάτων τοῖς ἡγεμόσιν ἄλλους τοῦσδε χιτῶνας.

δ'. Ὁ μὲν δὴ ἔφερε λαβών· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτὸν,

amicos arceſſitos ornabant. Cyrus vero, quod exiſtimaret, Pheraulam, hominem ceteroqui plebeium, et ingenio valere, et omnis elegantiae atque ordinis eſſe ſtudioſum, minimeque negligentem in iis, quae Cyro grata facere poſſet, et illum ipſum, qui aliquando ſententiam de ſingulis pro dignitate ornandis oratione ſua comprobauerat: hunc arceſſit, et cum eo deliberat, quo pacto effecturus eſſet, vt ipſorum prouectio ſpectatu beneuolis pulcherrima, infeſtis maxime formidabilis eſſet. Quumque diſpicientibus ipſis eadem viſa fuiſſent, Pheraulam diligenter operam dare iubet; vt in craſtinum ita fieret prouectio, quemadmodum ipſis pulchra fore viſum eſſet. Equidem, ait, quod ordinem in prouectione ſeruandum attinet, omnes tibi parere iuſſi. Verum vt eo lubentius imperanti tibi obtemperent, age tunicas has pro ſatellitum haſtatorum ducibus ſumito: atque etiam ſaga iſta equeſtria ducibus equitum dato, et curruum ducibus alias haſce tunicas.

4. Ac Pheraulas quidem has acceptas perferebat. Eum vbi duces

αὐτὸν, ἔλεγον· μέγας δὲ σύ γε, ὦ Φεραύλα, ὁπότε γε καὶ ἡμῖν τάξεις, ἃ ἂν δέοι ποιεῖν. ἀμὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, ἀ μόνον γε ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ συσκευοφορήσω. νῦν γὰρ φέρω τώδε δύω κάσα, τὸν μέν σοι, τὸν δὲ ἄλλῳ· σὺ μέντοι τούτων λάβε ὁπότερον βούλει. ἐκ τούτου δὴ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κάσαν, τῷ μὲν φθόνῳ ἐπελέλησο, εὐθὺς δὲ συνεβουλεύετο αὐτῷ, ὁπότερον λαμβάνοι. ὁ δὲ συμβουλεύσας, ὁπότερος ἂν βελτίων εἴη, καὶ εἰπών· ἦν μὴ κατηγορήσῃς, ὅτι αἱρεσίν σοι δέδωκα, εἰσαῦθις ὅταν διακονῶ, ἑτέρῳ χρήσῃ μοι διακόνῳ. ὁ μὲν δὴ Φεραύλας οὕτω διαδὺς, ἧ ἐτάχθη, εὐθὺς ἐπεμελεῖτο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν, ὅπως ὡς κάλλιστα ἕκαστα ἔξει.

ε'. Ηνίκα δὲ ἡ ὑστεραία ἦκε, καθαρὰ μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέρας, σίχοι δὲ εἰσήκεσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι ἴσανται ἧ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ ἐλαύνειν, ὧν ἐντὸς οὐδενί ἐστιν εἰσιέναι τῶν μὴ τετιμημένων·

duces conſpexiſſent, aiebant: Magnus tu ſane quidam es, Pheraula, quum nobis etiam ſis indicaturus, quae facienda ſint. Non profecto, inquit Pheraulas, non id ſolum, vti quidem videtur; ſed vna ſarcinas etiam portabo. Itaque duo iſta ſaga nunc adfero, alterum tibi, et huic alterum: quorum tu, vtrum volueris, accipito. Tum deinde is, qui ſagum accipiebat, inuidiae obliuiſcebatur; ſtatimque ipſum in conſilium adhibebat, vtrum ſumeret. Pheraulas, vbi de meliore ſago conſilium dediſſet: Si tu indicaueris, ait, quod optionem tibi dederim; deinceps, vbi rurſus aliquid adminiſtrabo, diſſimilem adminiſtrum inuenies. Atque in hunc modum Pheraulas his diſtributis, vt iuſſus erat; ſtatim curabat ea, quae ad proiectionem Cyri pertinerent, vt ſingula quam elegantiſſime inſtructa eſſent.

5. Poſtridie prius erant omnia liquida et integra, quam illuxiſſet; et ſeries ex vtraque viae parte ſtabant: quemadmodum iam quoque ſubſiſtunt, qua rex equitaturus eſt: atque inter has ſeries nemini licet ingredi, qui non

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Κυρπαιδ. p. 405. 406.

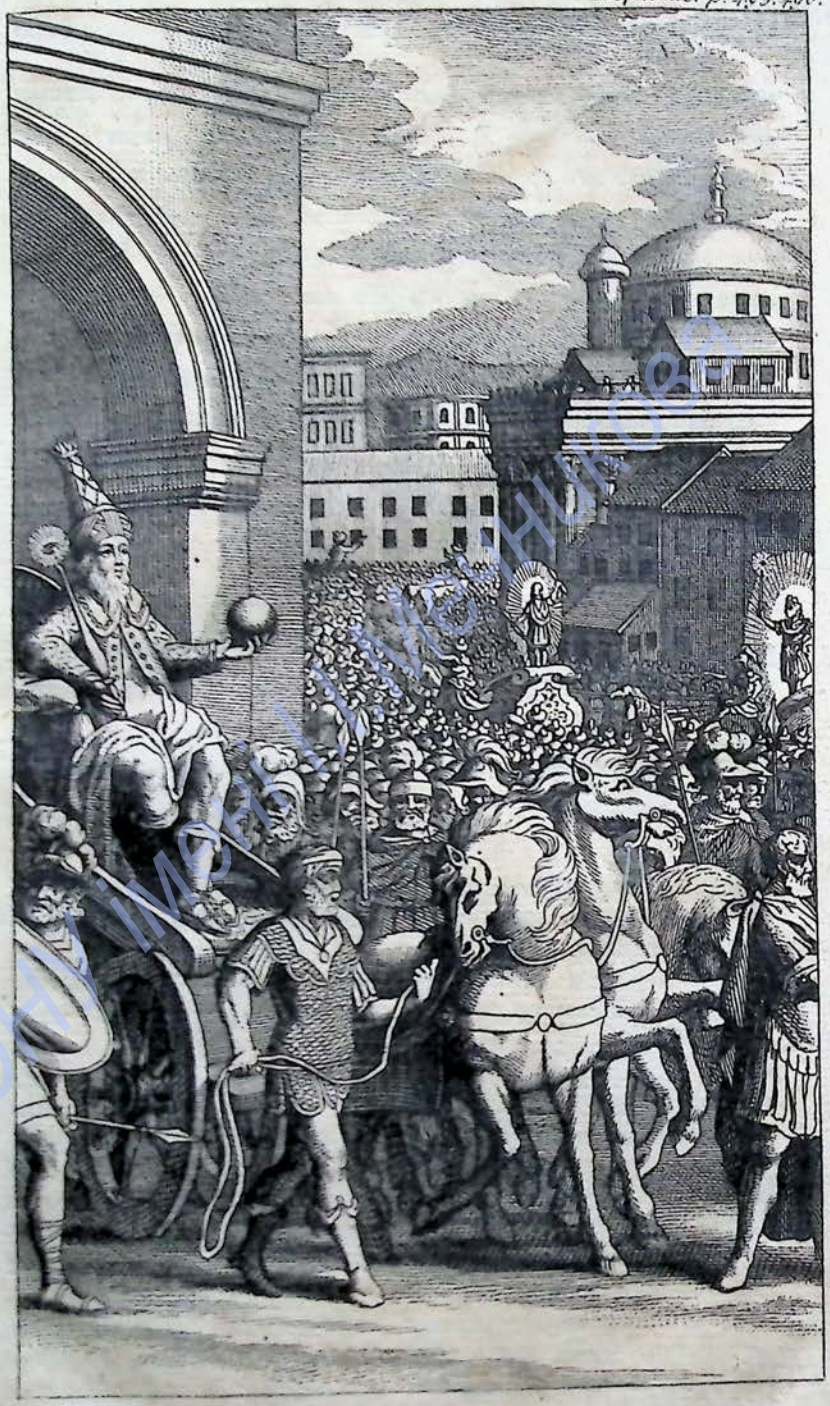

НБ ОДУ ім. І.І. Мечникова

τιμημένων· μασιγοφόροι δὲ καθέσασαν, οἳ ἔπαιον εἴ τις ἐνοχλοίη· ἔσασαν δὲ πρῶτον μὲν τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχιλίους, ἔμπροσθεν δὲ τῶν πυλῶν εἰς τέτ]αρας, δισχίλιοι δὲ ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ πάντες παρῆσαν, καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρκότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν (m) καυδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι διείρσιν, ὅταν ὁρᾷ βασιλεύς. ἔσασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ δὲ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδῦ, καὶ τὰ ἅρμαλα ὡσαύτως τὰ ἡμίσεα ἑκατέρωθεν.

ς'. Επεὶ δὲ ἀνεπετάννυντο αἱ τῦ βασιλείυ πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διὶ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας, καὶ οἷς τῶν ἄλλων Θεῶν οἱ Μάγοι ἐξηγῦντο. πολὺ γὰρ οἴονται Πέρσαι χρῆναι τοῖς περὶ τὰς Θεὰς μᾶλλον τεχνίταις χρῆθαι, ἢ περὶ τἄλλα. μετὰ δὲ τὰς βῦς ἵπποι ἤγοντο, θῦμα τῷ Ηλίῳ· μετὰ δὲ τύτυς ἐξήγετο ἅρμα λευκὸν, χρυσόζυγον, ἐσεμμένον, Διὸς ἱερόν. μετὰ δὲ τόδε, Ηλίυ ἅρμα λευκὸν, καὶ τῦτο ἐσεμμένον, ὥσπερ τὸ πρόσθεν. μετὰ δὲ τῦτο, ἄλλο τρίτον ἅρμα ἐξήγετο, φοινικίσι κατα-

πεπ]αμένοι

non sit honoratorum in numero. Adstabant et flagelliferi quidam, caedentes eos, qui molesti esse vellent. Ac primum quidem satellites ad quater mille stabant ante portas, in quaternos explicati: ex vtraque vero portarum parte, millia duo. Aderant item equites omnes, et ex equis descenderant, exsertis per candyas manibus, quemadmodum hac etiam tempestate eas exserunt, quoties ipsos rex adspicit. Stabant vero ad dextram Persae, socii ceteri ad laeuam viae partem, eodemque modo curruum pars vtrinque dimidia.

6. Posteaquam regiae fores aperirentur, primum Ioui quaterni pulcherrimi tauri ducebantur, et Diis ceteris, quibus Magi ducendos suis e ritibus indicarant. Nam Persae multo magis existimant, diuinis in rebus artificum opera vtendum esse, quam in aliis. Secundum boues, equi ducebantur, ad sacrificium Solis: post eos producebatur currus albus, cum aureo iugo, et coronatus, Ioui sacer. Pone hunc Solis currus albus, itidem vti prior ille, coronatus. Post illum currus alius tertius producebatur, cuius equi

puniceis

(m) Κάνδυς nomen vestis Persicae, quam milites fibula nectebant.

πεπλαμένοι οἱ ἵπποι, καὶ πῦρ ὄπισθεν αὐτῶ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες.

ζ'. Ἐπὶ δὲ τούτοις, ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν προφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος, ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν *μεσόλευκον, (ἄλλῳ δ' ἐξ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν) καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας **βυσσινοβαφεῖς, καὶ κάνδυν ὁλοπόρφυρον. εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῇ τιάρᾳ· καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ αὐτῶ τὸ αὐτὸ τοῦτο σημεῖον εἶχον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρίδων εἶχε. παρῆν δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μὲν, μείων δ' ἐκείνου, εἴτε καὶ τῷ ὄντι, εἴτε καὶ ὀπωσοῦν· μείζων δὲ ἐφάνη πολὺ Κῦρος. ἰδόντες δὲ πάντες προσεκύνησαν, εἴτε καὶ ἄρξαί τινες κεκελευσμένοι, εἴτε καὶ ἐκπλαγέντες τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ δοξαι μέγαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κῦρον. πρόσθεν δὲ Περσῶν οὐδεὶς Κῦρον προσεκύνει.

η'. Ἐπεὶ

puniceis ſtragulis contecti erant; et poſt eum viri quidam ſequebantur, qui magno in foco ignem geſtabant.

7. Poſt quos iam Cyrus ipſe prodibat in conſpectum e portis in curru, cum tiara recta, et tunica purpurea ſemialba, (alii vero ſemialbam geſtare non licet) et ſubligaculis circum crura colore byſſino tinctis, et toto purpureo candye. Habebat et circum tiaram diadema ſiue faſciam, idemque inſigne cognatis ipſius erat, ſicut et hoc tempore illud retinent. Manus extra manicas tenebat. Praeter ipſum curru vehebatur auriga, procerus quidem ille, ſed Cyro tamen minor; ſiue hoc reipſa ſic eſſet, ſeu quocunque modo: multo quidem certe grandior viſus eſt Cyrus. Eum vbi conſpexiſſent, omnes adorando ſummiſſe venerati ſunt: ſiue quia fuiſſet imperatum, vt aliqui venerationis huius initium facerent, ſeu quod adparatus eos ſtupore quodam adfeciſſet, ſeu quod procerus et pulcher Cyrus ipſe viſus eſſet. Ante id quidem tempus Perſarum nemo Cyrum ita veneratus fuerat.

8. Quum

* Μεσόλευκον, i. e. ſubalbicans.
** Pro βυσσινοβαφεῖς alii legunt ὑσγινοβαφεῖς.

η'. Επεὶ δὲ προήει τὸ τοῦ Κύρου ἅρμα, προηγοῦντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δορυφόροι, παρείποντο δὲ οἱ δισχίλιοι ἑκατέρωθεν τοῦ ἅρματος, ἐφείποντο δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκηπτοῦχοι ἐφ' ἵππων, κεκοσμημένοι, σὺν τοῖς παλτοῖς, ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους. οἱ δ' αὖ τῷ Κύρῳ τρεφόμενοι ἵπποι παρήγοντο χρυσοχάλινοι, ῥαβδωτοῖς ἱματίοις καταπεπταμένοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους· ἐπὶ δὲ τούτοις δισχίλιοι ξυστοφόροι· ἐπὶ δὲ τούτοις, ἱππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι, μύριοι, εἰς ἑκατὸν πανταχῆ τεταγμένοι, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Χρυσάντας· ἐπὶ δὲ τούτοις μύριοι ἄλλοι Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Υσπάσπας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι μύριοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Δατάμας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις Μῆδοι ἱππεῖς, ἐπὶ δὲ τούτοις Αρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Υρκάνιοι, μετὰ δὲ τούτους Καδούσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι. μετὰ δὲ τοὺς ἱππέας ἅρματα ἐπὶ τετράρων τεταγμένα· ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Αρταβάτης Πέρσης.

θ'. Πορευομένου δὲ αὐτοῦ, παρείποντο πάμπολλοι ἄνθρωποι

8. Quum autem currus Cyri proueheretur, praeibant illi quater mille ſatellites, bis mille ad currus vtrumque latus comitabantur, ſceptrigeris adparitoribus eum in equis ſubſequentibus, qui et ornati erant, et geſtabant tragulas, numero fere trecenti. Praeterea ducebantur equi fraenis aureis inſignes, qui Cyro nutriebantur, virgatis veſtibus inſtrati, ad ducentos. Secundum hos contati bis mille: poſt eos primi decies mille facti equites, vbique per centenos ordinati, quorum dux erat Chryſantas. Poſt hos alii decies mille Perſici equites, eodem modo inſtructi, quorum dux erat Hyſtaſpas. Poſt eos itidem alii decies mille, quos Datamas ducebat. Rurſum poſt hos alii, duce Gadata. Poſt eos erant equites Medi, ac poſt hos Armenii, poſt illos Hyrcanii, poſt quos Caduſii, ac poſt Caduſios Sacae. Equites a tergo currus in quaternos ordinati ſequebantur, quos Artabates Perſa ducebat.

9. Quumque iam pergeret, homines permulti extra ſigna

ποι ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρῳ ἄλλος ἄλλης πράξεως. πέμψας δὴ πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπτούχων τινὰς, οἳ παρείποντο αὐτῷ τρεῖς ἑκατέρωθεν τοῦ ἅρματος αὐτοῦ, τούτου ἕνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν αὐτοῖς, εἴ τις τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ὑπάρχων τινὰ ὅ, τι τὶς βούλοιτο· ἐκείνους δὲ ἔφη πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν. οἱ μὲν δὴ ἀπιόντες εὐθὺς κατὰ τοὺς ἱππέας ἐπορεύοντο, καὶ ἐβουλεύοντο τίνι ἕκαστος προσίοι. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἐβούλετο μάλιστα θεραπεύεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τούτους, πέμπων τινὰ, πρὸς αὐτὸν ἐκάλει καθ' ἕνα ἕκαστον, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτως· ἤν τις ὑμᾶς διδάσκῃ τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν δοκῇ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν δικαίων δεῖσθαι δοκῇ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμὲ, ἵνα κοινῇ βουλευόμενοι διαπράττωμεν αὐτοῖς.

ι. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλαύνοντες ὑπήκουον, συναύξοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ, καὶ ἐνδεικνύμενοι ὅτι σφόδρα πείθοιντο· *Δαϊφάρνης δέ τις ἦν, σολοικό-

sequebantur, quorum alius aliud quiddam a Cyro petebat. Itaque missis ad eos quibusdam ex sceptriferis, qui terni ab vtroque currus latere, nuntiorum perferendorum causa, comitabantur, dici eis iussit; si quid aliquis ab se posceret, is praefectis inferioribus, quodcumque vellet, indicaret: Eos aiebat rem ad se delaturos. Quamobrem illi discedentes, mox ad equites se conuertebant, et quem quisque potissimum adiret, deliberabant. Cyrus autem, quos ex amicis coli maxime ab hominibus vellet; eos, misso quodam, ad se singillatim arcessebat, et his verbis compellabat: Si quis istorum, qui adsectantur, vobis aliquid indicarit; si quidem nihil dicere videbitur, non adtendite: Qui vero iusta postulare visus fuerit, de hoc ad me referte, vt communi consultatione res eas expediamus.

10. Et ceteri quidem, vocante Cyro, totis viribus adequitantes obtemperabant, suoque studio quoddam incrementum imperio Cyri adiungebant, et se promtissimos ad parendum demonstrabant. Vnus Daipharnes erat, minus

* Al. Δαΐφαντ.

σολοικότερος ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ᾤετο, εἰ μὴ ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. αἰσθόμενος δ' ὁ Κῦρος τοῦτο, πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι αὐτῷ, ὑποπέμψας τινὰ τῶν σκηπτούχων, εἰπεῖν ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν, ὅτι δεῖ ἔτι δέοιτο· καὶ τοιοῦτον δὴ ἐκάλει. ὁ δ' ὕστερος κληθεὶς αὐτῷ, πρότερος αὐτῷ προσήλασε· καὶ ὁ Κῦρος ἵππον αὐτῷ ἔδωκε τῶν παρεπομένων, καὶ ἐκέλευσε τῶν σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ, ὅπου κελεύσειε. τοῖς δὲ ἱδοῦσιν, ἔντιμόν τι τοῦτο ἔδοξεν εἶναι, καὶ πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθεράπευον ἀνθρώπων.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τὰ τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διΐ, καὶ ὁλοκαύτωσαν τοὺς ταύρους· ἔπειτα τῷ Ἡλίῳ, καὶ ὁλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους. ἔπειτα Γῇ σφάξαντες, ὡς ἐξηγήσαντο οἱ Μάγοι, ἐποίησαν· ἔπειτα δὲ, ἥρωσι τοῖς Συρίαν ἔχουσι. μετὰ δὲ ταῦτα, καλοῦ ὄντος τοῦ χωρίου, ἔδειξε τέρμα ὡς ἐπὶ πέντε σταδίων χωρίου, καὶ εἶπε κατὰ φυλὰς ἀνὰ

nus culta vir indole, qui ſe, ſi minus celeriter pareret, viſum iri magis ingenuum ac liberum exiſtimabat. Id quum animaduerteret Cyrus, priusquam accederet, ſecumque colloqueretur, quendam e ſceptrigeris ſummiſit, ac dicere homini iuſſit, nihil amplius eo ſibi opus eſſe; nec deinceps eum arceſſebat. Qui autem poſterior illo vocatus fuerat, equo prior aduectus eſt; eique Cyrus equum donauit ex illorum numero, qui vna ſequebantur, et ex ſceptrigeris quendam hunc deducere iuſſit, quo ille mandaſſet. Hoc vero qui cernerent, eſſe putabant honorificum quiddam, ac multo plures iſtum deinceps colebant.

11. Quum ad delubra peruenisſent, ſacrum Ioui fecere, tauris integris combuſtis: deinde Soli, combuſtis heic equis integris. Hinc Telluri mactatis hoſtiis, id fecere, quod Magi docuerant: poſt, iis heroibus, qui terram Syriam tenerent. Quibus peractis, quia locus amoenus erat, metam deſignauit ad ſtadiorum quinque ſpatium; iuſſitque, vt tributim heic equos

ἀνὰ κράτος ἐνταῦθα ἀφεῖναι τὰς ἵππους. σὺν μὲν δὴ τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε, καὶ ἐνίκα. πολὺ μάλιστα γὰρ ἐμεμελήκει αὐτῷ ἱππικῆς. Μήδων δὲ Ἀρταβάτης ἐνίκα· (Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν ἵππον ἐδεδώκει) Σύρων δὲ, ὁ προσατῶν· Ἀρμενίων δὲ, Τιγράνης· Ὑρκανίων δὲ, ὁ υἱὸς τοῦ ἱππάρχου· Σακῶν δὲ, ἰδιώτης ἀνὴρ, ἀπέλιπεν ἄρα τῷ ἵππῳ τοὺς ἄλλους ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει τοῦ δρόμου.

ιβ'. Ἐνθα δὴ λέγεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκον, εἰ δέξαιτ' ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου· τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, ὅτι βασιλείαν μὲν οὐκ ἂν δεξαίμην, χάριν δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ καταθέσθαι δεξαίμην ἄν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε· καὶ μὴν ἐγὼ δεῖξαί σοι θέλω, ἔνθα κἂν μύων βάλῃς, οὐκ ἂν ἁμάρτοις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. πάντως τοίνυν, ὁ Σάκας ἔφη, ἀνελόμενος δεῖξόν μοι· ὡς βαλῶ γε ταύτῃ τῇ βώλῳ ἀνελόμενος. καὶ ὁ μὲν Κῦρος δείκνυσιν αὐτῷ, ὅπου ἦσαν πλεῖστοι τῶν φίλων. ὁ δὲ καταμύων ἵησι τῇ βώλῳ, καὶ παρελαύνοντος

totis viribus ad cursum emitterent. Ipse cum Persis inuectus vicit, quippe cui multo maxime res equestris curae fuerat. Inter Medos Arrabates victoriam adeptus est. Huic enim Cyrus equum donauerat. Inter Syros is, qui Syris praeerat. Inter Armenios, Tigranes. Inter Hyrcanios, equitum praefecti filius. Inter Sacas autem priuatus quidam miles, equo suo, ceteros equos a tergo reliquit, prope dimidio spatio curriculi.

12. Atque heic Cyrus interrogasse iuuenem dicitur, an hunc equum commutare cum regno vellet: Illum respondisse, Nollem equidem accipere regnum, verum gratiam apud virum bonum inire non recusarem. Et Cyrus: Equidem, ait, ostendere locum tibi volo, quo si vel conniuentibus oculis aliquid coniicias, a viro bono non sis aberraturus. Omnino, inquit Sacas ille, ostendito mihi, vt, posteaquam hanc glebam sustulero, coniiciam. Tum Cyrus ei demonstrat, quo loco amici ipsius plurimi erant. Is vero conniuentibus oculis ictu glebae locum petit, et Pheraulam casu adtingit,

λαύνοντος Φεραύλα τυγχάνει. ἔτυχε γὰρ ὁ Φεραύλας παραγγέλλων τὶ τεταγμένον παρὰ τῷ Κύρῳ. βληθεὶς δὲ ὐδὲ μετεστράφη, ἀλλ' ᾤχετο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη. ἀναβλέψας δὲ ὁ Σάκας, ἐρωτᾷ τίνος ἔτυχεν. ὦ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ὐδενὸς τῶν παρόντων. ἀλλ' ὦ μέντοι, ἔφη ὁ νεανίσκος, τῶν γε ἀπόντων. ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σύγε ἐκείνῳ τῷ παρὰ τὰ ἅρματα ταχὺ ἐλαύνοντος τὸν ἵππον. καὶ πῶς, ἔφη, ὦ μετασρέφεται; καὶ ὁ Κῦρος ἔφη· μαινόμενος γάρ τις ἐστὶν, ὡς ἔοικεν.

ιγ'. Ακύσας δὲ ὁ νεανίσκος ᾤχετο, σκεψόμενος, τίς εἴη, καὶ εὑρίσκει τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεον τὸ γένειον, καὶ αἵματος· ἐῤῥύη γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ῥινὸς βληθέντι. ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, ἤρετο αὐτὸν εἰ βληθείη. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὡς ὁρᾷς. δίδωμι τοίνυν σοι, ἔφη, τοῦτον τὸν ἵππον. ὁ δ' ἐπήρετο, ἀντὶ τοῦ; ἐκ τούτου δὴ διηγεῖτο ὁ Σάκας τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε· καὶ οἶμαί γε ἀχ ἡμαρτηκέναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν· ἀλλὰ πλουσιωτέρῳ μὲν ἂν,

git, qui praeteruehebatur. Nam is forte quiddam a Cyro imperatum renuntiabat. Quumque ictu percussus esset, ne se quidem conuertit, sed id acturus perrexit, quod imperatum erat. Sacas, apertis oculis, quem adtigisset, interrogat. Neminem profecto, ait Cyrus, ex iis qui adsunt. At ne quidem, inquit adolescens ille, quemquam absentium. Immo vero, inquit Cyrus, adtigisti profecto illum, qui praeter istos currus celeriter equum agitat. Qui fit igitur, ait, vt se non conuertat? Nimirum furiosus quispiam est, ait Cyrus, vti quidem adparet.

13. His adolescens auditis, quinam is esset, inspecturus ibat; ac Pheraulam reperit, qui mentum cum barba terra et sanguine plenum haberet: Is enim percusso e naribus fluebat. Quumque accessisset, an ictu percussus fuisset, interrogauit: Vt vides, respondit ille. Hunc ergo tibi, ait, equum dono. Cuius rei gratia? quaerebat Pheraulas. Heic iam Sacas rem narrabat, ac tandem aiebat: Arbitror equidem me a viro bono non aberrasse. Et Pheraulas: Opulentiori, quam ego

ἂν, εἰ ἐσωφρόνεις, ἢ ἐμοὶ, ἐδίδους· νῦν δὲ κἀγὼ δέξομαι· ἐπεύχομαι δὲ, ἔφη, τοῖς θεοῖς, οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι ὑπὸ σοῦ, δοῦναί μοι ποιῆσαι, μὴ μεταμέλειν σοι τῆς *σῆς δωρεᾶς. καὶ νῦν μὲν, ἔφη, ἀπέλα ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἵππον· εὐθὺς δὲ ἐγὼ παρέσομαι πρὸς σέ. οἱ μὲν δὴ ὕτω διηλλάξαντο.

ιδ'. Καθυσίων δὲ ἐνίκα Ραθονίκης. ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἅρματα καθ' ἕκαστον. τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδου βοῦς τε, ὅπως ἂν θύσαντες ἑστιῶντο, καὶ ἐκπώματα. τὸν μὲν οὖν βοῦν ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ νικητήριον, τῶν δὲ ἐκπωμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος φεραύλᾳ ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτῷ τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου ἔλασιν διαταγεῦσαι. ὕτω δὴ ἡ τότε ὑπὸ Κύρου καταστᾶσα ἔλασις, ὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ βασιλέως ἔλασις· πλὴν τὰ ἱερὰ ἄπεσιν, ὅταν μὴ θύῃ. ὡς δὲ ταῦτα τέλος εἶχεν, ἀφικνοῦνται πάλιν ἐς τὴν πόλιν, καὶ ἐσκήνωσαν, οἷς μὲν ἐδόθησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας· οἷς δὲ μὴ, ἐν τάξει.

ιε'. Καλέ-

sum, ait, si quidem saperes, eum dedisses: sed tamen eum accipio, et Deos precor, quorum voluntate factum est, vt tu me ferires; facultatem mihi dent perficiendi, vt huius tui te muneris haud poeniteat. Et nunc quidem, ait, hoc equo meo conscenso discede: ego vero statim apud te adero. Atque ita inter se illi permutatione vtebantur.

14. Ex Cadusiis autem Rathonices vicit. Etiam currus singulos Cyrus ad cursum emisit. Omnibus autem victoribus et boues donabat, vt eis mactatis epularentur, et pocula. Ipse victor bouem, victoriae praemium, accepit: poculorum partem suam Pheraulae donauit, quia visus esset ipsi prouectionem e regia praeclare ordinasse. Atque vt ista tunc a Cyro fuit instituta prouectio, ita etiam hoc tempore prouectio regis adhuc in vsu est; extra quam quod absunt victimae, quoties rem sacram non facit. Posteaquam his esset impositus finis, ad vrbem redibant, et quibus aedes erant datae, suas in aedes diuertebant; quibus datae non erant, in ordines.

15. Pheraulas

* Al. ἡμῶν.

ιε'. Καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκαν τὸν δόντα τὸν ἵππον, ἐξένιζε· καὶ τἄλλα τε παρεῖχεν ἔκπλεω, καὶ ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῷ, ἃ ἔλαβε παρὰ Κύρου, ἐμπιμπλὰς πρὔπινε καὶ ἐδωρεῖτο. καὶ ὁ Σάκας ὁρῶν πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στρωμνὴν, πολλὴν δὲ καὶ καλὴν κατασκευὴν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλούς· εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἦ καὶ οἶκοι τῶν πλουσίων ἦθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε· ποίων πλουσίων; τῶν μὲν γὰρ σαφῶς ἀποχειροβιώτων. ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατὴρ τὴν μὲν τῶν παίδων παιδείαν, γλίσχρως αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφων, ἐπαίδευεν· ἐπεὶ δὲ μειράκιον ἐγιγνόμην, ἀδυνάμενος τρέφειν ἀργὸν, εἰς ἀγρὸν ἀπαγαγὼν, ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι. ἔνθα δὴ ἐγὼ ἀντέτρεφον ἐκεῖνον ἕως ἔζη, αὐτὸς σκάπτων καὶ σπείρων μάλα μικρὸν γήδιον, ἀμέντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων δικαιότατον· ὅ, τι γὰρ ἂν λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπεδίδου αὐτό τε καὶ τόκον ἀδέν τι πολύν. ἤδη δή ποτε ὑπὸ γενναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν, ὧν ἔλαβεν. οἶκοι μὲν οὖν ἔτως ἔγωγε ἔζων. νῦν

15. Pheraulas autem arceſſitum Sacam, qui equum ei donaverat, hoſpitio excepit; et cum alia praebuit adfatim, tum vbi coenati eſſent, quae a Cyro acceperat, impleta propinabat ei, donabatque pocula. Sacas vero iſte quum copioſam et elegantem veſtem ſtragulam videret, copioſumque et elegantem adparatum, et multos famulos: Dic mihi, Pheraula, inquit, an etiam domi vnus ex opulentis eras? Quibus opulentis? ait Pheraulas. Immo prorſus ex iis, qui manibus ſuis victum quaerunt. Etenim pater meus ſuis me laboribus tenuiter alens, in diſciplina puerili educauit. Poſtea quam vero adoleſcentulus factus ſum, quia me in otio non poterat alere, rus abduxit, et opus illic facere iuſſit: vbi ego ſane viciſſim eum, dum viueret, alui tum ipſe paſtinando, tum conſerendo agellum perexiguum, non improbum tamen, ſed omnium iuſtiſſimum. Nam quidquid ſeminis acceperat, idipſum recte ac iuſte reddebat, ac foenus non valde copioſum. Atque etiam aliquando, ſingulari quadam naturae bonitate, duplum reddidit eius quod acceperat. Hoc pacto igitur equidem domi viuebam.

νῦν δὲ ταῦτα πάντα, ἃ ὁρᾷς, Κῦρός μοι ἔδωκε.

ις'. Καὶ ὁ Σάκας εἶπεν· ὦ μακάριε σὺ τά τε ἄλλα, καὶ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἐκ πένητος πλούσιος γεγένησαι. πολὺ γὰρ οἶμαί σε καὶ διὰ τοῦτο ἥδιον πλουτεῖν, ὅτι πεινήσας χρημάτων πεπλούτηκας. καὶ ὁ Φερεύλας εἶπεν· ἦ γὰρ ἄτως, ὦ Σάκα, ὑπολαμβάνεις, ὡς ἐγὼ νῦν τοσούτῳ ἥδιον ζῶ, ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐωθίω μὲν, καὶ πίνω, καὶ καθεύδω νὴ ὅτιοῦν νῦν ἥδιον, ἢ τότε ὅτε πένης ἦν; ὅτι δὲ ταῦτα πολλά ἐστι, τοσοῦτον κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω δὲ ἄλλοις διανέμειν, πλειόνων δὲ ἐπιμελούμενον πράγματα ἔχειν. νῦν γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σῖτον αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια· οἱ δὲ ἰατρῶν δέονται· ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένα, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπλῆχέναι τοῖς κτήνεσιν· ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φερεύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔχειν.

ιζ'. Καὶ

Iam vero haec vniuersa, quae vides, Cyrus mihi dedit.

16. Et Sacas ille: Felicem vero te, cum alias ob res, inquit, tum ob id ipsum, quod ex paupere diues factus sis. Nam arbitror tibi propterea multo iucundiores esse diuitias, quod, quum pecunias vehementer expeteres, diuitias adeptus sis. Et Pheraulas: Itane vero, inquit, existimas, mi Saca, eo me nunc iucundius viuere, quo plura possideam? Nescis, ait, me et edere, et bibere, et dormire ne tantillo quidem nunc suauius, quam eo tempore quo pauper eram? Hoc lucri ex istorum copia facio, quod plura mihi custodienda sunt, plura distribuenda inter alios, plurium habenda cura, cum negotiorum molestiis. Nam multi a me iam famuli cibum petunt, multi potum, multi vestem: egent medicis alii: quidam vel oues a lupis laniatas adfert, vel boues in praecipitium actos, vel morbum pecudes inuasisse narrat. Quo fit, vt existimem, ait Pheraulas, plus me iam doloris ex eo percipere, quod multa possideam; quam prius, quod haberem pauca.

17. Profecto,

ιζ'. Καὶ ὁ Σάκας· ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία, ἔφη, ὅταν σῶα ᾖ; πολλὰ ὁρῶν, πολλαπλάσια ἐμοῦ εὐφραίνῃ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν· ἄτοι, ὦ Σάκα, ἄτως ἡδύ ἐστι τὸ ἔχειν χρήματα, ὡς ἀνιαρὸν τὸ ἀποβάλλειν. γνώσῃ δ' ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω. τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς ἀναγκάζεται ὑφ' ἡδονῆς ἀγρυπνεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι οὐδένα ἂν ἴδοις δυνάμενον καθεύδειν ὑπὸ λύπης. μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας, οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστάζοντα οὐδένα ἂν ἴδοις ὑφ' ἡδονῆς. ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις. εἰ γάρ τοι τὸ ἔχειν οὕτως, ὥσπερ τὸ λαμβάνειν ἡδὺ ἦν, πολὺ ἂν διέφερον εὐδαιμονίᾳ οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δέ τοι ἐστὶν, ἔφη, ὦ Σάκα, τὸν πολλὰ ἔχοντα, πολλὰ καὶ δαπανᾶν, καὶ εἰς Θεοὺς, καὶ εἰς φίλους, καὶ εἰς ξένους. ὅστις ἂν ἰσχυρῶς χρήμασιν ἥδεται, εὖ ἴσθι τοῦτον, καὶ δαπανῶντα, ἰσχυρῶς ἀνιᾶσθαι.

ιη'. Μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων εἰμὶ, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζω, τὸ πολλὰ ἔχοντα,

17. Profecto, inquit ille Sacas, quum ſalua ſunt, plura cernens, longe maiori voluptate quam ego, adficeris. Et Pheraulas: Nequaquam, ait, adeo iucundum eſt, opes poſſidere: quam moleſtum, amittere. Verum autem dicere me intelliges. Nam illorum, qui opulenti ſunt, nemo prae voluptate vigilare cogitur: at eorum qui aliquid amittunt, neminem videas, qui prae moerore dormire poſſit. Ne quidem profecto eorum etiam quemquam, ait Sacas, qui aliquid accipiunt, prae voluptate dormitantem videas. Vera, inquit, narras. Nam ſi tam iucundum eſſet aliquid habere, quam accipere; longe diuites pauperibus beatiores eſſent. Enimuero neceſſe eſt, eum, mi Saca, qui multa poſſidet, etiam multa tum in Deos, tum in amicos, tum in hoſpites impendere. Quisquis ergo pecuniis vehementer delectatur, eum certo ſcias etiam vehementer angi, quum ſumtum facit.

18. At ego non ſum profecto, inquit Sacas, ex eorum numero, ſed etiam felicitatem quandam hanc eſſe arbitror, vt qui multa

ἔχοντα, πολλὰ καὶ δαπανᾶν. τί ἂν, ἔφη, πρὸς τῶν Θεῶν, ὁ Φεραύλας, οὐχὶ σύ γε αὐτίκα μάλα εὐδαίμων ἐγένου, καὶ ἐμὲ εὐδαίμονα ἐποίησας; λαβὼν γὰρ, ἔφη, ταῦτα πάντα κέκτησο, καὶ χρῶ ὅπως βούλει αὐτοῖς· ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε, καὶ ἔτι εὐτελέστερον ἢ ξένον. ἀρκέσει γάρ μοι, ὅ, τι ἂν καὶ σὺ ἔχῃς, τούτων μετέχειν. παίζεις, ἔφη ὁ Σάκας. καὶ ὁ Φεραύλας ὀμόσας εἶπεν, ἢ μὴν σπουδῇ λέγειν. καὶ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα, προσδιαπράξομαι παρὰ Κύρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου θεραπεύειν, μήτε στρατεύεσθαι. ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν οἶκοι μενεῖς, ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ ἐάν τι ἀγαθὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου θεραπείαν, ἢ καὶ ἀπὸ στρατείας τινὸς, οἴσω πρὸς σὲ, ἵνα ἔτι πλειόνων ἄρχῃς. μόνον, ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύτης τῆς ἐπιμελείας. ἦν γὰρ ἐγὼ σχολὴν ἄγω ἀπὸ τούτων, ἐμοί τέ σε οἶμαι πολλὰ, καὶ Κύρῳ, χρήσιμον ἔσεσθαι.

ιθ'. Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ταῦτα συνέθεντο, καὶ ταῦτα ἐποίουν. καὶ ὁ μὲν ἡγεῖτο εὐδαίμων γεγενῆσθαι, ὅτι πολλῶν

possidet, multa expendat. Non tu igitur, per Deos immortales, ait Pheraulas, iam statim felix admodum factus es, et me beasti? Accepta enim haec vniuersa possideto, et vtitor iis ex animi sententia: me non aliter atque hospitem pascito, vel etiam vilius, quam hospitem. Quippe mihi sufficiet, illorum esse participem, quaecunque tu habeas. Ludis vero, inquit Sacas. Et Pheraulas iuratus ait, se ista serio dicere. Quin et alia tibi, mi Saca, praeter haec a Cyro impetrabo, vt neque per obsequium frequentare te portas ipsius necesse sit, neque militare: sed domi tu manebis opulentus: ego haec et tua, et mea causa faciam. Quod si etiam aliquid boni, vel Cyro studiose operam nauando praeterea consequar, vel ex militia quadam; id ad te perferam, quo plura in potestate habeas. Tantum, ait, hac tu me cura liberato. Nam si ab his rebus esse mihi otioso liceat, arbitror te et mihi, et Cyro, magno vsui futurum.

19. His dictis, et paciscebantur haec inter se, et pactis stabant. Ac alter quidem eorum se iam felicem existimabat, quod multarum

λῶν ἦρχε χρημάτων· ὁ δ' αὖ ἐνόμιζε μακαριώτατος εἶναι, ὅτι ἐπίτροπον ἕξει σχολὴν παρέξοντα πράττειν ὅ, τι ἂν αὐτῷ ἡδὺ εἴη. ἦν δὲ τῇ Φερεύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε, καὶ θεραπεύειν ἡδὲν ἡδὺ αὐτῷ ὅτως ἐδόκει εἶναι, ἀδ' ὠφέλιμον, ὡς ἀνθρώπως. καὶ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζώων ἡγεῖτο ἄνθρωπον εἶναι καὶ εὐχαριστότατον· ὅτι ἑώρα τὰς τε ἐπαινεμένας ὑπό τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως, τοῖς τε χαριζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι· καὶ ὃς γνοῖεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντευνοοῦντας· καὶ ὃς εἰδεῖεν φιλοῦντας αὐτούς, τούτους μισεῖν ἀδυναμένους· καὶ γονέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζώων ἐθέλοντας, καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας. τὰ δ' ἄλλα πάντα ζῶα καὶ ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίγνωσκεν εἶναι.

κ'. Οὕτω δὴ ὅ, τε Φερεύλας ὑπερήδετο, ὅτι ἐξέσοιτο

multarum opum dominus esset: alter etiam felicissimum, quod esset procuratorem habiturus, qui otium ei suppeditaret ad agendum, quidquid animo collibuisset. Erat autem ea Pheraulis indoles, vt sodalitiis delectaretur; nec arbitrabatur ex vllius rei cultu tantum voluptatis commodiue percipi, quantum ex hominis cultu et obseruantia. Nam existimabat, hominem inter omnes animantes optimum esse, ac gratissimum; quia videret, eos qui ab aliquo laudarentur, vicissim hos studiose laudare, operamque dare, vt gratificantibus vicissim gratificentur: et quos beneuolo esse erga se animo cognoscerent, eos vicissim beneuolentia complecti: quos amare se perspicerent, eos odisse nequaquam posse: parentes denique multo magis obsequiis et cultu vicissim demereri velle, quam animalia cetera; siue illi superstites essent, seu mortem obiissent. Ceteras vero animantes vniuersas et magis ingratas, et minus beneficii memores esse, quam homines, sentiebat.

20. Sic igitur et Pheraulas mirifice gaudebat, quod facultatem habiturus

φοιτο αὐτῷ, ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπιμελείας, ἀμφὶ τὰς ἄλλας φίλας ἔχειν· ὅ, τε Σάκας, ὅτι ἔμελλε πολλὰ ἔχων πολλοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι προσφερέ τι αἰεί· ὁ δὲ, τὸν Σάκαν, ὅτι παραλαμβάνειν πάντα ἤθελε, καὶ αἰεὶ πλειόνων ἐπιμελούμενος, ὀδὲν μᾶλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. καὶ ὅτοι μὲν δὴ ὕτω διῆγον.

ΚΕΦ. δ'.

Θῦσας δὲ καὶ ὁ Κῦρος, καὶ νικητήρια ἑστιῶν, ἐκάλεσε τῶν φίλων οἳ μάλις' αὐτὸν αὔξειν τε βυλόμενοι φανεροὶ ἦσαν, καὶ τιμῶντες εὐνοϊκώτατα. συνεκάλεσε δὲ αὐτοῖς καὶ Ἀρταβάζον τὸν Μῆδον, καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον, καὶ τὸν Ὑρκάνιον ἵππαρχον, καὶ Γωβρύαν. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἦρχεν αὐτῷ, καὶ ὅπη ἐκεῖνος διεκόσμησεν, ἡ πᾶσα ἔνδον δίαιτα καθεστήκει· καὶ ὁπότε μὲν συνδειπνοῖέν τινες, ὀδ' ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ' ἐπεμελεῖτο·

habiturus esset, vt aliarum rerum suarum cura liberatus, amicis ceteris operam daret: itidemque Sacas, quod multa possidens, multis fruiturus esset. Ac Sacas quidem hic Peraulam diligebat, qui semper aliquid adferret: Peraulas Sacam, quod accipere omnia vellet: ac tametsi plura semper ei curanda venirent, non tamen propterea plus sibi negotii exhiberet. Et hi quidem hoc pacto degebant.

CAP. IV.

At Cyrus etiam facta re sacra, epulo victoriae instituto, illos amicos inuitauit, quos aperte constaret et auctum eum maxime cupere, et animis ei summopere beneuolis honorem habere. Cum his inuitauit et Medum illum Artabazum, et Tigranem Armenium, et equitum praefectum Hyrcanium, et Gobryam. Gadatas autem sceptrigeris eius praeerat: totaque victus ratio domestica sic erat instituta, quemadmodum Gadatas ordinauerat. Et quoties coenabant apud Cyrum aliqui, ne sedebat quidem Gadatas, sed muneris sui curam gerebat:

μελεῖτο· ὁπότε δὲ μὴ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνεδείπνει. ἥδετο γὰρ αὐτῷ ξυνών. ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κῦρον καὶ ὑπ' ἄλλων.

β'. Ὡς δ' ἦλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἀχ ὅπου ἔτυχεν, ἕκαστον ἐκάθιζεν· ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὡς εὐεπιβουλευτοτέρας ταύτης οὔσης, ἢ τῆς δεξιᾶς· τὸν δὲ δεύτερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστεράν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν· καὶ ἢν πλέονες ὦσιν, ὡσαύτως. σαφηνίζεσθαι δὲ, ὡς ἕκαστον ἐτίμα, τοῦτο ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι· ὅτι ὅπου μὲν οἴονται οἱ ἄνθρωποι τὸν κρατιστεύοντα μήτε κηρυχθήσεσθαι, μήτε ἆθλα λήψεσθαι, δῆλοί εἰσιν ἐνταῦθα ἀ φιλονεικῶς πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κράτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότατα φανεροί εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες.

γ'. Καὶ ὁ Κῦρος δὲ ὅτως ἐσαφήνιζε μὲν τοὺς κρατιστεύοντας παρ' ἑαυτῷ, εὐθὺς ἀρξάμενος ἐξ ἕδρας καὶ παρασάσεως.

gerebat: sin adesset nemo, et ipse cum Cyro coenabat. Delectabatur enim Cyrus consuetudine Gadatae, qui propter haec a Cyro multis et magnis honoribus adficiebatur, ac propter Cyrum etiam ab aliis.

2. Ad coenam inuitati quum venissent, non fortuito vnumquemque collocabat; sed quem honore maximo dignabatur, ad laeuam, quod haec insidiis obnoxia magis sit, quam dextra; secundum ab hoc ad dextram, tertium rursus ad laeuam, quartum ad dextram: ac si plures etiam essent, eadem eos ratione collocabat. Arbitrabatur autem vtile esse, quo honore singulos ornaret, planum fieri. Nam vbi existimant homines, eum qui praestet aliis, neque praeconia, neque praemia accepturum; liquido patet, inter eos aemulationem nullam existere. Vbi vero praestantissimi cuiusque conditio cernitur esse optima, ibi summa cum alacritate vniuersi certamina se suscipere declarant.

3. Et Cyrus quidem hoc modo, quinam apud se maxima essent auctoritate, statim planum faciebat, exorsus a sessionis et adsistendi loco.

Neque

σεως. ὁ μέντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἕδραν κατεσήσατο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποιήσατο, καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν τιμιωτέραν ἕδραν, καὶ, εἴ τις ῥαδιεργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμοτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν ἕδρᾳ ᾐσχύνετο μὴ πλείσα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτῷ φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρῳ γενόμενα, ἄτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

δ'. Επεὶ δὲ ἐδείπνων, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἔκασα εἶναι, οὐδὲν θαυμαστὸν παρ' ἀνδρὶ πολλῶν ἄρχοντι· τὸ δὲ τὸν Κῦρον οὕτω μεγάλα πράτ]οντα, εἴ τι ἡδὺ δόξειε λαβεῖν, μηδὲν τούτων μόνον καταδαπανᾶν, ἀλλὰ ἔργον ἔχειν δεόμενον τούτῳ κοινωνεῖν τὰς παρούσας. πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἀπόντων φίλων ἔστιν οἷς ἐώρα πέμποντα ταῦτα αὐτὸν, οἷς ἥδεις τύχοι· ὥστε ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν, καὶ τὰ πάντα πολλὰ ὄντα διαπεπόμφει ὁ Κῦρος ἀπὸ τῆς τραπέζης, εἶπεν ἄρα ὁ Γωβρύας· ἀλλ' ἐγὼ, ὦ

Neque tamen esse cuique perpetuum locum volebat eum, quo sedere iussus fuisset; sed lege cauit, vt praeclaris facinoribus progressio fieret ad locum honorationem: ac si quis ignaue nequiterque se gereret, ad minus honorificum retrocederet. Putabat autem sibi pudendum Cyrus, eum hominem, qui locum in consessu principem obtineret, non etiam conspici plurimis ab se bonis ornatum. Atque haec vt Cyri tempore fuerunt, ita nunc quoque seruari animaduertimus.

4. Inter coenandum, minime visum est Gobryae mirum, magna copia res singulas esse apud hominem multis imperantem; sed id potius, quod Cyrus in tanta rerum magnitudine, si quid suaue visus esset consecutus, id non solus absumeret: sed etiam laborem susciperet rogando, vt amici praesentes eo communiter vescerentur. Quinetiam saepenumero videbat, eum nonnullis amicis absentibus ea mittere, quibus forte delectatus esset. Quo fiebat, vt, posteaquam ipsi coenati essent, et omnia, permulta quidem illa, Cyrus ex mensa huc illuc misisset, Gobryas diceret: Existimabam antehac

ὦ Κῦρε, πρόσθεν μὲν ἡγούμην τοῦτο σε πλεῖστον διαφέρειν ἀνθρώπων, τῷ στρατηγικώτατον εἶναι· νῦν δὲ θεοὺς ὄμνυμι, ἢ μήν ἐμοὶ δοκεῖν πλέον σε διαφέρειν φιλανθρωπίᾳ, ἢ στρατηγίᾳ. νὴ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· καὶ μὲν δὴ καὶ ἐπιδεικνῦναι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας, ἢ στρατηγίας. πῶς δή; ἔφη ὁ Γωβρύας. ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν, κακῶς ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπιδείκνυσθαι, τὰ δὲ, εὖ.

ε'. Ἐκ τούτου δὴ, ἐπεὶ ὑπέπινον, ἤρετο ὁ Ὑστάσπας τὸν Κῦρον, ἆρ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀχθεσθείης μοι, εἴ σε ἐροίμην, ὃ βούλομαί σου πυθέσθαι; ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τοὐναντίον τούτου, ἀχθοίμην ἄν σοι, εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα, ἃ ἂν βούλοιο ἐρέσθαι. λέγε δή μοι, ἔφη, ἤδη ποτὲ καλέσαντός σου οὐκ ἦλθον; εὐφήμει, ἔφη ὁ Κῦρος. ἀλλ' ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα; οὐδὲ τοῦτο. προσαχθὲν δέ τι ἤδη σοι οὐκ ἔπραξα; οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη. ὃ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὅ, τι πώ-

ποτε

antehâc equidem, Cyre, plurimum eo praestare te ceteris hominibus, quod imperatoriae disciplinae peritissimus esses. At nunc Deos iureiurando sancte testor, videri mihi longe te clementia, quam imperatoria laude praestare. Sic est profecto, ait Cyrus, et quidem clementiae, quam artis imperatoriae opera demonstrare, multo est gratius. Quinam istuc? ait Gobryas. Quod, inquit, haec demonstrando, male mortalibus facere necesse est: illa cum beneficio coniuncta sunt.

5. Deinde quum largius biberent, Cyrum Hystaspas interrogat: Num mihi succensurus sis, Cyre, si te interrogem, quod rescire cupio? Immo vero per Deos immortales, ait, e contrario succenserem tibi, si te reticere animaduerterem, de quibus interrogare velles. Dic mihi quaeso, inquit, an vnquam arcessitus abs te, non accessi? Bona verba, subiecit Cyrus. Num vero lente tibi parui? Ne id quidem. Num aliquid mihi abs te imperatum, non effectum dedi? Nihil habeo, quod querar, ait. Quidquid autem facerem, eorum omnium an aliquid

ποτε δ' προθύμως, ἢ δχ ἡδομένως πράτ]οντά με κατέγνως; τῦτο δὴ πάντων ἥκιστα, ἔφη ὁ Κῦρος. τίνος μὴν ἕνεκα, ἔφη, πρὸς τῶν Θεῶν, ὦ Κῦρε, Χρυσάντας σε ἔτρεψεν, ὥστε εἰς τὴν τιμιωτέραν ἐμοῦ ἕδραν ἱδρυθῆναι; ἢ λέγω; ἔφη ὁ Κῦρος. πάντως, ἔφη ὁ Υστάσπας. καὶ σὺ αὖ δκ ἀχθεσθήσῃ μοι ἀκύων τἀληθῆ; ἡδήσομαι μὲν δν, ἔφη, ἢν εἰδῶ ὅτι δκ ἀδικῶμαι.

5'. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, δτοσὶ πρῶτον μὲν δ κλῆσιν ἀνέμενεν, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι, παρῆν τῶν ἡμετέρων ἕνεκα· ἔπειτα δὲ δ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅ, τι αὐτὸς γνοίη ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν, τῦτο ἔπρατ]εν. ὁπότε δ' εἰπεῖν τι δέοι εἰς τὰς συμμάχυς, ἃ μὲν ἐμὲ ὤετο πρέπειν λέγειν, ἐμοὶ συνεβάλευεν· ἃ δὲ ἐμὲ αἰδοῖτο βαλόμενον μὲν εἰδέναι τὰς συμμάχυς, αὐτὸν δέ με αἰσχυνόμενον περὶ ἐμαυτῦ λέγειν, ταῦτα ὕτως λέγων, ὡς ἐαυτῦ γνώμην ἀπεφαίνετο· ὥστ' ἔν

quid eſt, quod vnquam non ſatis alacriter, neque cum voluptate facere me animaduerteris? Id vero minime omnium, ait Cyrus. Quid igitur eſt, per Deos immortales, Cyre, quo Chryſantas te mouit, vt ſede honoratiori, quam ego, collocaretur? Dicamne? inquit Cyrus. Omnino, ſubiecit Hyſtaſpas. Tu vero mihi rurſum non ſuccenſebis, vbi, quod verum eſt, audies? Immo voluptatem capiam, inquit, ſi me nulla iniuria adfici ſciam.

6. Hic ergo Chryſantas primum, ait, non expectabat, donec arceſſeretur; ſed rerum noſtrarum cauſa prius etiam, quam arceſſeretur, aderat. Praeterea non id ſolum faciebat, quod imperaretur: ſed quidquid animaduerteret ipſe, quod effectum nobis conduceret, agebat. Quoties autem ad ſocios aliquid dicendum erat, quaecunque debere dici a me decori ratione putabat, de iis conſilium mihi ſuum dabat: quae vero perſentiſceret me quidem ſcire ſocios cupere, ſed pudore praepediri, quominus ipſe exponerem; ea ſic proferebat, quaſi ſuam ipſius ſententiam pronuntiaret. Quid igitur

ἔν γε τούτοις τί κωλύει αὐτὸν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρείττονα εἶναι; καὶ ἑαυτῷ μὲν ἀεί φησι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ ἀεὶ φανερός ἐστι σκοπῶν, τί ἂν προσγενόμενον ὀνήσειεν· ἐπί τε τοῖς ἐμοῖς καλοῖς μᾶλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ ἥδεται. πρὸς ταῦτα ὁ Ὑσάσπας εἶπε· νὴ τὴν Ἥραν, ὦ Κῦρε, ἥδομαί γε ταῦτά σε ἐρωτήσας. τί μάλιστα; ἔφη ὁ Κῦρος. ὅτι κἀγὼ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν. ἓν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην δῆλος χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τῷ χεῖρε, ἢ γελᾶν, ἢ τί ποιεῖν; καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν· ὀρχεῖσθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δὴ γέλως ἐγένετο.

ζ'. Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου, ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν ἐπήρετο, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκοίης ἥδιον τῶνδέ τῳ τὴν θυγατέρα δοῦναι, ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένου; ἧκεν, ἔφη ὁ Γωβρύας, κἀγὼ τἀληθῆ λέγω; νὴ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος· ὡς ψεύδους γε ἀδεμία ἐρώτησις δεῖται. εὖ τοίνυν,

igitur vetat, quominus in his mihi meipso potior fuerit? Praeterea sibi semper ea, quae adsunt, sufficere ait; mihi vero prospicere semper apparet, ecquid accedere possit amplius, quod vtilitatem adferat. Denique de meis commodis plus ipse voluptatis ac laetitiae capit, quam egomet capiam. Ad ea Hystaspas: Laetor, ita me Iuno amet, inquit, me de his te interrogasse. Cur id potissimum? ait Cyrus. Nam et ipse, inquit, haec enitar facere. Vnum modo ignoro, quo pacto efficere possim, vt manifestum sit, me tuis commodis gaudere: Num manibus mihi plaudendum, an ridendum, vel quid agendum est? Et Artabazus: Saltandum tibi est, ait, more Persico. Quae verba risus consequutus est.

7. Quum autem compotatio produceretur, Gobryam Cyrus interrogabat: Dic mihi, Gobrya, modone tibi videare lubentius horum alicui filiam daturus, quam id temporis, quo primum nobiscum congressus es? Num et mihi, subiecit Gobryas, verum licet dicere? Licet profecto, ait Cyrus; Quippe nulla interrogatio mendaciũm desiderat. Itaque certo

τοίνυν, ἔφη, ἴσθι ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἥδιον. ἦ καὶ ἔχοις ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰπεῖν διότι; ἔγωγε. λέγε δή. ὅτι τότε μὲν ἐώρων τὰς πόνους καὶ τὰς κινδύνους εὐθύμως αὐτὰς φέροντας, νῦν δὲ ὁρῶ αὐτὰς τὰ ἀγαθὰ σωφρόνως φέροντας. δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τὰ ἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ.

ή. Καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἤκουσας, ὦ Ὑστάσπα, Γωβρύου τὸ ῥῆμα; ναὶ μὰ Δί', ἔφη· καὶ ἐὰν πολλὰ τοιαῦτά γε λέγῃ, πολὺ μᾶλλόν με τῆς θυγατρὸς μνηστῆρα λήψεται, ἢ ἐὰν ἐκπώματα πολλά μοι ἐπιδεικνύῃ. ἦ μήν, ἔφη ὁ Γωβρύας, πολλά γέ μοι ἐστὶ τοιαῦτα συγγεγραμμένα, ὧν ἐγώ σοι ὐ φθονήσω, ἢν τὴν θυγατέρα μου γυναῖκα λαμβάνῃς. τὰ δὲ ἐκπώματα, ἔφη, ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαί μοι φαίνῃ, οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάνταν τούτῳ *δώσω, ἐπεὶ καὶ τὴν ἕδραν σου ὑφήρπασε. καὶ μὲν δή, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστάσπα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἢν ἐμοὶ λέγητε, ὅταν τις ὑμῶν γαμεῖν

scias, inquit, multo me iam lubentius id facturum. Possisne mihi dicere, ait Cyrus, quamobrem? Possim vero. Dic igitur. Quia cernebam eos id temporis tum labores, tum pericula, praesentibus et aequis animis tolerare: nunc etiam res secundas moderate ferre video. Arbitror autem, Cyre, difficilius esse reperire hominem, qui res secundas, quam qui aduersas recte ferat. Nam illae in plerisque insolentiam, hae modestiam in omnibus excitant.

8. Et Cyrus: Audiuistine, inquit, hoc Gobryae verbum, Hystaspa? Audiui profecto, ait, ac si quidem eiusmodi plura dixerit, multo me magis filiae procum habiturus est, quam si multa mihi pocula ostentet. Profecto, inquit Gobryas, multa mihi sunt huiusmodi litteris consignata, quae tibi ego non inuidebo, si filiam meam vxorem duxeris. Pocula vero, ait, quia mihi non videris admittere, haud scio an Chrysantae huic dare debeam, quando is tibi sedem tuam surripuit. Enimuero, ait Cyrus, mi Hystaspa, et ceteri qui adestis, si mihi rem indicaueritis, quando quis vestrum vxorem

* Al. δώσω.

γαμεῖν ἐπιχειρήσῃ, γνώσεσθε ὁποῖός τις κἀγὼ συνεργὸς ὑμῖν ἔσομαι.

θ'. Καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν· ἢν δέ τις ἐκδῶναι βέληται θυγατέρα, πρὸς τίνα δεῖ λέγειν; πρὸς ἐμὲ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο. πάνυ γὰρ, ἔφη, δεινός εἰμι ταύτην τὴν τέχνην. ποίαν; ἔφη ὁ Χρυσάντας. τὸ γνῶναι ὁποῖος ἂν γάμος ἑκάστῳ συναρμόσειε. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, λέγε δὴ πρὸς τῶν Θεῶν, ποίαν τινά μοι γυναῖκα οἴει συναρμόσειν κάλλισα; πρῶτον μὲν, ἔφη, μικράν· μικρὸς γὰρ καὶ αὐτὸς εἶ. ἢν δὲ μεγάλην γαμήσειας, ἢν ποτε βέλῃ αὐτὴν ὀρθὴν φιλῆσαι, προσάλλεσθαί σε δεήσει ὡς τὰ κυνάρια. τοῦτο μὲν δὴ, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς. καὶ γὰρ ἀδ' ὁπωσιῶν ἁλτικός εἰμι. ἔπειτα δ', ἔφη, σιμὴ ἄν σοι ἰσχυρῶς συμφέροι. πρὸς τί δὴ αὖ τοῦτο; ὅτι, ἔφη, σὺ γρυπὸς εἶ. πρὸς ἂν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι ὅτι ἡ γρυπότης ἄρισα προσαρμόσει. λέγεις σὺ, ἔφη, ὡς καὶ τῷ εὖ δεδειπνηκότι, ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, ἄδειπνος ἂν συναρμόζοι; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος. τῶν μὲν γὰρ μεστῶν κυρτὴ ἡ γαστὴρ γίγνεται, τῶν δὲ ἀδείπνων, σιμή.

ί. Καὶ

rem ducere conabitur; qualem et ipse vobis operam nauaturus sim, cognoscetis.

9. Et Gobryas: Cui vero indicandum erit, inquit, si quis filiam nuptum dare velit? Etiam illud mihi significate, ait Cyrus. Nam hanc artem mirifice calleo. Quam? ait Chrysantas. Cognoscendi, inquit, quod coniugium cuique congruat. Et Chrysantas: Dic mihi, per Deos immortales, ait, cuiusmodi vxorem mihi pulcherrime congruituram arbitreris. Primum, inquit, paruam: nam et tu parvus es. Quod si grandem ducas, adsilire te necesse fuerit, catellorum more, si forte rectam osculari velis. Id vero, inquit, recte abs te prouidetur. Nam ne tantillum quidem ad saltandum idoneus sum. Deinde, ait. admodum tibi sima conduceret. Cur illud? Quia tu, inquit, nasum aduncum habes. Optime igitur simae nasi formae congruerit adunca. Tune ais, inquit, bene coenato, quemadmodum iam ego sum, incoenatam ieiunamque congruere? Ita profecto, ait Cyrus: nam eorum, qui pleni sunt, venter aduncus est; incoenatorum, simus.

ι. Καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη· ψυχρῷ δ' ἂν, πρὸς τῶν θεῶν, βασιλεῖ ἔχοις ἂν εἰπεῖν ποία τις συνοίσει; ἐνταῦθα μὲν δὴ ὅ, τε Κῦρος ἐξεγέλασε, καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοίως. γελώντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπας· πολύ γε, ἔφη, μάλιστα τότε σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βασιλείᾳ. τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. ὅτι δύνασαι καὶ ψυχροὺς ὧν γέλωτα παρέχειν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν· ἔπειτα οὐκ ἂν περὶκιό γε παμπόλλου, ὥστε σοι ταῦτα εἰρῆσθαι, καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ' ἣν εὐδοκιμεῖν βούλει, ὅτι ἀργεῖος εἶ; καὶ ταῦτα μὲν δὴ ὧδε διεσκώπτετο.

ια'. Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγράνη μὲν ἐξήνεγκε γυναικεῖον κόσμον, καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνεστρατεύετο τῷ ἀνδρί. Ἀρταβάζῳ δὲ χρυσοῦν ἔκπωμα, τῷ δὲ Ὑρκανίῳ ἵππον, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἐδωρήσατο. σοὶ δὲ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, δώσω ἄνδρα τῇ θυγατρί. ἐμοὶ, ἔφη ὁ Ὑστάσπας, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λάβω. ἦ καὶ ἔστι σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ἱκανὰ ἀξία τῶν τῆς παιδός; νὴ Δί', ἔφη, πολλαπλασίων μὲν δὴ χρημάτων.

10. Et Chrysantas: Obsecro te, inquit, possisne dicere, cuiusmodi vxor regi frigido sit commoda? Heic risum et Cyrus edidit, et alii. Quibus simul ridentibus, Hystaspas dixit: Equidem te, Cyre, multo maxime ceu felicem ob hoc in isto regno tuo admiror. Quid illud est? ait Cyrus. Quod quum frigidus sis, risum movere possis. Et Cyrus: Tu vero non magno redimeres, inquit, vt haec abs te dicta essent; atque vt illi renuntiaretur, apud quam esse cupis in existimatione, quod sis vrbanus? Et his quidem iocis inter eos ludebatur.

11. Secundum illa Cyrus mundum muliebrem Tigrani protulit, quem vt vxori daret, iussit; quod ea virili animo militiae mariti comes fuisset. Artabazo poculum aureum, Hyrcanio equum, cum aliis multis ac pulchris rebus donauit. Tuae vero, mi Gobrya, inquit, filiae virum dabo. Me igitur dabis, ait Hystaspas, vt etiam illa Gobryae scripta consequar. Et Cyrus: Num tibi sunt, inquit, facultates, quae sint puellae fortunis dignae? Sunt profecto, ait, et multo quidem maioribus etiam opibus.

των. καὶ πῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔστι σοι αὕτη ἡ οὐσία; ἐνταῦθα, ἔφη, ὅπερ καὶ σὺ κάθησαι, φίλος ὢν ἐμοί. ἀρκεῖμοι, ἔφη ὁ Γωβρύας· καὶ εὐθὺς ἐκτείνας τὴν δεξιὰν, δίδυ, ἔφη, ὦ Κῦρε· δέχομαι γάρ.

ιϐ'. Καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν τὴν τοῦ Υσάσπου δεξιὰν, ἔδωκε τῷ Γωβρύᾳ· ὁ δὲ ἐδέξατο. ἐκ δὲ τούτου πολλὰ καὶ καλὰ ἔδωκε δῶρα τῷ Υσάσπᾳ, ὅπως τῇ παιδὶ πέμψειε. Χρυσάνταν δὲ ἐφίλησε προσαγαγόμενος. καὶ ὁ Αρτάβαζος εἶπε, μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐχ ὁμοίως γε χρυσοῦν ἐμοί τε τὸ ἔκπωμα δέδωκας, καὶ Χρυσάντᾳ τὸ δῶρον. ἀλλὰ καὶ σοὶ, ἔφη, δώσω. ἐπήρετο ἐκεῖνος, πότε; εἰς τριακοστὸν, ἔφη, ἔτος. ὡς ἀναμενοῦντος, ἔφη, καὶ οὐκ ἀποθανουμένου, ὅτῳ παρασκευάζῃ. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτως ἔληξεν ἡ σκηνή. ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν ἐξανέστη καὶ ὁ Κῦρος, καὶ ξυμπροὔπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας.

ιγ'. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοὺς ἐθελοντὰς συμμάχους γενομένους ἀπέπεμπεν οἴκαδε ἑκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβούλοντο παρ'

opibus. Et vbinam, inquit Cyrus, has facultates habes? Heic, ait, vbi tu conſediſti, qui mihi amicus es. Id vero ſufficit mihi, ſubiecit Gobryas: ſtatimque porrecta dextra, Da mihi, Cyre, ait. Nam equidem accipio.

12. Et prehenſam Cyrus Hyſtaſpae dextram Gobryae dedit, et is accepit. Multa deinde munera, et elegantia quidem, Hyſtaſpae dedit, quae puellae mitteret. Chryſantam vero, admotum ſibi, oſculatus eſt. Et Artabazus: profecto, Cyre, inquit, non ex eodem auro mihi poculum, et Chryſantae munus hoc dediſti. At enim, ait Cyrus, etiam tibi daturus ſum. Quando? quaerebat ille. Ad annum, inquit, trigeſimum. Tu vero ſic te parato, ait Hyſtaſpas, vt me tempus illud exſpectaturum, nec mortem prius obiturum, ſcias. Hoc modo tum illi contubernio finis eſt impoſitus. Quum autem ipſi ſurgerent, etiam Cyrus ſurrexit, et eos ad fores vſque proſequutus eſt.

13. Poſtridie ſocios, qui ſponte ſe coniunxerant, ſingulos domum remiſit, exceptis iis, qui apud ipſum habere domicilia

παρ' αὐτῷ· τούτοις δὲ χώραν καὶ οἰκους ἔδωκε· καὶ νῦν ἔτι ἔχουσιν οἱ τῶν καταμεινάντων τότων τότε ἀπόγονοι· πλεῖστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ Υρκανίων. τοῖς δ' ἀπιοῦσι δωρησάμενος πολλὰ, καὶ ἀμέμπτους ποιησάμενος καὶ ἄρχοντας, καὶ στρατιώτας, ἀπεπέμψατο. ἐκ τούτου δὴ διέδωκε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν στρατιώταις τὰ χρήματα, ὅσα ἐκ Σάρδεων ἔλαβε· καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ὑπηρέταις ἐξαίρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ, τὰ δ' ἄλλα διένειμε· καὶ τὸ μέρος ἑκάστῳ δοὺς τῶν μυριάρχων, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς διανέμειν, ὥσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν. ἐδίδοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα, ἄρχων ἄρχοντας τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ δοκιμάζων· τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἑξάδαρχοι, τοὺς ὑφ' ἑαυτοῖς ἰδιώτας δοκιμάσαντες, πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ ἐδίδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφεσαν τὸ δίκαιον μέρος.

ιδ'. Ἐπειδὴ δὲ εἰλήφεσαν τὰ τότε δοθέντα, οἱ μέν τινες ἔλεγον περὶ τοῦ Κύρου τοιάδε· ἦ που αὐτός γε

vellent. His et agros, et aedes dedit; quas etiam nunc posteri eorum, qui tunc remansere, possident. Sunt autem plurimi ex Medis et Hyrcaniis. Discedentibus multa largitus, quum perfecisset, vt nihil tum praefecti tum milites quererentur; sic eos dimisit. Hinc militibus etiam suis pecunias, quascunque Sardibus acceperat, distribuit: ac decem quidem millium praefectis, et adparitoribus suis eximia quaedam, pro dignitate cuiusque largiebatur, cetera hinc inde diuidebat. Data enim parte certa cuique decem millium praefecto, hanc curam dedit iis, vt perinde ac ipse distribuisset in eos, ita et aliis ipsi distribuerent. Ac pecuniae quidem ceterae sic ab eis distributae sunt, vt praefectus quisque in praefectos inferiores, sibi parentes, explorando inquireret: tandemque sex militibus praefecti, gregariis sub se militibus exploratis, pecunias vltimas pro cuiusque merito distribuerunt. Atque hoc modo iustam vniuersi portionem consecuti sunt.

14. Acceptis autem pecuniis hisce, tunc distributis, aliqui de Cyro aiebant: Nimirum multa

γε πολλὰ ἔχει, ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἑκάστῳ τοσαῦτα δέδωκεν. οἱ δέ τινες αὐτῶν ἔλεγον, ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοιοῦτος ὅλως χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοὺς μᾶλλον ἢ κλῴμενος ἥδεται. αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κῦρος τούτους τοὺς λόγους, καὶ τὰς δόξας τὰς περὶ αὑτοῦ, συνέλεξε τοὺς φίλους τε, καὶ τοὺς ἐπιπαιρίους ἅπαντας, καὶ ἔλεξεν ὧδε·

ιε'. Ανδρες φίλοι, ἑώρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους, οἳ βάλονται δοκεῖν πλείω κεκτῆσθαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτεροι ἂν οἰόμενοι ὕτω φαίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη, ὅτοι τοὔμπαλιν, ἃ βάλονται, ἐφέλκεσθαι· τὸν γὰρ πολλὰ δοκοῦντα ἔχειν, μὴ κατ' ἀξίαν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι ὠφελοῦντα τοὺς φίλους, ἀνελευθερίαν ἔμοιγε δοκεῖ περιάπτειν. εἰσὶ δ' αὖ, ἔφη, οἳ λεληθέναι βάλονται ὅσα ἂν ἔχωσι· πονηροὶ ἂν καὶ ὅτοι τοῖς φίλοις ἔμοιγε δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα, πολλάκις δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι τοῖς ἑταίροις, ἀλλ' ἀπατῶνται. ἁπλοῦστατον

ta possidet ipse, quum tam multa cuique nostrum dederit. Alii dicebant: Quae sunt illa multa quae possidet? non is vllo modo Cyri mos est, vt rem facere velit: sed maiorem voluptatem dando quam possidendo percipit. Hos sermones, hominumque de se sententias, quum Cyrus animaduertisset; conuocatis amicis, et omnibus illis, quos interesset arcessiri, in hanc sententiam loquutus est:

15. Vidi equidem nonnullos, amici, qui existimari vellent, plura possidere, quam haberent reipsa: quod hoc modo futurum arbitrarentur, vt magis liberales viderentur. Verum illi vergere mihi videntur in partem instituto suo contrariam. Nam eum, qui multa possidere credatur, non pro ratione facultatum amicis palam commodare; id vero mihi notam illiberalitatis irrogare videtur. Rursus alii quantum possideant, ceteros ignorare volunt: qui et ipsi, meo iudicio, male de amicis merentur: nam quia facultates eorum ignorantur, saepe amici egentes aliquid petendo sodales hosce non appellant, sed decipiuntur. Id mihi simplicissimi

σάτω δέ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι, τὸ τὴν δύναμιν φανερὰν ποιήσαντα, ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι περὶ καλοκἀγαθίας. κἀγὼ ἂν, ἔφη, βουλομαι ὑμῖν, ὅσα μὲν οἷόν τ' ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι· ὅσα δὲ μὴ οἷόν τε ἰδεῖν, διηγήσασθαι.

15'. Ταῦτα εἰπὼν, τὰ μὲν ἐδείκνυε πολλά τε καὶ καλὰ κτήματα, τὰ δὲ κείμενα ὡς μὴ ῥᾴδια εἶναι ἰδεῖν, διηγεῖτο· τέλος δὲ εἶπεν ὧδε· ταῦτα, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς ἡδὲν μᾶλλον ἐμὰ ἡγεῖσθαι ἢ καὶ ὑμέτερα. ἐγὼ γὰρ, ἔφη, ταῦτα ἀθροίζω, ἵνθ' ὅπως αὐτὸς καταδαπανήσω, ἵνθ' ὅπως αὐτὸς κατατρίψω. (ἃ γὰρ ἂν δυναίμην) ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε ἀεὶ ὑμῶν καλόν τι ποιοῦντι διδόναι, καὶ ὅπως ἤν τις ὑμῶν τινὸς ἐνδεῖσθαι νομίσῃ, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβῃ, ἃ ἂν ἐνδεὴς τυγχάνῃ ὤν. καὶ ταῦτα μὲν ἅτως ἐλέχθη.

ΚΕΦ. ε'.

Ἡνίκα δὲ ἤδη αὐτῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν Βαβυλῶνι, ὡς καὶ ἀποδημεῖν, συνεσκευάζετο τὴν εἰς Πέρσας

videtur hominis esse, vt ostensis facultatibus suis, pro earum ratione benignitatis laudem sibi parere contendat. Quamobrem et ipse monstrare vobis volo, quascunque facultates meas videre licet; et quas videre non licet, eas oratione vobis exponam.

16. Quae loquutus, alias quidem opes, et multas, et insignes, eis commonstrabat; alias vero sic collocatas, vt conspici non possent, commemorabat. Tandem dixit: Haec omnia vos non tam mea, quam vestra ducere conuenit. Nam equidem ea colligo, non vt ipse absumam, nec vt deterendo imminuam, quod a me quidem fieri non posset: sed partim vt habeam, quod alicui vestrum, quovis tempore praeclarum aliquod facinus edenti, largiar; partim vt, si quis vestrum egere se aliqua re arbitretur, ad me veniat, et quidquid forte desiderat, accipiat. Haec in hunc modum dicta fuere.

CAP. V.

Quum autem res ita Babylone constitutas existimaret, vt etiam inde abesse posset, ad iter Persicum se parabat, idemque

σας πορείαν, καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγγειλεν. ἐπεὶ δὲ ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ὧν ὤρετο δεήσεσθαι, ὕτω δὴ ἀνεζεύγνυε. διηγησόμεθα δὲ καὶ ταῦτα, ὡς πολὺς σόλος ὢν, εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο, καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, κατεχωρίζετο δὲ ταχὺ, ὅπῃ δέοιτο. ὅπῃ γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεὺς, σκηνὰς μὲν δὴ ἔχοντες πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλέα στρατεύονται, καὶ θέρους καὶ χειμῶνος.

β'. Εὐθὺς δὲ τῦτο ἐνόμιζε Κῦρος, πρὸς ἕω βλέπουσαν ἱσαθαι τὴν σκηνήν· ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν πόσον δεῖ ἀπολιπόντας σκηνῶν τὰς δορυφόρυς τῆς βασιλικῆς σκηνῆς· ἔπειτα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιὰν, ὀψοποιοῖς δὲ τὴν ἀριστερὰν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιὰν, ὑποζυγίοις δὲ τοῖς ἄλλοις τὴν ἀριστεράν. καὶ τἆλλα δὲ διετέτακτο, ὥστε εἰδέναι ἕκαστον τὴν ἑαυτῦ χώραν, καὶ μέτρῳ καὶ τόπῳ.

γ'. Ὅταν δὲ ἀνασκευάζωνται, συντίθησι μὲν ἕκαστος σκεύη,

idemque ceteris imperabat. Posteaquam satis eorum habere se putaret, quibus opus sibi fore existimabat, Babylone movit. Nos autem et haec commemoraturi sumus, quantum scilicet agmen in deponendis impedimentis, quam bono se ordine gereret, ac rursum vasa colligeret, celeriterque suo se loco sisteret, quo necesse erat. Nam vbicunque castra Rex habet, ibi omnes illi, qui circum regem versantur, sub tentoriis, tam aestate quam hyeme, militant.

2. Et statim quidem ipse Cyrus hoc instituit, vt tentorium ita figeretur, quo solem orientem spectaret. Deinde primum, quanto ex interuallo a tabernaculo regio abesse satellitum tentoria deberent, ordinauit. Post hos locum dextrum iis, quibus esset mandata panis conficiendi cura, adsignauit; quibus obsoniorum, sinistrum: equis item dextrum, sinistrum iumentis ceteris. Erant sic etiam distincta cetera, vt quisque stationem suam, tum mensura tum loco, nosset.

3. Quum vero vasa colligunt, quisque vasa illa compo-

σκευή, οἵσπερ τέταχται χρῆσθαι, ἀνατίθενται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια· ὥσθ' ἅμα μὲν πάντες ἔρχονται οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν, ἅμα δὲ πάντες ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος. ὥτω δὴ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηνῇ καὶ πάσαις ἀνηρῆσθαι. ὡσαύτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς. καὶ περὶ τοῦ πεποιῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια πάντα ἐν καιρῷ, ὡσαύτως διατέτακται ἑκάστοις τὰ ποιητέα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἑνί τε μέρει καὶ πᾶσι πεποιῆσθαι. ὥσπερ δὲ οἱ περὶ τὰ ἐπιτήδεια θεράποντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν ἑκάστοι, ὥτω καὶ οἱ ὁπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὁπλίσει ἑκάστῃ ἐπιτηδείαν, καὶ ᾔδεσαν ταύτην, ὁποῖα ἦν, καὶ εἰς ἀναμφισβήτητον πάντες κατεχωρίζοντο.

δ'. Καλὸν μὲν γὰρ ἡγεῖτο ὁ Κῦρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτήδευμα τὴν εὐθημοσύνην· ὥσε ἄν τίς τι δέηται, δῆλόν ἐστιν ὅπου δεῖ ἐλθόντα λαβεῖν. πολὺ δὲ ἔτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιωτικῶν φυλῶν εὐθημοσύνην

nit, quorum ipsi adsignatus est vsus; ac rursum alii iumentis ea imponunt. Quo fit, vt simul omnes impedimentorum vectores ad ea veniant, quibus vehendis ipsi sunt destinati; et simul quisque suis iumentis sua imponat. Ita tempus idem, vni tabernaculo, et omnibus tollendis, sufficit. Eadem est impedimenta deponendi ratio. Praeterea singulis est imperatum, quid facere debeant, vt omnia necessaria parentur opportune. Idcirco tempus idem et vni parti, et omnibus, ad ea paranda sufficit. Atque vti suus erat locus ministris haec necessaria curantibus, sic et armati milites in metatione castrorum locum illum habebant, qui armaturae cuiuis aptus esset, et quis esset is, norant; adeoque vniuersi eum sic occupabant, vt minime de eo ambigerent.

4. Nimirum arbitrabatur Cyrus, etiam in familia praeclarum esse studium collocationis aptae: quandoquidem hoc modo, si aliqua re quis forte indiget, planum est, quo ire debeat, vt eam sumat: sed multo pulchrius existimabat esse, militares tribus apta collocatione

θημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων, καὶ μείζω τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς. ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγινομένων πλείστα ἄξια ταῦτα τὰ κτήματα ὡρα γινόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς. διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης μάλιστα.

ε'. Καὶ αὐτὸς μὲν δὴ πρῶτος ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο τῇ στρατοπέδῳ, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης ὔσης· ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους, ὥσπερ εἰώθει, περὶ ἑαυτὸν εἶχε, τούτων δὲ ἐν κύκλῳ ἐχομένους ἱππέας τ' εἶχε καὶ ἁρματηλάτας. καὶ γὰρ τούτους ἐχυρᾶς ἐνόμιζε χώρας δεῖσθαι, ὅτι σὺν οἷς μάχονται ὅπλοις ὀδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται, ἀλλὰ πολλῇ χρόνῳ δέονται εἰς τὴν ἐξόπλισιν, εἰ μέλλοιεν χρησίμως ἐξοίσειν. ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτῇ τε καὶ τῶν ἱππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα ἡ πρόσθεν ἦν καὶ ὄπισθεν αὐτῇ τε καὶ τῶν ἱππέων.

ς'. Ὁπλίτας δὲ, καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέρρα ἔχοντας, κύκλῳ

locatione distribui, quum in vsu rerum bellicarum quanto magis subitae sunt opportunitates occasionum, tanto plus ab iis delinquatur, qui tardius in iis se gerunt. Per illos vero, qui mature adsunt, ea fieri videbat, quae bellicis in rebus quantiuis pretii sint. Haec causa fuit, cur aptae huius collocationis perstudiosus esset.

5. Ac primus quidem ipse castrorum in medio se collocabat, quod is locus esset quam munitissimus. Deinde circum se fidissimos quosque, sicut et alias consueuerat, habebat; atque horum in ambitu proximi tum equites tum curruum ductores erant. Etenim arbitrabatur his loco tuto esse opus, quod ita in castris agant, vt armis illis, quibus in hostem pugnant, expedite vti non possint; sed longo tempore ad armandum se indigeant, si quidem vtiliter efferre in aciem ea velint. Parte vero tum ipsius tum equitum dextra et laeua, cetratorum locus erat; sagittariorum tam ante quam post ipsum, et post equites.

6. Grauis armaturae milites, et qui crates parmasue maiores gestabant, in ambitu suorum omnium

κλῳ πάντων εἶχεν, ὥσπερ τεῖχος, ὅπως καὶ εἰ δέοι τὶ ἐνσκευάζεσθαι τὰς ἱππέας, οἱ μονιμώτατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοιεν αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν καθόπλισιν. ἐκάθευδον δὲ αὐτῷ ἐν τάξει ὥσπερ οἱ ὁπλῖται, ὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασαὶ καὶ οἱ τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ τῶν νυκτῶν, εἰ δέοι τι, ὥσπερ καὶ οἱ ὁπλῖται παρεσκευασμένοι εἰσὶ παίειν τὸν εἰς χεῖρας ἰόντα, ὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισαὶ, εἴ τινες προσίοιεν, ἐξ ἑτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ τῶν ὁπλιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς.

ζ. Οἱ δὲ ὑπηρέται, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ σώφρονες ἴσασι μὲν καὶ τῶν πλείσων τὰς οἰκήσεις, μάλισα δὲ τῶν ἐπικαιρίων· ὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τάς τε χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἠπίσαντο οἱ Κύρου ὑπηρέται, καὶ τὰ σημεῖα ἐγίγνωσκον ἃ ἑκάστοις ἦν· ὥστε ὅτου δέοιτο Κῦρος, οὐκ ἐζήτουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἕκαστον ἔθεον. καὶ διὰ τὸ εἰλικρινῆ ἕκαστα εἶναι τὰ φῦλα, πολὺ μᾶλλον

omnium habebat instar muri; vt, si necesse esset, equites se prius parare, maxime statarii milites ante ipsos essent, tutumque spatium eis ad arma capienda praeberent. Et quemadmodum grauis armaturae milites, sic et cetrati et sagittarii somnum instructi capiebant; vt noctu, si quid vsus poscceret, perinde ac grauis armaturae milites parati sunt ad feriendos eos qui comminus inuadunt, sic et sagittarii et iaculatores pro gravis armaturae militibus, si qui hostes accederent, promte sagittis et iaculis suis vterentur. Praeterea certa quaedam signa praefecti omnes ad tabernacula habebant.

7. Adparitores vero, non aliter, ac in vrbibus illi, qui locorum periti sunt, plurimorum domos norunt, et eorum praesertim, quos interest nosse; sic, inquam, et Cyri adparitores loca ducum in castris, et singulorum signa norant. Itaque si alicuius opera Cyrus egeret, hunc illi non quaerebant; sed via quam maxime compendiaria ad vnumquemque currebant. Et quia singulae nationes secretae, minimeque inter se confusae erant, multo etiam magis patebat,

μᾶλλον ἦν δῆλα καὶ ὁπότε τὶς εὐτακτοίη, καὶ εἴ τις μὴ πράττοι τὸ προσταττόμενον. ὕτω δὴ ἐχόντων, ἡγεῖτο, εἴ τις ἐπιθεῖτο νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὥσπερ ἂν εἰς ἐνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον τὰς ἐπιτιθεμένας ἐμπίπτειν.

η'. Καὶ τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι ἀ τᾶτα μόνον ἡγεῖτο, εἴ τις ἐκτεῖναι φάλαγγα εὐπόρως δύναιτο, ἢ βαθύναι, ἢ ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα καταστῆσαι, ἢ ἐκ δεξιᾶς, ἢ ἀριστερᾶς, ἢ ὄπιθεν ἐπιφανέντων τῶν πολεμίων, ὀρθῶς ἐξελίξαι· ἀλλὰ καὶ διασπᾶν, ὁπότε δέοι, τακτικὸν ἡγεῖτο, καὶ τὸ τιθέναι γε τὸ μέρος ἕκαστον, ὅπᾳ μάλιστα ἐν ὠφελείᾳ ἂν εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ, ὅπᾳ φθάσαι δέοι· πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τακτικᾷ ἀνδρὸς ἐνόμιζεν εἶναι, καὶ ἐπεμελεῖτο τᾶτων πάντων ὁμοίως· καὶ ἐν μὲν ταῖς πορείαις πρὸς τὸ συμπῖπτον ἀεὶ διατάττων ἐπορεύετο, ἐν δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς τὰ πολλὰ ὥσπερ εἴρηται κατεχώριζεν.

θ'. Ἐπεὶ

tebat, siue quis ordinis obseruans esset, siue, quod esset imperatum, non faceret. Hoc modo si comparati essent, futurum arbitrabatur, vt, si quis vel noctu vel interdiu suos adoriretur, in castra sua, tanquam in insidias, incideret.

8. Ac peritum esse struendae aciei non id solum esse arbitrabatur, vt quis extendere phalangem facile possit, vel densare, vel de cornu in phalangem redigere, vel prout hostes conspecti fuerint dextrorsum, sinistrorsum, a tergo, recte eam explicare: sed etiam posse distrahere, quum necessitas postulat, pertinere ad aciei struendae rationem putabat; ac partem quamlibet eo loco ponere, quo plurimum sit profutura; et accelerare, quum opus est antevertere. Haec omnia, et his similia, putabat eius esse viri, qui struendae aciei peritus esset, itidemque diligentiam his omnibus adhibebat. Ac in itineribus quidem, semper ad id quod accideret, aliter atque aliter instructis copiis pergebat: sed in metatione castrorum plerumque illa, quam diximus, collocatione vtebatur.

9. Quum

θ'. Επεὶ δὲ πορευόμενοι γίγνονται κατὰ τὴν Μηδικὴν, τρέπεται ὁ Κῦρος πρὸς Κυαξάρην. ἐπεὶ δὲ ἠσπάσαντο ἀλλήλους, πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κῦρος εἶπε τῷ Κυαξάρει, ὅτι οἶκος αὐτῷ ἐξηρημένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι, καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχῃ, καὶ ὅταν ἐκεῖσε ἔλθῃ, ὡς εἰς οἰκεῖα κατάγεσθαι· ἔπειμα δὲ καὶ ἄλλα δῶρα ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά. ὁ δὲ Κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέξατο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσοῦν, καὶ ψέλλια φέρουσαν, καὶ στρεπτὸν, καὶ στολὴν Μηδικὴν ὡς δυνατὸν καλλίστην. καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς ἐστεφάνωσε τὸν Κῦρον.

ί. Ο δὲ Κυαξάρης εἶπε· δίδωμι δέ σοι, ὦ Κῦρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν οὖσαν θυγατέρα. καὶ ὁ σὸς δὲ πατὴρ ἔγημε τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ ἧς σὺ ἐγένου. αὕτη δέ ἐστιν, ἣν σὺ πολλάκις, παῖς ὢν, ὅτε παρ' ἡμῖν ἦθα, ἐτιθηνήσω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτῴη αὐτὴν, τίνι γαμοῖτο, ἔλεγεν ὅτι Κύρῳ. ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ καὶ Φερνὴν, Μηδίαν τὴν πᾶσαν· ᾠδὲ γάρ ἐσί μοι ἄῤῥην παῖς γνήσιος. ὁ μὲν ὕτως εἶπεν. ὁ δὲ Κῦρος ἀπεκρίνατο·

9. Quum autem progrediendo Medorum in regionem perveniſſent, Cyrus ad Cyaxarem diuertit. Quumque ſe complexi ſalutaſſent, primum Cyrus Cyaxari dixit, domum et curiam ei Babylone ſelectam eſſe; vt ſi etiam eo veniret, tanquam in ſua diuertere poſſet. Deinde muneribus aliis permultis et inſignibus eum donauit. Acceptis his Cyaxares filiam ad ipſum mittit, quae ei coronam auream, et armillas, et torquem, et Medicam veſtem, quam fieri potuit, pulcherrimam adferebat. Et puella Cyrum coronauit.

10. Cyaxares vero ait: Equidem hanc ipſam tibi, Cyre, vxorem trado, quae mea eſt filia. Nam et pater tuus patris mei filiam vxorem duxit, qua tu natus es. Atque haec illa eſt, cui tu puer ſaepenumero id temporis, quum apud nos eſſes, more nutricis blandiebare; quumque interrogabatur ab aliquo, cuinam eſſet nuptura; Cyro ſe nupturam reſpondebat. Addo nomine dotis, Mediam vniuerſam; quum natam ex me ſobolem ſexus virilis nullam habeam. Haec erant Cyaxaris verba. Cui reſpondens Cyrus:

κρίνατο· ἀλλ' ὦ Κυαξάρη, τό, τε γένος ἐπαινῶ, καὶ τὴν παῖδα, καὶ δῶρα· βέλομαι δὲ, ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι. εἶπε μὲν ὅτως ὁ Κῦρος· ὅμως δὲ τῇ παιδὶ πάντα ἐδωρήσατο, ὁπόσα ᾤετο καὶ τῷ Κυαξάρει χαριεῖσθαι. ταῦτα δὲ ποιήσας, εἰς Πέρσας ἐπορεύετο.

ια'. Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορευόμενος, τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα μὲν ἄγων, ὡς πᾶσι Πέρσαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἑστιᾶσθαι· δῶρα δ' ἦγεν, οἷα μὲν ἔπρεπε τῷ πατρὶ, καὶ τῇ μητρὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις, οἷα δὲ ἔπρεπε ταῖς ἀρχαῖς, καὶ γεραιτέροις, καὶ τοῖς ὁμοτίμοις πᾶσιν. ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίσιν, ὅσα περ καὶ νῦν ἔτι δίδωσιν, ὅταν περ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας. ἐκ δὲ τούτου συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν, καὶ τὰς ἀρχὰς, οἵπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι· παρεκάλεσε δὲ καὶ Κῦρον, καὶ ἔλεξε τοιάδε·

ιβ'. Ἄνδρες

Cyrus: Equidem, ait, mi Cyaxares, et genus laudo, et puellam, et munera. Sed in his tibi de sententia patris ac matris adsentiri volo. Et quamquam haec ita Cyrus diceret, puellae tamen omnia donabat, quaecunque grata Cyaxari futura putabat. Atque his peractis, in Persiam iter faciebat.

11. Quumque pergendo Persarum ad fines peruenisset, copias ibidem ceteras reliquit: ipse cum amicis ad vrbem contendit, partim secum victimas adducens, quae vniuersae Persarum nationi tam ad sacrificia, quam ad epulas sufficerent: partim munera ferens, qualia patri, matri, amicis ceteris dari deceret; et qualia magistratibus, senioribus, aequalibus omnibus conuenirent. Praeterea cunctis in Persia viris ac foeminis ea largiebatur, quaecunque solet hac etiam tempestate largiri Rex, quum in Persiam venit. Deinde conuocatis Cambyses Persarum senioribus, et illis magistratibus, penes quos illic rerum maximarum potestas est, Cyrum etiam arcessit, et hanc in sententiam verba facit:

12. Merito

ιβ'. Ανδρες Πέρσαι, καὶ σὺ ὦ Κῦρε, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὔνους εἰμί. ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω· σὺ δὲ, ὦ Κῦρε, παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος ἂν εἰμὶ, ὅσα γιγνώσκειν δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν. τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα, ὑμεῖς μὲν Κῦρον ἡγεμόνα ἐποιήσατε, στράτευμα δόντες, καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες· Κῦρος δὲ ἡγούμενος τούτου, σὺν Θεοῖς εὐκλεεῖς μὲν ὑμᾶς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ασίᾳ πάσῃ· τῶν δὲ συστρατευσαμένων αὐτῷ τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πεπλούτικε, τοῖς δὲ πολλοῖς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσκεύακεν. ἱππικὸν δὲ καταστήσας Περσῶν, πεποίηκε Πέρσαις καὶ πεδίων εἶναι μετουσίαν. ἢν μὲν δὴ καὶ τοιοῦτον ἔτι γιγνώσκητε, πολλῶν καὶ ἀγαθῶν αἴτιοι ἀλλήλοις ἔσεσθε. εἰ δὲ ἢ σὺ, ὦ Κῦρε, ἐπαρθεὶς ταῖς παρούσαις τύχαις, ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξίᾳ ὥσπερ τῶν ἄλλων,

12. Merito ego vos, Perſae, tuque itidem Cyre, benevolentia complector vtroſque; Nam vti Rex vobis ſum, ita tu, Cyre, mihi filius es. Quamobrem aequum eſt, me, quaecunque animaduertere videbor ex re vtriuſque futura, in medium proferre: Quod enim attinet praeterita, vos Cyrum auxiſtis, exercitu tradito, et hoc eis imperatore conſtituto. Cyrus ducis munere fungens, Diis adiuuantibus, vobis quidem, Perſae, apud omnes homines celebritatem nominis, gloriamque peperit, et honorem per Aſiam vniuerſam conciliauit: praeſtantiſſimos autem eorum, qui eius ſigna ſequuti ſunt, opulentos reddidit: vulgo militum de ſtipendiis et victu proſpexit. Quin et Perſarum equitatu inſtituto perfecit, vt etiam loca plana et campeſtria ſibi vindicare poſſint. Itaque ſi deinceps quoque hac in ſententia perſtiteritis, multorum magnorumque bonorum auctores inuicem vobis eritis. Sin autem vel tu, Cyre, propter res modo proſperas elatus animo, perinde Perſis imperare tui cum captatione commodi conabere, vt ceteris;

λων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως, καταλύειν πειράσεσθε τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴσθ' ὅτι ἐμποδὼν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσεσθε.

Ὡς ἂν μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τἀγαθὰ, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας ὑμᾶς κοινῇ, καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μὲν, ὦ Κῦρε, ἤν τις ἢ ἐπιστρατεύηται χώρᾳ Περσίδι, ἢ Περσῶν νόμους διασπᾷν πειρᾶται, βοηθήσειν παντὶ σθένει· ὑμᾶς δὲ, ὦ Πέρσαι, ἤν τις ἢ ἀρχῆς Κῦρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν, ἢ ἀφίστασθαί τινας τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ Κύρῳ καθ' ὅ, τι ἂν ἐπαγγέλλῃ. καὶ ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ γίγνηται ἡ ἐν Πέρσαις βασιλεία· ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, δῆλον ὅτι Κύρου, ἐὰν ζῇ. καὶ ὅταν μὲν ὅδε ἀφίκηται εἰς Πέρσας, ὁσίως ἂν ὑμῖν ἔχοι, τοῦτον θύειν τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ὑμῶν, ἅπερ νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' ὅδε ἔκδημος ᾖ, καλῶς ἂν οἶμαι ὑμῖν ἔχειν,

teris; vel vos, o ciues, potestati huius inuideritis, atque idcirco imperium ipsi abrogare tentaueritis: certo scitote, vosmetipsos mutuo vobis in multis et praeclaris rebus futuros impedimento.

Quapropter vt haec nobis non accidant, sed bona potius contingant: visum est mihi, posteaquam rem sacram solemni ritu fecerimus, Deosque fuerimus testati, sic paciscendum nobis esse; vt tu quidem, Cyre, si quis vel in terram Persidem copias hostiles ducat, vel leges Persarum conuellere conetur, omnibus viribus opem feras: vos vero, Persae, si quis vel imperium Cyro adimere, vel subditorum aliquos ad defectionem impellere adgrediatur, tum vobis ipsis, tum Cyro, prout denuntiarit, subueniatis. Atque dum equidem vixero, meum esto in Persas imperium: verum vbi viuendi finem fecero, planum est, illud Cyri fore, si viuet: qui quidem in Persiam quum veniet, religiose feceritis, si pro vobis hostias caedet, quemadmodum ipse iam sacra procuro. Vbi vero peregre aberit, recte vestra se res habebit, vt arbi-

ἔχειν, εἰ ἐκ τῆς γένους ὃς ἂν δοκῇ ὑμῖν ἄριστος εἶναι, ἔτος τὰ τῶν Θεῶν ἀποτελοίη.

ιγ'. Ταῦτα εἰπόντος Καμβύσου, συνέδοξε Κύρῳ τε καὶ τοῖς Περσῶν τέλεσι· καὶ συνθέμενοι ταῦτα τότε, καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι, ἔτω καὶ νῦν ἔτι διαμένουσι ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεύς. τούτων δὲ πραχθέντων, ἀπῆει ὁ Κῦρος· ὡς δ' ἀπιὼν ἐγένετο ἐν Μήδοις, συνδόξαν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ, γαμεῖ τὴν Κυαξάρου θυγατέρα· ἧς ἔτι καὶ νῦν λόγος ὡς παγκάλου γενομένης. ἔνιοι δὲ τῶν λογοποιῶν λέγουσιν, ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἔγημεν. ἀλλὰ γραῦς ἂν καὶ παντάπασιν ἦν * ἡ παῖς. γήμας δὲ, εὐθὺς ἔχων ἀνεζεύγνυεν.

ΚΕΦ. ς'.

Ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἐδόκει αὐτῷ σατράπας ἤδη πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέντοι ἐν ταῖς ἀκραις φρουράρχους, καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν

tror, si is ex familia nostra, qui vobis oprimus esse videbitur, rem diuinam perfecerit.

13. Quae Cambyses quum protulisset, eadem tum a Cyro, tum a Persarum magistratibus, decreto communi facto, sunt approbata. Et quemadmodum id temporis haec pacti sunt, Deosque contestati: sic et Persae, et Rex inter se constanter eadem hoc etiam tempore obseruant. Atque his rebus peractis, Cyrus discessit: quumque in Mediam peruenisset, de patris matrisque sententia Cyaxaris filiam vxorem ducit: de qua etiam nunc memoriae proditur, fuisse perelegantem. Nonnulli autem scriptores historiarum aiunt, matris cum eo sororem fuisse nuptam. Verum ea virgo fuisset omnino tunc anus. Nuptiis celebratis, mox cum ea discessit.

CAP. VI.

Quumque esset Babylone, visum est ei, satrapas iam mittendos esse ad nationes in ditionem redactas. Enimuero praesidiorum magistros in arcibus, et tribunos eorum militum, qui per regionem

* Al. ἡ παῖς.

χώραν φυλακῶν, ἢ ἄλλῃ ἢ ἑαυτῷ ἐβούλετο ἀκούειν· ταῦτα δὲ προεωρᾶτο, ἐννοῶν ὅπως, εἴ τις τῶν σατραπῶν ὑπὸ πλήτους καὶ πληθυς ἀνθρώπων ἐξυβρίσειε, καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πείθεσθαι, εὐθὺς ἀντιπάλους ἔχοι ἐν τῇ χώρᾳ. ταῦτ' ἂν βουλόμενος πρᾶξαι, ἔγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαίρους, καὶ προειπεῖν, ὅπως εἰδεῖεν, ἐφ' οἷς ἴασιν οἱ ἰόντες. ἐνόμιζε γὰρ ὕτως ῥᾴδιον φέρειν ἂν αὐτούς. ἐπεὶ δὲ κατασαίη τις ἄρχων, καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν αὐτῷ φέρειν, νομίζοντες δι' ἑαυτῶν ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι.

β'. Οὕτω δὴ συλλέξας, λέγει αὐτοῖς τοιάδε· Ανδρες φίλοι, εἰσὶν ἡμῖν ἐν ταῖς κατεσταλμέναις πόλεσι φρουροὶ καὶ φυλάρχοι, οὓς τότε κατελίπομεν, καὶ τούτοις ἐγὼ προσάξας ἀπῆλθον, ἄλλο μὲν οὐδὲν πολυπραγμονεῖν, τὰ δὲ τείχη διασώζειν. τούτους μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς

regionem in excubiis erant; alteri, quam sibi, parere nolebat. Atque haec ita prospiciebat, quum cogitaret, eo pacto futurum, vt si quis satraparum, opibus et hominum multitudine fretus, insolenter se gereret, imperiumque detrectare niteretur, mox aduersarios suos in ipsa regione haberet. Haec igitur facere quum vellet, initio conuocandos iudicabat, quos adesse referret, remque his prius exponendam; vt, quas ob causas mitterentur ii, qui mittendi essent, scirent. Nam hac ratione laturos id aequioribus animis arbitrabatur. Sin praefectus aliquis iam constitutus esset, atque haec deinde animaduerteret; grauiter laturos ducebat, velut existimantes, ea non aliam ob causam fieri, quam quod fides sibi non haberetur.

2. Conuocatis igitur iis, huiusmodi quaedam loquutus est: Sunt nobis, amici, subactis in vrbibus et praesidiarii milites, et eorum praefecti, quos tunc reliquimus. Illis ego discedens praecepi, nihil vt aliud curiose instituerent agere; sed munitiones et castella tuerentur. His igitur equidem magistratum non adi-

καλῶς διαπεφυλάκασι τὰ προσαχθέντα· ἄλλους δὲ σατράπας πέμψαι μοι δοκεῖ, οἵτινες ἄρξουσι τῶν ἐνοικούντων, καὶ τὸν δασμὸν λαμβάνοντες τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μισθὸν, καὶ ἄλλο τελέσουσιν ὅ, τι ἂν δέῃ. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν ἐνθάδε ὑμῶν, οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα παρέχω, πέμπων πράξοντάς τι ἐπὶ ταῦτα τὰ ἔθνη, χώρας γε νέμεσθαι καὶ οἰκους ἐκεῖ, ὅπως δασμοφορῆται αὐτοῖς δεῦρο, ὅταν τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἰκεῖα ἔχωσι καταγεσθαι.

γ'. Ταῦτα εἶπε, καὶ ἔδωκε πολλοῖς τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς καταστραφείσας πόλεις οἴκους, καὶ ὑπηκόους· καὶ ἔτι νῦν εἰσι τοῖς ἀπογόνοις τῶν τότε λαβόντων αἱ χῶραι καταμένουσαι, ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῇ, αὐτοὶ δὲ οἰκοῦσι παρὰ βασιλεῖ. δεῖ δὲ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατράπας ἐπὶ ταύτας τὰς χώρας, τοιούτους ὑμᾶς σκοπεῖν οἵτινες ὅ, τι ἂν ἐν τῇ γῇ ἑκάστῃ καλὸν ἢ ἀγαθὸν ᾖ, μεμνήσονται καὶ δεῦρο ἀποπέμπειν, ὡς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες τῶν

mam, quum praeclare, quae iussi erant, conservarint. Verum alii mihi satrapae mittendi videntur, qui regionum incolis praesint, acceptoque tributo, tum praesidiariis stipendium persolvant, tum quidquid necesse fuerit, perficiant. Etiam mihi videtur, iis, qui e vobis heic degunt, et quibus negotia impono, dum ad obeunda quaedam munera ad istas nationes eos ablego, istic et agros et aedes adsignandos esse; vt et tributum huc illis adferatur, et quum eo venerint, suas in aedes possint diuertere.

3. Haec quum dixisset, plerisque amicorum, in omnibus subactis vrbibus, donabat aedes ac subditos. Atque hac etiam tempestate posteri eorum, qui tunc illa consequuti sunt, in agrorum, quorum alii alia in regione siti sunt, possessione manent: quamvis ipsi apud regem sedes domesticas habeant. Necesse est autem, inquit, vt de satrapis, ad regiones illas mittendis, eiusmodi dispiciatis; qui meminerint huc etiam mittendum esse, quidquid in quouis solo pulchri boniue fuerit; vt etiam nos, qui heic manemus, omnium bonorum, quae

vbique

τῶν πανταχῆ γιγνομένων ἀγαθῶν. καὶ γὰρ ἤν τι πε δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν ἕξαι ἀμυντέον.

δ'. Ταῦτ' εἰπὼν, τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον· ἔπειτα δὲ ὡς ἐγίγνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπιθυμοῦντας ἰέναι, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτηδειοτάτους εἶναι, ἔπεμπε σατράπας, εἰς Ἀραβίαν μὲν, Μεγάζυβον· εἰς Καππαδοκίαν δὲ, Ἀρταβάταν· εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν μεγάλην, Ἀρτακάμαν· εἰς *Λυκίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν, Χρυσάνταν· εἰς Καρίαν δὲ, Καδούσιον, ὥσπερ ἦτον· εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν παρ' Ἑλλήσποντον, καὶ Αἰολίδα, Φαρνοῦχον. Κιλικίας δὲ, καὶ Κύπρου, καὶ Παφλαγόνων οὐκ ἔπεμψε Πέρσας σατράπας, ὅτι ἑκόντες ἐδόκουν αὐτῷ συστρατεύεσθαι ἐπὶ Βαβυλῶνα· δασμοὺς μέντοι συνέταξεν ἀποφέρειν καὶ τούτους.

ε'. Ὡς δὲ τότε Κῦρος κατεσήσατο, ἕως ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν αἱ ἐν ταῖς ἄκραις φυλακαὶ, καὶ οἱ χιλίαρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλέως εἰσὶ καθεσηκότες, καὶ παρὰ βασιλεῖ ἀπογεγραμμένοι. προεῖπε δὲ πᾶσι τοῖς

vbique proueniunt, participes simus. Nam si quid vspiam rei terribilis existat, id etiam nobis propulsandum erit.

4. Haec loquutus, finem dicendi fecit; ac deinde, quos ex amicis animaduerteret eundi cupidos, secundum conditiones propositas: habito delectu, eos, qui maxime viderentur idonei, satrapas misit, in Arabiam Megazybum: in Cappadociam, Artabatam: in Phrygiam maiorem, Artacamam: in Lyciam et Ioniam, Chrysantam: in Cariam, Adusium, vt ipsi petierant: in Phrygiam, quae propter Hellespontum sita est, et Aeolidem, Pharnuchum. Ciliciae vero, et Cypro, et Paphlagonibus satrapas Persicos nullos misit; quod vltro visi essent aduersus Babylonem Cyri signa sequuti. Sed tamen his etiam tributa indixit adferenda.

5. Vt autem Cyrus id temporis constituit, sic etiam nunc arcium praesidia regis in potestate sunt, et praesidiariorum tribuni a rege constituuntur, et apud regem descripti census eorum exstant. Praeterea satrapis omnibus,

* Al. Λυδίαν.

τοῖς ἐκπεμπομένοις σατράπαις, ὡς δυνατὸν, ὅσα ἑώρων ποιοῦντα αὐτὸν, πάντα μιμεῖσθαι. πρῶτον μὲν ἱππέας καθιστάναι ἐκ τῶν συνεπομένων Περσῶν καὶ συμμάχων, καὶ ἁρματηλάτας. ὁπόσοι δ' ἂν γῆν καὶ ἀρχεῖα λάβωσιν, ἀναγκάζειν τούτους ἐπὶ θύρας ἰέναι, καὶ σωφροσύνης ἐπιμελουμένους, παρέχειν ἑαυτοὺς τῷ σατράπῃ χρῆσθαι, ἤν τι δέηται. παιδεύειν δὲ καὶ τοὺς γιγνομένους παῖδας ἐπὶ θύρας, ὥσπερ παρ' αὐτῷ. ἐξάγειν δὲ ἐπὶ τὴν θήραν τὸν σατράπην τοὺς ἀπὸ θυρῶν, καὶ ἀσκεῖν αὐτόν τε καὶ τοὺς σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά.

ς'. Ος δ' ἂν ἐμοὶ, ἔφη, κατὰ λόγον τῆς δυνάμεως, πλεῖστα μὲν ἅρματα, πλείστους δὲ καὶ ἀρίστους ἱππέας ἀποδεικνύῃ, τοῦτον ἐγὼ, ὡς ἀγαθὸν σύμμαχον, καὶ ὡς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσαις τε καὶ ἐμοὶ τῆς ἀρχῆς, τιμήσω. ἕσωσαν δὲ παρ' ὑμῖν καὶ ἑδραις, ὥσπερ παρ' ἐμοὶ, οἱ ἄριστοι προτετιμημένοι· καὶ τράπεζα, ὥσπερ ἡ ἐμὴ, τρέφουσα μὲν

bus, quos emittebat, edixit; vt omnia, quaecunque se facere viderent, pro viribus imitarentur. Primum equites et curruum agitatores ex illis Persis ac sociis, qui comitarentur ipsos, instituerent. Quicunque vero et agros, et domos publicas consequuti essent; eos ad frequentandam portam cogerent, vtque temperantiae studiose addicti, satrapae semet vtendos exhiberent, si quid vsus posceret. Etiam liberos, qui eis nascerentur, ad portam educarent et instituerent, quemadmodum apud ipsum fieret. Itidem satrapam, quos haberet ad portam, venatum producere debere; ac tum se, tum suos ad res bellicas exercere.

6. Qui autem mihi, ait, pro ratione potestatis suae, currus plurimos et lectissimos equites effecerit; hunc ego, tanquam egregium belli socium, et qui custodiae imperii tum Persici, tum mei, sit particeps, honoribus ornabo. Sint apud vos etiam sessionibus, perinde atque apud me, viri praestantissimi prae ceteris honorati. Sit et mensa, quae sicut et mea, primum domesticos

μὲν πρῶτον τὰς οἰκέτας· ἔπειτα δὲ, καὶ ὡς φίλοις μεταδιδόναι, ἱκανῶς κεκοσμημένην· καὶ ὡς τὸν καλόν τι ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. κλᾶθε δὲ καὶ παραδείσους, καὶ θηρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοί ποτε ἄνευ πόνου σῖτον παράθεσθε, μήτε ἵπποις ἀγυμνάστοις χόρτον ἐμβάλλετε. ὃ γὰρ ἂν δυναίμην ἐγὼ εἷς ὢν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ὑμῶν ἀγαθὰ διασώζειν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἐμοῦ ὑμῖν ἐπίκουρον εἶναι· ὑμᾶς δὲ ὁμοίως αὐτοὺς, ἀγαθοὺς ὄντας, σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν ἐμοὶ συμμάχους εἶναι. βουλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τοῦτο κατανοῆσαι, ὅτι τούτων, ὧν νῦν ὑμῖν παρακελεύομαι, οὐδὲν τοῖς ἄλλοις προσάτλω· ἃ δ' ὑμᾶς φημὶ χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτὸς πειρῶμαι πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κελεύω ἐμὲ μιμεῖσθαι, οὕτω καὶ ὑμεῖς τοὺς ὑφ' ὑμῶν ἀρχὰς ἔχοντας μιμεῖσθαι ὑμᾶς διδάσκετε.

ζ'. Ταῦτα δὲ Κῦρος οὕτω τότε τάξαντος, ἔτι καὶ νῦν τῷ αὐτῷ τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττονται,

sticos alat; deinde sat bene instructa sit etiam ad impertiendum amicis, honoremque illis exhibendum, qui singulos in dies aliquid praeclare gerent. Etiam septa vobis hortorum sunto, ac feras alite, nec ipsi vnquam, labore nullo praecedente, cibum vobis adponite, neque pabulum equis non exercitis obiicite. Non enim fieri poterit, vt vnus ego virtute humana vestrum omnium bona tuear: sed necesse est magno me pariter animo, cum viris fortibus, a me summittendis, auxilio vobis esse: ac vos itidem fortes esse viros oportet, et cum vestris, qui et ipsi viri fortes sint, socia mecum arma coniungere. Velim hoc etiam consideretis, nihil me horum, ad quae iam vos cohortor, servis imperare: et quae vobis facienda esse aio, haec ipsemet exsequi omnia studeo. Denique vt vos ego me imitari iubeo, sic etiam vos magistratus illos, qui vestro imperio continentur, ad imitationem vestri condocefacite.

7. Atque haec vti tum Cyrus instituit, sic etiam hodie cuncta regis imperio subiecta praesidia

φυλάττονται, πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται, πάντες δὲ οἱ οἶκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται, πάντες δὲ οἱ ἄριστοι τῶν παρόντων ἕδραις προτετίμηνται, πᾶσαι δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσὶ, πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλαὶ πράξεις ὀλίγοις ἐπιστάταις. ταῦτα δ' εἰπὼν, ὡς χρὴ ποιεῖν ἑκάστους, καὶ δύναμιν ἑκάστῳ προθεὶς, ἐξέπεμπε, καὶ προεῖπεν ἅπασι παρασκευάζεσθαι, ὡς εἰς νέωτα στρατείας ἐσομένης, καὶ ἀποδείξεως ἀνδρῶν, καὶ ὅπλων, καὶ ἵππων, καὶ ἁρμάτων.

γρ. ὡς

η'. Κατενοήσαμεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Κύρου καταρξαντος, ὥς φασι, καὶ νῦν ἔτι διαμένει. ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν ἀεὶ, στράτευμα ἔχων· ὃς, ἢν μέν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας δέηται, ἐπικουρεῖ· ἢν δέ τις ὑβρίζῃ, σωφρονίζει· ἢν δέ τις ἢ δασμῶν φορᾶς ἀμελῇ, ἢ τῶν ἐνοίκων φυλακῆς, ἢ ὅπως ἡ χώρα ἐνεργὸς ᾖ, ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων

custodiuntur, et omnes magistratuum portae officiose frequentantur, omnesque tum amplae tum exiguae domus simili modo administrantur: omnes ex iis, qui adsunt, praestantissimi, sessionibus honoris ergo supra ceteros ornantur: omnia itinera eodem modo instituuntur, perque paucos praefectos res omnino multae breui compendio curantur. His indicatis, quemadmodum se gerere singuli deberent; ac manu militum cuique data, sic eos dimisit, vt praediceret vniuersis, pararent sese, quod suscipienda in annum proximum esset expeditio, et lustrandi milites, arma, equi, currus.

8. Hoc etiam ab auctore Cyro profectum, vt aiunt, nunc quoque seruari animadvertimus. Circumit hinc inde quispiam regiones cum exercitu singulis annis: qui, si satraparum aliquis indiget auxilio, fert ei auxilium: si quis insolenter se gerit, eum sanam ad mentem reuocat. Quod si quis vel tributum adferre negligit, vel incolas tueri, vel vt terra culta sit, vel aliquid aliud ex iis, quae sunt imperata, praeter-

μένων παραλίπῃ, ταῦτα πάντα κατευτρεπίζει. ἢν δὲ μὴ δύνηται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλει. ὁ δὲ ἀκούων, βουλεύεται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος· καὶ οἱ πολλάκις λεγόμενοι, ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφὸς, βασιλέως ὀφθαλμὸς, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, ὅμως τῶν ἐφόδων εἰσίν. ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν, ὁπόθεν ἂν βασιλεὺς κελεύῃ.

θ'. Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχάνημα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ᾐσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γὰρ, πόσην ἂν ὁδὸν ἵππος καταντύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος, ὥστε διαρκεῖν, ἐποιήσατο ἱππῶνας τοσοῦτο διαλείποντας, καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέσησε, καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους τούτων· καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε, τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα, καὶ παραδιδόναι καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας ἵππους, καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς. ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἵστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλῳ

praetermittit; haec ille corrigit omnia. Si vero nequeat facere, regi denuntiat. Is vbi rem audit, de eo, qui ſpreto imperio ſe contumaciter gerit, deliberat: ac ſaepenumero ii, de quibus dicitur, Regis filius deſcendit, Regis frater, Regis oculus: licet aliquando non conſpiciantur, circitores illi ſunt. Nam vnuſquiſque horum e via reuocatur, vbi Rex ita iubet.

9. Etiam aliud quiddam excogitaſſe Cyrum cognouimus, quod ad magnitudinem imperii pertinet, de quo celeriter intelligeret, qui etiam rerum longe remotarum ſtatus eſſet. Quum enim conſideraſſet, quantum itineris equus agitatione diurna conficere viribus integris poſſet: equorum ſtabula parari curauit, quae tantumdem diſtarent, et in his equos conſtituit, cum illis qui eorum curam gererent. Ordinauit et quolibet loco quendam, qui tum ad recipiendum literas adlatas, tum ad tradendum eas aliis idoneus eſſet; quique defatigatos equos exciperet, ac recentes ſummitteret. Atque hoc in itinere ne noctu quidem interdum ceſſari dicitur, ſed nun-

γέλῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. τούτων δὲ ὕτω γιγνομένων, φασί τινας θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν. εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων πεζῇ πορειῶν αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὔδηλον. ἀγαθὸν δὲ, ὡς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον, ὡς τάχιστα ἐπιμελεῖσθαι.

ί. Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐνιαυτὸς, συνήγειρε στρατιὰν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα μὲν ἵππων μυριάδας, εἰς δισχίλια δὲ ἅρματα δρεπανηφόρα, πεζῶν δὲ εἰς μυριάδας ἑξήκοντα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκευάσατο αὐτῷ, ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν, ἐν ᾗ λέγεται καταστρέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν *εἰσβάντι οἰκεῖ μέχρις ἐρυθρᾶς θαλάσσης. μετὰ δὲ ταῦτα, ἡ εἰς Αἴγυπτον στρατεία λέγεται γενέσθαι, καὶ καταστρέψασθαι Αἴγυπτον. καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὥριζεν αὐτῷ πρὸς ἕω μὲν, ἡ ἐρυθρὰ θάλαττα· πρὸς ἄρκτον δὲ, ὁ Εὔξεινος πόντος· πρὸς ἑσπέραν δὲ, Κύπρος καὶ Αἴγυπτος· πρὸς μεσημβρίαν δὲ, Αἰθιοπία. τούτων δὲ τὰ πέρατα, τὰ μὲν διὰ θάλπος,

tio diurno succedere nocturnum. Quae quidem ita quum fiunt, aiunt nonnullos iter huiusmodi gruum volatu celerius conficere. Quod si vere non dicitur, saltem hoc manifestum est, omnium pedestrium itinerum, quae homines conficiant, hoc velocissimum esse. Bonum est autem, vt, quamprimum aliquid animaduertitur, etiam cura sine dilatione adhibeatur.

10. Posteaquam annus praeteriisset, Cyrus exercitum Babylonem coegit, habuisseque fertur ad centum viginti equitum millia, currus falcatos bis mille, peditum millia sexcenta. Quo adparatu facto, expeditionem illam suscepit, qua nationes vniuersas sibi subiecisse dicitur, quae ab ingressu Syriae habitant vsque ad mare rubrum. Postea suscepta in Aegyptum fertur expeditio, qua Aegyptum subegerit. Itaque deinceps imperium Cyri terminabat ad solem orientem, mare rubrum; ad septemtriones, pontus Euxinus; occidentem versus, Cyprus et Aegyptus; versus meridiem, Aethiopia. Quarum regionum extremi fines partim ob calorem,

* Al. ἐκβάντι.

θάλπος, τὰ δὲ διὰ ψύχος, τὰ δὲ διὰ ὕδωρ, τὰ δὲ δι' ἀνυδρίαν δυσοίκητα.

ια'. Αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν δίαιταν ποιησάμενος, τὸν μὲν ἀμφὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διῆγεν ἐν Βαβυλῶνι ἑπτὰ μῆνας. (αὕτη γὰρ ἀλεεινὴ ἡ χώρα) τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ, τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις· τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θέρους, δύο μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις. ὅτῳ δὲ ποιοῦντ' αὐτὸν λέγουσιν ἐν ἐαρινῷ θάλπει καὶ ψύχει διάγειν ἀεί. ὅτῳ δὲ διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, ὡς πᾶν μὲν ἔθνος μειονεκτεῖν ἔδοκει, εἰ μὴ Κύρῳ πέμψειεν ὅ, τι καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο, ἢ τρέφοιτο, ἢ τεχνῷτο· πᾶσα δὲ πόλις, ὡσαύτως· πᾶς δὲ ἰδιώτης πλούσιος ἂν ᾤετο γενέσθαι, εἴ τι Κύρῳ χαρίσαιτο. καὶ γὰρ ὁ Κῦρος λαμβάνων παρ' ἑκάστων, ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ διδόντες, ἀντεδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο.

ΚΕΦ. ζ'.

Οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὴ πρεσβύτης ὢν ὁ Κῦρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἕβδομον

calorem, partim propter frigus, partim propter aquam, partim ob aquae inopiam habitari difficulter possunt.

11. Ipse quum in horum medio viueret, hyberno tempore septem menses Babylone degebat, quod ista regio tepida sit; tres vernos menses, Susis: ipsa aestate vigente, menses duos Ecbatanis; quod quia faceret, semper in calore frigoreque verno vitam egisse dicitur. Erat autem ea hominum erga ipsum adfectio, vt natio quaeuis detrimentum accipere se duceret, si non Cyro mitteret, quidquid ipsis egregium in regione sua vel nasceretur, vel aleretur, vel arte perficeretur. Itidem quaevis vrbs, et quiuis homo priuatus opulentum se et arbitrabatur, si rem Cyro gratam praestitisset. Nam et accipiebat a singulis Cyrus ea, quorum copiam illi, qui dabant, haberent: et vicissim eis largiebatur, quibus eos defici animaduerteret.

CAP. VII.

Posteaquam hoc modo ad aetatem prouectiorem accessisset, admodum senex vice iam septima,

ἕβδομον ἐπὶ τῆς αὐτῆ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ πάλαι δὴ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐτετελευτήκεσαν αὐτῷ. ὁ δὲ Κῦρος ἔθυσε τὰ νομιζόμενα ἱερὰ, καὶ τῆ χορῆ ἡγήσατο Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τὰ δῶρα πᾶσι διέδωκεν, ὥσπερ εἰώθει. κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ, ὄναρ εἶδε τοιόνδε· ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον, εἰπεῖν, συσκευάζου, ὦ Κῦρε· ἤδη γὰρ εἰς Θεὰς ἅπει. τῆτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄναρ ἐξηγέρθη, καὶ σχεδὸν ἐδόκει εἰδέναι, ὅτι τῆ βίῳ ἡ τελευτὴ παρείη. εὐθὺς ἂν λαβὼν ἱερεῖα, ἔθυε Διΐ τε πατρῴῳ, καὶ Ἡλίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις Θεοῖς, ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὧδε ἐπευχόμενος· Ζεῦ πατρῷε, καὶ Ἥλιε, καὶ πάντες Θεοὶ, δέχεσθε τάδε, καὶ τελεσήρια πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων, καὶ χαριστήρια, ὅτι ἐσημήνατέ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς, καὶ ἐν ὀρνίθων σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς, καὶ ἐν φήμαις, ἅ τ' ἐχρῆν ποιεῖν, καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν. πολλὴ δ' ὑμῖν

ſeptima, ex quo imperium adeptus erat, in Perſiam venit. Quo tempore tum pater, tum mater ipſius iamdudum, ceu credi par eſt, e viuis exceſſerant. Heic quum rite rem ſacram procuraſſet, et ex inſtituto patrio chorum Perſarum duxiſſet, ac pro more dona in omnes diſtribuiſſet; conſopitus in regia, ſomnium huiusmodi vidit: Accedere quiſpiam ad ipſum viſus eſt, humana ſpecie auguſtior, qui diceret: Para te, Cyre. Nam ad Deos nunc iturus es. Hoc ſomnio viſo, excitatus eſt; propeque ſcire iam videbatur, vitae ſibi finem adeſſe. Quamobrem ſumtis mox hoſtiis, Ioui patrio, et Soli, et Diis ceteris, in ſummis montium iugis, qui Perſis ſacrificandi mos eſt, rem diuinam fecit, et huiuſmodi preces concepit: Iupiter patrie, tuque Sol, ac vos Dii vniuerſi, accipite haec ſacra, quibus et multis praeclariſque actionibus finem impono, et gratias vobis ago, quod mihi, tum extis tum ſignis coeleſtibus, tum auguriis, tum ominibus ea ſignificaſtis, quae vel facienda vel omittenda erant. Magnas etiam

vobis

ὑμῖν χάρις, ὅτι κἀγὼ ἐγίγνωσκον τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν, καὶ οὐδεπώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα. αἰτῶμαι δ' ὑμᾶς, δῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν, καὶ γυναικὶ, καὶ φίλοις, καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ, οἷόν περ αἰῶνα δεδώκατε, τοιαύτην καὶ τελευτὴν δῦναι.

β'. Ο μὲν δὴ ταῦτα ποιήσας, καὶ οἴκαδε ἐλθὼν, ἔδοξεν ἡδέως ἀναπαύσεσθαι, καὶ κατεκλίθη. ἐπεὶ δὲ ὥρα ἦν, οἱ τεταγμένοι, προσιόντες, λύσασθαι αὐτὸν ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι ἡδέως ἀναπαύοιτο. οἱ δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὥρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεσαν· τῷ δὲ ἡ ψυχὴ σῖτον μὲν οὐ προσίετο, διψῆν δ' ἐδόκει, καὶ ἔπινεν ἡδέως. ὡς δὲ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συνέβαινεν αὐτῷ ταῦτα, καὶ τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας· οἱ δ' ἔτυχον συνηκολουθηκότες αὐτῷ, καὶ ὄντες ἐν Πέρσαις. ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους, καὶ τοὺς Περσῶν ἀρχάς. παρόντων δὲ πάντων, ἤρχετο τοιῶδε λόγου.

γ'. Παῖδες ἐμοὶ, καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ μὲν τῶ

vobis gratias ago, quòd et ipse curam de me vestram adgnoverim, et nunquam me rebus prosperis supra conditionem humanam extulerim. Rogo vos, vt nunc quoque liberis, vxori, amicis, patriae felicitatem largiamini: mihi vero peto, vt quale concessistis aeuum, talem etiam exitum detis.

2. His peractis, quum domum reuertisset, quieti se dare decreuit, et decubuit. Posteaquam tempus ita poscceret, accedunt ii, quibus hoc erat negotii datum, atque vt lauet, hortantur. Suauiter ille se quiescere dicebat. Itidem illi, quibus id erat negotii datum, quum tempus esset, coenam ipsi adponunt. At Cyri animus non ille quidem cibum admittebat, sed sitire videbatur; itaque cum voluptate bibit. Eadem illi quum altero atque item tertio die accidissent; filios arcessiuit, qui sorte tunc sequuti patrem, in Persis degebant. Arcessiuit et amicos et Persarum magistratus: qui iam vniuersi quum adessent, huiusmodi orationem exorsus est:

3. Instat modo, mei filii, ac vos amici, qui adestis, vitae meae finis:

τῦ βίυ τὸ τέλος ἤδη πάρεσιν· ἐκ πολλῶν τῦτο σαφῶς γιγνώσκω· ὑμᾶς δὲ χρὴ, ὅταν τελευτήσω, ὥσπερ εὐδαίμονος ἐμῦ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν, τὰ ἐν παισὶ νομιζόμενα καλὰ, δοκῶ κεκαρπῶσθαι· ἐπεί τε ἥβησα, τὰ ἐν νεανίσκοις· τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος, τὰ ἐν ἀνδράσι. σὺν τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγιγνώσκειν ἐδόκυν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν· ὥστε καὶ τὴμὸν γῆρας ἠδεπώποτε ἠθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γιγνόμενον, καὶ ὅτ' ἐπιχειρήσας ἔτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτυ ἐτύχησα. καὶ τὺς μὲν φίλυς ἐπεῖδον δι' ἐμῦ εὐδαίμονας γενομένυς, τὺς δὲ πολεμίυς ὑπ' ἐμῦ δεδωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύυσαν ἐν τῇ Ασίᾳ, νῦν προτετιμημένην καταλείπω· ὧν τ' ἐκτησάμην οὐδὲν οἶδα ὅ, τι οὐ διεσωσάμην. καὶ τὸν μὲν παρελθόντα χρόνον ἔπρατ]ον ἔτως, ὥσπερ ηὐχόμην· φόβος δέ μοι συμπαρομαρτῶν μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ

finis: quando id multis indiciis certo cognosco. Vos autem, vbi vitam cum morte commutauero, de me, tanquam beato, et dicere omnia, et facere oportet. Nam et quum puer essem, eorum, quae illa in aetate praeclara existimantur, fructum mihi consequutus esse videor: et adolescens, eorum quae habet adolescentia: et virilem prorsus ad aetatem vbi perueni, eorum quae virilis aetas habet. Quin et progressu temporis vires meas vna auctas animaduertere videbar. Itaque senectutem meam adolescentia nunquam imbecilliorem factam sensi, atque vel expetiisse me animo meo, vel adgressum quidquam memini, cuius non factus sim compos. Amicos quidem certe fortunatos per me factos vidi, hostes in seruitutem a me redactos, patriam antehac nullo in Asia claram imperio, nunc dignitate principi ornatam relinquo; quae denique sum consequutus, eorum nihil non conseruasse me scio. Et quamquam praeterito tempore nihil non ex voto mihi succederet, tamen, quia comes mihi metus erat, ne quid in futu-

rum

ἢ ἴδοιμι ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χαλεπὸν, ἀκ εἴα τελέως μέγα φρονεῖν, ἀδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπλαμένως. νῦν δ' ἢν τελευτήσω, καταλείπω μὲν ὑμᾶς, ὦ παῖδες, ζῶντας, ὅσπερ ἔδοσάν μοι οἱ Θεοὶ γενέσθαι, καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαιμονοῦντας· ὥστε πῶς ἀκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαριζόμενος τὸν ἀεὶ χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι;

Δεῖ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν μὲ ἤδη σαφηνίσαντα καταλιπεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀμφίλογος γενομένη πράγματα ὑμῖν παράσχῃ. ἐγὼ δὲ νῦν φιλῶ μὲν ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὁμοίως, ὦ παῖδες· τὸ δὲ προβουλεύειν, καὶ προηγεῖσθαι, ἐφ' ὅ, τι ἂν καιρὸς δοκῇ εἶναι, τοῦτο προσάτω τῷ πρεσβυτέρῳ γενομένῳ, καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἰκὸς ἐμπείρῳ. ἐπαιδεύθην δὲ καὶ αὐτὸς ὅτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέρας πατρίδος, τοῖς πρεσβυτέροις, ἀ μόνον ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ πολίταις, καὶ ὁδῶν, καὶ θάκων, καὶ λόγων ὑπείκειν. καὶ ὑμᾶς δὲ, ὦ παῖδες, ὅτως ἐξ ἀρχῆς ἐπαίδευον, τοὺς μὲν γεραιτέρους προτιμᾶν, τῶν δὲ νεωτέρων

rum vel viderem, vel audirem, vel paterer rei grauis, non is mihi conceſſit, vt prorſus elato animo eſſem, vel effuſe laetarer. Nunc, ſi moriar, vos quidem, filii, quos mihi Dii naſci voluere, ſuperſtites relinquo; et patriam, et amicos itidem relinquo fortunatos. Qui poſſit igitur fieri, vt ego non merito beatus praedicer, et aeterna hominum memoria celebrer?

Eſt autem mihi declarandum hoc quoque, cui regnum relinquam; ne id relictum in ambiguo, negotia vobis faceſſat. Complector equidem, filii, pari vtrumque veſtrum beneuolentia: verum et conſilio prouidere, et ducis officio fungi, quacunque in re tempus et vſus poſtulet, eum iubeo, qui natu maior eſt, et vſum rerum maiorem de conſentanea quadam ratione habet. Equidem vt ab hac mea veſtraque patria ſum inſtitutus, natu maioribus non modo fratribus, ſed ciuibus etiam, de via, ſedibus, dicendi loco cedendum eſſe; ſic et ipſe, filii, ab initio vos inſtitui, vt natu maioribus honorem principem deferatis, et vi-

ciſſim

τέρων προτετιμῆθαι. ὡς ἂν παλαιὰ, καὶ εἰθισμένα, καὶ ἔννομα λέγοντος ἐμοῦ, ὕτως ἀποδέχεσθε. καὶ σὺ μὲν, ὦ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, Θεῶν τε διδόντων καὶ ἐμοῦ, ὅσον ἐν ἐμοί· σοὶ δὲ, ὦ Ταναοξάρη, σατράπην εἶναι δίδωμι Μήδων τε, καὶ Ἀρμενίων, καὶ τρίτων Καδουσίων. ταῦτα δέ σοι διδοὺς, νομίζω ἀρχὴν μὲν μείζω, καὶ τὄνομα τῆς βασιλείας τῷ πρεσβυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαιμονίαν δέ σοι ἀλυποτέραν. ὁποίας μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐπιδεὴς ἔσῃ, οὐκ ὁρῶ, ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν παρέσται. τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων ἐρᾶν, καὶ τὸ πολλὰ μεριμνᾶν, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν, κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τὰ μὰ ἔργα φιλονεικίας, καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν, καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν,

cissim minoribus honore praeeatis. Quamobrem ita, quae a me dicuntur, accipite; vt qui tum prisca tum moribus recepta, atque etiam legibus consentanea proferam. Ac tuum quidem, Cambyses, regnum esto, Diis illud, ac me, tibi largientibus, quantum quidem in me est: tibi vero, Tanaoxares, hoc tribuo, vt Medorum, et Armeniorum, et tertio loco Caduſiorum ſatrapa ſis. Quae tibi quum largior, maius quidem imperium, et regni nomen natu maiori me relinquere arbitror; tibi vero felicitatem magis omnis expertem moleſtiae. Nam qua delectatione humana cariturus ſis, equidem non video. Nimirum vniuerſa quae hominibus adferre voluptatem videntur, tibi ſunt adfutura. Amorem vero illorum, quae confectu difficilia ſunt, et multarum rerum ſollicitam occupationem, et vitae alienam a quiete rationem, pungente animum aemulatione rerum a me geſtarum, et inſidiarum molitionem, earumdemque ſtructarum ab aliis metum; haec, inquam, neceſſe eſt, illum qui regno potietur, magis quam

μαρτεῖν; ἀ, σάφ' ἴσθι, τῷ εὐφραίνεσθαι πολλὰς ἀσχολίας παρέχει.

Οἶσθα μὲν ἴσως καὶ σύ, ὦ Καμβύση, ὅτι ὁ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον, τὸ τὴν βασιλείαν διασῴζον ἐστιν, ἀλλ' οἱ πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον. πιστὸς δὲ μὴ νόμιζε φύσει φύεσθαι ἀνθρώπους, (πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοιντο, ὥσπερ καὶ τἆλλα τὰ πεφυκότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται) ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυτῷ. ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ἐστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. εἰ δ' ἴσως καὶ ἄλλους τινὰς πειράσῃ συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι, μηδαμόθεν πρότερον ἄρχου, ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμόθεν γενομένου. καὶ πολῖταί τοι ἄνθρωποι ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι, καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες, καὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τραφέντες, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ αὐξηθέντες, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγαπώμενοι, καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν

quam te, comitentur. Atque haec, sat scito, multa obiiciunt impedimenta, quominus animo laeto quis esse possit.

Te quoque, mi Cambyses, scire volo, non aureum hoc sceptrum esse, quod regnum tibi conseruet, sed amici fideles regibus, et verissimum et tutissimum sceptrum sunt. At vero non nasci homines fidos existimabis (quod ita iidem omnibus fidos se declararent, sicut et naturalia cetera conspiciuntur esse omnibus eadem:) sed fidi qui sint, eos abs quouis homine tales effici ne-

cesse est. Parantur autem, non vi, sed potius beneficentia. Quamobrem si voles et alios tibi adiungere, qui in conseruandi regni quasi societatem veniant, nequaquam aliunde initium facito, quam ab eo, qui loco tecum eodem ortus est. Nam et ciues exteris magis sunt nobis coniuncti, et contubernales, iis qui nobiscum eodem in contubernio non viuunt. At vero qui eodem semine prognati, ab eadem nutriti matre, in eadem domo creuerunt, et ab iisdem parentibus diliguntur, eundemque patrem et

αὐτὸν πατέρα προσαγορεύοντες, πῶς ἃ πάντων ἔστι οἰκειότατοι;

Μὴ ἦν ἃ οἱ Θεοὶ ὑφήγηνται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελφοῖς, μάταια ποτὲ ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθὺς οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ ἔστως ἀεὶ ἀνυπέρβλητος ἀλλήλοις ἔσαι ἡ ὑμετέρα φιλία. ἑαυτῷ τι κήδεται, ὁ προνοῶν ἀδελφῷ. τίνι γὰρ ἄλλῳ ἀδελφὸς μέγας ὢν, ἔτω καλὸν, ὡς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμήσεται δὴ ἄνδρα μέγα δυνάμενον ἔτως, ὡς ἀδελφός; τίνα δὲ φοβήσεταί τις ἀδικεῖν, ἀδελφῷ μεγάλῳ ὄντος, ἔτως ὡς τὸν ἀδελφόν; μήτε ἦν θᾶττον μηδείς σε τούτῳ ὑπακούετω, μήτε προθυμότερον παρέστω. οὐδενὶ γὰρ οἰκειότερα τὰ τούτου ἔτε ἀγαθὰ, ἔτε δεινὰ, ἢ σοί. ἐννόει δὲ καὶ τάδε, τίνι χαρισάμενος ἐλπίσαις ἂν μειζόνων τυχεῖν, ἢ τούτῳ; τίνι δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίνα δ' αἴσχιον μὴ φιλεῖν ἢ τὸν

eandem matrem adpellant, qui fieri poſſit, vt non omnium ſint coniunctiſſimi?

Ne igitur ea bona, per quae Dii fratres mutuam ad coniunctionem deducunt, fruſtra vobis eſſe conceſſa patiamini; ſed ſuper haec ipſa, ſtatim ſtudia quaedam alia beneuolentiae et amoris exſtruite: quo fiet, vt amicitia veſtra ſemper inuicta ſit. Nimirum ſui ipſius curam gerit, qui fratri proſpicit. Nam cui frater magnus adeo eſt ornamento, vt fratri? Quis hominem praepotentem honore tanto proſequetur, quanto frater? quemnam aliquis magis metuat iniuria afficere, ſi fratrem habeat virum magnum, atque ipſum fratrem? Quamobrem nemo te celerius huic obediat, nemo alacrius ad ipſum veniat. Quippe nec ſecundae nec aduerſae triſteſque res huius, ad quemquam magis proprie pertinent, quam ad te. Hoc etiam conſideres velim, cuinam gratificando maiora te conſequuturum ſperare debeas, quam ſi gratificeris fratri? Cui opem ferendo, belli ſocium firmiorem tibi adiunges? Quem turpius eſt non amare, quam fratrem?

τὸν ἀδελφόν; τίνα δὲ ἁπάντων κάλλιον προτιμᾷν, ἢ τὸν ἀδελφόν; μόνος τοι, ὦ Καμβύση, πρώτος ὄντος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῷ, ὐδὲ φθόνος παρὰ τῶν ἄλλων ἀφικνεῖται. ἀλλὰ πρὸς Θεῶν πατρῴων, παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, εἴ τι καὶ τοῖ ἐμοὶ χαρίζεσθαι μέλει ὑμῖν.

(n) Οὐ γὰρ δήπου τοῦτό γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὡς ὐδὲν ἔσομαι ἐγὼ ἔτι, ἐπειδὰν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω. ὐδὲ γὰρ νῦν τοι τὴν γ' ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράττετο, τούτοις αὐτὴν ὡς ἦσαν κατεφωρᾶτε. τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων ψυχὰς ὅπω κατενοήσατε, οἵους μὲν φόβους τοῖς μιαιφόνοις ἐμβάλλουσιν, οἵους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνοσίοις ἐπιπέμπουσι; τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἱ ψυχαὶ κύριαι ἦσαν; ἴστοι, ἔγωγε, ὦ παῖδες, ὐδὲ τοῦτο πώποτε ἐπείθην, ὡς ἡ ψυχὴ, ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ᾖ, ζῇ· ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν. ὁρῶ γὰρ ὅτι καὶ τὰ θνητὰ

trem? Quemnam omnium laudabilius est obseruare honorando, quam fratrem? Solus est frater, mi Cambyses, qui si apud fratrem locum principem obtineat, nequit ad eum pertingere aliorum inuidia. Quare vos obtestor per Deos patrios, mei filii, prosequimini vosmet honore; si quidem vllum vobis cordi est gratificandi mihi studium.

Non enim liquido scire vos arbitrari debetis, me, posteaquam viuendi finem fecero, nihil futurum. Nam ne modo quidem animum meum cernebatis, sed esse eum deprehendebatis ex iis quae agebat. An necdum animaduertistis, quos terrores illorum animi, qui vim et iniuriam passi sunt, homicidis incutiant? quos scelerum vindices nefariis immittant? Anne permansuros fuisse putatis extinctorum honores, si nihil eorum animis iuris ac potestatis reliquum esset? Equidem, filii, nequaquam persuaderi mihi vnquam passus sum, animum, quamdiu mortali corpore contineatur, viuere: posteaquam ab eo diremtus sit, mori. Nam animum video his morti obnoxiis

(n) Hunc locum vsque ad ἐλευθερῶσαι seq. M. Cicero in Catone Maiore c. 22. interpretatus est.

θνητὰ σώματα, ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ᾖ ἡ ψυχὴ, ζῶντα παρέχεται. ὑδέ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ, ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίκα γένηται, ὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι· ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἰκὸς αὐτὸν εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου, δῆλά ἐστιν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον, πλὴν τῆς ψυχῆς. αὕτη δὲ μόνη οὔτε παροῦσα, οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται. ἐνοήσατε δὲ, ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ ὑδέν ἐστιν ὕπνος. ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη καταφαίνεται, καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γὰρ, ὡς ἔοικε, μάλιστα ἐλευθεροῦται.

Εἰ μὲν δὴ οὕτως ἔχει ταῦτα, ὥσπερ ἐγὼ οἶμαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι, ποιεῖτε ἃ ἐγὼ δέομαι· εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ Θεούς γε τοὺς ἀεὶ ὄντας, καὶ πάντ' ἐφορῶντας, καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τὴν τῶν ὅλων τήνδε τάξιν *συνέχουσιν ἀτριβῆ, καὶ

corporibus, quamdiu in eis degat, vitam impertiri. Ne id quidem persuaderi possum, non sapere animum, posteaquam ab hoc insipiente corpore separatur: sed quum a corpore secreta est pura mens et integra, tum eam sapientissimam esse, vero maxime consentaneum fuerit. Quum dissoluitur homo, non est obscurum, ad res sui generis singula commigrare, extra vnum animum; qui solus neque dum adest, neque dum discedit, cernitur. Animaduertistis, nihil esse morti hominis similius somno. At per somnum maxime hominis animus diuinitatem suam declarat, atque etiam futura prospicit: quippe qui tunc, vt quidem adparet, maxime sit liber.

Quare si haec ita sunt, quemadmodum equidem existimo, et si animus hoc corpus relinquit; reueriti animum meum, quae vos rogo, praestate. Sin haec ita non sunt, sed animus et manet in corpore, et cum eo interit: vos tamen, Deos, qui immortales sunt, et intuentur et possunt omnia, ordinemque vniuersitatis huius, expertem detrimenti et se-

* Al. συγκρατοῦσιν ἀκριβῆ καὶ ἀκέραιον, sed minus recte, vti satis constat ex lib. 4. §. 14. Απομνημ. siue Memorabilium.

καὶ ἀγήρατον καὶ ἀναμάρτητον, καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι, μήτε ἀσεβὲς μηδὲν, μηδὲ ἀνόσιον, μήτε ποιήσητε, μήτε βουλεύσητε. μετὰ μέντοι θεοὺς, καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ ἀεὶ ἐπιγιγνόμενον αἰδεῖσθε. ἃ γὰρ ἐν σκότῳ ὑμᾶς οἱ θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη ἀεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα· ἃ ἢν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνηται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξει· εἰ δὲ ἐς ἀλλήλους ἄδικόν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔτι πιστεύσαι δύναιτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάνυ προθυμοῖτο, ἰδὼν ἀδικούμενον τὸν μάλιστα φιλίᾳ προσήκοντα.

Εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω, οἵους χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι· εἰ δὲ μὴ, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε· αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι μὲν γονεῖς παισὶ, φίλοι δὲ ἀδελφοῖς·

et ſenectae, et extra omnem errorem poſitum, prae pulchritudine atque etiam magnitudine inexplicabilem conſeruant; Deos, inquam, pertimeſcite, vt nihil impii, nihil nefarii vel committatis, vel deliberetis. Poſt Deos vniuerſam hominum nationem, quae perpetua ſucceſſione continuatur, reueremini. Nam Dii vos caligine quadam non tegunt, ſed actiones veſtras ſemper in omnium mortalium luce verſari neceſſe eſt: quae ſi purae ſecretaeque ab iniuſtia paruerint, potentes vos inter homines vniuerſos reddent. Sin aliquid alter in alterum iniuriae cogitaueritis, apud omnes homines fidem amittetis. Nam nemo poterit amplius vobis credere, tametſi magnopere cupiat, ſi videat adfici illum iniuria, qui ſit amicitiae iure coniunctiſſimus.

Itaque ſi ſatis ego vos doceo, quales voſmet erga vos gerere debeatis, [recte eſt:] ſin autem, ab iis ſaltem diſcite, qui ante nos exſtitere, quae doctrinae ratio optima eſt. Nam multi parentes erga liberos, multi erga fratres in amore conſtantes fue-

φοῖς· ἤδη δέ τινες τούτων καὶ ἐναντία ἀλλήλοις ἔπραξαν. ὁποτέροις ἂν ὑμῶν αἰσθάνησθε τὰ πραχθέντα συνενεγκόντα, ταῦτα δὴ αἱρούμενοι, ὀρθῶς ἂν βουλεύοισθε. καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ἄλις. τὸ δ' ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε, μήτε ἐν ἀργύρῳ, μηδὲ ἐν ἄλλῳ μηδενὶ, ἀλλὰ τῇ γῇ ὡς τάχιστα ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον, τῷ γῇ μιχθῆναι, ἣ πάντα μὲν τὰ καλὰ, πάντα δὲ τἀγαθὰ φύει τε καὶ τρέφει; ἐγὼ καὶ ἄλλως φιλάνθρωπος ἐγενόμην, καὶ νῦν ἡδέως ἄν μοι δοκῶ κοινωνῆσαι τῷ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπους.

Ἀλλὰ γὰρ ἤδη, ἔφη, ἐκλιπεῖν μοι φαίνεται ἡ ψυχὴ, ὅθενπερ, ὡς ἔοικε, πᾶσιν ἄρχεται ἀπολιποῦσα. εἴ τις ἂν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἅψασθαι, ἢ ὄμμα τὸμὸν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω. ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι ὑμᾶς, ὦ παῖδες, μηδεὶς ἔτ' ἀνθρώπων τὸμὸν σῶμα ἰδέτω, μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. Πέρσας μέντοι πάντας, καὶ τοὺς συμμάχους, ἐπὶ τὸ μνῆμα τὸμὸν παρα-

re: nonnulli etiam his contraria inter ſe mutuo deſignarunt. Vtris igitur animaduerteritis ea, quae perpetrarunt, profuiſſe: illorum ſi facta praetuleritis alteris, recte vobis conſulueritis. Ac de his quidem iam fortaſſe ſatis. Ceterum corpus meum, filii, quum diem in terris ſupremum clauſero, nec in auro condite, nec in argento, nec vlla in re alia, ſed terrae quamprimum reddite. Quid enim beatius, quam terra commiſceri, quae omnia praeclara, bona omnia profert ac nutrit? Equidem ceteroqui ſtudioſus hominum fui, iamque adeo perlubenter mihi videor eius rei particeps futurus, quae in homines eſt benefica.

Enimuero deficere mihi videtur animus, ea parte, qua, ceu conſentaneum eſt, omnibus deficere incipit. Quamobrem accedat, ſi quis veſtrum vel dextram meam vult contingere, vel in oculos viuentis adhuc intueri. Vbi vero rectus et obuelatus fuero, ne quis hominum, mei filii, corpus meum videat, ac ne vos quidem ipſi, etiam atque etiam oro. Perſas quidem omnes, ac ſocios, meum ad monumentum euocate;

παρακαλεῖτε, συνηθησομένους ἐμοὶ, ὅτι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι, μήτε ἢν μηδὲν ἔτι ὦ. ὁπόσοι δ' ἂν ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες, ὁπόσα ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι νομίζεται, ἀποπέμπετε. καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθέ μου τελευταῖον, τοὺς φίλους εὐεργετοῦντες, καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνήσεσθε κολάζειν. καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε ὡς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀπόντες φίλοι χαίρετε. ταῦτ' εἰπὼν, καὶ πάντας δεξιωσάμενος, συνεκαλύψατο, καὶ ὕτως ἐτελεύτησεν.

ΚΕΦ. ή.

Ὅτι μὲν δὴ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ασίᾳ ἡ τοῦ Κύρου βασιλεία ἐγένετο, αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ. ὡρίσθη μὲν πρὸς ἕω, τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ· πρὸς ἄρκτον δὲ, τῷ *Εὐξείνῳ Πόντῳ· πρὸς ἑσπέραν δὲ, Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ· πρὸς μεσημβρίαν δὲ, Αἰθιοπίᾳ. τοσαύτη δὲ γενομένη, μιᾷ γνώμῃ τῇ Κύρου ἐκυβερνᾶτο, καὶ ἐκεῖνός τε τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ὥσπερ

euocate; quo mihi gratulentur, cui iam in tuto agenti nihil accidere mali possit, siue adeo cum numine diuino fuero, siue in nihilum redigar. Quotquot autem venerint, hos illis beneficiis adfectos, quaecunque in hominis fortunati funere solemne est exhiberi, dimittite. Denique hoc ex me postremum memineritis: Si benefici in amicos fueritis, etiam hostes puniendi facultatem vos habituros. Valete, filii cari, atque idem matri verbis meis renuntiate. Itidem omnes amici, qui adestis, et abestis, valete. Haec quum loquutus esset, atque omnibus dextram porrexisset, obuelauit se, vitamque cum morte commutauit.

CAP. VIII.

Fuisse quidem regnum Cyri omnium in Asia praeclarissimum ac maximum, vel ipsum de se testatur. Terminis inclusum fuit, ad orientem, mari Rubro: ad septentriones, Ponto Euxino: ad occasum, Cypro et Aegypto: ad meridiem, Aethiopia. Tantum vero quum esset, vno tamen Cyri arbitrio gubernabatur: qui subiectos sibi liberum in-

* Al. post Πόντον addunt: καὶ Προποντίδι καὶ Ελλησπόντῳ, πρὸς ἑσπ.

ὥσπερ ἑαυτῷ παῖδας ἐτίμα τε καὶ ἐθεράπευεν, οἵ τε ἀρχόμενοι Κῦρον ὡς πατέρα ἐσέβοντο. ἐπεὶ μέντοι Κῦρος ἐτελεύτησεν, εὐθὺς μὲν αὐτοὶ οἱ παῖδες ἐστασίαζον, εὐθὺς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη ἀφίσαντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέπετο. ὡς δ' ἀληθῆ λέγω, ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων.

β'. Οἶδα γὰρ ὅτι πρότερον μὲν βασιλεὺς, καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ, καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν, εἴτε ὅρκους ὀμόσαιεν, ἠμπέδων, εἴτε δεξιὰς δοῖεν, ἐβεβαίων. εἰ δὲ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν, καὶ τοιαύτην δόξαν εἶχον, οὐδ' ἂν εἰς αὐτοῖς ἐπίστευεν, ὥσπερ οὐδὲ νῦν πιστεύει οὐδὲ εἰς ἔτι, ἐπεὶ ἔγνωσαι ἡ ἀσέβεια αὐτῶν· ὅτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν σὺν (o) Κύρῳ ἀναβάντων στρατηγοί. νῦν δὲ δὴ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες, ἐνεχείρισαν ἑαυτοὺς, καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα, ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλάς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρατευσάντων βαρβάρων ἄλλοι ἄλλαις πίστεσιν ἐξαπατηθέντες ἀπώλοντο.

γ'. Πολὺ

stat et honore prosequebatur, et obsequiis sibi deuinciebat; quum subiecti Cyrum vicissim tanquam patrem venerarentur. Is vbi diem suum obiit, mox inter ipsos filios est coortum dissidium, mox vrbes et nationes defecerunt, rebus vniuersis in peius vergentibus. Quod quidem vere me dicere, primum docere de rebus diuinis incipiam.

2. Equidem scio, prius regem, ac regi subiectos, etiam iis, qui vel extrema facinora designassent, siue iusiurandum dedissent, idipsum seruasse; siue iunxissent dextras, firmiter promissis stetisse. Quod si tales non fuissent, et eiusmodi de se opinionem excitassent, sicut hodieque ne quidem vnus fidem eis adhibet, quod ipsorum impietas iam perspecta sit, ita nec illorum militum praetores, qui expeditionem cum Cyro susceperunt, fidem eis habuissent. Iam vero quum priscae de illis opinioni credidissent, seipsos eis tradiderunt, et ad regem deductis capita fuerunt amputata. Multi etiam barbari, qui hanc expeditionem vna susceperant, alii alia fidei pollicitatione decepti perierunt.

3. Sunt

(o) Intellige Cyrum minorem de cuius ἀναβάσει siue Expeditione Xenophon scripsit libros septem.

γ'. Πολὺ δὲ καὶ τάδε χείρονες νῦν εἰσι. πρόσθεν μὲν γὰρ, εἴ τις ἢ διακινδυνεύσειε πρὸ βασιλέως, ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχείριον ποιήσειεν, ἢ ἄλλο τι καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ διαπράξειεν, ἔτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι. νῦν δὲ ἄν τις, ὥσπερ Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδὺς, καὶ ὥσπερ Λεομίθρης τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὺς τῶν φίλων παῖδας ὁμήρυς παρὰ τῷ Αἰγυπλίῳ ἐγκαταλιπὼν, καὶ τὺς μεγίστυς ὅρκυς παραβὰς, βασιλεῖ δόξῃ τι σύμφορον ποιῆσαι, ἔτοί εἰσιν οἱ ταῖς μεγίσαις τιμαῖς γεραιρόμενοι. ταῦτα ἂν ὁρῶντες οἱ ἐν τῇ Ασίᾳ πάντες, ἐπὶ τὸ ἀσεβὲς καὶ τὸ ἄδικον τετραμμένοι εἰσίν. ὁποῖοί τινες γὰρ ἂν οἱ προσάται ὦσι, τοιῦτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτὺς ἐπιτοπολὺ γίγνονται. ἀθεμισότεροι δὲ νῦν, ἢ πρόσθεν, ταύτῃ γεγένηνται.

δ'. Εἰς γε μὴν χρήματα τῇδε ἀδικώτεροι. ἃ γὰρ μόνον τὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλὰ ἤδη τὺς ἁδὲν ἠδικηκότας συλλαμ-

3. Sunt etiam, quod haec adtinet, multo nunc deteriores. Nam olim si quis pro rege salutem in discrimen coniiceret, vel vrbem aut nationem eius imperio adiecisset, vel aliquid aliud praeclare fortiterque pro rege perfecisset; hi scilicet erant, qui honoribus cumularentur. Nunc si quis perinde ac Mithridates, patre Ariobarzane prodito, et quemadmodum Leomithres, vxore, liberis, et amicorum quoque liberis apud Aegyptium obsidibus relictis, et sanctissimo iureiurando violato, regi quod expediat, facere videatur: hi vero sunt, qui maximis honoribus ornantur. Quae quum omnes Asiatici videant, etiam ipsi ad impietatem et iniustitiam deflexerunt. Nam quales sunt ii, qui praesunt; tales et illi plerumque solent esse, qui eorum imperio subiecti sunt. Hinc factum, vt magis iam sint nefarii, quam olim fuerint.

4. Pecunias vero quod adtinet, hoc modo nunc magis iniusti sunt: Non enim duntaxat eos, qui admodum multa scelerate designarunt; sed iam illos quoque, qui nihil iniusti admisere,

συλλαμβάνοντες, ἀναγκάζωσι πρὸς ὀδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίνειν· ὥστε ὀδὲν ἧττον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἠδικηκότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας ὀδ' ὅτοι ἐθέλωσι τοῖς κρείττοσιν ἰέναι, ὀδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατείαν θαῤῥοῦσι. τοιγαροῦν ὅσις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἔξεστιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης, ὅπως ἂν βούλωνται, διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοὺς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπους ἀδικίαν. αἱ μὲν δὴ γνῶμαι ταύτῃ τῷ παντὶ χείρους νῦν, ἢ τὸ παλαιὸν αὐτῶν.

ε'. Ὡς δὲ ὀδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται, ὥσπερ πρόσθεν, νῦν αὖ τοῦτο διηγήσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς, μήτε πλύνειν, μήτε ἀπομύττεσθαι. δῆλον δὲ, ὅτι ταῦτα, ὡ τοῦ ἐν τῷ σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι, ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διὰ πόνων καὶ ἱδρῶτος τὰ σώματα στερεοῦσθαι. νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πλύνειν, μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει, τὸ δὲ πονεῖν ὀδαμοῦ ἐπιτηδεύεται. καὶ μὴν πρόσθεν

comprehendunt; ac praeter ius et aequum pecunias soluere cogunt. Quo fit, vt nihilominus ii, quorum res lauta videtur esse, sibi metuant; atque alii, qui aliquid iniuste parrarunt. Iidem cum potioribus congredi recusant, neque ad expeditionis regiae copias adiungere se audent. Quapropter omnibus licet, qui bellum ipsis faciunt, in eorum regione, citra pugnam omnem, pro lubitu vagari, tum propter ipsorum erga Deos impietatem, tum propter iniurias, quas hominibus inferunt. Atque hoc modo sunt ipsorum animi prorsus iam deteriores, quam olim.

5. Ne corporum quidem eos illa ratione, qua prius, curam habere, iam narrabo. Nam erat in eorum institutis, vt nec exspuerent, nec emungerentur. Perspicuum est autem, id ipsos non ea de causa sanxisse, quod corporis humori parcendum existimarent; sed quod laboribus ac sudore solida effici corpora vellent. Iam vero manet id quidem adhuc, ne vel exspuant, vel emungant se; sed laborum exercitia nulli vsquam curae sunt. Enimuero erat

etiam

πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονοσιτεῖν νόμιμον, ὅπως ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ χρῷντο καὶ εἰς τὰς πράξεις, καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι· νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν ἔτι διαμένει· ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου ἡνίκα περ οἱ πρωϊαίτατα ἀριστῶντες, μέχρι τούτου ἐσθίοντες καὶ πίνοντες διάγουσιν, ἕως περ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι.

5'. Ην δὲ αὐτοῖς νόμιμον, μηδὲ προοίδας εἰσφέρεσθαι εἰς τὰ συμπόσια, δηλονότι νομίζοντες τὸ μὴ ὑπερπίνειν ἧττον ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλειν. νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεσθαι ἔτι οὗ διαμένει, τοσοῦτον δὲ πίνουσιν, ὥσε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὰν μηκέτι δύνωνται ὀρθούμενοι ἐξιέναι. ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον, τὸ μεταξὺ πορευομένους μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν, μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι. νῦν δ' οὗ τὸ μὲν τούτων ἀπέχεσθαι ἔτι διαμένει, τὰς μέντοι πορείας ὅτω βραχείας

etiam apud illos olim hoc inſtitutum, vt ſemel tantum paſcerentur; quo tam ad expedienda negotia, quam ad laborum exercitationes die toto fruerentur: iam reſtat id quidem, vt ſemel duntaxat cibum capiant: ſed quum eo tempore veſci incipiant, quo ſolent, qui maxime matutino prandent, tamdiu comedere ac bibere perſeuerant, quamdiu ſolent, qui ſero admodum cubitum eunt.

6. Erat item in eorum inſtitutis, ne ad conuiuia importarentur obbae; quod exiſtimarent minus tum corpora, tum animos debilitari, ſi quis non nimium hauriat. Nunc has non importari, reſtat id quidem; tantum vero bibunt, vt non importent, ſed ipſi exportentur: quando nimirum recto corpore non amplius exire poſſunt. Erat et illud vnum ex inſtitutis patriis, quod itinera facientes, neque comedebant, neque bibebant, neque quidquam eorum palam faciebant, quae de his neceſſario conſequuntur: hoc tempore manet id quidem, vt ab his rebus abſtineant; verum itinera tam brevia

βραχείας ποιῶνται, ὡς μηδ' ἂν ἔτι θαυμάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀναγκαίων.

ζ'. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαυτάκις ἐξήεσαν, ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις εἰς γυμνάσια τὰς θήρας· ἐπεὶ δὲ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἥπτησθε τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως ὅτε αὐτοὶ ἐξήεσαν, ὅτε τοὺς ἄλλους ἐξηγοῦντο ἐπὶ τὰς θήρας· ἀλλὰ καὶ οἵτινες φιλόπονοι γενόμενοι καὶ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν ἅμα θηρῶεν, φθονοῦντες αὐτοῖς δῆλοι ἦσαν, καὶ ὡς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν. ἀλλά τοι καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι ἐπὶ ταῖς θύραις, ἔτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε, διὰ τὸ μὴ ἰέναι ὅπου ἂν ἀποφαινόμενοι εὐδοκιμοῖεν. καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένας, ἐδόκουν μανθάνειν δικαιότητα, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστραπται. σαφῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶντας, ὁπότεροι ἂν πλεῖον διαδῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῶν φυομένων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως τοῖς μὲν

via conficiunt, vt nihil mirum ſit, a rebus illis neceſſariis eos abſtinere.

7. Toties olim venatum ibant, vt ſolae venationes ad exercendum tam ipſos quam equos ſufficerent: poſteaquam vero Rex Artaxerxes, et ipſius familiares, vino coepiſſent obrui: non iam amplius ipſi, perinde ac prius, venatum prodibant, et alios ad venationes educebant. Quin et illis palam inuidebant, quaſique ſe potiores oderant, quicunque laborum amantes, cum equitibus ſuis venarentur. Eſt hodieque in vſu, pueros ad portas inſtitui; verum vt artem equeſtrem diſcant et exerceant, id ſcilicet extinctum eſt; quod eo non eant, vbi ſpecimen edendo, gloriam conſequi poſſint. Eſt et illud penitus perverſum, quod pueri audientes prius illic iudicia iuſta iudicari, iuſtitiam diſcere videbantur: Nam manifeſto vident eos ſuperiores diſcedere, qui plurimum largientur. Etiam illorum, quae terra naſcuntur, vires pueri antehac diſcebant, quo vtilibus

μὲν ὠφελίμοις χρῶντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοιντο· νῦν δὲ ἐοίκασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλεῖστα κακὰ ποιῶσιν· ἀδαμοῦ γὰρ πλείους, ἢ ἐκεῖ, ἔστε ἀποθνήσκουσιν, ἔστε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.

η'. Ἀλλὰ μὴν καὶ θρυπτικώτεροι πολὺ νῦν, ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί. τότε μὲν γὰρ ἔτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων σολῇ καὶ ἁβρότητι· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερίαν περιορῶσιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων μαλακίαν διασώζονται. σαφηνίσαι δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρύψιν αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον μὲν τὰς εὐνὰς ἁ μόνον ἀρκεῖ μαλακῶς ὑποστρώννυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τὰς πόδας ἐπὶ ταπίδων τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντερείδῃ τὸ δάπεδον, ἀλλ' ὑπείκωσιν αἱ τάπιδες. καὶ μὴν τὰ πετόμενα ἐπὶ τράπεζαν, ὅσα τε πρόσθεν εὑρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφῄρηται, ἄλλα τε ἀεὶ καινὰ ἐπιμηχανῶνται. καὶ ὄψα γε ὡσαύτως. καὶ γὰρ καινοποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέκτηνται.

θ'. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ χειμῶνι ἁ μόνον κεφαλὴν, καὶ

vtilibus vterentur, a noxiis abstinerent: nunc ea sic edoceri videntur, vti quamplurimum noceant. Quo fit, vt nusquam plures, quam illic, vel extinguantur venenis, vel pernicioſe laedantur.

8. Etiam multo nunc sunt addictiores deliciis et vitae voluptariae, quam Cyri saeculo. Nam ea tempestate, Persica quidem institutione et continentia adhuc vtebantur; vestitu vero et elegantia Medorum; nunc a Persis profectam laborum tolerantiam extingui patiuntur, et Medorum mollitiem retinent. Libet autem ipsorum etiam delicias et voluptatem explanare. Nam primum eis non satis est, cubilia molliter sterni; sed iam spondarum quoque pedes tapetibus imponunt, ne pauimentum obnitatur, sed tapetes nonnihil cedant. Praeterea quae ad mensam coquuntur, eorum quicquid prius inuentum fuit, nihil est detractum; et alia quaedam artificia noua semper excogitant. Idem in obsoniis fit. Nam in vtroque habent, qui semper aliquid noui conficiant.

9. Quinetiam hyberno tempore non caput solum, non corpus,

καὶ σῶμα, καὶ πόδας ἀρκεῖ αὐτοῖς ἐσκεπάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρίδας δασείας, καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἔν γε μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς οὔθ' αἱ τῶν δένδρων, οὔθ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαὶ, ἀλλ' ἐν ταύταις ἑτέρας σκιὰς ἄνθρωποι μηχανώμενοι αὐτοῖς παρεσκᾶσι. καὶ μὴν ἐκπώματα ἦν μὲν ὡς πλεῖστα ἔχωσι, τούτῳ καλλωπίζονται. ἦν δ' ἐξ ἀδίκου φανερῶς ἢ μεμηχανημένα, οὐδὲν τοῦτο αἰσχύνονται. πολὺ γὰρ ἥδιστον ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ αἰσχροκέρδεια. ἀλλὰ καὶ πρόσθεν μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς, μὴ ὁρᾶσθαι πεζῇ πορευομένους, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα, ἢ τοῦ ὡς ἱππικώτατοὶ γίγνεσθαι. νῦν δὲ σκώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων, ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν. οὐ γὰρ τῆς ἱππείας ἕνεκα, ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι, ἐπιμέλονται.

ι'. Τά γε μὴν πολεμικὰ πῶς οὐκ εἰκότως νῦν τῷ παντὶ χείρους, ἢ πρόσθεν, εἰσίν; οἷς ἐν μὲν τῷ παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον, οἶμαι, ὑπῆρχε τοὺς μὲν τὴν γῆν ἐχοντας, ἀπὸ ταύτης

pus, non pedes ipsis satis est tegi; sed etiam ad extremas manus habent tegumenta quaedam hirsuta, et digitalia. Aestate, nec arborum, nec specuum ipsis vmbrae sufficiunt; sed in his adstant eis homines, qui et alia excogitant vmbracula. Iam si etiam pocula maximo numero habeant, eo ipso tanquam ornamento semet ostentant: Sed ea comparata improbis esse artibus, nulla in turpitudinis parte ponunt. Nam et iniustitia, et lucri turpis cupiditas, mirifice apud eos creuerunt. Etiam illud prius erat eis in more patrio positum, vt pedites in itineribus obeundis non conspicerentur; idque alia nulla de causa, quam vt equestris rei peritissimi euaderent: Iam vero multo plus stragulorum in equis quam in cubilibus habent: Non enim tam equestris res ipsis est curae, quam vt molliter sedeant.

10. Bellica quidem studia quod adtinet, qui non in illis consentaneum fuerit, nunc prorsus eos deteriores esse, quam olim fuerint? quibus superiori tempore patrium fuit, vt quotquot agros possiderent, equites

inde

ταύτης ἱππότας παρέχεσθαι, οἳ δὴ καὶ ἐστρατεύοντο· τοὺς δὲ φεύγοντας, εἰ δέοι στρατεύεσθαι πρὸ τῆς χώρας, μισθοφόρους εἶναι. νῦν δὲ τούς τε θυρωροὺς, καὶ τοὺς σιτοποιοὺς, καὶ τοὺς ὀψοποιοὺς, καὶ οἰνοχόους, καὶ λουτροχόους, καὶ παρατιθέντας, καὶ ἀναιρουμένους, καὶ κατακοιμίζοντας, καὶ ἀνιστάντας, καὶ τοὺς κοσμητὰς, οἳ ὑποχρίουσί τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐτοὺς, καὶ τἆλλα ῥυθμίζουσι· τούτους πάντας ἱππέας οἱ δυνάσται πεποιήκασιν, ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. πλῆθος μὲν δὴ καὶ ἐκ τούτων φαίνεται, ὠφέλιμοι δέ γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πόλεμον· δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ γιγνόμενα. κατὰ τὴν χώραν γὰρ αὐτῶν ῥᾷον οἱ πολέμιοι, ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται.

ια'. Καὶ γὰρ δὴ ὁ Κῦρος τοὺς μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θωρακίσας δὲ καὶ αὐτοὺς καὶ ἵππους, καὶ ἐν παλτὸν ἑκάστῳ δοὺς εἰς χεῖρα, ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο. νῦν δὲ ὅτε ἀκροβολίζονται ἔτι, ὅτ' εἰς χεῖρας συνιόντες

inde ſuppeditarent, qui militatum irent: qui vero in praeſidiis degerent, ſiquidem aliquando ſuſcipienda eſſet pro defenſione regionis expeditio, ſtipendiis militarent. At nunc et oſtiarii, et panis, et obſoniorum opifices, et pocillatores, et balneatores, et qui cibos in menſas adponunt, et qui eos tollunt, et qui cubitum deducunt, et qui de ſomno excitant, et qui eos pigmentis illinendis et infricandis exornant, et eleganter cetera quoque componunt; hi omnes a viris praecipua potentia praeditis equites facti ſunt, vt ſtipendia ſibi mereant. Et hominum quidem illi multitudinem quandam oculis exhibent, non tamen vllus eorum in bello eſt vſus: quod quidem ex illis ipſis, quae vſu veniunt, manifeſtum eſt. Nam illorum in agro facilius hoſtes, quam amici, verſantur.

11. Enimuero quum ex ferentariorum ordine Cyrus eos eximeret, ac tum ipſos, tum equos armaret, et cuique daret in manum tragulam vnam, comminus eis in hoſtem vſus eſt. Nunc neque amplius leui certamine cum hoſte congredientur, neque comminus

τες μάχονται. καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν γέρρα, καὶ κοπίδας, καὶ σαγάρεις, ὥσπερ ἐπὶ Κύρου, τὴν μάχην ποιησόμενοι· εἰς χεῖρας δὲ ἰέναι οὐδ' ὅτοι ἐθέλουσιν. οὐδέ γε τοῖς δρεπανηφόροις ἅρμασιν ἔτι χρῶνται, ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιήσατο. ὁ μὲν γὰρ, τιμαῖς αὐξήσας τοὺς ἡνιόχους, καὶ ἀγαθοὺς ποιήσας, εἶχε τοὺς εἰς τὰ ὅπλα ἐμβαλοῦντας.

ιβ'. Οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γιγνώσκοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἅρμασιν, οἵονται σφίσιν ὁμοίους τοὺς ἀνασκήτους τοῖς ἠσκηκόσιν ἔσεσθαι. οἱ δὲ, ὁρμῶσι μὲν, πρὶν δὲ ἐν τοῖς πολεμίοις εἶναι, οἱ μὲν, ἑκόντες ἐκπίπτουσιν, οἱ δ' ἐξάλλονται· ὥστε ἄνευ ἡνιόχων γιγνόμενα τὰ ζεύγη πολλάκις πλείω κακὰ τοὺς φίλους, ἢ τοὺς πολεμίους ποιεῖ. ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ γιγνώσκουσιν, οἷα σφίσι τὰ πολεμιστήρια ὑπάρχει, ὑφίενται· καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ελλήνων εἰς πόλεμον καθίσαται, ὅτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν, ὅτε ὅταν οἱ Ελληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται, ἀλλὰ καὶ πρὸς

comminus pugnam conserunt. Itidem pedites habent illi quidem crates, et copidas, et secures, quibus perinde, ac ipsius Cyri tempore, praelium ineant; verum ne illi quidem manum conserere volunt. Nec falcatos item currus ad eos vsus, quibus a Cyro destinati fuerunt, adhibent. Nam is aurigas honoribus auctos, et ad fortitudinem consuefactos habuit, qui grauem in armaturam impetum facerent.

12. Hodierni Persae, quum eos qui sunt in curribus, ne quidem norint, inexercitatos arbitrantur pares futuros exercitatis. Faciunt vero illi quidem impetum, sed prius quam intra hostes penetrent, partim sponte sua delabuntur, partim desiliunt. Quo fit, vt ab aurigis destituta vehicula iugalium saepenumero plus amicis detrimenti adferant, quam hostibus. Enimvero quum ipsi intelligant, quales sint ipsorum adparatus bellici; cedunt aliis: neque quisquam amplius absque Graecis ad bellum se comparat, siue adeo ipsi bellum inter se gerant, seu contra eos Graeci copias educant: quod animaduertant, etiam

aduersus

πρὸς τούτους ἐγνώκασι μεθ' Ελλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.

ιγ'. Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι, ἅπερ ὑπεθέμην, ἀπειργάσθαί μοι. φημὶ γὰρ, Πέρσας, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοὺς, καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς, καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνανδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν, ἢ πρόσθεν, ἀποδεδεῖχθαι. εἰ δέ τις τἀναντία ἐμοὶ γιγνώσκει, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν, εὑρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἐμοῖς λόγοις.

aduerſus Graecos non niſi cum Graecorum auxiliis ſibi bella eſſe ſuſcipienda.

13. Et arbitror ſane me iam perfeciſſe, quod inſtitueram. Quippe demonſtratum aio, Perſas, et alios Perſis coniunctos, minus erga Deos eſſe religioſos, et erga cognatos magis impios, et iniuſtiores erga ceteros, et bellicis in rebus effeminatos iam magis quam prius. Quod ſi quis contraria ſententiae meae ſtatuit, ſaltem eorum facta conſideret, ac meis ea rationibus teſtimonium perhibere comperiet.

Изъ Книгъ Гуровыхъ

EMENDANDA.

Pag. 20. lin. 4. lege δρῶ sine iota. p. 24. l. 1. μεθύσκεται; cum signo inter. p. 28. l. 9. ἃ. ibid. l. 10. ψυχὴ. p. 32. l. 2. δύναιτό. p. 34. l. 10. σεὶ. p. 42. l. 7. post νῦν punctum loco coli. p. 45. l. 3. θές. p. 48. l. 10. ἐξέσαι. p. 49. l. 11. post Μῆδων punctum pro commate. p. 55. l. penult. τὴν ἔξοδον. p. 62. l. vlt. ὃ. p. 63. l. penult. ὃν. p. 65. l. 6. ποτε del. accent. p. 66. l. 6. post ἐξάγειν colon pro puncto. p. 71. l. 1. ὁπότε. p. 72. l. 6. προσρατὰ. p. 75. l. 5. ἀρπεδόναις. ibid. lin. vlt. ὑμᾶς pro ἡμᾶς. p. 77. l. penult. χρῶντο. p. 86. l. 12. καὶ pro καὶ. p. 89. l. 4. ἀναλωθέντων. p. 95. l. 2. τράπωνται. p. 102. l. antepenult. βάττειν pro βάπτειν. p. 103. l. 1. τότω. ibid. vlt. οἱ ἄνδρες. p. 105. l. 1. omissum est φίλες ante ἀνακτήσασθαι. p. 106. l. 4. lege ἀλαζόνες. p. 108. l. 12. post ἀξιωθαι punctum pro colo. p. 121. l. 6. δρμᾶσθαι. p. 124. l. 3. ὅτω. ibid. l. 11. ἐπιμελείας. p. 130. l. 2. τοιᾶδε. p. 143. l. 9. εἰπέ. p. 146. l. 11. post τυγχάνη punctum. p. 147. l. 6. εἰπέ. p. 150. l. 11. ὁ μὲν γὰρ ἰσχύι. p. 154. l. 14. ἕνεκα. p. 157. l. 3. διδῷ. p. 169. l. 1. χαλδαίες. p. 172. l. 5. Ινδὸ. p. 176. l. 11. ὡς. p. 188. l. 7. ἐσεφαναμένες. p. 190. l. 11. Κυαξάρης. p. 191. l. 15. εἰ. p. 192. l. 9. κίδες. p. 201. l. 12. ὑμῖν pro ἡμῖν. p. 207. l. 15. 16. σύμπεμψον. p. 215. l. 12. μηδένα. p. 230. l. 8. 9. ἀκοντίζειν. p. 232. l. 14. ἐναντίον. p. 240. l. 5. ἱππέων. p. 259. l. 8. τί. p. 274. l. 1. πρόσθεν. p. 284. l. 5. τί. p. 287. l. 10. ὅτω. p. 293. l. 1. κομίζειν pro νομίζειν. p. 302. l. 7. αἰσχρόν. p. 321. in not. dele: *linus*. p. 326. l. 11. leg. μείζων. p. 361. l. 6. ἐνίβαλλε. p. 363. l. 1. φέρειν. p. 379. l. 10. ἐπίσθε. p. 386. l. 15. ἑκατὸν. p. 396. l. 14. post κέρατα pro puncto comma. p. 401. l. 5. ἄνδρας. p. 422. l. 6. φασιν accentu deleto. ibid. vlt. ἐκέλευσεν. p. 465. l. 3. Κύρε. p. 508. l. 8. θύσας.

69.328.
Ч-93117.

Наукова бібліотека
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова